

VYTVORENIE PODMIENOK PRE STANOVENIE ZÁSAD A PRAVIDIEL ÚZEMNÉHO PLÁNOVANIA

NÁVRH ZÁSAD A PRAVIDIEL ÚZEMNÉHO PLÁNOVANIA

III.-V. ETAPA

Obstarávateľ: Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja

Spracovateľ: AŽ PROJEKT s.r.o.

NOVEMBER 2013

OBSTARÁVATEĽ

Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky
Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava

Oprávnení pre vecné a obchodné rokovanie:

Doc. RNDr. Jozef Tvarožek CSc.
referent oddelenia pre vedu a výskum

Ing. arch. Želmíra Kalinová
Poverená zastupovaním riaditeľa odboru územného plánovania

OPONENTI

Ing. Alena Navrátilová
riaditeľka Ústavu územného rozvoje, Brno

Ing. arch. Miloslava Pašková
expert na územné plánovanie

SPRACOVATEĽ

AŽ PROJEKT, s.r.o.
Toplianska 28, 821 07 Bratislava
+421 2 45523896, atelier@azprojekt.sk,
www.azprojekt.sk

RIEŠITEĽSKÝ KOLEKTÍV

Hlavný riešiteľ	Ing. Mária Krumpolcová
Úvodná kapitola	Ing. Mária Krumpolcová, Ing. arch. Juraj Krumpolec Prof. Ing. arch. Bohumil Kováč PhD. FA STU Bratislava Ing. arch. Jan Komrska, CSc., FA STU Bratislava Ing. arch. Vojtech Hrdina, CSc., AUREX s.r.o. Ing. Zuzana Hudeková, PhD., REC Slovensko
Bývanie	Ing. Mária Krumpolcová, Ing. Terézia Okšová, Ing. Vojtech Krumpolec
Občianska vybavenosť	Ing. Mária Kačírková, Ing. Mária Krumpolcová
Výroba	Ing. Mária Krumpolcová, Doc. Ing. Jozef Tvrdôň, CSc., REGIKOM
Zeleň	Ing. Zuzana Hudeková PhD., REC Slovensko
Rekreácia	Ing. Mária Krumpolcová, Ing. Ing. arch. Peter Derevenec
Dopravná infraštruktúra	Prof. Ing. Ján Čelko, PhD, doc. Ing. Daniela Durčanská, CSc. Žilinská univerzita v Žiline, Stavebná fakulta Katedra cestného staviteľstva, Ing. Kristián Szekeres, PhD., STU Bratislava
Technická infraštruktúra	Ing. arch. Juraj Krumpolec, Ing. Miroslav Lacuška, CSc., RNDr. Ján Hanušin, Konzultácie: Libuša Iványová, Ing. Milan Viskup, Ing. Miroslav Jalec, Ladislav Szilágyi
Vodné hospodárstvo	RNDr. Ján Hanušin
Poľnohospodárstvo	Ing. Terézia Davidová
Lesné hospodárstvo	Ing. Jan Králik, CSc.

Dokument neprešiel jazykovou úpravou.

OBSAH

Úvod	6
A Systematika územného plánovania	9
A.1 Historický kontext územného plánovania	9
A.2 Úlohy územného plánovania	11
A.2.1 Nástroje územného plánovania	12
A.2.2 Obstarávanie územnoplánovacej dokumentácie	15
A.2.3 Schvaľovanie a záväznosť územnoplánovacej dokumentácie	15
A.3 Úloha zásad a pravidiel v systematike územného plánovania	19
B Terminológia	21
B.1 Výklad pojmov	21
B.2 Výklad skratiek	26
C Východiská	28
C.1 Udržateľný rozvoj a územné plánovanie	28
C.1.1 Základné dimenzie udržateľného rozvoja	29
C.1.1.1 <i>Environmentálna dimenzia</i>	29
C.1.1.2 <i>Sociálno-ekonomická dimenzia</i>	30
C.1.2 Základné dokumenty udržateľného rozvoja	31
C.1.3 Udržateľný územný rozvoj a úloha územného plánovania	35
C.1.4 Adaptácia na klimatické zmeny	37
C.2 Vízie a charty urbanizmu a územného plánovania	40
C.3 Osídlenie Slovenska	46
C.3.1 Osídlenie Slovenska v historickom vývoji 20. storočia	46
C.3.2 Súčasný stav v osídlení Slovenska	49
C.3.3 Úvahy o ďalšom možnom/želanom vývoji osídlenia Slovenska	51
D Základná filozofia zásad a pravidiel	54
D.1 Ciele územného plánovania	56
D.2 Princípy územného plánovania	57
D.2.1 Demokratické princípy	57
D.2.2 Etické princípy	57
D.2.3 Špecifické princípy územného plánovania	59
E Konceptia rozvoja funkčných zložiek	60
E.1 Základná funkčná skladba územia	61
E.1.1 Funkčné členenie územia	62
E.1.2 Úrovňové aspekty funkčnej skladby územia	62
E.1.3 Priestorové a polohové aspekty funkčnej skladby územia	63
E.1.3.1 <i>Sídlné prostredie</i>	63
E.1.3.2 <i>Prírodné prostredie</i>	65
E.2 Funkčné územia	67
E.2.1 Štruktúra funkčných území	68
E.2.1.1 <i>Skladba funkčných území a väzba na funkčné zložky</i>	69
E.2.1.2 <i>Verejné priestory</i>	70
E.2.2 Urbanizované územia	72
E.2.2.1 <i>Obytné územia</i>	72
E.2.2.2 <i>Zmiešané územia</i>	73
E.2.2.3 <i>Výrobné územia</i>	74
E.2.2.4 <i>Rekreačné územia</i>	75
E.2.2.5 <i>Špecifické územia</i>	75
E.2.3 Neurbanizované územia	76
E.2.3.1 <i>Územia poľnohospodársky využívanej pôdy</i>	76
E.2.3.2 <i>Územia lesnej pôdy</i>	77
E.2.3.3 <i>Územia krajinnej zelene</i>	77
E.2.3.4 <i>Územia vodných tokov a plôch</i>	77
E.3 Funkčné zložky	77

E.3.1	Členenie funkčných zložiek územia	77
E.3.2	Úroveňové aspekty funkčných zložiek	78
E.3.2.1	Úroveň regiónu	78
E.3.2.2	Úroveň obce a zóny	79
E.3.3	Priestorové a polohové aspekty funkčných zložiek	82
F	Návrh Zásad a pravidiel územného plánovania	83
F.1	Všeobecné zásady územného plánovania	84
F.1.1	Východiská územného rozvoja	84
F.1.1.1	Územné podmienky	84
F.1.1.2	Limity využitia územia	84
F.1.2	Všeobecné trendy	89
F.1.3	Všeobecné zásady	91
F.1.3.1	Úroveň regiónu	91
F.1.3.2	Úroveň obce a zóny	92
F.2	Funkčná zložka Bývanie	98
F.2.1	Charakteristika funkčnej zložky Bývanie	98
F.2.1.1	Bytová výstavba	99
F.2.1.2	Priestorové hľadisko	102
F.2.1.3	Koncepčné podklady v oblasti bývania v súčasnosti	104
F.2.1.4	Nástroje podpory rozvoja bývania	106
F.2.2	Trendy vývoja funkčnej zložky Bývanie	107
F.2.3	Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Bývanie	114
F.2.4	Použité podklady	123
F.3	Funkčná zložka Občianska vybavenosť	125
F.3.1	Charakteristika funkčnej zložky Občianska vybavenosť	125
F.3.1.1	Funkčno-prevádzkové hľadisko	127
F.3.1.2	Školské zariadenia	128
F.3.1.3	Športové zariadenia	129
F.3.1.4	Zdravotnícke zariadenia	129
F.3.1.5	Zariadenia sociálnych služieb	132
F.3.1.6	Kultúrne zariadenia	136
F.3.1.7	Služby	138
F.3.1.8	Maloobchod a veľkoobchod	141
F.3.1.9	Správa a riadenie	143
F.3.2	Trendy vývoja funkčnej zložky Občianska vybavenosť	144
F.3.2.1	Trendy v oblasti školstva	146
F.3.2.2	Trendy v oblasti kultúry	152
F.3.2.3	Zdravotníctvo	158
F.3.2.4	Maloobchodná a veľkoobchodná sieť	163
F.3.2.5	Ubytovanie	166
F.3.2.6	Verejné stravovanie	169
F.3.2.7	Služby	170
F.3.3	Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Občianska vybavenosť	174
F.3.4	Použité podklady	186
F.4	Funkčná zložka Výroba	189
F.4.1	Charakteristika funkčnej zložky Výroba	189
F.4.2	Trendy vývoja funkčnej zložky Výroba	193
F.4.3	Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Výroba	197
F.4.4	Použité podklady	202
F.5	Funkčná zložka Zeleň	203
F.5.1	Charakteristika funkčnej zložky Zeleň	203
F.5.1.1	Hlavné funkcie zelene	205
F.5.1.2	Vzťah k ostatným funkčným zložkám	206
F.5.1.3	Zlepšenie mikroklimy a kvality ovzdušia v mestskom prostredí	208
F.5.1.4	Podpora biodiverzity a ekosystémové služby	209
F.5.1.5	Sociálne, spoločenské, zdravotné a ekonomické funkcie	212
F.5.1.6	Štrukturálne a estetické funkcie	214
F.5.2	Trendy vývoja funkčnej zložky Zeleň	218
F.5.3	Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Zeleň	221
F.5.4	Použité podklady	225
F.6	Funkčná zložka Rekreačia	229

F.6.1	Charakteristika funkčnej zložky Rekreačia	229
F.6.2	Trendy vývoja funkčnej zložky Rekreačia	234
F.6.3	Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Rekreačia	237
F.6.4	Použité podklady	243
F.7	Funkčná zložka Doprava	245
F.7.1	Charakteristika funkčnej zložky Doprava	245
F.7.1.1	<i>Súčasný stav</i>	245
F.7.2	Trendy vývoja funkčnej zložky Doprava	256
F.7.2.1	<i>Špecifické východiskové faktory pre funkčnú zložku doprava v podmienkach SR</i>	260
F.7.3	Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Doprava	261
F.7.3.1	<i>Zásady lokalizácie a umiestnenia</i>	263
F.7.3.2	<i>Zásady a pravidlá podľa územnoplánovacej úrovne</i>	268
F.7.4	Použité podklady	270
F.8	Funkčná zložka Technická infraštruktúra	271
F.8.1	Charakteristika funkčnej zložky Technická infraštruktúra	271
F.8.1.1	<i>Vodné hospodárstvo</i>	274
F.8.1.2	<i>Energetika</i>	277
F.8.1.3	<i>Elektronické komunikácie</i>	282
F.8.1.4	<i>Odpadové hospodárstvo</i>	283
F.8.2	Trendy vývoja funkčnej zložky Technická infraštruktúra	285
F.8.2.1	<i>Vodné hospodárstvo</i>	287
F.8.2.2	<i>Energetika</i>	290
F.8.2.3	<i>Elektronické komunikácie</i>	295
F.8.2.4	<i>Odpadové hospodárstvo</i>	296
F.8.3	Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Technická infraštruktúra	301
F.8.3.1	<i>Návrh zásad a pravidiel pre vodné hospodárstvo</i>	303
F.8.3.2	<i>Návrh zásad a pravidiel pre energetiku</i>	306
F.8.3.3	<i>Návrh zásad a pravidiel pre odpadové hospodárstvo</i>	308
F.8.4	Použité podklady	311
F.9	Funkčná zložka Poľnohospodárstvo	317
F.9.1	Charakteristika funkčnej zložky	317
F.9.2	Trendy vývoja funkčnej zložky Poľnohospodárstvo	321
F.9.3	Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Poľnohospodárstvo	324
F.9.4	Použité podklady	327
F.10	Funkčná zložka Lesné hospodárstvo	330
F.10.1	Charakteristika funkčnej zložky Lesné hospodárstvo	330
F.10.2	Trendy vývoja funkčnej zložky Lesné hospodárstvo	332
F.10.3	Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Lesné hospodárstvo	340
F.10.4	Použité podklady	343
F.11	Funkčná zložka Vodné hospodárstvo	344
F.11.1	Charakteristika funkčnej zložky Vodné hospodárstvo	344
F.11.2	Trendy vývoja funkčnej zložky	347
F.11.3	Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Vodné hospodárstvo	349
F.11.4	Použité podklady	356
G	Záver	359

ÚVOD

Výskumná úloha „Vytvorenie podmienok pre stanovenie zásad a pravidiel územného plánovania“ vytvára základný rámec pre stanovenie urbanistických a územnoplánovacích princípov, všeobecne akceptovaných zásad a pravidiel pre jednotlivé úrovne územnoplánovacích dokumentácií (regionálna, obecná, zonálna) ako základnej metodologickej platformy pre územnoplánovaciu prax.

Výskumná úloha je rozdelená do 5 etáp:

- I. ETAPA: Analýza podkladov pre stanovenie zásad a pravidiel územného plánovania,
- II. ETAPA: Vyhodnotenie Zásad a pravidiel územného plánovania – Koncepcie funkčných zložiek, VÚVA Brno, URBION Bratislava 1983, Návrh odporúčaní pre spracovanie príručky „Zásady a pravidlá územného plánovania“,
- III. ETAPA: Návrh zásad a pravidiel územného plánovania,
- IV. ETAPA: Záverečné oponentské konanie,
- V. ETAPA: Zapracovanie pripomienok oponentského konania a spracovanie publikácie.

I. Etapa

Predmetom I. etapy prác bola Analýza systematiky územného plánovania v krajinách EÚ vo vzťahu na stanovovanie nových zásad a pravidiel, pričom bol analyzovaný aktuálny vývoj legislatívy, systematiky a zásad v oblasti územného plánovania v krajinách Nemecko, Rakúsko, Francúzsko, Česká republika (doplnené o Dánsko a veľkú Britániu). I. etapa bola dokončená v roku 2011.

Závery I. etapy výskumnej úlohy formulovali odporúčania, ktoré reagovali na zhodnotenie právnych systémov týchto štátov, resp. ich jednotlivých spolkových krajín, kde je systém historicky nastavený tak, že zásady pre usmerňovanie, regulovanie jednotlivých stupňov územnoplánovacej dokumentácie sú regulované priamo v právnych predpisoch (zákonoch, vyhláškach, nariadeniach a pod.). Inšpiračným podkladom pre Návrh zásad a pravidiel je príručka „Principy a pravidla územného plánovania“ vydaná Ministerstvom pro místní rozvoj ČR, nadväzne na nový zákon z roku 2008, v ktorom boli akceptované nové trendy a požiadavky v oblasti územného plánovania, rešpektované princípy trvalej udržateľnosti a participácia verejnosti na územnoplánovacom procese.

II. Etapa

Východiskovým dokumentom, analyzovaným v II. etape tejto úlohy, bola Koncepcia funkčných zložiek, 3. kapitola Zásad a pravidiel v územnom plánovaní¹ z roku 1983, ktorá v súčasných podmienkach, vzhľadom na dobu spracovania, nereflektuje transformačné a systémové zmeny, vyplývajúce zo zmenených politických, hospodárskych, environmentálnych, sociálnych a kultúrno-spoločenských podmienok. Na záver II. etapy boli formulované odporúčania pre tvorbu nových zásad a pravidiel tak pre jednotlivé funkčné zložky ako aj ich celkovú koncepciu. II. etapa bola dokončená v roku 2012.

Zo záverov II. etapy výskumnej úlohy, ktoré vychádzali z podrobnej analýzy a zhodnotení jednotlivých funkčných zložiek vyplynulo, že z komplexného hľadiska je pre návrh III. etapy úlohy nevyhnutné špecifikovať základnú filozofiu Zásad a pravidiel a následne celkovú urbanistickú a územnoplánovaciu koncepciu funkčných zložiek, v ktorej by boli vyjadrené súvislosti jednotlivých funkcií, ich hierarchia a usporiadanie. Do nových zásad a pravidiel sa preto premieta korigovaný pohľad na samotné funk-

¹ Zásady a pravidla v územnom plánovaní, VÚVA Brno, URBION Bratislava, 1983

čné zložky, ich členenie, ktoré sa modifikuje vo vzťahu na zmenené podmienky. V rámci koncepcie funkčných zložiek sa preto vychádza z princípu „rovnováhy“, ktorá zaručí vyváženosť vzájomnej koexistencie funkčných zložiek.

III. Etapa

III. etapa výskumnej úlohy sa v zmysle stanovenej osnovy a štruktúry primárne zaoberala koncepciou funkčných zložiek, čo však predstavuje iba parciálnu časť problematiky územného plánovania. Vzhľadom na multidisciplinárnu dimenziu územného plánovania a potrebu získania širšieho nadhľadu na problematiku funkčných zložiek boli do dokumentu nad rámec osnovy III. etapy výskumnej úlohy doplnené úvodné teoretické kapitoly, zaoberajúce sa filozofiou a východiskami územného plánovania. Do základnej koncepcie funkčných zložiek Zásad a pravidiel sa zahrnuli v nevyhnutnom rozsahu aj témy životného prostredia, udržateľnosti, adaptácie, osídlenia a pod., ktoré významne ovplyvňujú resp. podmieňujú urbanistický rozvoj a využitie územia.

IV. Etapa

IV. Etapa v zmysle harmonogramu prác na výskumnej úlohe predstavovala záverečné oponentské konanie, ktorého cieľom bolo získať od renomovaných odborníkov v oblasti územného plánovania odborný pohľad na spracovanú výskumnú úlohu.

V. Etapa

Na základe záverov oponentského konania, bola dopracovaná výskumná úloha v zmysle dohodnutých požiadaviek do záverečnej podoby vo forme príručky.

Ciele výskumnej úlohy

Základným cieľom výskumnej úlohy je vytvoriť metodickú príručku „Zásady a pravidlá územného plánovania“ vychádzajúcu zo stavebného zákona, ktorá posilní význam územného plánovania a vytvorí základnú platformu pre územnoplánovaciu prax, orgány územného plánovania, ostatnú verejnú správu a ďalšiu odbornú verejnosť, a ktorá umožní lepšie využívať poznatky v územnom plánovaní a rýchlejšie ich aplikovať v praxi. Vzhľadom na chýbajúci základný výskum v oblasti, je táto výskumná úloha najmä sumarizáciou poznatkov teoretických a poznatkov z praxe. Cieľom nových zásad a pravidiel nie je prepisovať normy, ale stanoviť aktuálne a optimálne zásady vzťahujúce sa k formovaniu územia a zvyšovaniu jeho kvality – pridanej hodnoty.

Stavebný zákon stanovuje územné plánovanie ako otvorený systém, cez ktorý sa môžu uplatniť a realizovať všetky nové poznatky o území a jeho prírodných a kultúrnych zložkách, o nových spoločenských podmienkach, nové formy plánovacích aktivít a podnety pre rozvoj. Zákon umožňuje, aby sa cestou územného plánovania uplatnili vízie a idey, ktoré prinášajú nové riešenia spoločenských otázok, súvisiacich s využívaním územia. Z tohto dôvodu je práve snaha potvrdiť, resp. vložiť do územnoplánovacieho procesu určité zásady a pravidlá, ktorými je možné presadzovať hlavné úlohy územného plánovania.

Pri návrhu nových Zásad a pravidiel sa preferuje územný faktor, relevantný pre procesy územného plánovania s rešpektovaním princípov udržateľnosti rozvoja. Rešpektuje sa status vlastníckych vzťahov, potreby a požiadavky obcí na zabezpečenie vybavenosti, ktoré vyplývajú z funkcie obce v zmysle hierarchie štruktúry osídlenia, t.j. zabezpečovanie verejného záujmu v území.

Pre zachovanie kompatibility v rámci systému metodík územného plánovania výskumná úloha nadväzuje metodickú príručku Štandardy minimálnej vybavenosti obcí (MŽP SR, 2002 a URBION, 2010), ktorá sa zaoberá súborom odporúčaných štandardov a ukazovateľov podľa zvolenej kategorizácie sídiel pre základné funkčné zložky sídla: bývanie, občianska vybavenosť, zeleň a doprava.

Výskumná úloha sa realizuje v čase prebiehajúcich príprav nového zákona o územnom plánovaní a stavebnom poriadku. Návrh zásad a pravidiel vo vzťahu na stav prípravy zákona v primeranej miere túto skutočnosť reflektuje a v rámci možností aplikuje tézy a princípy nového zákona do tohto dokumentu. Určujúcim je však platný právny rámec daný pre oblasť územného plánovania zákonom č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov.

A SYSTEMATIKA ÚZEMNÉHO PLÁNOVANIA

Územné plánovanie je v zákone č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov (ďalej len stavebný zákon) definované ako otvorený systém, cez ktorý sa môžu uplatniť a realizovať všetky nové poznatky o území a jeho prírodných a kultúrnych zložkách, o nových spoločenských podmienkach, nové formy plánovacích aktivít a podnety pre rozvoj. Zákon umožňuje, aby sa cestou územného plánovania uplatnili nové vízie a idey, ktoré prinášajú nové východiská riešenia spoločenských otázok, súvisiacich s využívaním územia.

A.1 Historický kontext územného plánovania

Usmerňovanie územného rozvoja na Slovensku nadväzuje už na stredoveké tradície v slovenských mestách, ako i na bohaté tradície z obdobia medzivojnového Československa, obdobia Slovenského štátu i povojnového Československa. V období prvej republiky plánovanie bolo v znamení západných teórií, ktoré prenikali najmä z Anglicka a Nemecka. Začali sa používať nové pojmy ako regulačný plán, neskôr upravovací, regionálny plán a pod. Výstavba miest a dedín bola riadená podľa regulačných (upravovacích) plánov, ktorých hlavnou úlohou bolo vytvorenie pozemkov vhodných pre vlastné stavby. V tomto období boli spracované i prvé regionálne plány. Po roku 1945 je Slovensko poznamenané obnovou zničených miest a obcí. Výstavba obcí bola riadená podľa vyhlášky Zboru povereníkov č. 128/1945 Zb. o výstavbe miest a obcí Slovensku, ktorá platila až do vydania prvého jednotného celoštátneho zákona o územnom plánovaní. V otázke rozvoja sídel vznikol prvý zjednocovací zákon č. 280/1949 Zb. platný pre celé územie Československa, v ktorom bolo zakotvené, že územné plánovanie je súčasťou národohospodárskeho plánu. Touto zákonnou normou sa začína vytvárať aj nová jednotná metodika a technika územného plánovania, v celom hospodárskom dianí sa zaviedla určitá plánovitá rozmiestňovanie výrobných síl. V roku 1957 bol spracovaný Perspektívny plán rozvoja Slovenska, na ktorý v roku 1961 nadväzovali územné štúdie okresov. V druhej polovici 50. rokov boli novelizované predpisy územného plánovania a stavebného poriadku. Formálne došlo k rozdeleniu zákonnej úpravy územného plánovania a stavebného poriadku, postupne boli vydané základné zákony a ich vykonávacie predpisy.

V roku 1958 vláda schválila nový zákon č. 84/1958 Zb. o územnom plánovaní. Tento zákon hlbšie prerastal cez národohospodárske plánovanie a vytváral organické celky s dlhodobým predstihom. V podmienkach intenzívnej industrializácie a urbanizácie, ktorými sa vyznačoval vývoj, nedoceňoval však aspekty starostlivosti o životné prostredie, nebral do úvahy stúpajúcu hodnotu územia určeného na výstavbu, úzku spojitost' a vzájomnú podmienenosť sústavy územného plánovania s národohospodárskymi plánmi. Celý proces bol charakterizovaný komplikovanosťou a vzájomne neboli prepojené súvisiace predpisy. Platnosť zákona č. 84/1958 Zb. skončila dňom 1. 10. 1976, keď vstúpil do platnosti zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon).

Stavebný zákon vychádzal z dovedajších skúseností a potrieb riadenia investičnej výstavby. Zjednodušil dovedajšiu štruktúru právnych predpisov na úseku investičnej výstavby a zlúčil problematiku územného plánovania a stavebného poriadku do jedného zákona. Stavebný zákon a jeho vykonávacie predpis vytvorili ucelený súbor právnych noriem, ktorý sledoval komplexnosť úpravy územného plá-

novania a stavebného poriadku. Zákon zjednodušil dovtedy platnú štruktúru predpisov platných v tejto oblasti a problematiku územného plánovania a stavebného poriadku zlúčil do jednej kódexovej úpravy. Bol to výraz nových koncepcií a pohľadov tak na formálno-právnu, ako aj na hmotnoprávnu stránku právnej regulácie investičného procesu a to aj v súlade s predpismi správneho práva.

Stavebný zákon reagoval na sociálno-ekonomické faktory a prehĺbil poňatie funkcie územného plánovania. Územné plánovanie právne zakotvil ako sústavnú činnosť, ktorá v súlade so základnými cieľmi a úlohami národohospodárskych plánov, komplexne rieši funkčné využitie územia, určuje zásady jeho organizácie a vecne i časovo koordinuje výstavbu a činnosti ovplyvňujúce rozvoj územia. Jeho cieľom bolo zabezpečiť trvalý súlad všetkých prírodných, kultúrnych a civilizačných hodnôt v území a tak vytvoriť podmienky pre rozvoj kvalitatívnych stránok životného prostredia a ochranu jeho hlavných zložiek (pôdy, vody, ovzdušia a pod.).

Tento stavebný zákon vychádza z poňatia územného plánovania ako jedného zo základných činiteľov ovplyvňujúcich hospodárske rozhodovanie a umiestňovanie nových stavieb. Zdôrazňuje regulačnú funkciu územného plánovania ako samostatnej špecifickej činnosti, ktorá tvorí organickú a aktívnu súčasť celkového systému riadenia rozvoja spoločnosti. Ide teda o nástroj, ktorého základným poslaním je zabezpečiť, aby sa o všetkých technických zásahoch do štruktúry územia rozhodovalo podľa vopred určených zásad organizácie a usporiadania územia a v území sa dodržiavala makrobiologická rovnováha.

Územné plánovanie bolo právne zakotvené ako sústavná činnosť, ktorá v súlade so základnými cieľmi a úlohami národohospodárskych plánov, komplexne rieši funkčné využitie územia, určuje zásady jeho organizácie a vecne i časovo koordinuje výstavbu a činnosti ovplyvňujúce rozvoj územia. Jeho cieľom bolo a aj v súčasnosti stále zostalo trvalý súlad všetkých prírodných, kultúrnych a civilizačných hodnôt v území, a tak vytvoriť podmienky pre rozvoj kvalitatívnych stránok životného prostredia a ochranu jeho hlavných zložiek.

Pri plnení svojich úloh územné plánovanie vychádzalo predovšetkým z cieľov a úloh národohospodárskych (oblastných) plánov, z poznatkov prírodných, technických a spoločenských vied i z podkladov získaných vlastnou poznávacou činnosťou, prieskumom riešeného územia, rozborom plánovaných opatrení vo vzťahu k jeho súčasnému usporiadaniu, k možnostiam a výhľadovým potrebám územia a pod. Plánovacia (oblastnoplánovacia) a územnoplánovacia činnosť mali pri regulácii ekonomických a technických zásahov do štruktúry územia a jeho priestorového usporiadania prebiehať vo vzájomnej úzkej spolupráci, súčinnosti, nadväznosti a pritom sa navzájom ovplyvňovať.

V tomto právnom prostredí vznikla aj sústava metodík Zásady a pravidla územného plánovania, ktoré boli vypracované v gescii Federálneho ministerstva pre technický a investičný rozvoj (FMTIR), Ministerstva výstavby a techniky ČSR (MVT ČSR) a Ministerstva techniky SSR (MVT SSR) v rámci výskumnej úlohy štátneho plánu rozvoja vedy a techniky na obdobie 1981-1985 „Soustava opatření k racionalizaci urbanizačního procesu“. Spracovateľmi boli špecializované pracoviská: Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA) Brno a URBION, Štátny inštitút urbanizmu a územného plánovania, Bratislava.

Možno konštatovať, že táto etapa na Slovensku pretrvala do súčasnosti. Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku je platný v SR doteraz. Podstatné zmeny kontextu územného plánovania v Slovenskej republike zaznamenal rok 1989.

Rozvoj trhového hospodárstva, decentralizácia riadenia ekonomiky, privatizácia, nové vlastnícke vzťahy, nové postavenie miest a rada ďalších zmien vyžiadali podstatné zmeny v chápaní úloh a postavenia územného plánovania, ako i v prístupoch a metodike územnoplánovacích procesov. Tieto zmeny sa postupne premietli do zmien v legislatíve územného plánovania. Dôkazom toho je rad noviel zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku, a to zákon č. 139/1982 Zb., zákon č. 103/1990 Zb., zákon č. 262/1992 Zb., zákon č. 136/1995 Z. z., zákon č. 199/1995 Z. z., nález ÚS SR č. 286/1996 Z. z., zákon č. 229/1997 Z. z., zákon č. 175/1999 Z. z., zákon č. 237/2000 Z. z., zákon č. 416/2001 Z. z., zákon č. 553/2001 Z. z., nález ÚS SR č. 217/2002 Z. z., zákon č. 103/2003 Z. z., zákon č. 245/2003 Z. z., zákon č. 417/2003 Z. z., zákon č. 608/2003 Z. z., zákon č. 541/2004 Z. z., zákon č. 290/2005 Z. z., zákon č. 479/2005 Z. z. a zákon 24/2006 Z. z., zákon č. 218/2007 Z. z., zákon č. 540/2008 Z. z., zákon č. 66/2009 Z. z., zákon č. 513/2009 Z. z., zákon č. 118/2010 Z. z., zákon č. 145/2010 Z. z., zákon č. 547/2010 Z. z., zákon č. 408/2011 Z. z. a zákon č. 300/2012 Z. z.

A.2 Úlohy územného plánovania

Územné plánovanie zahŕňa celý rad plánovacích činností, z ktorých podstatná časť smeruje k priestorovému usporiadaniu a formovaniu funkčného využitia územia. Územné plánovanie napomáha pri vytváraní podmienok pre také funkčno-priestorové usporiadanie ľudských sídiel a krajiny, v ktorom by bol zachovaný súlad požiadaviek na životné prostredie, ekologickú stabilitu prírodných zložiek prostredia, kultúrno-historických hodnôt územia.

Výsledky územnoplánovacej činnosti na všetkých stupňoch od celoštátnej, cez regionálnu až po lokálnu, sa v koncentrovanej podobe prejavujú v územnom rozhodnutí, ktorým sa určujú pravidlá využívania územia, každej jednotlivkej parcely a tak isto podmienky pre realizáciu zámerov investora v danom mieste. Rozhodovanie na lokálnej úrovni najviac ovplyvňuje reálny rozvoj územia, ktorý sa prejavuje investičnou činnosťou, pripravujúcou novú zástavbu a úpravy krajiny.

Stavebný zákon stanovuje územné plánovanie ako otvorený systém, cez ktorý sa môžu uplatniť a realizovať všetky nové poznatky o území a jeho prírodných a kultúrnych zložkách, nové spoločenské podmienky, nové formy plánovacích aktivít a podnety pre rozvoj. Zákon umožňuje, aby sa cestou územného plánovania uplatnili nové vízie a idey, ktoré prinášajú nové východiská riešení spoločenských otázok, súvisiacich s využívaním územia.

Územné plánovanie je nástroj na sústavné a komplexné riešenie priestorového usporiadania a funkčného využívania územia. Určujú sa jeho zásady, navrhuje sa vecná a časová koordinácia činností ovplyvňujúcich životné prostredie, ekologickú stabilitu, kultúrno-historické hodnoty územia, územný rozvoj a tvorbu krajiny v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja. Územné plánovanie utvára predpoklady pre trvalý súlad všetkých činností v území s osobitným zreteľom na starostlivosť o životné prostredie, dosiahnutie ekologickej rovnováhy a zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja, na šetrné využívanie prírodných zdrojov a na zachovanie prírodných, civilizačných a kultúrnych hodnôt. Stavebný zákon pritom zdôrazňuje komplexnosť a permanentnosť územného plánovania.

Územné plánovanie zahŕňa tieto úlohy a činnosti :

- určuje regulatívy priestorového usporiadania a funkčného využívania územia,
- určuje potrebné asanačné, rekonštrukčné alebo rekultivačné zásahy do územia a určuje spôsob jeho ďalšieho využívania,

- vymedzuje chránené územia, chránené objekty, oblasti pokoja a ochranné pásma, pokiaľ nevznikajú podľa osobitných predpisov inak, a zabezpečuje ochranu všetkých chránených častí krajiny,
- určuje zásady a podmienky vecnej a časovej koordinácie miestne sústredenej výstavby jedného alebo viacerých stavebníkov,
- posudzuje a hodnotí územno-technické dôsledky pripravovaných stavieb a iných opatrení v území a navrhuje ich rozsah, ktorý podmieňuje ich environmentálne vhodné a bezpečné využívanie,
- rieši umiestňovanie stavieb a určuje územno-technické, urbanistické, architektonické a environmentálne požiadavky na ich projektovanie a uskutočňovanie,
- určuje zásady využívania prírodných zdrojov, podmienok územia a celého životného prostredia, aby sa činnosťami v ňom neprekročilo únosné zaťaženie územia, vytvárala a udržiavala ekologická stabilita krajiny,
- utvára podklady pre tvorbu koncepcií výstavby a technického vybavenia územia,
- navrhuje poradie výstavby a využívania územia,
- navrhuje územno-technické a organizačné opatrenia nevyhnutné na zlepšenie životného prostredia, dosiahnutie ekologickej stability a zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja.

Úlohy územného plánovania sa zabezpečujú:

- sledovaním, vyhodnocovaním a evidenciou údajov a informácií o území,
- prevádzkovaním informačného systému o územnom plánovaní a informačného systému o výstavbe,
- územnoplánovacou činnosťou,
- rozhodovaním v územnom konaní.

Územnoplánovacou činnosťou je:

- obstarávanie a spracovanie územnoplánovacích podkladov a udržiavanie ich aktuálneho stavu,
- obstarávanie, spracovanie, prerokúvanie a schvaľovanie územnoplánovacej dokumentácie a udržiavanie jej aktuálneho stavu.

Územnoplánovacia činnosť sa vykonáva podľa najnovších poznatkov spoločenských, prírodných a technických vied a poznatkov o stave životného prostredia, a to postupom a spôsobom vymedzeným v stavebnom zákone.

A.2.1 Nástroje územného plánovania

Nástroje územného plánovania sú:

- územnoplánovacie podklady
- územnoplánovacia dokumentácia
- územné rozhodnutie.

Územnoplánovacími podkladmi sú nezáväzne dokumenty, ktorých úlohou je preverovať možnosti riešenia. prognózovať rozvoj apod.(urbanistická štúdia, územný generel, územná prognóza, územno-technické podklady).

Územnoplánovacia dokumentácia je základným nástrojom územného rozvoja a starostlivosti o životné prostredie SR, regiónov a obcí. Dokumentácia komplexne rieši priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia, zosúladuje záujmy a činnosti ovplyvňujúce územný rozvoj, životné prostredie a ekologickú stabilitu a ustanovuje regulatívy priestorového usporiadania a funkčného využívania územia. Odvetvové koncepcie ústredných orgánov štátnej správy a koncepcie rozvoja obcí a iné programy týkajúce sa hospodárskeho, sociálneho alebo kultúrneho rozvoja musia byť v súlade so záväznými časťami územnoplánovacej dokumentácie. Spracúva pre stupeň celoštátny, regionálny, pre obce a časti obce. Tvorí ju :

- Koncepcia územného rozvoja Slovenska,
- územný plán regiónu,
- územný plán obce,
- územný plán zóny.

Koncepcia územného rozvoja Slovenska sa spracúva pre celé územie Slovenskej republiky. Rieši priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia Slovenskej republiky a ustanovuje rámec sociálnych, ekonomických, environmentálnych a kultúrnych požiadaviek štátu na územný rozvoj, starostlivosť o životné prostredie a tvorbu krajiny Slovenskej republiky a jej regiónov. Ustanovuje najmä

- usporiadanie a hierarchizáciu štruktúry osídlenia a uzlov sídelných a hospodárskych aglomerácií v medzinárodných a celoštátnych súvislostiach,
- rozvoj hlavných urbanizačných osí na území Slovenskej republiky,
- zásady usmerňovania územného rozvoja s cieľom utvárať rovnocenné životné podmienky na celom území Slovenskej republiky a vytvárať územné predpoklady na zlepšenie životného prostredia, zabezpečenie ekologickej stability, zachovanie kultúrno-historického dedičstva a pre trvalo udržateľný rozvoj.

Územný plán regiónu sa spracúva pre časť krajiny s viacerými obcami, v ktorej je potrebné riešiť špecifické rozvojové zámery alebo vykonávať činnosti výrazne ovplyvňujúce priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia. Vymedzenie hraníc riešeného územia určí v zadaní orgán územného plánovania, ktorý územný plán regiónu obstaráva. Územný plán regiónu zohľadňuje záväznú časť Koncepcie územného rozvoja Slovenska. Územný plán regiónu ustanovuje najmä:

- zásady a regulatívy štruktúry osídlenia, priestorového usporiadania a funkčného využívania územia z hľadiska jeho trvalo udržateľného rozvoja a rozvoja urbanizácie, priemyslu, poľnohospodárstva, lesného hospodárstva, vodného hospodárstva, environmentalistiky a cestovného ruchu,
- zásady a regulatívy usporiadania verejného dopravného a technického vybavenia,
- zásady a regulatívy starostlivosti o životné prostredie, územného systému ekologickej stability, tvorby krajiny a ochrany kultúrnych pamiatok, pamiatkových rezervácií a pamiatkových zón,
- zásady a regulatívy priestorových požiadaviek ochrany a využívania prírodných zdrojov a významných krajinných prvkov,

- vzájomnú nadväznosť územného rozvoja regiónu a jeho obcí a väzby na susediace regióny,
- verejnoprospešné stavby a chránené časti krajiny.

Územný plán obce sa spracúva pre územie jednej obce alebo pre územie dvoch alebo viacerých obcí. Územný plán obce ustanovuje najmä :

- zásady a regulatívy priestorového usporiadania a funkčného využívania územia obce v nadväznosti na okolité územie,
- prípustné, obmedzené a zakázané funkčné využívanie plôch,
- zásady a regulatívy starostlivosti o životné prostredie, územného systému ekologickej stability a tvorby krajiny, vrátane plôch zelene,
- zásady a regulatívy ochrany a využívania prírodných zdrojov, kultúrno-historických hodnôt a významných krajinných prvkov,
- hranice medzi súvisle zastavaným územím obce alebo určeným na zastavanie a ostatným územím obce,
- zásady a regulatívy verejného dopravného a technického vybavenia a občianskeho vybavenia,
- plochy pre verejnoprospešné stavby, pre vykonanie asanácie a pre chránené časti krajiny.

Mestá a obce s viac ako 2000 obyvateľmi boli povinné do 30. júna 2005 mať územný plán obce. Ostatné obce sú povinné mať územný plán obce, ak je potrebné riešiť koncepciu ich územného rozvoja, uskutočňovať rozsiahlu novú výstavbu a prestavbu v obci alebo umiestniť verejnoprospešné stavby.

Táto povinnosť môže tiež vyplývať zo záväznej časti územného plánu regiónu, najmä na splnenie medzinárodných záväzkov alebo na umiestnenie verejného dopravného a technického vybavenia územia celoštátneho významu.

Územný plán zóny sa spracúva pre časť obce, ak schválený územný plán obce ustanovuje povinnosť obstaráť územný plán zóny pre vymedzenú časť obce alebo ak je potrebné vymedziť pozemok alebo stavbu na verejnoprospešné účely. Územný plán zóny ustanovuje najmä

- zásady a regulatívy podrobnejšieho priestorového usporiadania a funkčného využívania pozemkov, stavieb a verejného dopravného a technického vybavenia územia,
- zásady a regulatívy umiestnenia stavieb na jednotlivých pozemkoch, urbánnych priestorov a zastavovacie podmienky jednotlivých stavebných pozemkov,
- pozemky, ktoré sú v zastavanom území obce, stavby na stavebných pozemkoch a podiel možného zastavania a únosnosť využívania územia,
- nezastavané pozemky za stavebné pozemky vrátane určenia pozemkov, ktoré podľa územného plánu nemožno trvalo zaradiť medzi stavebné pozemky,
- chránené časti krajiny,
- zásady a regulatívy nevyhnutnej vybavenosti stavieb a napojenie na verejné dopravné a technické vybavenie územia,
- zásady a regulatívy začlenenia stavieb do okolitej zástavby, do pamiatkových rezervácií, do pamiatkových zón a do ostatnej krajiny,

- umiestnenie zelene, významných krajinných prvkov a ostatných prvkov územného systému ekologickej stability na jednotlivých pozemkoch,
- vecnú a časovú koordináciu novej výstavby a asanácie existujúcich stavieb,
- pozemky pre verejnoprospešné stavby, stavebnú uzáveru a pre vykonanie asanácie.

A.2.2 Obstarávanie územnoplánovacej dokumentácie

Územnoplánovaciu dokumentáciu obstarávajú orgány územného plánovania.

Orgánmi územného plánovania sú obce, samosprávne kraje a obvodné úrady v sídle kraja, Ministerstvo obrany SR. Ústredným orgánom územného plánovania je Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR. Konceptiu územného rozvoja Slovenskej republiky obstaráva Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR. Ministerstvo obrany SR obstaráva územné plány vojenských obvodov. Územnoplánovaciu dokumentáciu regiónov obstarávajú samosprávne kraje a územnoplánovaciu dokumentáciu obcí a zón obstarávajú obce. Ak riešenie územnoplánovacej dokumentácie zasahuje do územia viacerých obcí, obce sa dohodnú, ktorá z nich dokumentáciu obstará.

Náklady spojené s obstaraním územnoplánovacej dokumentácie uhrádza orgán územného plánovania, ktorý ju obstaráva. Stavebný zákon umožňuje požadovať čiastočnú alebo úplnú úhradu nákladov na obstaranie územnoplánovacej dokumentácie od orgánov štátnej správy, od iných obcí, od právnických alebo fyzických osôb, ktorých výhradná potreba vyvolala obstaranie územnoplánovacej dokumentácie. Obstarávanie územnoplánovacej dokumentácie zahŕňa

- prípravné práce,
- zabezpečenie spracovania prieskumov a rozborov,
- zabezpečenie spracovania zadania a jeho prerokovanie,
- zabezpečenie spracovania konceptu riešenia územnoplánovacej dokumentácie, dohľad nad jeho spracovaním a jeho prerokovanie,
- zabezpečenie spracovania návrhu územnoplánovacej dokumentácie, dohľad nad jeho spracovaním a jeho prerokovanie,
- prípravu podkladov pre schválenie návrhu územnoplánovacej dokumentácie,
- zabezpečenie vyhlásenia záväznej časti územnoplánovacej dokumentácie, uloženie územnoplánovacej dokumentácie a vyhotovenie registračného listu a jeho doručenie ministerstvu.

Obec a samosprávny kraj sú povinné zabezpečiť obstarávanie územnoplánovacích podkladov a územnoplánovacej dokumentácie prostredníctvom odborne spôsobilej osoby. Odbornú spôsobilosť overuje Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR skúškou. Odborná spôsobilosť sa osvedčuje vydaním preukazu o odbornej spôsobilosti a overuje sa každých 10 rokov. Podrobnosti upravuje vyhláška MŽP SR č. 436/2000 Z. z. v znení vyhlášky č. 600/2002 Z. z.

A.2.3 Schvaľovanie a záväznosť územnoplánovacej dokumentácie

Vláda schvaľuje Konceptiu územného rozvoja Slovenskej republiky, samosprávny kraj (zastupiteľstvo) schvaľuje územné plány regiónov a obec (zastupiteľstvo) schvaľuje územný plán obce a územný plán zóny.

Územnoplánovacia dokumentácia obsahuje záväzné a smerné časti riešenia. Záväzné sú základné zásady usporiadania územia a limity jeho využitia, ktoré sú určené v regulatívoch funkčného a prie-

storového usporiadania územia; ostatné časti riešenia sú smerné. Záväzné a smerné časti územnoplánuvacej dokumentácie vymedzí schvaľujúci orgán. V záväznej časti vždy vymedzí verejnoprospešné stavby, pre ktoré možno pozemky, stavby a práva k nim vyvlastniť a chránené časti krajiny.

Záväznú časť územného plánu regiónu vyhlási samosprávny kraj svojím nariadením. V regióne sa ako záväznú schvaľujú zásady a regulatívy štruktúry osídlenia, priestorového usporiadania a funkčného využívania územia regiónu, územného systému ekologickej stability, starostlivosti o životné prostredie, tvorby krajiny, ochrany a šetrného využívania prírodných zdrojov, ochrany kultúrnych pamiatok, pamiatkových rezervácií, pamiatkových zón a významných krajinných prvkov, usporiadania verejného dopravného a technického vybavenia, ustanovenia plôch pre verejnoprospešné stavby a pre chránené časti krajiny.

V záväznej časti územných plánov obcí sa schvaľujú zásady a regulatívy priestorového usporiadania a funkčného využívania územia obce, hranice zastavaného územia, usporiadania verejného dopravného, občianskeho a technického vybavenia, ustanovenia plôch pre verejnoprospešné stavby, na vykonanie asanácie a pre chránené časti krajiny, ochrany a využívania prírodných zdrojov, kultúrno-historických hodnôt a významných krajinných prvkov, územného systému ekologickej stability, starostlivosti o životné prostredie, tvorby krajiny, vrátane plôch zelene.

Pre územné plány zóny sa ako záväznú schvaľujú zásady a regulatívy podrobnejšieho priestorového usporiadania a funkčného využívania pozemkov, stavieb a verejného dopravného a technického vybavenia územia, umiestnenia stavieb na jednotlivých pozemkoch, do urbánnych priestorov a zastavovacie podmienky jednotlivých stavebných pozemkov, nevyhnutnej vybavenosti stavieb a napojenie na verejné dopravné a technické vybavenie územia, začlenenia stavieb do okolitej zástavby, do pamiatkových rezervácií, do pamiatkových zón a do ostatnej krajiny.

Záväznú časť schváleného územného plánu obce územného plánu zóny vyhlási obec svojím všeobecne záväzným nariadením.

Schválená územnoplánuvacia dokumentácia je v určenom rozsahu záväzným alebo smerným podkladom na vypracovanie a schvaľovanie ďalšej územnoplánuvacej dokumentácie, na územné rozhodovanie a na vypracovanie dokumentácie stavieb.

Celkovo je však potrebné konštatovať, že v oblasti územného plánovania a urbanistického rozvoja miest EÚ nemá žiadne záväzné smernice či iné predpisy. Existujúce dokumenty v tejto oblasti sa zameriavajú na koordináciu rozvoja presahujúcom hranice jednotlivých štátov na úrovni regionálnej - v európskom význame, a na úrovni európskej. Tieto dokumenty nemajú žiadnu záväznosť pre členské štáty - každý ich aplikuje podľa vlastných možností a akceptovateľnosti. Spoločné európske dokumenty sa len okrajovo dotýkajú územným, resp. priestorovým plánovaním na miestnej úrovni.

Dokumenty EÚ týkajúce sa územného plánovania vyjadrujú na základe poznatkov členských krajín všeobecné skúsenosti a predstavy o optimálnom obsahovom, právnom a inštitucionalizovanom usporiadaní tejto oblasti. Tieto dokumenty nevyjadrujú súčasný stav v členských krajinách, ale skôr optimálne ciele, ku ktorým by sa členské krajiny mali postupne približovať. Nie je to jednoduchý zámer, lebo každá krajina má v oblasti územného, resp. priestorového plánovania svoje tradície, zvyklosti, legislatívu a inštitúcie. Niektoré krajiny sú k tomuto optimálnemu modelu bližšie (Dánsko, Holand-

sko), v iných krajinách legislatívne prostredie a inštitúcie sa podstatne a niekedy aj zásadne odlišujú, napr. viackoľajnosťou plánovania (Nemecko).

Vzhľadom na to, že územnoplánovacia dokumentácia je v podstate dohodou všetkých zúčastnených strán, je potrebné zabezpečiť súlad všetkých záujmov v území nielen jednotlivými právnymi predpismi, ale aj ďalšími nástrojmi - metodikami, pravidlami, ktoré sú stanovené na základe skúseností, práce, vedeckých prístupov a výskumných prác. Z tohto dôvodu je práve snaha vložiť do územnoplánovacieho procesu určité zásady a pravidlá. Pravidlá sú predpisy, ustanovenia, ktorými sa treba správať, poznaná zákonitosť, základná poučka. Zásady sú spoločensky ustálené názory na konanie, spravovanie, jestvovanie niečoho, princípy, pravidlá.

V súčasnosti sa pripravuje nový zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku. Z dôvodovej správy za oblasť územného plánovania podľa verzie zo začiatku mája 2013 možno uviesť:

„Vo všeobecnosti pripravovaný zákon sleduje odstrániť nedostatky terajšej úpravy, ale zachovať a prehĺbiť osvedčené právne inštitúty, ktoré boli vnesené do zákona jeho novelami po roku 1990 a doplniť o právne inštitúty známe zo zahraničia. Pripravovaný zákon

- je koncepčne usporiadaný podľa súčasných požiadaviek na vnútorné usporiadanie zákonov; v súlade s legislatívnymi pravidlami je oddelená časť základných ustanovení (definícií) od organizácie verejnej správy a hmotnoprávne ustanovenia od procesnoprávných ustanovení;
- koncepciu územného plánovania ako jednotnej vertikály centrálnych riadených a kontrolovaných tzv. stupňov územnoplánovacej dokumentácie zodpovedajúcich stupňom národných výborov nahrádza horizontálnou úrovňou územných plánov ako základných dokumentov územného rozvoja jednotlivých územných celkov (Slovenska, vyšších územných celkov a základných územných celkov - miest a obcí), pretože podľa Ústavy Slovenskej republiky ide o samostatnú pôsobnosť územných celkov;
- obmedzuje dirigizmus obstarávania územných plánov ako plnenia centrálnej štátnej úlohy a zavádza prvky ekonomickej potrebnosti (poskytovanie dotácie nielen na obstaranie územnoplánovacej dokumentácie, ale podmienenie dotácií a príjmov z fondov Európskej únie na stavby a činnosti regulované na základe územnoplánovacej dokumentácie), aby územné celky mali vlastný záujem regulovať svoj územný rozvoj územnými plánmi a nie obstarávať územné plány len ako nákladnú zákonnú povinnosť;
- rozširuje povinnosť mať územný plán obce na všetky obce (do roku 2034), pretože každá obec by mala mať odborne spracovaný strategický dokument územného rozvoja, čím sa prispieje k zlepšeniu života obyvateľov aj vylúčením využívania územia, ktoré nie je vhodné na zastavanie alebo na inú činnosť pre prírodné ohrozenie (záplavy, zosuvy pôdy) alebo požiadavky ochrany poľnohospodárskej pôdy a lesných pozemkov; z celkového počtu 2 891 obcí má doteraz územný plán 1 387;
- územnoplánovacia dokumentácia bude mať len záväznú časť vyhlásenú nariadením vlády a všeobecne záväznými nariadeniami vyšších územných celkov a obcí, prílohou bude dôvodová správa;
- zavádza zastavovací plán, ktorý má obsahovať podrobné lokálne zastavovacie podmienky pre nezastavané stavebné pozemky, a tak postupne nahradiť terajšie ad hoc rozhodovanie stavebných úradov o umiestnenie stavby v správnom konaní; zastavovací plán bude priamym podkladom pre umiestňovanie, projektovanie a povoľovanie stavieb tak, ako je to v zahraničí

samozrejme (doterajšie tzv. územné konanie existuje v Európskej únii len v Česku a na Slovensku);

- redukuje v obstarávaní územnoplánovacej dokumentácie doterajšiu členitú sústavu územnoplánovacích podkladov na územno-technické podklady a na územnoplánovaciú štúdiu s využívaním priestorových informácií a existujúcich koncepcií a programov, ktoré majú vzťah k územnému rozvoju;
- zvýrazňuje v obsahu územnoplánovacej dokumentácii urbanistické, krajinné a environmentálne zásady organizácie územia a jeho využívania udržateľným spôsobom; ide o požiadavky implementované z Dohovoru o krajine, a z právne záväzných aktov Európskej únie;
- podrobnejšie a precíznejšie formuluje jednotlivé úlohy obstarávateľov územnoplánovacej dokumentácie v jednotlivých fázach procesu obstarávania územných plánov a účasť verejnosti na takomto postupe ako požiadavky implementovanej z tzv. Aarhuského dohovoru;
- zavádza povinnosť pre všetky orgány verejnej správy a pre vlastníkov dopravnej infraštruktúry a vlastníkov inžinierskych sietí poskytovať podklady do trvalo udržiavaných územno-technických podkladov ;
- detailnejšie upravuje úlohy verejnej správy v obstarávaní územnoplánovacej dokumentácie a v umiestňovaní, povoľovaní a kolaudácii stavieb. „

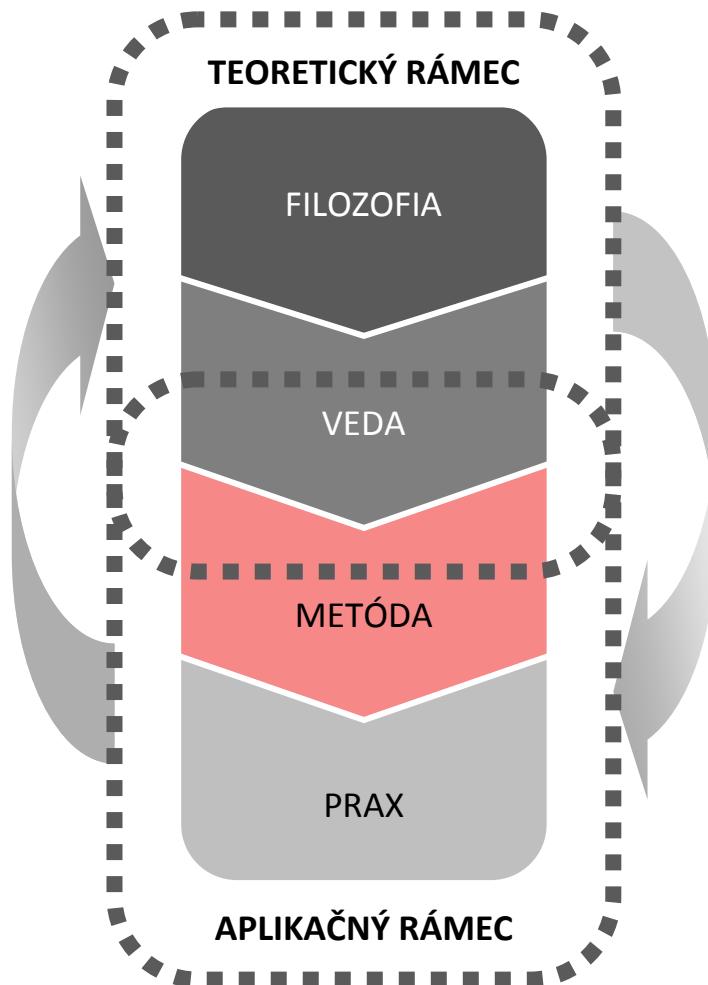
Použité podklady

- Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (komentár z roku 1977)
- Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (komentár z roku 1982)
- Ján Svetlík: Plánovanie a výstavba miest a obcí, ALFA 1978
- Dôvodová správa k návrhu Zákona o územnom plánovaní a výstavbe (stavebný zákon) MDVRR SR máj 2013

A.3 Úloha zásad a pravidiel v systematike územného plánovania

Úloha zásad a pravidiel spočíva v syntéze teoretických a praktických poznatkov v oblasti územného plánovania a urbanizmu s cieľom vytvoriť základnú informačnú bázu pre potreby aplikácie v praxi. Predstavuje dokument metodického charakteru ako otvorený pracovný systém, ktorý je možné na základe nových poznatkov výskumu a praxe postupne dopĺňať a zdokonaľovať.

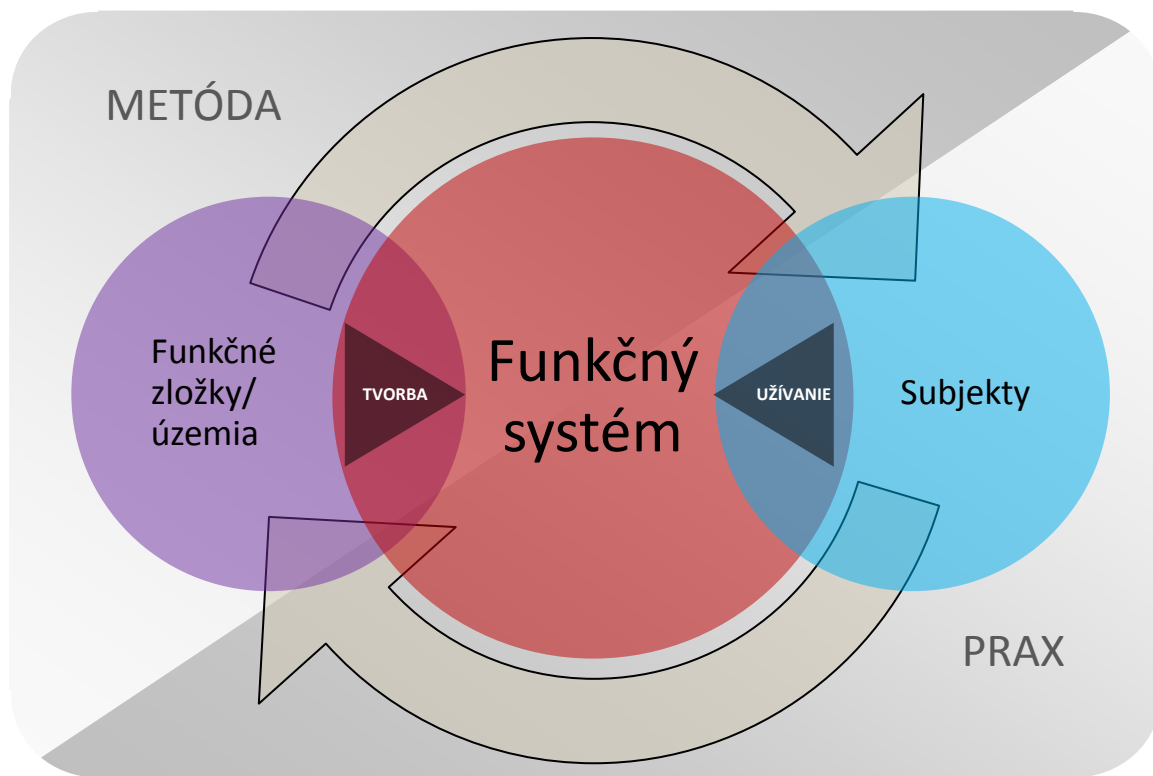
Poloha zásad a pravidiel v systematike urbanizmu a územného plánovania

Základom systematiky urbanizmu a územného plánovania je *teoretický rámec* reprezentovaný univerzálnou filozofickou a vedecko-výskumnou rovinou. Poznatky teoretického rámca sú uplatňované cez *aplikačný rámec* na úrovni metodicko-technickej (pozostávajúcej najmä z metód, techník, štandardov, noriem, právnych predpisov a pod.) a samotnej územnoplánovacej praxe.² Opätovným vyhodnocovaním teoretických východísk a dopadov aplikácie je zabezpečený permanentný vývoj v oblasti urbanizmu a územného plánovania. V centre pozornosti výskumnej úlohy je teda tak teoretický ako aj aplikačný rámec, pričom v súlade s hlavnými cieľmi sú výstupy tejto výskumnej úlohy najmä v úrovni metodicko-technickej.

² odvodené podľa ŠTEIS, R. Nový Urbanizmus, 1985, strana 7, kapitola 1, Úvod

Model aplikačného rámca zásad a pravidiel územného plánovania

B TERMINOLÓGIA

Pre správne pochopenie termínu „zásady a pravidiel“ je potrebné vysvetliť základné pojmy. Z názvu vyplýva, že termíny „zásada“ a „pravidlo“ sa chápu ako významovo odlišné. Podľa všeobecnej lexiky sú však synonymné. Rozdiel vo význame je veľmi jemný, ale dá sa nájsť. Pojem „zásada“ označuje ustanovenie zásadného významu so širšou platnosťou a strategickým významom väčšieho dosahu. Pojomom „pravidlo“ sa označuje to, čo je viac konkrétne, vzťahuje sa ku špecifickým podmienkam a sústreďuje sa na detail.

V súvislosti s územným plánovaním možno povedať, že „zásady“ sa vzťahujú viac na vyššej úrovni plánov a „pravidiel“ ku nižším. Zásady sa viažu ku výhľadovým koncepciám určujúcim dlhodobú stratégiu regiónov a obcí a pravidlá slúžia ku regulovaniu konkrétneho funkčného a priestorového usporiadania územia a jednotlivých pozemkov v obciach a ich častiach.

B.1 Výklad pojmov

Kapitola obsahuje termíny a pojmy s ich výkladom, ktoré sú používané v rámci výskumnej úlohy.

Územie

Ohraničená časť zemského povrchu.³ Územie je v územnom plánovaní chápané ako integrálny celok hmotných zložiek, aktivít a vzťahov.⁴

Územný rozvoj

Pod pojmom územný rozvoj sa rozumie komplexný rozvoj územia, ktorý zahŕňa rozvoj všetkých hmotných zložiek, aktivít a procesov vzťahujúcich sa k územiu a ich vzájomné vzťahy. Je to teda trvalý proces vývoja a zmien využitia plôch, pozemkov, stavieb (urbanistických štruktúr) a krajiny (prírodných štruktúr), vrátane ich údržby a ochrany hodnôt. Cieľom je udržateľný a vyvážený rozvoj všetkých týchto zložiek v území. Nástrojmi usmerňovania územného rozvoja sú najmä územné plánovanie, regionálna politika, starostlivosť o životné prostredie a starostlivosť o kultúrne a prírodné dedičstvo.⁵

Urbanizmus

Urbanizmus je samostatná tvorivá a vedecká disciplína, ktorá sa zaoberá problematikou rozvoja osídlenia na všetkých úrovniach od zonálnej, cez sídelnú, regionálnu až po kontinentálnu. Vznik tejto samostatnej disciplíny a jej odčlenenie od architektúry je spojené predovšetkým s mohutným rozvojom mestských sídiel miest, obcí a sídlisk, teda urbánneho (mestského) prostredia na účely bývania, produkcie, rekreácie, komunikovania na začiatku XX. storočia. Urbanizmus tvorí vedeckú bázu pre územné plánovanie.⁶

Územné plánovanie

Územné plánovanie vytvára predpoklady pre trvalý súlad všetkých činností v území s osobitným zreteľom na starostlivosť o životné prostredie, dosiahnutie ekologickej rovnováhy a zabezpečenie trvalo

³ Krátky slovník slovenského jazyka, 4. doplnené a upravené vydanie. Redigovali: J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003

⁴ Princípy a pravidla územného plánovania, ÚÚR Brno, strana B.1-2, verzia z 21. 10. 2010

⁵ Princípy a pravidla územného plánovania, ÚÚR Brno, strana B.1-1, verzia z 21. 10. 2010

⁶ Urbanizmus (architektúra). (2013, marec 10). Wikipédia, Slobodná encyklopédia. Získané 15:43, máj 29, 2013 z [//sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Urbanizmus_\(architekt%C3%BAra\)&oldid=5273238](http://sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Urbanizmus_(architekt%C3%BAra)&oldid=5273238).

udržateľného rozvoja, na šetrné využívanie prírodných zdrojov a na zachovanie prírodných, civilizačných a kultúrnych hodnôt.⁷

Krajinno-ekologické plánovanie

Je systémovo usporiadaný účelový komplex aplikovaných krajinno-ekologických metód, ktorého základným cieľom je návrh krajinnej ekologicky optimálnej organizácie využitia a ochrany krajiny, čo vyúsťuje do návrhu rozmiestnenia spoločenských činností v krajine a návrhu následných opatrení na zabezpečenie fungovania týchto činností⁸

Životné prostredie

Životným prostredím je všetko, čo vytvára prirodzené podmienky existencie organizmov vrátane človeka a je predpokladom ich ďalšieho vývoja. Jeho zložkami sú najmä ovzdušie, voda, horniny, pôda, organizmy.⁹

Krajina

“Krajina“ znamená časť územia, tak ako ju vnímajú ľudia, ktorej charakter je výsledkom činností a vzájomného pôsobenia prírodných a/alebo ľudských faktorov.¹⁰

Krajinná štruktúra

Pod krajinnou štruktúrou sa rozumie horizontálne a vertikálne usporiadanie vlastností krajinných prvkov, ktoré sa pôsobením diferenciacných činiteľov špecificky kombinujú na určitom priestore, čím vytvárajú rôzny krajinnoekologický potenciál pre využívanie¹¹.

Udržateľný rozvoj (Trvalo udržateľný rozvoj)

Udržateľný rozvoj spoločnosti je taký rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov.¹²

Sídelné prostredie

Sídelné prostredie predstavuje súhrn sociálnych, ekonomických a kultúrno-historických podmienok na zabezpečenie kvalitného života obyvateľov sídiel.¹³ Sídelné prostredie je človekom výrazne pretvorené prírodné prostredie slúžiace prioritne pre uspokojovanie sídelných potrieb človeka v území.

Prírodné prostredie

Prírodné prostredie tvorí súbor všetkých podmienok, ktoré umožňujú živým organizmom na určitom mieste žiť, vyvíjať sa a rozmnožovať sa.¹⁴ Prírodné prostredie predstavuje pôvodné, resp. človekom pretvorené životné prostredie. Pre účely zásad a pravidiel je chápané najmä v kontexte voľnej, otvorenej krajiny.

⁷ Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov

⁸ Komplexná aplikovaná metodika krajinnoekologického plánovania LANDEP (Růžička, Miklós 1982, 1990)

⁹ Zákon č. 17/1992 Zb., o životnom prostredí, v znení neskorších predpisov

¹⁰ Európsky dohovor o krajine, 20. 10. 2000

¹¹ Konceptia územného rozvoja Slovenska (KURS), 2001 v znení zmien a doplnkov

¹² Zákon č. 17/1992 Zb., o životnom prostredí, v znení neskorších predpisov

¹³ Pripravovaný stavebný zákon

¹⁴ Prírodné prostredie (november 12, 2013) <http://www.separujodpad.sk/index.php/component/content/article/38-ekologicky-slovník/92-prirodne-prostredie.html?directory=79>

Štruktúra osídlenia

Sídelný systém

Sídelnými systémami sú siete ťažísk osídlenia, rozvojových osí, sídelných centier a ostatných sietí mestských a vidieckych sídiel. Spolu vytvárajú sídelnú štruktúru Slovenska.¹¹

Sídlo

Sídlo možno považovať za ucelený spoločensko-ekonomický a funkčno-priestorový systém, ktorý poskytuje predpoklady pre existenciu človeka a spoločnosti na určitom území, v prostredí ním upravenom.¹⁵ Pre účely zásad a pravidiel sa sídlo chápe najmä v kontexte zastavaného územia obce.

Aglomerácia

Sústava osídlenia, ktorá sa živelne alebo plánovane tvorí okolo veľkých miest ako dôsledok urbanizačného procesu. Sídelná aglomerácia je hromadenie obyvateľov na ploche mesta a v jeho záujmovom území, postupné splynutie mesta s pôvodne samostatnými obcami¹⁶.

Sídelná štruktúra

Sídelná štruktúra je daná rozmiestnením, veľkosťou, členením a vzájomnými priestorovými a funkčnými vzťahmi sídiel a ostatných prvkov osídlenia (dopravné siete, infraštruktúra, výrobné, rekreačné a iné zóny, ležiace mimo sídiel, prvky krajiny).¹⁷

Urbanizácia

Urbanizácia je sociálny proces formovania a rozvoja mestského spôsobu života a rastu počtu obyvateľstva žijúceho mestským spôsobom života (bez ohľadu na to, či žijú v meste) resp. proces sústreďovania života do miest a rast počtu obyvateľstva žijúceho v mestách. Môže ísť aj všeobecne o prenikanie mestských prvkov do celého sledovaného osídlenia¹⁸.

Suburbanizácia

Je proces rýchleho rastu predmestí, prímestských zón a zón vo voľnej krajine – priestorové zmeny osídlenia charakteristické sťahovaním obyvateľov z miest a obcí do ich okrajových častí a za hranice miest a obcí. Vznikajúce suburbanizačné zóny obytné (rezidenčné), výrobné, nevýrobné, vybavenostné (komerčné) sú charakteristické ako monofunkčné zóny so zachovaním intenzívnych funkčných vzťahov s jadrami miest, obcí, čo sa odráža v zvyšujúcej sa intenzite dopravy, predovšetkým individuálnej, a v zvyšovaní času stráveného cestovaním za každodennými aktivitami¹⁹.

Reurbanizácia

Proces, pri ktorom sa opätovne prejavujú koncentračné presuny, kedy znova rastie atraktivita niektorých miest alebo ich jadier¹⁹.

Dezurbanizácia

Je obrat v pôvodnom koncentračnom procese vývoja osídlenia smerom k decentralizácii obyvateľov a pracovných príležitostí, spomaľovanie až záporný rast veľkomiest a rýchlejší rast menších a stredných

¹⁵ ZIBRINOVÁ, A. Kritériá pre tvorbu sídiel, 1984, s. 46

¹⁶ Krásný, Jan: Názvoslovní urbanismu, 1976

¹⁷ Zásady a pravidlá územního plánování: Názvoslovní, VÚVA a URBION, 1983

¹⁸ Urbanizácia. (2013, marec 10). Wikipédia, Slobodná encyklopédia. Získané 15:33, máj 29, 2013 z [//sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Urbaniz%C3%A1cia&oldid=5272981](https://sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Urbaniz%C3%A1cia&oldid=5272981).

¹⁹ ÚPN-R Trnavského kraja, Koncept riešenia (AUREX s.r.o. 2013)

miest – záporný populačný vývoj urbanizovaných a pozitívny a rýchlejší rast menej urbanizovaných, vidieckych oblastí, podporuje rast vidieckych sídiel, rovnomernejší vývoj krajiny¹⁹.

Rozvojové územie

Územie s plánovanou novou výstavbou alebo prestavbou.²⁰

Verejný priestor

Verejným priestorom sa rozumie vonkajšie verejne prístupné nezastavané priestranstvo, ktoré slúži na účely dopravy, pohybu osôb, rekreácii a oddychu, najmä námestia, ulice, nábrežia, verejné parky, verejné cintoríny, trhoviská, detské ihriská a verejné priestranstvá vytvorené kompaktnou alebo rozvoľnenou zástavbou. Verejným priestorom mimo zastavaného územia sú lesoparky, prímestské lesy, chránené územia, vodné toky a vodné plochy.²¹

Funkčné zložky

Funkčná zložka

Funkčná zložka, resp. funkcia je priestorovým prejavom činnosti človeka v území.²² Funkčné zložky reprezentujú základné funkčné atribúty územia, sú základnými stavebnými elementmi funkčno-priestorového organizmu obce vyjadreného štruktúrou funkčných území.

Funkčné územie

Funkčné územie je funkčno-priestorová jednotka, ktorá je vyjadriteľná charakteristickým spôsobom využitia resp. prevažujúcou funkciou v konkrétnej časti územia obce. Paleta funkčných území sa líši podľa typu prostredia (sídelné alebo prírodné), pričom pre každé prostredie je charakteristická iná skladba funkčných území.

Bývanie

Bývanie je časť životného procesu človeka a ním vytváraných skupín (jedinec, rodina, domácnosť, obec), v ktorom sa hlavne udržujú a obnovujú ľudské fyzické a duševné sily. Bývanie vo všeobecnosti plní základnú potrebu ľudskej spoločnosti pri uspokojovaní životných potrieb človeka pri regenerácii a reprodukcii ľudských síl. Bývanie uspokojuje nároky fyziologické, psychologické a sociologické, je vlastne základným zdrojom ľudskej energie a sociálnych väzieb.²³

Rekreácia

Rekreácia plní nevyhnutnú zdravotnú a preventívnu funkciu v životnom režime obyvateľstva. Je charakterizovaná ako druh odpočinku alebo činnosti vo voľnom čase prispievajúcej k fyzickej a psychickej obnove energie človeka a k obohateniu jeho intelektu.²⁴

Cestovný ruch

Predstavuje činnosť ľudí, ktorí cestujú na prechodnú dobu do miesta mimo svojho bežného životného prostredia, pričom hlavný cieľ cesty je iný, ako vykonávanie zárobkovej činnosti v navštívenom mieste. Turizmus je súhrn aktivít osôb cestujúcich do miesta mimo obvyklého prostredia alebo bydliska po

²⁰ MEIER, K. Územní plánování. Skripta. Praha: FA ČVUT, 1997

²¹ Pripravovaný stavebný zákon

²² ŠTEIS, R. Nový Urbanizmus, 1985, strana 50, kapitola 6. Činnosti

²³ Projektování staveb bytových a občanských (1979)

²⁴ Zásady a pravidlá územního plánování: Názvosloví, VÚVA a URBION, 1983

dobu kratšiu ako jeden súvislý rok za účelom trávenia voľného času, podnikania, alebo za inými účelmi²⁵.

Výroba

Výroba znamená v najširšom ponímaní zhotovovanie tovarov, a to vrátane prípravy realizovaných tovarov a poskytovania služieb, slúži na všeobecné uspokojovanie ľudských potrieb.²⁶ Časti územia sídiel zhrňujúce zóny pre priemyselnú výrobu, zóny pre poľnohospodársku výrobu a zóny pre skladové hospodárstvo.²⁷

Občianska vybavenosť

Občianska vybavenosť uspokojuje jednu zo základných potrieb človeka v optimálnej skladbe, kapacite a hustote bez ohľadu na jeho vek, zamestnanie, sociálne a ekonomické postavenie a je dôležitým priestorovým prvkom v obciach mestského a vidieckeho charakteru. Vo fyzickom prejave predstavuje súbor zariadení, objektov a areálov.

Doprava

Doprava je zámerné a organizované premiestňovanie vecí a osôb uskutočňované dopravnými prostriedkami po dopravných cestách. Delí sa na dopravu nákladov, osôb a správ. Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní, nešpecifikuje však pojem dopravná infraštruktúra, ktorá je úzko spätá s dopravou, tvorí pozemky, stavby a s nimi súvisiace zariadenia napr. pozemných komunikácií, dráh, vodných ciest a letísk. Dopravná infraštruktúra tvorí súbor líniových a uzlových prvkov potrebných k pohybu dopravných prostriedkov vrátane zaistenia bezpečnosti tohto pohybu a udržiavania dopravných prostriedkov a zariadení v prevádzky schopnom stave.

Technická infraštruktúra

Technická infraštruktúra je funkčný systém prevádzkových súborov, vedení, objektov, zariadení a plôch, ktorý zaisťuje v území zásobovacie, zabezpečovacie a spojovacie funkcie. Jednotlivé subsystémy technickej infraštruktúry sú samostatnými funkčnými celkami, ktoré sú na sebe viac či menej závislé. Vo svojom súhrne však vytvárajú jeden funkčný systém technického vybavenia, ktorý je podmieňujúci pre rozvoj všetkých aktivít v území a pre ochranu územia pred škodlivými účinkami prírody a činnosti ľudí.²⁸

Odpadové hospodárstvo

Odpadové hospodárstvo je činnosť zameraná na predchádzanie a obmedzovanie vzniku odpadov a znižovanie ich nebezpečnosti pre životné prostredie a nakladanie s odpadmi v súlade so zákonom o odpadoch" a v odpadovom hospodárstve sa "so záväznosťou poradia priorít a s cieľom predchádzania alebo znižovania nepriaznivých vplyvov vzniku odpadov a nakladania s odpadmi a znižovania celkových vplyvov využívania zdrojov a zvyšovaním efektívnosti takeého využívania sa uplatňuje táto hierarchia odpadového hospodárstva:

1. predchádzanie vzniku odpadov,
2. príprava na opätovné použitie,
3. recyklácia,

²⁵ Svetová organizácia cestovného ruchu WTO

²⁶ <http://www.euroekonom.sk/ekonomika/podnikova-ekonomika/vyroba/> (november 12, 2013)

²⁷ Zásady a pravidlá územného plánovania: Názvosloví, VÚVA a URBION, 1983

²⁸ podľa: Zásady a pravidla v územnom plánovaní, VÚVA Brno, URBION Bratislava, 1983, kapitola 3.9.1.1

4. iné zhodnocovanie, napr. energetické zhodnocovanie,
5. zneškodňovanie.

Vodné hospodárstvo

Vodné hospodárstvo je komplex legislatívnych, organizačných, technických, ekologických a ekonomických činností a opatrení, smerujúcich k cieľavedomej ochrane vodného bohatstva štátu, jeho optimálnemu využívaniu a ochrane pred škodlivými účinkami vôd, s prihliadnutím na potreby súčasnej i budúcich generácií²⁹.

Zeleň (zelená infraštruktúra)

Pod pojmom zelená infraštruktúra sa rozumie strategicky plánovaná sieť rozličných typov plôch zelene a ostatných prírodných a semi-prírodných prvkov, ktorá zabezpečuje celú škálu ekosystémových funkcií vo vidieckom a mestskom prostredí a v krajine³⁰.

B.2 Výklad skratiek

Urbanizmus a územné plánovanie

FÚ	Funkčné územie
FZ	Funkčná zložka
KURS	Koncepcia územného rozvoja Slovenska
SÚ	Sídlny útvar
TUR	Trvalo udržateľný rozvoj
ÚPD	Územnoplánovacia dokumentácia
ÚPN VÚC	Územný plán veľkého zemného celku
ÚPN-O	Územný plán obce
ÚPN-R	Územný plán regiónu
ÚPN-Z	Územný plán zóny
ÚR	Územný rozvoj

Organizácie

EC	European Commission – Európska komisia
EK	Európska komisia
ERDF	Európsky fond regionálneho rozvoja
EÚ	Európska únia
EUROSTAT	Štatistický úrad Európskeho spoločenstva
KF	Kohézny fond
MDVaRR SR	Ministerstvo dopravy výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky
MH SR	Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia SR
OECD	Organizácia pre hospodársku pomoc a spoluprácu
OSN	Organizácia spojených národov
SAŽP	Slovenská agentúra životného prostredia
SHMÚ	Slovenský hydrometeorologický ústav
SÚTN	Slovenský ústav technickej normalizácie
ŠGÚDŠ	Štátny geologický ústav Dionýza Štúra
ŠÚ SR	Štatistický úrad SR

²⁹ upravené podľa: http://www.kvhk.sk/data/vh_skripta_2009/Prednasky_VH_09_folie/Uvodna/UVOD_DO_VH_2009.pdf (20.02.2013)

³⁰ http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/docs/green_infrastructures/1_EN_ACT_part1_v5.pdf (apríl 2013)

Dopravná a technická infraštruktúra

AE, JE	Atómová (jadrová) elektrárň
CZT	Centrálne zásobovanie teplom
ČOV	Čistiareň odpadových vôd
ČS	Čerpacia stanica
DI	Dopravná infraštruktúra
DS SR	Distribučná sústava Slovenskej republiky
EO	Ekvivalentní obyvatelia
ES SR	Elektrizačná sústava Slovenskej republiky
FVE	Fotovoltaická elektrárň
CHVO	Chránená vodohospodárska oblasť
KVET	Kombinovaná výroba elektriny a tepla (chlada)
MTZ	Materiálno technické zásobovanie
NZE	Neobnoviteľné zdroje energie
OH	Odpadové hospodárstvo
OZE	Obnoviteľné zdroje energie
PHO	Pásmo hygienickej ochrany
POH SR	Program odpadového hospodárstva Slovenskej republiky
PS SR	Prenosová sústava Slovenskej republiky
PZZP	Podzemný zásobník zemného plynu
RSV	Rámcová smernica o vode
SKV	Skupinový vodovod
TC/CEN	Technická komisia CEN
TE	Tepelná elektrárň
TEN	Trans-European Network
TEN-E	Trans-European Network – Electricity
TI	Technická infraštruktúra
TÚV	Teplá úžitková voda
VDJ	Vodojem
VE	Vodná elektrárň
VN	Vodárenská nádrž
VZ	Vodný zdroj

Ostatné

NEAP	Národný environmentálny akčný program
NSRR	Národný strategický referenčný rámec
NSTUR	Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja
NUTS	Základné územné jednotky pri štatistickom sledovaní
NV SR	Nariadenie vlády SR
PR	Public relations – vzťahy s verejnosťou
SK NACE	Európska klasifikácia odvetvových činností
SSJ	Slovník slovenského jazyka
STN	Slovenská technická norma
SWOT	Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats: hodnotenie silných a slabých stránok, príležitostí a ohrozenia

C VÝCHODISKÁ

C.1 Udržateľný rozvoj a územné plánovanie

Problematika udržateľnosti rozvoja vyplýva z potreby harmonizovať existenčné záujmy ľudskej spoločnosti s podmienkami a možnosťami životného prostredia v snahe o dosiahnutie optimálneho a vyváženého rozvoja. Primárnym cieľom je teda z pohľadu udržateľnosti rozvoja ľudskej spoločnosti rovnováha všetkých zložiek a procesov v životnom prostredí v čase a priestore. Pre dosiahnutie tohto cieľa je potrebné postupné znižovanie záťaže a náročnosti ľudských systémov na životné prostredie adekvátnou reguláciou ľudských systémov, ekologizáciou ľudských aktivít a zároveň kultiváciou životného priestoru.

Medzníkom vo všeobecnom zavedení a rozpracovaní koncepcie udržateľného rozvoja bola správa Svetovej komisie pre životné prostredie a rozvoj³¹ – Naša spoločná budúcnosť, publikovaná v roku 1987, definujúca pojem udržateľný rozvoj a vymedzujúca jeho tri hlavné komponenty: ochrana životného prostredia, ekonomický rast a sociálna rovnosť, reprezentované tromi hlavnými piliermi udržateľného rozvoja so základnými atribútmi:

- environmentálny pilier – kvalitou primerané životné prostredie,
- ekonomický pilier – udržateľná ekonomika,
- sociálny pilier – rovnosť príležitostí.

Koncepcia udržateľného rozvoja bola v roku 1992 prijatá Rio Deklaráciou (The Rio Declaration on Environment and Development) na Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji³² vo forme 27 princípov, následne rozpracovaná Agendou 21³³ do konkrétnych cieľov a ukazovateľov pre jednotlivé problémové oblasti a neskôr implementovaná do národných legislatív. Konferencia OSN Rio+20 o udržateľnom rozvoji³⁴ v roku 2012 opätovne potvrdila určujúce princípy a ciele udržateľného rozvoja s dôrazom na holistický a integrovaný prístup a zachovanie prírodnej a kultúrnej diverzity.

Pojem trvalo udržateľný rozvoj je zakotvený v právnom poriadku Slovenskej republiky (Zákon č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí) ako „*taký rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov.*“ Udržateľný rozvoj je teda zameraný na zaistenie lepšej kvality života pre všetkých teraz, ale aj pre ďalšie generácie. Má zabezpečiť zachovanie možnosti voľby pre budúce generácie, čiže medzigeneračnú rovnosť v uspokojovaní potrieb ľudí.

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že ústredným prvkom koncepcie udržateľnosti je človek, resp. ľudská spoločnosť, jej zdravý, produktívny a harmonický rozvoj v súlade s prírodou³⁵. Princípom udržateľnosti je teda dosiahnutie optimálnej rovnováhy medzi kvalitou života človeka, jeho kultúrneho, sociálneho a ekonomického rozvoja a zároveň udržaním kvality životného prostredia.

³¹ World Commission on Environment and Development (WCED) resp. Brundtlandovej komisia, 1987

³² United Nations Conference on Environment and Development (UNCED) resp. Rio Summit, Rio de Janeiro, 3.-14. 7. 1992

³³ UNITED NATIONS: AGENDA 21, United Nations Conference on Environment & Development, Rio de Janeiro, Brazil, 1992

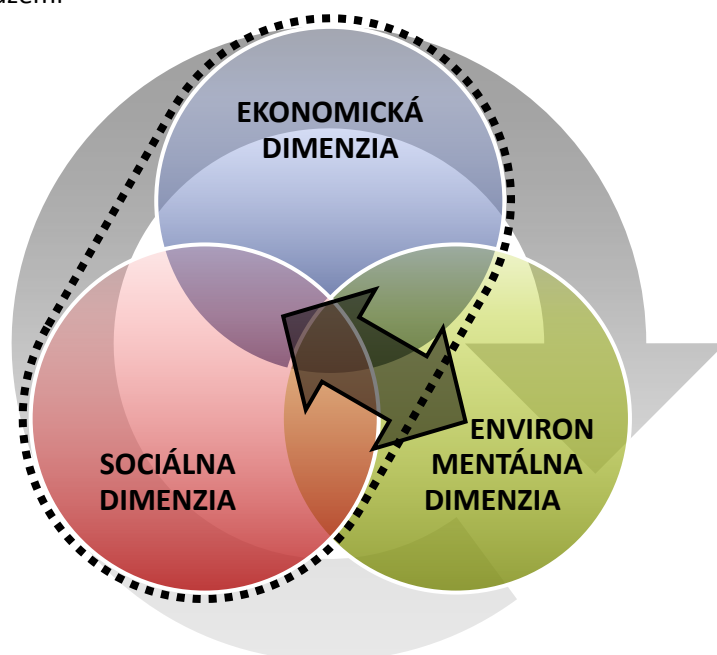
³⁴ Rio+20, United Nations Conference on Sustainable Development (UNCSD), Rio de Janeiro, 13.-22. 7. 2012

³⁵ UNCED: Rio Deklarácia, 1. Princíp Úloha ľudí, „Human beings are at the centre of concern for sustainable development. They are entitled to a healthy and productive life in harmony with nature.“, 1992

C.1.1 Základné dimenzie udržateľného rozvoja

Koncepcia udržateľnosti pracuje v územnom ponímaní s prienikom environmentálnych, ekonomických a sociálnych dimenzií rozvoja územia. Z pohľadu územného plánovania sa výrazne vyníma najmä stret environmentálnych a sociálno-ekonomických záujmov na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni prostredníctvom uplatňovania praktických nástrojov a inštitúcií. Požiadavka udržateľného rozvoja sa v území teda sústreďuje najmä na vyváženosť environmentálnej a sociálno-ekonomickej dimenzie.

Udržateľný rozvoj v území

C.1.1.1 Environmentálna dimenzia

Východiskom pre udržateľnosť rozvoja je kompatibilita s prírodnými modelmi a procesmi, na základe ktorých príroda udržuje život.³⁶ Kausalita a vzájomná previazanosť (interdependencia) ekosystémov je vyjadrená nasledovnými modelmi a procesmi:

- **Siete** – všetky živé organizmy sú v ekosystéme navzájom prepojené sieťami vzťahov, na ktorých závisí ich život.
- **Vnorené systémy** – príroda je tvorená štruktúrou vnorených systémov. Každý individuálny systém predstavuje integrálny celok a zároveň súčasť väčších systémov. Zmeny v systéme môžu mať vplyv na udržateľnosť vnorených systémov ako aj na nadradené systémy.
- **Cykly** – ekosystém je závislý na výmene zdrojov v kontinuálnych cykloch. Cykly sa v rámci ekosystému pretínajú s väčšími regionálnymi a globálnymi cyklami.
- **Toky** – Každý organizmus potrebuje pre svoju existenciu kontinuálny tok energie. Konštantný tok energie zo Slnka na Zem udržuje život a poháňa väčšinu ekologických cyklov.
- **Rozvoj** – všetky organizmy, druhy a ekosystémy sa v čase menia rozvojovými procesmi evolúcie resp. koevolúcie, adaptácie a učenia.

³⁶ Michael K. Stone, Ecological Principles, <http://www.ecoliteracy.org/essays/ecological-principles#sthash.C1WaZ71b.dpuf> (28. 2. 2013)

Dynamická rovnováha – ekologické systémy sa vzájomne a cyklicky ovplyvňujú. Napriek neustálym fluktuáciám a výkyvom dosahujú z dlhodobého hľadiska relatívnu stabilitu. Táto dynamická rovnováha poskytuje odolnosť v prípade zmeny.

Z hľadiska riadenia a vývoja je ekosystém charakteristický schopnosťou samoregulácie, samoobnovovania a schopnosťou vyvíjať sa v čase.³⁷ Všeobecné požiadavky pre prežitie a rozvoj ekosystémov:³⁸

- Adaptácia – Základom prežitia systému je jeho prispôsobenie sa dynamicky meniacim podmienkam prostredia. Živé systémy ako odozvu na vonkajšie stresové javy a systémové poruchy menia modely správania – samoregulácia.
- Rozmanitosť (diverzita) – Rozmanitosť zaisťuje odolnosť. Rôznorodo štruktúrované systémy sú odolnejšie voči vonkajším vplyvom. Systémy založené na monoštruktúre alebo jednostrannom zdroji sú nestabilné.
- Komplexnosť – Vzájomná funkčná závislosť, previazanosť a komplexnosť vnútornej organizácie systémov zabezpečuje ich robustnosť a stabilitu a vytvára podmienky pre ich rozvoj.
- Sebestačnosť – Systém je v prípade potreby schopný relatívne autonómnej existencie (nezávisle na vonkajších zdrojoch a vplyvoch) a samostatnej reakcie na vonkajšie zmeny a vplyvy.
- Miera a limity – Miera rozvoja systému je ovplyvnená maximálne dostupnou kapacitou prostredia, pri ktorej dosiahnutí sa tempo rastu spomaľuje. Každý systém ma charakteristickú mieru tolerancie voči zmenám, rizikám a stresovým javom.

C.1.1.2 Sociálno-ekonomická dimenzia

Ekonomická a sociálna dimenzia udržateľnosti sú v území navzájom úzko prepojené. Spoločným východiskom je požiadavka na kvalitnú životnú úroveň človeka a spoločnosti, pri rešpektovaní ekologických princípov. Z územného hľadiska to predstavuje definovanie únosnej miery a limitov územného rozvoja. Udržateľnosť sociálnej dimenzie okrem riešenia základných problémov populácie (chudoba, demografický rast, zdravie)³⁹, spočíva z hľadiska územného rozvoja najmä v sociálnej súdržnosti (kohézii) a v zapojení (participácii) verejnosti pri plánovaní, tvorbe a usmerňovaní rozvoja územia.

Ekonomicky udržateľný rozvoj spočíva najmä v potrebe dosiahnutia vyváženého modelu produkcie a spotreby⁴⁰, znižovaním environmentálnych záťaží a rizík produkcie, efektívnym využívaním prírodných zdrojov a ekologizáciou hospodárstva. Zásady využívania prírodných zdrojov:⁴¹

- Intenzita využívania obnoviteľných zdrojov nepresahuje rýchlosť ich regenerácie.
- Intenzita využívania neobnoviteľných zdrojov nepresahuje rýchlosť, s ktorou sú vytvárané ich udržateľné obnoviteľné náhrady.
- Intenzita znečisťovania nepresahuje asimilačnú kapacitu životného prostredia.

Za neobnoviteľný resp. nenahraditeľný zdroj sa z ekologického hľadiska považuje aj územie.⁴²

³⁷ Ekosystém. (2013, apríl 29). Wikipédia, Slobodná encyklopédia. Získané 09:24, máj 25, 2013 z [//sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Ekosyst%C3%A9m&oldid=5495415](http://sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Ekosyst%C3%A9m&oldid=5495415).

³⁸ podľa Michael T. Mengak a kol.: Ecological Principles—A Unifying Theme in Environmental Education, <http://www.joe.org/joe/2009october/rb6.php> (február 2013) a podľa: Principy a pravidla územného plánování, ÚÚR Brno, strana A.1-8, verzia z 15. 11. 2010

³⁹ UNCED: AGENDA 21, Kapitola 2. Boj s chudobou, Kapitola 5. Dynamika demografického rastu, Kapitola 6. Ochrana a podpora ľudského zdravia

⁴⁰ UNCED: AGENDA 21, Kapitola 4. Zmeny modelov spotreby

⁴¹ Principy a pravidla územného plánování, ÚÚR Brno, strana A.1-3, verzia z 15. 11. 2010

C.1.2 Základné dokumenty udržateľného rozvoja

AGENDA 21, 1987

Agenda 21 primárne rozpracováva dve problematiky udržateľného rozvoja: environmentálnu a sociálno-ekonomickú s následným špecifikovaním prostriedkov implementácie. Vo všeobecnosti dokument kladie dôraz na ochranu prírodných zdrojov a zníženie negatívnych vplyvov človeka na životné prostredie, reguláciu rozvoja spoločnosti a najmä integrovaný prístup pri plánovaní, správe a riadení. Určujúcou pre oblasť územného plánovania je najmä 7. Kapitola – **Podpora udržateľného rozvoja ľudských sídel** s nasledovnými programovými zásadami a cieľmi:

- A. Zabezpečenie vhodného prístrešia pre všetkých – umožniť rozvíjať a zlepšovať domovy, šetrné k životnému prostrediu, najmä v zanedbaných a chudobných mestských a vidieckych oblastiach, ako základu pre bezpečný a zdravý život.
- B. Zlepšenie manažmentu sídel – udržateľný manažment mestských sídel a aglomerácií s cieľom zlepšenia životných podmienok obyvateľstva, najmä marginalizovaných skupín.
- C. Podpora udržateľného plánovania a manažmentu územia – zabezpečenie požiadaviek na územný rozvoj osídlenia pomocou udržateľného plánovania, zladením požiadaviek na využitie a ochranu územia vrátane prírodných zdrojov, dostupnosťou územia a zamedzením nadmernej exploatácie územia, spôsobujúcej degradáciu životného prostredia.
- D. Podpora komplexnej environmentálnej infraštruktúry (vodné a odpadové hospodárstvo) – poskytovanie adekvátnej a integrovanej environmentálnej infraštruktúry pre všetky sídla.
- E. Podpora udržateľných energetických a dopravných systémov sídel – zvyšovanie energetickej efektivity, využívanie obnoviteľnej energie, podpora efektívnej dopravy v sídlach a znížovanie negatívnych dopadov energetickej produkcie a dopravy na životné prostredie a zdravie ľudí.
- F. Podpora plánovania a manažmentu sídiel v ohrozených oblastiach – zmiernenie negatívnych dopadov prírodných a človekom spôsobených katastrof na sídla, hospodárstvo a životné prostredie najmä prostredníctvom „kultúry bezpečnosti“ (identifikácia ohrození) a prevenciou v oblasti plánovania (stanovenie limitov a postupov, adekvátne využitie a regulácia územia).
- G. Podpora udržateľného stavebníctva – zladenie sociálno-ekonomických aspektov (rozvoj sídel, infraštruktúry, zamestnanosť) a ekologických aspektov (zdravé a kvalitné životné prostredie).
- H. Podpora rozvoja ľudských zdrojov a tvorba kapacít pre rozvoj sídel.

Vzťah k územnému rozvoju má aj kapitola 28, ktorá sa venuje problematike miestnych samospráv. V tejto kapitole sa vyzývajú samosprávy na celom svete, aby pripravili a uplatňovali akčné plány trvalo udržateľného rozvoja v spolupráci s ostatnými miestnymi záujmovými skupinami:

„Účasť a spolupráca miestnych orgánov bude rozhodujúcim faktorom pri naplňaní cieľov Miestnej Agendy 21, pretože mnohé problémy a ich riešenia majú svoje korene práve v činnostiach na miestnej úrovni. Miestne orgány vytvárajú, riadia a udržiavajú ekonomickú, sociálnu a environmentálnu infraštruktúru, dozerajú na plánovanie, pripravujú miestne environmentálne politiky a regulačné opatrenia a pomáhajú pri realizácii národnej a subnárodnej environmentálnej politiky. Pretože sú najbližšie k obyvateľom, zohrávajú dôležitú úlohu pri vzdelávaní verejnosti, jej mobilizovaní a pri reagovaní na jej požiadavky, čím podporujú trvalo udržateľný rozvoj“.

⁴² Principy a pravidla územného plánovania, ÚÚR Brno, strana A.1-6, verzia z 15. 11. 2010

Na summite v Riu v roku 2012 boli dokumentom The Future We Want⁴³ opätovne potvrdené princípy Rio Deklarácie a vo veľkej miere aj Agenda 21. Dokument však konštatuje nerovnomerný pokrok v implementácii a dodržiavaní zásad udržateľného rozvoja. V oblasti udržateľného rozvoja sídel⁴⁴ zdôrazňuje potrebu holistického a integrovaného prístupu, zlepšovanie kvality sídel (životné a pracovné podmienky, prístup k základným službám a mobilite) a ochranu prírodného a kultúrneho dedičstva. Udržateľným plánovaním a väčšou participáciou obyvateľstva na rozhodovaní je potrebné zabezpečiť rovnomerný rozvoj miest a vidieka a udržateľnosť sídel s dôrazom na polyfunkčné využitie, ochranu priestorov zelene, efektívnu, dostupnú a environmentálne šetrnú infraštruktúru.

Národná stratégia pre trvalo udržateľný rozvoj (NSTUR), 2001

NSTUR definuje dlhodobé a komplexné smerovanie formulovaním orientácie, priorít a strategických cieľov pre dosiahnutie a praktické uplatňovanie trvalo udržateľného rozvoja Slovenska. Pre územné plánovanie sú vzhľadom na komplexný charakter relevantné všetky princípy NSTUR⁴⁵:

1. Princíp podpory rozvoja ľudských zdrojov – zabezpečenie ochrany zdravia ľudí, zabezpečenie optimálneho rozvoja ľudských zdrojov
2. Ekologický princíp – zachovanie a podpora biodiverzity, vitality a odolnosti ekosystémov, optimalizácia priestorového usporiadania a funkčného využívania krajiny a zabezpečenie jej územného systému ekologickej stability, zachovanie a podpora život zabezpečujúcich systémov, zachovanie vysokej kvality zložiek životného prostredia – minimalizácia negatívnych vplyvov na životné prostredie, minimalizácia využívania neobnoviteľných zdrojov a prednostné využívanie obnoviteľných zdrojov v medziach ich reprodukčných schopností
3. Princíp autoregulačného a sebahodnotiaceho vývoja – podpora uzavretých cyklov výroby a spotreby
4. Efektívny princíp – zachovanie optimálnych látkovo-energetických cyklov, minimalizácia surovínových a energetických vstupov, redukcia množstva výstupov a minimalizácia strát
5. Princíp rozumnej dostatočnosti – rozumné a šetrné využívanie zdrojov a ich ochrana, podpora vhodných foriem samozásobovania
6. Princíp preventívnej opatrnosti a predvídavosti – uprednostňovanie preventívnych opatrení pred odstraňovaním nežiaducich následkov činností, rešpektovanie možných rizík
7. Princíp rešpektovania potrieb a práv budúcich generácií – zachovanie možností využívania existujúcich zdrojov aj pre budúce generácie, zachovanie rovnakých práv budúcich generácií
8. Princíp vnútrogeneračnej, medzigeneračnej a globálnej rovnosti práv obyvateľov Zeme
9. Princíp kultúrnej a spoločenskej integrity – preferovanie rozvoja na báze vnútorného rozvojového potenciálu namiesto mechanicky importovaného rozvoja, zachovanie a obnova pozitívnych hodnôt krajiny, sociálnej a kultúrnej identity, podpora miestneho koloritu, ľudovej kultúry a duchovnej atmosféry, oživenie tradičných aktivít s citlivým využitím moderných technológií
10. Princíp nenásillia
11. Princíp emancipácie a participácie – účasť obyvateľov obcí na rozhodovaní a posilnenie verejnej kontroly

⁴³ Rio+20, United Nations Conference on Sustainable Development (UNCSD), Rio de Janeiro, 20.-22. jún 2012

⁴⁴ UNCSD: The Future We Want, 2012, strana 26

⁴⁵ NSTUR, kapitola I. Trvalo udržateľný rozvoj, jeho princípy, kritériá a ukazovatele

12. Princíp solidarity – uplatňovanie tolerancie a porozumenia, podpora vzájomnej pomoci a spoluzodpovednosti
13. Princíp subsidiarity – prenášanie kompetencií na najnižšiu možnú hierarchickú úroveň ich realizácie a približovanie ich výkonu k občanovi
14. Princíp prijateľných chýb – uprednostňovanie prístupov umožňujúcich návrat k východiskovému stavu – minimalizácia nevratných zmien s ťažko predvídateľnými dôsledkami
15. Princíp optimalizácie – ciele riadenie a zosúlaďovanie všetkých činností so smerom k rovnováhe, odstraňovanie nežiaducich následkov, zdrojov nestability a rizík, hľadanie a podpora verejnoprospešných činností
16. Princíp sociálne, eticky a environmentálne priaznivého hospodárenia, rozhodovania, riadenia a správania

Dlhodobé priority NSTUR najviac relevantné pre územné plánovanie⁴⁶:

- **vyvážený územný rozvoj** – uplatnenie komplexného priestorového a územného plánovania, prednostný rozvoj zaostávajúcich a okrajových regiónov, uplatnenie inštitútu medziregionálnej solidarity, integrovaný rozvoj sídiel, obnovenie a udržiavanie historických štruktúr, sídelnej identity a foriem osídlenia
- **vysoká kvalita životného prostredia, ochrana a racionálne využívanie prírodných zdrojov** – efektívna ochrana životného prostredia, šetrné využívanie prírodných zdrojov, odstránenie environmentálnych záťaží a poškodenia prostredia, limitovanie ekonomického rozvoja v súlade s prírodnými podmienkami a potenciálmi, dosiahnutie a udržanie kvalitného životného prostredia s dôrazom na ohrozené oblasti

Stratégia trvalo udržateľného rozvoja Európskej únie⁴⁷, 2006

Udržateľný rozvoj je na základe Lisabonskej zmluvy a v intenciách Stratégie trvalo udržateľného rozvoja základným cieľom Európskej únie. Stratégia poskytuje zastrešujúci rámec pre všetky politiky a stratégie Európskej únie dlhodobou víziou trvalej udržateľnosti, v rámci ktorej sa hospodársky rast, sociálna súdržnosť a ochrana životného prostredia vzájomne prelínajú a podporujú. Stratégia identifikovala sedem kľúčových výziev:

- Zmena klímy a čistá energia
- Trvalo udržateľná doprava
- Trvalo udržateľná spotreba a výroba
- Zachovávanie a riadenie prírodných zdrojov
- Verejné zdravie
- Sociálna inklúzia, demografia a migrácia
- Celosvetová chudoba a výzvy v oblasti trvalo udržateľného rozvoja

Hodnotenie stratégie v roku 2009 identifikovalo neudržateľné trendy, ktoré si vyžadujú bezodkladné opatrenia. Je potrebné vyvinúť značné ďalšie úsilie na adaptáciu na zmenu klímy a jej obmedzenie, zníženie vysokej spotreby energie v odvetví dopravy a zvrátenie súčasnej straty biodiverzity a prírodných zdrojov. V budúcnosti si bude vyžadovať väčšiu pozornosť prechod na bezpečné a udržateľné nízkouhlíkové hospodárstvo s nízkymi vstupmi.

⁴⁶ NSTUR, kapitola V. Národná Stratégia trvalo udržateľného rozvoja, 1. Orientácia a priority TUR

⁴⁷ EU: Sustainable Development Strategy (EU SDS) pôvodná stratégia z roku 2001 bola obnovená v roku 2006

Ďalšie významné dokumenty udržateľného rozvoja

Územná agenda EÚ 2020, prijatá na neformálnom stretnutí ministrami EÚ zodpovednými za územný rozvoj v maďarskom Gödöllő v roku 2011.

Európsky dohovor o krajine (schválený 19.07.2000), ktorého signatárom je Slovensko od roku 2005. Cieľom dohovoru sú podpora ochrany, manažmentu a plánovania krajiny a organizácia európskej spolupráce v oblasti týkajúcej sa krajiny a podporiť dosiahnutia trvalo udržateľného rozvoja na základe vyváženého a harmonického vzťahu medzi spoločenskými potrebami, hospodárskou činnosťou a životnými prostredím. Podčiarkuje nasledovné oblasti: 1. Dôležitosť mestskej krajiny a verejných otvorených urbánnych priestorov 2. Zapojenie verejnosti pri ich tvorbe a 3. Dôležitosť výmeny skúseností a informácií. Uvedený dohovor má nesmierny význam z pohľadu verejných urbánnych priestorov, pretože sa ako jediný európsky dohovor venuje aj urbánnemu prostrediu.

Kohézna politika EÚ na roky 2007-2013 osobitne zdôrazňuje obnovu prostredia miest, verejných priestranstiev a nevyužitých zanedbaných lokalít, hlavne v bývalých priemyselných lokalitách.

Green Infrastructure (GI) Enhancing Europe's Natural Capital, (prijatá EK 6. mája 2013) ako nová stratégia podpory využívania zelenej infraštruktúry a zabezpečenia systematického posilňovania prírodných procesov pri územnom plánovaní⁴⁸. V dokumente sa zdôrazňuje, že zelená infraštruktúra je osvedčeným nástrojom, vďaka ktorému poskytuje príroda ekologické, ekonomické a sociálne prínosy. V časti o integrácii zelenej infraštruktúry do kľúčových oblastí politik (Integrating green infrastructure into the key policy areas) sa uvádza, že je potrebné zabezpečiť, aby sa zelená infraštruktúra stala štandardnou súčasťou územného plánovania a bola zároveň plne integrovaná do týchto politik.

Pod pojmom zelená infraštruktúra sa v zmysle tohto dokumentu rozumie strategicky plánovaná sieť rozličných typov plôch zelene a ostatných prírodných a semi-prírodných prvkov, ktorá zabezpečuje celú škálu ekosystémových služieb vo vidieckom a mestskom prostredí a v krajine.

Tematická stratégia pre životné prostredie v mestách⁴⁹, 2006

Stratégia si kladie za cieľ zlepšiť kvalitu mestského životného prostredia, tvorbou atraktívnejších a zdravších miest k životu, práci a investíciám a obmedzením nepriaznivých dopadov aglomerácií na životné prostredie. Zdôrazňuje synergiu pri plánovaní a riešení mestskej problematiky z pohľadu klimatických zmien, prírody a biodiverzity, životného prostredia a kvality života, trvalo udržateľného využívania prírodných zdrojov pomocou:

- **Udržateľné územné plánovanie** – zamedzí neorganizovanému rozrastaniu miest, ako aj strate prirodzeného prostredia a biodiverzity. Dôraz na obnovu a opätovné využitie pozemkov, v minulosti využívaných na priemyselné účely. Územné plánovanie zamerané na šetrenie priestorom, a to s cieľom obmedziť činitele majúce za následok nepriepustnosť pôdy a zabezpečenie jej racionálneho využitia
- **Udržateľná mestská doprava** – prioritná oblasť pre znižovanie znečistenia ovzdušia a hluku s podporou pešej a cyklistickej a mestskej hromadnej dopravy
- **Udržateľná výstavba** – prioritná oblasť znižovania emisií a zlepšovania energetickej efektivity

⁴⁸ http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/docs/green_infrastructures/1_EN_ACT_part1_v5.pdf (15.05.2013)

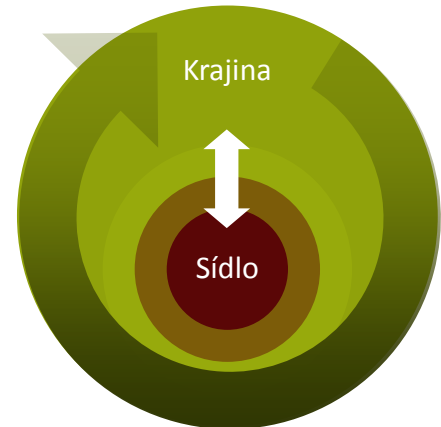
⁴⁹ Thematic Strategy on the Urban Environment, Európska komisia, 2006

C.1.3 Udržateľný územný rozvoj a úloha územného plánovania

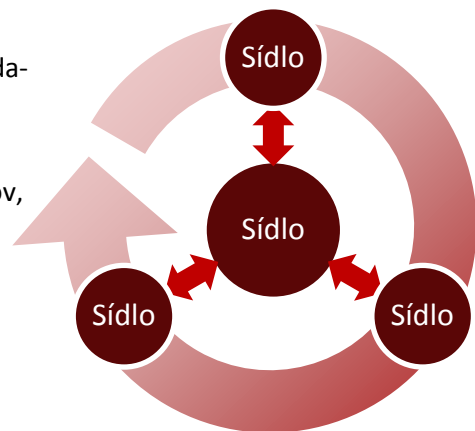
Územné plánovanie je charakterizované permanentným, komplexným a demokratickým prístupom koordinujúcim a integrujúcim súčasné a predpokladané záujmy ľudskej spoločnosti (človeka) v území v intenciiach únosného zaťaženia územia (krajiny) s dôrazom na zachovanie hodnôt. Je možné formulovať všeobecný a univerzálny cieľ územného plánovania, ktorým je rovnováha v území – tvorba kvalitného sídelného prostredia pri zachovaní kvality životného prostredia.

Udržateľnosť územného rozvoja vyplýva priamo z povahy a štatútu územného plánovania, je jeho prirodzeným aj deklarovaným poslaním. Z pohľadu udržateľnosti je preto možné identifikovať tri základné aspekty územného plánovania:

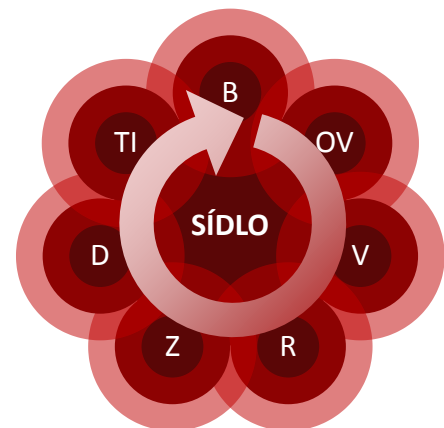
1. **Udržateľnosť územia** – rovnováha sídelných a prírodných zložiek územia s cieľmi:
 - a. racionálne a šetrné využívanie územia a prírodných zdrojov,
 - b. dynamická rovnováha ekologických systémov a zachovanie biodiverzity,
 - c. ochrana životného a prírodného prostredia.

2. **Udržateľnosť sídelného systému** – vyvážené usporiadanie zložiek sídelného systému s cieľmi:
 - a. územná súdržnosť,
 - b. vyvážený sociálno-ekonomický rozvoj regiónov,
 - c. rovnovážny sídelný rozvoj vrátane vidieka.

3. **Udržateľnosť sídla** – racionálna a vyvážená funkčná a priestorová skladba sídla s cieľmi:
 - a. zlepšovanie kvality života (únosná kapacita, primeraná intenzita využitia územia),
 - b. environmentálna spravodlivosť a sociálna rovnosť (kvalitné životné prostredie, dostupný verejný priestor a infraštruktúra)
 - c. integrácia funkcií (polyfunkčnosť) a efektívne fungovanie infraštruktúry

Územné plánovanie má pri napĺňaní princípov a cieľov udržateľného rozvoja kľúčovú úlohu, vzhľadom na komplexný prístup, interdisciplinárny charakter a dlhodobý dosah pri formovaní územného rozvoja sídla, regiónu a krajiny. Udržateľný územný rozvoj je teda dosiahnuteľný len vzájomným spolupôsobením a správnu koordináciou plánovacích mechanizmov, ich optimálnym nastavením a dôslednou implementáciou.

Stavebný zákon definuje *územný rozvoj* ako rozvoj, ktorý trvalo udržateľným spôsobom uspokojuje základné životné potreby ľudí v krajine, pričom neznižuje jej diverzitu, zabezpečuje optimálne priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia, environmentálnu bezpečnosť a vhodnosť stavieb a zariadení, tvorbu a zachovanie územného systému ekologickej stability, šetrné využívanie prírodných zdrojov, ochranu prírodného a kultúrneho dedičstva.

Definíciu *územného rozvoja* uvedenú v stavebnom zákone je možné rozšíriť o univerzálnejší pohľad, ktorý prináša definícia Princípov a pravidiel ČR⁵⁰. Pod pojmom územný rozvoj sa rozumie *komplexný rozvoj územia, ktorý zahŕňa rozvoj všetkých hmotných zložiek, aktivít a procesov vzťahujúcich sa k územiu a ich vzájomné vzťahy. Je to teda trvalý proces vývoja a zmien využitia plôch, pozemkov, stavieb (urbanistických štruktúr) a krajiny (prírodných štruktúr), vrátane ich údržby a ochrany hodnôt. Cieľom je udržateľný a vyvážený rozvoj všetkých týchto zložiek v území. Nástrojmi usmerňovania územného rozvoja sú najmä územné plánovanie, regionálna politika, starostlivosť o životné prostredie a starostlivosť o kultúrne a prírodné dedičstvo.*

Vývojové formy a riziká územného rozvoja

Územné systémy prechádzajú rôznymi vývojovými formami, ktoré môžu byť zhrnuté do troch základných prejavov⁵¹:

ROZVOJ

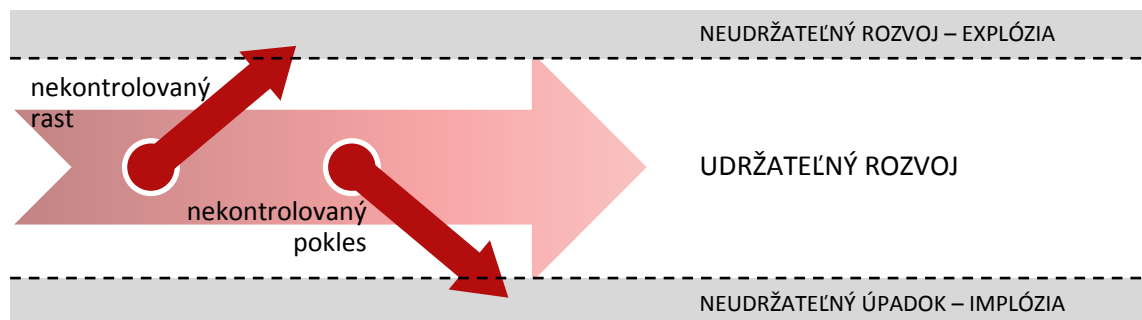

STAGNÁCIA

ÚPADOK

Nevyvážený územný rozvoj, disharmónia jeho jednotlivých zložiek, nedostatočná koordinácia stretov záujmov a starostlivosti o územie, nesprávne používanie územnoplánovacích nástrojov, resp. ich zlá implementácia môže vyústiť až k fatálnym následkom pre jednotlivé zložky územia a v konečnom dôsledku až k riziku neudržateľnosti rozvoja:

⁵⁰ ÚÚR: Princípy a pravidla územného plánovania, strana B.1-1, verzia 21. 10. 2010

⁵¹ podľa: PAŠIAK, J. Sídelný vývoj, 1990, strana 103

C.1.4 Adaptácia na klimatické zmeny

Zmena globálnej klímy, spôsobená rastúcou antropogénnou emisiou skleníkových plynov je najvýznamnejší globálny environmentálny problém v doterajšej histórii ľudstva. Za posledných sto rokov sa priemerná celosvetová teplota zvýšila o 0,6 °C, kým priemerná teplota v Európe sa zvýšila o takmer 1 °C. Z celosvetového hľadiska bolo zaznamenaných päť najteplejších rokov (počítajú sa približne od roku 1860, keď boli zostrojené presnejšie meracie prístroje).

Dopadom zmeny klímy sa dá zabrániť iba včasným a dôkladným znížením emisií skleníkových plynov. Rýchly prechod na hospodárstvo s nízkym obsahom uhlíka je preto základným pilierom integrovanej politiky EÚ v oblasti zmeny klímy a energetiky s cieľom dosiahnuť cieľ EÚ udržať nárast celosvetovej priemernej teploty pod 2 °C v porovnaní s úrovňou pred priemyselným rozvojom. Na zmienenie dopadov zmeny klímy bolo Európskou úniou prijatých viacero dokumentov a stratégií. Najaktuálnejšou je **Stratégia EÚ na adaptáciu ku zmene klímy**⁵², ktorá sa okrem iného zaoberá urbanizovaným prostredím, technickou infraštruktúrou a požiadavkami na stavby v súvislosti so zmenami klímy.

Územné plánovanie a výstavba sa realizuje s výhľadom na niekoľko desiatok rokov do budúcnosti. Je preto nanajvýš potrebné v územnoplánovacej dokumentácii a pri príprave výstavby adekvátne zohľadniť všetky očakávané negatívne dopady. Vhodné usmernenia a regulatívy rozvoja prostredníctvom územnoplánovacej dokumentácie budú mať priamy vplyv na kvalitu života v mestách a obciach a teda aj na to, ako sa predpokladaný dopad zmeny klímy prejaví na zabezpečení kvalitnej infraštruktúry, občianskej a sociálnej vybavenosti, pri ochrane pred povodňami, a pod.

Medzi najvypuklejšie problémy vo vzťahu k zmene klímy v urbanizovanom prostredí budú patriť:

- zvýšenie priemernej teploty a počtu dní letných horúčav, umocnené „teplotnými ostrovmi“,
- zmeny v hydrologickom režime
 - nerovnomernosť zrážok, príválové zrážky, možnosť lokálnych povodní, pokles zrážok na južnom Slovensku,
 - aridizácia prostredia (postupné vysušanie, predovšetkým z dôvodu rastúcej potenciálnej evapotranspirácie a klesajúcej vlhkosti pôdy),
 - problémy so zásobovaním pitnou vodou v niektorých regiónoch Slovenska,
- víchrice, zosuvy pôdy, snehové kalamity a iné extrémne javy.

Prostredníctvom územného plánovania, jeho nástrojov a vhodných regulatívov by sa mala zabezpečiť primeraná kvalita obytného a prírodného prostredia, ochrana zdravia, majetku a podmienky pre kvalitný život pre obyvateľov sídiel na Slovensku aj pri zohľadnení dopadov zmeny klímy.

Zároveň je potrebné zdôrazniť, že všetky z navrhnutých adaptačných opatrení, ktoré sa prenesú z územnoplánovacej dokumentácie do praxe a následne do realizácie ušetria obrovské výdavky v budúcnosti. Ako príklad je možné uviesť rešpektovanie vymedzených záplavových území, alebo území s možnými zosuvmi pôdy, správne dimenzovanie sietí (napr. kanalizácie), vhodná ochrana vodných zdrojov a i. Zároveň ide o „no-regret“ opatrenia pretože, väčšina z negatívnych dopadov sa už začala v urbanizovanom prostredí prejavovať.

⁵² zverejnená 16. apríla 2013, http://ec.europa.eu/clima/policies/adaptation/what/documentation_en.htm

Tab. 1 Predpokladané dopady zmeny klímy na jednotlivé funkčné zložky

FZ	Klimatická charakteristika a popis predpokladaných dopadov			
	Zvýšenie teploty ⁵³	Nerovnomernosť zrážok ⁵⁴	Poveternostné extrémny ⁵⁵	Prívalové zrážky ⁵⁶
Bývanie a občianska vybavenosť	<ul style="list-style-type: none"> • prehrievanie budov – osobitne presklených a horných poschodí • poškodenie spojov budov z dôvodov tepelného rozpínania 	<ul style="list-style-type: none"> • poškodenie základov budov hlavne z dôvodu „zimných záplav“, zatopenie pivníc a suterénov • poškodenie povrchov na verejných priestranstvách • riziko zosuvov • záplavy v zátopových územiach 	<ul style="list-style-type: none"> • poškodenie budov (striech) • poškodenie zariadení budov (solárne/fotovoltaické panely) • poškodenie povrchov a zariadení na verejných priestranstvách 	<ul style="list-style-type: none"> • problémy s priepustnosťou kanalizačnej siete (nedostatočne dimenzovaná resp. zastaraná) – ohrozenie kvality povrchových vôd • poškodenie povrchov na verejných priestranstvách • poškodenie fasád a omietok • poškodenie základov budov hlavne z dôvodu „záplav“ spôsobených prívalovými zrážkami
Rekreácia	<ul style="list-style-type: none"> • ohrozenie zimnej turistiky – z dôvodu zvýšenia teploty (posunie sa hranica sneženia) • predpokladaná skôr „jarná“ a „jesenná“ turistická sezóna • vlny horúčav zvýšia dopyt po kúpaní a rekreácii pri vode 	<ul style="list-style-type: none"> • zrážky viac v dažďovej podobe – na severe Slovenska sa zvýši možnosť extrémneho sneženia • problém so zásobovaním pitnou vodou pre turistické zariadenia 	<ul style="list-style-type: none"> • poškodenie zariadení, ohrozenie rekreatív (zlomy kostrových konárov, vývraty), úrazy, podchladenie 	<ul style="list-style-type: none"> • poškodenie zariadení
Zeleň a lesné hospodárstvo	<ul style="list-style-type: none"> • zmeny v druhovej štruktúre drevín (ústup ihličnanov) • poškodzovanie drevín škodcami, jarnými mrazmi, chradnutie stromov, rozšírenie invazívnych druhov • zmena vlastností a funkcie pôdneho pokryvu (aridizácia, salinizácia a alkalizácia pôdy) • rozširovanie xerothermnej krovinovej vegetácie a vznik stepných až lesostepných vegetačných formácií na úkor lesných formácií a mimolesnej vegetácie (juh Slovenska) 	<ul style="list-style-type: none"> • vlny sucha a letných horúčav môžu spôsobiť usychanie vegetácie • zhoršenie pôdnej štruktúry • oslabenie drevín na rôzne ochorenia a škodcov • skoré usychanie listov, v niektorých prípadoch celých častí drevín, chradnutie stromov • vodná erózia • zvýšené riziko lesných požiarov 	<ul style="list-style-type: none"> • poškodzovanie drevín zlomami a vývratmi, chradnutie drevín, • poškodzovanie chodníkov • zvýšenie veternej erózie • pôdna erózia • presušovanie pôdneho profilu počas veterných smrŕí 	<ul style="list-style-type: none"> • poškodenie sadovnícky upravených plôch • pôdna erózia, oslabenie koreňového systému, ochudobňovanie pôdneho substrátu o živiny • podmáčanie koreňového systému na technickej zeleni – strechy a mobilná zeleň
Vodné hospodárstvo	<ul style="list-style-type: none"> • teplejšia voda a dlhšie teplé obdobie uľahčí rast rias a škodlivých baktérií • zvýšenie spotreby vody pre predpokladaný nárast teplôt (zvýšenie spotreba pitnej vody a vody na osobnú hygienu a na napr. zavlažovanie povrchov ako aj ďalšie opatrenia na zníženie teploty v meste) 	<ul style="list-style-type: none"> • pokles hladiny spodnej vody pri dlhodobých suchách • zvýšená potreba závlah na ornej pôde si zrejme vyžiada ďalšie nároky na budovanie vodných zdrojov 	<ul style="list-style-type: none"> • zhoršenie vodohospodárskych podmienok pre zásobovanie poľnohospodárstva a priemyslu vodou 	<ul style="list-style-type: none"> • lokálne záplavy, potenciálna hrozba najmä pri takzvaných bleskových povodniach • kontaminácia zdrojov pitnej vody pri záplavách (studne) a splaškovou vodou pri jednotnej kanalizácii (pri prívalových dažďoch môže odpadová voda vyrážať na povrch) • zvýšená erózia a prenos sedimentov môžu ovplyvniť rezervoáre pitnej vody • možný výskyt gastrointestinálnych ochorení z dôvodu kontaminácie pitnej vody pri povodniach

⁵³ zvýšenie počtu extrémne horúcich dní, zvýšenie priemernej teploty

⁵⁴ pokles zrážok na juhu Slovenska, nerovnomernosť a zmena v časovom rozmiestnení (viac zrážok v zimnom období)

⁵⁵ nárast poveternostných extrémov (veterné smrŕe, snehové kalamity, poľadovica a pod.)

⁵⁶ nárast prívalových zrážok (bleskové povodne)

FZ	Klimatická charakteristika a popis predpokladaných dopadov			
	Zvýšenie teploty ⁵³	Nerovnomernosť zrážok ⁵⁴	Poveternostné extrémny ⁵⁵	Prívalové zrážky ⁵⁶
Dopravná infraštruktúra	<ul style="list-style-type: none"> vyššie teploty môžu poškodiť železnice a povrchy ciest 	<ul style="list-style-type: none"> poškodenie majetku záplavami suchá a následné zhoršenie odtokových pomerov sa môžu dotknúť riečnej plavby 	<ul style="list-style-type: none"> negatívny vplyv na bezpečnosť pozemnej dopravy 	<ul style="list-style-type: none"> povodňami poškodená infraštruktúra zhoršenie bezpečnosti a plynulosti dopravy záplavy v prípade podzemných cestných a železničných systémov resp. ciest s nedostatočným odvodnením
Technická infraštruktúra	<ul style="list-style-type: none"> zvýšená spotreba elektrickej energie – chladiace zariadenia, opotrebovanosť energetických technológií častejšie výpadky rozvodných systémov a energetických výrobných technológií potreba nasadzovania nových výkonnejších zdrojov a zvyšovania prenosovej kapacity a ochrany zariadení a sietí, zvýšenie nákladov na rozvod a výrobu energií 	<ul style="list-style-type: none"> zvýšená potreba realizácie opatrení proti zaplaveniu rozvodov a energetických zdrojov v zimnom období sťažený prístup k rozvodom pri odstraňovaní porúch zvýšené náklady na opravy a údržbu sietí 	<ul style="list-style-type: none"> výskyt výpadkov v dodávke energií, častejšie poruchy na vedeniach a zariadeniach, väčšie škody na energetických rozvodoch zvýšenie nákladov a komplikácií pri opravách, predĺženie doby opráv, potrebné nové investície do rozvodov nárast škôd spôsobených výpadkom energií u odberateľov 	<ul style="list-style-type: none"> opatrenia proti častejšiemu zaplaveniu rozvodov a energetických zdrojov sťažený prístup k rozvodom pri odstraňovaní porúch, náklady na poruchy v zimnom období sťažený prístup k rozvodom pri odstraňovaní porúch, zvýšenie nákladov na opravy
Odpadové hospodárstvo	<ul style="list-style-type: none"> zvyšovanie produkcie tuhých odpadov, zvyšovanie kvapalných odpadov a objemu odpadových vôd čierne skládky – zvýšený výskyt hmyzu, zvýšené nároky na zberné dvory 	<ul style="list-style-type: none"> zvýšená prašnosť (PM častice), čierne skládky bioodpad – ťažšia rozložiteľnosť, znečisťovanie prostredia 	<ul style="list-style-type: none"> znečisťovanie prostredia, vyššie nároky na stavbu stojísk 	<ul style="list-style-type: none"> možná kontaminácia územia zo skládok a environmentálnych záťaží
Priemysel a výroba	<ul style="list-style-type: none"> prehrievanie budov – osobitne presklených a horných posch. poškodenie spojov budov a konštrukcií, z dôvodov tepelného rozťaženia zvýšená spotreba elektrickej energie – opotrebovanosť, častejšie výpadky výrobných technológií zvyšovanie prenosovej kapacity a ochrany zariadení a sietí, zvýšenie nákladov na rozvod a výrobu energií 	<ul style="list-style-type: none"> realizácia opatrení proti zaplaveniu výrobných prevádzok v zimnom období sťažený prístup k rozvodom pri odstraňovaní porúch, náklady na opravy a údržbu 	<ul style="list-style-type: none"> Možné poškodenie zariadení a budov, poškodenie povrchov 	<ul style="list-style-type: none"> potrebná realizácia opatrení proti zaplaveniu výrobných prevádzok zvýšenie nákladov na opravy porúch
Poľnohospodárska výroba	<ul style="list-style-type: none"> zmeny v druhej štruktúre plodín poškodzovanie plodín škodcami, jarnými mrazmi, rozšírenie invazívnych druhov zmena vlastností a funkcie pôdneho pokryvu (aridizácia, salinizácia a alkalizácia pôdy) vinohradníctvo – poškodzovanie vinohradov (škodcovia, teplota) produkcia mlieka je citlivá na teplotu a znižuje sa, ak teploty prekročia prahovú hodnotu 	<ul style="list-style-type: none"> vlny letného sucha a horúčav môžu spôsobiť usychanie, zhoršenie pôdnej štruktúry, oslabenie plodín na rôzne ochorenia a škodcov vodná erózia zvýšené riziko lesných požiarov zniženie pôdnej organickej hmoty, fyzikálna degradácia/zhutnenie 	<ul style="list-style-type: none"> poškodzovanie ovocných drevín zlomami a vývratmi zvýšenie veternej erózie, chradnutie drevín, pôdna erózia, presušenie pôdneho profilu počas veterných smrští 	<ul style="list-style-type: none"> pôdna erózia oslabenie koreňového systému ochudobňovanie pôdneho substrátu o živiny

C.2 Vízie a charty urbanizmu a územného plánovania

Aténska charta, 1933

Aténska charta je súbor zásad „moderného urbanizmu“, prijatý na konferencii CIAM roku 1933. Aténska charta sa stala teoretickým základom funkcionalistického urbanizmu, čím významne zasiahla do tvorby a budovania miest 20 storočia. Charta vychádzala z premisy, že formu mesta určujú jeho primárne funkcie – bývanie, práca a rekreácia, vrátane dopravy ako spojujúceho prvku⁵⁷. Princíp zónovania mesta podľa Aténskej charty mal prispieť k lepšej organizácii mesta. Aténska charta teda predstavuje súbor základných zásad mestského a regionálneho rozvoja, ktoré napriek dobovosti majú pre súčasnosť nezanedbateľný význam.

V priebehu nasledujúcich rokov boli publikované ďalšie práce s dopadom na vývoj v oblasti teórie urbanizmu (J. Jacobsová 1975 spochybnila prevládajúci funkcionalizmus, likvidujúci verejné priestory, Jacobs a Appleyard 1987 spracovali tzv. „Urban design manifesto“ - zdôrazňovali dôležitosť zmiešanej funkčnosti územia, práce J. Gehla 2000 prebudovanie verejných priestranstiev na „obývateľné“, Tibbalds 1989 formuloval « Desatoro príkazaní », s dôrazom na zapojenie miestnych obyvateľov do plánovania a ďalšiu adaptáciu urbánnych priestorov).

Torremolinská charta⁵⁸, 1983

Európska charta regionálneho a územného plánovania prijatá konferenciou európskych ministrov zodpovedných za územné plánovanie stanovila nasledovné základné ciele pre rozvojové politiky na miestnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni:

- vyvážený sociálno-ekonomický rozvoj regiónov,
- zlepšovanie kvality života,
- zodpovedné zaobchádzanie s prírodnými zdrojmi a ochrana prostredia,
- racionálne využívanie územia.

Charakterizuje kvalitu života jednotlivca a jeho interakciu s prostredím ako hlavný záujem územného plánovania, ktoré má byť demokratické, komplexné, funkčné (účelné) a dlhodobé. Realizácia cieľov si vyžaduje interdisciplinárnu integráciu, koordináciu a zároveň kooperáciu medzi dotknutými inštitúciami a všetkými sektormi na všetkých úrovniach. Zdôrazňuje aktívnu účasť obyvateľstva a informovanosť. Pre rôzne typy území (vidiecke územia, mestské územia atď.) uvádza špecifické ciele.

Aalborgská charta⁵⁹, 1994

Charta európskych miest a obcí deklarovala vzťah a formulovala zásady smerujúce k udržateľnému rozvoju vyplývajúce z Agendy 27. Uvedené sú významné požiadavky z hľadiska územného plánovania:

- Vnútoraná (mesto) aj vonkajšia (región) rovnováha miest
- Udržateľný ekonomický rozvoj miest a vyrovnané sociálne podmienky
- Miestna stratégia pre udržateľný rozvoj
- Udržateľný rozvoj ako tvorivý miestny proces usilujúci o rovnováhu
- Udržateľný ekonomický rozvoj mesta

⁵⁷ Aténska charta, 1933, Zásada č. 77

⁵⁸ European regional/spatial planning Charter, Torremolinos Charter, 20 máj 1983, Torremolinos, Španielsko

⁵⁹ The Aalborg Charter of European Cities and Towns towards Sustainability

- Sociálne podmienky pre trvalú udržateľnosť miest
- Udržateľné využívanie pôdy
- Udržateľná mestská mobilita
- Zodpovednosť voči globálnej klíme
- Prevencia znečistenia ekosystémov

V rokoch 1999-2003 bola na úrovni európskych miest realizovaná široká iniciatíva smerujúca k vyhodnocovaniu indikátorov udržateľného rozvoja miest, tzv. "Spoločné európske indikátory – European Common Indicators Project" (Towards the local sustainability profile report, 2003).

Záväzky prijaté delegátmi na konferencii Aalborg+10 v júni 2004 boli potvrdené stovkami miestnych samospráv. Podporujú miestne samosprávy pri implementácii Aalborskej charty, odsúhlasenej v roku 1994 na konferencii v Aalborgu, a stanovujú dôležité koncepčné usmernenie pre trvalo udržateľný rozvoj na miestnej úrovni. Ide o dobrovoľné záväzky, ktoré opisujú desať oblastí činnosti a 50 kľúčových aktivít a konkrétnych krokov zameraných na trvalo udržateľný rozvoj na miestnej úrovni:

1. Riadenie
2. Miestnym manažmentom k trvalej udržateľnosti
3. Spoločné prírodné bohatstvo
4. Zodpovedná spotreba a možnosti životného štýlu
5. Plánovanie a projektovanie
6. Lepšia mobilita, menej dopravy
7. Kroky na zabezpečenie zdravia realizované na miestnej úrovni
8. Pulzujúca a trvalo udržateľná miestna ekonomika
9. Sociálna rovnosť a spravodlivosť
10. Od miestnej ku globálnej úrovni

Agenda Habitat, 1996

Agenda Habitat je globálny akčný plán prijatý medzinárodným spoločenstvom na konferencii OSN Habitat II, ktorá sa konala v júni 1996 v Istanbule. Je založený na vytváraní legislatívneho, inštitucionálneho a finančného rámca, ktorý umožní orgánom verejnej správy v spolupráci so súkromným sektorom, mimovládnyimi organizáciami a spoločenskými skupinami, aby plne prispievali k dosiahnutiu hlavných cieľov Agendy Habitat – primeraného bývania pre všetkých a trvalo udržateľného rozvoja ľudských sídiel.

Implementácia Agendy Habitat je suverénnym právom a zodpovednosťou každého štátu. Dôležitým komponentom pri implementácii je medzinárodná spolupráca, ktorú podporuje Centrum OSN pre ľudské sídla UNCHS (Habitat) a monitoruje a koordinuje Komisia pre ľudské sídla pri Hospodárskej a sociálnej rade OSN. Monitorovanie sa robí pomocou vybraných ukazovateľov a najlepších príkladov.

Slovenská republika v roku 1996 vypracovala Národnú správu o rozvoji osídlenia a bývania v SR, ktorej súčasťou bol aj Národný akčný plán a predložila ju na konferencii OSN Habitat II v Istanbule. Ciele Národného akčného plánu SR sú v plnej zhode s účelom a princípmi globálneho akčného plánu Agendy Habitat. Národný akčný plán vzala na vedomie vláda SR svojím uznesením č.348 zo 14.5.1996. Vyplýva z neho konkretizácia opatrení v oblastiach rozhodovacieho systému, riadiaceho a operačného systému, financovania a ekonomických podmienok, infraštruktúry a bytovej výstavby, poznatkového systému a informačného a monitorovacieho systému.

Európska perspektíva územného rozvoja (ESDP)⁶⁰, 1999

Európska perspektíva územného rozvoja reagovala na dohodu ministrov EU zodpovedných za územné plánovanie, ktorá obsahovala spoločné ciele územného rozvoja:

- rozvoj vyváženého polycentrického systému, nový vzťah mestských a vidieckych oblastí,
- zabezpečenie rovnakého prístupu k infraštruktúre a vedomostiam,
- udržateľný rozvoj, rozumné riadenie a ochrana prírodného a kultúrneho dedičstva.

ESDP pomenováva najzávažnejšie otázky územného rozvoja európskeho významu:

1. Trendy zmien európskych mestských systémov – tvorba kooperujúcich sídelných sietí, zmeny ekonomického potenciálu miest, pokračujúci „urban sprawl“, zvyšujúca sa sociálna segregácia v mestách a potreba zlepšovanie mestského prostredia
2. Meniacia sa úloha a funkcia vidieckych oblastí – zvyšujúca sa interdependencia mestských a vidieckych oblastí, diferencie rozvoja vidieka, zmeny v poľnohospodárstve a lesnom hosp.
3. Doprava a technická infraštruktúra – cezhraničné a integračné problémy sietí, zvyšujúce sa dopravné toky a preťaženia, nedostatočná dostupnosť a koncentrácia rozvojových koridorov
4. Prírodné a kultúrne dedičstvo – strata biologickej diverzity, ohrozenie vodných zdrojov, zvyšujúci sa tlak na kultúrne dedičstvo a krajinu

Vzhľadom na rôznorodosť a výrazné rozvojové disparity európskych regiónov preferuje ESDP v integrovanom európskom priestore ich užšiu spoluprácu. ESDP definuje pre územné plánovanie ako základný cieľ vyvážený a udržateľný rozvoj založený na troch pilieroch územného rozvoja:

- ekonomická a sociálna súdržnosť,
- ochrana prírodných zdrojov a kultúrneho dedičstva,
- vyvázenejšia konkurencieschopnosť na území Európy.

*Udržateľnosť rozvoja sa v ESDP premieta do konceptu polycentrického rozvoja, teda rozvoja väčšieho množstva centier, umožňujúcich zníženie disparít, teda rozdielov medzi mierou rozvoja, dostupnosti infraštruktúry a informácií medzi jednotlivými územiai.*⁶¹ Vzhľadom na organizáciu územia a sídelného systému SR, sú pre SR relevantné nasledovné ciele a zásady rozvoja územia EÚ⁶²:

- polycentrický a vyvážený územný rozvoj,
- dynamické, atraktívne a konkurencie schopné mestá a mestské regióny,
- rázovitý rozvoj – rozmanité a produktívne vidiecke oblasti,
- partnerstvo medzi mestom a vidiekom,
- integrovaný prístup k vylepšeniu dopravných spojení a prístup k vedomostiam – polycentrický rozvojový model ako základ lepšej prístupnosti,
- efektívne a udržateľné využitie infraštruktúry,
- ochrana a rozvoj prírodného dedičstva,
- riadenie rozvoja vodných zdrojov: zvláštna úloha pre územný rozvoj,
- tvorivé riadenie rozvoja kultúrnej krajiny,
- tvorivá ochrana kultúrneho dedičstva.

⁶⁰ European Perspective of Spatial Development, Európske spoločenstvo, 1999, Postupim, Nemecko

⁶¹ ÚÚR: Princípy a pravidla územného plánovania, strana A.2-3, verzia 15. 11. 2010

⁶² vybrané ciele z ESDP relevantné pre SR, Konceptcia územného rozvoja Slovenska 2001

Nová aténska charta, 2003

V roku 1998 bola Európskou radou urbanistov (ECTP)⁶³ vydaná Nová charta, ktorá nadväzovala na Chartu z roku 1933, ktorá by lepšie vyhovovala požiadavkám súčasnosti. Do centra rozhodovania stavia človeka. Jej základnou koncepciou je rozvoj miest založený na spolupôsobení rôznych spoločenských síl a kľúčových činiteľov verejného života.

Podľa ECTP je potrebné vytvoriť nový rámec pre plánovanie miest, vrátane odporúčaných zásad rozvoja miest na všetkých úrovniach, ktorý by vyhovoval kultúrnym a sociálnym potrebám súčasných a budúcich generácií. Priestorové usporiadanie miest je potrebné založiť na princípoch udržateľného rozvoja. Nová aténska charta bola revidovaná v roku 2003.

Najvýznamnejšie požiadavky Novej Aténskej charty dôležité pre územné plánovanie:

- Tvorba informačnej spoločnosti – revolúcia v informačných a telekomunikačných technológiách výrazne ovplyvní fungovanie miest.
- Tvorba udržateľných miest – ochrana kultúrneho dedičstva, voľných plôch, siete zelene a kultúrnej krajiny v mestách a okolí, zachovanie biologickej rozmanitosti v mestách aj vidieckych oblastiach a šetrné využívanie zdrojov energie

Lipská charta o udržateľných európskych mestách⁶⁴, 2007

Charta s cieľom ochrany, posilňovania a rozvoja európskych miest uvádza v intenciách udržateľného rozvoja dohodnuté spoločné princípy a stratégie pre oblasť politiky mestského rozvoja formou odporúčaní. Za kľúčové považuje charta využívanie nástroja integrovaného mestského rozvoja a podporu vyváženého priestorového usporiadania založeného na európskej polycentrickej mestskej štruktúre.

1. Integrovaná politika rozvoja miest ako proces súčasného a spravodlivého zohľadnenia otázok a záujmov, ktoré majú význam pre rozvoj miest s dôrazom na:
 - a. vytváranie a zabezpečenie kvalitných verejných priestorov
 - i. tvorba atraktívnych verejných priestorov s vysokou úrovňou stavebnej kultúry
 - ii. zachovanie kultúrneho dedičstva, mestských a architektonických hodnôt
 - iii. vytvorenie a zabezpečenie funkčných mestských priestorov a infraštruktúry
 - b. modernizácia sietí infraštruktúry a zvýšenie energetickej účinnosti
 - i. udržateľná mestská dopravná sieť
 - ii. adekvátne vybavenie miest technickou infraštruktúrou
 - iii. zlepšovanie energetickej účinnosti stavieb
 - iv. kompaktná štruktúra osídlenia pre účinné a udržateľné využívanie zdrojov⁶⁵
 - v. inovácie pre zlepšovanie kvality životného prostredia a znižovanie emisií CO₂
 - c. aktívna politika v oblasti inovácií a vzdelávania
2. Osobitná pozornosť pre znevýhodnené mestské štvrte v celomestskom kontexte – sociálna integrácia napomáhajúca odstráneniu nerovnosti a zachovaniu bezpečnosti v mestách.

⁶³ European Council of Spatial Planners (ECTP)

⁶⁴ Prijatá pri príležitosti neformálnej schôdzky ministrov na tému mestského rozvoja a územnej súdržnosti v Lipsku

⁶⁵ „Dôležitým základom účinného a trvalo udržateľného využívania zdrojov je kompaktná štruktúra osídlenia. Túto je možné dosiahnuť prostredníctvom mestského a regionálneho plánovania, ktoré by zabránilo rozsídleniu okolia miest. ... Ako zvlášť trvalo udržateľný sa pri tom ukázal byť koncept zmiešania bývania, práce, vzdelávania, zásobovania a možností využitia voľného času v mestských štvrtiach.“ Lipská charta o udržateľných európskych mestách, strana 4

Stratégia Európa 2020, 2010

Európska rada v marci 2010 schválila Stratégiu Európa 2020. Stratégia popisuje predchádzajúci vývoj a aktuálny stav v EÚ, dotýka sa svetovej krízy a opatrení na zmierňovanie jej dopadov, zdôrazňuje úlohu jednotného trhu, väzby na politiku súdržnosti a nástroje vonkajšej politiky. Upozorňuje na potrebu reformy finančného systému, nevyhnutnosť rozpočtovej konsolidácie a koordinácie v rámci hospodárskej a menovej únie. Zdôrazňuje tiež potrebu posilnenia riadiaceho rámca a v súlade s tým navrhuje architektúru stratégie: mala by spočívať jednak v tematickom prístupe a jednak v cielenejšom dohľade nad členskými štátmi. Inštitucionálne bude stratégia Európa 2020 zakotvená v malom počte **integrovaných usmernení**, v ktorých sa spoja hlavné smery hospodárskych politík a usmernenia pre oblasť zamestnanosti. Prvkom riadenia budú aj politické odporúčania.

Tematicky je stratégia postavená na 3 prioritách a 5 cieľoch.

Priority stratégie Európa 2020

1. **Inteligentný rast:** vytvorenie hospodárstva založeného na znalostiach a inovácii.
2. **Udržateľný rast:** podporovanie ekologickejšieho a konkurencieschopnejšieho hospodárstva, ktoré efektívnejšie využíva zdroje.
3. **Inkluzívny rast:** podporovanie hospodárstva s vysokou mierou zamestnanosti, ktoré zabezpečí sociálnu a územnú súdržnosť.

Ciele stratégie Európa 2020

1. **Miera zamestnanosti** obyvateľov vo veku 20–64 rokov by sa mala zvýšiť zo súčasných 69 % na minimálne 75 %, vrátane väčšieho zapojenia žien, starších pracovníkov a lepšieho začlenenia migrantov medzi pracovnú silu (cieľ SR: 72 %).
2. Investovať 3 % HDP do **výskumu a vývoja** (cieľ SR: 1 %).
3. **Zmena klímy a energetika:** Znížiť emisie skleníkových plynov najmenej o 20 % v porovnaní s úrovňami z r. 1990 (alebo o 30 % za priaznivých podmienok). Zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov energie na konečnej spotrebe energie o 20 %. Zvýšiť energetickú účinnosť minimálne o 20 % (cieľ SR: znížiť nárast emisií skleníkových plynov mimo sektora ETS tak, aby nepresiahli úroveň z r. 2005 o viac ako 13 %. Zvýšiť podiel energie z OZE na hrubej konečnej spotrebe energie na 14 % . Zvýšiť energetickú efektívnosť prostredníctvom úspory 11 % konečnej spotreby energie v porovnaní s priemernou spotrebou v r. 2001 – 2005).
4. **Vzdelávanie:** znížiť mieru predčasného ukončenia školskej dochádzky zo súčasných 15 % na 10 % a zároveň zvýšiť podiel obyvateľov vo veku 30– 34 rokov s ukončeným vysokoškolským vzdelaním z 31 % na min. 40 % (cieľ SR: 6 % a 40 %).
5. **Sociálna inklúzia:** Vymaniť najmenej 20 miliónov obyvateľov EÚ z rizika chudoby a sociálneho vylúčenia (podiel Európanov žijúcich pod hranicou chudoby jednotlivých krajín by sa mal znížiť o 25%, čím by sa viac ako 20 miliónov ľudí malo dostať nad hranicu chudoby), merané kombináciou ukazovateľov riziko chudoby + materiálna deprivácia + domácnosti s nízkou intenzitou práce (cieľ SR: 170 tisíc ľudí).

Územná agenda Európskej únie 2020⁶⁶, 2011

Územná agenda Európskej únie je akčným politickým rámcom zameraným na podporu územnej súdržnosti v Európe ako nový cieľ Európskej únie, ktorý bol zavedený Lisabonskou zmluvou (čl. 3 Zmluvy o Európskej únii). Stanovuje ciele v súlade s časovým harmonogramom hlavných politických dokumentov do roku 2020.

Cieľom ÚA 2020 je poskytnúť strategickú orientáciu pre územný rozvoj, podporiť začlenenie územného rozmeru do rozličných politík na všetkých úrovniach správy a zaistiť uplatnenie stratégie Európa 2020 v súlade so zásadami územnej súdržnosti.

Medzi územné priority rozvoja Európskej únie, ktoré môžu prispieť k úspešnému uplatneniu stratégie Európa 2020 patria:

1. podpora polycentrického vyváženého územného rozvoja – predstavuje kľúčový prvok pre dosiahnutie územnej súdržnosti.
2. Podpora integrovaného rozvoja v mestách, vidieckych a špecifických regiónoch.
3. Územná integrácia v cezhraničných a nadnárodných funkčných regiónoch – predstavuje opatrenie pre lepšie využitie potenciálu, ktorý predstavujú cenné prírodné, krajinné a kultúrne dedičstvo, siete miest a trhy práce rozdelené hranicami.
4. Zaistenie globálnej konkurencieschopnosti regiónov vychádzajúci zo silného miestneho hospodárstva – pri napĺňaní tejto priority zásadnú úlohu môže zohrávať využívanie sociálneho kapitálu. Územných výhod, rozvoj inovácií a stratégií v oblasti integrovanej špecializácie v rámci prístupu, ktorý je založený na miestnom kontexte.
5. Zlepšenie územného prepojenia pre jednotlivcov, komunity a podniky.
6. Riadenie a prepájanie ekologických, krajinných a kultúrnych hodnôt regiónov.

⁶⁶ Dohodnutá na neformálnom zasadnutí ministrov zodpovedných za územné plánovanie a územný rozvoj Gödöllő, Maďarsko 2011

C.3 Osídlenie Slovenska

C.3.1 Osídlenie Slovenska v historickom vývoji 20. storočia

Osídlenie na Slovenskom území prešlo historicky dlhým vývojom, v rámci ktorého sa vyformovalo relatívne veľké množstvo sídiel/obcí. Za kľúčové obdobia s vplyvom na vývoj osídlenia na Slovensku v poslednom viac ako storočí, je možné vidieť niekoľko etáp – etapa pred vznikom Československa, medzivojnové obdobie, obdobie po II. svetovej vojne a obdobie socialistického Československa a obdobie po roku 1990.

V rámci celého historického vývoja sa pred vznikom Československa vyformovala relatívne hustá sieť sídiel, v rámci ktorej sa na území Slovenska formovali aj mestá, ktoré v období pred vznikom prvej Československej republiky vykazovali iba niekoľkotisícové počty bývajúceho obyvateľstva. V roku 1850 bola najväčším mestom Bratislava, ktorá mala asi len 50 tis. obyv. Ďalšie väčšie mestá boli Košice, Banská Štiavnica, Komárno. Hlavným hospodárskym odvetvím na území Slovenska boli poľnohospodárske aktivity, čo malo vplyv aj na formovanie osídlenia. Na území Slovenska išlo v zásade o formovanie poľnohospodárskeho vidieckeho osídlenia, charakteristického veľkým počtom malých sídiel. Zlá hospodárska situácia podmieňovala vysťahovalectvo, kedy sa v období od roku 1870 do vzniku Československej republiky vysťahovalo cca 700 tis. obyvateľov.

Vývoj osídlenia na Slovensku bol naďalej priamoúmerný demografickým podmienkam (vývoju obyvateľstva) a hospodárskym podmienkam (možnosti získania práce). Tieto dve základné podmienky mali značný vplyv na vývoj osídlenia aj v medzivojnovom období. V tomto období sa po vzniku Československa síce zaznamenal relatívne dobrý prirodzený vývoj obyvateľstva, avšak kvôli hospodárskym podmienkam bola vysoká emigrácia mimo územie Slovenska. Celkový prírastok obyvateľstva, aj v dôsledku vojnových udalostí, bol v období medzi rokmi 1921 až 1951 iba cca 500 tis. obyvateľov. V osídlení sa v medzivojnovom období prejavovalo sústreďovanie administratívnych a nevýrobných činností do vybraných miest, čo malo za následok sťahovanie obyvateľov z vidieka do týchto miest.

Najvýznamnejší vplyv na súčasný stav a charakter osídlenia na Slovensku malo obdobie po II. svetovej vojne, a to predovšetkým po roku 1950. V socialistickom Československu sa prejavili po roku 1950 propopulačné opatrenia, čo malo za následok výrazný nárast obyvateľstva. Súčasne s demografickým vývojom najväčší vplyv na formovanie osídlenia mala industrializácia Slovenska. To malo za následok prudké zvyšovanie pracovných miest vo vybraných obciach/mestách. V dôsledku toho sa následne rozvinula výstavba bytov v týchto mestách, čo viedlo k ich viacnásobnému nárastu počtu obyvateľov relatívne v krátkom období ich vývoja. Okrem toho, že v období 1950 až 1991 pribudlo na Slovensku cca 1,8 mil. obyvateľov, nárast miest bol podmieňovaný aj silnou migráciou obyvateľov z vidieka.

Spoločenský a hospodársky systém v období druhej polovice 20-teho storočia vyformoval strediskovú sídelnú sieť a založil jej vyššie sídelné štruktúry (aglomerácie, mestské regióny).

V tomto období sa vytvorila sieť regionálnych a subregionálnych sídelných centier, ktoré predovšetkým saturovali svoje zázemie pracovnými možnosťami, ako aj postupne vyššou obslužnou a sociálnou infraštruktúrou. V druhej polovici dvadsiateho storočia najvyššie prírastky obyvateľov v Slovenskej republike zaznamenali mestá veľkostnej skupiny 50 tis. až 100 tis. obyvateľov. Tieto mestá sa stali najvýznamnejšími centrami nie len pracovných príležitostí, ale aj obslužných aktivít. Vytvárajú tak základnú kostru systému polycentrického konceptu osídlenia v Slovenskej republike. Polycentrickú

sieť dotvárajú mestá s počtom obyvateľov 20 tis. až 50 tis. Sú rovnomerne rozložené po celom území štátu. Plnia funkciu administratívnych, obslužných a vzdelávacích centier.

Na území Slovenska tak vznikol relatívne rovnomerne rozmiestnený systém regionálnych sídelných centier, ktorý svojimi funkciami a postavením v osídlení má potenciál zabezpečiť všetky potrebné rozvojové aktivity hospodárskeho, obslužného a sociálneho charakteru na báze polycentrického konceptu osídlenia aj v súčasnosti. V podstate ide o bývalé (aj dnešné) okresné mestá, ako aj niektoré ďalšie mestá, ktoré v tejto etape boli rozvíjané ako strediská osídlenia. Preferovaním rozvoja industriálnej výroby vo vybraných centrách súviselo aj rýchle tempo rastu počtu obyvateľov v mestách. Rast stredne veľkých a veľkých miest na Slovensku sa v priebehu cca 30-tich rokov znásobil 3 až 4 krát. Tento silný kvantitatívny nárast miest na jednej strane spôsobil radikálne znižovanie počtu obyvateľov vo vidieckych sídlach, na strane druhej nestíhal zabezpečiť dostatočnú vybavenosť týchto miest ostatnou infraštruktúrou (obslužnou, sociálnou). Z hľadiska štruktúry osídlenia však stále pretrváva neúmerne veľký počet malých vidieckych obcí. Najväčší podiel malých vidieckych obcí je na východe územia republiky (do 500, resp. do 1 000 obyvateľov). V západných častiach, najmä v juhozápadnej časti územia Slovenska je podiel najmenších obcí menší a je tu viacej stredne veľkých vidieckych obcí (nad 1 000 obyvateľov a nachádzajú sa tu aj vidiecke obce do 5 000 obyvateľov). Všeobecne možno konštatovať, že na východe Slovenska je vidiecke osídlenie viacej rozdrobené, ako v západnej časti. Je to spôsobené historickým vývojom v závislosti na morfológických danostiach a hospodárskom zázemí vidieckych obcí.

Kvalitatívne nároky na život obyvateľov v osídlení z tohto obdobia je potrebné vo veľa prípadoch postupne zabezpečiť v ďalšej – aktuálnej etape vývoja osídlenia na Slovensku.

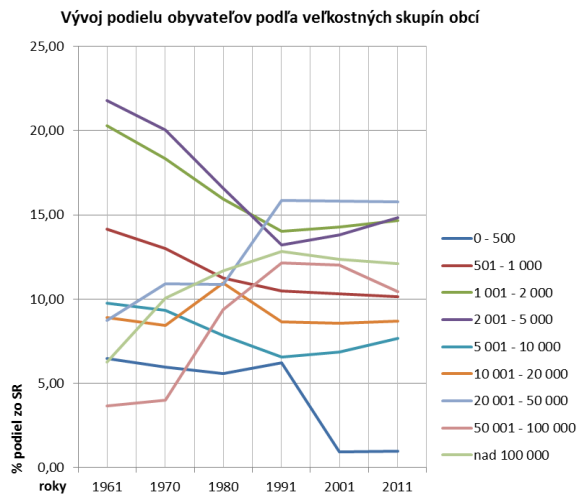
Ďalším vývojovým obdobím v rozvoji osídlenia je obdobie po roku 1990, ktoré pretrváva. Po roku 1990 sa radikálnym spôsobom prerušili rastové a rozvojové tendencie obyvateľstva ako aj osídlenia, ktoré boli zaznamenávané do roku 1990. Tempo rastu obyvateľstva sa radikálne znížilo, až zastavilo. Zmenené ekonomické podmienky ovplyvnili rast pracovných miest – nastal ich radikálny úbytok, čo podmienilo vytvorenie a rast, dovtedy neznámej, nezamestnanosti. Potenciál sídiel pre vytváranie nových pracovných príležitostí sa priestorovo značne diferencuje. Zlá koncepcia bytovej politiky po roku 1990 zastavila nie len dovtedy budované a plánované obytné súbory, ale vytvorila silnú bariéru pre migráciu obyvateľstva a teda aj migráciu pracovnej sily. Dá sa predpokladať, že doterajšia bytová politika bude aj naďalej dosť negatívne ovplyvňovať migráciu pracovných síl na území Slovenska a bude viacej podmieňovať dochádzku za prácou, dennú alebo týždennú. Do rozvoja osídlenia sa silnou mierou zapisujú vlastnícky nevysporiadané vzťahy k nehnuteľnému majetku, ako aj stále silnejšie sa prejavujúca diferenciacia majetnosti jednotlivých skupín obyvateľstva. Všetky tieto fakty (ako aj ďalšie, priestorovo relevantné chovanie sa rôznych subjektov) podmieňujú nové podmienky v rozvoji osídlenia.

V nasledovnej tabuľke a grafe je znázornený vývoj podielu obyvateľov podľa veľkostných skupín obyvateľstva. Na základe toho je možné sledovať zmeny v rozvoji osídlenia za posledné dve vývojové etapy, ktoré doteraz najviac ovplyvnili súčasnú situáciu v osídlení po II. svetovej vojne.

Tab. 2 Vývoj podielu obyvateľov podľa veľkostných skupín obcí v období 1961 až 2011

veľkosť obce	1961	1970	1980	1991	2001	2011
0 - 500	6,47	5,95	5,56	6,20	0,91	0,96
501 - 1 000	14,16	13,00	11,25	10,50	10,32	10,12
1 001 - 2 000	20,30	18,33	15,95	14,02	14,27	14,66
2 001 - 5 000	21,78	20,02	16,56	13,20	13,82	14,85
5 001 - 10 000	9,76	9,34	7,83	6,56	6,85	7,67
10 001 - 20 000	8,88	8,42	10,94	8,66	8,56	8,69
20 001 - 50 000	8,73	10,89	10,85	15,87	15,80	15,77
50 001 - 100 000	3,65	4,01	9,39	12,13	12,01	10,44
nad 100 000	6,25	10,04	11,67	12,84	12,36	12,10
spolu SR	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Zdroj: databázy ŠÚ SR

Z uvedeného jasne vidieť dynamické zmeny v osídlení medzi rokmi 1961 a 1991 a radikálny zlom po roku 1991. V etape do roku 1991 ide o prudký pokles najmenších obcí, ktorý pokračuje iba pri skupine obcí do 500 obyvateľov aj po tomto roku, a silný nárast obcí s viac ako 20 000 obyvateľmi. Relatívnu stabilitu počas oboch etáp vykazujú obce v skupine s 10 – 20 tis. obyvateľmi.

Po roku 1991 je evidentná stagnácia, ba až mierny pokles dovtedy najviac sa rozvíjajúcich obcí, ako aj zastavenie poklesu a oživenie rastu obcí od 1 000 do 5 000 obyvateľov.

Uvedené zmeny sú dôsledkom vyššie uvedených hospodárskych a spoločenských zmien po roku 1991. V systéme osídlenia sa objavujú aj suburbanizačné tendencie (migrácia subjektov z mesta do jeho zázemia) okolo najväčších miest (prakticky sú preukazné pri všetkých mestách nad 50 000 obyvateľov). Spolu so suburbanizáciou sa prejavujú tendencie koncentračnej dekoncentrácie (migrácia subjektov z ostatného územia Slovenska do zázemia väčších miest) čo vedie predovšetkým k rastu menších obcí v zázemí väčších miest. Tieto, predtým „čisto“ vidiecke obce sa stávajú obce s mestským bývajúcim obyvateľstvom, kde obyvateľstvo napriek bývaniu v týchto „vidieckych“ obciach naďalej je priamo a silne zviazané s pracovným aj ostatným životom v priľahlom meste. Mení sa tak sociálny charakter veľa vidieckych obcí, čomu sa postupne prispôbuje aj urbanistický charakter týchto obcí.

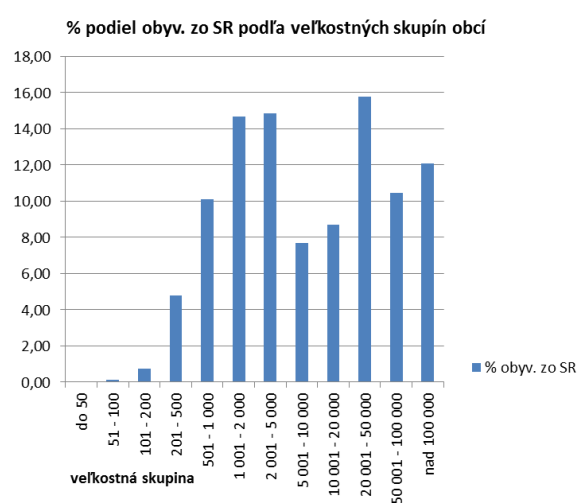
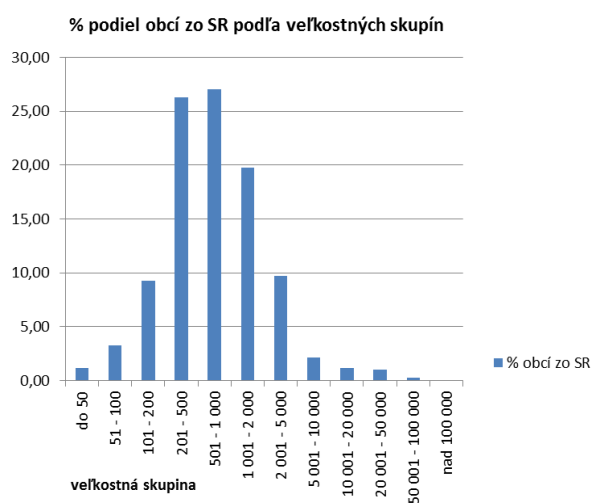
C.3.2 Súčasný stav v osídlení Slovenska

Súčasný stav v rozdelení obcí a obyvateľstva v nich podľa veľkostných skupín znázorňuje nasledovná tabuľka a grafy.

Tab. 3 Obyvateľstvo a obce podľa veľkostných skupín za rok 2011

veľkosť obce	počet obyvateľov	% obyv. zo SR	počet obcí	% obcí zo SR
do 50	1 130	0,02	33	1,14
51 - 100	7 271	0,13	94	3,25
101 - 200	40 681	0,75	264	9,13
201 - 500	259 563	4,80	751	25,99
501 - 1 000	546 921	10,12	772	26,71
1 001 - 2 000	792 080	14,66	564	19,52
2 001 - 5 000	802 384	14,85	278	9,62
5 001 - 10 000	414 693	7,67	62	2,15
10 001 - 20 000	469 598	8,69	33	1,14
20 001 - 50 000	852 176	15,77	29	1,00
50 001 - 100 000	563 945	10,44	8	0,28
nad 100 000	653 880	12,10	2	0,07
spolu SR	5 404 322	100,00	2 890	100,00

Zdroj: vlastné prepočty na základe údajov zo ŠÚ SR

Tabuľka a grafy preukazujú situáciu v osídlení Slovenska, ktoré je poznačené veľkým počtom malých obcí a sústredením obyvateľstva do menšieho počtu veľkých a stredne veľkých obcí.

Počet obcí s obyvateľstvom nad 50 000 je iba 10, v ktorých žije takmer štvrtina všetkého obyvateľstva Slovenska. Obcí s viac ako 20 000 je spolu 39 a žije v nich viac ako 38% obyvateľstva a obcí s počtom nad 10 000 obyvateľov je spolu iba 72 a spolu v nich žije takmer polovica všetkého obyvateľstva (47%).

Na strane druhej počet obcí s počtom obyvateľov do 500 je 1 142 a žije v nich iba 6% obyvateľstva. Obcí s počtom obyvateľov do 1 000 je spolu 1 914 (t.j. 67% všetkých obcí) a žije v nich iba 16% obyva-

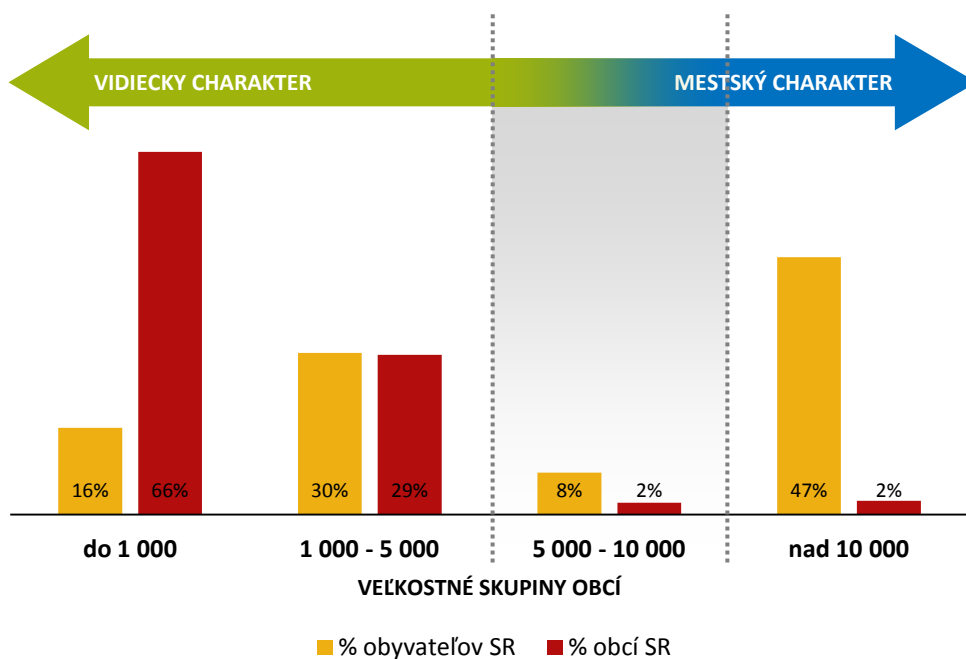
teľstva. Relatívne silné zastúpenie majú obce v rozmedzí s 1 000 až 5 000 obyvateľmi. Spolu ich je 842 (t.j. 29% všetkých obcí) a žije v nich 30% obyvateľstva.

Veľkostné skupiny obcí

Je zrejmé, že veľkostné skupiny obcí majú aj svoju odlišnú urbanistickú charakteristiku, vyplývajúcu predovšetkým zo zastúpenie funkčných zložiek, z typu zástavby a hospodárskeho a obslužného zázemia. Vytvorenie typických a charakteristických urbanistických prejavov jednotlivých veľkostných skupín by si vyžadovalo samostatnú výskumnú úlohu. Napriek tomu sa na základe empirických skúseností dajú rozlíšiť základné charakteristické skupiny obcí. Navrhnuť možno tieto skupiny obcí:

- skupina obcí do 1 000 obyvateľov – najmenšie obce s najjednoduchšími urbanistickými súvislosťami (ktorej zrejme samostatnou charakteristickou podskupinou budú obce do 500 obyvateľov), kde táto skupina obcí je viac menej charakteristická ako obytné územie s minimálnymi hospodárskymi územiaми najmä pre poľnohospodársku výrobu
- skupina obcí od 1 000 do 5 000 obyvateľov – je ich necelých 30% a žije v nich tak isto necelých 30% všetkého obyvateľstva, z urbanistického hľadiska vytvárajú určité jednoduché štruktúry, vnútorne orientované predovšetkým na obytné územie s menšími hospodárskymi plochami
- skupina obcí od 5 000 do 10 000 obyvateľov – možno charakterizovať ako určitú prechodovú skupinu medzi charakteristickými znakmi predchádzajúcej skupiny a skupiny obcí s viacej obyvateľmi; spolu je ich 62 a žije v nich necelých 8% obyvateľstva
- skupina obcí s viac ako 10 000 obyvateľmi – spolu je ich 72 a žije v nich 47% všetkého obyvateľstva. Táto skupina obcí je charakterizovaná zložitejšou urbanistickou štruktúrou ako aj vnútornou skladbou jednotlivých funkčných zložiek. Zložitosť sa relatívne znásobuje pri ich veľkostných podskupinách, ako sú obce s 20 až 50 tis., 50 až 100 tis. a obce s viac ako 100 tis. obyvateľmi.

Veľkostné skupiny a charakter obcí

Z prehľadu je zrejماً štruktúra osídlenia na území SR, ktorá prezentuje nepriame závislosti pomeru obyvateľov k počtu obcí. Zastúpenie obcí s vidieckym charakterom (od 500 – do 5000 obyv.) predstavuje 95% z celkového počtu obcí v SR, pričom počet obyvateľov v týchto obciach tvorí iba 36% obyvateľstva z celkového počtu za SR. Graf znázorňuje jednak prevahu zastúpenia obcí vidieckeho charakteru v SR, zatriedenie obcí kat. od 5000 – 10 000 medzi obce s mestským charakterom, ktoré svojou štruktúrou tvoria akýsi prechod medzi vidieckym a mestským charakterom, pričom môžu existovať aj výnimky v rámci nižšej kategórie obcí. Z pohľadu vnútornej štruktúry obce možno prevažne o obciach v kat. do 5000 hovoriť o tzv. bezjadrovom sídle, ktoré možno charakterizovať ako obytné územie, alebo zmiešané územie.

Tab. 4 Základné kvantitatívne údaje uvedených skupín vyjadruje nasledujúca tabuľka.

veľkosť obce	počet obyvateľov	počet obcí	% obyv. zo SR	% obcí zo SR
do 1 000	855 566	1 914	15,83	66,23
• do 500	308 645	1 142	5,71	39,52
1 000 - 5 000	1 594 464	842	29,50	29,13
5 000-10 000	414 693	62	7,67	2,15
nad 10 000	2 539 599	72	46,99	2,49
• nad 20 000	2 070 001	39	38,30	1,35
• nad 50 000	1 217 825	10	22,53	0,35
• nad 100 000	653 880	2	12,10	0,07
spolu	5 404 322	2 890	100,00	100,00

C.3.3 Úvahy o ďalšom možnom/želanom vývoji osídlenia Slovenska

Doteraz vytvorená sieť sídiel, pozostávajúca predovšetkým z veľkého počtu malých obcí, vytvorená sieť stredne veľkých a veľkých (vo vzťahu k štruktúre veľkostných skupín na Slovensku) obcí v kontexte súčasného nekoordinovaného a „náhodilého“ rozvoja obcí, nevytvára najlepšie podmienky efektívneho a racionálneho využívania územia, efektívneho využívania investičných a prevádzkových nákladov, čo v konečnom dôsledku ani najlepšie neprispieva k deklarovaným požiadavkám na kvalitu životného prostredia a udržateľného rozvoja vôbec.

V rámci slovenských podmienok je deklarovaný model decentralizácie do regiónov a obcí. Prírodným dôsledkom nie len týchto podmienok, ale aj dôsledkom všeobecných podmienok v trhovom hospodárstve, je v súčasnosti rast súťaživosti a konkurencie medzi jednotlivými mestami ako aj medzi jednotlivými obcami bez ohľadu na ich veľkosť. Obce v snahe identifikovať svoju pozíciu v osídlení sa snažia viac menej individuálne „presadiť“ v súťaži o významnosť postavenia v osídlení. Prílišné presadzovanie sa individuálnych záujmov jednotlivých subjektov nie je pre racionálny rozvoj v osídlení vhodným riešením.

Vo všeobecnosti sú mestá a obce v zásade veľmi závislé od vonkajších podmienok pre svoj vlastný rozvoj. Rozhodujúcim faktorom ich rozvoja je aspekt ich regionálnych rámcových podmienok. Teoretické znalosti, ako aj praktické skúsenosti z rozvinutých európskych štátov poukazujú na to, že čím viac dominuje súťaž v priestorovom rozvoji, tým viac sa dôležitým princípom spravovania obce stáva spolupráca, ako základ deľby práce (tzv. deľby sídelnej práce) a optimalizácie využitia potenciálov. Princíp kooperácie sa stáva komplementárnym princípom k súťaži, pretože ponúka nové perspektívy

a možnosti pre definovanie pozície, ktoré by neboli možné na základe iných predpokladov. Čím viac sa vyostří v budúcnosti súťaž miest, tým viac bude spolupráca podmieňovať úspech jednotlivých miest a obcí v nej.

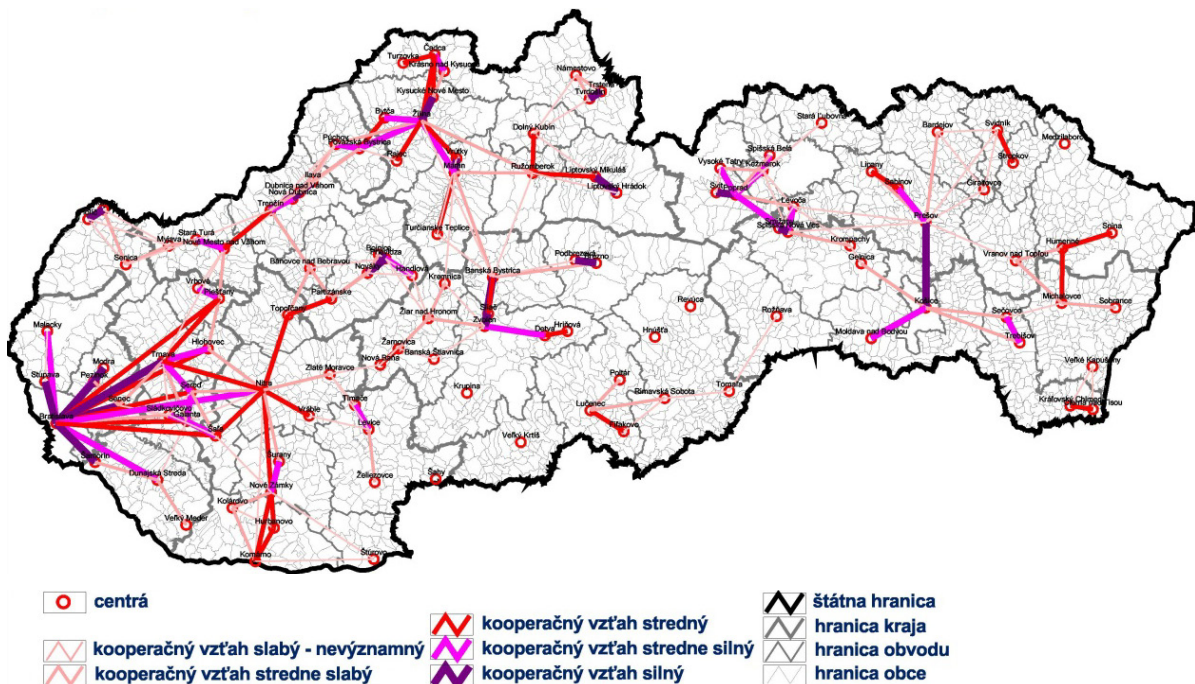
Chápanie konkurencieschopnosti v systéme osídlenia je založené na troch faktoroch, ktoré majú svoju vlastnú dynamiku – na ekonomickej konkurencieschopnosti, environmentálnej kvalite a na sociálnej kohézii. Trh samotný nie je schopný zabezpečiť harmonizáciu medzi týmito tromi faktormi. To je úloha riadiacich mechanizmov založených na politickej zodpovednosti na národnej, regionálnej i lokálnej úrovni. Riadenie sa tak stáva kľúčovým nástrojom nie len pre zabezpečenie konkurencieschopnosti príslušnej obce/mesta, ale tým aj nepriamo pre vytváranie nových sídelných štruktúr a sietí založených na princípoch polycentricity, ako nástroja zlepšovania konkurencieschopnosti.

V medzinárodných koncepcných materiáloch sa prikladá značný význam podpore rozvoja polycentrických sídelných sústav, pričom ide aj o vytváranie polycentrických funkčných aglomerácií. Podobne sa prikladá význam aj vytváraniu sídelných a aglomeračných sietí, pomocou ktorých sa dá podporovať rovnomerný a vyvážený rozvoj územia štátov a územia Európy.

Rozvoj jednotlivých obcí v nasledovnom období je preto potrebné vnímať v širších súvislostiach, a to minimálne v regionálnych. Komplexné funkčné zabezpečenie všetkých požiadaviek obyvateľstva k požiadavke zabezpečenia kvalitného prostredia a života sa stáva otázkou, ktorú treba riešiť v kontexte s rozvojom ostatných obcí a predovšetkým medzi centrami osídlenia a ostatnými obcami.

Vo výskumnej úlohe „Polycentrická koncepcia osídlenia ako nástroj zabezpečenia funkčnej komplexnosti na regionálnej a lokálnej úrovni“ boli hodnotené existujúci i potenciálne kooperačné vzťahy medzi centrami osídlenia. Výsledné hodnotenie je znázornené na nasledujúcom obrázku.

Súhrnné kooperačné vzťahy dochádzky a gravitácie podľa vzdialenosti medzi centrami v minútach

Zdroj: Aurex s.r.o. KURS 2001 v znení zmien a doplnkov KURS 2011

Tieto výsledky potvrdzujú aj vymedzenie aglomerácií a ostatných sídelných zoskupení (ťažiská osídlenia) vymedzených v Konceptii územného rozvoja Slovenska 2001 v znení zmien a doplnkov KURS 2011. V záujme rozvoja konkurencieschopnosti miest, obcí a regiónov, je potrebné vytváranie efektívne fungujúcich a funkčne komplexných aglomerácií – ťažiská osídlenia. Ťažiská osídlenia by tak mali plniť funkciu akceleratorov všeobecného rozvoja.

Efektívnosť územnej koncentrácie treba vidieť predovšetkým v zabezpečení maximálnej priestorovej účinnosti každej realizovanej tematicky orientovanej aktivity v tom, že jej efektívnosť je priamoúmerná veľkosti jej užívateľov v „komerčnom zázemí“. Optimálna veľkosť komerčného zázemia je priamoúmerná významnosti a špecifičnosti realizovanej tematickej aktivite. Veľkosť komerčného zázemia je tak isto priamoúmerná významnosti a polohe jednotlivých miest a obcí v systéme osídlenia. Polycentrický koncept, založený na vytvorení optimálneho rozloženia centier v území a vo vymedzení funkčných územných celkoch týchto centier sleduje tak zabezpečenie optimalizácie veľkosti požadovaného komerčného zázemia pre jednotlivé tematické aktivity.

Ponechanie rozvoja miest a obcí na spontánny vývoj, ktorý je podmienený iba trhovými mechanizmami, prináša zvyšovanie disparít v rôznych oblastiach. Zvyšovanie disparít medzi regiónmi na celoštátnej úrovni, tak aj v rámci jednotlivých regiónov (krajov). Cieľavedomejšie uplatňovanie princípov polycentricity pri akceptovaní trhových mechanizmov v ekonomickej oblasti dáva teoretický predpoklad k vyrovnávaniu disparít na všetkých hierarchických úrovniach (medzinárodnej, celoštátnej, regionálnej).

Požiadavka rozvoja osídlenia v zmysle polycentrického konceptu bude podmieňovať aj nároky na rozvoj jednotlivých funkčných zložiek a ich prvkov v dotknutých obciach. Rozvoj jednotlivých zariadení a infraštruktúr – sociálnej, technickej, dopravnej a pod., v obci sa tak v ďalšom vývoji bude riadiť snahou o vytváranie vyšších zmysluplných sídelných zoskupení. To bude mať za následok, že ich kvantitatívne hodnoty a lokalizácia v obci bude výsledkom dohody medzi viacerými subjektmi. Rozhodnutie o tom musí byť v spolupráci medzi expertmi na priestorový/územný rozvoj a politikmi, zodpovednými za rozvoj príslušných obcí, či regiónu. Pre fungovanie týchto princípov by bolo vhodné dotvoriť právne predpisy tak, aby zmysel vytvárania vyšších sídelných systémov nebol iba na dobrovoľnej vôli subjektov a nebol založený iba na neformálnych nástrojoch plánovania. Preukázateľne sa v urbánno-regionálnom kontexte zdá byť veľmi dôležitý princíp spolupráce na báze delegovania právomocí, umožňujúci v rôznych formách spoluprácu medzi mestom a okolitými obcami, čo si v podmienkach Slovenska vyžaduje aj určité právne pozadie. Zmyslom takejto spolupráce je, aby objektivizované štandardy nárokov na rozvoj jednotlivých funkcií a ich prvkov vzťahnutých na obyvateľstvo, bolo možné racionálnejšie a efektívnejšie lokalizovať v území, pri optimalizácii ich dostupnosti pre všetkých dotknutých obyvateľov.

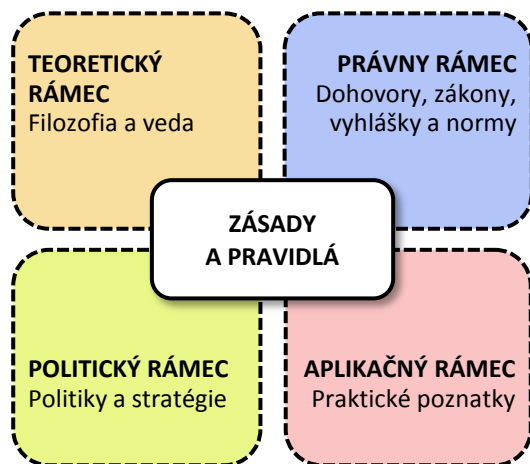
Použité podklady:

1. dáta Štatistického úradu Slovenskej republiky dostupné na webovej stránke
2. Polycentrická koncepcia osídlenia ako nástroj zabezpečenia funkčnej komplexnosti na regionálnej a lokálnej úrovni, AUREX spol. s r.o., 2006, pre Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR
3. Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001 v znení zmien a doplnkov KURS 2011, AUREX spol. s r.o., 2001 a 2011, pre Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR

D ZÁKLADNÁ FILOZOFIA ZÁSAD A PRAVIDIEL

Filozofia Zásad a pravidiel je založená na akceptovaní a rešpektovaní nadradených strategických dokumentov uvedených ako východiská v predošlej kapitole, ktoré zásadne ovplyvňujú metodické a metodologické prístupy a postupy k spôsobu využitia územia. Hlavným východiskom pre Zásady a pravidlá je teda v súčasnosti platný právny rámec pre oblasť územného plánovania, vrátane štátnych záväzkov na medzinárodnej úrovni, dokumenty európskeho charakteru, aktuálne odvetvové politiky a stratégie, výskumná činnosť v obore, normy a štandardy. Na kreovanie základnej filozofie Zásad a pravidiel majú významný vplyv aj „sekundárne faktory“ vo forme najnovších poznatkov v oblasti územného plánovania a praxe v členských štátoch EÚ, poznatky vychádzajúce z praxe v oblasti územného plánovania na Slovensku a samozrejme stav a charakter územia.

Východiská Zásad a pravidiel

Zásady a pravidlá predstavujú otvorený pracovný systém tvoriaci jednotnú poznatkovú bázu pre územnoplánovaciu prax. Vzhľadom na dynamické rozvojové procesy v území a permanentný vývoj nových postupov a technológií sa táto poznatková báza neustále vyvíja a obnovuje. Tento evolučný proces však v oveľa menšej miere zasahuje do skladby elementárnych ľudských potrieb vyjadrených základnými funkciami územia obce (sídla), resp. sídelného systému, ktoré sa v čase menia len minimálne. Systematika Zásad a pravidiel preto pozostáva zo súboru dlhodobo a univerzálne platných poznatkov vyjadrených základnou štruktúrou a principiálnymi zásadami a sekundárne zo zásad a pravidiel vyjadrujúcich aktuálne záujmy, priority a potreby súčasnosti.

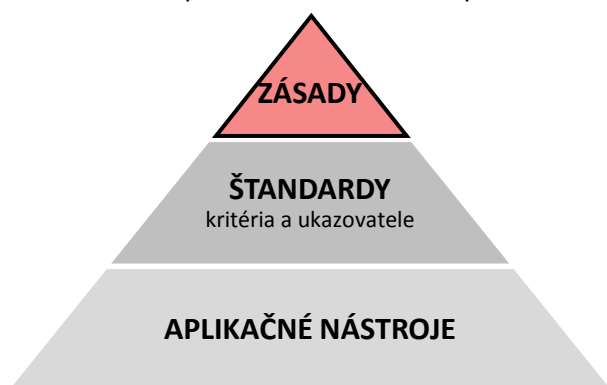
Z tohto pohľadu sú obdobné staršie publikácie a metodiky⁶⁷ neoceniteľným inšpiračným zdrojom, vzhľadom na ich relatívnu platnosť (nezávisle na spoločenskom systéme). Výskumná úloha sa snaží na tieto kvality plynule nadviazať a súčasne vytvoriť podmienky pre tvorbu nových zásad a pravidiel. Zásadným problémom, ktorý však nevyrieši žiadna publikácia podobného zamerania, je reálna implementácia a aplikácia týchto zásad v praxi. Jedinečnosť urbanistických a územnoplánovacích riešení je vždy spätá s konkrétnym časopriestorom. Vyžaduje sa preto citlivý, tvorivý a vysoko odborný prístup pri aplikácii týchto zásad a pravidiel s vylúčením absolútnych a mechanických postupov.

⁶⁷ Stavba měst a vesnic (VÚVA Brno, 1957), Zásady a pravidlá (VÚVA Brno, Urbion Bratislava, 1983), Kritéria pre tvorbu sídel (A. Zibrinová, 1984), atď

Zásady a pravidlá predstavujú súbor verbálnych kvalitatívnych princípov, zásad a usmernení pre jednotlivé územné úrovne (región, obec a zóna). Parametrické vyjadrenie týchto zásad nie je primárnym cieľom tejto úlohy, preto akékoľvek kvantifikovateľné ukazovatele, resp. kritériá majú skôr ilustračný, doplnkový charakter, napomáhajúci k vytvoreniu reálneho obrazu o danej problematike. Kvantitatívne hľadisko je v rámci systému metodík začlenené do štandardizačnej oblasti. V prípade potreby však Zásady a pravidlá môžu odporučiť doplnenie nezavedených alebo chýbajúcich urbanistických kritérií a územnoplánovacích štandardov.

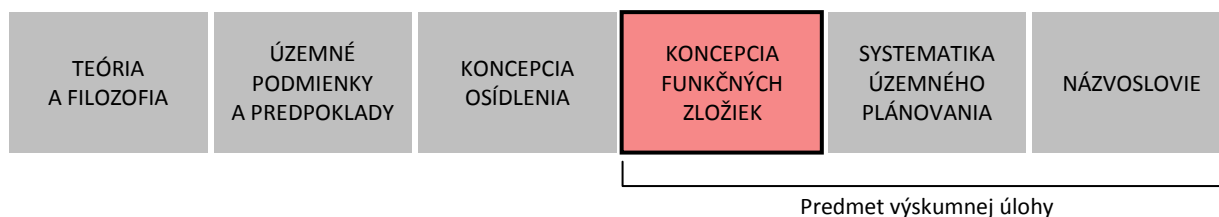
Aplikácia Zásad a pravidiel územného plánovania v praxi je možná priamo, použitím zavedených princípov, zásad a postupov, alebo prenesene prostredníctvom už spomínaných štandardov. Zásady a pravidlá je preto možné významovo umiestniť nad úroveň štandardov pretože vyjadrujú samotnú objektívnu podstatu veci, princíp. Dôležité je však pripomenúť, že štandardy ako vyhodnocovací nástroj slúžia v územnom plánovaní obojsmerne, ako pomôcka pri navrhovaní a zároveň ako metodika spätného vyhodnocovania stavu, resp. dosiahnutého progresu, čím predstavujú ideálny prostriedok pre zavedenie digitálnych vyhodnocovacích a prognózovacích aplikácií⁶⁸, ktoré majú potenciál zvýšiť úroveň územného plánovania zjednodušením a optimalizáciou procesov, poskytovaním informačnej a argumentačnej bázy pri tvorbe rozvojových scenárov.

Poloha Zásad a pravidiel v metodicko-aplikačnom rámci a nadväznosť na prax

Koncepcia funkčných zložiek zaujíma v systéme zásad a pravidiel síce parciálnu, zároveň však ťažiskovú úlohu. Vychádzajúc z pôvodných Zásad a pravidiel z roku 1983 je koncepcia funkčných zložiek, ktorá predstavuje ich najobsiahlejšiu časť, súčasťou celého systémového komplexu pokrývajúceho teóriu územného plánovania, územné podmienky a predpoklady, koncepciu osídlenia, systematiku a názvoslovie. Vzhľadom na nevyhnutnosť získania súčasného obrazu a vstupov pre definovanie nových Zásad a pravidiel sú tieto problematiky v skratke rozpracované vo východiskách tejto kapitoly.

Poloha Koncepcie funkčných zložiek v systémovom komplexe Zásad a pravidiel

⁶⁸ napríklad: MVRDV, The Regionmaker, a pod.

Výskumná úloha vytvára podmienky pre formuláciu súboru zásad a pravidiel z pohľadu celkovej koncepcie funkčných zložiek ale aj jednotlivých funkčných zložiek zároveň, so zvýraznením ich vzájomných synergických väzieb. Komplexný prístup je vyjadrený tak spomenutým horizontálnym previazaním ako aj dôrazom na vertikálne väzby medzi regionálnou, obecnou a zonálnou úrovňou. Uvedený súbor zásad a pravidiel vychádza priamo zo základných cieľov územného plánovania a je postavený na všeobecných a špecifických princípoch.

Logický model Zásad a pravidiel

D.1 Ciele územného plánovania

Základná filozofia územného plánovania je obsiahnutá v § 1 stavebného zákona, ods. 2:

Územné plánovanie vytvára predpoklady pre trvalý súlad všetkých činností v území s osobitným zreteľom na starostlivosť o životné prostredie, dosiahnutie ekologickej rovnováhy a zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja, na šetrné využívanie prírodných zdrojov a na zachovanie prírodných, civilizačných a kultúrnych hodnôt.

Územné plánovanie je tým definované ako interdisciplinárna činnosť, ktorej hlavným cieľom je dosiahnutie rovnováhy, resp. súladu ekonomických, sociálnych a environmentálnych činností v území, rešpektovaní územných podmienok a zároveň zachovania prírodných, kultúrnych a civilizačných hodnôt územia. Na tomto základe je možné odvodiť primárny cieľ územného plánovania:

„Rovnováha v území“

D.2 Princípy územného plánovania

Primárnym východiskom pre územné plánovanie sú všeobecne platné ekologické princípy a princípy udržateľného rozvoja rozpracované v úvodnej kapitole „Východiská“. Územné plánovanie ďalej vychádza zo všeobecne platných celospoločenských a špecifických princípov:

1. demokratické princípy,
2. etické princípy,
3. špecifické princípy územného plánovania.

D.2.1 Demokratické princípy

Zainteresovanie verejnosti na územnoplánovacom procese a stupeň transparentnosti je prejavom úrovne riadenia demokratickej spoločnosti, reprezentujúcej „verejný záujem“ a zároveň rešpektujúcej súkromné vlastníctvo. Do súboru demokratických princípov pre oblasť územného plánovania môžeme zaradiť:

Dohoda o využití územia

Územné plánovanie je dohodou o využití územia a je dôležité, aby hľadanie dohody prebiehalo podľa prijatých princípov.

Verejný záujem

V území sa prejavujú legitímne záujmy, ktoré sú však často vo vzájomnom protiklade. Jednu skupinu záujmov predstavujú tie, ktoré sú zamerané na využitie územia ako súčasť ekonomickej aktivity. Proti týmto záujmom stoja záujmy o nemennosť resp. zachovanie stavu územia. Územné plánovanie reprezentuje verejný záujem s cieľom dosiahnutia poriadku resp. rovnováhy v území. Hlavným prostriedkom je participácia verejnosti pri územnoplánovacích procesoch, t.j. presadzovanie celospoločenských potrieb a verejného záujmu pomocou územnoplánovacích nástrojov.

Rešpektovanie súkromného vlastníctva

Súkromné vlastníctvo nehnuteľností je činiteľ, ktorý často limituje možnosti optimálneho funkčného využitia a priestorového usporiadania územia. Je žiadateľné využiť legitímne záujmy súkromných vlastníkov v prospech celospoločenských potrieb.

Dostupnosť

Garantovanie základných práv pre všetky skupiny obyvateľov na dostupnosť a prístup k plochám zelene, službám (zdravotníckym, sociálnym a pod).

Princíp subsidiarity

Rešpektovanie právomocí organizačne nižších úrovní – rozhodovanie a zodpovednosť na najnižšom stupni verejnej správy, najbližšie k občanovi. Princíp subsidiarity prehlbuje myšlienku demokracie zdôrazňujúc decentralizáciu a úlohu samospráv.

D.2.2 Etické princípy

Etické princípy sa uplatňujú v podmienkach slobody rozhodovania, mimo rámca zákonov a iných legislatívnych ustanovení. Ku mravnej voľbe dochádza vtedy, keď rozhodovanie neurčujú direktívny legislatívny alebo záväzných technických noriem a predpisov.

Vzťah ku etickým princípom v danom území je diferencovaný podľa toho, či sa týka subjektu územného plánovania, subjektu ochrany hodnôt v území, vlastníka alebo správcu infraštruktúry, vlastníka nehnuteľností, obyvateľa bez vlastníckych práv k nehnuteľnostiam alebo návštevníka. Etické princípy odlišujú správcu územia od jeho užívateľa.

V územnom plánovaní sa rozhoduje o tom, čo má byť, teda o tom, ktoré činnosti a stavebné zásahy sú v danom území prípustné, alebo zakázané. Rozhodovaním sa vstupuje do existujúceho prostredia, teda do toho čo tu jestvuje a má prírodný pôvod, alebo je výsledkom doterajšej ľudskej činnosti. Platí pravidlo, že z toho čo je, nevyplýva automaticky to, čo má byť. Návrh toho, čo má byť je mravnou voľbou. Uplatňovanie etiky, rozhodovanie medzi dobrým a zlým, dobrým a lepším, zlým a horším, je teda neoddeliteľnou súčasťou územného plánovania.

Vyváženosť slobody a zodpovednosti

Subjekt územného plánovania rozhoduje slobodne, ale s vedomím znášania dôsledkov rozhodovania.

Postupnosť a korektúry rozvoja

Etické rozhodovanie musí dávať možnosť uskutočňovať v budúcnosti korektúry a umožňovať aj reverzibilné procesy vo vývoji územia.

Miera zásahu do práv občanov

Subjekt územného plánovania musí citlivo zvažovať primeranosť zásahov do vlastníckych práv a práva na využívanie územia. Primerané zásahy sú tie, ktoré obmedzujú také využívanie územia, ktoré poškodzuje práva iných subjektov, alebo ohrozuje nesporné hodnoty v území.

Úcta ku slobode občanov

Územné plánovanie sa musí zdržiavať nadmerných zásahov do slobody občanov a vyhýbať sa sociálne inžinierskym riešeniam. Cieľom územného plánovania má byť minimalizácia utrpenia a nie maximalizácia šťastia občanov. Šťastie nemožno poskytovať proti ich vôli.

Pomoc znevýhodneným občanom

Územným plánovaním sa musia vytvárať podmienky pre sociálnu inklúziu a priestorové podmienky umožňujúce všetkým obyvateľom rovnocenne participovať na využívaní urbanizovaného prostredia.

Vytváranie podmienok solidárneho prostredia (sociálna inklúzia)

Územným plánovaním sa musí vytvárať prostredie podporujúce solidaritu občanov bez diskriminácie jednotlivcov a skupín.

Úcta k prírodným, kultúrnym a historickým hodnotám

Zachovanie, rešpektovanie a ochrana prírodných, kultúrnych a historických hodnôt v území, ktoré sú rovnako ako územie nenahraditeľné a neobnoviteľné. Územné plánovanie musí citlivo zaobchádzať s hodnotami vytvorenými predchádzajúcimi generáciami a zodpovedne pristupovať k nad rámec legislatívnej ochrany.

Úcta k životu živočíchov a rastlín

Územné plánovanie musí obmedzovať na nevyhnutnú mieru rozsah zásahov ohrozujúcich životy a životné prostredie živočíchov a rastlín.

D.2.3 Špecifické princípy územného plánovania

Súbor princípov, špecifických pre urbanizmus a územné plánovanie, determinujúcich základnú filozofiu zásad a pravidiel.

Princíp funkčnej komplexnosti (funkčná komplexita)

Charakterizuje vzťah medzi jednotlivými urbanistickými funkciami na určitom stupni sídelnej štruktúry, v určitom časopriestorovom dosahu. Vzájomné proporcie funkčných zložiek zodpovedajú spoločensky uznaným potrebám (vyjadrené napr. urbanistickými ukazovateľmi) do tej miery, že umožňujú bezkolízne fungovanie a vývoj územného celku.⁶⁹

Princíp sústavnosti

Systematický prístup k organizácii územia a vytváraniu podmienok pre územnú súdržnosť.

Holistický princíp

Ucelený plánovitý prístup k riešeniu problémov, s využitím poznatkov z viacerých vedných odborov.

Princíp efektivity

Efektivita je vyjadrená účinnosťou a úspornosťou činností a procesov, ich účelnou koordináciou v čase a priestore. V územnom plánovaní vyjadruje adekvátne a racionálne využitie územia a správne a hospodárne usporiadanie jeho funkčných zložiek.

Princíp polyfunkcie

Požiadavky jednotlivých funkčných zložiek v území musia byť limitované a podriadené požiadavkám na hierarchiu funkcií a ich vhodné vzájomné miešanie.

Princíp regulácie

Základnou úlohou územného plánovania je primeraná regulácia čiastkových záujmov v území v prospech celku.

Estetické princípy

Usporiadanie, členenie a organizácia územia na základe esteticko-kompozičných princípov v záujme zachovania a tvorby kultúrnych a estetických hodnôt.

Genius loci

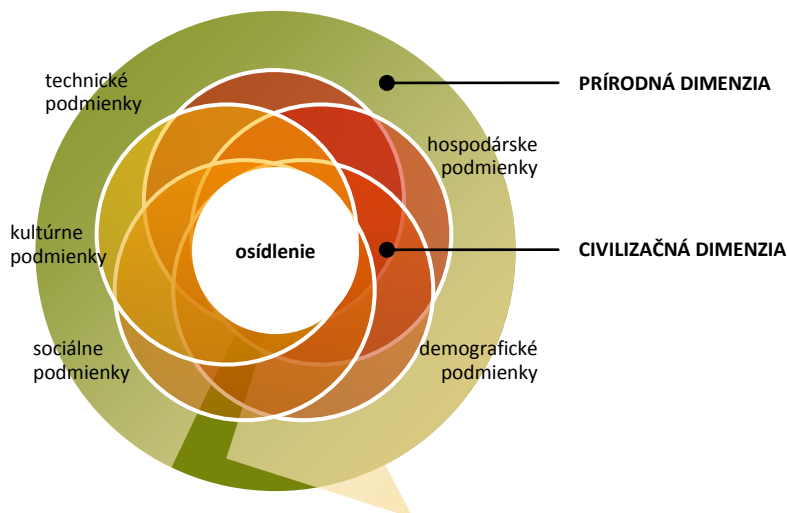
„Princíp ducha miesta“ reprezentujúci typický charakter, atmosféru resp. vlastný historický kontext konkrétneho miesta ako základ pre identifikáciu obyvateľov s ich prostredím.

⁶⁹ Zásady a pravidla v územnom plánovaní: Názvosloví, VÚVA Brno, URBION Bratislava, 1983

E KONCEPCIA ROZVOJA FUNKČNÝCH ZLOŽIEK

Predmetom územného plánovania je územie, jeho funkčná a priestorová rovnováha. Vychádzajúc z axiomatickej definície územia, môžeme hovoriť o špecificky vymedzenej časti zemského povrchu. Územie je teda konkrétny priestor reprezentovaný všetkými zložkami životného prostredia (statická štruktúra) a v ňom prebiehajúcimi činnosťami a procesmi (dynamická štruktúra) a ich vzájomnými vzťahmi. *Takéto „územie“ má vlastnosti prírodné a civilizačné.*⁷⁰ Zložkami prírodnej dimenzie sú abiotické prvky: ovzdušie, reliéf, pôdy, vodstvo, geologický podklad a biotické prvky: vegetácia a fauna⁷¹. Civilizačnú dimenziu zastupujú demografické, sociálne, ekonomické, kultúrne a technické vlastnosti územia. *Obe tieto oblasti sú integrované v rámci osídlenia a ľudských sídel.*⁷⁰

Systemový model územia

Územie je v územnom plánovaní chápané ako integrálny celok hmotných zložiek, aktivít a vzťahov.⁷² Územný rozvoj predstavuje zložitý vývojový proces, založený na vzájomných interakčných vzťahoch jednotlivých zložiek územia. Úlohou územného plánovania je usmerniť tento proces v pozitívnom slova zmysle pre dosiahnutie rovnováhy v území, pomocou zásad jeho optimálneho a vyváženého priestorového usporiadania, funkčného využívania a koordinácie činností v území. Územné plánovanie tým integruje a koordinuje všetky relevantné strategické záujmy v území.

Z tohto pohľadu je potrebné pristupovať aj k prírodnej dimenzii územia a s ňou súvisiacimi procesmi a k socioekonomickým dimenziám územia, ktorým sa táto výskumná úloha vzhľadom na stanovenú osnovu a rozsah úlohy detailne nevenuje.⁷³ Civilizačná dimenzia územia je charakterizovaná zmenou a pretvorením prírodných vlastností územia človekom. Nositeľom civilizačnej dimenzie územia je ľudská spoločnosť, existenčne závisiaca od dimenzie prírodnej. V centre záujmu územného plánovania sú obe dimenzie: civilizačná a prírodná, reprezentované sídelným (urbanizovaným) prostredím a prírodným prostredím, pričom obidve prostredia sa vzájomne prelínajú.

⁷⁰ ŠTEIS, R. Nový Urbanizmus, 1985, strana 243, kapitola 19.8, Územné plánovanie (teoretické úvahy)

⁷¹ podľa: Atlas Krajiny Slovenskej republiky, strana 24, kapitola Krajina a jej zobrazenie, 3. Štruktúra krajiny

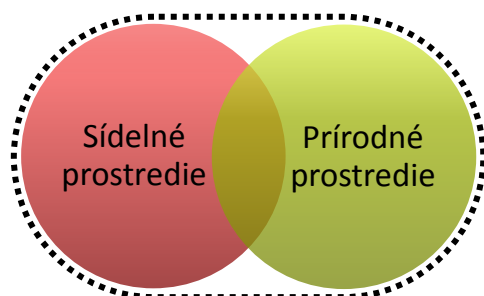
⁷² podľa: Principy a pravidla územného plánovania, ÚÚR Brno, strana B.1-2, verzia z 21. 10. 2010

⁷³ Spracovanie týchto problematik v rámci obdobnej výskumnej úlohy pre potreby územného plánovania by vzhľadom na ich dynamický vývoj mohlo prispieť ku komplexnejšiemu pohľadu na celkovú koncepciu funkčných zložiek v rámci zásad a pravidiel územného plánovania.

E.1 Základná funkčná skladba územia

Problematika funkcií a funkčnej skladby územia je úzko spätá s pohľadom človeka na územie a jeho využiteľnosť. Územie je priestorom saturácie elementárnych a sekundárnych potrieb človeka⁷⁴, ktorých naplnenie je spolu s kvalitou životného prostredia určujúcim faktorom kvality života. Uspokojovanie ľudských potrieb je realizované pasívne alebo aktívne, formou činností s priestorovým prejavom. „*Priestorový prejav činnosti nazývame v našom jazyku funkčným prejavom (napr. funkčná plocha alebo územie pre výrobu, bývanie, služby, dopravu atď. v pláne sídla alebo jeho časti). Funkcia sa tu chápe ako priestorový prejav istej činnosti, triedy, skupiny či druhu činnosti.*“⁷⁵ Funkčné členenie územia je preto v súlade s logikou vnímania územia človekom ako životného priestoru, vytvárajúceho podmienky, resp. zabezpečujúceho funkcie, určitý funkčný rozsah meniaci sa v čase a priestore.

Základná funkčná skladba územia

Sídlné prostredie prioritne uspokojuje všetky elementárne fyziologické a sociálne potreby človeka v území, tzv. sídelné potreby. Sídelné potreby zahŕňajú prirodzene vzniknuté potreby, pokrývajúce nevyhnutné existenčné, reprodukčné, regeneračné a rozvojové nároky spoločnosti, ktoré sa v čase menia len minimálne a historicky vzniknuté sídelné potreby, ktorých charakter, rozsah a skladba sa v čase menia podstatne. *Najzákladnejšou prirodzene vzniknutou potrebou nevyhnutnou pre spoločenskú formu života je bývanie. Od nej sa odvíjajú ďalšie nevyhnutné potreby sídlenia.*⁷⁶ V sídelnom prostredí dominujú tieto funkcie: bývanie, výroba, rekreácia a doprava.

Prírodné prostredie zahŕňa pôvodné a pretvorené prírodné zložky územia. Je možné identifikovať dve základné dimenzie prírodného prostredia: ekologickú a sociálno-ekonomickú. Prírodné prostredie priamo alebo prenesene uspokojuje najmä existenčné a regeneračné potreby spoločnosti. Človekom využiteľná časť prírodného prostredia predstavuje určitú zdrojovú bázu pre hospodársku (produkčnú) a zároveň rekreačnú činnosť človeka. Z tohto pohľadu prírodné prostredie plní najmä funkcie: ekologickú, hospodársku a rekreačnú.

Miera využitia územia a tým aj saturácie potrieb spoločnosti je priamo závislá od snahy o zachovanie resp. dosiahnutie kvalitného životného prostredia a tým aj udržateľnosti územného rozvoja. Územie teda z pohľadu územného plánovania nie je možné vnímať len cez optiku využiteľnosti, ale v rovnakej miere aj starostlivosti o územie a ochrany krajiny ako celku. Z tohto dôvodu je okrem rozvoja sociálno-ekonomických funkcií oboch prostredí potrebné rešpektovať a rozvíjať ekologické funkcie tak

⁷⁴ Elementárne resp. primárne potreby predstavujú na základe Maslowovej pyramídy základné fyziologické potreby človeka. Medzi sekundárne potreby je možné zahrnúť tak psychické, sociálne, kultúrne ako aj spirituálne potreby človeka.

⁷⁵ ŠTEIS, R. Nový Urbanizmus, 1985, strana 50, kapitola 6. Činnosti

⁷⁶ PAŠIAK, J. Sídelný vývoj, 1990, strana 102

prírodného ako aj sídelného prostredia. Úlohou územného plánovania je teda hľadanie optimálneho a vyváženého rozvoja prírodného a sídelného prostredia v súlade s princípmi udržateľnosti.

Z dôvodu exaktného vymedzenia týchto prostredí v území je sídelné prostredie v územnom plánovaní chápané ako urbanizované územie s rôznou intenzitou a štruktúrou. V princípe je možné urbanizované územie charakterizovať prevahou funkcií sídelného prostredia s parciálnym zastúpením funkcií prírodného prostredia. Naopak neurbanizované územie zahŕňa najmä funkcie prírodného prostredia.

E.1.1 Funkčné členenie územia

Sídelné prostredie a prírodné prostredie sú v území identifikovateľné a charakterizovateľné detailnou funkčnou skladbou a podrobnou priestorovou štruktúrou konkrétneho územia reprezentovanou elementárnymi prvkami, členiacimi územie podľa funkcií. Pre potreby zásad a pravidiel územného plánovania sa preto územie z hľadiska funkcií, resp. funkčného využitia ďalej člení na:

- **Funkčné územia (FÚ)** – časti územia s charakteristickým spôsobom využitia (obecná úroveň),
- **Funkčné zložky (FZ)** – elementárne funkčné atribúty územia (zonálna úroveň).

Metóda identifikácie základnej funkčnej skladby konkrétneho územia je určujúca pri tvorbe územnoplánovacích koncepcií. Umožňuje komplexne popísať samotnú podstatu funkčnej štruktúry, väzieb a prebiehajúcich procesov v území. Je potrebné uviesť, že konfigurácia funkčnej skladby územia sa z regionálneho, obecného a zonálneho hľadiska výrazne líši vzhľadom na použitú priestorovú optiku. Diferencia je z pohľadu obce a následne regiónu vyjadrená generalizáciou a zlučovaním funkčných zložiek resp. území do funkčných celkov.

E.1.2 Úrovňové aspekty funkčnej skladby územia

Funkčné členenie a samotný funkčný rozbor územia je úzko spätý s rozsahom, detailom a mierkou spracovávania riešeného územia. Podľa stanovenej osnovy výskumnej úlohy sú zásady a pravidlá koncipované pre tri územnoplánovacie úrovne:

- **Región** – pre regionálnu úroveň je charakteristické základné členenie územia na sídelné a prírodné prostredie. Predstavuje primárny pohľad na funkčnú skladbu územia ako funkčného celku. Je identifikovateľné aj na nižších úrovniach (obecná a zonálna), pričom sa primerane k jednotlivým úrovniam spodrobňuje.
- **Obec** – pre obecnú úroveň sú charakteristické najmä funkčné územia, vyjadrujúce základnú funkčnú skladbu územia formou generalizácie prevládajúcich funkcií. Funkčné územia vytvárajú základný funkčný rámec pre zonálnu úroveň, pričom v abstrahovanej podobe majú presah aj na regionálnu úroveň.
- **Zóna** – na zonálnej úrovni majú základ funkčné zložky (funkcie), ktoré ako elementárne stavebné prvky územia vyjadrujú rozmanitosť funkcií v území, pričom ich vzájomné zonálne väzby tvoria špecifiká vnútornej štruktúry obce s presahom cez obecnú až na regionálnu úroveň.

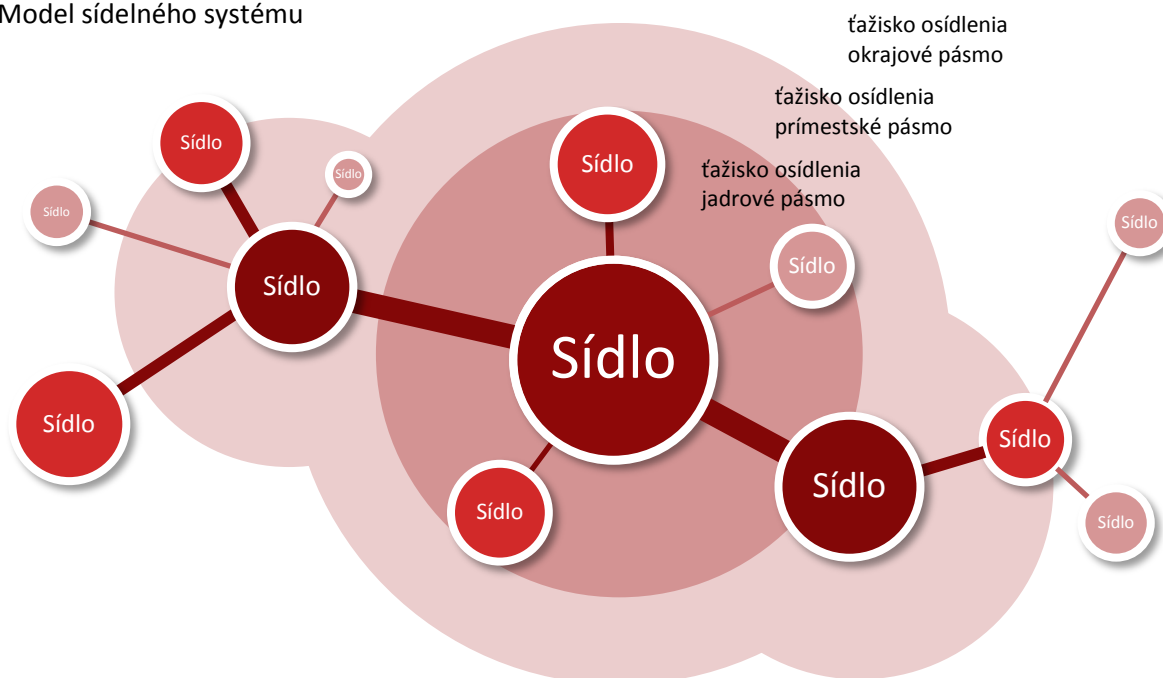
E.1.3 Priestorové a polohové aspekty funkčnej skladby územia

E.1.3.1 Sídlné prostredie

Úroveň regiónu

Zásadné princípy tvorby sídelnej štruktúry sú z celoštátneho hľadiska špecifikované v KURS 2001 v znení zmien 2011. Pre územie regiónu predstavuje základnú sídelnú kostru, na ktorú nadväzuje a ďalej spodrobňuje o regionálny rozmer, s cieľom vytvorenia efektívne fungujúceho sídelného systému, založeného na kooperácii resp. partnerských vzťahoch jednotlivých obcí regiónu rôznej hierarchickej úrovne a ich zázemia a vidieckeho priestoru.

Model sídelného systému

Sídlný systém je tvorený ťažiskami osídlenia, rozvojovými osami, sídelnými centrami a ostatnými sieťami mestských a vidieckych sídiel. Spolu vytvárajú sídelnú štruktúru Slovenska nasledovne:

- **Centrá osídlenia** – predstavujú vybrané obce na základe ich terciárnej obslužnosti. Orientačne boli vybrané obce podľa zastúpenia vybraných druhov zariadení sociálnej infraštruktúry zoskupené na národnej úrovni do piatich skupín.
- **Ťažiská osídlenia** – predstavujú sídelné systémy, ktoré zahrňujú sídelné zoskupenia od aglomerovaných sústav osídlenia až po sídelné zoskupenia, ktoré sú založené na jednoduchých sídelných vzťahoch na princípe polarizačných účinkoch centier.
- **Rozvojové osi** – sú súčasťou tvorby vyváženej hierarchizovanej sídelnej štruktúry. Podporujú sídelné väzby medzi obcami a rovnovážny sídelný rozvoj vrátane rozvoja vidieka.

Aglomerácia

Akcieschopná a konkurencieschopná aglomerácia, resp. ťažisko osídlenia, musí pri svojom rozvoji vychádzať z požiadavky zabezpečenia adekvátnej funkčnej komplexity, ktorú je možné zabezpečiť iba v regionálnom kontexte. Význam a postavenie obce v regióne vyplýva z definovanej sídelnej štruktúry regiónu. Vo vzťahu na význam obce ako centra osídlenia rôznej hierarchickej úrovne, sú z polohy

regiónu na území obce rozvíjané funkcie reprezentujúce región, ktoré sa prevažne lokalizujú v najatraktívnejších polohách centier.

Schéma aglomerácie/ťažiska osídlenia

Vidiecky priestor

Sídlnú štruktúru SR dopĺňa vidiecky priestor, ktorý podľa materiálu EK - DG ARD a Eurostatu stanovuje definíciu vidieckych oblastí, na základe ktorej je vidieckou oblasťou obec s hustotou osídlenia nižšou ako 150 obyvateľov na km². Podľa tejto definície 86% rozlohy územia SR má vidiecky charakter⁷⁷.

Z pohľadu územnoplánovacej a regionálnoplánovacej politiky možno, popri štruktúre ekonomickej základne vidieckeho priestoru, rozlíšiť priestorové druhy, ktoré sú rozlíšiteľné na základe:

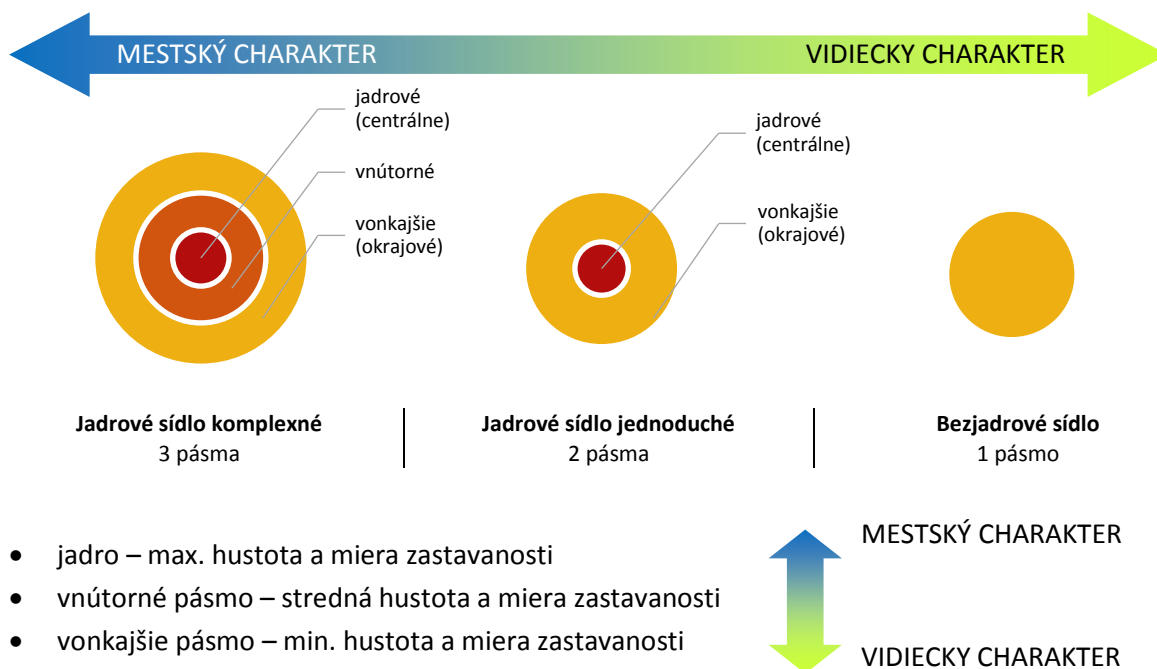
- vzťahu mesta a jeho vidieckeho zázemia (dominantnosti mesta ako sídelného centra),
- charakteru osídlenia vidieckeho priestoru (veľkosť a hustota vidieckych obcí),
- polohy voči vyšším sídelným zoskupeniam (vidiecky priestor ako súčasť sídelných štruktúr).

Úroveň obce a zóny

Na základe štruktúry osídlenia Slovenska (prezentovaná v samostatnej kapitole) a najmä z pohľadu vnútornej štruktúry obce je možné pre účely navrhovaných zásad a pravidiel definovať tri typy obcí (sídel), ktoré majú odlišnú urbanistickú charakteristiku, vyplývajúcu predovšetkým zo zastúpenie rôznych druhov funkčných zložiek, zo spôsobu a typu zástavby a hospodárskeho a obslužného zázemia. Podľa charakteristických urbanistických prejavov týchto typov sídel, možno hovoriť o modeloch v škále od „bezjadrových“ po komplexné.

- **Bezjadrový** U bezjadrových možno vnútornú štruktúru charakterizovať ako „jednoduchú“, tvorenú obytným alebo zmiešaným územím. Tento typ obcí má vidiecky charakter.
- **Jednoduchý** – má jasne artikulované jadro s vyprofilovaným alebo formujúcim sa vonkajším (okrajovým) pásmom. Je charakterizovaný rozmanitejšou vnútornou štruktúrou. Môže mať vidiecky alebo aj mestský charakter.
- **Komplexný** – má jasne artikulované tri pásma, jadro, vnútorné pásmo a okrajové pásmo. Je charakterizovaný rozmanitejšou a zložitejšou vnútornou štruktúrou. Má mestský charakter.

⁷⁷ KURS 2001 v znení zmien 2011

E.1.3.2 Prírodné prostredie

Na hodnotenie predpokladov rozvoja územia sa používa krajinnoekologický potenciál, pomocou ktorého možno stanoviť mieru (vhodnosť) využívania krajiny človekom za predpokladu zachovania jej trvalej udržateľnosti – biodiverzity, prírodných zdrojov, ekologickej stability a ďalších kvantitatívnych a kvalitatívnych vlastností krajiny, ako aj vzájomných väzieb medzi prvkami krajiny. Krajinnoekologický potenciál územia vychádza predovšetkým z prvkov, ktoré vyplývajú z právneho vymedzenia a ktoré predstavujú obdobný priestorový systém ako sídelný systém:

- ochrana prírody a krajiny,
- územný systém ekologickej stability,
- územia medzinárodného významu.

Ochrana prírody

Prvky ochrany prírody a krajiny predstavujú⁷⁸ mimoriadne významný potenciál prírodného dedičstva. Jedinečnosť a významnosť je stanovená prírodnými danosťami a rôznej stupeň legislatívnej ochrany zabezpečuje vhodné podmienky pre ich existenciu. Limitujú rôzne činnosti v krajine, zabezpečujú zvýšenú ochranu aj ostatným zložkám krajiny, hlavne prírodným zdrojom.

Podľa údajov Štátnej ochrany prírody SR (k 31.12.2012) tvorí v súčasnosti národnú sústavu chránených území 9 národných parkov, 1 chránený krajinný prvok, 14 chránených krajinných oblastí, 392 prírodných rezervácií, 219 národných prírodných rezervácií, 260 prírodných pamiatok, 60 národných prírodných pamiatok a 173 chránených areálov⁷⁹

⁷⁸ Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov

⁷⁹ <http://www.sopsr.sk/web/?cl=114> (10.04.2013)

Územný systém ekologickej stability

Koncepcia územného systému ekologickej stability (ÚSES) bola na Slovensku schválená uznesením vlády SR č. 394/1991 a stala sa základným východiskom systémového začlenenia ÚSES do reálnej environmentálnej politiky a plánovacej praxe, je ekologickým regulatívom rôznych plánov. V zákone č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny sa ÚSES definuje: „územný systém ekologickej stability je taká celopriestorová štruktúra navzájom prepojených ekosystémov, ich zložiek a prvkov, ktorá zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života v krajine“.

Návrh vlastných prvkov ÚSES sa realizuje na rôznej hierarchickej úrovni (nadregionálnej, regionálnej a miestnej). Rôzne úrovne majú význam predovšetkým pri spracovaní projektov ÚSES, pretože nadregionálny ÚSES určuje rámec regionálnemu a regionálny zase miestnemu. Pochopiteľne, že ÚSES bude funkčný až vtedy, keď budú zabezpečené všetky 3 úrovne⁸⁰.

Základ tohto systému tvorí kostra ÚSES pozostávajúca z biocentier, biokoridorov a interakčných prvkov. Významnou súčasťou vytvorenia celoplošného ÚSES je aj systém opatrení na ekologicky optimálnu organizáciu a využívanie krajiny.

Územia NATURA 2000

NATURA 2000 predstavuje sústavu chránených území členských krajín Európskej únie, ktorej hlavným cieľom je zachovanie prírodného dedičstva významného nielen pre príslušný členský štát, ale najmä EÚ ako celok. NATURA 2000 pozostáva z dvoch typov území – chránené vtáčie územia a územia európskeho významu. V roku 2003 bol vládou Slovenskej republiky schválený Národný zoznam navrhovaných chránených vtáčích území. V súčasnosti je na území Slovenska vyhlásených 42 chránených vtáčích území s celkovou výmerou 1 282 811 ha, čo predstavuje 26,16 % celkovej výmery Slovenska (stav k 01.01.2013). Presné vymedzenie chránených vtáčích území a ich rozlohy sú upravené vyhláškami, podľa ktorých sa chránené vtáčie územia vyhlasujú.

Národný zoznam navrhovaných území európskeho významu bol schválený vládou SR v marci 2004. V roku 2011 vláda SR prijala uznesenie č. 577/2011 k aktualizácii národného zoznamu území európskeho významu, ktorým národný zoznam území európskeho významu SR sa rozšíril z 382 na 493 s 11,9 % územia SR. Uvedený národný zoznam bol súčasťou vykonávacích rozhodnutí EK 2013/22/EÚ a 2013/24/EÚ zo 16. novembra 2012, ktorým sa prijíma šiesty aktualizovaný zoznam lokalít európskeho významu v alpskom a panónskom biogeografickom).

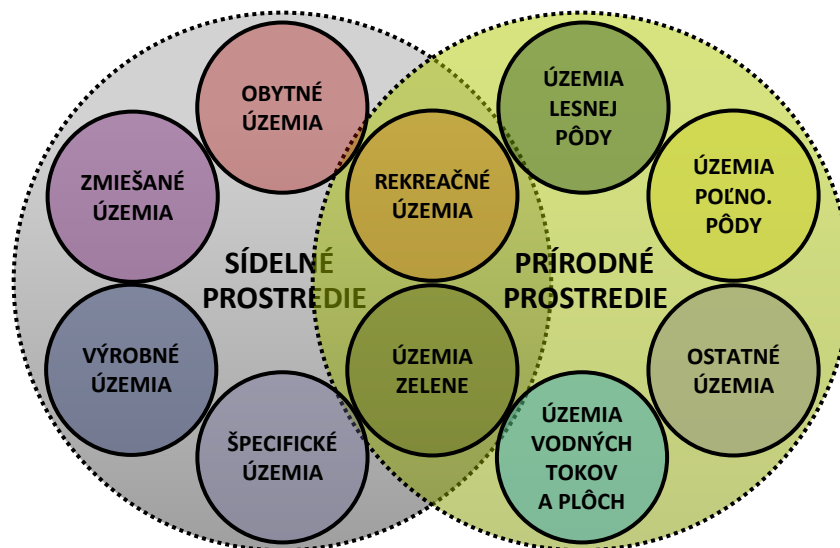
⁸⁰ <http://www.uses.cz/data/sbornik03/hrnciarova.pdf> (10.04.2013)

E.2 Funkčné územia

Vychádzajúc zo záverov I. etapy výskumnej úlohy „Analýza podkladov pre stanovenie zásad a pravidiel územného plánovania“, jedno z odporúčaní pre tvorbu Zásad a pravidiel, ktoré vyplynulo z analýzy právnych podkladov vybraných európskych štátov (hlavne Nemecko, Rakúsko) bola potreba zavedenia jednoznačnej interpretácie pojmu funkčných území (plôch). Z uvedeného dôvodu sa v návrhu zásad a pravidiel pre potreby jednotnej a praktickej aplikácie pri spracovávaní územnoplánovacej dokumentácie najmä na obecnej úrovni zavádza sústava funkčných území.

Funkčné územia členia územie obce na časti – funkčno-priestorové jednotky, ktoré vyjadrujú charakteristický spôsob využitia resp. prevažujúcu funkciu (funkčnú zložku) v danej časti územia obce. Paleta funkčných území sa líši podľa typu prostredia (sídlné alebo prírodné), pričom pre každé prostredie je charakteristická iná skladba funkčných území.

Základné usporiadanie funkčných území⁸¹

Územia rekreácie a zelene majú pri usporiadaní funkčných území v rámci prírodného a sídelného prostredia špecifické postavenie – sú charakteristické pre obidve prostredia. Z dôvodu exaktnejšieho zaradenia funkčných území v rámci členenia na urbanizované a neurbanizované sa územia rekreácie radia do oboch území a územia zelene sú rozdelené na sídelnú a krajinnú zeľ.

Urbanizované územia pozostávajú z nasledovných základných typov funkčných území:

- obytné územia,
- výrobné územia,
- rekreačné územia,
- zmiešané územia,
- špecifické územia.

Neurbanizované územia sú tvorené týmito základnými typmi funkčných území:

- rekreačné územia (územia rekreácie v prírodnom prostredí),

⁸¹ Poznámka: Schéma nevyjadruje príbuznosť ani vzájomné vzťahy jednotlivých území. Služi čisto pre ilustráciu zaradenia jednotlivých území v rámci prírodného a sídelného prostredia.

- územia krajinnej zelene,
- územia poľnohospodárskej pôdy,
- územia lesnej pôdy,
- územia vodných tokov a plôch,
- ostatné územia.

Základné typy funkčných území tvoria univerzálny skladobný model územia obce, ktorý je podľa potreby možné prispôbiť vzhľadom ku konkrétnym podmienkam územia a spôsobom riešenia. Odvožené funkčné územia sú spravidla formované nasledovnými určujúcimi faktormi:

1. charakter obce (význam v štruktúre osídlenia, resp. mestský alebo vidiecky charakter),
2. poloha funkčného územia v organizme obce⁸² (jadro, vnútorné alebo vonkajšie pásmo),
3. štruktúra funkčného územia (vnútorná funkčná a priestorová skladba).

E.2.1 Štruktúra funkčných území

Funkčné územie predstavuje súbor funkčných zložiek, ktoré sú charakteristické príbuznými znakmi, funkčne kompatibilné najmä spôsobom využitia a lokalizovanými zariadeniami určenými pre danú činnosť. Hoci vo funkčných územiach väčšinou prevláda určitá dominantná funkcia, v skutočnosti má každé funkčné územie znaky *polyfunkčnosti* s určitým stupňom difúzie doplnkových funkčných zložiek k dominantnej funkcii reprezentujúcej územie.

V niektorých teóriách tvorby miest sa prejavila snaha zjednodušiť funkčné vzťahy tým, že sa presadzovala direktívna myšlienka čistých funkčných území. Táto tendencia sa teoreticky môže uplatniť pri zakladaní nových sídiel alebo pri podstatnom rozšírení existujúcich sídiel. V praxi však takéto formy monofunkčnej urbanizácie spôsobujú nefunkčnosť sídiel a celých území. Kvalitná sídelná štruktúra však pre svoju dlhodobú a udržateľnú existenciu potrebuje diverzitu t. j. premiešanie funkcií v území. Monofunkčné územia v čistej podobe sú teda neželaným trendom súčasnosti.

Premiešavanie funkcií na území obce je prirodzený proces, ktorý vzniká v dôsledku rastu sídiel. V územiach pôvodne lokalizovaných v okrajových častiach sídiel, resp. v územiach, ktoré sa procesom spájania obcí stali súčasťou miest, dochádza k rôznym formám prelínania funkcií navzájom.

Skladba a vzájomné previazanie jednotlivých funkčných území v organizme obce je podmienená viacerými faktormi, medzi ktoré patria:

- rešpektovanie „historických zákonitostí“ zakódovaných v existujúcej štruktúre obce,
- rešpektovanie urbanistických princípov,
- požiadavky a podmienky jednotlivých funkčných území,
- vyvolané procesy spojené s transformáciou nevyhovujúcich území,
- požiadavky hygienické, kultúrno-historické, estetické, krajinárske,
- ekologické a prírodné danosti,
- časové hľadisko.

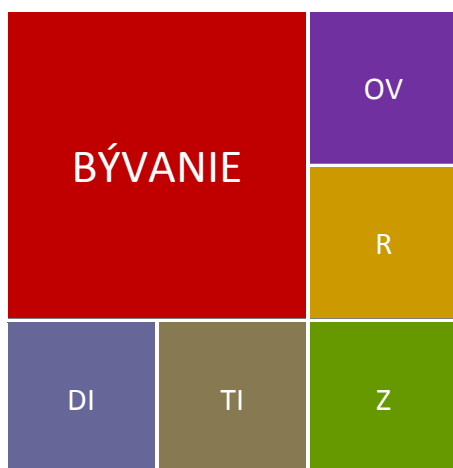
⁸² E.1.3 Priestorové a polohové aspekty funkčnej skladby územia

E.2.1.1 Skladba funkčných území a väzba na funkčné zložky

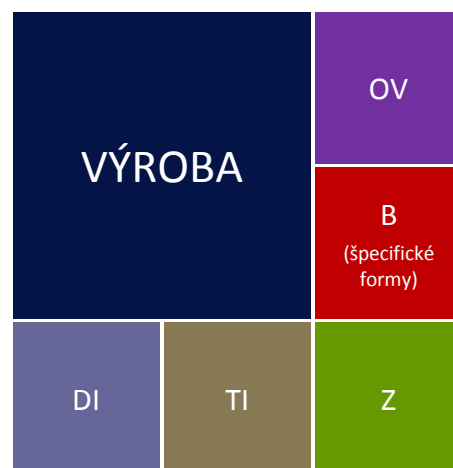
Vnútrotná skladba funkčných území je založená na princípe funkčnej komplexity a polyfunkcie, tzn. premiešavania a vzájomnej vyváženosti funkcií, optimálnou kombináciou a previazaním vzájomne kompatibilných funkčných zložiek (primárnych a infraštruktúrálnych) vo funkčnom území. Previazanie funkčných zložiek vo funkčnom území reprezentuje zároveň ich vzájomný vzťah a kombinačné možnosti. V každom funkčnom území je možné identifikovať minimálne jednu resp. viac dominantných funkcií a k nim sa viažuci súbor doplnkových funkcií.

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že dominantnými funkciami štyroch základných typov funkčných území (obytné, rekreačné, výrobné a zmiešané) v urbanizovanom území sú spravidla funkčné zložky primárne – bývanie (B), rekreácia (R), výroba (V), pričom na doplnkových funkciách majú väčšinový podiel funkčné zložky infraštruktúrne – občianska vybavenosť (OV), zeľaň (Z), dopravná infraštruktúra (DI) a technická infraštruktúra (TI). Toto zaradenie vyplýva aj zo samotnej povahy infraštruktúrálnych funkčných zložiek, ktoré majú voči primárnym síce podporný ale zároveň podmieňujúci až nevyhnutný charakter, pričom v území nimi prenikajú. Pri špecifických územiach naopak dominuje jedna z infraštruktúrálnych funkčných zložiek. Uvedená skladba základných typov funkčných území pre urbanizované prostredie reprezentuje štandardný model, pričom podľa predstavenej logiky je možné odvodiť aj ďalšie funkčné územia.

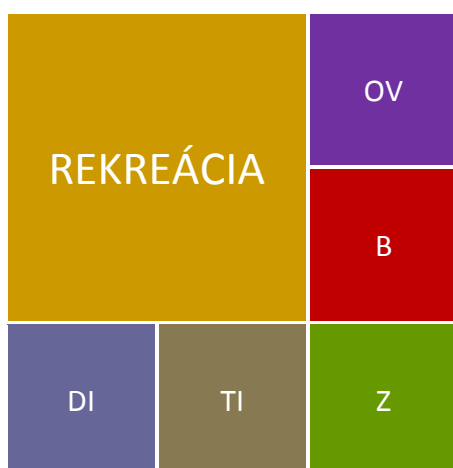
Obytné územie

Výrobné územie

Rekreačné územie

Zmiešané územie bývania a OV

Zmiešané územie výroby a OV

Zmiešané územie bývania a rekreácie

E.2.1.2 Verejné priestory

Pojem „verejný priestor“ je vo všeobecnosti chápaný ako vonkajšie, verejne prístupné priestranstvo, na ktorom sa realizujú rôzne činnosti (organizované aj neorganizované) rôznych skupín ľudí aj individuálnych občanov⁸³. Verejné priestory predstavujú nezastavané plochy v rámci urbanizovaného, resp. neurbanizovaného územia obce, ktoré plnia dôležité urbánne funkcie, pričom prevažne slúžia pre účely dopravy, komunikácie, rekreácie a oddychu v delení na:

- sídelné (urbánne) priestory – v urbanizovanom území obce – parky, verejné záhrady, cintoríny, námestia, ulice, nábrežia, korzá, mestské triedy, promenády, trhoviská, ihriská a pod.
- prírodné priestory – neurbanizované územie obce – lesoparky, obecné a prímestské lesy, chránené územia, krajinná zeleň, poľné a lesné cesty, vodné toky a plochy a pod.

Pod verejnými priestormi sa teda rozumejú také priestory v existujúcej urbanistickej štruktúre obce, ktoré sú prístupné všetkým občanom nezávisle od ich pohlavia, rasy, etnicity, veku alebo socioekonomickej úrovne. Verejné priestory bývajú spravidla na verejnom pozemku a slúžia verejnosti⁸⁴.

Verejný priestor hrá pri vývoji a tvorbe urbanistickej štruktúry obce mimoriadnu úlohu. Tvorí nosnú kompozičnú a organizačno-prevádzkovú kostru obce vo forme previazanej a hierarchicky usporiadanej siete otvorených priestorov (námestia, parky, dvory a pod.) a lineárnych prepojení (bulváry, ulice, chodníky a pod.), ktorá je rozhodujúcim elementom zdravého urbanizovaného prostredia. Na túto sieť je podľa zložitosti urbanistickej štruktúry obce naviazaná mozaika funkčných území (funkčných zložiek). Charakter, význam a účel verejného priestoru určuje jeho vnútorná funkčná skladba. Verejné urbánne priestory sa podľa významu delia na:

- mikropriestory – drobné zákutia oživujúce urbanistickú štruktúru,
- lokálny význam – menšie priestory s pešou dostupnosťou pre miestne aktivity,
- zonálny význam – väčšie priestory v blízkosti hlavných ulíc, križovatiek a na hraniciach zón,
- mestský a nadmestský význam – veľké centrálné a exponované priestory na území obce.

⁸³ <http://www.priestory.sk/theory/public-spaces.html> (06.05.2013)

⁸⁴ podľa Verejné priestory - Ako tvoriť priestory s príbehom, pre ľudí a s ľuďmi (Karolína Miková, Martina Paulíková, Zora Pauliniová, Nadácia Ekopolis 2010)

Každý verejný priestor si vytvára svoje vlastné špecifikum, vo významovom a kultúrno-historickom kontexte obce, s osobitým charakterom, identifikačnými a orientačnými znakmi. Pri tvorbe sídelného verejného priestoru je vzhľadom na jeho charakter najdôležitejší aspekt väzby a komunikácie s jeho bezprostredným zázemím, vymedzujúcim verejný priestor (objekty s vybavenosťou v rámci parteru) a prvkami tvoriacimi verejný priestor (zeleň, mobiliár a pod.), ktoré vytvárajú genius loci miesta.

Rozdelenie podľa funkcie poskytuje celú širokú škálu typov verejných priestorov (spoločenské, reprezentačné, obchodné, zhromažďovacie, dopravné, oddychové, obytné, s environmentálnou funkciou a pod.) alebo s rozličnými kombináciami a zmiešanosti funkcií. Ďalšie možnosti typológie urbánnych priestorov sú podľa prístupnosti alebo vlastníctva: od verejnosti prístupných priestorov bez akéhokoľvek obmedzenia v ktorúkoľvek dennú dobu, cez poloverejné priestory (napr. vnútrobloky, areály), verejne prístupné s určitým obmedzením, až po súkromné plochy, ktoré majú význam z hľadiska verejného života (napr. otvorené predzáhradky domov).

Pri regenerácii centrálnych častí obcí a miest a rozvoji nových území má problematika verejných priestorov nesmierny význam. Aby priestor bol dostatočne živý a mal potrebný výraz, musí priťahovať obyvateľov, stať miestom určitých aktivít. Ďalšími predpokladmi sú napojenosť a bezproblémový prístup. Dôležitý aspekt je tiež kvalita prostredia, ktorá zahŕňa jeho dôstojnosť a odolnosť. Výhodou je jeho jedinečnosť, identita, jednotná koncepcia. Z urbánno-estetického hľadiska je dôležitý význam miesta, verejný design. Okrem toho by mal mať tzv. „sociabilitu“, čo predstavuje vlastnosti podporujúce zhromažďovanie a komunikáciu jednotlivcov.⁸⁵

Nový centrálny parkovo upravený verejný priestor pre oddych, kultúrne a spoločenské aktivity v obci Zálesie, autor fotografie: Martin Žilka

⁸⁵ SCHMEIDLER K. a kol.: Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbe, 2001, str. 122

E.2.2 Urbanizované územia

E.2.2.1 Obytné územia⁸⁶

Obytné územia sú také územia, ktoré sú určené pre obytné budovy a k nim prislúchajúce vedľajšie napr. garáže, stavby občianskeho vybavenia, verejné dopravné a technické vybavenie, zeleň a detské ihriská. Územné a kapacitné usporiadanie jednotlivých zložiek obytnej plochy vychádza najmä z hustoty obyvateľstva, druhu stavieb na bývanie a ich výškového usporiadania, dochádzkových vzdialeností a prístupnosti, z požiadaviek na vytváranie tichých priestorov a ľahkej orientácie. Musí zodpovedať charakteru alebo mestského alebo vidieckeho sídla, rázu krajiny a jej klimatickým podmienkam a zabezpečovať zdravé bývanie.

Hustota, členenie a výška stavieb na bývanie musia umožňovať najmä dodržanie odstupov a vzdialeností potrebných na oslnenie bytov, na zachovanie súkromia bývania, na požiarnu ochranu a civilnú ochranu a na vytváranie plôch zelene, v rozsahu zodpovedajúcom estetickým, hygienickým a ekostabilizačným potrebám obce.

Charakter obytného územia a možnosti umiestňovania aj iných funkcií je závislý od charakteru obce, navrhovaného spôsobu zástavby a stanovenia hlavnej úlohy funkcie územia.

Obytné územia možno podľa charakteru rozdeliť na:

- mestské obytné územia
- vidiecke obytné územia

Mestské obytné územia

slúžia pre situovanie mestskej štruktúry s prevahou zástavby obytných domov, zariadení verejného vybavenia, dopravnej a technickej infraštruktúry, ďalej pre lokalizáciu plôch obytnej zelene a pre situovanie detských ihrísk. V mestských obytných územiach môžu byť situované aj zariadenia miestnej správy, zariadenia, ktoré slúžia sociálnym, zdravotným, kultúrnym, cirkevným a športovým potrebám obyvateľov časti mesta, mesta, ako aj spádového územia mesta. Mestské obytné územia sa podľa polohy k jadrú delia na:

- obytné územie v jadre – zmiešané územie
- obytné územia vo vnútornom pásme obce
- obytné územia vo vonkajšom pásme obce

Podľa spôsobu zástavby sa delia na:

- **obytné územia pre viacpodlažnú bytovú zástavbu** - slúžia prevažne pre umiestňovanie funkcie bývania vo viacpodlažných bytových domoch (v bytových domoch s 4-mi a viacerými nadzemnými podlažiami) a doplňujúcich funkcií pre hlavnú funkciu ako je občianska vybavenosť, rekreácia, šport, zeleň a dopravná a technická infraštruktúra - prevažne sa nachádzajú vo vnútornom pásme obce
- **obytné územia pre malopodlažnú bytovú zástavbu** - slúžia prevažne pre bývanie v malopodlažných bytových domoch (v bytových domoch do 4-nadzemných podlaží), doplnených ro-

⁸⁶ Vyhláška č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii §12 ods.9

dinnými domami a doplňujúcich funkcií pre hlavnú funkciu ako je občianska vybavenosť, rekreácia, šport, zeleň a dopravná a technická infraštruktúra. Prevažne sa nachádzajú vo vonkajšom pásme obce, resp. na rozhraní vnútorného a vonkajšieho pásma.

- **obytné územia pre rodinnú bytovú zástavbu** – slúžia prevažne pre rodinnú zástavbu. Sú situované v rámci obce, ktoré predstavujú relatívne ucelené územné časti s prevahou charakteristík vidieckeho osídlenia. Tieto územia predstavujú najmä historicky vzniknuté obce (vidiecke sídla), ktoré boli v procese svojho vývoja a rozvoja administratívne začlenené do obce mestského charakteru. Tieto územia predstavujú predovšetkým územia pre zástavbu rodinných domov a k nim prislúchajúcich doplnkových a vedľajších objektov (garáže, kôlne, altány, skleníky a pod.) s príslušnými úžitkovými záhradami, príp. aj zariadeniami drobnej poľnohospodárskej výroby. Vo týchto územiach môžu byť situované aj zariadenia miestnej správy, zariadenia, ktoré slúžia sociálnym, zdravotným, kultúrnym, cirkevným a športovým potrebám obyvateľov časti mesta, resp. obce. Okrem toho môžu slúžiť aj pre lokalizáciu drobných prevádzok. Podľa charakteru zástavby sa prevažne nachádzajú vo vonkajšom pásme obce.

Vidiecke obytné územia

sú také územia, ktoré sú určené predovšetkým pre rozvoj funkcií bývania v obciach vidieckeho charakteru, t. j. pre najmä zástavbu rodinných domov a k nim prislúchajúcich doplnkových a vedľajších objektov (garáže, kôlne, altánky, skleníky a pod.) s príslušnými úžitkovými záhradami, príp. aj zariadeniami drobnej poľnohospodárskej výroby. Vo vidieckych obytných územiach môžu byť situované aj zariadenia miestnej správy, zariadenia, ktoré slúžia hospodárskym, sociálnym, zdravotným, kultúrnym, cirkevným a športovým potrebám obyvateľov obce. Okrem toho môžu slúžiť aj pre lokalizáciu drobných prevádzok.

Podľa spôsobu zástavby sa delia na:

- **obytné územia pre malopodlažnú bytovú zástavbu** - slúžia prevažne pre bývanie v malopodlažných bytových domoch (v bytových domoch do 4-nadzemných podlaží), doplnených rodinnými domami a doplňujúcich funkcií pre hlavnú funkciu ako je občianske vybavenie, rekreácia, šport, zeleň a dopravná a technická infraštruktúra – prevažne sa nachádzajú vo vnútornom pásme obce
- **obytné územia pre rodinnú bytovú zástavbu** – slúžia pre bývanie v rodinných domoch s doplnkovou obchodno-obslužnou vybavenosťou zabezpečujúcou denné potreby obyvateľov (maloobchodné zariadenia, zariadenia služieb a pod.), nerušiaci bývanie, situované v rodinných domoch – prevažne nachádzajú vo vonkajšom pásme obce.

E.2.2.2 Zmiešané územia

Zmiešané územia bývania a občianskej vybavenosti

Zmiešané územia bývania a občianskej vybavenosti sú také územia, ktoré vzhľadom na charakter zástavby, urbanistickú štruktúru a spôsob využitia, slúžia prevažne pre umiestňovanie polyfunkčných objektov bývania a občianskej vybavenosti. Do zmiešaných území bývania a občianskej vybavenosti je možné zahrnúť iba stavby a zariadenia, ktoré nenarúšajú užívanie stavieb a zariadení v bezprostrednom okolí a neznižujú kvalitu prostredia susedných území (napr. služby, ktoré kapacitou a charakterom nezvyšujú dopravnú záťaž územia).

Súčasťou územia sú plochy zelene, verejné priestranstvá, dopravné a technické vybavenie, garáže a zariadenia pre požiarnu a civilnú ochranu.

Zmiešané územia bývania a občianskej vybavenosti možno podľa charakteru rozdeliť na:

- zmiešané územia bývania a občianskej vybavenosti s mestskou štruktúrou – jadrové územia
- zmiešané územia bývania a občianskej vybavenosti s vidieckou štruktúrou

Zmiešané územia bývania a občianskej vybavenosti s mestskou štruktúrou

Zmiešané územia s mestskou štruktúrou sú územia určené prevažne na bývanie v bytových domoch a pre zariadenia občianskej vybavenosti, na budovy a zariadenia turistického ruchu, na budovy a zariadenia administratívno-správnej vybavenosti mestského charakteru, komerčnej obchodno-obslužnej vybavenosti, vrátane prislúchajúcich stavieb a zariadení a verejných priestorov. Vytvárajú centrum mesta, resp. mestskej časti, v ktoré zabezpečujú vysokú komplexitu prostredia centra mesta.

Zmiešané územia bývania a občianskej vybavenosti s vidieckou štruktúrou

Zmiešané územia s vidieckou štruktúrou sú také územia, ktoré sú určené na bývanie v rodinných/bytových domoch doplnené plochami na občiansku vybavenosť, na budovy a zariadenia turistického ruchu, miesta na zhromažďovanie. Vytvárajú centrum obce, v ktorom sa koncentrujú jednotlivé funkcie a služby prevažne pre lokalizáciu a rozvoj komerčnej obchodno-obslužnej a administratívno-správnej vybavenosti vidieckeho charakteru.

Zmiešané územia občianskej vybavenosti a výroby

Zmiešané územia občianskej vybavenosti a výroby sú také územia, ktoré vzhľadom na charakter zástavby, urbanistickú štruktúru a spôsob využitia, slúžia prevažne pre umiestňovanie objektov obslužných zariadení obchodu vrátane zariadení, ktoré sa viažu na funkciu a výroby charakteru skladové areály, distribučné centrá a logistické parky.

Súčasťou územia sú plochy zelene, verejné priestranstvá, dopravné a technické vybavenie, garáže a zariadenia pre požiarnu a civilnú ochranu.

Zmiešané územia ostatné

Zmiešané územia ostatné sú také územia, ktoré nie je možné označiť ako zmiešané územia bývania a občianskej vybavenosti alebo zmiešané územia občianskej vybavenosti a výroby

E.2.2.3 Výrobné územia

Výrobné územia predstavujú také územia (okrem území na drobné podnikanie), ktoré sú určené výlučne pre prevádzkové budovy a zariadenia, a ktoré na základe charakteru prevádzky a priestorový rozsah sú neprípustné v obytných, rekreačných a zmiešaných územiach

Výrobné územia predstavujú:

- územia pre drobné podnikanie (remeselná a komunálna výroba)
- územia priemyselnej výroby
- územia poľnohospodárskej výroby (areály)

Územia pre drobné podnikanie

slúžia predovšetkým pre lokalizáciu drobnej výroby, remeselnej výroby, komunálnej výroby a služieb, ktoré je možné umiestniť aj v obytných územiach, zmiešaných územiach, rekreačných územiach, a pod..

Územia priemyselnej výroby

predstavujú územia pre priemyselnú výrobu a sú určené pre situovanie stavieb a zariadení s rušivým účinkom na obytné a životné prostredie. Zahŕňajú prevažne stavby a zariadenia pre výrobu a skladovanie, napríklad pre ťažbu, hutníctvo, ťažké strojárstvo, chémiu, skladové areály. Do tejto skupiny patria aj územia stavebnej výroby, výroby stavebných hmôt a stavebných konštrukcií s potenciálnym rušivým účinkom na obytné prostredie. Vymedzujú sa v priamej väzbe na územia dopravnej infraštruktúry a musia byť z nej prístupné.

Územia poľnohospodárskej výroby

predstavujú územia pre poľnohospodársku výrobu - živočíšnu a rastlinnú, pre malo hospodárenie, poľnohospodárske služby, záhradníctvo, vrátane vybavenosti súvisiacej s dominantným funkčným využitím a sú určené pre situovanie stavieb a zariadení s potenciálnym rušivým účinkom na obytné prostredie.

E.2.2.4 Rekreačné územia

Rekreačné územia⁸⁷ predstavujú územia obcí, ktoré zabezpečujú požiadavky na rekreačné využitie bývajúcего obyvateľstva obce a turistov. Podstatnú časť rekreačných území tvorí zeleň lesy, sady, záhrady a záhradkárske osady, vodné plochy a pod. Do rekreačných území sa môžu umiestňovať športové zariadenia, športoviská a ihriská, kúpaliská, centrá voľného času, zariadenia verejného stravovania a niektorých služieb a zariadenia so špecifickou funkciou. Pod rekreačné územia patria aj územia pre kúpeľníctvo, turizmus a cestovný ruch.

Pri rekreačných územiach, vzhľadom na ich špecifickú funkciu a polohu vo vzťahu k obci nie je možné jednoznačne stanoviť hranicu „príslušnosti“, pretože sú súčasťou tak sídelného ako aj prírodného prostredia.

E.2.2.5 Špecifické územia

Medzi špecifické územia, ktoré sa od vyššie uvedených podstatne líšia patria:

- územia občianskej vybavenosti
- územia sídelnej zelene
- územia verejnej dopravnej infraštruktúry
- územia verejnej technickej infraštruktúry

Územia občianskej vybavenosti

Územia areálového typu

- územia nákupných centier a veľkoplošných predajní
- územia veľtrhov, výstavísk a kongresov

⁸⁷ Vyhláška č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii §12 ods.14

- územia vysokých škôl
- územia nemocníc
- územia zariadení, ktoré slúžia pre výskum

Územia sídelnej zelene

Územia zelene predstavujú verejne prístupné ucelené plochy zelene s parkovou úpravou, špecifické zariadenie verejnej vybavenosti s verejne prístupnými ucelenými plochami zelene, plochy verejne prístupnej zelene s kumuláciou rekreačno-zotavovacích aktivít, vyhradené plochy zelene pri občianskej vybavenosti, súkromné plochy zelene pri individuálnej bytovej výstavbe, plochy sprievodnej a výplňovej zelene a i.

Pri územiach zelene, podobne ako pri rekreačných územiach dochádza k prelínaniu funkčného systému zelene zo sídelného do prírodného prostredia a naopak. Aj z tohto dôvodu sa v súčasnosti začína presadzovať pojem „zelená infraštruktúra“. Zelená infraštruktúra je sieťou rozličných typov plôch zelene a ostatných prírodných prvkov v zastavanom území ako aj ich prepojením s okolitou krajinou (EC Direktoriát pre klímu).

Územia verejnej dopravnej infraštruktúry

Predstavujú dopravné plochy pre automobilovú, železničnú, vodnú, leteckú dopravu a iné druhy dopravy. Ide prevažne o cestné komunikácie, špecifické dopravné zariadenia určené na odstavovanie, parkovanie a garážovanie osobných a nákladných automobilov (záchytné parkoviská pre osobné automobily, autobusy, nákladné automobily a kamióny, truckcentrá, sústredené hromadné garáže a pod.), špecifické dopravné zariadenia hromadnej dopravy (autobusové stanice SAD, areálové zariadenia SAD, depá, opravovne a dielne SAD a pod.), plochy koľajísk železničných tratí a špecifické dopravné zariadenia s prevahou železničných koľajísk, plochy osobných, nákladných, zoraďovacích a odstavných staníc, depá železničnej dopravy a pod.

Územia verejnej technickej infraštruktúry

Predstavujú plochy pre lokalizáciu zariadení technickej obsluhy územia obce, vodohospodárske stavby a zariadenia (vodojemy, čerpace a prečerpávacie stanice, čistiarne odpadových vôd, prečerpávacie stanice odpadových vôd a ostatné vodohospodárske zariadenia), stavby a zariadenia pre zásobovanie územia obce elektrickou energiou, plynom, teplom (elektrárne, teplárne, kotolne, centralizované zdroje tepla a elektrickej energie, distribučné stanice energetických médií, regulačné stanice plynu, trafostanice a pod.), špecifické telekomunikačné zariadenia a stavby, zariadenia odpadového hospodárstva (zariadenia na zber, zhodnocovanie a zneškodňovanie odpadov).

E.2.3 Neurbanizované územia

E.2.3.1 Územia poľnohospodársky využívanej pôdy

Predstavujú územia obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy, členenej podľa druhov, ktorých súčasťou môžu byť účelové zariadenia poľnohospodárskeho využívania pôdy, resp. poľnohospodárske hospodárske zariadenia a stavby (poľné hnojiská, skleníky a pod) a iných opatrení pre poľnohospodárstvo

E.2.3.2 Územia lesnej pôdy

predstavujú územia určené na plnenie funkcie lesov, účelové zariadenia hospodárskeho využívania lesov, resp. lesné hospodárske zariadenia (horárne, lesné chaty a sklady a pod.) situované na lesnej pôde.

E.2.3.3 Územia krajinnej zelene

Pod pojmom krajinná zeleň sa chápu tie plochy zväčša porastené vegetáciou s prevažujúcou ekologickou a krajinnotvornou funkciou. Tvoria ju hlavne tzv. rozptýlená zeleň v krajine (nelesná stromová vegetácie) – skupiny stromov, krov, trvalých trávnatých porastov, osobitne na terénnych nerovnostiach, medziach, remízkach, vetrolamoch, brehové porasty, aleje v krajine ako aj sekundárne sukcesné štádiá v a pod. Plochy krajinnej zelene slúži na zachovanie a obnovu prírodných a krajinných hodnôt územia.

E.2.3.4 Územia vodných tokov a plôch

Predstavujú plochy vodných tokov a vodných nádrží (rieky, potoky, hydromelioračné kanály, prírodné jazerá a štrkoviská, priehrady, a pod) s bezprostredným územným a priestorovým zázemím.

E.3 Funkčné zložky

Funkčné zložky resp. funkcie sú priestorovým prejavom činností človeka v území. *Funkcia sa tu chápe ako prejav istej činnosti, triedy, skupiny či druhu činností (záleží na mierke spracúvaného urbanistického plánu).*⁸⁸ Funkčné zložky z tohto pohľadu reprezentujú základné funkčné atribúty územia, sú základnými stavebnými elementmi funkčno-priestorového organizmu obce vyjadreného štruktúrou funkčných území. Funkčné zložky sú charakterizovateľné v dvoch polohách:

- v priamej väzbe so sídelným prostredím, ktoré pre človeka zabezpečuje jeho sídelné potreby,
- vo väzbe s prírodným prostredím.

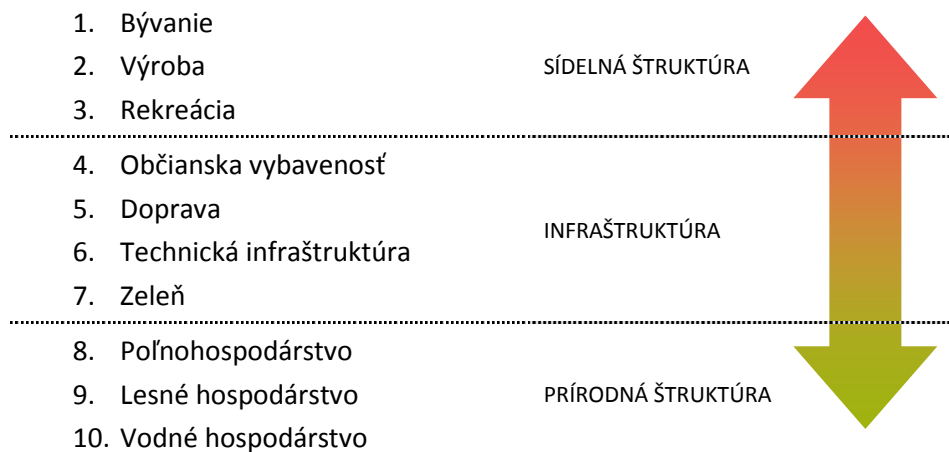
Pri usmerňovaní rozvoja územia je nevyhnutné sledovať vyváženosť funkčných zložiek tak na zonálnej, obecnej ako aj regionálnej úrovni. Kvalita ich vnútornej štruktúry a vzájomných väzieb je základným faktorom udržateľného rozvoja územia, ktorým sa vytvára predpoklad pre optimálne smerovanie rozvoja z hľadiska sociálneho, ekonomického, priestorového, estetického, ekologického, životného prostredia a z hľadiska zachovania prírodných a kultúrno-historických hodnôt územia.

E.3.1 Členenie funkčných zložiek územia

Aktuálne členenie funkčných zložiek vychádza zo záverov II. etapy výskumnej úlohy a z východísk III. etapy, ktoré prehodnotili pôvodné členenie (Zásady a pravidlá 1983 s dominantným postavením výrobných zložiek) pričom došlo k určitej korekcii a to z dôvodov zaručenia princípu „rovnováhy“, ktorým sa sleduje vyváženosť vzájomnej koexistencie funkcií. Dôraz sa kládol najmä na integrálny, komplexný a holistický prístup s vylúčením odvetvovej schematiky. Do každej funkčnej zložky sa premietol ekologický rozmer s princípmi trvalej udržateľnosti a vzájomné synergické väzby funkčných zložiek.

⁸⁸ ŠTEIS, R. Nový Urbanizmus, 1985, strana 50, kapitola 6. Činnosti

Funkčné zložky územia:

Je nevyhnutné zdôrazniť, že funkčné zložky v „čistej“ podobe ako sú prezentované majú skôr „virtuálny“ charakter, predstavujú pomocný prvok pri tvorbe koncepcie funkčného využitia a priestorového usporiadania územia. Pre urbanistickú prax je skôr dôležité ich spájanie, prelínanie a možné interakčné väzby.

E.3.2 Úrovňové aspekty funkčných zložiek

Zásady a pravidlá sú koncipované pre tri úrovne územnoplánovacej dokumentácie: región, obec a zóna. Každá z týchto úrovní má svoje špecifiká, vyplývajúce z daných priestorových súvislostí. Pri koncipovaní funkčného využitia a priestorového usporiadania na úrovni obcí, hrajú funkčné zložky dôležitú úlohu. Iný význam resp. hierarchiu majú funkčné zložky na regionálnej úrovni.

E.3.2.1 Úroveň regiónu

Termín „funkčná zložka“ je na regionálnej úrovni vnímaný odlišným spôsobom ako z úrovne obce. Obec ako súbor viacerých funkčných zložiek vrátane prírodných funkčných zložiek v území je v ponímaní regiónu chápaná ako jeden celok, pričom jej postavenie a význam v regióne vyplýva z definovanej sídelnej štruktúry regiónu. Na tejto úrovni ide teda primárne o interakčné väzby obcí v rámci regionálnych resp. aglomeračných vzťahov a teda o usmernenie a stanovenie zásad a pravidiel rovnovážneho priestorového a funkčného rozvoja tak jednotlivých obcí ako aj celých aglomerácií s určením *minimálnych, optimálnych a maximálnych rozvojových parametrov* resp. limitov najmä pri lokalizácii, distribúcii resp. umiestňovaní jednotlivých funkcií v regióne a tým aj tvorbe uceleného funkčno-priestorového systému regiónu.

Špecifické postavenie vo vzťahu obec – región má funkčná zložka rekreácia, ktorá vo fyzickom prejave je prevažne lokalizovaná mimo zastavaného územia obce, pričom podľa podmienok dostupnosti zabezpečuje dvojakú úlohu, tak pre obec ako aj pre región (regionálny resp. celoštátny význam).

Z hľadiska zachovania rovnováhy na území regiónu je nevyhnutné *sledovať a usmerňovať* najmä:

- predpoklady a možnosti rozvoja sídelného prostredia,
- limitné parametre z hľadiska zachovania prírodného prostredia a tvorby súvislej, neprerušenej siete (zelené pásy tvoriace predely medzi obcami, s cieľom usmerňovania rozširovania sí-

diel a stanovenia neprekročiteľnej hranice rastu sídiel – jedno z opatrení z hľadiska klimatických zmien).

Kompetencie územného plánovania na regionálnej úrovni

Zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky taxatívne špecifikuje oblasti, ktoré sú v pôsobnosti regiónu:

- Doprava (pozemné komunikácie, dráhy, cestná doprava)
- Civilná ochrana
- Občianska vybavenosť (sociálna pomoc, školstvo, telesná kultúra, divadelná činnosť osvetová činnosť, knižnice, zdravotníctvo, humánna farmácia)
- Územné plánovanie
- Regionálny rozvoj
- Cestovný ruch

Pre oblasť územného plánovania má región v pôsobnosti:

- obstarávanie územnoplánovacích podkladov a územnoplánovacej dokumentácie,
- schvaľovanie zadania pre spracovanie územného plánu regiónu,
- schvaľovanie územných plánov regiónov a vyhlasovanie ich záväzných častí;

Vychádzajúc z vyšpecifikovaných kompetencií regiónu je evidentné, že región na niektoré oblasti z hľadiska svojej pôsobnosti nemá reálne priamy dosah (bývanie, technická infraštruktúra). Nepriamy resp. prenesený dosah je možné vyvodiť z úloh a cieľov územného plánovania. Územné plánovanie ako zvrchovaný nástroj na dosiahnutie optimálneho priestorového usporiadania a funkčného využitia územia, stanovuje zásady a regulatívy komplexne pre všetky oblasti regiónu. Z toho dôvodu vo vzťahu na zabezpečenie komplexity riešenia, sú v rámci jednotlivých funkčných zložiek stanovené základné zásady pre usmerňovanie rozvoja regiónu.

E.3.2.2 Úroveň obce a zóny

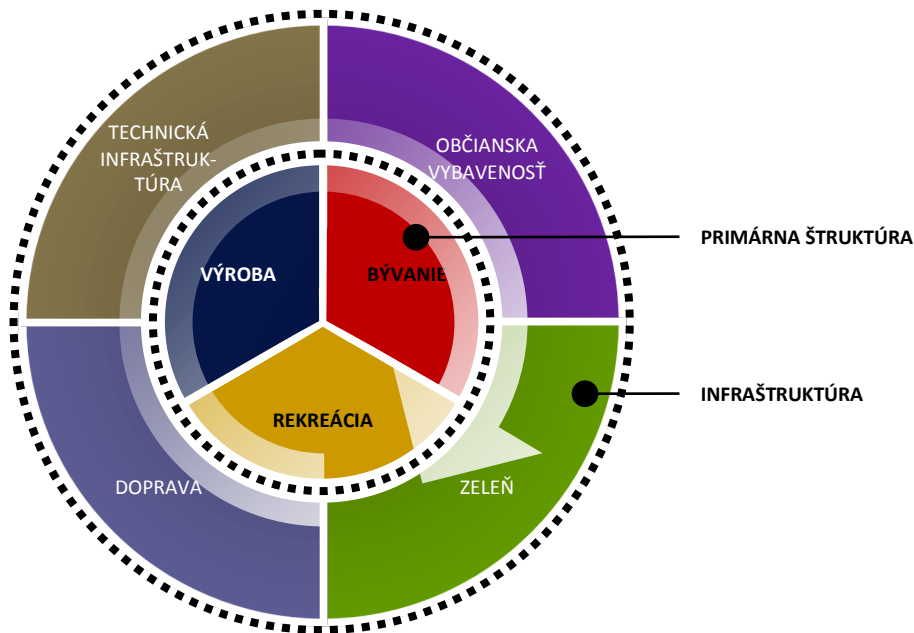
Zastúpenie funkčných zložiek na úrovni obce a zóny sa v porovnaní s regiónom prejavuje väčšou rôznorodosťou, ich vzájomným vrstvením, previazaním a interakciou.

Sídelné prostredie

*Sídlo možno považovať za ucelený spoločensko-ekonomický a funkčno-priestorový systém, ktorý poskytuje predpoklady pre existenciu človeka a spoločnosti na určitom území, v prostredí ním upravenom.*⁸⁹ Sídlo resp. sídelný systém je vnímaný predovšetkým ako organizmus plniaci základné vitálne funkcie ľudskej spoločnosti, ktorými sú podľa Aténskej charty: bývanie, práca a rekreácia. Tieto základné funkčné zložky tvoria primárnu štruktúru sídla, ktorej funkčnosť existenčne zabezpečujú zložky infraštruktúry: občianska vybavenosť, doprava, technická infraštruktúra ako obslužné a špecifická funkčná zložka zeleň.

⁸⁹ ZIBRINOVÁ, A. Kritériá pre tvorbu sídiel, 1984, s. 46

Hierarchické zaradenie funkčných zložiek v rámci sídelného prostredia – primárna funkčná štruktúra a infraštruktúra

Prírodné prostredie

Prírodné prostredie je z urbanistického resp. územnoplánovacieho hľadiska na úrovni obce a zóny reprezentované primárne funkčnými zložkami: vodné hospodárstvo, poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo pričom čiastočne zahŕňa aj funkčné zložky zeleň a rekreáciu v podobe krajinej zelene a rekreácie v prírodnom prostredí. Poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo napriek štandardnému zaradeniu v rámci výroby (tzn. sídelného prostredia) predstavujú samostatné funkčné zložky vzhľadom na svoj špecifický charakter – okrem hospodárskej a sociálnej funkcie plnia spolu s krajinnou zeleňou najmä funkciu ekologickú.

Urbanistická koncepcia

Urbanistická koncepcia obce je determinovaná funkčnou a priestorovou štruktúrou, prebiehajúcimi procesmi a faktorom času. Základnou podmienkou efektívne fungujúcej obce je poznanie a rešpektovanie „historických zákonitostí“ zakódovaných v jej existujúcej štruktúre. Komplexná koncepcia rozvoja obce predstavuje syntézu daností a požiadaviek na tvorbu urbanizovaného a prírodného prostredia.

Zaradenie funkčných zložiek v rámci sídelného a prírodného prostredia a štrukturálnej hierarchie

	SÍDELNÉ PROSTREDIE	PRÍRODNÉ PROSTREDIE
PRIMÁRNA ŠTRUKTÚRA	Bývanie	Vodné hospodárstvo
	Výroba	Poľnohospodárstvo Lesné hospodárstvo
	Rekreácia	
SEKUNDÁRNA ŠTRUKTÚRA (INFRAŠTRUKTÚRA)	Zeleň	
	Občianska vybavenosť	
	Dopravná infraštruktúra	
	Technická infraštruktúra	

Pri tvorbe koncepcie je potrebné uplatňovať základné pravidlo, ktorého úlohou je rozmiestňovanie funkčných zložiek v priestore tak, aby zaručili najefektívnejšie plnenie svojich funkcií. Funkčné zložky majú v konkrétnych územiach a priestorových podmienkach a podľa rozvojových možností dvojakú podobu: zaujímajú pevné a vyhradené miesto alebo vzhľadom na charakteristické vlastnosti sa prelínajú s ostatnými funkčnými zložkami.

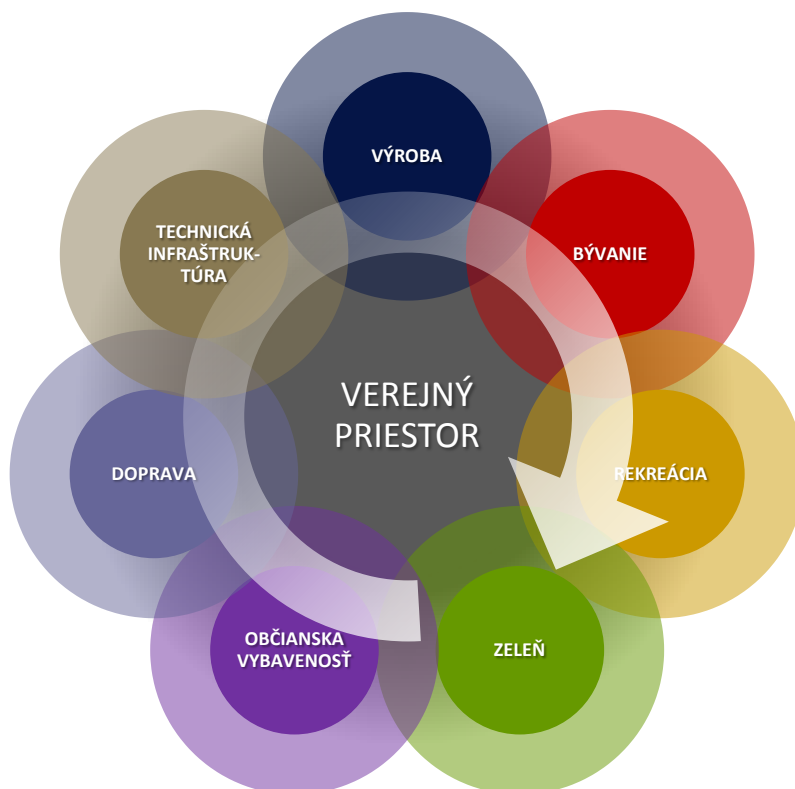
Urbanistická koncepcia obce sleduje hlavný cieľ, ktorým je tvorba funkčno-priestorového systému, tvoriaci jeden harmonický celok. Rozmiestnenie funkcií v rámci územia obce, vytváranie funkčných území a ich vzájomných väzieb si vyžaduje uplatniť lokalizačné podmienky, ktoré sledujú⁹⁰:

- základné členenie územia,
- vzájomné väzby medzi funkciami,
- prírodné a civilizačné danosti územia.

Vzájomné väzby a vzťahy medzi funkciami (funkčnými zložkami) musia byť v urbanistickej koncepcii obce uplatnené v súlade s požiadavkami funkčno-prevádzkovými, ekonomickými, ekologickými, sociologickými, esteticko-kompozičnými, ktoré zaručia požadovaný harmonický rozvoj všetkých zložiek v organizme obce.

Úroveň zóny

Interakcia a vzájomné previazanie funkčných zložiek v rámci urbanizovaného územia zóny a vzťah k verejnému priestoru⁹¹

⁹⁰ ZIBRINOVÁ, A. Kritériá pre tvorbu sídiel, 1984, s. 147

⁹¹ Poznámka: Schéma nevyjadruje príbuznosť ani exaktné vzájomné vzťahy sídelných funkčných zložiek. Slúži len pre ilustráciu potreby previazania funkcií s verejným priestorom a navzájom.

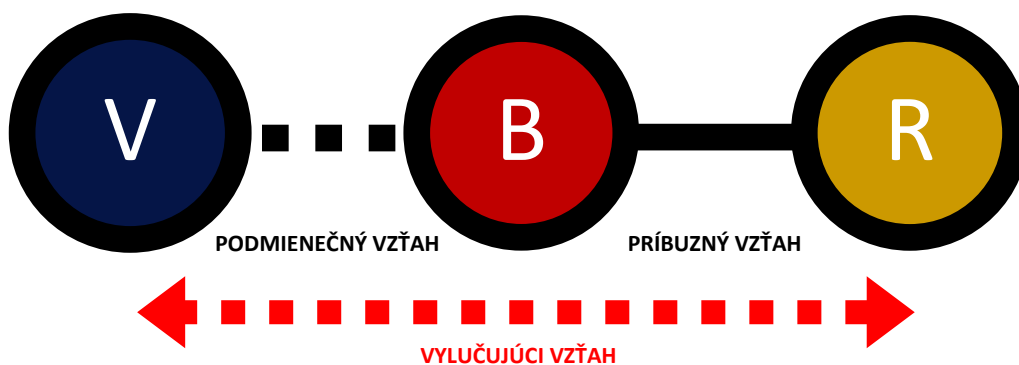
E.3.3 Priestorové a polohové aspekty funkčných zložiek

Vzájomne vzťahy funkcií – funkčných zložiek v území sú determinované samotnou podstatou, teda charakterom funkcií a z toho vyplývajúcich kombinačných možností zlučovania v rámci funkčných území⁹² a možností umiestňovania v priestorovej štruktúre zóny, obce alebo regiónu. Vychádzajúc z logiky členenia funkčných zložiek na primárnu a sekundárnu štruktúru (infraštruktúru) je možné definovať základný urbanistický vzťah medzi týmito dvoma funkčnými polohami, ktorý spočíva vo vzájomnom prieniku týchto štruktúr. Infraštruktúrne funkčné zložky v princípe zabezpečujú v nevyhnutnom rozsahu vnútornú integritu a existenčné požiadavky primárnych funkčných zložiek.

Z tohto dôvodu je potrebné sa pri špecifikácii vzájomných vzťahov medzi funkčnými zložkami zamerať najmä na tri primárne sídelné funkčné zložky (bývanie, výroba, rekreácia), vzhľadom na to, že urbanistické požiadavky ostatných funkčných zložiek vyplývajú najmä zo vzájomnej konfigurácie a potrieb troch primárnych. Na tomto základe je možné stanoviť tri polohy vzájomných funkčných vzťahov:

- kompatibilné – príbuzný vzťah,
- podmienne kompatibilné – podmienený vzťah,
- nekompatibilné – vylučujúci vzťah.

Vzájomný vzťah primárnych sídelných funkčných zložiek (bývania, výroby a rekreácie)

Takto formulované vzťahy výrazne ovplyvňujú najmä:

- lokalizáciu a distribúciu funkcií v rámci sídelného a prírodného prostredia,
- rozloženie funkčných zložiek v aglomerácii a vidieckom priestore,
- rozmiestnenie a umiestňovanie funkčných zložiek v obci.

⁹² Kapitola E.2.1.1 Skladba funkčných území a väzba na funkčné zložky

F NÁVRH ZÁSAD A PRAVIDIEL ÚZEMNÉHO PLÁNOVANIA

Výskumná úloha sa primárne zameriava na vytvorenie podmienok pre stanovenie zásad a pravidiel územného plánovania. V súhrne ide o formulovanie všeobecných a špecifických zásad a pravidiel, sumarizáciou poznatkov o území a jeho funkčnom členení, určujúcich spôsobov a prístupov jeho optimálneho využitia a adekvátneho usporiadania v súlade s cieľmi a princípmi územného plánovania a udržateľného rozvoja v nasledovnej štruktúre:

Všeobecné zásady územného plánovania

Súbor všeobecne platných, univerzálnych územnoplánovacích a urbanistických zásad, formulovaný v súlade s princípmi udržateľného rozvoja pre regionálnu, obecnú a zonálnu úroveň v rozsahu:

1. **Východiská územného rozvoja** – základné determinanty územného rozvoja
2. **Všeobecné trendy** – najvýznamnejšie trendy ovplyvňujúce územný rozvoj
3. **Všeobecné zásady** – určujúce zásady územného rozvoja

Zásady a pravidlá funkčných zložiek

Súbor špecifických zásad a pravidiel pre jednotlivé funkčné zložky v štruktúre podľa regionálnej, obecnej a zonálnej úrovne⁹³. Z hľadiska zachovania jednotného prístupu, zrozumiteľnosti a čitateľnosti je pre každú funkčnú zložku stanovená nasledovná osnova:

1. **Charakteristika funkčnej zložky** – základná definícia funkčnej zložky, jej profil, charakteristika, špecifické východiská a funkčné väzby na ostatné zložky. Členenie funkčnej zložky na subsystemy alebo podskupiny a popis detailnej vnútornej štruktúry.
2. **Trendy vývoja** – popis aktuálneho stavu a nových, resp. predpokladaných rozvojových trendov a tém relevantných pre funkčnú zložku.
3. **Zásady a pravidlá** – územné požiadavky pre funkčnú zložku a jej subsystemy formulované vzhľadom na:
 - *Funkčno-prevádzkové hľadisko* – funkčná väzba na funkčné územia a jednotlivé funkčné zložky (vonkajšia) a v rámci subsystemov funkčnej zložky (vnútorná), požiadavky na bezpečnosť, spoľahlivosť a stabilitu,
 - *Priestorovo-kompozičné hľadisko* – estetické zásady harmonického priestorového usporiadania, požiadavky vizuálnej kvality,
 - *Územno-technické hľadisko* – zásady lokalizácie a umiestňovania, požiadavky ochranné a limitujúce,
 - *Ostatné hľadiská* – kultúrno-historické, sociálno-ekonomické, krajinno-ekologické, environmentálne a pod.

Je potrebné zdôrazniť, že použitie zásad a pravidiel v praxi sa viaže ku konkrétnemu územiu, čo si pri riešení vyžaduje profesionálny, odborný, koncepčný a komplexný prístup, s citlivou aplikáciou invenčných prístupov a dôsledným vylúčením mechanických postupov.

⁹³ Zásady a pravidlá na regionálnej úrovni riešia najmä problematiku sídelného a prírodného prostredia, na úrovni obce najmä vzťahy a štruktúru funkčných území a funkčných zložiek a na úrovni zóny najmä problematiku funkčných zložiek.

F.1 Všeobecné zásady územného plánovania

F.1.1 Východiská územného rozvoja

F.1.1.1 Územné podmienky

Základné východiskové podmienky, faktory a procesy, ktoré je nutné v prvom rade rešpektovať:

Prírodné podmienky

- geologické (podmienky zakladania, svahové deformácie, seizmicita, výskyt surovín a pod.),
- geomorfologické (svažitosť terénu, výškové členenie, konfigurácia terénu a pod.),
- hydrologické (podzemné a povrchové vody, ich čistota, agresivita a pod.),
- klimatologické (teplotné, zrážkové a veterné pomery, inverzie a pod.),
- pedologické, biologické, ekologické a pod.

Sídelné podmienky

- poloha v území/krajine,
- poloha v štruktúre osídlenia (význam obce v štruktúre osídlenia, záujmové územie, a pod),
- charakter obce
 - hospodárska, demografická a sociálna štruktúra obce,
 - dostupnosť jednotlivých druhov vybavenosti,
 - kultúrno-historické podmienky,
 - charakter urbanistickej štruktúry,
 - dynamika rastu obce, a pod.,
- poloha v štruktúre obce (zonálna úroveň).

F.1.1.2 Limity využitia územia

Limity využitia územia vychádzajú z princípu rešpektovania základných (minimálnych) rozvojových parametrov územia a ochrany kritických prvkov a častí územia, stanovených právnymi predpismi⁹⁴. Predstavujú záväzné obmedzujúce faktory, ktoré v územnoplánovacom procese významne ovplyvňujú tvorbu rozvojových koncepcií regiónov, obcí a zón. V širšom kontexte determinujú spôsob a podmienky usporiadania a využívania územia, resp. špecifikujú neprekročiteľnú hranicu pri využití územia.

Vo vzťahu na „Návrh zásad a pravidiel v územnom plánovaní“ ide o limity, ktoré majú všeobecne platný charakter a platia rovnako pre prevažnú väčšinu funkčných zložiek. Vyplyvajú z právnych predpisov platných v Slovenskej republike. Z dôvodu možnej duplicity sa v Návrhu zásad a pravidiel uvádzajú v samostatnej kapitole, pričom konkrétne limity platné špecificky pre konkrétnu funkčnú zložku sú uvedené v rámci jednotlivých funkčných zložiek.

Limity uvedené v kapitole sú spracované formou súhrnného prehľadu s krátkym popisom, ktorý má len informatívny charakter. Problematika limitov si vyžaduje samostatné komplexné spracovanie, ktoré by malo nasledovať ako súčasť spracovania otvorených problematik územného plánovania.

⁹⁴ podľa osobitných predpisov vrátane zákona č. 45/2011 Z. z. o kritickej infraštruktúre v znení neskorších predpisov

Základné územné limity

Rizikové územia, ohrozené územia resp. územia vyžadujúce zvýšenú ochranu (vymedzené podľa osobitných predpisov, odborných štúdií a podkladov), dokumentujúce pôsobenie prírodných procesov (geologických, geodynamických, hydrologických, klimatologických, ekologických a pod.) a činností človeka s negatívnym dopadom na využiteľnosť územia:

- zosuvné územia a geologicky nestabilné územia,⁹⁵
- záplavové územia a inundačné územia,⁹⁶
- územia ohrozené žiarením,⁹⁵
- územia ohrozené seizmicitou,
- územia znehodnotené environmentálnymi záťažami alebo inou činnosťou človeka:
 - územia zaťažené hlukom alebo vibráciami,
 - územia zaťažené znečistením ovzdušia (emisie, imisie),
 - územia zaťažené banskou činnosťou (poddolované územia a pod.),
- inak ohrozené územia.

Urbanistické požiadavky

- Priestorové usporiadanie – požiadavky na umiestňovanie stavieb, najmä:
 - zabezpečenie bezbariérového prístupu,⁹⁷
 - odstupy stavieb,⁹⁷
 - ochranné pásmo pohrebiska a ochranné pásmo krematória.⁹⁸
- Funkčné využitie – limity využitia územia vyplývajúce najmä zo stretu funkcií (napr. výroba a bývanie) s exaktne nestanoveným ochrannými/bezpečnostnými pásmami

Doprava

- Pozemné komunikácie
 - ochranné pásma diaľnic, ciest I. II. a III.-tich tried , miestnych komunikácií⁹⁹.
V ochranných pásmach je zakázaná alebo obmedzená činnosť, ohrozujúca cesty a miestne komunikácie, ako aj premávku na nich).
- Odstavné a parkovacie plochy a garáže, ostatné dopravné zariadenia
- Zariadenia hromadnej dopravy
- Dráhy
 - ochranné pásma dráh¹⁰⁰,
- Vodná doprava
- Letecká doprava
 - ochranné pásma letísk (stanovené rozhodnutím LÚ SR)

⁹⁵ Zákon č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach (geologický zákon) v znení neskorších predpisov

⁹⁶ Zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami v znení neskorších predpisov

⁹⁷ Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie

⁹⁸ Zákon č. 131/2010 Z. z. o pohrebníctve v znení neskorších predpisov

⁹⁹ Zákon č. 135/1961 Zb. o pozemných komunikáciách (cestný zákon) v znení neskorších predpisov, Vyhláška č. 35/1984 Zb., ktorou sa vykonáva zákon o pozemných komunikáciách

¹⁰⁰ Zákon č. 513/2009 Z. z. o dráhach a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Technická infraštruktúra

- Energetika
 - ochranné a bezpečnostné pásma energetických stavieb¹⁰¹
- Elektronické komunikácie
 - ochranné pásma telekomunikačných zariadení¹⁰²
- Vodné hospodárstvo
 - ochranné pásma verejných vodovodov a kanalizácií¹⁰³
 - ochrana hydromelioračných stavieb
- Odpadové hospodárstvo
 - zariadenia odpadového hospodárstva

Ochrana životného prostredia, starostlivosť o zdravé a bezpečné životné podmienky

Ochrana podzemných a povrchových vôd

- Ochranné pásma vodných zdrojov – pričom každé ochranné pásmo (územie) má stanovený určitý režim hospodárenia. Má limitujúci alebo výrazne obmedzujúci charakter pre rozvoj hospodárskych aktivít, hlavne tých, ktoré by mohli negatívne ovplyvniť kvantitatívne alebo kvalitatívne vlastnosti vodných zdrojov,
- Ochranné pásma prírodných liečivých zdrojov a prírodných zdrojov minerálnych stolových vôd – sú stanovené pre každé ochranné pásmo samostatne vyhlásenou vyhláškou, ktorá špecifikuje limitujúce a obmedzujúce podmienky pre rozvoj hospodárskych aktivít v dotknutom území,
- Chránené vodohospodárske oblasti¹⁰⁴,
- Ochranné pásma vodohospodársky významných vodných tokov a ostatných tokov¹⁰⁴,
- Ochrana území s prirodzenou akumuláciou vôd,
- Citlivé a zraniteľné oblasti¹⁰⁵.

Ochrana ovzdušia

- Zdroje znečistenia ovzdušia (emisné a imisné limity)¹⁰⁶

Environmentálne záťaž

- Zdroje a ohniská znečistenia jednotlivých zložiek životného prostredia¹⁰⁷

Ochrana pred hlukom a vibráciami

- Hladina hluku, vibrácie¹⁰⁸ a zdroje hluku

¹⁰¹ Zákon č.251/2012 Z. z. o energetike v znení neskorších predpisov

¹⁰² Zákon č. 610/2003 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov

¹⁰³ Zákon č. 442/2002 Z. z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách a o zmene a doplnení zákona č. 276/2001 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach: zásobovanie vodou a odvádzanie a čistenie odpadových vôd

¹⁰⁴ Zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon) v znení neskorších predpisov

¹⁰⁵ Zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon) v znení neskorších predpisov, Nariadenie vlády č. 617/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú citlivé oblasti a zraniteľné oblasti

¹⁰⁶ Zákon č. 137/2010 Z. z. o ovzduší v znení neskorších predpisov

¹⁰⁷ Zákon č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Ochrana pred žiarením

- Radónové riziko - v zmysle v súčasnosti platných právnych predpisov v SR¹⁰⁹ je potrebné aj na úrovni územného plánu obce rešpektovať povinnosť stanovenia výšky radónového rizika v pôdnom vzduchu. Podmienky stanovenia výšky radónového rizika v pôdnom vzduchu sú stanovené v STN 73 0601 Ochrana stavieb proti radónovému riziku.
- Ochrana pred ionizujúcim žiarením¹¹⁰

Ochrana pred povodňami

- Rešpektovať pobrežné pozemky vodných tokov, záplavové a inundačné územia ako nezastavateľné¹¹¹, vymedzenie dostatočného pufráčného pásma priľahlého k vodným tokom.

Požiarina ochrana

- Funkčné využívanie a priestorové usporiadanie územia zosúladiť s požiadavkami vyplývajúci-
mi zo záujmov požiarnej ochrany¹¹²,
- Zásobovanie požiarnou vodou.

Civilná ochrana

- Ukrytie obyvateľstva, varovanie obyvateľstva a vyzoznenie osôb v katastri obce¹¹³.

Ochrana prírody a krajiny

Limity rozvoja vyplývajúce z potrieb zabezpečenia diverzity a stability krajiny. Predstavujú súbor zákonom č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o ochrane prírody a krajiny), vymedzených funkčných zón, ktoré možno rozčleniť na podskupiny:

- Chránené územia – ochrana prírody a stability krajiny na vymedzenom území. Účelom je vytvorenie predpokladov na trvalé udržiavanie, obnovenie a racionálne využívanie prírodného bohatstva a zachovanie prírodného dedičstva pre budúce generácie. Na území Slovenska sa podľa zákona o ochrane prírody a krajiny je vyčlenených päť stupňov ochrany krajiny, pre ktoré vo vzťahu k jednotlivým socioekonomickým aktivitám sú špecifikované rôzne stupne regulácií. Rozsah obmedzení sa so zvyšujúcim stupňom ochrany zväčšuje. Tieto územia limitujú predovšetkým rozvoj hospodárskych aktivít.
- NATURA 2000 – medzi tieto územia patria: chránené vtáčie územia, chránené územia európskeho významu a zóny chránených území. Tieto územia sú súčasťou európskej sústavy chránených území, ktorej cieľom je zabezpečiť priaznivý stav ochrany biotopov európskeho významu a priaznivý stav ochrany druhov európskeho významu v ich prirodzenom areáli

¹⁰⁸ Vyhláška MZ SR č. 549/2007 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prípustných hodnotách hluku, infrazvuku a vibrácií a o požiadavkách na objektivizáciu hluku, infrazvuku a vibrácií v životnom prostredí, v znení neskorších predpisov

¹⁰⁹ Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov a vyhláška MZ SR č. 528/2007 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o požiadavkách na obmedzenie ožiarenia z prírodného žiarenia

¹¹⁰ Zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia, Nariadenie vlády č. 345/2006 Z. z. o základných bezpečnostných požiadavkách na ochranu zdravia pracovníkov a obyvateľov pred ionizujúcim žiarením

¹¹¹ Zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami v znení neskorších predpisov

¹¹² Zákon č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov

¹¹³ Zákon č. 444/2006 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov, vyhláška MV SR č. 532/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie stavebno-technických požiadaviek a technických podmienok zariadení civilnej ochrany, vyhláška MV SR č. 388/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie technických a prevádzkových podmienok informačného systému civilnej ochrany

- Územný systém ekologickej stability (ÚSES) – celopriestorová štruktúra navzájom prepojených ekosystémov, ich zložiek a prvkov, ktorá zabezpečuje rozmanitosť podmienok a foriem života v krajine. Základ tohto systému predstavujú biocentrá, biokoridory a interakčné prvky nadregionálneho, regionálneho alebo miestneho významu.

Ochrana prírodných zdrojov

Poľnohospodárska pôda a lesné pozemky

- Poľnohospodárska pôda – chránené bonitované pôdno-ekologické jednotky (BPEJ) – sú vyhlásené za účelom racionálneho využívania a ochrany poľnohospodárskej pôdy pred zábermi najkvalitnejších pôd na nepoľnohospodárske účely. Je potrebné chrániť poľnohospodársku pôdu zaradenú podľa kódu BPEJ do 1.-4. kvalitatívnej skupiny.¹¹⁴
- Chránené územia lesných zdrojov – základné kategórie účelových lesov, výrazne determinujúce režim hospodárenia v týchto lesných celkoch a to lesy ochranné a osobitného určenia. Režim hospodárenia v lesných ekosystémoch musí byť v súlade s funkciou, ktorú plnia v krajine.
- Ochranné pásmo lesa vo vzdialenosti 50 m od hranice lesného pozemku.¹¹⁵

Geológia

- Chránené ložiskové územie – ochraňuje nerastné bohatstvo štátu, svojou lokalizáciou a významnosťou determinujú prednostné využitie územia na ťažobnú činnosť.¹¹⁶
- Dobývací priestor, Ložisko vyhradených nerastov¹¹⁶

Ochrana kultúrneho dedičstva

- Pamiatkovo chránené územia a objekty, ich cieľom je ochrana vybranej súčasti kultúrneho dedičstva – pamiatok.¹¹⁷
- Archeologické lokality,
- Pamätihodnosti obce a pamätné udalosti viažuce sa k miestu, genius loci.

¹¹⁴ Podľa § 12 zákona č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy a o zmene zákona č. 245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹¹⁵ Zákon č. 326/2005 o lesoch v znení neskorších predpisov

¹¹⁶ Zákon č. 44/1988 Zb. o ochrane a využití nerastného bohatstva (banský zákon) v znení neskorších predpisov

¹¹⁷ Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu a jeho vykonávajúca vyhláška

F.1.2 Všeobecné trendy

Všeobecné trendy a procesy, významne ovplyvňujúce v pozitívnom ako aj negatívnom smere, resp. podstatne súvisiace s územným rozvojom a jeho udržateľnosťou a tým aj všetkými oblasťami ľudskej činnosti. Ide o výber súboru najvýraznejších trendov, procesov ako aj opatrení, v súčasnosti rezonujúcich na celom svete, ktoré si vyžadujú postupnú zmenu myslenia a správania spoločnosti.

Klimatické zmeny

Klimatické zmeny predstavujú jednu z najväčších environmentálnych, sociálnych a hospodárskych hrozieb. Je pozorovaný trend zvyšovania priemerných celosvetových teplôt ovzdušia a oceánov, roztápania snehu a ľadu a tým aj zvyšovania celosvetovej priemernej hladiny morí. Za posledných 150 rokov sa priemerná teplota celosvetovo zvýšila takmer o 0,8 °C, v Európe o 1 °C. Jedenásť z posledných dvanástich rokov (1995 až 2006) patrí medzi 12 najteplejších rokov podľa celosvetových záznamov od roku 1850. Predpokladá sa, že dopady na územie budú v budúcnosti čoraz viac viditeľnejšie a zasiahnu do všetkých oblastí života.

Dôsledky klimatických zmien sa vzhľadom na rozdielne geografické charakteristiky a mieru zraniteľnosti regiónov Európy značne líšia. Pre Slovensko je predpoklad čoraz častejších a intenzívnejších extrémnych výkyvov počasia vrátane teplotných vln, zníženého objemu zrážok a rizika súch (dlho trvajúce periódy sucha v lete) a záplav (zima, jar), s negatívnymi dopadmi na výrobný sektor, najmä poľnohospodárstvo. Posun vegetačných pásiem spustí nezvratné zmeny v lesných spoločenstvách. Negatívnymi efektmi v území budú: znižovanie bezpečnosti a kvality života, zvýšená spotreba energie, zmeny v dostupnosti a kvality pitnej vody a zároveň zvyšovanie nárokov na potrebu vody.

Urbanizačné trendy

Miera urbanizácie v EÚ dosahuje 71,8 %. Očakáva sa, že do roku 2030 sa zvýši na 78,4 %. Slovensko je s 57,4 % druhou krajinou s najnižšou mierou urbanizácie v EÚ. Miera urbanizácie SR by sa mala zvýšiť do roku 2030 na 64,9 %. Nárast populácie väčších miest SR sa do roku 2030 neočakáva. Rozvoj miest bude spojený s kvalitatívnymi zmenami a posilňovaním ich funkcií ako ekonomických, administratívno-správnych, kultúrno-spoločenských a obslužných centier¹¹⁸. Predpokladá sa pokračovanie suburbanizačných trendov (v pozitívnom a negatívnom smere). Bude pokračovať sťahovanie obyvateľov do menších satelitných miest v blízkosti veľkých aglomerácií v únosnej dochádzkovej vzdialenosti. S tým bude súvisieť zhoršovanie dopravnej situácie.

Demografické trendy

Európsky trend celkového poklesu a starnutia obyvateľstva sa prejavuje aj na Slovensku. Podľa dlhodobých trendov demografického vývoja obyvateľov v SR sa predpokladá s tendenciou stagnácie, resp. v niektorých častiach znižovania počtu obyvateľov. Dlhodobo sa prejavujú tendencie znižovania podielu detskej zložky obyvateľstva (0-14 roční). Počet osôb v produktívnom veku má zatiaľ stúpajúcu tendenciu. U obyvateľstva v poproduktívnom veku ide o trend rastu, ktorý sa pri nezmenených pomeroch bude zrýchľovať.¹¹⁹ *Starnutie a vyludňovanie povedú k zmenám v mnohých regiónoch, vrátane vidieckych a okrajových regiónov a budú mať závažné dôsledky na sociálnu a územnú súdržnosť.*¹²⁰

¹¹⁸ <http://www.itnews.sk/spravy/biznis/2006-12-07/c93490-megatrendy-dosledky-zmien-v-demografickom-vyvoji-a-urbanizacii-na-slovensku> (22.05.2013)

¹¹⁹ Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch SR do roku. 2025 (Výskumné demografické centrum INFOSAT-u 2008).

¹²⁰ Územná agenda Európskej Únie 2020 (2011), bod 18, strana 5

Európa 2020

Stratégia Európa 2020 predstavuje komplexný plán transformácie pre dosiahnutie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu. Vyjadrená je v piatich cieľoch: zamestnanosť, výskum a vývoj, zmeny klímy a energetická udržateľnosť, vzdelávanie a boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu.

Adaptačná stratégia

Adaptačná stratégia Európskej komisie na zmenu klímy¹²¹ stanovuje zásadné adaptačné opatrenia reagujúce na klimatické zmeny a opiera sa o 3 hlavné piliere: strategické adaptačné dokumenty na národnej úrovni, adaptácia kľúčových sektorov hospodárstva a infraštruktúry, zvýšenie informovanosti o možných dopadoch zmeny klímy pre rozhodovaciu sféru (napr. procesy EIA, SEA). Cieľom Európskej Adaptačnej Stratégie je podnietiť samosprávy a všetky zainteresované subjekty k urgentnej príprave urbanizovaného prostredia na negatívne dopady zmeny klímy, pre zabezpečenie primeranej kvality obytného a prírodného prostredia, ochrany zdravia, majetku a podmienok pre kvalitný život.

Zelená infraštruktúra

Snaha o spojenie sídelnej a krajinnej zelene sa prejavuje v novom, v súčasnosti čoraz častejšie používanom pojme zelená infraštruktúra (green infrastructure)¹²². Generálny direktoriát pre životné prostredie definuje na svojich stránkach „zelenú infraštruktúru“ ako je sieť rozličných typov plôch zelene a ostatných prírodných prvkov v zastavanom území ako aj ich prepojením s okolitou krajinou“¹²³.

Nízkouhlíkové hospodárstvo

Plánovaný prechod Európy na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo¹²⁴ predpokladá do roku 2050 zásadné zmeny v sektore energetiky s výrazným dosahom na ostatné zložky územia. Transformáciou sektora, zvyšovaním energetickej efektívnosti jednotlivých odvetví (bývanie, výroba, vybavenosť, doprava, poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo) sa plánuje dosiahnuť významné zníženie emisií skleníkových plynov (80-95 %) s pozitívnym efektom na životné prostredie a klímu.

Digitálna infraštruktúra

Cieľom Európskej digitálnej agendy (súčasť stratégie Európa 2020) je využiť potenciál elektronických komunikácií pre vytvorenie plnohodnotného digitálneho hospodárstva integráciou elektronických sietí do jednotného digitálneho trhu, s pozitívnym sociálno-ekonomickým účinkom v území.

Integrovaný prístup k využívaniu územia, územná súdržnosť

Potreba holistického, integrovaného prístupu¹²⁵ a zohľadnenie multisektorálnej podstaty sídelného rozvoja v kontexte celkového spoločensko-ekonomického rozvoja, územnej súdržnosti, ako aj záujmov týkajúcich sa využívania a ochrany prírody a krajiny, hospodárenia s vodou, poľnohospodárstva, lesníctva, priemyslu, energetiky, ako aj v oblasti dopravy, rekreácie a ďalších činností.

¹²¹ http://ec.europa.eu/clima/policies/adaptation/what/documentation_en.htm (22.05.2013)

¹²² Pojem „zelená infraštruktúra“ sa používa vo viacerých politických dokumentoch EK, zaoberajúcich sa ochranou biodiverzity (COM(2012) 673 final EU Biodiversity Strategy to 2020 – towards implementation), ochranou vodných zdrojov a prevenciou pred povodňami (COM(2012) 673 final Communication from the Commission to the European parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions: A Blueprint to Safeguard Europe's Water Resources).

¹²³ http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm (22.05.2013)

¹²⁴ Plán prechodu na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo v roku 2050 (KOM(2011) 112) z 8.3.2011 a Plán postupu v energetike do roku 2050 (KOM(2011) 885) z 15.12.2011

¹²⁵ požadovaný všetkými relevantnými strategickými dokumentmi (Agenda 21, Rio+20, ESDP a pod.)

F.1.3 Všeobecné zásady

Všeobecné zásady územného plánovania vychádzajú z primárneho cieľa územného plánovania, ktorým je: „**rovnováha v území**“ a princípov územného plánovania (špecifikovaných v úvodných kapitolách tejto výskumnej úlohy). Všeobecné zásady územného plánovania sú rozpracované v členení podľa regionálnej, obecnej a zonálnej úrovne.

F.1.3.1 Úroveň regiónu

Na regionálnej úrovni ide prednostne o zabezpečenie udržateľnosti prírodného a sídelného prostredia, pričom všeobecné zásady je možné zhrnúť nasledovne:

- **integrováný prístup** – udržateľný rozvoj sledovať integrovaným spôsobom, v súlade s princípmi udržateľného rozvoja
- **polycentrický rozvoj na národnej a regionálnej úrovni**
 - vyvážený sociálno-ekonomický rozvoj regiónov
 - rovnovážny sídelný rozvoj vrátane vidieka
 - decentralizovaná štruktúra osídlenia
 - podpora rozvoja mestských aj vidieckych štruktúr osídlenia, s dôrazom na vzájomné dopĺňanie a previazanie
- **ochrana životného a prírodného prostredia**
 - racionálne a šetrné využívanie územia a prírodných zdrojov
 - rešpektovanie prvkov R-ÚSES, ich funkčné a priestorové premietnutie do územia
 - dynamická rovnováha ekologických systémov a zachovanie biodiverzity,
- **regionálna súdržnosť** – vyvážený regionálny rozvoj, rozmanitosť ekonomických aktivít v regióne, súdržnosť medzi sociálnymi skupinami a regiónmi, dostupnosť a priestupnosť
- **racionálne a šetrné využívanie územia a prírodných zdrojov**
 - kompaktné formy osídlenia a efektívna štruktúra osídlenia
 - hospodárenie so zdrojmi a odpadmi – tzv. „uzatvorený metabolizmus“ – využívanie obnoviteľných zdrojov, energie; recyklácia územia
 - obmedziť urbanizáciu, resp. akékoľvek využitie územia na rizikových územiach – povodne/zosuvy, resp. ďalšie rizikové prvky

Aglomerácie

- regulácia a usmernenie suburbanizácie v zázemí veľkých a stredných miest
- zamedzenie „urban sprawlu“, prevencia nekontrolovateľného rozrastania sídiel
- obmedzenie vzniku nových izolovaných sídelných celkov a zamedzenie stavebného zrastania sídiel zachovaním a dôslednou ochranou prírodného prostredia v medzisídelnom priestore

Vidiecky priestor

- zabezpečenie základného štandardu kvality a dostupnosti verejných služieb a infraštruktúry
- atraktivita a konkurencieschopnosť vidieckych priestorov
- zvýrazniť pozitívne charakterové disparity vidieckych oblastí (char. formy osídlenia)
- podpora udržateľného a rôznorodého poľnohospodárstva s vysokým environmentálnym štandardom, s minimalizáciou vplyvov na prírodné zdroje, s priamym aj nepriamym vplyvom na ekonomickú udržateľnosť vidieckych území.

F.1.3.2 Úroveň obce a zóny

V záujme dosiahnutia udržateľného územného rozvoja na úrovni obce je hlavnou úlohou územného plánovania nájsť kompromis pri usporiadaní a organizácii územia obce, vrátane všetkých funkčných zložiek. V súlade s primárnym cieľom a princípmi územného plánovania a so všeobecnými zásadami pre regionálnu úroveň sú zásady pre obecnú úroveň členené podľa troch cieľových okruhov:

1. **Racionálne využívanie územia** – zodpovedné, šetrné a hospodárne zaobchádzanie s územím,
2. **Vyššia kvalita života** – zlepšovanie kvalitatívnych parametrov sídelného prostredia,
3. **Zdravé životné prostredie** – starostlivosť, ochrana a zlepšovanie životného prostredia.

1. Racionálne využívanie územia

Racionálne využívanie a rozvoj územia sleduje v princípe územnú rovnováhu sídelného a prírodného prostredia, ich vzájomnú symbiózu a väzby. Pri sídelnom prostredí spočíva primárne v efektívnom využití urbanizovaného územia a sekundárne v primeranom rozvoji mimo hraníc sídla pri zachovaní čo najväčšej kompaktnosti a celistvosti sídelnej a prírodnej štruktúry. Pri prírodnom prostredí znamená primeranú ochranu neurbanizovaného územia resp. voľnej krajiny voči nadmerným zásahom. Racionalita je vyjadrená neustálym prehodnocovaním a optimalizáciou existujúcich štruktúr a uvedomelým prístupom ku zmene, resp. rozširovaniu ich funkčnej a priestorovej konfigurácie.

Efektívne využívanie a usporiadanie územia

Zásadou efektívneho územného rozvoja je minimalizácia zásahov do krajinej štruktúry a maximálne možné využitie súčasnej sídelnej štruktúry. Efektívne využívanie a usporiadanie územia spočíva v preferovaní transformácie existujúceho územia pred urbanizáciou nových území a extenzívnymi zábermi pôdy. Princípom je zmena, doplnenie alebo úplná recyklácia pôvodnej urbanistickej štruktúry pri zachovaní adekvátnej intenzity a únosnej kapacity územia (v medziach environmentálnych, technických a hygienických limitov/štandardov) a ochrany jej hodnôt, nasledovne:

- **zmena využitia územia** – zmena spôsobu využitia územia bez zmeny priestorovej štruktúry,
- **intenzifikácia územia** – zmena štruktúry (hustota, intenzita) a zachovanie funkčného využitia,
- **rekonverzia územia** – transformácia funkčnej a priestorovej skladby územia:
 - revitalizácia nefunkčných území s nedostatočnou verejnou infraštruktúrou,
 - regenerácia, revitalizácia a opätovné využitie brownfields,
 - revitalizácia zanedbaných, poškodených a zdevastovaných častí krajiny.

Zásadnou podmienkou pri akejkoľvek transformácii územia je prehodnotenie a rozšírenie existujúcej verejnej infraštruktúry na potrebnú úroveň a rozsah podľa všeobecných štandardov a požiadaviek. Prirodzeným a samozrejším predpokladom je zvyšovanie kvalitatívneho štandardu územia.

Recyklácia územia vychádza z modifikovaného pohľadu na územie ako neobnoviteľný zdroj, ktorý je potrebné využívať šetrne a hospodárne. Zásadnú zmenu prístupu v súvislosti s udržateľnosťou rozvoja a zachovania hodnôt, teda aj územia, pre ďalšie generácie predstavuje životný cyklus územia¹²⁶ – navrhovanie a využitie územia s dôrazom na flexibilitu a možnosti budúceho iného spôsobu využitia, resp. navrátenia do pôvodného stavu. Zmena prístupu z tohto hľadiska by umožnila aj jednoduchšiu výhľadovú transformáciu územia po ukončení životnosti pôvodného spôsobu využitia územia.

¹²⁶ podobne ako LCA (Life-cycle assessment) pre priestorové usporiadanie a funkčné využitie územia; aktuálne prebiehajúci výskum na európskej úrovni <http://lct.jrc.ec.europa.eu/assessment/projects#h>

Kompaktný územný rozvoj

Princípom racionálneho a efektívneho využívania územia na úrovni obce sú ucelené, kompaktné a koncentrované formy územného rozvoja pri zachovaní vzájomnej kontinuity (priestorová, funkčná, historická a pod.). *Kontinuita* zabezpečuje nadväznosť nových štruktúr (hustota, rozmanitosť, prepojenia) na existujúcu štruktúru s rešpektovaním jej kvalít a hodnôt. *Kompaktnosť* podmieňuje sústreďovanie územného rozvoja v územných hraniciach existujúcej štruktúry alebo v príľahlých oblastiach, priamo nadväzujúcich na existujúcu štruktúru. Hlavné zásady kompaktného územného rozvoja:

- **kompaktný rozvoj sídelnej štruktúry** – tvorba integrovanej a koncentrovanej urbanistickej štruktúry pre efektívne využívanie verejnej infraštruktúry a celkovú organizáciu sídla,
- **celistvosť prírodnej štruktúry** – zabezpečenie územnej celistvosti vylúčením fragmentácie chránených území, pôdy, biotopov a ďalších prírodných prvkov, rozvoj prírodných štruktúr.

Podmienkou rastu sídla (rozvoja sídelnej štruktúry mimo urbanizovaného územia obce) je vyčerpanie možností efektívneho zhodnotenia a využitia pôvodnej štruktúry sídla, naplnením limitov hustoty a intenzity urbanistickej štruktúry a možností funkčného využitia územia. Kompaktnosť rastu sídelnej štruktúry je charakterizovaná nasledovnými zásadami a princípmi:

- **zachovanie pôvodného prírodného prostredia** – najmä v okrajových častiach obce v čo najväčšej miere – zabezpečiť plynulý prechod urbanizovaného územia do voľnej krajiny,
- **previazanie území a urbanistických štruktúr** – zabezpečiť plynulý prechod, prepojenie a nadväznosť nových štruktúr na pôvodné (napr. intenzita novej zástavby a jej výškové členenie musia tvoriť plynulý prechod voči existujúcej zástavbe),
- **zamedzenie nekonzistentného rozvoja** – vylúčenie urbanizácie na neurbanizovanom území spôsobmi a postupmi, ktoré nespĺňajú zásady previazania s pôvodnou štruktúrou (napr. samostatné satelity v poli),
- **polohová stratégia priestorového rozvoja** – prioritizácia a odstupňovanie územného rozvoja podľa polohových pásiem obce (jadrové, vnútorné, vonkajšie),
- **obmedzenie územného rozvoja** – urbanizácia územia (jej načasovanie a lokalizácia) je determinovaná územnými podmienkami, limitmi a aktuálnymi a výhľadovými možnosťami obsluhy územia adekvátnou verejnou infraštruktúrou,
- **adekvátna infraštruktúra** – preferovanie rozvoja v lokalitách, ktoré umožňujú zabezpečenie územia primeranou, dostupnou a efektívnou verejnou infraštruktúrou (občianska vybavenosť, doprava, technická infraštruktúra, verejné priestory a zeleň) podľa všeobecne platných štandardov. Rozvoj územia (najmä neurbanizovaného) je priamo podmienený efektívnym využitím, resp. rozšírením a dobudovaním existujúcej verejnej infraštruktúry.

Ochrana prírodného prostredia (voľnej krajiny)

Princíp ochrany voľných, otvorených priestorov krajiny – neurbanizovaného územia obce – vyjadruje hospodárny a šetrný prístup k využitiu územia. Vychádza zo zásad udržateľného rozvoja a spočíva v redukcii extenzívnej urbanizácie a záberov na poľnohospodárskej a lesnej pôde, krajinnej zeleni a ostatných prírodných prvkoch na nevyhnutnú úroveň podľa nasledovných zásad:

- **obmedzenie rozširovania zastavaného územia** – prehodnotenie nových zásahov do neurbanizovaného územia v prípade, ak sa v urbanizovanom území obce nachádzajú potenciálne využiteľné, zastavateľné územia (napr. brownfields),

- **zníženie nárokov na urbanizáciu územia** – všeobecná redukcia a minimalizácia zásahov do neurbanizovaného územia (úsporné spôsoby zástavby),
- **prírodný charakter urbanizácie** – urbanizácia vo voľnej krajine musí ladiť s prírodným charakterom územia a musí v čo najväčšej miere rešpektovať pôvodné biotopy a život v nich,
- **zamedzenie „urban sprawlu“** – prevencia nekontrolovateľného rozrastania sídiel, minimalizácia vzniku nových izolovaných sídelných útvarov a stavebného zrastania sídiel,
- **ochrana krajiny** – dôsledné rešpektovanie vymedzených chránených území, chránenej poľnohospodárskej a lesnej pôdy vrátane ich ochranných pásiem,
- **zvýraznenie prvkov ÚSES v území** – zamedzenie zasahovania urbanizácie na hranicu a do siete ÚSES, zdôrazniť územné vyjadrenie prvkov ÚSES (biocentier, biokoridorov a interakčných prvkov) pomocou ochranných pufráčnych pásov a zón tvorených krajinnou zeleňou,
- **prerastanie krajiny a sídla** – podpora otvorených priestorov zelene a prechodov do voľnej krajiny najmä na periférii sídla, stanovenie optimálneho rozsahu pre zachovanie kontinuálneho otvoreného krajinného priestoru v rámci urbanizovaných území,
- **zachovanie pôvodnej krajinej štruktúry pri urbanizácii** – stanovenie minimálneho a optimálneho pomeru pre zachovanie pôvodnej súvislej krajinej štruktúry a prírodných prvkov na novourbanizovaných územiach vzhľadom na polohu územia a charakter obce.

2. Vyššia kvalita života

Zlepšovanie kvality života je v území vyjadrené snahou o tvorbu zdravého, funkčného a harmonicky usporiadaného sídelného prostredia pomocou územných environmentálnych a estetických zásad. Cieľom je tvorba živých mestských a vidieckych organizmov s vysokou pridanou hodnotou a kvalitou.

Polyfunkčné využitie územia

Zásadou správneho fungovania a organizácie územia je optimálna funkčná a priestorová skladba územia vo forme vzájomne prepojených polyfunkčných urbanistických štruktúr, ktorá umožňuje dosiahnutie výraznej osobitosti urbanistického priestoru a umocnenie estetického a sociálneho účinku. Základom tvorby polyfunkčných štruktúr je integrácia funkcií s vylúčením uniformných postupov, najmä v predmestských a periférnych oblastiach (vnútorné a vonkajšie pásma).

- **polyfunkcia a väzby** – zásadne sa vyhnúť tvorbe monofunkčných, vzájomne neprepojených území, s dlhodobými negatívnymi hospodárskymi, environmentálnymi a sociálnymi dopadmi (neúmerné zaťaženie infraštruktúry, sociálna segregácia, nadmerné čerpanie zdrojov a pod.),
- **hierarchia a rozmanitosť funkcií** – organizmus sídla musí pozostávať zo štruktúry hierarchicky vzájomne naviazaných, prepojených a bezkolízne fungujúcich území s čo najrozmanitejšou funkčnou štruktúrou vzájomne kompatibilných funkcií a priestorov,
- **vzájomná kompatibilita funkcií** – konfigurácia a integrácia funkcií v rámci funkčných území musí vychádzať z príbuzných vlastností a kombinačných možností jednotlivých funkcií, pričom je potrebné brať ohľad na možnú nezlučiteľnosť niektorých funkcií (napr. bývanie a výroba),
- **oddelenie nekompatibilných funkcií** – sústreďovanie vzájomne nezlučiteľných funkcií v rámci funkčných území a ich vzájomné oddelenie neutrálnymi územiami (pufráčnymi priestormi) pre zmiernenie negatívnych vizuálnych, hlukových a iných environmentálnych dopadov,
- **priestorové usporiadanie funkcií** – pri tvorbe a komponovaní funkcií a funkčných území je potrebné rešpektovať ich charakter, vlastnosti, územné požiadavky (dostupnosť a obslužnosť) a najmä priestorové vyjadrenie, čo predpokladá:

- správnu integráciu funkcií, rôznych spôsobov a intenzít využitia územia na báze polycentrického usporiadania funkcií s dôrazom na pešiu dostupnosť,
- umiestňovanie intenzívnej zástavby (bytové domy, objekty občianskej vybavenosti) prevažne v centrálnych a exponovaných polohách sídla s plynulým prechodom intenzity a spôsobov zástavby do voľnej krajiny,
- umiestňovanie výrobných, obchodných a obslužných zón a prevádzok v nadväznosti na nadradenú dopravnú a technickú infraštruktúru.

Estetické a kultúrno-historické hodnoty územia

Zásady zamerané na estetickú kvalitu, kultúrno-historický kontext, identitu a charakter územia:

- **identita územia** – dosiahnutie čo najväčšej rozmanitosti, jedinečnosti a svojbytnosti urbanistických štruktúr (napr. rozličné formy zástavby) pri plnom využití a uplatnení prírodných podmienok a dochovaných hodnôt,
- **charakter územia** – rešpektovanie miestneho charakteru územia, charakteristických územných foriem, urbanistických štruktúr, originálnych spôsobov zástavby a využitia územia, lokálnych stavebných tradícií,
- **pamäť územia** – ochrana, starostlivosť a rozvoj dochovaného historického usporiadania územia a pôvodnej skladby jeho prírodných, kultúrnych a historických hodnôt,
- **kvalita územia** – inovatívne, originálne a vysokokvalitné zásahy do územia s vysokou pridanou a estetickou hodnotou a pozitívnym vplyvom na okolie a celé územie,
- **čitateľnosť územia** – obmedzenie negatívnych a invazívnych zásahov do pôvodných štruktúr územia, redukcia vizuálneho a estetického smogu na minimálnu mieru.

Verejné priestory

Zásady ochrany a tvorby funkčných, dostupných, atraktívnych, bezpečných a komfortných verejných urbánnych priestorov:

- **ochrana verejných priestorov** – verejné priestory (tak vo verejnom ako aj súkromnom vlastníctve) musia byť zachované ako otvorené priestory a musia byť maximálne chránené pred akoukoľvek snahou o fragmentáciu, zastavanie alebo likvidáciu,
- **tvorba verejných priestorov** – formovanie verejných priestorov pre jednotlivé územia na základe definovania potrebnej optimálnej (minimálnej) plochy relatívne k veľkosti sídla/zóny,
- **prepojenie verejných priestorov** – zabezpečiť funkčné prepojenie verejných priestorov ako základnej kostry živého organizmu obce s hierarchickým odstupňovaním podľa významu, charakteru a účelu v rámci sídla; tvorba vitálnej siete vzájomne prepojených parkov a verejných urbánnych priestorov integrovaných do urbanistickej štruktúry obce,
- **štrukturovanie verejných priestorov** – dodržiavanie kompozičných a estetických zásad pri tvorbe verejného priestoru – rozmanitosť a identita (bez monotónnych prvkov a bariér),
- **identita verejného priestoru** – verejný priestor v organizme obce vytvára, alebo zvyšuje rozlišovaciu schopnosť, ktorá sa vzťahuje aj na okolie a podporuje zvyšovanie povedomia miestnych obyvateľov a občianskej identity,
- **dostupnosť verejných priestorov** – zabezpečiť vizuálnu a fyzickú dostupnosť (najmä pešiu a cyklistickú) verejných priestorov bez funkčných a priestorových bariér pre všetky skupiny obyvateľstva (vrátane osôb so zníženou schopnosťou pohybu a orientácie – bezbariérovosť),

- **vymedzenie verejných priestorov** – verejné priestory sú principiálne vymedzené okolitou zástavbou, ktorej fasády by mali byť čelom k verejnému priestoru s určením stavebnej a uličnej čiary a proporcií stavieb; verejný priestor by nemal byť ohraničený dvormi a záhradami,
- **ekologický verejný priestor** – dôraz na zložku zelene pri tvorbe verejných priestorov, ktorá umožňuje zachovanie alebo znovuoobnovenie biodiverzity v sídelnom prostredí,
- **vyvážené zastúpenie funkcií verejných priestorov** – je nevyhnutné dbať na vyváženú vnútornú skladbu verejného priestoru a pomer zastúpenia jednotlivých funkcií (doprava, zeleň, technická infraštruktúra a pod.) najmä z hľadiska významu a účelu verejného priestoru; vyžaduje sa správna integrácia, lokalizácia a dizajn potrebných funkcií verejného priestoru (vyhnúť sa preferencii a prevahe jednej zložky napr. prevahe komunikácií a spevnených plôch).

Sociálna inklúzia

Zásady sociálnej inklúzie a rovnocenného prístupu sledujú tvorbu kvalitného, demokratického, solidárneho a bezpečného prostredia – územia pre všetkých.

- **sociálna integrácia** – rovnomerné zastúpenie všetkých skupín obyvateľstva na území (vekové, národnostné...) – zachovanie a posilnenie sociálneho premiešania v území (desegregácia),
- **sociálna rozmanitosť** – zabrániť vzniku veľkých území s jednostrannou sociálnou skladbou (vylúčiť vytváranie get tak s vysokým ako aj nízkym štandardom, t. j. bez delenia podľa príjmových skupín),
- **variabilná skladba územia** – integrácia rôznych typov zástavby, hustoty a veľkosti objektov pre rozličné príjmové skupiny obyvateľstva (napr. cenovo dostupné bývanie),
- **bezpečnosť a prevencia kriminality** – obmedzenie kriminality v území pomocou správneho usporiadania územia a urbánneho dizajnu – tvorba dostupných, vizuálne čitateľných priestorov bez skrytých a nedostupných zákutí, pre zabezpečenie prirodzenej kontroly obyvateľmi,
- **znižovanie sociálnych disparít** – efektívnou lokalizáciou, dostupnosťou a kvalitným štandardom verejnej infraštruktúry a služieb.

3. Zdravé životné prostredie

Environmentálne zásady územného plánovania, zamerané na ochranu a tvorbu zdravého a kvalitného životného prostredia. Urbanizácia územia by mala byť tvorená so zreteľom na čo najvyššiu možnú ochranu chránených prvkov územia a zachovanie a udržanie pôvodných ekosystémov.

Environmentálne zásady

- **redukcia exploatacie prírodných zdrojov a tvorby emisií** – efektívne energetické formy usporiadania územia, energetická sebestačnosť územia, efektívne využívanie prírodných zdrojov, využívanie OZE a pasívny solárny dizajn,
- **pasívny solárny dizajn** – formovanie a usporiadanie územia s ohľadom na pasívne využitie slnečnej energie v rámci urbanizovaných území pre dlhodobé znižovanie energetickej náročnosti územia a zvyšovanie jeho energetickej efektivity,
- **dostupnosť a adekvátna úroveň infraštruktúry** – zabezpečenie efektívne fungujúcej verejnej infraštruktúry optimálnym usporiadaním územia (občianska vybavenosť, verejné priestory, hromadná doprava, zeleň a pod.) v potrebnom rozsahu a kvalite podľa všeobecných štandardov a požiadaviek, čím sa vytvárajú predpoklady pre kvalitný život,

- **redukcia znečistenia územia hlukom** – pomocou správneho funkčného a priestorového členenia územia, najmä pri umiestňovaní zástavby v blízkosti veľkých zdrojov hluku je potrebné dimenzovanie protihlukových bariér, resp. pufračných zón,
- **zadržiavanie vody v území** – stanovenie minimálneho podielu nespevnených plôch v urbanizovanom území pre zabezpečenie prirodzenej retencie územia,
- **obmedziť riziká urbanizácie** – prevencia resp. reštrikcia urbanizácie v územiach, vyžadujúcich zvýšenú ochranu (inundačné a zátopové územia, zosuvné územia a pod.),
- **prevencia erózie pôdy** – minimalizácia negatívnych zásahov nevhodným priestorovým usporiadaním funkčných zložiek a systémov dopravnej a technickej infraštruktúry, efektívne a udržateľné protierózne opatrenia (odvodnenia a drenáže v území),
- **minimalizácia tvorby odpadov** – znovuvyužitie a recyklácia odpadov, reštrikcia skládkovania,
- **minimalizácia dôsledkov klimatických zmien na územie** – pre environmentálnu stabilitu územia je dôležitá implementácia a realizácia adaptačných stratégií na základe predpokladov dopadov zmeny klímy na územie.

Starostlivosť o krajinu

- **starostlivosť o krajinu** – permanentná starostlivosť a manažment krajiny (krajinné plánovanie) pri primeranom hospodárskom využívaní územia v súlade s ekologickými princípmi, s cieľom dosiahnutia vyváženého stavu a znižovaním rizika vzniku prírodných katastrof,
- **obnova krajiny** – znižovanie environmentálneho zaťaženia a rizika revitalizáciou zanedbaných, poškodených a zdevastovaných častí krajiny,
- **prevencia environmentálneho zaťaženia** – ekologické prístupy a postupy pre zabránenie alebo minimalizáciu vzniku environmentálnych záťaží najmä v aktívnych zónach znečistenia (napr. ťažobné areály),
- **zmierňovanie dopadov využívania územia** – na krajinu a prírodné procesy a to najmä dopadov na zmenu klímy, čerpanie zdrojov, kvalitu pôdy, biodiverzitu a vodný cyklus územia.
- **revitalizácia krajiny a ochrana prírodných hodnôt**

F.2 Funkčná zložka Bývanie

F.2.1 Charakteristika funkčnej zložky Bývanie

Bývanie možno charakterizovať ako časť životného procesu človeka a ním vytváraných skupín (jediniec, rodina, domácnosť, obec), v ktorom sa hlavne udržujú a obnovujú ľudské fyzické a duševné sily. Bývanie vo všeobecnosti plní základnú potrebu ľudskej spoločnosti pri uspokojovaní životných potrieb človeka pri regenerácii a reprodukcii ľudských síl. Bývanie uspokojuje nároky fyziologické, psychologické a sociologické, je vlastne základným zdrojom ľudskej energie a sociálnych väzieb¹²⁷.

Hlavnou funkciou bývania je tvorba najoptimálnejšieho obytného prostredia, v ktorom sa odohráva každodenný život ľudí. Je preto jednou z hlavných a tým aj nevyhnutných zložiek, ktorá má pri tvorbe nového a pretváraní existujúceho prostredia sídiel určujúci význam.¹²⁸

Obytné územia sú podľa § 12 ods. vyhlášky č. 55/2001 Z. z o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii definované nasledovne:

Obytné územia sú také územia, ktoré sú určené pre obytné domy a k nim prislúchajúce vedľajšie (napr. garáže, stavby občianskeho vybavenia, verejné dopravné a technické vybavenie, zeleň a detské ihriská). Územné a kapacitné usporiadanie jednotlivých zložiek obytnej plochy vychádza najmä z hustoty obyvateľstva, druhu stavieb na bývanie a ich výškového usporiadania, dochádzkových vzdialeností a prístupnosti, z požiadaviek na vytváranie tichých priestorov a ľahkej orientácie: musí zodpovedať charakteru mestského alebo vidieckeho sídla, rázu krajiny a jej klimatickým podmienkam a zabezpečovať zdravé bývanie. Hustota, členenie a výška stavieb na bývanie musia umožňovať najmä dodržanie odstupov a vzdialeností potrebných na oslnenie bytov, na zachovanie súkromia bývania, na požiarnu ochranu a civilnú ochranu a na vytváranie plôch zelene.

Pod pojmom bývanie sa teda rozumie širší kontext, predstavujúci interakciu vonkajších vzťahov v rámci obytného prostredia. Životný priestor človeka v byte sa nekončí jeho stenami. Prijemný pocit pohody, a nie iba pohodlia v byte, by mal pokračovať, pričom by ho mala charakterizovať harmonická väzba na okolité prostredie a prelínanie exteriéru s interiérom. Je potrebné zdôrazniť, že zužovanie problematiky bývania len na vlastný byt, resp. nevyhnutnú vybavenosť má za následok zvyšovanie významu súkromnej sféry bývania nad verejnou.

Po zmene politického systému sa začínajú prejavovať sociálne rozdiely spoločnosti, ktoré si vyžadujú reagovať na zmenené podmienky a zaoberať sa vo väčšej miere otázkami sociálneho bývania.

Od roku 1993, keď vznikla samostatná Slovenská republika, došlo v oblasti bývania a bytovej výstavby k mnohým zmenám.¹²⁹ Jedným z významných rozhodnutí bolo rozdelenie úloh v rámci politiky bývania na tri úrovne (centrálna, regionálna a lokálna). Štát zostal dôležitým aktérom, ktorý sa však prestal angažovať v bytovej výstavbe, ale prevzal na seba úlohu tvorca rámcových dokumentov, prostredníctvom ktorých sa snažil definovať základné princípy a pravidlá, v ktorých sa bude bytová politi-

¹²⁷ Projektování staveb bytových a občanských (1979)

¹²⁸ Kritériá pre tvorbu sídiel (Zibrínová 1984 str. 46)

¹²⁹ Mapovanie sociálneho bývania v mestách SR Ústav verejnej politiky a ekonómie, FSEV UK Bratislava, 2010 str. 6-7, Alexandra Suchalová, Katarína Staroňová

ka Slovenska ďalej pohybovať. Vplyv na vývoj bývania mal aj proces decentralizácie, ktorého súčasťou bol v roku 2001 aj presun kompetencií v oblasti bývania, územného plánovania a miestneho rozvoja na nižšiu úroveň, keďže mestá a obce dokážu lepšie reflektovať potreby na lokálnej úrovni. Kľúčovým hráčom zostal občan, ktorý má spraviť všetko pre to, aby si bývanie pre seba a svoju rodinu zabezpečil sám. Ako sa však veľmi rýchlo ukázalo, táto predstava bola iluzórna najmä z hľadiska možností a schopností občanov a špeciálne niektorých skupín zabezpečovať si bývanie výlučne vlastným pričinením, a tiež z hľadiska schopností a možností predstaviteľov samospráv.

Podľa koncepcie bývania z roku 1994 malo byť 20 % bytového fondu ponechaných na zabezpečovanie bývania pre sociálne slabšie skupiny obyvateľov, dáta z roku 2000 konštatujú, že v majetku obcí zostalo len 6,2 % nájomných bytových jednotiek (na porovnanie v krajinách EÚ dosahuje podiel verejného nájomného bytového fondu cca 18 %¹³⁰).

Od roku 1994 bolo vypracovaných celkovo päť koncepcií, z ktorých najnovšia bola schválená v roku 2010 s horizontom do roku 2015. Táto si ako prvá stanovila úlohu legislatívne deť novat' pojem sociálne bývanie.

Sociálne bývanie¹³¹ je bývanie obstarané s použitím verejných prostriedkov určené na primerané a ľudsky dôstojné bývanie fyzických osôb, ktoré si nemôžu obstarat' bývanie vlastným pričinením a spĺňajú podmienky podľa tohto zákona. Sociálne bývanie je aj bývanie alebo ubytovanie financované s použitím verejných prostriedkov a poskytované v rámci starostlivosti podľa osobitných predpisov¹³² Za primerané a ľudsky dôstojné bývanie sa považuje bývanie, ktoré spĺňa základné funkcie bývania.

Bývanie sociálneho charakteru, dotované bývanie, nájomné bývanie – existuje množstvo pojmov, ktoré v sebe zahŕňajú aspekt zabezpečovania bývania pre občanov netrhovým spôsobom, t.j. štátnou intervenciou.

Bývanie možno sledovať z dvoch hľadísk:

- uspokojovanie potrieb bývania - problematiku bytovej výstavby
- funkčno-priestorové, resp. výtvarno-estetické, ktoré sa prejavuje hlavne pri formovaní urbaného obytného prostredia ako kompozičný prvok podieľajúci sa na vytváraní urbanistickej štruktúry obce

F.2.1.1 Bytová výstavba

Doterajší vývoj v oblasti bytovej výstavby naznačuje, že z hľadiska vlastníckych foriem bytov s prihliadnutím na takmer celoplošnú privatizáciu bytov v 90-tich rokoch sa súkromná forma vlastníctva bytov v podmienkach Slovenska naďalej posilňuje. V minulom desaťročí z celkového počtu dokončených bytov tvorili byty v súkromnom vlastníctve ich užívateľov v priemere 83%.

¹³⁰ Koncepcia štátnej bytovej politiky do roku 2010, s. 7.

¹³¹ §21 ods. 1,2 zákona č. 443/2010 Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní

¹³² Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 317/2009 Z. z.

Tab. 5 Vývoj štruktúry dokončených bytov podľa vlastníctva

Ukazovateľ	Dokončené byty v roku									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
spolu	10321	14213	13980	12592	14863	14444	16473	17184	18834	17076
v tom vo vlastníctve:										
územných samospráv	1079	2397	3966	1528	2032	2143	3149	2631	2305	2481
družstevnom	52	267	64	77	302	0	2	20	0	0
súkromnom	8983	11509	9909	10960	12443	12293	13303	14527	16477	14548
ostatnom	207	40	41	27	86	8	19	6	52	47
podiel bytov v súkromnom vlastníctve	87	81	70,8	87	83,7	85,1	80,8	84,5	87,5	85,2

Zdroj: roky 2001-2003 vlastné spracovanie z výkazov ŠÚ SR Inv 3-04

roky 2004-2010 Publikácie „Trendy sociálneho vývoja v SR 2009, Publikácie „Trendy sociálneho vývoja v SR 2010, „Trendy sociálneho vývoja v SR 2011“

Veľkostná štruktúra dokončených bytov v Slovenskej republike v rokoch 2001-2010

Z hľadiska veľkostnej štruktúry bytov všetkých dokončených bytov, pri prevládajúcich podieloch veľkých bytov v rodinných domoch a určitého množstva nadštandardných bytov v bytových domoch súkromného sektora, podiel menších bytov sa s mierne rastúcou tendenciou pohybuje v rozpätí 20 až 30 %.

Priemerná veľkosť obytnej plochy bytov

V novopostavených bytoch v priebehu r. 2001-2010 v SR ukazovateľ priemernej obytnej plochy na 1 byt dosiahol 73,0 m², v sektore bytových domov vrátane bytov v ostatných budovách reprezentujúcich bývanie v mestách v priemere 51,1 m² a v bytoch rodinných domov v priemere 90,3 m² obytnej plochy na 1 byt. V porovnaní s plošným štandardom, ktorý vykazoval trvale obývaný bytový fond v r. 2001 sú tieto hodnoty rádovo vyššie a sú ovplyvnené hlavne výstavbou plošne nadštandardných bytov, najmä v rodinných domoch a určitým množstvom bytov v bytových domoch.

V r. 2001 v SR plošný štandard bytov bytového fondu dosiahol hodnotu v priemere 56,1 m² obytnej plochy na 1 trvalo obývaný byt, v bytových domoch 43,8 m² a v rodinných domoch 68,8 m².

Tab. 6 Porovnanie podielu veľkostnej štruktúry bytov

veľkosť bytu	podiel v %			
	1991 ¹	2001 ¹	2001-2010 ²	
jednoizbové		11,2	7,4	9,7
dvojizbové		27,1	19,7	19,9
trojizbové		38,8	41,4	27,5
štvor a viacizbové		22,9	31,6	42,9
spolu		100,0	100,0	100,0

Zdroj: ¹ ŠÚ SR sčítanie ľudu, domov a bytov 1991,2001 – podiel z trvale obývaných bytov

² Vlastný výpočet z celkového počtu dokončených bytov v rokoch 2001-2010 z výkazu ŠÚ SR Inv 3-04

Tab. 7 Porovnanie veľkostnej štruktúry bytov

veľkosť bytu	Počet bytov			
	1991 ¹	2001 ¹	2001-1991 ¹	2001-2010 ²
jednoizbové	181956	123396	-58560	14478
dvojizbové	438835	327605	-111230	29861
trojizbové	627595	689584	61989	41280
štvor a viacizbové	369442	524951	155509	64364
spolu	1617828	1665536	477708	149980

Zdroj: ¹ ŠÚ SR sčítanie ľudu, domov a bytov 1991,2001 – stav trvale obývaných bytov

² ŠÚ SR výkaz Inv 3-04 - dokončené byty v rokoch 2001-2010 – vlastný výpočet

Pozn. Porovnateľné údaje o stave a štruktúre trvale obývaných bytov z výsledkov sčítania v r. 2011 nie sú zatiaľ k dispozícii

Tab. 8 Porovnanie štandardu priemernej obytnej plochy na 1 byt

	Priemerná obytná plocha v m ² na 1 byt		
	1991 ¹	2001 ¹	2001-2010 ²
spolu	47,3	56,1	73,0
rodinné domy	55,2	68,8	90,3
bytové domy	39,3	43,8	51,1
ostatné a nezistené domy	37,4	47,0	x

Zdroj: ¹ ŠÚ SR sčítanie ľudu, domov a bytov 1991,2001 – stav trvale obývaných bytov

² ŠÚ SR výkaz Inv 3-04 - dokončené byty v rokoch 2001-2010 – vlastný výpočet

Pozn. Porovnateľné údaje o priemernej obytnej ploche v trvale obývaných bytoch z výsledkov sčítania v r. 2011 nie sú zatiaľ k dispozícii

Trend vývoja vlastníckej štruktúry dokončených bytov poukazuje na stabilizovaný vývoj podielu bytov vo vlastníctve miest a obcí. Tento vývoj ovplyvnil hlavne vytvorený systém štátnej podpory na obstaranie nájomných bytov, prípravu územia a technickej vybavenosti súvisiacej s výstavbou bytov. V nasledujúcej tabuľke je uvedený podiel výstavby obecných nájomných bytov na celkovom počte dokončených bytov v rokoch 2001 až 2010.

Tab. 9 Podiel obecných nájomných bytov na celkovom počte dokončených bytov v %

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
%	10,4	16,9	28,4	12,1	13,7	14,8	19,1	15,3	12,2	14,5

Zdroj: ¹ ŠÚ SR sčítanie ľudu, domov a bytov 1991,2001 – stav trvale obývaných bytov

² ŠÚ SR výkaz Inv 3-04 - dokončené byty v rokoch 2001-2010 – vlastný výpočet

Vo výstavbe bytov súkromný sektor v posledných rokoch a ešte aj v súčasnosti takmer v plnej miere pokrýva vlastnícke bývanie obyvateľstva. Štandardná ponuka komerčných nájomných bytov zatiaľ prakticky neexistuje. Pri obmedzených verejných zdrojoch je možné predpokladať v rámci súkromného sektoru postupné rozvíjanie smerom k rozširovaniu aj podnikateľského nájomného bývania, avšak pre najbližšie obdobie, vzhľadom na legislatívne podmienky a možno aj na model založený na ambícií vlastníť byt nie je predpoklad významnejšieho zastúpenia tohto segmentu bývania na bytovom trhu.

Tejto problematike sa venuje tiež Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2012-2016, v ktorom okrem iného sa deklaruje vytvorenie podmienok pre vstup súkromného kapitálu do výstavby nájomných bytov.

F.2.1.2 Priestorové hľadisko

Priestorové usporiadanie

Z hľadiska priestorového usporiadania obytných území je možné rozlíšiť tri základné typy zástavby so spôsobmi integrácie rôznych funkcií do bytových objektov nevyhnutných pre fungovanie obytnej zóny:

- otvorená
- uzavretá
- integrovaná

Pri tvorbe a formovaní obytných území podstatnú úlohu zohráva základná koncepcia a forma zoskupenia domov, ktorá vytvára zmes a prelínanie súkromných a verejných priestorov. V koncepcii musí byť zahrnutých viacero faktorov, vrátane sociálneho prejavu, ktorý vylučuje znaky segregácie. Pritom verejné priestory musia byť obyvateľmi vnímané ako pokračovanie a rozšírenie vlastného obytného priestoru.

Formy zástavby

Bývanie sa realizuje nasledovnými formami zástavby:

- viacpodlažná bytová zástavba
- malopodlažná bytová zástavba.

Pod pojmom viacpodlažná bytová zástavba sa rozumie bytová zástavba formou viacpodlažných bytových domoch (v bytových domoch s viac ako 4-mi a viacerými nadzemnými podlažiami)

Pod pojmom malopodlažná bytová zástavba sa rozumie:

- bytová zástavba formou malopodlažných bytových domov (v bytových domoch do 4-nadzemných podlaží),
- bytová zástavba v rodinných domoch

V zmysle STN 73 4301 Budovy na bývanie predstavujú budovy, určené na dlhodobé bývanie, v ktorých viac ako polovica z celkovej podlahovej všetkých miestností pripadá na byty, vrátane plochy domového vybavenia určeného pre obyvateľov jednotlivých bytov. Členia sa na rodinné a bytové domy.

Bytové domy

V zmysle STN 73 4301 Budovy na bývanie, bytový dom je budova na bývanie pozostávajúca zo štyroch a viacerých bytov prístupných zo spoločného domového komunikačného priestoru, so spoločným hlavným vstupom z verejnej komunikácie. Podľa riešenia domovej komunikácie sa rozoznávajú tri základné druhy bytových domov:

- schodišťové vertikálne sústavy
- pavlačové a chodbové horizontálne sústavy
- kombinované sústavy

Bytové domy možno ďalej deliť na:

- schodišťové
- bodové
- vežové
- pavlačové
- chodbové
- mezonetové
- terasové
- štrukturálne

Základné typy bytových domov možno špecifikovať:

- radový dom s rohovou sekciou
- bodový dom
- pavlačový dom
- chodbový dom
- bariérový dom
- terasový dom
- pahorkový dom
- štruktúrny dom

Rodinné domy

V zmysle STN 73 4301 Budovy na bývanie, rodinný dom je budova určená predovšetkým na rodinné bývanie so samostatným vstupom z verejnej komunikácie. Môže mať najviac tri byty, dve nadzemné podlažia a podkrovie. Podľa spôsobu zástavby a uplatnenia v urbanistickej štruktúre sa rozoznávajú nasledovné základné druhy rodinných domov:

- podľa usporiadania a urbanistickej situácie
 - izolované
 - dvojdomy
 - radové
 - átriové
 - terasové
- podľa vertikálneho rozloženia
 - prízemné
 - prízemné s podkrovím
 - dvojpodlažné
 - dvojpodlažné s podkrovím
 - podľa riešenia suterénu
 - podpivničené
 - čiastočne podpivničené
 - nepodpivničené

Formy bývania

Pre zabezpečenie potrieb bývania je možné špecifikovať nasledovné formy bývania:

- bývanie vo vlastných domoch (rodinných domoch)
- bývanie v bytoch vo vlastníctve občana v bytových domoch
- bývanie v družstevných bytoch
- bývanie v prenajatých obecných a štátnych bytoch
- bývanie v prenajatých bytoch v súkromnom vlastníctve fyzických a právnických osôb
- špecifické formy bývania (pre občanov v hmotnej alebo sociálnej núdzi, pre skupiny seniorov, alternatívne bývanie pre skupiny občanov so zvláštnym sociálnym postavením ako sú napr. neplatiči nájomného, mladí ľudia opúšťajúci zariadenia sociálnej starostlivosti, občania po výkone trestu, ľudia bez domova a pod.).

Právny rámec vlastníctva bytov a nebytových priestorov predstavuje zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov. Z hľadiska vlastníckych vzťahov k bytom sa používa členenie:

- vlastnícky sektor
- nájomný sektor
- družstevná forma správy bytov
- ostatné

Tejto problematike sa venuje tiež Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2012-2016, v ktorom okrem iného sa deklaruje vytvorenie podmienok pre vstup súkromného kapitálu do výstavby nájomných bytov.

F.2.1.3 Konceptné podklady v oblasti bývania v súčasnosti

Konceptnými dokumentmi Slovenskej republiky pre oblasť bývania sú najmä koncepcie štátnej bytovej politiky. Od roku 1994 bolo vypracovaných päť koncepcií, vytvárajúcich legislatívne podmienky v nadväznosti na širšie súvislosti sociálno-ekonomického, inštitucionálneho a technického vývoja v krajine. Konceptný podklad v súčasnosti tvorí Koncepcia štátnej bytovej politiky do r. 2015 (MVRR SR, r. 2009 schválená vládou SR č. uzn. 96/2010), ktorej hlavným cieľom je vytvorenie predpokladov trhového prostredia pre poskytovanie bývania, umožňujúceho domácnostiam bývať podľa ich príjmovej situácie.

Východiskový dokument štátu v oblasti bývania na uvedené obdobie má zároveň umožniť mobilitu pracovnej sily a uspokojenie dopytu po bývaní využitím existujúceho fondu bytov bez nadmerného tlaku na novú výstavbu.

Cieľom štátnej bytovej politiky je postupné zvyšovanie celkovej úrovne bývania tak, aby bolo bývanie pre obyvateľstvo dostupné a aby si každá domácnosť mohla zabezpečiť primerané bývanie. Dôstojné bývanie je základnou životnou potrebou, ale zároveň nákladnou záležitosťou, často presahujúcou možnosti obyvateľov, preto je potrebné vytvárať podmienky najmä pre bývanie príjmovo a sociálne slabších vrstiev obyvateľstva.

V oblasti kvality bývania je prvoradou úlohou zlepšenie technického stavu jestvujúceho bytového fondu. S použitím vhodných nástrojov obnovy má byť predĺžená jeho životnosť a znížená energetická

náročnosť. Z hľadiska kvantitatívnej úrovne bývania pôjde predovšetkým o dosiahnutie cieľa postupného nárastu vybavenosti obyvateľstva bytmi.

Vzhľadom na špecifickosť problematiky, medzi strategické dokumenty v oblasti bývania patrí aj Stratégia SR pre integráciu Rómov do roku 2020, schválená Uznesením vlády SR č.1/2012, ktorá pre oblasť bývania stanovila globálny cieľ:

- Zlepšiť prístup k bývaní s osobitným dôrazom na sociálne bývanie a potreba podporovať odstránenie segregácie v bývaní, a plné využitie finančných prostriedkov, ktoré sa nedávno sprístupnili v kontexte Európskeho fondu regionálneho rozvoja.
- Znížiť rozdiel medzi väčšinovou populáciou a Rómami v podiele prístupu k bývaní a inžinierskym sieťam (napr. voda, elektrina a plyn) a znížiť podiel chatrčí a nelegálnych obydí o 25 %.

Pôsobnosť v oblasti bývania je rozdelená medzi štát a obce predstavujúce verejný sektor a medzi súkromný sektor – podnikateľskú sféru a občanov. Vymedzenie kompetencií:

Štát – vytváranie legislatívnych nástrojov pre jednotlivé subjekty v sektore bývania a ekonomických nástrojov na dostupnosť bývania nástrojov dotačnej, úverovej a daňovej politiky, ako aj nevyhnutnú metodickú činnosť v tejto oblasti.

Samosprávne kraje – koncepcná, legislatívna a výkonná činnosť, ktorá vyplýva z ich úloh pri starostlivosti o všestranný rozvoj svojho územia a potreby svojich obyvateľov podľa zákona č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov. Medzi základné úlohy pri napĺňaní poslania samosprávneho kraja patrí aj rozvoj bývania.

Avšak ich úlohy a pôsobnosť uvedený zákon a zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých kompetencií z orgánov štátnej správy na samosprávu v znení neskorších predpisov vymedzuje všeobecne. Ani jeden z týchto predpisov totiž neobsahuje explicitne úlohy pre samosprávy vyšších územných celkov v oblasti rozvoja bývania.

V zákone č. 443/2010 Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní sa upravuje rozsah, spôsob a podmienky pre poskytovanie dotácií, účelom ktorých je obstaranie nájomného bytu na účel sociálneho bývania (ktoré je v predmetnom zákone definované), obstaranie technickej vybavenosti a odstránenie systémovej poruchy bytového domu. Žiadateľom o dotáciu môže byť obec (v hlavnom meste Bratislava a v meste Košice aj mestská časť), vyšší územný celok, bytové družstvo, správca bytového domu alebo spoločenstvo vlastníkov bytov a nebytových priestorov.

Obce – príprava územných plánov, tvorba miestnej bytovej politiky a programov rozvoja bývania, oblasť sociálneho bývania, koordinácia účastníkov.

Miestne samosprávy na svojom území zodpovedajú za územné plánovanie a za miestnu bytovú politiku. V úrovni obcí ide najmä o praktické napĺňanie ustanovení zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, týkajúcich sa oblasti rozvoja bývania. Konkrétne v rámci § 4 ods. 3 písm. j) sa uvádza, že *"obec pri výkone samosprávy najmä: obstaráva a schvaľuje územno-plánovacie dokumentácie sídelných útvarov a zón, koncepciu rozvoja jednotlivých oblastí života obce, obstaráva a schvaľuje programy rozvoja bývania a spolupôsobí pri vytváraní vhodných podmienok na bývanie v obci"*. Prax, resp. reálna situácia v oblasti zabezpečenia programov rozvoja bývania je na veľmi nízkej úrovni.

Súkromný sektor – má dominantné postavenie pri zabezpečovaní činností spojených s rozvojom bývania a obnovou bytového fondu. Pôsobnosť súkromného sektora je spojená najmä s poskytovaním služieb spojených s bývaním a jeho rozvojom a zabezpečovaním finančných zdrojov pre rozvojové aktivity v bývaní Bankový sektor, podnikatelia, správcovské spoločnosti, investori, developeri, poskytovatelia služieb – uspokojovanie dopytu na bytovom trhu¹³³.

Občania – zodpovednosť za obstaranie vlastného bývania.

F.2.1.4 Nástroje podpory rozvoja bývania

Podpora bývania sa v súčasnosti realizuje prostredníctvom nasledovných ekonomických nástrojov:

- dotácie na obstarávanie nájomných bytov s limitovaným plošným a cenovým štandardom, určených na bývanie sociálne slabších skupín obyvateľstva,
- dotácie na výstavbu technickej infraštruktúry podmieňujúcej výstavbu a užívanie nových bytov,
- dotácie na odstraňovanie porúch budov na bývanie,
- transfer do Štátneho fondu rozvoja bývania, z ktorého prostriedkov bude podpora poskytovaná predovšetkým občanom s nižšími príjmami a na výstavbu nájomných bytov ako aj na obnovu bytových domov,
- štátnu prémie k stavebnému sporeniu,
- štátny príspevok na úhradu časti úrokov k hypotekárnym úverom,
- realizáciu programu podpory rozvoja bytovej výstavby formou poskytovania bankových záruk za úvery na výstavbu bytových domov.

Podpora rozvoja bývania prostredníctvom programov:

- Programu rozvoja bývania – dotácie
- Štátneho fondu rozvoja bývania
- Štátnej prémie k stavebnému sporeniu
- Program záruk Štátneho príspevku k hypotekárnym úverom
- Vládny program zateplovania - nástroj podpory rozvoja bývania zameraný na zlepšenie energetickej hospodárnosti budov na bývanie – rodinných domov a bytových domov
- Podpora určitých aktivít súvisiacich s obnovou bývania z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja je v programovom období 2007 – 2013 možná v rámci Regionálneho operačného programu a Operačného programu Bratislavský kraj, ktoré sú v pôsobnosti Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky ako Riadiaci orgán pre Regionálny operačný program a to formou Integrovaných stratégií rozvoja mestských oblastí. V zmysle príslušných nariadení Európskej komisie je v súčasnosti možná podpora obnovy spoločných častí budov a znižovanie energetickej náročnosti budov.

¹³³ Štátna bytová politika do r. 2015

F.2.2 Trendy vývoja funkčnej zložky Bývanie

Medzi výrazné fenomény transformačných zmien patrí proces suburbanizácie. Prímestské zóny, ktoré tvoria vidiecke obce v zázemí väčších miest tzv. suburbánne obce, prechádzajú najvýraznejšími zmenami. V týchto zónach sa koncentruje intenzívna bytová výstavba, čím rastú aj populačne v dôsledku sťahovania sa obyvateľov z miest. Ide o obce v zázemí miest, ktoré disponovali a disponujú dostatkom stavebných parciel. „Suburbánne obce zaznamenávajú značné zlepšenie kvalít ich ľudských potenciálov, zlepšenie bývania a čiastočne sídelných a životných podmienok. Na druhej strane dochádza k disproporciám a tlakom na mestá v dôsledku dopravnej záťaže a z hľadiska saturácie občianskej vybavenosti.

V uplynulom desaťročí 2001-2010 je sledovateľná tendencia nárastu počtu obyvateľov vo vidieckych sídlach ako celku, na druhej strane v mestách je vývoj opačný. Tendencie vývoja obyvateľstva na začiatku 21. tisícročia sú teda diametrálne odlišné od situácie napríklad pred 20 rokmi, keď počet obyvateľov rástol hlavne v mestách a keď vidiek vymieral a strácal obyvateľstvo migráciou v prospech miest. V celkovom vývoji obyvateľstva nárast zaznamenávajú územia v blízkosti centier atraktívnych z hľadiska ponuky práce a obsluhy. V území Bratislavského kraja v uplynulom období výraznejší nárast počtu obyvateľov zaznamenali obce v okrese Senec (14,7 tisíc obyvateľov v r.2001-2010) , ale aj v okrese Pezinok a Malacky (11,3 tisíc obyvateľov v r. 2001-2010). Tento trend vývoja možno spájať so suburbanizačnými procesmi.

Na trend vývoja rozmiestnenia obyvateľstva Slovenska do miest a vidieckych obcí poukazuje nasledujúca tabuľka:

Tab. 10 Trend vývoja rozmiestnenia obyvateľstva Slovenska do miest a vidieckych obcí

Sídlna štruktúra	Prírastok obyvateľov		
	2003-2005	2006-2010	2003-2010
mestá	-3452	-14554	-18006
vidiecke obce	12579	60647	73226
SR	9127	46093	55220

Zdroj: vlastné spracovanie z podkladov ŠÚ SR: Bilancia pohybu obyvateľstva v SR 2001-2010, zisťovanie výkaz Inv 3-04

Ďalší aspekt, ktorý má progredujúci trend je intenzifikácia – zahusťovanie obytných ako aj ostatných urbánných štruktúr. Na jednej strane ide o „prínos“, ktorý redukuje zábery poľnohospodárskej pôdy a prináša aj racionalizáciu pri spotrebe energií, na druhej strane dochádza k zvyšovaniu hustôt, resp. koncentrácie obyvateľstva v dotknutých územiach. Tento proces má však obmedzujúce faktory, medzi ktoré patria:

- priestorový limit,
- limit dopravnej infraštruktúry,
- limit technickej infraštruktúry,
- hygienicko-zdravotné požiadavky,
- psychologické požiadavky.

V súčasnosti dochádza k diferenciacii požiadaviek a nárokov obyvateľov na spôsob a formu bývania ako aj na samotný byt. Pozornosť sa sústreďuje na kvalitu bývania a sociálne prostredie. Začínajú sa

prejavovať sociálne rozdiely spoločnosti, ktoré si vyžadujú reagovať na zmenené podmienky a zaoberať sa vo väčšej miere otázkami sociálneho bývania, ako napr. tzv. štartovacími bytmi pre mladé rodiny, alebo reagovať na trendy vyplývajúce z demografických prognóz vo vývoji obyvateľstva. Dochádza k starnutiu populácie, čo sa prejavuje nárastom poproduktívnej zložky obyvateľstva, čo zvyšuje dopyt po nízko nákladovom bývaní (sociálnom bývaní). Zaznamenávané je aj znižovanie zastúpenia dvojgeneračných domácností, čím dochádza k zvyšovaniu počtu jednočlenných alebo dvojčlenných domácností.

Vo väzbe na problematiku sociálneho bývania je možné vychádzať z overených postupov v zahraničí. V Európe a iných krajinách OECD existujú rôzne modely sociálneho bývania vo vzťahu k cieľovým skupinám. Najmä v krajinách západnej Európy existujú štátom podporované a iniciované programy sociálneho bývania, ktoré sú jedným z prostriedkov spoločenskej integrácie nízkopříjmových skupín a skupín so zvláštnymi potrebami, ako sú napríklad marginalizované alebo krízové skupiny.

Integrované sociálne bývanie s nižším štandardom pre marginalizované skupiny obyvateľov v obci Tachty. Každá bytová jednotka má vlastný vstup priamo z verejného priestranstva. (fotografia: archív autorov)

Systém sociálneho bývania musí mať aj ten rozmer, prostredníctvom ktorého by práve ľuďom v zlej sociálnej situácii umožnil dostať sa preč z geta alebo z prostredia, ktoré je sociálne deprivované, čím ľuďom zabráňuje sociálne rásť. Príkladom môže byť forma, kde je súčasťou bytových domov pre stredné triedy je byt pre chudobných ľudí s regulovaným nájomným. Môžu bývať v sociálnom prostredí, do ktorého by sa ináč nedostali, lebo by nemali peniaze na platenie nájomného. To im umožňuje zvyšovať ich sociálny kapitál. Získavajú kontakty v strednej vrstve, a vďaka nim si skôr nájdu zamestnanie, zvyšuje sa ich kultúrny kapitál – učia sa od ľudí, ktorí v ich okolí žijú, novým sociálnym zručnostiam. Toto by mohla byť pre SR inšpirácia, ako bývanie môže prispievať k individuálnemu rastu a sociálnej mobilite týchto ľudí¹³⁴. V niektorých krajinách ako je Francúzsko, Dánsko a Rakúsko mô-

¹³⁴ Mapovanie sociálneho bývania v mestách SR (Ústav verejnej politiky a ekonómie, FSEV UK Bratislava, 2010)

žu obce určiť, že určité byty, ktoré nevlastní obec majú charakter sociálneho bývania. Navyše existujú tiež systémy v rámci ktorých môže vlastník sociálnych bytov sa špecializovať na poskytovanie bytov pre špecifické skupiny, ku ktorých patria študenti, starší alebo handicapovaní občania.

Vlastníkmi sociálnych bytov sú väčšinou obce a neziskové bytové organizácie, v prípade, že sociálne byty sú vo vlastníctve súkromným vlastníkom, potom je činnosť týchto vlastníkov regulovaná zákonom a podlieha dozoru zo strany verejnej správy. Pre sociálne bývanie je tiež typické, že jeho nájomníci sú lepšie chránení proti vystaňovaniu a je tiež bežné, že sa zapájajú do rozhodovania správcovskej organizácie¹³⁵

Trend „single“ bývanie resp. spôsobu života je súčasťou dnešnej doby. Tento trend sa však spája aj s ekonomickou situáciou – kvôli finančnému zabezpečeniu, či vlastnej potrebe mnoho, najmä mladých ľudí uprednostňuje kariéru pred rodinným životom, aspoň do veku zrelosti. Tento trend je citeľný v mestskom prostredí, ktorý vyvoláva zvýšený dopyt po malometrážnych bytoch.

V súvislosti so starnutím populácie dochádza k javu, na ktorý je potrebné reagovať. Ide o vytváranie predpokladov pre túto časť populácie, pre ktorú je potrebné zabezpečiť možnosť dožitia v prostredí v ktorom žije, pričom toto prostredie by sa malo jedincovi prispôbiť. Riešenie tejto problematiky výstavbou domovov dôchodcov a sústreďovanie starších osôb na jedno miesto, do jedného zariadenia na okraj obce bez možnosti kontaktu so životom nie je šťastným riešením.

Vplyvom spoločenských zmien a hlavne nástupom informačnej spoločnosti do celkového života spoločnosti, sa začínajú vo väčšom rozsahu prejavovať tendencie prelínania bývania a práce. Uvedené trendy prinášajú väčšiu flexibilitu v oblasti práce a voľného času, znižujú nároky na dopravnú infraštruktúru a vytvárajú tlaky na zmenu tradičných, zaužívaných foriem vzťahov medzi obcami, ako aj vo vnútri obcí, ktoré vplyvajú na život obyvateľov ako aj na podobu verejných priestorov.

V oblasti bývania sa presadzujú trendy zvyšovania polyfunkčnosti obytného prostredia. Ide o kvalitatívne vyššie urbanizované prostredia s uplatňovaním intenzifikácie bývania, používania špecifických foriem a typov bytov, vrátane občianskej vybavenosti rôznej hierarchickej úrovne, (zabezpečujúca denné potreby, vyššia vybavenosť), bezproblémový prístup k službám. Zo sociologického hľadiska dôležitým aspektom v rámci obytných území je potreba mať pocit spolupatričnosti a potreby identifikovania sa s konkrétnou lokalitou a tým ktorým spoločenstvom. Interakčné medziľudské vzťahy v obytnom prostredí by mali byť zabezpečované v rámci verejných priestorov.

Formy bývania ako tzv. „čisté bývanie“ sú poznačené stereotypom, prejavujúcim sa v striedaní časového rytmu odchádzky a dochádzky v špičkách a „vyľudnenia“ v priebehu pracovného času, čo môže mať negatívny vplyv na znižovanie celkovej sociálnej bezpečnosti týchto území. Vo vzťahu na trendy vývoja spoločnosti, potreby vyššej bezpečnosti, ako aj z hľadiska posilňovania sociálnych vzťahov sa javí vhodné prelínanie jednotlivých funkčných zón bývania, práce a zotavenia.

¹³⁵ IVANIČKA, K. Sociálny bytový sektor a úloha neziskových bytových organizácií str. 3,4

Polyfunkčné obytné prostredie, Rezidencia Záhorská, Záhorská Bystrica¹³⁶

Nový systém nástrojov preferujúcich, resp. podporujúcich intenzívnejšie formy výstavby rodinných a bytových domov smerujúce k ekonomickým úsporám, k šetreniu plôch poľnohospodárskej pôdy a k iným relevantným efektom by bolo vhodné doplniť využitím systémov uplatňovaných v krajinách EÚ (viď príklad mestskej časti Štokholmu „Hammarby Sjöstad“).

Vyššie uvedené doplnenie vychádza aj z textu štátnej bytovej politiky do r. 2015 „Jednou z foriem efektívnejšieho využitia pozemkov je aj uprednostňovanie progresívnych foriem zástavby pri plánovanej výstavbe rodinných domov, čím sa zabezpečí zníženie nákladov na technickú infraštruktúru, dosiahne sa zníženie nákladov na výstavbu bytov, nákladov na vykurovanie bytov a tým sa zvýši aj dostupnosť bývania pre obyvateľstvo.“

Európska komisia v rámci stratégie Európa 2020 pre zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu stanovila päť hlavných cieľov. Jeden z týchto cieľov sa týka klímy a energetiky. Vo vzťahu na splnenie tohto cieľa EK vypracovala „Plán prechodu na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo v roku 2050“, v ktorom pre oblasť bytového sektora a služieb ponúka nízkonákladové a krátkodobé príležitosti na zníženie emisií, v prvom rade prostredníctvom zlepšenia energetickej hospodárnosti budov. Uvedenými opatreniami by bolo možné do roku 2050 v tejto oblasti dosiahnuť zníženie emisií o približne 90 %. V zmysle týchto opatrení je potrebné nové budovy navrhovať ako inteligentné budovy s nízkou alebo nulovou spotrebou energie.

Vývojové trendy v oblasti bývania (v zahraničí sa už realizujú), smerujú k potrebe minimalizovania dopadov na životné prostredie, orientácie na nízkoenergetické bývanie prispôbené okoliu, čo sa ukazuje ako jediná alternatíva pre zabezpečenie udržateľného rozvoja/urbanizmu. Základné princípy udržateľného urbanizmu sú v zmene zaužívaného lineárneho prístupu hospodárenia na tzv. cyklický,

¹³⁶ Zdroj: http://www.rezidenciazahorska.sk/index.php?id_clanok=134 (november 2013)

ktorý je založený na presadzovaní potreby sebestačnosti – nezávislosti na vonkajších zdrojoch¹³⁷. Spoločné princípy už realizovaných projektov v zahraničí sú:

- Konceptia využitia územia riešená tak, aby sa redukovali prepravné vzdialenosti,
- Uvedomelý systém pešej a cyklistickej verejnej dopravy,
- Využívanie lokálnych obnoviteľných zdrojov získania energie,
- Tvorba biotopov a vodných plôch/tokov spojené s redukciami spevnených plôch,
- Hospodárenie so zrážkovou vodou,
- Návrat ku komunitným aktivitám a aktívnemu využívaniu verejných priestorov ako aj strešných plôch na pobyt a rekreáciu,
- Redukcia tvorby odpadu a zariadenie na lokálne spracovanie odpadu príp. jeho premenu na energiu,
- Esteticky potešujúci dizajn urbánneho prostredia zahrňujúci rad charakteristík ako aktívne fasády, ľudská mierka objektov, variabilita architektúry prispôbená terénnym danostiam,
- Variabilita formy zástavby – tendencia miešania viacpodlažných bytov s radovou zástavbou v záujme sociálnej rozmanitosti,
- Aktívne podieľanie sa budúcich užívateľov bytov na tvorbe a dizajne budúceho zastavaného územia ako aj na živote a dianí v novo urbanizovanom území

Hammarby Sjöstad

Príklad realizovaného environmentálneho a ekologického projektu v mestskej časti Štokholmu „Hammarby Sjöstad“. Cieľom projektu bola transformácia starej priemyselnej a prístavnej štvrte na modernú časť mesta.

Realizované príklady riešenia ekologických projektov poskytujú „návod“ akým spôsobom je možné postupne do prostredia slovenských obcí a miest transformovať základné princípy udržateľného urbanizmu. Presadzovanie uvedených princípov je možné jednak dôsledným využívaním nástrojov územného plánovania na obecnej úrovni, aktívnou účasťou obcí na koordinácii pri zosúladovaní zámerov investorov v rámci rozvoja bývania, vrátane využívania podporných finančných nástrojov a nasmerovania do cielených a zmysluplných rozvojových projektov.

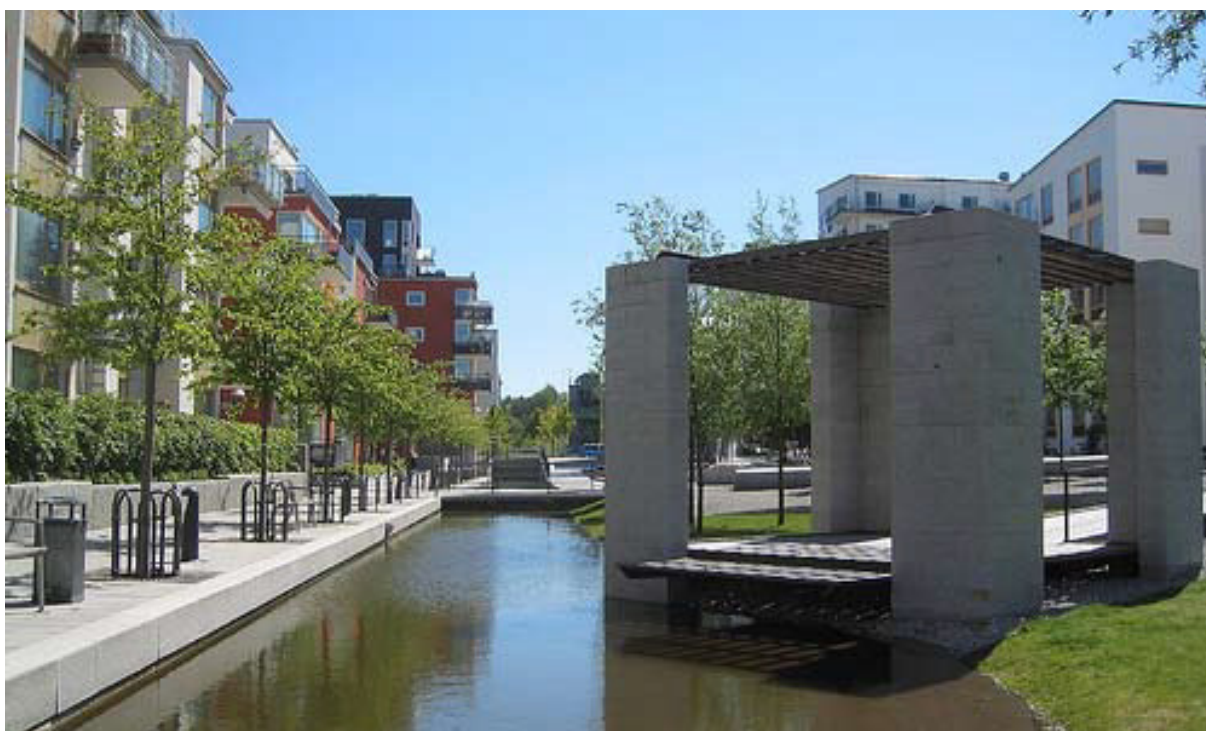

Obytné prostredie v Hammarby Sjöstad <http://www.hammarbysjostad.se/>

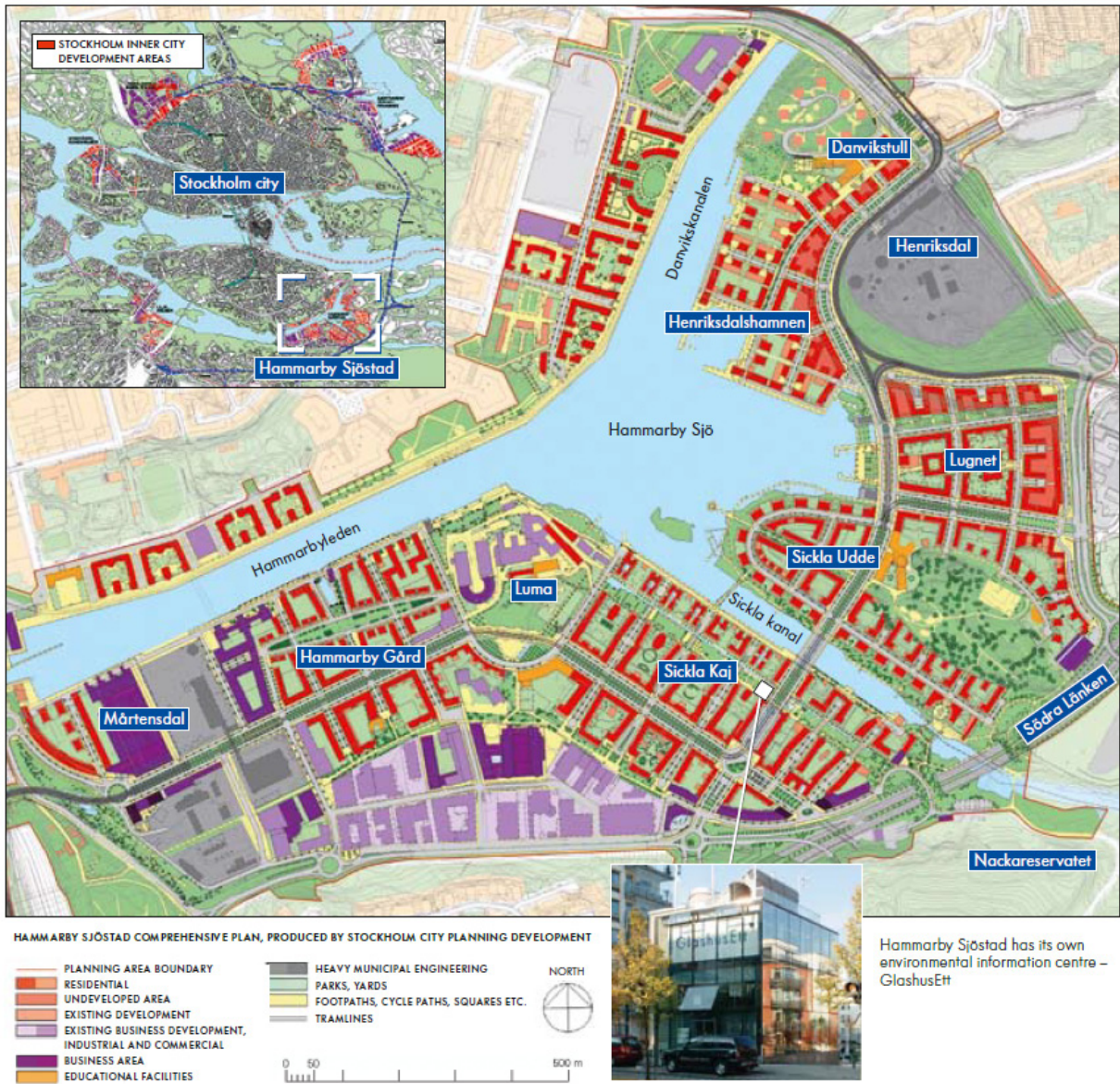
¹³⁷ <http://www.zelenarchitektura.sk/2011/11/zeleny-urbanizmus/> (apríl 2013)

Celkový záber na Hammarby Sjöstad <http://www.hammarbysjostad.se/>

Verejný priestor v Hammarby Sjöstad <http://www.hammarbysjostad.se/>

Komplexný urbanistický návrh (comprehensive plan) Hammarby Sjöstad (Stockholm city planning Development), zdroj: <http://www.hammarbysjostad.se/>

F.2.3 Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Bývanie

Bývanie predstavuje jednu z najdôležitejších oblastí života. Funkčná zložka bývanie má pri tvorbe nového a pretváraní existujúceho prostredia sídiel určujúci význam, je teda dominantnou zložkou na úrovni obce a zóny.

Úroveň regiónu

Pre oblasť bývanie na regionálnej úrovni vyplývajú úlohy koncepčného charakteru zo zákona č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov, resp. zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých kompetencií z orgánov štátnej správy na samosprávu v znení neskorších predpisov. Tieto úlohy sú vymedzené vo všeobecnej polohe, pričom explicitne vymedzené úlohy pre samosprávy vyšších územných celkov v oblasti rozvoja bývanie absentujú. Nepriamy resp. prenesený dosah pre oblasť bývanie je možné vyvodiť z úloh a cieľov územného plánovania regiónu, medzi ktoré patrí stanovenie zásad a regulatívov pre všetky oblasti regiónu, vrátane oblasti bývanie.

Pri usmerňovaní rozvoja regiónu v oblasti bývanie je preto potrebné rešpektovať:

- Zásady a ciele prijaté v dokumente KURS 2001 v znení KURS 2011 - zmien a doplnkov č. 1 KURS 2001¹³⁸:
 - polycentrický a vyvážený priestorový rozvoj
 - dynamické, atraktívne a konkurencie schopné mestá a mestské regióny,
 - rázovitý rozvoj – rozmanité a produkčné vidiecke oblasti,
 - partnerstvo medzi mestom a vidiekom
- Koncepciu štátnej bytovej politiky do r. 2015 (MVRR SR schválená vládou SR uzn. č. 96/2010),
- Národný akčný plán sociálnej inklúzie¹³⁹, vypracovaný v kontexte lisabonskej stratégie
- ostatné dokumenty, politiky

Zásady a ciele vyplývajúce z východiskových dokumentov a politík je potrebné transformovať do Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja regiónu a následne adaptovať pre oblasť bývanie pre potreby regiónu.

Nástrojom územného plánovania na regionálnej úrovni (ÚPN R) je v súlade s vyššie uvedenými dokumentmi koordinovať rozvoj bývanie v jednotlivých obciach regiónu, pričom je potrebné vychádzať z nasledovných ovplyvňujúcich faktorov:

- demografického vývoja obyvateľstva a migračných trendov do územia regiónu,
- štruktúry osídlenia daného regiónu,
- územnotechnických predpokladov rozvoja (dostupnosť - dopravné napojenie obce, technická infraštruktúra,
- úrovne životného prostredia dotknutých obcí,
- zvyšovania úrovne bývanie.

¹³⁸ KURS 2001 v znení zmien a doplnkov

¹³⁹ Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny SR (2004-2006)

Pri vytváraní predpokladov pre rozvoj bývania regiónu je potrebné:

- osobitnú pozornosť venovať procesu urbanizácie v ťažiskách osídlenia, resp. centrách ťažísk osídlenia, ktorú je možné sledovať na základe populačných zmien v troch základných častiach regiónov – jadre, suburbánnej zóne a periférnej časti regiónu.
- principiálne stanoviť „želateľný cieľ rozvoja regiónu“, s potrebou usmernenia procesov suburbanizácie, príp. desurbanizácie,
- Minimalizovať resp. obmedzovať negatívne „trendy“ zrastania sídiel preferovať a podporovať kompaktnosť a polyfunkčnosť urbanistických štruktúr,

Úroveň obce

Pri usmerňovaní rozvoja územia obce je v súlade s navrhovanou koncepciou funkčného a priestorového usporiadania územia obce potrebné uplatňovať nasledovné všeobecné zásady pre funkciu bývania:

- zosúladenie obytného územia obce s prírodnými a civilizačnými danosťami¹⁴⁰
- vzťah veľkosti obytných území k veľkosti obce
- hygienicko-technické požiadavky na obytné územie
- esteticko-kompozičné požiadavky
- sociálno-psychologické požiadavky na tvorbu obytného prostredia
- podpora sociálnej súdržnosti resp. sociálnej inklúzie
- zmierňovanie predpokladaných negatívnych dopadov zmeny klímy - adaptačné opatrenia
- vzťah funkčnej zložky bývanie k ostatným funkčným zložkám obce (hlavne rekreácia, zeleň, občianska vybavenosť, technická a dopravná infraštruktúra) a jej funkčno-priestorovej štruktúre

Územné požiadavky

Spoločné zásady pre všetky typy bytovej zástavby:

Sociálno-psychologické požiadavky na tvorbu obytného prostredia predstavujú základné ľudské potreby pri výbere miesta, ako stáleho alebo prechodného bydliska. Táto potreba sa preto odráža aj v lokalizácii a charaktere zástavby miest¹⁴¹. Medzi základné potreby patria:

- potreba bezpečia, intimity – publicity, individuality – kolektivity, komunikatívniosti - zrozumiteľnosti, sociálnej príslušnosti, územnej príslušnosti
- vzťah individuálneho, kolektívneho a rodinného života,
- územná referencia - vzťah k územiu,
- sociálna referencia,

Esteticko-kompozičné požiadavky pri urbanistickej tvorbe priamo nadväzujú na urbanistickú koncepciu, pričom predstavujú predovšetkým estetické usporiadanie hmotných prvkov priestorovej štruktúry, tvarové zvládnutie urbanistického priestoru, pričom ide o:¹⁴²

- estetický poriadok

¹⁴⁰ Kritériá pre tvorbu sídiel (Zibrínová, 1984 str. 47-48)

¹⁴¹ Kritériá pre tvorbu sídiel (Zibrínová, 1984 str. 12-14)

¹⁴² Kritériá pre tvorbu sídiel (Zibrínová, 1984 str. 36-38)

- estetický výraz
- výrazovú diferenciáciu priestorovej štruktúry
- priestorovú formu
- siluetu urbanistického komplexu

Pre zmierňovanie predpokladaných negatívnych dopadov zmeny klímy na obytné prostredie uplatňovať nasledovné adaptačné opatrenia¹⁴³:

- Koncipovať mestskú urbanistickú štruktúru tak, aby umožňovala lepšiu cirkuláciu vzduchu na území
- Zabezpečiť prepojenie (konektivitu) jednotlivých plôch zelene navzájom do jedného systému a prepojiť mestskú zeleň na prírodné zázemie mesta
- Zvyšovať podiel vegetácie, osobitne v zastavaných centrách miest
- Minimalizovať podiel nepriepustných povrchov a tvorbu nových nepriepustných plôch na urbanizovaných územiach
- Zriaďovať vo vybraných lokalitách protipovodňové poldre (občasné umelé retenčné priestory – suché nádrže) a budovanie kontrolovaných záplavových zón pri vodných tokoch

Zásady pre mestské obytné územia

Viacpodlažná bytová zástavba (bytové domy) tvorí jednu z hlavných typologických foriem funkcie bývania v mestskom prostredí, ako aj jeden z najvýraznejších kompozičných prvkov pri tvorbe a formovaní urbánneho obytného prostredia. Z hľadiska hmotovo-priestorovej štruktúry v mestskom prostredí je potrebné uplatňovať nasledovné zásady:

- bytové domy považovať za súčasťestskej priestorovej štruktúry, pričom ich aplikovať v rámci uličných koridorov a verejných priestranstiev,
- osobitnú pozornosť venovať tvorbe, resp. regenerácii existujúcich verejných priestorov (príp. poloverejných, napr. pre obyvateľom konkrétneho obytného bloku), s definovaním aktivít vytvárajúcich mestský charakter priestoru s vlastnosťami podporujúcimi zhromažďovanie a vzájomnú komunikáciu, so zabezpečením napojenosti a bezproblémového (bezbariérového) prístupu
- pri tvorbe mestského obytného prostredia primárne uplatňovať ako základnú štruktúrnu urbanistickú jednotku blokovú zástavbu,
- pri priestorovom usporiadaní mestského obytného prostredia uplatňovať predovšetkým ulicu ako základnú nosnú kompozičnú os prepojenú s verejnými priestranstvami (námestia a pod.), poloverejnými priestormi vnútroblokov, ktoré vytvárajú systém verejných priestranstiev v organizme obce,
- presadzovať princíp začlenenia zelene do verejných priestorov ale aj v poloverejných priestorov a vnútroblokov obytnej zástavby,
- uplatňovať vo všetkých uličných priestoroch, námestiach a na nábrežiach vysokú zeleň (stromadia), s cieľom presadzovania optimálnych trendov tvorby obytného prostredia a jednu z možností obmedzovania negatívnych vplyvov klimatických zmien,
- dodržiavanie proporcionality výškovej hladiny obytnej zástavby vo vzťahu k historickej zástavbe,

¹⁴³ Ing. Zuzana Hudeková, Regionálne environmentálne centrum Slovensko 2012

- pri tvorbe mestského obytného prostredia venovať pozornosť kompaktnosti zástavby, s dôrazom najmä na:
 - nerozširovanie pásovej zástavby pozdĺž mestských komunikácií,
 - využívanie obojstrannej zástavby jestvujúcich ulíc so založenou technickou infraštruktúrou,

Z hľadiska funkčno-priestorovej štruktúry v mestskom prostredí je potrebné uplatňovať nasledovné zásady:

- nevyhnutnou súčasťou obytných území sú zariadenia súvisiace s dopravnou a technickou infraštruktúrou zabezpečujúcou napojenosť územia na dopravný systém a dostatočné kapacity TI
- za súčasť mestského obytného územia považovať zariadenia občianskej vybavenosti, ktoré slúžia potrebám miestnych obyvateľov, ako aj spadujúcich obcí (obchody, stravovacie zariadenia, zdravotnícke zariadenia, zariadenia sociálnej starostlivosti, školské a kultúrne zariadenia a pod.)
- dôležitou požiadavkou na zdravé obytné prostredie je zabezpečenie územia dostatočnými plochami pre oddych a rekreáciu v priaznivej pešej dostupnosti, doplnkové plochy ihrísk a zelene, zabezpečujúce hlavne pobyt detí, mládeže a seniorov,
- s obytnými územiami môžu susediť aj územia výroby (komunálna, resp. remeselná výroba), ktorá nezaťažuje územie hlukom, pachom a exhalátmi.
- parkovanie a odstavovanie vozidiel obyvateľov mestského obytného prostredia musí byť primárne riešené na pozemkoch bytových domov (s preferovaním hromadných garáží ako súčasti objektov), sekundárne na vyhradených odstavných plochách a na verejných komunikáciách

Malopodlažná bytová zástavba (izolované, radové, átriové a terasové domy) predstavuje takú typologickú formu zástavby, ktorá má doplnkovú funkciu v priestorovej skladbe mestského obytného prostredia. Malopodlažná bytová zástavba predstavuje zástavbu do 4 nadzemných podlaží (vrátane). Rozdeľuje sa na:

- zástavbu s bytovými domami,
- zástavbu s rodinnými domami,
- zástavbu kombinujúcu obidve formy a prechodové formy medzi bytovými a rodinnými domami (napr. terasové domy, zlúčenie bytových a rodinných domov do kompaktných štruktúr a pod.).

Pre malopodlažnú bytovú zástavbu s bytovými domami platia nasledovné zásady:

- v rámci výstavby obytného prostredia uplatniť všetky dostupné typologické formy bývania, pričom výška zástavby nesmie prekročiť 4 NP,
- zástavbu vo forme malopodlažných bytových domov je vhodné lokalizovať aj ako prechodový spôsob zástavby medzi bytovými a rodinnými domami,
- pri aplikácii najvhodnejšej typologickej formy bývania je potrebné rešpektovať urbanistický charakter prostredia, terénne a priestorové danosti územia,

Pre malopodlažnú zástavbu formou rodinných domov platia nasledovné zásady:

- maximálna prevládajúca výška zástavby obytného prostredia je 2 NP s možnosťou výšky 3 NP v prípadoch realizácie určitých vhodných a podmiennečne vhodných funkcií ako súčasti obytného prostredia,
- pri obytných územiach rodinných domov lokalizovaných v okrajových polohách v styku s prírodným prostredím je potrebné zabezpečiť bezkolízne priechody z vnútorného (jadrového) územia do prírodného prostredia,
- osobitnú pozornosť venovať územiám transformujúcim sa z tzv. záhradkárskych osád na funkciu bývania vo vzťahu na dodržanie odstupových vzdialeností a hygienických požiadaviek,
- parkovanie a odstavovanie vozidiel obyvateľov rodinných domov musí byť riešené v rámci súkromných pozemkov s preferenciou garáží ako stavebných súčastí rodinných domov
- parkovanie užívateľov zariadení komerčného vybavenia a služieb musí byť riešené na pozemkoch ich prevádzkovateľov

V zmiešaných mestských obytných územiach rozvíjať funkciu bývania v rôznych typologických formách bývania. Tieto územia slúžia na vytvorenie heterogénneho mestského prostredia, v ktorých sa mieša mestská forma s vidieckou formou bývania. Prostredníctvom týchto zmiešaných priestorov sú vytvorené podmienky na organické začlenenie mestských štruktúr do okolitej prírody (krajiny).

Zásady pre vidiecke obytné územia

Pre malopodlažnú bytovú zástavbu s bytovými domami platia nasledovné zásady:

- výšku malopodlažnej zástavby stanoviť s ohľadom na siluetu obce,
- pri výstavbe nájomných (obecných) bytových domov dbať o to, aby bytové domy vhodne prispievali ku stvárneniu verejných priestranstiev obce,
- každý byt by mal mať svoj exteriérový priestor (napr. byty na prvom nadzemnom podlaží predzáhradku,
- architektonické stvárnenie domu má byť pravdivé vo vonkajšom výraze, je treba sa vyhýbať aplikácii rôznych architektonických prvkov v nesúlade s tektonikou budovy, komplikovaným riešeniam striech a príliš pestrej farebnosti,

Pre malopodlažnú zástavbu s rodinnými domami platia nasledovné zásady:

- malopodlažnú zástavbu formou rodinných domov považovať za nosnú formu pre vidiecke obytné územia (uplatňovať vyššie špecifikované zásady),
- vo vzťahu na existujúci neobývaný bytový fond, venovať pozornosť obnove bytového fondu v existujúcej zástavbe formou modernizácie, renovácie, čím sa zvýši úroveň bývania, ktorá zodpovedá súčasnému štandardu novej bytovej výstavby,
- prednostne využívať plochy, na ktorých alebo v tesnej blízkosti ktorých je vybudovaná technická infraštruktúra,
- využívať drobné prieluky v jestvujúcej zástavbe ako prirodzenú územnú rezervu pre výstavbu,
- prednostne využívať plochy v súčasne vymedzenom zastavanom území obce,
- dodržiavanie proporcionality výškovej hladiny obytnej zástavby vo vzťahu k existujúcej a historickej zástavbe,
- neumiestňovať funkciu bývania na územiach opustených poľnohospodárskych areálov,

Zásady pre bývanie v bytoch nižšieho štandardu pre občanov zo subštandardného prostredia (tzv. chatrče)

- domy sú začlenené do zóny malopodlažnej zástavby,
- domy riešiť ako jedno alebo dvojpodlažné pavlačové,
- byty priamo prepojiť s exteriérom samostatným vstupom,
- vykurovanie lokálne na drevo,
- príprava teplej vody elektrickou energiou,
- k domom počítať s pričlenenými objektmi na prípravu a uskladnenie paliva a individuálne nádoby na komunálny odpad.

Limity a ochrana

Hygienické požiadavky na hluk, infrazvuk a vibrácie

- pri lokalizácii bytovej výstavby rešpektovať požiadavky vyplývajúce vyhlášky MZ SR č. 549/2007 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prípustných hodnotách hluku, infrazvuku a vibrácií a o požiadavkách na objektivizáciu hluku, infrazvuku a vibrácií v životnom prostredí, v znení neskorších predpisov

Hygienické požiadavky na hluk vo vonkajšom prostredí

Kategória územia	Charakter chráneného územia	Refer. čas. interval	prípustné hodnoty (dB)a				
			Hluk z dopravy				Hluk z iných zdrojov LAeq,p
			Pozemná a vodná doprava ^{b), c)} LAeq,p	Železničné dráhy ^{c)} LAeq,p	Letecká doprava		
LAeq,p	LASmax,p						
II.	Priestor pred oknami obytných miestností a rodinných domov, priestor pred oknami chránených miestností školských budov zdravotníckych zariadení a iných chránených objektov ^{d)} Vonkajší priestor v obytnom a rekreačnom území.	Deň	50	50	55	-	50
		Večer	50	50	55	-	50
		noc	45	45	45	65	45
III.	Územie ako v kategórii II. v okolí diaľnic, ciest I. a II. triedy, miestnych komunikácií s hromadnou dopravou, železničných dráh a letísk, mestské centrá	Deň	60	60	60	-	50
		Večer	60	60	60	-	50
		noc	50	55	50	75	45

Pozn.:

- prípustné hodnoty platia pre suchý povrch vozovky a nezasnežený terén. Ak ide o sezónne zariadenia, hluk sa hodnotí pri podmienkach, ktoré je možné pri ich prevádzke predpokladať.
- Pozemná doprava je doprava na pozemných komunikáciách vrátane električkovej dopravy.
- Zastávky miestnej hromadnej dopravy, autobusovej, železničnej, vodnej dopravy a stanovišťa taxislužieb určené iba na nastupovanie a vystupovanie osôb sa hodnotia ako súčasť pozemnej a vodnej dopravy
- Prípustné hodnoty pred fasádou nebytových objektov sa uplatňujú v čase ich používania (napr. školy počas vyučovania)

Požiadavky požiarnej ochrany

- funkčné využívanie územia zosúladiť s požiadavkami vyplývajúcimi zo záujmov požiarnej ochrany v súlade so zákonom NR SR č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi a súvisiacimi predpismi,

Požiadavky civilnej ochrany

- ukrytie obyvateľstva, varovanie obyvateľstva a vyrozumenie osôb v katastri obce zabezpečiť v súlade:
 - so zákonom č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov,
 - s vyhláškou MV SR č. 532/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie stavebno-technických požiadaviek a technických podmienok zariadení civilnej ochrany,
 - s vyhláškou MV SR č. 388/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie technických a prevádzkových podmienok informačného systému civilnej ochrany,
 - s nariadením vlády SR č. 166/1994 Z. z. o kategorizácii územia Slovenskej republiky.
- Pri uplatňovaní požiadaviek civilnej ochrany obyvateľstva pri investičnej výstavbe sa na území obce riadiť najmä:
 - zákonom NR SR č.42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov,
 - vyhláškou MV SR č. 532/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie stavebnotechnických
 - nariadením vlády SR č. 166/1994 Z. z. o kategorizácii územia Slovenskej republiky.

Úroveň zóny

Pri navrhovaní obytných zón majú dôležitý význam sociálne aspekty, ktorými sa sledujú viaceré požiadavky (štruktúra rodiny, životný štýl, susedské vzťahy, spôsob využitia voľného času, celkovú ekonomickú situáciu rodiny a pod..). Bývanie musí byť zabezpečené ako plnohodnotné, musí sa vyvarovať vzniku sociálno-patologických javov. Ide predovšetkým o vytváranie škály priestorov od verejných cez poloverejné, polosúkromné až po súkromné¹⁴⁴.

Zásady a pravidlá pre oblasť bývania na úrovni zóny, vzhľadom na podrobnosť riešenia, ktoré je orientované na umiestňovanie stavieb, vyplývajú z právnych predpisov, noriem platných v SR (napr. vyhláška č. 532/2002 Z. z ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, v znení neskorších predpisov, hygienické požiadavky a podmienky, podmienky požiarnej bezpečnosti, civilnej ochrany, a pod., normy – napr. Budovy na bývanie)

Uplatňovať požiadavky¹⁴⁵ na stavby, ktoré sú užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. Požiadavky použiť na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie a použijú sa primerane aj na zmeny stavieb, ak to nie je vylúčené zo závažných kultúrnych, historických alebo technicko-prevádzkových dôvodov.

Poloha budovy na pozemku nie je nikdy náhodná – je výsledkom možností, ktoré pozemok ponúka a architektonického zámeru, ktorý je regulovaný pravidlami a normami o umiestňovaní stavby. Toto umiestnenie v území musí rešpektovať ekologický, urbanistický a architektonický charakter a ďalej bezpečnostné, technické a klimatické podmienky prostredia a požiadavky na zdravé životné podmienky, ktoré vyžaduje Slovenská technická norma č. 73 4301 – Budovy na bývanie.

¹⁴⁴ Principy a pravidla územného plánovania v ČR

¹⁴⁵ Vyhláška MŽP SR č. 532/2002 Z. z ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, v znení neskorších predpisov,

Najvýznamnejšou vyhláškou na úseku ochrany pred požiarmi vo väzbe na navrhovanie a uskutočňovanie stavieb je Vyhláška Ministerstva vnútra SR 94/2004 Z. z, ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarnu bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb. Na túto vyhlášku nadväzuje STN 920201 časť 1 až 4, kde sú ustanovené základné požiadavky na riešenie protipožiarnej bezpečnosti stavieb.

- Bytový dom musí mať najmenej jedno garážové stojisko na jeden byt. Ak nie je možné garážové stojisko situovať v dome, alebo stavebným napojením naň, musí byť vymedzená zodpovedajúca plocha na odstavenie vozidla. V bytových domoch sa nesmú umiestňovať prevádzky, pri ktorých hrozí nebezpečenstvo výbuchu, zamorenia okolia škodlivinami, zápachmi, nadmerným hlukom, otrasmi alebo nebezpečným žiarením.
- Každý bytový dom musí mať zabezpečené zariadenie na hygienicky bezchybné a požiarne bezpečné ukladanie domového odpadu.
- Rodinný dom musí mať najmenej jedno garážové stojisko na jeden byt. Ak nie je možné garážové stojisko situovať v dome alebo stavebným napojením naň, musí byť vymedzená zodpovedajúca plocha na odstavenie vozidla na pozemku rodinného domu.
- Na pozemku rodinného domu sa môžu umiestňovať drobné a jednoduché stavby, ktoré majú doplnkovú funkciu k hlavnej stavbe, alebo slúžia na podnikanie, ak nie je možné z priestorových dôvodov zabezpečiť uvedené funkcie v rodinnom dome. Tieto stavby sa musia umiestniť tak, aby svojím vzhľadom a účinkami na okolie nenarušovali obytné a životné prostredie a podľa charakteru podnikania spĺňali aj požiadavky na dopravnú obsluhu a parkovanie.
- Ak vytvárajú rodinné domy medzi sebou voľný priestor, vzdialenosť medzi nimi nesmie byť menšia ako 7 m. Vzdialenosť rodinných domov od spoločných hraníc pozemkov nesmie byť menšia ako 2 m. Vo zvlášť stiesnených územných podmienkach môže byť vzdialenosť medzi rodinnými domami znížená až na 4 m, ak v žiadnej z protiľahlých častiach stien nie sú okná obytných miestností; v týchto prípadoch sa neuplatňuje požiadavka na odstup od spoločných hraníc pozemkov.
- Odlišné riešenia odstupov rodinných domov možno pripustiť iba na podklade výpočtov a meraní preukazujúcich požiadavky na vzájomné odstupy alebo na základe schváleného územného plánu zóny.
- Vzdialenosť priečelí budov, v ktorých sú okná obytných miestností musí byť najmenej 3 m od okraja pozemnej komunikácie; táto požiadavka sa neuplatňuje pri budovách umiestňovaných v stavebných medzerách radovej zástavby a pri budovách, ktorých umiestnenie je riešené v záväznej časti územnoplánovacej dokumentácie.
- Vzájomné odstupy a vzdialenosti sa merajú na najkratších spojniciach medzi vonkajšími povrchmi obvodových stien, ďalej od hraníc pozemkov a okrajov pozemnej komunikácie.
- Vystupujúce časti stavieb napríklad výstupky, stĺpy, rímasy, strešné výčnelky, vstupné schodišťa a ich zastrešenie, balkóny, terasy sa neberú do úvahy, ak nevystupujú viac ako 1,50 m od steny.
- Stavby musia byť vybavené odstavňými a parkovacími stojiskami, riešenými ako súčasť stavby, alebo ako prevádzkovo neoddeliteľná časť stavby, alebo umiestnenými na pozemku stavby, ak tomu nebránia obmedzenia vyplývajúce z predpísaných ochranných opatrení. Bytové domy môžu mať odstavňé a parkovacie stojiská umiestnené aj mimo pozemku stavby.

Nová budova musí spĺňať minimálne požiadavky na energetickú hospodárnosť nových budov určené technickými normami. Ak je to technicky, funkčne a ekonomicky uskutočniteľné, minimálne požiadavky na energetickú hospodárnosť nových budov musí spĺňať aj existujúca budova po uskutočnení jej významnej obnovy.

Protipožiarna bezpečnosť stavieb - je schopnosť stavebných objektov brániť stratám na životoch a zdraví osôb a stratám na majetku v prípade požiaru. Každá právnická osoba a fyzická osoba - podnikateľ má povinnosti na úseku ochrany pred požiarom podľa § 4 písm. k) zákona NR SR č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarom v znení neskorších predpisov, t.j. zabezpečiť, aby sa pri vypracúvaní projektovej dokumentácie stavieb, pri uskutočňovaní stavieb a pri ich užívaní, ako aj pri zmene užívania stavieb riešili a dodržiavali požiadavky protipožiarna bezpečnosti stavieb;

Najvýznamnejšou vyhláškou na úseku ochrany pred požiarom vo väzbe na navrhovanie a uskutočňovanie stavieb je Vyhláška Ministerstva vnútra SR 94/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarnu bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb. Na túto vyhlášku nadväzuje STN 920201 časť 1 až 4, kde sú ustanovené základné požiadavky na riešenie protipožiarna bezpečnosti stavieb.

Ak ide o novú veľkú budovu, musí sa v príprave jej výstavby posúdiť technická, environmentálna a ekonomická využiteľnosť alternatívnych energetických systémov v mieste výstavby, najmä možnosť využitia elektriny a tepla zo zdroja kombinovanej výroby elektriny a tepla alebo centrálné zásobovanie teplom a chladom a možnosť dodávky energie z lokálnych systémov využívajúcich obnoviteľné zdroje energie, napríklad tepelného čerpadla (ďalej len „energetický posudok“).

V zmysle § 9 nariadenia vlády SR č. 353/2006 Z. z. o podrobnostiach o požiadavkách na vnútorné prostredie budov a o minimálnych požiadavkách na byty nižšieho štandardu a na ubytovacie zariadenia, pri bytoch nižšieho štandardu musí obytná plocha bytu nižšieho štandardu byť najmenej 12 m² na užívateľa a 6 m² na každú ďalšiu osobu, ktorá s ním žije v domácnosti. Úžitková plocha bytu nižšieho štandardu musí byť najmenej 18 m² na užívateľa a 0,5 m² na každú ďalšiu osobu, ktorá s ním žije v domácnosti.

Limity a ochrana

Hygienické požiadavky na hluk vo vnútornom prostredí

Kategória Vnútorného priestoru	Opis chránenej miestnosti v budovách	Refer. čas interval	Prípustné hodnoty (dB) ^{b)}	
			Hluk z vnútorných zdrojov ^{d)} (L _{Amax,p})	Hluk z vonkajšieho prostredia ^{e)} (L _{Aeq,p})
B	Obytné miestnosti , ubytovne, domovy dôchodcov, škôlky, jasje b)	Deň Večer Noc	40 40 30 ^{a)}	40 ^{c)} 40 ^{c)} 30 ^{c)}

- Pozn.: a) posudzovaná hodnota pre impulzový hluk, ktorý vzniká činnosťou osobných výtahov, sa stanovuje pripočítaním korekcie K=(-7) dB k L_{Amax} pre noc,
b) prípustné hodnoty pre škôlky a jasje sa uplatňujú v čase ich používania,
c) posudzovaná hodnota pre hluk z dopravy v kategórii územia III. Podľa tabuľky pre vonkajšie prostredie sa stanovuje pripočítaním korekcie K= (-5) dB L_{Aeq} pre deň, večer a noc,
d) prípustné hodnoty platia pre hodnotenie podľa: hluk a infrazvuk vo vnútornom prostredí budov sa hodnotí najmä ak preniká do chránenej miestnosti z vnútorných zdrojov, ak preniká do chránenej miestnosti z vonkajších zdrojov, napr. cez podlažie alebo konštrukcie,
e) prípustné hodnoty platia pre hodnotenie podľa: hluk a infrazvuk vo vnútornom prostredí budov sa hodnotí najmä ak preniká do chránenej miestnosti z vonkajšieho prostredia a pred oknami chránenej miestnosti

- g) *prípustné hodnoty platia pri súčasnom zabezpečení ostatných vlastností chránenej miestnosti, napr. vetranie, vykurovanie, osvetlenie*

Súčasťou hygienických podmienok je i zabezpečenie dostatočného množstva pitnej vody. Ďalšou podmienkou je stanovenie správneho režimu odvádzania a čistenia odpadových vôd, zneškodňovanie odpadov, vrátane zabezpečenia tepla a elektrickej energie. Uvedené hygienické podmienky vytvárajú zložitý a náročný problém zabezpečenia technickej infraštruktúry obytnej zóny, ktoré sú v mnohých prípadoch limitujúcim faktorom pre plánovanie a realizáciu výstavby a sú nedeliteľnou súčasťou celkovej urbanistickej koncepcie riešenia.

Požiadavky na osvetlenie a preslnenie

Požiadavky na osvetlenie bytov vyplývajú z STN 73 4301 – Budovy na bývanie a STN 73 0580-1 – Denné osvetlenie budov, časť 1: Základné požiadavky – Zmena 2. STN 73 43 01 – Budovy na bývanie určuje, že všetky byty musia byť preslnené. Byt je preslnený, ak súčet podlahových plôch jeho preslnených obytných miestností sa rovná najmenej 1/3 súčtu podlahových plôch všetkých obytných miestností. Obytná miestnosť je preslnená, ak pôdorysný uhol s rovinou vnútorného zvislého osvetľovacieho otvoru je najmenej 25°. Čas preslnenia musí byť od 1. marca do 15. októbra na 49° s. z. š. minimálne 1,5 hod. denne. Uvedené ustanovenie platí pre celé územie Slovenska.

Požiadavky na preslnenie bytov vyplývajú z §6 a §18 vyhláška MŽP SR č. 532/2002 Z. z ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, v znení neskorších predpisov, v zmysle ktorej musia byť všetky byty preslnené. Požiadavky na preslnenie je potrebné posúdiť podľa metód a kritérií vyplývajúcich z STN 73 4301. Minimálna požiadavka na preslnenie bytu, ktorá musí byť dodržaná je 1,50 hodiny denne v čase od 1. Marca do 13. Októbra. Toto kritérium sa týka aspoň tretiny obytnej plochy bytu. V historických častiach obcí v osobitne odôvodnených prípadoch možno podľa uvedenej normy skrátiť požadovaný čas na preslnenie na 1 hodinu¹⁴⁶.

F.2.4 Použité podklady

Právne predpisy

- Zákon o obecnom zriadení č.369/1990 Z. z. v znení neskorších predpisov
- zákon č. 116/1990 Zb. o nájme a podnájme nebytových priestorov v platnom znení a zákon č. 42/1992 Zb. o úprave majetkových vzťahov a vyporiadaní majetkových nárokov v družstvách
- Zákon č.302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov
- zákon č. 416/2001 o prechode niektorých kompetencií z orgánov štátnej správy na samosprávu v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 443/2010 Z. z. o dotáciách na rozvoj bývania a o sociálnom bývaní,
- zákon č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov,
- Zákon č. 189/1992 Zb. o úprave niektorých pomerov súvisiacich s nájmom bytov a bytovými náhradami v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku, v znení neskorších predpisov,
- Vyhláška MŽP SR 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii v znení neskorších predpisov,

¹⁴⁶ Práva na slnko a na denné svetlo v SR prof. Ing. Jozef HRAŠKA, PhD., Stavebná fakulta STU v Bratislave, Fyzikálne faktory prostredia, č. 1 september 2011.

- Vyhláška MŽP SR č. 532/2002 Z. z ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 555/2005 Z. z. o energetickej hospodárnosti budov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška č. 625/2006 Z. z. ktorou sa vykonáva zákon č. 555/2005 Z. z. o energetickej hospodárnosti budov a o zmene a doplnení niektorých zákonov - úplné znenie,
- Nariadenia vlády SR č. 353/2006 Z. z o podrobnostiach o požiadavkách na vnútorné prostredie budov a o minimálnych požiadavkách na byty nižšieho štandardu a na ubytovacie zariadenia,
- Vyhláška Ministerstva zdravotníctva SR č. 259/2008 Z. z. o podrobnostiach o požiadavkách na vnútorné prostredie budov a o minimálnych požiadavkách na byty nižšieho štandardu a na ubytovacie zariadenia,
- STN 73 4301 Budovy na bývanie. Účinnosť od 1. 6. 2005,
- STN 73 0580-1:Z2 Denné osvetlenie budov. Časť 1: Základné požiadavky.
- STN 73 0580-2 Denné osvetlenie budov. Časť 2: Denné osvetlenie budov na bývanie.

Použitá literatúra

- Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja, prijatá vládou SR, 10.10.2001
- Perspektívy rozvoja bývania na Slovensku, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR, Zväz stavebných podnikateľov Slovenska, Bratislava 2007
- Principy a pravidlá územného plánovania, Ústav územného rozvoje Brno, r.2009
- Konceptia štátnej bytovej politiky do roku 2010
- Konceptia štátnej bytovej politiky do roku 2015, spracovateľ MVRR SR, r. 2009 schválená vládou SR č. uzn. č. 96/2010
- Konceptia štátnej bytovej politiky do roku 2005 s výhľadom do roku 2010, MVRR SR Bratislava,
- Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2012-2016
- Bytová politika na miestnej úrovni, Metodická príručka pre miestne samosprávy, MVRR SR, máj 2001
- Metodický pokyn Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR č. 4/2006 z 19.5.2006 o programe rozvoja bývania obce a samosprávneho kraja
- Konceptia rozvoja bývania mesta Bardejov do roku 2015 s výhľadom do roku 2019, mesto Bardejov
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja hl. m SR Bratislavy na roky 2010 -2020, 07/2010
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Bratislavského samosprávneho kraja na roky 2007-2013, 2006
- ÚPN VÚC Bratislavského kraja, - v súhrnnom zmení zmien a doplnkov 2000, 2002, 1/2003, 01/2005, júl 2008
- Územný plán regiónu Bratislavský samosprávny kraj – koncept, február 2012
- Mapovanie sociálneho bývania v mestách Slovenska, Ústav verejnej politiky a ekonómie FSEV UK Bratislava,2010
- Bytová výstavba, mobilita, zamestnanosť – vybrané súvislosti, Centrum pre hospodársky rozvoj, júl 2003 Bratislava
- Možnosti podpory bývania pre seniorov, Ing. arch. Elena Szolgayová, PhD. riaditeľka odboru bytovej politiky a mestského rozvoja MDVRR SR - stavebné fórum Bratislava, máj 2001
- Informácia o bytovej výstavbe v Slovenskej republike za rok 2010 Sekcia výstavby a bytovej politiky MDVRR SR Odbor bytovej politiky a mestského rozvoja
- Podklady ŠÚ SR- sčítanie ľudu, domov a bytov r. 1991,2001
- Podklady ŠÚ SR zisťovanie výkazy Inv3-04
- Podklady ŠÚ SR Bilancie obyvateľstva v SR podľa obcí v r. 2001-2010,
- Práva na slnko a na denné svetlo v Slovenskej republike, prof. Ing. Jozef HRAŠKA, PhD., Stavebná fakulta STU v Bratislave, Fyzikálne faktory prostredia, č. 1 september 2011.

F.3 Funkčná zložka Občianska vybavenosť

F.3.1 Charakteristika funkčnej zložky Občianska vybavenosť

Občianska vybavenosť uspokojuje jednu zo základných potrieb človeka v optimálnej skladbe, kapacite a hustote bez ohľadu na jeho vek, zamestnanie, sociálne a ekonomické postavenie a je dôležitým priestorovým prvkom v obciach mestského a vidieckeho charakteru. Vo fyzickom prejave predstavuje súbor zariadení, objektov a areálov.

Vyhláška č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii špecifikuje v §12 ods. 9, že k plochám, určeným pre obytné domy prislúchajú nevyhnutné zariadenia ako garáže, stavby, občianskeho vybavenia, verejné dopravné a technické vybavenie, zeleň a detské ihriská. Odsek 10 uvedenej vyhlášky bližšie charakterizuje obytné územie podľa ods. 9 v kontexte s plochami pre občianske vybavenie, na ktorých sa v súlade s významom a potrebami obcí môžu umiestňovať stavby pre školstvo, kultúru, na cirkevné účely, pre zdravotníctvo a sociálnu pomoc, spoje, menšie prevádzky pre obchod a služby, verejné stravovanie a služby, dočasné ubytovanie, telesnú výchovu, správu a riadenie, verejnú hygienu a požiarnu bezpečnosť. Základná občianska vybavenosť musí skladbou a kapacitou zodpovedať veľkosti a funkcii obce a niektoré občianske vybavenia aj potrebám záujmového územia.

Občiansku vybavenosť je možné charakterizovať z dvoch hľadísk¹⁴⁷:

- prevádzkové (funkčné), ktoré bezprostredne súvisí s prevádzkovými procesmi, t.j. s hlavnými a vedľajšími činnosťami občianskeho vybavenia
- priestorové, ktoré sa prejavuje predovšetkým ako prvok sídlotvorby, resp. centrotvorby a výtvorno-estetického hľadiska.

Faktor sídlotvorby naplňajú prevažne zariadenia občianskej vybavenosti v obciach (mestských a vidieckych) ako napr. zariadenia školstva, zdravotníctva, služby a pod. Okrem toho zariadenia občianskej vybavenosti plnia dôležitú úlohu z hľadiska centrotvorby obcí, pričom v záujme posilňovania centricity sa lokalizujú najmä na hlavných kompozičných osiach a v priestoroch na priesečníkoch hlavných a vedľajších kompozičných osí.

Do súboru priestorových aspektov patrí výtvorno-estetické hľadisko, ktoré sa prejavuje predovšetkým v celkovej kompozícii obce prostredníctvom plošnej, hmotovo-priestorovej skladby objektov, ktorá určuje ich proporcie, mierku, konfiguráciu a estetickú formu ich spoločenského obsahu a formy. Zariadenia občianskej vybavenosti ako divadlá, radnice, kostoly a pod. tvoria dominanty obce (mesta), pričom plnia aj dôležitú orientačnú funkciu.

Obidve hľadiská občianskej vybavenosti majú svoje sociálne, technické a ekonomické dôsledky, ktoré sa prejavujú:

- v častosti ich výskytu,
- priestorovou a časovou dostupnosťou,
- v stupni náročnosti na umiestnenie
 - plochy pozemkov – rozloha

¹⁴⁷ Jozef Musil a kol. Občianské vybavení Urbanistická příručka (VÚVA Brno 1988) str. 7-8

- charakter prevádzky – faktor času, faktor priestoru
- v charaktere zariadenia z hľadiska spôsobu ich využívania
 - pravidelná dochádzka (napr. základná škola)
 - nepravidelná dochádzka (napr. zdravotnícke zariadenia)
 - voliteľné zariadenia (napr. maloobchodné predajne a pod)
- v častosti využívania zariadenia
 - veľmi často (napr. materské školy, základné školy)
 - často (napr. rôzne potravinové predajne a pod)
 - občas spravidla nepravidelne (divadlá, nemocnice)
- v prevládajúcej sociálnej a demografickej skladbe užívateľov zariadenia
 - deti predškolského veku
 - žiaci základných škôl,
 - študenti a poslucháči stredných a vysokých škôl
 - zmiešané sociálne a demografické skupiny navštevujúce väčšinu občianskych zariadení (kultúrne, telovýchovné a zdravotnícke zariadenia, a pod)
 - staršia veková kategória (kluby dôchodcov, a pod)

Hlavné ciele obidvoch hľadísk sú v uspokojovaní, zabezpečovaní a tiež v stimulácii a motivácii potrieb obyvateľov. Potreby sú posudzované v dynamickom procese ich tvorby, rozvoja a uspokojovania pričom môžu:

- pretrvávať v pôvodnom rozsahu a v pôvodnej skladbe
- meniť sa a pretvárať (mení sa rozsah a štruktúra)
- úplne alebo dočasne zanikať,
- vznikať nové, ktoré sú vyvolané novými požiadavkami a potrebami

Vzhľadom na špecifický charakter rôznych druhov občianskej vybavenosti môžu byť tieto umiestňované:

- ako „čisté“ územia občianskej vybavenosti, na ktorých sa umiestňuje buď koncentrovaná občianska vybavenosť alebo tzv. monofunkčné areály občianskej vybavenosti(areály škôl, nemocníc,
- ako súčasť zmiešaného územia, obytného územia, výrobného územia, rekreačného územia a pod.

Monofunkčné areály a komplexy zariadení občianskeho vybavenia

Areály a komplexy občianskej vybavenosti predstavujú špecifické územia obce s vyhranenými konkrétnymi nárokmi a charakteristikami podľa druhu konkrétneho funkčného zamerania, ktoré vytvárajú v urbanizovanej štruktúre stabilizované plochy. Rozdiel medzi areálmi a komplexmi je v spôsobe vymedzenia pozemku. Pokiaľ areály zariadení občianskej vybavenosti sú presne vymedzené oplotením a majú tým vymedzený režim z hľadiska využívania plôch areálu verejnosťou, monofunkčné komplexy občianskej vybavenosti sú bez oplotenia svojich pozemkov.

Svojím priestorovým prejavom umožňujú účinnejšie vytvorenie urbanistických väzieb s kontaktným územím, ako i využívanie plôch svojho územia verejnosťou. Najčastejšie ide o plochy parkovej zelene,

plochy statickej dopravy v určitom časovom režime, kapacitu doplnkových zariadení občianskeho vybavenia, najmä verejného stravovania, služieb, obchodu, atď.

- Komplexy zariadení občianskej vybavenosti sú charakteristické:
- vysokou koncentráciou denne prítomných zamestnancov, návštevníkov či užívateľov a z toho vyplývajúcimi nárokmi na dopravu, ako i nárokmi na nadväzné vybavenie územia vybranými druhmi občianskej vybavenosti (obchod, stravovanie),
- mestotvornosťou, centrotvornosťou.

Z hľadiska druhov zariadení sú ako komplexy typické:

- komplexy administratívy (bankovníctva, vládnych budov, správy, nadnárodných spoločností),
- komplexy vysokých škôl,
- komplexy zdravotníckych zariadení,
- komplexy obchodu (prímestské nákupné centrá).

Urbanizmus a územné plánovanie má pre usmernenie a rozhodovanie o spôsobe využitia územia v zmiešaných územiach (polyfunkčných) rad nástrojov, ktorými sa môže dosiahnuť:

- vysoká koncentrácia činností v centre,
- vytvorenie pre činnosti a ich užívanie pružné a funkčne dokonalé prostredie,
- pre zmeny činností a služieb môžu byť stavby už vopred prispôsobené svojím flexibilným riešením.

Adaptabilita, prispôbovosť vývoju sú výraznou devízou polyfunkčnosti centier sídiel, pretože zabráňujú „vyprázdňovaniu centier“ a tým odlivu a dekoncentracii činností.

Miera polyfunkčnosti je kvantifikovateľná dosiahnutým stupňom koncentrácie a integrácie urbanistických funkcií. Pri prekročení úmernej miery koncentrácie v určitom priestore začnú vystupovať záporné efekty, znižuje sa lákavosť návštevy v nich, zvyšuje sa negatívne pôsobenie prehustenosti či už dopravy, ľudí, fyzických štruktúr. Pri príliš vysokej koncentrácii dochádza k vytlačaniu, likvidácii iných prvkov, nutných pre harmonické prostredie centra. Ich charakter je v závislosti od štruktúry osídlenia, v ktorom sa nachádzajú.

F.3.1.1 Funkčno-prevádzkové hľadisko

Funkčný systém občianskej vybavenosti je tvorený základnými prvkami – zariadeniami. Vzhľadom na rozdielnosť zariadení občianskeho vybavenia, z ktorej vyplývajú rôzne nároky na rozsah územia a veľkosť pozemkov, sú zoskupené podľa druhu činnosti, resp. funkčného zamerania. Pre potreby Zásad a pravidiel je členenie nasledovné:

- Školstvo – školské zariadenia,
- Telovýchova a športové zariadenia,
- Zdravotníctvo – zdravotnícke zariadenia,
- Sociálne služby – zariadenia sociálnych služieb,
- Kultúra – kultúrne zariadenia,
- Služby:
 - ubytovanie,

- stravovanie,
- finančné služby,
- poradenské činnosti,
- Maloobchod a veľkoobchod,
- Správa a riadenie.

F.3.1.2 Školské zariadenia

Školské zariadenia predstavujú významnú súčasť celej funkčnej zložky. Ich členenie na jednotlivé druhy a ich využitie je dané vekovou skladbou užívateľov, ktorá je orientačná so zameraním školy.

Podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov sústavu škôl tvoria tieto druhy škôl: základné školy, gymnáziá, stredné odborné školy, konzervatórium, školy pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, základné umelecké školy a jazykové školy. Hlavný smer školského vzdelávania predstavuje základná škola, členená na 1.-4. ročník a 5.-9. ročník, stredné školstvo s tromi vetvami: gymnáziá, stredné odborné školy a stredné odborné učilištia a vysoké školstvo s tromi formami: bakalárskou, magisterskou a doktorandskou.

Materské školy sú určené pre predškolskú výchovu a vzdelávanie detí od 3 do 6 rokov (výchova detí do 3 rokov sa za súčasť vzdelávania nepovažuje, ale patrí do starostlivosti o deti a je ako zariadenie jasle začlenená do zdravotníctva).

Základné školy predstavujú zariadenia pre základné vzdelávanie detí od 6 do 15 rokov. Základné školy sú dvojstupňové; 1. stupeň navštevujú žiaci od 6 do 11 rokov.

Gymnáziá, stredné odborné školy a stredné odborné učilištia sú určené pre stredoškolské vzdelávanie. Podľa dĺžky štúdia sa gymnáziá ďalej členia na štvorročné (pre žiakov od 15 do 19 rokov) a osemročné (pre žiakov od 11 do 19 rokov). V osemročných gymnáziách dochádza k prelínaniu základného a stredoškolského vzdelávania, nakoľko žiaci nenavštevujú 2. stupeň základnej školy, ale priamo prechádzajú na strednú školu. Stredné odborné školy sú štvorročné a žiakom poskytujú okrem všeobecnej výučby aj špeciálnu výučbu a odborný výcvik v rôznych odvetviach priemyslu a služieb. Stredné odborné učilištia sa zameriavajú všeobecne na odbornú prípravu a spravidla sú štvorročné.

Školy, ktoré je možné navštevovať len po maturitnej skúške, sú zariadeniami pre terciárne vzdelávanie. Terciárne vzdelávanie sa obvykle člení na vzdelávanie vysokoškolské (vysoké školy) a nevysokoškolské vzdelávanie (vzdelávanie v pomaturitnom štúdiu).

Špeciálne školy sú zriaďované pre deti a mládež so zdravotným znevýhodnením, ktoré trpia rôznymi typmi postihnutia alebo narušenia.

Základné umelecké školy poskytujú základné umelecké vzdelanie v hudobnom, výtvarnom, tanečnom a literárno-dramatickom odbore. Pripravujú na štúdium odborov umeleckého vzdelávania v stredných školách a v konzervatóriách, resp. aj na štúdium na vysokých školách s pedagogickým alebo umeleckým zameraním.

Školské zariadenia sú v Štatistickej klasifikácii ekonomických činností NACE rev. 2 (vyhláška ŠÚ SR č. 306/2007, ktorou sa vydáva Štatistická klasifikácia ekonomických činností zaradené do sekcie P – Vzdelávanie.

F.3.1.3 Športové zariadenia

Zariadenia telovýchovy a športu je možné orientačne rozdeliť na zariadenia pre rekreačnú telovýchovu (chápanú ako neorganizovanú, s voľným vstupom, šport pre všetkých), školskú telovýchovu a pre organizovanú telovýchovu (sem možno priradiť aj výkonnostný šport, vrcholový šport a štátnu športovú reprezentáciu). Rekreačnú telovýchovu predstavujú hlavne ihriská pre deti, mládež a dospelých. Školská telovýchova je zastúpená telocvičňami a ihriskami základných a stredných škôl. Pre organizovanú telovýchovu slúžia veľkoplošné ihriská, športové haly a štadióny, plavecké bazény kryté i otvorené, zimné štadióny kryté i otvorené, trate autokrosové, cyklokrosové a motokrosové, športové letiská, zariadenia pre jazdecký šport, lyžovanie, strelnice, kynologické cvičiská a veľa ďalších zariadení.

Všetky formy využitia športových zariadení súvisia, vzájomne sa prelínajú a majú vzťah aj k rekreácii a cestovnému ruchu. Ako prevažne rekreačné zariadenia cestovného ruchu možno vymedziť zariadenia viažuce sa k dlhodobej rekreácii s využívaním špeciálnych zariadení rekreácie a CR, zariadenia vybudované v rámci stredísk cestovného ruchu či už pre letné, alebo zimné športy. Športové zariadenia pre každodenné a víkendové rekreačno-športové aktivity (rôzne druhy ihrísk, telocviční, kúpaliská, plavecké bazény, areály zdravia) možno zaradiť medzi zariadenia telesnej kultúry.

Športové zariadenia sú v Štatistickej klasifikácii ekonomických činností NACE rev. 2 začlenené do sekcie R – Umenie, zábava a rekreácia:

- športové činnosti: prevádzka športových zariadení, činnosti športových klubov, fitnesscentrá, ostatné športové činnosti.

F.3.1.4 Zdravotnícke zariadenia

Zdravotnícke zariadenia sa podľa formy poskytovania zdravotníckej starostlivosti (zákon č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov) rozdeľujú na zariadenia:

- a) ambulantnej zdravotnej starostlivosti (všeobecnej a špecializovanej),
- b) ústavnej zdravotnej starostlivosti,
- c) lekárenskej starostlivosti.

Zariadeniami ambulantnej zdravotnej starostlivosti sú:

- a) ambulancia,
- b) zariadenie na poskytovanie jednodňovej zdravotnej starostlivosti,
- c) stacionár,
- d) poliklinika,
- e) agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti,
- f) zariadenie spoločných vyšetrovacích a liečebných zložiek,
- g) mobilný hospic.

Zariadeniami ústavnej zdravotnej starostlivosti sú:

- a) nemocnica (všeobecná a špecializovaná),
- b) liečebňa,
- c) hospic,
- d) dom ošetrovateľskej starostlivosti,
- e) prírodné liečebné kúpele,
- f) zariadenie biomedicínskeho výskumu.

Lekárska starostlivosť sa poskytuje v:

- a) nemocničných lekárňach,
- b) verejných lekárňach vrátane ich pobočiek,
- c) výtajniach zdravotníckych potrieb,
- d) verejných lekárňach zriadených ako výučbové základne

a upravuje ju zákon č. 140/1998 Z. Z. o liekoch a zdravotníckych pomôckach.

K zdravotníckym službám sa priraduje aj záchranná zdravotná služba, ktorá predstavuje poskytovanie neodkladnej zdravotnej starostlivosti osobe v stave, pri ktorom je bezprostredne ohrozený jej život alebo zdravie a osoba je odkázaná na poskytnutie pomoci.

Definícia pojmov

Zdravotnícke zariadenia sa podľa formy poskytovania zdravotníckej starostlivosti (zákon č. 578/2004 Z. z.) rozdeľujú na zariadenia:

- a) ambulantnej zdravotnej starostlivosti (všeobecnej a špecializovanej),
- b) ústavnej zdravotnej starostlivosti,
- c) lekárskej starostlivosti.

Zariadenia ambulantnej zdravotnej starostlivosti

V zmysle Vyhlášky MZ SR č. 770/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú určujúce znaky jednotlivých druhov zdravotníckych zariadení, v znení neskorších predpisov, sa pod pojmami ambulantnej zdravotnej starostlivosti rozumie:

- a) **ambulancia** - je základná ucelená jednotka určená na poskytovanie zdravotnej starostlivosti, ktorá nevyžaduje pobyt osoby na lôžku. Ambulancie sa členia na
 1. ambulancie všeobecnej ambulantnej zdravotnej starostlivosti,
 2. ambulancie špecializovanej ambulantnej zdravotnej starostlivosti v príslušnom špecializačnom odbore.
 3. ambulanciou je aj dopravný prostriedok osobitne upravený a vybavený na poskytovanie zdravotnej starostlivosti.
- b) **zariadenie na poskytovanie jednodňovej zdravotnej starostlivosti** - je určené na vykonanie chirurgických výkonov v príslušných špecializačných odboroch alebo na vykonanie takých diagnostických výkonov a liečebných výkonov, pri ktorých sa predpokladá, že zdravotný stav osoby bude vyžadovať nepretržitý pobyt osoby na lôžku nepresahujúci 24 hodín.
- c) **stacionár** - je určený na poskytovanie ambulantnej zdravotnej starostlivosti osobám, ktorých zdravotný stav vyžaduje opakované denné poskytovanie ambulantnej zdravotnej starostli-

vosti vždy v nadväznosti na ústavnú zdravotnú starostlivosť alebo ambulatnú zdravotnú starostlivosť.

- d) **poliklinika** - je súbor vzájomne spoločne a jednotne organizovaných ambulancií všeobecnej zdravotnej starostlivosti, ambulancií špecializovanej zdravotnej starostlivosti a zariadení spoločných vyšetrovacích a liečebných zložiek prevádzkovaných spravidla na jednom spoločnom mieste poskytovania zdravotnej starostlivosti,
- e) **agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti**, (v skratke ADOS) poskytuje komplexne domácu ošetrovateľskú starostlivosť a pôrodnú asistenciu pacientom, ktorí nevyžadujú hospitalizáciu alebo hospitalizáciu odmietli a poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti je indikované lekárom.
- f) **zariadenie spoločných vyšetrovacích a liečebných zložiek (SVaLZ)** - zabezpečujú a vykonávajú vyšetrenia, rozbor, skúšky a liečbu v súvislosti s poskytovanou ambulatnou zdravotnou starostlivosťou alebo ústavnou zdravotnou starostlivosťou. Ide o oddelenia, ktoré nemajú vlastné lôžka či pacientov; tí sú k nim s príslušnou požiadavkou na diagnostiku alebo liečbu odosielaní z ambulancií, alebo lôžkových oddelení.
- g) **mobilný hospic** - je nový druh zdravotníckej starostlivosti, ktorý sa poskytuje pre nevyliciteľne chorého a zomierajúceho pacienta v domácom prostredí, Komplexná starostlivosť sa poskytuje, s cieľom zmierniť utrpenie a zlepšiť kvalitu jeho života a jeho rodiny.

Zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti

Pod zariadeniami ústavnej zdravotnej starostlivosti sa v zmysle Vyhlášky MZ SR č. 770/2004 Z. z., rozumie:

- a) **nemocnica** - nepretržite poskytuje neodkladnú zdravotnú starostlivosť, špecializovanú zdravotnú starostlivosť a s ňou súvisiacu ambulatnú zdravotnú starostlivosť a lekárenskú starostlivosť v nemocničnej lekárni.
 - 1. **všeobecná** - poskytuje ústavnú zdravotnú starostlivosť na pracoviskách rôznych špecializačných odborov.
 - 2. **špecializovaná** - poskytuje ústavnú zdravotnú starostlivosť prevažne v jednom špecializačnom odbore, prípadne aj v odboroch s ním súvisiacich; a v nemocnici v pôsobnosti: Ministerstva obrany Slovenskej republiky, Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky a Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, v ktorej sa poskytujú špecifické výkony osobám, ktoré sú vo väzbe a vo výkone trestu odňatia slobody. Špecializovanou nemocnicou je aj centrum pre liečbu drogových závislostí, v ktorom sa poskytuje nepretržitá, systematická a dlhodobá programovaná špecializovaná zdravotná starostlivosť osobám, ktoré sú závislé od psychoaktívnych látok, zameraná na zlepšenie ich zdravotného stavu, kvality života a na integráciu do spoločnosti.
- b) **liečebňa** - poskytuje špecializovanú zdravotnú starostlivosť zameranú najmä na poruchy zdravia chronického charakteru so zdĺhavým priebehom liečenia.
- c) **hospic** - poskytuje zdravotnú starostlivosť osobám s nevyliciteľnou, a zároveň pokročilou a aktívne progredujúcou chorobou, ktorá spravidla vedie k smrti. Cieľom zdravotnej starostlivosti poskytovanej v hospici je zlepšenie kvality života, zmiernenie utrpenia týchto osôb a stabilizácia ich zdravotného stavu. Súčasťou hospicu môže byť aj poskytovanie zdravotnej

starostlivosti v zdravotníckych zariadeniach ambulantnej zdravotnej starostlivosti vrátane domácej starostlivosti v byte chorého.

- d) **dom ošetrovateľskej starostlivosti** - poskytuje sa nepretržitá ošetrovateľská starostlivosť vrátane ošetrovateľskej rehabilitácie osobám, ktorých zdravotný stav si nevyžaduje sústavnú zdravotnú starostlivosť poskytovanú lekárom, ale si vyžaduje nepretržité poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti s predpokladaným pobytom na lôžku presahujúcim 24 hodín a ktorú nemožno vykonávať v prirodzenom sociálnom prostredí osoby.
- e) **prírodné liečebné kúpele** - v prírodných liečebných kúpeľoch a v kúpeľnej liečebni sa poskytuje zdravotná starostlivosť osobe na účely stabilizácie zdravotného stavu, regenerácie zdravia alebo prevencie chorôb.
- f) **zariadenie biomedicínskeho výskumu** - Zariadenie biomedicínskeho výskumu je určené na také poskytovanie zdravotnej starostlivosti, ktoré vedie k získavaniu a overovaniu nových biologických, medicínskych, ošetrovateľských poznatkov a poznatkov z pôrodnej asistencie na človeku a vyžaduje nepretržitý pobyt osoby na lôžku presahujúci 24 hodín.

O verejné zdravie obyvateľov, jeho ochranu, podporu a rozvoj sa starajú orgány verejného zdravotníctva, ktorými sú: Ministerstvo zdravotníctva SR, úrad verejného zdravotníctva, regionálne úrady verejného zdravotníctva. Pod kompetenciu úradu verejného zdravotníctva patrí jeho špecializované pracovisko národné referenčné centrum.

Zdravotnícke zariadenia sú v Štatistickej klasifikácii ekonomických činností NACE rev. 2 začlenené do sekcie Q – Zdravotníctvo a sociálna pomoc.

F.3.1.5 Zariadenia sociálnych služieb

Sociálna starostlivosť zahŕňa starostlivosť o rodinu a deti, starostlivosť o obyvateľov ťažko zdravotne postihnutých, obyvateľov starých, obyvateľov, ktorí potrebujú zvláštnu starostlivosť a tiež o obyvateľov spoločensky neprispôsobivých. Táto starostlivosť sa realizuje buď priamou formou poskytovania služieb v domácom prostredí, kde je to vzhľadom k zdravotnému stavu možné, alebo v príslušných zariadeniach podľa cieľovej skupiny a podľa dĺžky a zamerania pobytu a poskytovaných služieb. Požiadavky na sociálnu vybavenosť sú v priamej závislosti na ekonomických podmienkach, demografickej a sociálnej štruktúre obyvateľstva.

V zmysle § 12 zákona 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov sa sociálne služby podľa druhu členia na:

- a) sociálne služby na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb v zariadeniach, ktorými sú: nocľaháreň, útulok, domov na pol ceste, nízko-
prahové denné centrum, zariadenie núdzového bývania;
- b) sociálne služby na podporu rodiny s deťmi, ktorými sú: pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa a podpora zosúladovania rodinného života a pracovného života, . poskytovanie sociálnej služby v zariadení dočasnej starostlivosti o deti, poskytovanie sociálnej služby v nízko-
prahovom dennom centre pre deti a rodinu;
- c) sociálne služby na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku, ktorými sú: poskytovanie sociálnej služby v zariadení pre fyzické osoby, ktoré sú odkázané na

pomoc inej fyzickej osoby a pre fyzické osoby, ktoré dovŕšili dôchodkový vek, opatrovateľská služba, prepravná služba, sprievodcovská služba a predčitateľská služba, tlmočnická služba, sprostredkovanie tlmočnickej služby, sprostredkovanie osobnej asistencie, požičiavanie pomôcok;

- d) sociálne služby s použitím telekomunikačných technológií, ktorými sú: monitorovanie a signalizácia potreby pomoci, krízová pomoc poskytovaná prostredníctvom telekomunikačných technológií,
- e) podporné služby, ktorými sú: odľahčovacia služba, pomoc pri zabezpečení opatrovníckych práv a povinností, poskytovanie sociálnej služby v dennom centre, poskytovanie sociálnej služby v integračnom centre, poskytovanie sociálnej služby v jedálni, poskytovanie sociálnej služby v práci, poskytovanie sociálnej služby v stredisku osobnej hygieny.

Podľa formy poskytovanej sociálnej služby sa služba člení na:

- a) ambulatnú, ktorá sa poskytuje fyzickej osobe, ktorá dochádza, je sprevádzaná alebo je dopravovaná do miesta poskytovania sociálnej služby,
- b) terénnu, ktorá sa poskytuje fyzickej osobe v jej prirodzenom sociálnom prostredí,
- c) pobytovú, ktorá sa poskytuje vtedy, ak je súčasťou sociálnej služby ubytovanie. Pobytová sociálna služba sa poskytuje ako celoročná alebo týždenná sociálna služba.

Definícia pojmov a charakteristika vybraných zariadení sociálnych služieb podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. z. o živnostenskom podnikaní v znení a doplnení niektorých zákonov

Nocľaháreň poskytuje fyzickej osobe, ktorá nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie životných potrieb a ktorá nemá zabezpečené ubytovanie alebo nemôže doterajšie bývanie využívať, prístrešie na účel prenocovania, sociálne poradenstvo a vytvára podmienky na vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny, prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín (§ 25).

Útulok poskytuje fyzickej osobe, ktorá nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie životných potrieb a ktorá nemá zabezpečené ubytovanie alebo nemôže doterajšie bývanie využívať, ubytovanie na určitý čas, sociálne poradenstvo, nevyhnutné ošatenie a obuv a vytvára podmienky na vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny, prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín. vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny, záujmovú činnosť, pranie, žehlenie a údržbu bielizne a šatstva, záujmovú činnosť (§ 26).

Domov na pol ceste poskytuje sociálnu službu na určitý čas dňa fyzickej osobe, ktorá nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie životných potrieb a ktorá nemá zabezpečené ubytovanie po skončení poskytovania sociálnej služby v zariadení, po skončení pobytu v zariadení podľa osobitného predpisu, po skončení starostlivosti v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody alebo z väzby. Poskytuje ubytovanie na určitý čas, sociálne poradenstvo, pracovnú terapiu a vytvára podmienky na prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín, vykonávanie základnej osobnej hygieny, pranie, žehlenie a údržbu bielizne a šatstva a záujmovú činnosť (§ 27).

Nízkoprahové denné centrum poskytuje sociálnu službu počas dňa fyzickej osobe, ktorá nemá zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie životných potrieb a ktorá nemá zabezpečené uby-

tovanie. Poskytuje sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, nevyhnutné ošatenie a obuv a vytvára podmienky na prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín, vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny a záujmovú činnosť (§ 28).

Zariadenie núdzového bývania poskytuje sociálnu službu fyzickej osobe, na ktorej je páchané násilie, fyzickej osobe, ktorá je obeťou obchodovania s ľuďmi, osamelej tehotnej žene a rodičovi alebo rodičom s deťmi, ktorí nemajú zabezpečené ubytovanie, alebo nemôžu z vážnych dôvodov užívať bývanie; taktiež fyzickej osobe, ktorá dovŕšila dôchodkový vek alebo ktorá je odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby a nemá zabezpečené ubytovanie alebo nemôže z vážnych dôvodov užívať bývanie. Vážnym dôvodom je živelná pohroma, požiar, ekologická havária alebo priemyselná havária. Zariadenie poskytuje ubytovanie na určitý čas, sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, utvára podmienky na prípravu stravy, výdaj stravy alebo výdaj potravín, vykonávanie nevyhnutnej základnej osobnej hygieny, pranie, žehlenie a údržbu bielizne a šatstva a záujmovú činnosť (§29).

Zariadenie dočasnej starostlivosti o deti poskytuje sociálnu službu maloletému nezaopatrenému dieťaťu, ak rodič alebo iná fyzická osoba, ktorá má dieťa zverené do osobnej starostlivosti na základe rozhodnutia súdu, nemôže z vážnych dôvodov zabezpečiť osobnú starostlivosť o dieťa sama alebo za pomoci rodiny a nie sú ďalšie dôvody, pre ktoré je potrebné v záujme dieťaťa postupovať podľa osobitného predpisu. V zariadení dočasnej starostlivosti o deti sa poskytuje sociálne poradenstvo, ubytovanie na určitý čas, stravovanie, upratovanie, pranie, žehlenie a údržba bielizne a šatstva a záujmová činnosť (§ 32).

Zariadenie podporovaného bývania poskytuje sociálnu službu fyzickej osobe, ktorá je odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby podľa prílohy č. 3, ak je odkázaná na dohľad, pod ktorým je schopná viesť samostatný život. Okrem dohľadu zariadenie poskytuje ubytovanie, sociálne poradenstvo, pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov, utvára podmienky na prípravu stravy a vykonáva sociálnu rehabilitáciu (§ 34).

Zariadenie pre seniorov poskytuje sociálnu službu fyzickej osobe, ktorá dovŕšila dôchodkový vek a je odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby podľa prílohy č. 3, alebo fyzickej osobe, ktorá dovŕšila dôchodkový vek a poskytovanie sociálnej služby v tomto zariadení potrebuje z iných vážnych dôvodov. Zariadenie pre seniorov poskytuje pomoc pri odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby, sociálne poradenstvo, sociálnu rehabilitáciu, ošetrovateľskú starostlivosť, ubytovanie, stravovanie, upratovanie, pranie, žehlenie a údržbu bielizne a šatstva, osobné vybavenie, utvára podmienky na úschovu cenných vecí a zabezpečuje záujmovú činnosť (§ 35).

Zariadenie sociálnych služieb poskytuje sociálnu službu plnoletej fyzickej osobe na určitý čas, ktorá je odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby podľa prílohy č. 3, ak jej nemožno poskytnúť opatrovateľskú službu. Zariadenie poskytuje pomoc pri odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby, sociálne poradenstvo, sociálnu rehabilitáciu, ošetrovateľskú starostlivosť, ubytovanie, stravovanie, upratovanie, pranie, žehlenie a údržbu bielizne a šatstva, utvára podmienky na úschovu cenných vecí (§ 36).

Rehabilitačné stredisko poskytuje sociálnu službu fyzickej osobe, ktorá je odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby podľa prílohy č. 3, fyzickej osobe, ktorá je slabozraká a fyzickej osobe, ktorá je nepočujúca alebo ktorá má ťažkú obojstrannú nedoslýchavosť. Zariadenie poskytuje sociálnu rehabilitáciu, sociálne poradenstvo, pomoc pri odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby, ubytovanie, stravovanie,

pranie, upratovanie, žehlenie a údržbu bielizne a šatstva. Ak sa poskytuje pobytová sociálna služba v rehabilitačnom stredisku, možno ju poskytovať len na určitý čas. V rehabilitačnom stredisku sa poskytuje sociálne poradenstvo aj rodine alebo inej fyzickej osobe, ktorá zabezpečuje pomoc fyzickej osobe odkázanej na pomoc inej fyzickej osoby v domácom prostredí, na účel spolupráce pri sociálnej rehabilitácii (§ 37).

Domov sociálnych služieb poskytuje sociálnu službu fyzickej osobe, ktorá je odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby a jej stupeň odkázanosti je najmenej V podľa prílohy č. 3 alebo fyzickej osobe, ktorá je nevidiaca alebo prakticky nevidiaca a jej stupeň odkázanosti je najmenej III podľa prílohy č. 3. V zariadení sa poskytuje pomoc pri odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby, sociálne poradenstvo, sociálna rehabilitácia, ošetrovateľská starostlivosť, ubytovanie, stravovanie, upratovanie, pranie, žehlenie a údržba bielizne a šatstva, osobné vybavenie, vreckové a vecné dary podľa osobitného predpisu dieťaťu s nariadenou ústavnou starostlivosťou, ktorému sa poskytuje celoročná pobytová sociálna služba. Zabezpečuje pracovnú terapiu, záujmovú činnosť, utvára podmienky na vzdelávanie a úschovu cenných vecí. Ak sa v domove sociálnych služieb poskytuje sociálna služba deťom, poskytuje sa im výchova (§ 38).

Špecializované zariadenie poskytuje sociálnu službu fyzickej osobe, ktorá je odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby, jej stupeň odkázanosti je najmenej V podľa prílohy č. 3 a má zdravotné postihnutie, ktorým je najmä Parkinsonova choroba, Alzheimerova choroba, pervazívna vývinová porucha, skleróza multiplex, demencia rôzneho typu etiológie, hluchoslepota, AIDS. Špecializované zariadenie poskytuje pomoc pri odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby, sociálne poradenstvo a sociálnu rehabilitáciu, ošetrovateľskú starostlivosť, ubytovanie, stravovanie, sociálne vybavenie, upratovanie, pranie, žehlenie a údržbu bielizne a šatstva, osobné vybavenie, vreckové a vecné dary podľa osobitného predpisu dieťaťu s nariadenou ústavnou starostlivosťou, ktorému sa poskytuje celoročná pobytová sociálna služba. Zabezpečuje pracovnú terapiu, záujmovú činnosť, utvára podmienky na vzdelávanie a úschovu cenných vecí (§ 39).

Denný stacionár poskytuje sociálnu službu fyzickej osobe, ktorá je odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby podľa prílohy č. 3 a je odkázaná na sociálnu službu v zariadení len na určitý čas počas dňa. Poskytuje pomoc pri odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby, sociálne poradenstvo a sociálnu rehabilitáciu, stravovanie, zabezpečuje pracovnú terapiu a záujmovú činnosť (§ 40).

Zariadenia sociálnych služieb sú v Štatistickej klasifikácii ekonomických činností NACE rev. 2 začlenené do sekcie Q – Zdravotníctvo a sociálna pomoc.

F.3.1.6 Kultúrne zariadenia

Kultúrna a osvetová činnosť je súhrnom aktivít prispievajúcich k utváraniu kultúrneho spôsobu života, ktorá zvyšuje vzdelanostnú úroveň obyvateľstva, sprostredkúva informácie a poznatky z kultúry, vedy a techniky, vychováva umením a k umeniu a umožňuje ľuďom naplňovať ich voľný čas kultúrnymi aktivitami.

Kultúrna infraštruktúra¹⁴⁸ predstavuje najmä kultúrne zariadenia s materiálno-technickým vybavením, ktoré poskytujú prostredie na realizovanie kultúrnych aktivít. Z hľadiska vlastnickej štruktúry je možné kultúrnu infraštruktúru deliť na infraštruktúru:

- národných kultúrnych inštitúcií,
- regionálnych kultúrnych inštitúcií,
- obecných kultúrnych inštitúcií,
- mimovládnych neziskových organizácií a
- podnikateľských subjektov v oblasti kultúry.

Stratégia štátnej kultúrnej politiky¹⁴⁹, schválená vládou SR v roku 2004, definovala základnú štruktúru jednotlivých oblastí kultúry ako:

- a) živú kultúru – hudba, divadlo a tanec, film a audiovizuálna tvorba, literatúra a knižná kultúra, výtvarné umenie, architektúra, intermediálne aktivity,
- b) kultúrne dedičstvo – pamiatkový fond a historické prostredie, nemotné kultúrne dedičstvo, múzeá, galérie, knižnice,
- c) mediálne prostredie – rozhlasové a televízne vysielanie, tlačené médiá a agentúry –TASR, nové médiá,
- d) transverzálne aspekty štátnej kultúrnej politiky – podpora kultúry národnostných menšín, prezentácia kultúry v zahraničí, podpora kultúry Slovákov žijúcich v zahraničí, podpora kultúry pre deti a mládež, osвета, sociálna prevencia, voľnočasové aktivity, výchova, vzdelávanie, ľudské zdroje, ochrana a rozvoj štátneho jazyka, územná správa a samospráva.

Osvetovú činnosť zabezpečujú osvetové zariadenia, ktoré z hľadiska odborného zamerania sa rozdeľujú na osvetové zariadenia so všeobecným zameraním a osvetové zariadenia so špecializovaným zameraním, ku ktorým patrí hviezdáreň a planetárium.

Knižničný systém je časťou štátneho informačného systému a tvorí ho Slovenská národná knižnica, vedecké knižnice, akademické knižnice, verejné knižnice (obecné, regionálne a krajské), školské knižnice a špeciálne knižnice.

Múzeá a galérie využívajú a sprístupňujú zbierkové predmety formou stálych expozícií, dlhodobých, krátkodobých a putovných výstav, publikačnej a edičnej činnosti, kultúrno-vzdelávacích aktivít a vedeckovýskumnou činnosťou. Z hľadiska zriaďovateľa sústava múzeí a galérií pozostáva zo štátnych, obecných a iných neštátnych zariadení a z hľadiska odbornej špecializácie z regionálnych múzeí/galérií s komplexnou múzejnou/galerijnou dokumentáciou regiónu, v ktorom pôsobi, alebo so špecializovanou dokumentáciou vo vybraných oblastiach a vedných odboroch.

¹⁴⁸ <http://www.slovakia.culturalprofiles.net/?id=-12757> (14.02.2013)

¹⁴⁹ <http://www.slovakia.culturalprofiles.net/?id=-12749> (14.02.2013)

Materiálno-technickú základňu divadiel tvoria špecializované divadelné budovy a polyfunkčné kultúrne domy. Štátnu správu na úseku divadelnej činnosti vykonáva Ministerstvo kultúry SR, avšak podľa Kompetenčného zákona možnosť organizovať divadelnú činnosť dostali obce a samosprávny kraj, ktoré môžu zriaďovať, zakladať a zrušovať profesionálne divadlá ako právnické osoby¹⁵⁰. Okrem štátnych profesionálnych divadiel v sieti pôsobia neštátne profesionálne i neprofesionálne divadlá.

Cirkevné zariadenia

Cirkevné zariadenia možno rozčleniť na sakrálne objekty a profánne objekty. Cirkevné zariadenia predstavujú katedrály, kostoly, kaplnky, modlitebne a sú jednoznačne určené pre liturgické a bohoslužobné účely. Na rozlohu a lokalizáciu pozemku majú špecifické požiadavky.

Profánne cirkevné objekty sú určené pre vybrané skupiny občianskej vybavenosti, do ktorých patria zariadenia školstva a výchovy, zdravotníctva, sociálnej starostlivosti, kultúry, stravovania a ubytovania. Spravidla plnia obdobnú funkciu ako ktorokoľvek zariadenia obdobných druhov, avšak sú doplnené o duchovný rozmer vo forme kaplnky, výučby náboženstva, špecifických foriem ubytovania a pod. V súčasnej dobe sa cirkvi zameriavajú na budovanie viacúčelových komplexov určených nielen pre praktizovanie liturgie a bohoslužieb, ale aj pre vykonávanie činnosti spoločenských a pastoračných centier a zborových stredísk.

Areály kláštorov sú špecifickým druhom cirkevných zariadení, pretože sú určené pre rehoľný život rádov a zahŕňajú ako priestory určené aj pre verejnosť (kostoly, nemocnice, školy, charitatívna a sociálna starostlivosť, pohostinstvo), tak i priestory poloverejné (hospodárske) a neverejné (súkromné ubytovacie priestory mníchov).

Základné ukazovatele vybavenia cirkví na Slovensku (22. 11. 2009)¹⁵¹

- počet kostolov 5 639
- počet duchovných 3 149
- počet katechéto 1 942

Počet bohoslužieb:	Rímskokatolícka cirkev	745 874
	Gréckokatolícka	139 017
	Evanjelická a. v.	36 776
	Reformovaná kresťanská	25 632
	Pravoslávna	153 949

Kultúrne zariadenia sú v Štatistickej klasifikácii ekonomických činností NACE rev. 2 začlenené do sekcie R – Umenie, zábava a rekreácia:

- scénické umenie,
- prevádzka kultúrnych zariadení, v tom
- činnosť knižníc, archívov, múzeí a ostatných kultúrnych zariadení,
- činnosť botanických záhrad a ZOO záhrad a prírodných rezervácií,
- činnosť lunaparkov a zábavných parkov.

¹⁵⁰ V kompetencii samosprávneho kraja na úseku osvetovej činnosti je tiež daná možnosť zriaďovať, zakladať i rušiť osvetové zariadenia a regionálne knižnice.

¹⁵¹ <http://www.cez-okno.net/clanok/slovensko/slovensko-v-cislach> (15.02.2013)

F.3.1.7 Služby

Ubytovanie

Ubytovacie služby pre verejné ubytovanie zahŕňajú rôzne druhy zariadení, ktoré slúžia k prechodnému ubytovaniu a sú prevádzkované na komerčnej báze. Základná dominantná funkcia ubytovacích zariadení môže byť u vybraných zariadení doplnená o ďalšie služby a z nich vyplývajúce funkcie, napríklad stravovanie, osobné služby, služby zmenárne, doplnkový predaj, zariadenia pre rekreačný šport a pod.

Ubytovacie služby, resp. zariadenia ubytovacích služieb sa vzájomne prelínajú a majú priamy vzťah k rekreácii a cestovnému ruchu. Zariadenia ako napr. hotely majú významný vplyv pri formovaní urbanického prostredia, tvoria kompozičný prvok pri vytváraní urbanistickej štruktúry v organizme obce. Z toho dôvodu možno niektoré ubytovacie zariadenia zaradiť do oboch funkčných zložiek, resp. zaradiť podľa nasledovnej logickej úvahy:

- ak sú ako zariadenia lokalizované v rámci urbanistickej štruktúry obce, sú vedené v rámci funkčnej zložky Občianska vybavenosť
- ak sú ako zariadenia lokalizované mimo urbanizovaného územia obce ako súčasť rekreačného priestoru s nadväznými doplnkovými zariadeniami a aktivitami (oddychové a pobytové lúky, wellness, a pod) sú vedené v rámci funkčnej zložky Rekreácia

Ubytovacie služby sa orientačne členia podľa požiadaviek určitej klientely hostí a potenciálu príslušnej lokality. Klasifikačné znaky ubytovacích zariadení na začleňovanie do kategórií a tried sa na Slovensku stanovujú vo vyhláške Ministerstva hospodárstva SR č. 277/2008 Z. z., ktorou sa stanovujú klasifikačné znaky na ubytovacie zariadenia pri ich zaradovaní do kategórií a tried. Naša klasifikácia používa zaradovanie ubytovacích zariadení do piatich tried, čo sa znázorňuje počtom hviezdíček. Klasifikácia ubytovacích zariadení je nasledovná:

- hotel: ubytovacie zariadenie slúžiace na prechodné ubytovanie hostí, ktoré má viac ako desať izieb. Hostom poskytuje okrem ubytovania, stravovania aj doplnkové služby, zábavné a spoločenské služby, služby obchodne cestujúcim a rekreačno-športové služby na aktívne trávenie voľného času;
- garní hotel: ubytovacie zariadenie kategórie hotel, ktoré poskytuje hostom rozsah služieb stanovený pre príslušnú triedu hotela, ale s rozsahom stravovania obmedzeným spravidla na podávanie raňajok;
- kongresový hotel: ubytovacie zariadenie kategórie hotel určené na realizovanie kongresových podujatí, a to najmä kongresov, zjazdov, konferencií alebo seminárov. Kongresový hotel je vybavený rokovacími priestormi, ktoré umožňujú variabilnosť ich použitia a má technické podmienky na poskytovanie s tým súvisiacich služieb. Kongresový hotel z celkového minimálneho počtu bodov vo fakultatívnych znakoch spĺňa minimálny počet bodov stanovených špeciálne pre kongresové služby uvedené v ôsmej časti fakultatívnych znakov. Ako kongresový hotel možno označiť iba hotel, ktorý spĺňa požiadavky najmenej hotela triedy ***;
- boutique hotel: ubytovacie zariadenie kategórie hotel s nižším počtom izieb, ktoré sa spravidla nachádza v historických budovách, v domoch s architektonickým alebo umeleckým riešením. Zariadenie interiérov je luxusné až exkluzívne. Ako boutique hotel možno označiť iba hotel, ktorý spĺňa požiadavky najmenej hotela triedy ****;

- apartmánový hotel: ubytovacie zariadenie kategórie hotel, ktoré poskytuje ubytovanie v apartmánoch. Pozostáva najmenej z ôsmich apartmánov. Hostom poskytuje rozsah služieb stanovený pre príslušnú triedu hotela;
- dependance hotela: vedľajšia budova bez vlastnej recepcie, organizačne súvisiaca s hotelom, ktorý zabezpečuje pre dependance celý rozsah služieb zodpovedajúci príslušnej triede a nie je vzdialený viac ako 300 m. Dependance poskytuje iba ubytovanie;
- motel: ubytovacie zariadenie kategórie hotel, ktoré sa spravidla buduje pri hlavných cestných trasách a diaľniciach. Hostom zabezpečuje parkovanie motorového vozidla v areáli motela. Poskytuje rozsah služieb stanovený pre príslušnú triedu hotela;
- botel: ubytovacie zariadenie hotelového typu umiestnené na trvalo zakotvenej lodi, ktoré má viac ako desať kajút. Kajuty môžu mať len stále lôžka;
- penzión: jednoduché ubytovacie zariadenie hotelového typu najmenej s piatimi izbami a najviac so štyrmi stálymi lôžkami v izbe. Hostom zabezpečuje podávanie raňajok, prípadne aj celodennú stravu a poskytuje základné služby;
- apartmánový dom: ubytovacie zariadenie, ktoré je prevádzkované zvyčajne len v sezóne a poskytuje hostom prechodné ubytovanie najmenej v piatich apartmánoch alebo v štúdiách;
- ubytovanie v súkromí: predstavuje ubytovanie hostí v izbách rodinných domov alebo je na tento účel poskytovaný celý objekt, najmä rodinný dom, prázdninový dom, rodinná chalupa alebo rodinná chata. Podľa toho je ubytovanie v súkromí poskytované v izbách alebo v objektoch. Do tejto kategórie ubytovania patrí aj prázdninový byt;

Vybavenosť podľa hviezdíčiek: jedna hviezdička informuje hosta o vybavenosti ubytovacieho zariadenia v danej kategórii. Je to najnižšia trieda, vybavenie ubytovacieho zariadenia je jednoduché, musí byť účelné, čisté a neustále udržiavané. Každá ďalšia hviezdička znamená vyššiu triedu, teda väčší rozsah vybavenia, náročnejšie architektonické stvárnenie interiérov a širšie vybavenie inventárom a doplnkami. Najvyššiu triedu predstavuje päť hviezdíčiek.

Stravovanie

Služby verejného stravovania charakterizuje verejná prístupnosť a komerčné zameranie svojich prevádzkových zariadení. Určené sú nielen na prípravu a podávanie pokrmov, ale aj pre spoločenské aktivity, takže okrem funkcie stravovacej majú aj funkciu spoločensko-zábavnú. Vzhľadom k spoločenskému zameraniu niektorých typov zariadení, a tým k úzkej väzbe na zariadenia kultúry, dochádza často ku kombinácii vybraných typov stravovacích zariadení a zariadení kultúry. Podobne je častá ich kombinácia so zariadeniami maloobchodu a zariadeniami telesnej kultúry.

Služby verejného stravovania sa spravidla sa umiestňujú do lokalít s väčšou hustotou zástavby, a to buď ako vstavané zariadenia alebo voľné objekty. Podľa prevažujúceho zamerania jednotlivých stravovacích zariadení zaraďujú sa do rôznych prevádzkových typov, ktoré možno rozdeliť na zariadenia s funkciou:

- stravovacou i spoločenskou - reštaurácie, hostince,
- spoločenskou i stravovacou -vinárne, pivnice,
- výhradne stravovacou - jedálne, bufety,
- spoločenskou s doplnkovým občerstvením - kaviarne, cukrárne.

Kategorizáciu pohostinských prevádzkarní a klasifikačné znaky na ich zaraďovanie do skupín vymedzovala Vyhláška Ministerstva hospodárstva SR č. 125/1995 Z. z., ktorou sa upravuje kategorizácia pohostinských prevádzkarní a klasifikačné znaky na ich zaraďovanie do skupín a kategorizácia ubytovacích zariadení a klasifikačné znaky na ich zaraďovanie do tried, ktorá však bola zrušená .

Ubytovacie a stravovacie služby sú v Štatistickej klasifikácii ekonomických činností NACE rev. 2 evidované v sekcii I – Ubytovacie a stravovacie služby.

Finančné služby¹⁵²

Politika finančných služieb zastrešuje tri hlavné odvetvia: bankový systém, poistenie a cenné papiere. Slovenská republika sa ako člen Európskej únie začlenila do vytvoreného integrovaného, celoeurópskeho jednotného trhu sektoru finančných služieb prostredníctvom rámca legislatívy, spolupráce a praxe, v rámci ktorých finančné služby operujú ako celok bez ohľadu na hranice. Tým sa plne umožnil slobodný pohyb kapitálu a služieb. Politika finančných služieb sa týka „veľkoobchodných“ (firemných a kapitálových) ako aj maloobchodných (spotrebiteľských) trhov. V podstate existujú dve úrovne, na ktorých sa môžu realizovať finančné služby (resp. peňažné transakcie). Na „veľkoobchodnej“ úrovni investori a firmy vydávajú, kupujú a predávajú akcie a dlhopisy, zhromažďujú kapitál a jedajú mnohými rozdielnymi finančnými nástrojmi prostredníctvom akciových trhov. Banky, hypotekárne, poisťovacie a investičné spoločnosti držia a otáčajú peniaze mnohými rozdielnymi spôsobmi. Na úrovni „maloobchodu“ spotrebiteľia nakupujú hypotekárne, poisťné a penzijné, ako aj sporiace produkty. Každá členská krajina má svoje vlastné pravidlá, ktorými tieto transakcie riadi.

Štatistická klasifikácia ekonomických činností NACE rev. 2 finančné a poisťovacie činnosti (okrem poistenia dôchodkového zabezpečenia začlenila do sekcii K:

- činnosti centrálnej banky, ostatné peňažné sprostredkovanie,
- činnosti holdingových spoločností, trustov, fondov a podobných finančných subjektov,
- finančný lízing a poskytovanie úverov,
- poistenie (životné, neživotné), zaistenie,
- správa finančných trhov, sprostredkovanie obchodu s komoditami.

V rámci územno-plánovacej dokumentácie sa finančné služby dotýkajú priestorovej lokalizácie svojich služieb a pre svoju činnosť potrebujú zodpovedajúce bankové domy a objekty pre umiestnenie svojich pobočiek, expozitúr a obchodných miest. Ich lokalizácia a rozvoj v území zodpovedá veľkosti obce a jeho administratívnej funkcii, s čím súvisí vybudovanie ústredia, krajských pobočiek, regionálnych zastúpení, filiálok, expozitúr, obchodných a kontaktných miest i siete bankomatov.

Lokalizáciu finančných služieb ovplyvňujú viaceré faktory, medzi ktoré patria:

- veľkostná kategória sídla a jeho postavenie v hierarchii osídlenia,
- veľkosť spádového územia
- primeraná časová dostupnosť do zariadení finančných služieb.

Na umiestnenie finančnej inštitúcie podľa jej charakteristiky a hierarchického významu má významný vplyv administratívna funkcia sídla:

¹⁵² Štandardy minimálnej vybavenosti obcí (URBION, 2010), plné znenie, s. 81-83

- zriadenie centrály a ústredia sa prevažne viaže na významné administratívno-správne centrum, spravidla na hlavné mesto, krajské a regionálne pobočky na krajské mestá a ďalšie pobočky, agentúry, expositúry, zastupiteľstvá na sídelnú hierarchiu,
- obce menších veľkostných kategórií zastúpenie finančných služieb získavajú v kontexte s funkciou ako významného turistického alebo kúpeľného centra,
- budovy bánk i poisťovní patria svojim architektonickým charakterom medzi výrazné mestotvorné prvky,
- niekedy sa však rieši ich zriaďovanie využitie existujúceho stavebného fondu v mestských centrách na dostavbu, prípadne prestavbu objektov pre potreby finančných služieb môže mať negatívny dopad na život v centre v dôsledku ich vyľudňovania.

Poradenské činnosti

Poradenstvo je prospešná profesionálna služba, zmluvne zaisťovaná špeciálne vyškolenými a kvalifikovanými osobami, ktoré objektívnym a nezávislým spôsobom pomáhajú zadávateľským organizáciám, resp. jednotlivcom identifikovať, analyzovať a riešiť praktické problémy, pred ktorými stoja. Poradenstvo môžu vykonávať poradenské organizácie čiastočne alebo úplne podporované rezortnými ministerstvami, vedeckými a vzdelávacími inštitúciami, súkromné podnikateľsky orientované poradenské firmy, alebo fyzické osoby.

Poradenské činnosti zastrešujú rôzne činnosti, ktoré sú v rámci Štatistickej klasifikácie ekonomických činností NACE rev. 2 zaradené do sekcie M – Odborné vedecké a technické činnosti a sekcie J – Informácia a komunikácia. Ako poradenské služby možno určiť:

- právne a účtovné činnosti a daňové poradenstvo,
- poradenstvo v oblasti podnikania a riadenia,
- architektonické a inžinierske činnosti a súvisiace technické poradenstvo,
- špecializované dizajnérske činnosti,
- prekladateľské a tlmočnicke činnosti,
- reklama, prieskum trhu a prieskum verejnej mienky,
- počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby.

Podľa Štatistickej klasifikácie ekonomických činností NACE rev. 2 je oblasť nehnuteľností zaradená do sekcie N – Činnosti v oblasti nehnuteľností:

- kúpa a prenájom nehnuteľností,
- realitné kancelárie

F.3.1.8 Maloobchod a veľkoobchod

Maloobchod

Zariadenia maloobchodu poskytujú predaj tovaru v drobnom prevažne priamym spotrebiteľom. Sú významným prvkom v rozvoji osobnej spotreby, čo sa prejavuje v životnej úrovni obyvateľov a tiež sú dôležité v tvorbe pracovných miest. Zariadenia maloobchodu je možné členiť podľa rozsahu ponúkaného tovaru a podľa veľkosti predajne. Ich lokalizácia má vzťah k danému územiu. V mestských centrách sú to spravidla špecializované predajne, často s vyšším štandardom predaja a vybraným sortimentom tovaru, zriaďované buď samostatne alebo združenou formou obchodného domu, nákupné-

ho strediska. Prevažne na okraji sídiel sa stavajú veľkoplošné veľkokapacitné predajne potravín, nábytku, stavebnín atď. Združovaním vhodných druhov veľkokapacitných predajní vznikajú rôzne typy hypermarketov, megamarketov, shopping mall a pod. V niektorých prípadoch sa vytvára kombinácia veľkokapacitných a špecializovaných predajní, stravovacích zariadení, vybraných služieb, zariadení kultúry a športu. Vo vidieckych sídlach prevažujú predajne typu zmiešaný tovar a supermarkety.

Definície vybraných sortimentných typov maloobchodnej siete¹⁵³

Obchodný dom je maloobchodná jednotka, ktorá vytvára súbor predajných oddelení so spoločným prevádzkovým riešením, sústredených do jedného celku. Obchodný dom ponúka široký sortiment tovaru (minimálne potraviny, odievanie, priemyselný tovar), spravidla i verejné stravovanie a doplnkové služby. Minimálny rozsah predajnej plochy je 1 500 m², vo vidieckom osídlení výnimočne i 1 000 m².

Nákupné stredisko je širokosortimentná maloobchodná jednotka, zabezpečujúca predaj aspoň troch základných sortimentných skupín tovarov (potraviny, odievanie, priemyselný tovar), a to aspoň v dvoch samostatných predajných oddeleniach v rámci jedného objektu. Predajné oddelenia majú toho istého prevádzkovateľa. Nákupné stredisko má predajnú plochu väčšiu ako 250 m² a menšiu ako 1 000 m² (veľkostný rad 300, 600, 900 m²), vo veľkých mestách výnimočne až 1 500 m².

Hypermarket (halový samoobslužný obchodný dom) je veľkokapacitná samoobslužná maloobchodná jednotka, ponúkajúca široký sortiment potravinárskeho i nepotravinárskeho tovaru formou samoobsluhy. Hypermarket sa vyznačuje predajnou plochou nad 2 500 m² a zberným inkasom (pokladne sú umiestnené pri východe z predajnej haly a nie v jednotlivých predajných oddeleniach, ako je to v obchodných domoch). Hypermarket je umiestnený v jedno až dvojposchodovej hale, spravidla mimo mestského centra.

Zmiešaná predajňa je predajňa ponúkajúca široký sortiment potravinárskeho i nepotravinárskeho tovaru, pričom nie je možné jednoznačne určiť ťažisko sortimentu. Pomer potravinárskeho a nepotravinárskeho sortimentu je zhruba vyrovnaný, to znamená, že podiel potravín ani nepotravín neklesá v ročnom priemere pod 40 % obratu. Predajná plocha zmiešanej predajne je spravidla menšia ako 1 000 m². Spotrebné družstvá v tomto sortimentnom type vykazujú klasické zmiešané predajne s predajnou plochou 75, 100, 150 m².

Supermarket (veľkopredajňa potravín) je maloobchodná jednotka, v ktorej sa ponúka široký sortiment potravinárskeho tovaru, spravidla doplnený o nepotravinársky tovar dennej spotreby. Predajná plocha supermarketu sa pohybuje medzi 400 až 2 500 m². Prevažujúca forma predaja je samoobsluha so zberným inkasom. Okrem toho majú ak predaj s obsluhou na špecializovaných predajných úsekoch. Nepatria sem domy potravín (patria do potravín širokého sortimentu) ani supermarkety v rámci obchodných domov a nákupných stredísk.

Potraviny – široký sortiment ponúkajú široký sortiment potravinárskeho tovaru, často doplnený o nepotravinársky tovar dennej spotreby (podiel nepotravín je vždy zásadne menší ako 40 % celkového obratu). Predaj je samoobslužný, s obsluhou alebo kombinovaný. K uvedenému druhu patria širokosortimentné predajne potravín s menej ako 400 m² predajnej plochy, prípadne i predajne potravín

¹⁵³ Cimler: Retail management (1997)

presahujúce tento veľkostný limit, ak nespĺňajú kritérium pre zaradenie medzi veľkopredajne potravín (nemajú samoobsluhu so zberným inkasom).

Nepotraviny – široký sortiment ponúkajú súborný predaj sortimentov nepotravinárskeho tovaru. Ponúkaný sortiment je podmienený umiestnením, mierou priestorovej a prevádzkovej koncentrácie obchodnej vybavenosti a veľkostnej jednotky. Predaj je samoobslužný, s obsluhou alebo kombinovaný.

Veľkoobchod

Veľkoobchod možno charakterizovať ako obchod, pri ktorom sa tovar kupuje od výrobcu alebo iného veľkoobchodníka a predáva maloobchodníkovi alebo inému veľkoobchodníkovi (nie konečnému spotrebiteľovi), prípadne aj predaj inštitucionálnym, priemyselným a podobným konečným spotrebiteľom. Veľkoobchod sa špecializuje na rôznu sortimentnú štruktúru potravinového i nepotravinového tovaru.

Zariadenia maloobchodu a veľkoobchodu sú v rámci Štatistickej klasifikácie ekonomických činností NACE rev. 2 zaradené do sekcie G – Veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov.

F.3.1.9 Správa a riadenie

Zariadenia správy a riadenia slúžia pre správu a riadenie obcí, krajov a štátu a zaisťujú celoštátne prepojené služby pre zabezpečenie komunikácie a bezpečnosti občanov. Ich charakter je nekomerčný. Okrem úradov jednotlivých úrovní štátnej správy a samosprávy patria k nim tiež poštové úrady, zariadenia požiarnej ochrany, zariadenia polície a justície.

Správa a riadenie je v Štatistickej klasifikácii ekonomických činností NACE rev. 2 začlenená do sekcie O – Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie a sekcie H – Doprava a skladovanie. Oblasť územno-plánovacej dokumentácie sa dotýkajú zložky:

- všeobecná verejná správa,
- spravodlivosť a súdnictvo,
- verejný poriadok a bezpečnosť,
- protipožiarna ochrana,
- poštové služby a služby kuriérov.
- činnosti členských organizácií (podnikateľských, zamestnávateľských, profesijných, odborových, politických, cirkevných, mládežníckych atď.).

F.3.2 Trendy vývoja funkčnej zložky Občianska vybavenosť

Na globálne megatrendy, ku ktorým patrí environmentálna problematika, znižujúce sa zásoby nerastných surovín, klimatické zmeny a starnutie populácie musí reagovať aj architektonická tvorba, ktorá sa určitou mierou premieňa do funkčnej zložky Občianska vybavenosť a do návrhu zariadení jej jednotlivých podskupín. V urbanistických riešeniach sa optimalizujú procesy zmiernujúce následky urbanizácie na životné prostredie, mestá zavádzajú nové, ekonomicky stabilné urbánne modely zodpovednejšie k životnému prostrediu a poskytujúce vhodné sociálne zázemie obyvateľom. Snahou je vytvoriť vyvážené a esteticky harmonické prostredie pre život spojené s efektívnym, k životnému prostrediu šetrným zaobchádzaním s energiou a so surovinami.

Jedným z hlavných cieľov nového poňatia urbanistického riešenia je decentralizácia – sebestačnosť urbánnych celkov, prípadne ich častí, t. j. nezávislosť na prísune zdrojov (energie, vody, stavebných materiálov, potravín a predmetov denného používania) spoza hraníc daného projektu, mesta alebo tzv. bioregiónu. V neposlednom rade však ide aj o tvorbu priestorov, ktoré obyvateľom všetkých spoločenských aj vekových kategórií vytvoria zázemie, v ktorom budú mať možnosť žiť integrovane, bezpečne, bez závislosti od automobilovej dopravy a energeticky a technologicky náročných prvkov civilizácie, čo zároveň značí – zodpovednejšie k životnému prostrediu. Nielen rozmery a charakter budov všeobecne, zvlášť zariadení občianskej vybavenosti, ale aj rozloženie využitia urbánneho územia, charakter technickej a cestnej infraštruktúry a dokonca i miera angažovanosti obyvateľov sa pri procese tvorby miest budú odzrkadľovať v miere udržateľnosti. Možno hovoriť o nasledujúcich spoločných črtách, ktoré sa už v zahraničí stávajú súčasťou iniciatív mnohých miest a ktoré budú trendom aj v našich pomeroch:

- efektívne využívanie plochy a zabraňovanie rozrastaniu sídiel do nezastavaných území – rozmanitosť využitia územia na malej mierke, umožňujúca bývanie v blízkosti pracoviska, nákupných a rekreačných možností a občianskej vybavenosti. Tento trend, v Nemecku nazývaný „Stadt der kurzen Wege“ (Mesto krátkych vzdialeností), je príkladom udržateľného urbanizmu. Na okraji mesta situované hypermarkety a priemyselné parky sú odkázané na vysokokapacitnú cestnú infraštruktúru a na dochádzanie zamestnancov a zákazníkov. Preto je dôležité, aby každá štvrť mala svoju občiansku vybavenosť, komerčné možnosti i pracoviská v ľahko dostupnej vzdialenosti hromadnou dopravou, peši alebo na bicykli. Nemecká národná stratégia navrhuje znížiť záber novej pôdy pre stavby a infraštruktúru z dnešných cca 90 ha/deň na 30 ha/deň do roku 2020, čo znamená výraznú redukciu výstavby na zelenej lúke. Tento cieľ možno dosiahnuť napríklad zahusťovaním existujúcej výstavby, nadstavbou malopodlažných budov. Ďalšou stratégiou je presadzovanie niekoľkopodlažnej zmiešanej zástavby namiesto monofunkčných, riedko osídlených území s rodinnými domami.
- Americký prúd Sustainable Urbanism pokladá za vhodnú koncentráciu každodenných destinácií v okruhu 800 metrov od bydliska, teda dostupných v rámci 10-minútovej prechádzky (Prameň: Udržateľný urbanizmus: súčasné trendy a výzvy budúcnosti)¹⁵⁴.

¹⁵⁴ <http://www.uzemneplany.sk/sutaz/udrzatelny-urbanizmus-susasne-trendy-a-vyzvy-buducnosti> (14.02.2013)

Transformácia brownfieldu na nové polyfunkčné mestské centrum s vyváženým zastúpením verejných priestorov a zelene, Eurovea, Bratislava, autor fotografie: Gisela Erlacher¹⁵⁵

Pri úvahách o budúcom rozvoji občianskej vybavenosti je potrebné reagovať na zmeny, ktoré prináša „digitálna revolúcia“, porovnateľné len s priemyselnou revolúciou minulých storočí. Proces spojený s touto revolúciou je súčasťou ekonomiky založenej na vedomostiach a vedie k tzv. informačnej spoločnosti. Informačná spoločnosť¹⁵⁶ rozširuje individuálny výber, uvoľňuje nové tvorivé a obchodné energie, ponúka obohatenie v kultúrnej rovine a prináša väčšiu flexibilitu v oblasti práce a voľného času. Nové informačné a komunikačné technológie a s nimi spojené služby dokážu potenciálne zabezpečiť trvalý a udržateľný rast, zvýšiť konkurencieschopnosť, vytvoriť nové pracovné príležitosti a zlepšiť kvalitu života. V informačnej ére k tradičným pohybom ľudí a tovarov sa pridáva pohyb informácií ako činnosť so značným sociálnym a hospodárskym významom.

Najviditeľnejšími komponentmi informačnej spoločnosti sú interaktívne multimediálne služby a aplikácie. Ich vytvorenie a následný prienik do všetkých úrovní spoločnosti bude znamenať prehodnotenie a reštrukturalizáciu tradičných spôsobov komunikácie zároveň so zmenou prostredia v ktorom žijeme a spôsobov, akými spolunažívame.

Hlavné faktory, ciele a priority rozvoja informačnej spoločnosti SR sú špecifikované najmä v dokumentoch „Národný strategický referenčný rámec pre programovacie obdobie 2007-2013, Operačný program – Informatizácia spoločnosti (OPIS).

Rozvoj informačnej spoločnosti má značný vplyv aj na nové chápanie občianskej vybavenosti. Dá sa predpokladať, že prostredníctvom novo vytvorených vnútromestských digitálnych sietí bude vytvorený a zároveň ľahko dosiahnuteľný trh pre tie podnikateľské subjekty, ktoré môžu ponúkať a distribuovať svoje služby alebo produkty elektronickou cestou. Siete sa tak stávajú alternatívou a konkurenciou pre miestne tzv. kamenné obchody, ktoré v niektorých prípadoch môžu priamo ohroziť existenciu niektorých zariadení občianskej vybavenosti ako zabehanej súčasti života sídiel a centier

¹⁵⁵ Zdroj: http://www.stavbaroka.eu/page/index.php?option=com_content&view=article&id=266&Itemid=353 (nov. 2013)

¹⁵⁶ KURS 2001 v znení zmien a doplnkov

sídiel. Vytvára sa obrovské „virtuálne trhovisko“ s ponukou práce, služieb a tovaru, kde majú predávajúci prístup k väčšiemu počtu potenciálnych zákazníkov, ktorí majú naopak väčšiu možnosť výberu, presnejšie a aktuálne informácie o cenách a dodacích lehotách. Nová telekomunikačná infraštruktúra umožní neustálu interakciu a pomôže vytvárať a udržiavať na diaľku spojenie medzi záujemcami, ktorých spája určitá činnosť, spoločný záujem, jazyk alebo kultúra.

S týmto trendom vznikajú nové možnosti voľby spôsobu života, s ktorými sú späté aktivity viažuce sa aj k občianskej vybavenosti, ako napríklad – nakupovať v maloobchodnej sieti alebo si objednávať tovar online; sťahovať si filmy z internetu a pozerať ich v súkromí alebo ísť do kina; absolvovať spoločenské stretnutia s priateľmi a známymi, alebo udržiavať spoločenské styky prostredníctvom elektronickej pošty; dochádzať do práce alebo pracovať z domu; využívať rôzne služby poskytované do domu alebo klasický spôsob atď. Tieto trendy ovplyvňujúce životný štýl majú dopad aj na zariadenia občianskej vybavenosti z oblasti sociálnej starostlivosti, vzdelávania, maloobchodu, kultúry a pod.

Digitálny systém vytvára nové prepojenia medzi sídlami a aj vo vnútri sídel, ktoré vplývajú na život obyvateľov ako aj na podobu verejných priestorov.

Dôsledky rozvoja digitálnej telekomunikačnej infraštruktúry majú veľkú silu a dosah. Znamenajú ďalší krok v dlhom vývoji ľudských sídel - od voľných súborov viac-menej nezávislých obydľí v minulosti k vysoko integrovaným mestám, ktoré sú popretkávané sieťami, ktoré dodávajú do jednotlivých budov centrálné distribuované služby a odvádzajú odpad.

F.3.2.1 Trendy v oblasti školstva

Trendová analýza MŠ, ZŠ a stredných škôl (Ústav informácií a prognóz školstva)¹⁵⁷

Materské školy (MŠ)

Počet 3-5 ročných detí sa dlhodobo znižoval, pokles sa zastavil až v r. 2006. Celkovo od r. 1990 sa táto skupina znížila o vyše 100 tisíc detí. V roku 2007 nastúpila rastová fáza vývoja, ktorá by mala podľa demografickej prognózy trvať do r. 2018. V tomto období by sa mal ukazovateľ medziročne priemerne zvyšovať o 1%. Počet detí sa v tejto fáze zvýši zo 155 tisíc na 175 tisíc 3-5 ročných. Od r. 2019 by mal nastúpiť pokles a táto populačná skupina by mala do r. 2025 poklesnúť približne na súčasnú úroveň.

Základné školy (ZŠ)

Počet 6-ročných detí, ktoré nastupujú do 1. ročníka, klesal priemerným ročným tempom 3% až do r. 2008; od r. 1990 sa znížil o 38 tisíc. Rastová fáza nastúpila v r. 2009 a mala by trvať do r. 2021. Ukazovateľ bude rásť ročným tempom 1% a počet 6-ročných detí by mal v tejto etape vzrásť z 51,4 tisíc na 59 tisíc. V nasledujúcom období do r. 2025 nastane pokles na úroveň 56,5 tisíc detí.

Referenčnou populáciou pre žiakov 1. stupňa ZŠ sú deti vo veku 6-9 rokov. Ich počet sa od r. 1990 do r. 2010 znížil o 152 tisíc. Nasledujúca rastová fáza by mala trvať do r. 2023. Priemerným ročným tempom 1% sa počet detí zvýši z 211,2 tisíc na 234 tisíc detí. V nasledujúcom období bude ukazovateľ klesať.

¹⁵⁷ Herich, J.: Vývojové tendencie ukazovateľov MŠ, ZŠ a stredných škôl. ÚIPŠ Bratislava, 2012.
http://www.uips.sk/sub/uips.sk/images/JH/vyvoj_ukazovatelov_m__z__a_s_12v2.pdf (14.02.2013)

Veková skupina žiakov 2. stupňa (10-14 rokov) sa od roku 1990 znížila o 193 tisíc a mala by naďalej klesať. V r. 2015 bude ešte o 17 tisíc detí menej ako je to v súčasnosti. V nasledujúcej rastovej fáze do roku 2025 sa počet žiakov zvýši o 32 tisíc.

Počet 15-ročných klesol od r. 1990 o 33 tisíc. Ukazovateľ by mal naďalej klesať priemerným ročným tempom 3% až do r. 2017. V tomto roku bude počet 15-ročných približne o 10 tisíc nižší než v súčasnosti. V ďalších rokoch nastúpi rastová fáza s medziročným tempom 2%. Do roku 2025 by sa mal počet 15-ročných zvýšiť na 57,3 tisíc detí.

Stredné školy (SŠ)

Referenčnou populáciou žiakov SŠ je mládež vo veku 15-18 rokov. Jej významný pokles sa posúva až do r. 2019, keď sa počet súčasných 528 tisíc (r. 2010) zníži na 207,2 tisíc. V nasledujúcej fáze od r. 2020 bude ukazovateľ rásť priemerným tempom 1% a v roku 2025 dosiahne počet detí úroveň 224 tisíc.

Počet 19-ročných rástol do r. 1998, odvtedy klesá. Klesajúca fáza by mala trvať do r. 2021 s priemerným tempom až 4%. Na konci tohto obdobia by mal byť ich počet 50,9 tisíc, čo je v porovnaní so súčasnosťou menej až o 22,3 tisíc. Od r. 2022 by mal ukazovateľ mierne vzrásť.

Gymnaziá

Gymnaziá sú jediným druhom škôl, v ktorom počet žiakov rástol aj pri klesajúcom demografickom vývoji. Od r. 1990 až do 2007 sa zvýšil počet gymnazistov 1,8 násobne. Z pohľadu dĺžky štúdia najväčšie zastúpenie má 4-ročné štúdium (57,4 %). V ďalšom období až do r. 2019 čaká gymnaziá fáza poklesu.

Stredné odborné školy (SOŠ) a konzervatóriá (K)

SOŠ zahŕňajú od r. 2008 aj bývalé stredné odborné učilišťa, retrospektíva ukazovateľov je preto prepočítaná podľa platnej sústavy škôl. Konzervatórium je v nej vyčlenené ako osobitný druh strednej školy. SOŠ dosiahli kvantitatívny zenit v polovici 90. rokov minulého storočia, odvtedy v nich počet žiakov klesá. Počet novoprijatých žiakov SOŠ a K sa znížil zo 76,8 tisíc (r. 2000) na 44,9 tisíc (r. 2012). Priemerným 4% ročným tempom klesol počet až o 32 tisíc a klesajúci trend by mal pokračovať až do r. 2017, kedy by malo na odborné školy nastupovať o 11 % žiakov menej.

Ďalšie trendy, nastupujúce v školstve, možno zhrnúť do nasledujúcich bodov:

- prechod od posilňovania všeobecného základu vzdelania na úkor technických odborov ako v strednom školstve (stredné odborné školy, ale hlavne stredné odborné učilišťa), tak aj vo vysokoškolskom vzdelávaní na podporu orientácie na oblasť technického a prírodovedného školstva s cieľom vybudovať moderné firemné školstvo,
- znalostná ekonomika spojená s inovačným rozvojom vyvoláva potrebu diverzifikovať vysokoškolské štúdium; vytvárať vysoké školy neuniverzitného typu podstatne viac zamerané na prax a s dĺžkou štúdia 3 roky, t.j. zabezpečujúce štúdium na bakalárskej úrovni;
- pre žiaduce prepojenie vedy a výskumu s hospodárskou praxou je potrebné budovať univerzitné vedecké parky a výskumné centrá a posilniť centrá transferu technológií na vysokých školách a SAV,

- vzdelávací systém prispôbiť potrebám znalostnej spoločnosti a zmenám v meniacom sa prostredí, možnosť meniť svoju kvalifikáciu v súlade s požiadavkami trhu, čo súvisí s potrebou celoživotného vzdelávania sa na všetkých stupňoch vzdelávania,
- pre posilnenie stredného/firemného školstva spolupracovať s budúcimi zamestnávateľmi v regiónoch, vzájomne spolupracovať so školami a firmami pri programoch výučby a s budúcimi zamestnávateľmi v regiónoch. Pripraviť mladú generáciu pre potreby znalostnej ekonomiky na všetkých stupňoch vzdelávania a zabezpečiť flexibilitu na trhu práce celoživotným vzdelávaním obyvateľstva,
- v súlade s rozvojovými trendmi vytvárať súbor zásad a princípov pre priemet potrieb a požiadaviek obcí (región) na zabezpečenie základnej a vyššej vybavenosti pre oblasť školstva
- územné nároky v oblasti školstva riešiť v súlade so zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky.

Tab. 11 Aktuálny stav v zariadeniach školstva a výchovy v školskom roku 2011/2012 prezentuje nasledovný tabuľkový prehľad:

Druh zariadenia	Školy štátne			Školy súkromné			Školy cirkevné			spolu		
	počet	triedy	deti/žiaci	počet	triedy	deti/žiaci	školy	triedy	deti/žiaci	školy	triedy	deti/žiaci
		fakulty	študujúci		fakulty	študujúci		fakulty	študujúci		fakulty	študujúci
Materské školy	2 743	6 963	138 398	67	176	2 881	55	138	2 851	2 865	7 277	144 130
Základné školy	2 048	22 133	408 288	39	298	4 026	115	1 228	22 163	2 202	23 659	434 477
Zákl. umelecké školy	193	x	101 522	96	x	33 907	11	x	4 536	300	x	139 965
Jazykové školy	27	x	18 622	14	x	4 294	1	x	147	42		23 063
Gymnázia	151	2 565	64 431	41	260	4 017	55	560	13 623	247	3 385	82 071
Konzervatóriá	6	80	1 849	9	65	805	1	10	205	16	155	2 859
Stred. odborné školy	362	6 384	149 379	89	837	15 670	19	187	3 925	470	7 408	168 974
SOŠ ost. ministerstiev	3	50	1 168							3	50	1 168
Špeciálne školy spolu	371	4 149	34 461	27	120	917	17	83	568	415	4 352	35 946
v tom												
Materské školy	39	111	884	8	16	105	3	5	34	50	132	1 023
ZŠ a špeciálne ZŠ	214	3 329	27 586	16	98	773	9	65	469	239	3 492	28 828
Gymnázia	1	24	409							1	24	409
SOŠ	14	117	909				1	5	18	15	122	927
Odborné učilišťa	46	449	3 836	1	2	21				47	451	3 857
Praktické školy	57	119	837	2	4	18	4	8	47	63	131	902
Školy pri zdrav. zar.	52	202	1 932	9	24	318				61	226	2 250
VŠ I. a II. stupeň	20	104	126 935	12	18	10 088				32	122	137 023
VŠ III. stupeň (PhD.)	x	x	6 296	x	x	189				x	x	6 485
VŠ ost. min. I.a II.st.	3	6	1 722							3	6	39
VŠ ost. min. III.st.	x	x	39							x	x	39
Externá forma												
Gymnázia		10	201		37	699					47	901
Konzervatóriá												
SOŠ		314	6 633	4	178	2 726		64	1 300	4	556	10 659

Druh zariadenia	Školy štátne			Školy súkromné			Školy cirkevné			spolu		
	počet	triedy	deti/žiaci	počet	triedy	deti/žiaci	školy	triedy	deti/žiaci	školy	triedy	deti/žiaci
		fakulty	študujúci		fakulty	študujúci		fakulty	študujúci		fakulty	študujúci
SOŠ ost. ministerstiev	1	3	98							1	3	98
VŠ I. a II. stupeň			35 183			28 033						63 216
VŠ III. stupeň (PhD.)			4 579			727						5 306
VŠ ost. min. III.st.			315									315
Poznámka: Do počtu externých škôl sa započítavajú tie školy, ktoré organizujú len externú formu štúdia												

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---suhrnne-tabulky>

Tab. 12 Školy v prírode v školskom roku 2010/2011

Druh zariadenia	štátne		súkromné		cirkevné		spolu	
	počet	počet dní	počet	počet dní	počet	počet dní	počet	počet dní
	detí/žiacov		detí/žiacov		detí/žiacov		detí/žiacov	
Školy v prírode spolu	46 572	263 898	1 994	12 040	2 950	15 435	51 516	291 373
v tom								
Materské školy	4 938	26 357	246	1 225	74	370	5 258	27 952
Základné školy	39 561	225 830	1 520	9 550	2 787	14 556	43 868	249 936
Špeciálne MŠ a ZŠ	1 502	8 485	167	927	34	170	1 703	9 582
Gymnázia	461	2 634	61	338	55	339	577	3 311
Konzervatóriá								
SOŠ								
Špeciálne SOŠ	110	592					110	592

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---suhrne-tabulky> (14.02.2013)

Tab. 13 Centrá špeciálno-pedagogického poradenstva

Druh zariadenia	štátne		súkromné		cirkevné		spolu	
	počet zariadení	počet klientov	počet zariadení	počet klientov	počet zariadení	počet klientov	počet zariadení	počet klientov
Centrá špeciálno-pedagogického poradenstva	80	46 624	40	24 780	1	256	121	71 660

Zdroj: Ústav informácií a prognóz školstva: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---suhrne-tabulky> (14.02.2013)

F.3.2.2 Trendy v oblasti kultúry

Trendy vývoja siete kultúrnych zariadení vychádzajú z princípu podpory rozvoja kultúry na všetkých úrovniach – celoštátnej, regionálnej a lokálnej, zo zabezpečenia obyvateľom rozvoj kultúrnych aktivít zodpovedajúcich ich záujmu a iniciatíve (vrátane menších), z neobmedzeného prístupu k informáciám, dôslednej ochrany kultúrneho dedičstva a sprístupňovania jeho hodnôt, z kvalitnej reprezentácie umeleckej tvorby a otvorenej občianskej komunikácii prostredníctvom kultúry.

Transformácia areálu kasární na kultúrne centrum, Kulturpark, Košice¹⁵⁸

Trendom v kultúre, ktorý sa už dlhodobejšie prejavuje, je budovanie kultúrnych zariadení väčšieho rozsahu. Tieto zariadenia môžu združovať niekoľko kinosál, ku ktorým sú priradené ďalšie spoločné zariadenia, poskytujúce možnosti stravovania, nakupovania, služieb, športovania a pod., koncertné sály pre realizáciu veľkých akcií nielen kultúrneho významu (športové akcie, medzinárodné mítingy a konferencie a pod.). Veľkokapacitné zariadenia sa spravidla realizujú v okrajových oblastiach sídiel a vzhľadom na potrebu dostatku parkovacích plôch pre návštevníkov sú náročné na plochy pozemkov.

¹⁵⁸ Zdroj: <https://www.facebook.com/Architektizerozero> (november 2013), autor fotografie: future fly

Nepredpokladá sa vo výhľade významnejší nárast výstavby nových divadelných objektov, nakoľko existujúca sieť je vo väčšine miest postačujúca a skôr je snaha o ich viacúčelné scénické využitie. V rozvoji divadiel bude trendom nárast malých zariadení a divadiel alternatívnych foriem, nenáročných na pozemky.

Trendom je výstavba kongresových centier, ktoré slúžia okrem poriadania rôznych tematických akcií aj k usporiadaniu významných kultúrno-spoločenských akcií vrátane koncertov s doplnkovým vybavením reštauračných služieb, ktoré umožňujú usporiadanie veľkých banketov, recepcií a podobných spoločenských akcií.

Trend kultúry vo vidieckych sídlach sa bude uberať v zmysle zachovania objektov kultúrno-osvetových zariadení pre využívanie kultúrnych a spoločenských aktivít, s cieľom rozvíjať kultúrne povedomie obyvateľov s prezentáciou regionálnych špecifík v historicko-kultúrnom, resp. gastronomickom kontexte.

V súvislosti s trendom rozvoja multifunkčných zariadení jednosálové kiná do budúcnosti prežijú iba ich úplnou digitalizáciou a 3D projekciou, ktorá prináša do kín nové možnosti.

Rozvoj informačno-komunikačných technológií v práci knižníc, čo znamená prechod na automatizáciu knižničných činností, vyvolá potrebu ďalších zmien vo funkcii a organizačnom členení verejných knižníc.

Boom výstavby sakrálnych objektov sa už spomalil a požiadavky na nové objekty sa v zásade uspokojili. K cirkevným zariadeniam sa tiež priradujú zariadenia slúžiace školstvu a výchove, kultúre, zdravotníctvu, sociálnej starostlivosti a pod., ktoré majú obdobné urbanistické nároky ako obdobné verejné zariadenia.

Tab. 14 Prehľad kultúrnych zariadení - divadlá

Ukazovateľ	počet
Stále scény v prevádzke	71
mimo prevádzky	2
Predstavenia na domácej a cudzej scéne spolu	
činohra	4 335
opera	254
opereta	43
balet	181
Návštevníci na domácej a cudzej scéne spolu (tis.)	
činohra	933
opera	205
opereta	16
balet	88

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 215

Tab. 15 Prehľad kultúrnych zariadení - Hudobné telesá

Ukazovateľ	počet
Hudobné telesá	14
Vystúpenia vnútroštátne spolu	418
Vystúpenia v zahraničí	203

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 215

Tab. 16 Prehľad kultúrnych zariadení - Knižnice

Ukazovateľ	počet
Verejné knižnice	
knižnice spolu	1 990
pobočky	192
knižničné jednotky (tis.)	18 006
výpožičky používateľom (tis.)	18 128
Ústredné vedecké knižnice	
knižnice	9
knižničné jednotky (tis.)	13 960
výpožičky používateľom (tis.)	2 913
Vysokoškolské knižnice	
knižnice	561
knižničné jednotky (tis.)	5 976
výpožičky používateľom (tis.)	3 624

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 219

Tab. 17 Prehľad kultúrnych zariadení - Múzeá, galérie, hvezdárne, ZOO, botanické záhrady

Ukazovateľ	počet
Múzeá	107
pobočky	98
expoziície	524
výstavy	1 227
návštevníci (tis.)	3 314
Galérie	25
expoziície	78
výstavy v tuzemsku	382
návštevníci (tis.)	414
Hvezdárne, planetáriá a astronomické kabinety	
návštevníci (tis.)	213
Zoologické záhrady	4
návštevníci (tis.)	800
Botanické záhrady	5
návštevníci	263 126

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 221, 222

Telesná kultúra

V modernej spoločnosti je šport všeobecne akceptovanou súčasťou života prirodzene ovplyvňujúcou všetky jeho zložky a súčasná spoločnosť si uvedomuje potrebu starostlivosti o zdravie, telo a ducha ako protiklad dopadu rôznych civilizačných prvkov. Ľudia si uvedomujú potrebu zvyšovať telesnú a duševnú kondíciu, ktorú naznačuje rozvoj fitness, wellness, aquaparkov a pod.

Zmysluplné trávenie voľného času, zdravý životný štýl, telesná aktivita a aktívny odpočinok je síce vecou každého jednotlivca, avšak poskytnutie celého systému od najdostupnejších až po náročnejšie formy je vecou spoločenského prístupu a subjektov na všetkých úrovniach. Trendy zo zahraničia sa prenášajú i na Slovensko a možno ich zhrnúť do nasledujúcich bodov:

- na jednej strane sa prejavuje silnejúca komercializácia športovo-telovýchovnej ponuky so stúpajúcou životnou úrovňou obyvateľstva, v protiváhe ku komerčným aktivitám rozvoj športovo-rekreačných príležitostí prevádzkovo menej náročných voľne prístupných zariadení pre obyvateľov,
- zmena v štruktúre športovania, resp. v pohybových aktivitách najmä v mestskom priestore sa prejavuje znižovaním záujmu o organizovaný šport v prospech individuálneho, resp. komerčného športu,
- do popredia sa dostáva individuálny šport v neorganizovanej forme, zvyšuje sa záujem o individuálne typy športu a medzi mládežou „trendové“ voľné a nové formy pohybu,
- v rámci trávenia voľného času sa predpokladá stúpajúci záujem nielen jednotlivcov, ale aj menších spoločenských skupín a sociálne viazaných skupín o športovo-rekreačné aktivity,
- integrácia využívania areálov a zariadení všetkých systémov športu a rekreácie pre športovo-rekreačné aktivity širokej škály obyvateľstva, zodpovedá všeobecnému trendu ekonomizácie využívania športových zariadení,
- zvyšuje sa dopyt po komplexnosti areálov a zariadení a doplnenie o obslužné, resp. iné súvisiace funkcie podľa navrhutej profilácie územia,
- do výhľadu sa očakáva zvyšovanie nárokov na nové formy aktivít a na ich rôznorodosť, komplexnosť a kvalitu,
- trend vo viacúčelovosti sa prejavuje v dvoch rovinách:
 - viacúčelovosť areálov resp. plôch pre šport – začlenením areálov pre rôzne využitie do organizovaného priestoru sa vytvárajú podmienky pre ich spoločné doplnkové funkcie a širšie sociálne a spoločenské kontakty,
 - viacúčelovosť zariadení – parametre a doplnkové zariadenia navrhovať tak, aby umožnili využívanie pre šport pre všetkých, výkonnostný šport, príp. aj školskú telovýchovu a zohľadniť možnosť využitia zariadenia aj pre iné účely (napr. kultúrne),
- trendy v štruktúre aktivít telesnej kultúry sa prejavujú nasledovne:
 - pretrváva záujem o tradičné športy (futbal, hokej, turistika),
 - zvyšuje sa záujem o rekreačné bicyklovanie,
 - populárne zostáva plávanie, novým trendom sú vodné aktivity zamerané na regeneráciu a zábavu,
 - pretrváva záujem o tenis a narastá záujem o golf aj v širšej skupine obyvateľov,
 - pribúdajú nové druhy trendových športov ako rôznorodosť prejavu životného štýlu mládeže,
 - záujem o beh, jogging, fitness, wellness,

- zvyšuje sa záujem o relaxačné možnosti pre seniorov,
- nové trendy v rámci vývoja školských zariadení znamenajú:
 - špecializáciu na určité druhy športu,
 - skvalitňovanie športovísk, intenzifikácia školských športových areálov, rozširovanie štruktúry športovísk so zapájaním tretích subjektov do rekonštrukcie a rozvoja športovísk v rámci školských areálov a ich následné využívanie aj širšou verejnosťou.

V súčasnom životnom štýle sa aj u nás začínajú dostávať do popredia nové inovačné trendy športovo-spoločenských aktivít, medzi ktoré možno zaradiť: pohyb v rámci rekreačného programu ako súčasť dovolenky, adrenalínové športy spojené so značným fyzickým rizikom a pobytom v drsnom prostredí, športové aktivity realizovateľné počas celého života do vysokého veku, cvičenie pod dohľadom trénera, rôzne formy netradičných športov vychádzajúcich z historických tradícií, orientálne pohybové aktivity a pod. Uvedeným trendom sa bude prispôsobovať rozvoj zariadení pre telovýchovu, šport a pohybové aktivity.

V telesnej kultúre sa prejavuje obdobný trend ako v zariadeniach kultúry, t. j. budovanie štadiónov a areálových zariadení, z ktorých sú mnohé využívané pre kultúrne akcie. V prípade výstavby nových zariadení sa predpokladajú veľké nároky na plochu pozemku.

Nové inovačné trendy športovo-spoločenských a telovýchovných aktivít, nové formy aktivít, ich rôznorodosť, komplexnosť a kvalitu bude nutné dať do súladu s požiadavkami konzumentov a prispôsobovať im ponuku rozvoja zariadení pre telovýchovu, šport a pohybové aktivity.

Trend viacúčelovosti zohľadňovať jednak vo viacúčelovosti areálov, resp. plôch pre šport (začlenením areálov pre rôzne využitie organizovaného priestoru sa vytvárajú podmienky pre ich spoločné doplnkové funkcie a širšie spoločenské a sociálne kontakty), jednak vo viacúčelovosti zariadení (to zn. ich využívanie širokou verejnosťou, výkonnosťnými športovcami prípadne školstvom, resp. aj ich ďalšie využitie, napr. pre kultúru).

Pri budovaní telovýchovných a športových zariadení náročných na plochy pozemkov (ihriská a štadióny a rôzne dráhy a areály), ako aj investične náročné zariadenia (kryté bazény, kryté zimné štadióny) je dôležité presadzovať taký spôsob, ktorý umožní ich celoročne využívanie.

Do štruktúry zariadení telesnej kultúry zahrnúť tiež maloplošné zariadenia typu športové klubovne, posilňovne, fitness a v kontexte so súčasným trendom viacúčelové zariadenia (wellness) a centrá pohybových aktivít, ktoré sa skladajú z krytého objektu s bazénmi, aerobikom, relaxačnými aktivitami, masážnymi salónmi, soláriami a sprievodnými zariadeniami netelovýchovného charakteru (reštauračné služby, holičstvo, kaderníctvo, kozmetika požičovňa športových potrieb a pod.),

Skvalitniť vybavenosť ihrísk a telocviční v existujúcich školských areáloch, využívať ich nielen v rámci školskej výučby v zmysle „vrátiť šport do škôl“, ale aj v rámci organizovanej mimoškolskej činnosti.

Tab. 18 Prehľad - Telovýchovné jednoty a kluby

Ukazovateľ	Počet
Telovýchovné jednoty a kluby	3 678
Športové oddiely	4 836
Odbory turistiky	563

Odbory rekreačnej telesnej výchovy a športu	299
Členovia telovýchovných jednot a klubov z toho vybrané športy	320 784
futbal	152 206
turistika	22 864
rekreačná telesná výchova a šport	16 626
ľadový hokej	10 966
volejbal	9 057
basketbal	8 585
tenis	8 128
hádzaná	7 955
atletika	6 201
plávanie	4 715
karate	3 832
šach	3 258
kolky	2 504
kulturistika	1 907
kanoistika	1 771
judo	1 644

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 232

Tab. 19 Zväzy a Združenia technických a športových činností SR

Ukazovateľ	2009	2010
Členovia zväzov	13 616	16 803
v tom vo zväze		
Slovenský zväz psích záprahov	161	198
Slovenská asociácia športovej strelby	260	265
Slovenská spoločnosť elektronikov	1 348	.
Slovenský národný aeroklub MRŠ	1 234	1 330
Slovenský strelecký zväz	6 692	6 610
Slovenský zväz biatlonu	874	874
Slovenský vysokoškolský zväz		
technických športov	323	.
Slovenský zväz rádioamatérov	.	942
Slovenský zväz technických športov	.	.
Zálesák - Slovenský kmeň	.	.
Zväz branných a technických činností SR	959	.
Zväz modelárov Slovenska	1 087	1 130
Zväz športovej kynológie SR	.	4 982
Zväz vodáctva a raftingu SR	678	472
Slovenský zväz vojakov v zálohe	.	.
Slovenský dostihový greyhound zväz	.	.

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 234

F.3.2.3 Zdravotníctvo

Trend zlepšenia zdravia v rámci Európskej únie zabezpečuje „Akčný program Spoločenstva v oblasti zdravia“¹⁵⁹ (t. č. prebieha druhý program s termínom do r. 2013). Do spolupráce Akčného programu sa spolu s ostatnými členskými štátmi zapojila aj Slovenská republika. Jeho cieľom je monitorovanie, včasné varovanie pred závažnými ochoreniami zdravia¹⁶⁰ a akcie na boj proti nim. Program by mal prispievať k dosiahnutiu vysokej úrovne fyzického a duševného zdravia, k zlepšeniu verejného zdravotníctva, k prevencii chorôb a porúch odstránením zdrojov ohrozenia zdravia, mal by zabezpečiť obyvateľom lepší prístup k informáciám, pričom kladie dôraz na zlepšenie zdravotného stavu detí a mládeže, podporuje význam zdravého životného štýlu a prevencie.

Trendom siete zdravotníckych zariadení by mala byť snaha prispôbovať ich demografickým ukazovateľom, ukazovateľom zdravotného stavu obyvateľstva, hustote osídlenia, geografickým podmienkam a možnostiam dopravnej obslužnosti.

Celosvetovým trendom rozvoja zdravotníckych služieb je odklon od veľkých a organizačne náročne zvládnuteľných všeobecných nemocníc nad 1 200 lôžok. V rámci siete menších nemocníc v mnohých krajinách dochádza k ich špecializácii, ktorá dosahuje vysokú kvalifikačnú úroveň.

V kontexte s filozofiou, ktorej ťažisko je zamerané na prevenciu, počíta sa s postupným znižovaním počtu akútnych lôžok v nemocničných zariadeniach, pričom v súčasnosti existujúce nadbytočné zdravotnícke zariadenia sa odporúčajú transformovať, resp. transformácia sa už realizuje, na oddelenia pre dlhodobu chorých, prípadne na zariadenia sociálnej starostlivosti.

V rámci transformácie zdravotníckych zariadení a redukcie posteľového fondu, najmä akútnych postelí, dôraz sa kladie na zníženie miery hospitalizovanosti s presunom ťažiska poskytovanej zdravotnej starostlivosti z nemocníc do ambulantnej sféry smerom k jednoduchovej a domácej starostlivosti.

Trend poskytovania zdravotnej starostlivosti v rámci tzv. jednoduchovej ambulantnej zdravotnej starostlivosti znamená rozvoj špecializovaných zariadení ambulantnej starostlivosti – tzv. denných stacionárov. Sú to zdravotnícke zariadenia jednoduchovej hospitalizácie na poskytovanie sekundárnej zdravotnej starostlivosti osobám, ktorých zdravotný stav vyžaduje ambulantnú zdravotnú starostlivosť s pobytom na lôžku v zdravotníckom zariadení kratším ako 24 hodín. Pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti v stacionároch je snahou zachovať nadväznosť špecializovaného ošetrovania a liečenia na rodinné a sociálne prostredie osôb, ktorým sa poskytuje, vrátane vhodných podmienok pre ich komplexnú resocializáciu a rehabilitáciu.

Trendom poskytovania zdravotnej starostlivosti je poskytovať ju v rámci možností v domácom prostredí, čomu zodpovedá rozvoj domácej ošetrovateľskej starostlivosti. Domáca ošetrovateľská starostlivosť zahŕňa komplexné poskytovanie ošetrovateľských služieb osobám so zdravotnými problémami, ktoré z dôvodu svojho fyzického alebo duševného stavu nie sú schopné opustiť domáce prostredie pre poskytovanie zdravotnej starostlivosti, alebo to nie je vhodné, resp. nie je dôvod na hospitalizáciu.

¹⁵⁹ <http://www.health.gov.sk/?druhy-program-spolocenstva-v-oblasti-zdravia-na-roky-2008-2013-zakladne-informacie> (26.02.2013)

¹⁶⁰ Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie WHO k ôsmym hlavným úmrtiam v dôsledku neprenosných chorôb v európskom regióne patria: kardiovaskulárne choroby, neuropsychiatrické poruchy, rakovina, choroby tráviaceho ústrojenstva, choroby dýchacích ciest, poruchy zmyslových orgánov, choroby pohybového ústrojenstva a diabetes mellitus.

Technickým pokrokom sa zrýchľuje tempo rozvoja medicínskych odborov a diagnostických a terapeutických techník, čo sa premietne do rozvojovej štruktúry zdravotníckych zariadení. Naďalej bude pokračovať dopĺňovanie siete nemocníc a ostatných typov zdravotníckych zariadení zariadeniami prevádzkovanými súkromnými subjektmi.

V súlade s demografickou štruktúrou a očakávanými výhľadovými trendmi je potrebné počítať na úrovni obcí so zariadeniami zdravotníckej starostlivosti pre seniorov, rehabilitačnou a ošetrovateľskou starostlivosťou, zariadeniami pre liečbu rôznych závislostí, detskými jasami atď. Nové zdravotnícke zariadenia lokalizovať ako samostatné areály (na regionálnej, celoštátnej úrovni), resp. lokalizovať ich v rámci zmiešaných území (obytné + vybavenosť).

V zmysle trendu zabezpečiť vyvážené a harmonické prostredie šetriace plochy pozemkov, pri lokalizácii zdravotníckych zariadení (hlavne základnej vybavenosti), vo vzťahu k priestorovému usporiadaniu a k funkčnému využívaniu územia obcí uplatňovať združovanie jednotlivých druhov ambulancií do menších komplexov z dôvodu znižovania nárokov na rozlohu územia, dopravnú vybavenosť, hlavne statickú dopravu a prepravné vzťahy a minimalizácie ciest pacienta k lekárovi.

Pokračujúcim trendom je využívanie prínosu informačno-komunikačných technológií pre verejné zdravie elektronickým zdravotníctvom (eHealth) a zlepšenie fungovania zdravotníckych služieb vo všetkých oblastiach a funkciách zdravotníctva – počnúc od lekárov, manažérov nemocníc až po spracovanie údajov a vystavenie kartičiek pre poistencov.

Rozvoj v oblasti zdravotníctva vyplýva z programových priorít v rezorte zdravotníctva a z priorít na úseku zdravotníctva vytýčených orgánmi podľa pôsobnosti kompetencií zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky (samosprávny kraj, obec).

V súčasnosti je systém zdravotnej starostlivosti v Slovenskej republike založený na poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, ktorí vykonávajú určený rozsah zdravotnej starostlivosti v zdravotníckych zariadeniach na základe licencie/povolania. Sieť zdravotníckych zariadení je definovaná sústavou štátnych a neštátnych zdravotníckych zariadení, ktoré sú usporiadané v takom počte, zložení a v takej distribúcii, ktorá vytvára podmienky pre zabezpečenie štátom garantovanej zdravotnej starostlivosti. Základné členenie zdravotníckych zariadení je definované vo Vyhláške Ministerstva zdravotníctva SR č. 770/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú určujúce znaky jednotlivých druhov zdravotníckych zariadení ústavnej zdravotnej starostlivosti a ambulantnej zdravotnej starostlivosti v znení neskor. predpisov.

Tab. 20 Ústavná zdravotná starostlivosť

Druhy zdravotníckych zariadení	Počet PZS, ktorí prevádzkujú daný druh zariadenia	Počet zdravotníckych zariadení	Počet prac. miest samostat. odborných zdravot. pracovníkov	Počet postelí	Počet denných miest pre pacientov
Ústavná zdravotná starostlivosť vrátane ambulantných častí	169	182	9 427,90	45 889	1 340
všeobecná nemocnica	65	76	7 962,03	27 276	1 232
špecializ. nemocnica	41	41	1 183,78	5 974	98
liečebňa	20	20	124,44	1 625	10
hospic	10	10	324,37	166	x
v tom					

Druhy zdravotníckych zariadení	Počet PZS, ktorí prevádzkujú daný druh zariadenia	Počet zdravotníckych zariadení	Počet prac. miest samostat. odborných zdravot. pracovníkov	Počet postelí	Počet denných miest pre pacientov
dom ošetrovateľskej starostlivosti	7	7	3,25	91	x
prírodné liečebné kúpele	18	19	104,71	9 503	x
kúpeľná liečebňa	8	9	25,32	1 254	x
zariadenie biomedicínskeho výskumu	x

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií, Bratislava, Zdravotnícka ročenka za rok 2011, s. 98

http://www.nczisk.sk/Documents/rocenky/rocenka_2010.pdf

PZS – poskytovatelia zdravotnej starostlivosti

Tab. 21 Lekárska starostlivosť

Druhy zdravotníckych zariadení	Počet PZS, ktorí prevádzkujú daný druh zariadenia	Počet zdravotníckych zariadení	Počet prac. miest samostat. odborných zdravot. pracovníkov	Počet postelí	Počet denných miest pre pacientov
Lekárska starostlivosť	1 585	1 601	2 928,30	x	x
verejná lekáreň (v tom)	1410	1420	2821,44	x	x
• pobočka verej. lekárne	71	71	75,53	x	x
• verejná lekáreň zriadená ako výučbová základňa	1	2	12,33	x	x

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií, Bratislava, Zdravotnícka ročenka za rok 2011, s. 98

http://www.nczisk.sk/Documents/rocenky/rocenka_2010.pdf

Tab. 22 Ambulantná starostlivosť

Druhy zdravotníckych zariadení	Počet PZS, ktorí prevádzkujú daný druh zariadenia	Počet zdravotníckych zariadení	Počet prac. miest samostat. odborných zdravot. pracovníkov	Počet postelí	Počet denných miest pre pacientov
Ambulantná zdravot. starostlivosť	9 462	10 159	11 571,57	x	2 033
ambulancia všeobecnej ambulantnej zdravotnej starostlivosti	2 901	3 021	3 007,24	x	x
ambulancia špecializ. ambulantnej zdravotnej starostlivosti	5 819	6 237	6 224,09	x	x
ambulancia záchranej zdravotnej služby	30	30	333,1		
zariadenie na poskytovanie jednodňovej zdravotnej starostlivosti	64	82	134,83	x	336
stacionár	61	92	308,14	x	1 468

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií, Bratislava, Zdravotnícka ročenka za rok 2011, s. 98

http://www.nczisk.sk/Documents/rocenky/rocenka_2010.pdf

Tab. 23 Sumár zdravotníckych zariadení

Druhy zdravotníckych zariadení	Počet PZS, ktorí prevádzkujú daný druh zariadenia	Počet zdravotníckych zariadení	Počet prac. miest samostat. odborných zdravot. pracovníkov	Počet postelí	Počet denných miest pre pacientov
Spolu	12 356	13 110	23 715,87	46 878	3 111

Zdroj: Národné centrum zdravotníckych informácií, Bratislava, Zdravotnícka ročenka za rok 2011, s. 98

http://www.nczisk.sk/Documents/rocenky/rocenka_2010.pdf

Sociálna starostlivosť

Sociálna starostlivosť zahŕňa starostlivosť o rodinu a deti, starostlivosť o obyvateľov ťažko zdravotne postihnutých, obyvateľov starých, o obyvateľov, ktorí potrebujú zvláštnu starostlivosť a tiež o obyvateľov spoločensky neprispôsobivých. Táto starostlivosť sa realizuje buď priamou formou poskytovania služieb v domácom prostredí, kde je to vzhľadom k zdravotnému stavu možné, alebo v príslušných zariadeniach podľa cieľovej skupiny a podľa dĺžky a zamerania pobytu a poskytovaných služieb.

Požiadavky na sociálnu vybavenosť sú v priamej závislosti na ekonomických podmienkach, demografickej a sociálnej štruktúre obyvateľstva. Súčasná demografická a sociálna štruktúra vytvára tlak na zriaďovanie rôznych zariadení sociálnych služieb.

Trend rozvoja zariadení sociálnej starostlivosti:

Rozvoj zariadení sociálnej starostlivosti si vyžaduje jednak trend zvyšovania podielu starších vekových skupín obyvateľstva, jednak trend rastu slabších vrstiev obyvateľstva. Trendom je zriaďovať tieto zariadenia v mieste, resp. v blízkosti trvalého bydliska sociálne odkázaných obyvateľov obcí.

V súčasnosti sa podľa platných právnych predpisov v oblasti sociálnej starostlivosti uprednostňuje poskytovanie terénnej alebo ambulantnej sociálnej služby (pokiaľ je to možné zotrvanie v domácom prostredí) pred pobytovou sociálnou službou a tento trend sa predpokladá aj do výhľadu. Pri pobytovej sociálnej službe má prednosť týždenná pobytová sociálna služba pred celoročnou pobytovou sociálnou službou a s týmto trendom sa počíta aj do budúcnosti.

Zariadenia sociálnej starostlivosti sa budú i naďalej zameriavať jednak na poskytovanie starostlivosti starším občanom, bude pokračovať trend rozvoja zariadení starostlivosti o rodinu, deti a mládež. V súvislosti s nepriaznivou sociálnou situáciou časti obyvateľstva sa budú rozvíjať tiež zariadenia typu nocľaháreň, útulok, nízkoprahové denné centrum, zariadenie núdzového bývania, domov na pol ceste a pod.

Do siete zariadení sociálnej starostlivosti podporovanej štátom sa budú vo vyššej miere začleňovať ďalšie zariadenia zo sféry súkromných poskytovateľov i z oblasti cirkví.

Do návrhov ÚPD obcí bude potrebné premietnuť požiadavky vyplývajúce z potreby lokalizácie nových zariadení ako nocľahárne, nízkoprahové centrá, azylové domy, zariadenia pre osamelých rodičov, týrané matky s deťmi, krízové strediská, resocializačné strediská, stacionáre a pod., ktoré je možné riešiť samostatne alebo združovaním zariadení, resp. ako zostaviteľné v rámci obytných území alebo zmiešaných území.

V nedávnej minulosti sa pre zariadenia sociálnej starostlivosti využíval voľný objektový fond kaštieľov a kúrií, ktorý svojimi prevádzkovými podmienkami a neúčelovosťou nevyhovoval poskytovaným službám (domovy dôchodcov, detské domovy, resocializačné zariadenia). Trendom je humanizovať tieto zariadenia, zlepšovať ich plošné štandardy a vytvárať podmienky pre integráciu i handicapovaných občanov všetkých vekových kategórií a všetkých druhov postihnutia do spoločnosti.

Niektoré zariadenia sociálnej starostlivosti sa svojim charakterom približujú k bývaniu (domy s opatrovateľskou službou, chránené bývanie), niektoré ku školstvu. V týchto prípadoch sa pri ich lokalizácii a výstavbe odporúča využívanie a aplikácia obdobných kritérií.

Tab. 24 Zariadenia sociálnej starostlivosti (k 31.12.2010)

Ukazovateľ	počet
Zariadenia spolu	1 060
v tom	
zariadenie pre seniorov	236
domovy sociálnych služieb pre dospelých	338
špecializované zariadenie	21
denný stacionár	11
domovy sociálnych služieb pre deti	55
detské domovy	89
stanice opatrovateľskej služby	9
zariadenia podporovaného bývania	31
zariadenia núdzového bývania	39
útulky	68
krízové strediská	28
resocializačné zariadenia	19
rehabilitačné strediská	14
zariadenia opatrovateľskej služby	88
nocľaháreň	23
domov na pol ceste	10

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 210

Tab. 25 Ústavné zariadenia

Ukazovateľ	počet		
	zariadení	miest	obyvateľov
Ústavné zariadenia spolu	707	37 538	35 389
v tom			
pre dospelých	563	30 969	29 333
z toho			
zariadenie pre seniorov	263	12 976	12 659
pre deti		6 569	6 056
z toho			
detské domovy	89	4 563	4 222
v tom podľa zriaďovateľa			
samosprávny kraj	312	19 993	20 593
úrad PSVR	72	4 059	3 811
obec	103	6 623	8 455
cirkevné právnické osoby	72	1 987	2 402
ostatné právnické osoby	125	3 732	4 917
fyzické osoby	30	1 111	1 205

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 208

F.3.2.4 Maloobchodná a veľkoobchodná sieť

Trendy rozvoja zariadení maloobchodu sú jednoznačne určené záujmom užívateľov a rovnako záujmom súkromných podnikateľov, obzvlášť národných a nadnárodných reťazcov.

Hlavné trendy v oblasti maloobchodu a veľkoobchodu:

Meniace sa nákupné zvyklosti obyvateľov ovplyvňujú štruktúru zariadení obchodnej siete, ktorá následne podlieha modifikácii. Na Slovensku má ešte stále významný podiel nákupov v malých predajniach, avšak trendom je zabezpečovať si nákupy v supermarketoch, hypermarketoch a veľkých nákupných centrách, ktoré nahrádzajú bývalé širokosortimentné predajne potravinového i nepotravinového sortimentu. Pre tieto zariadenia bude potrebné stanoviť v ÚPD zásady lokalizácie.

V priebehu nasledujúcich rokov sa očakáva rozširovanie obchodných prevádzok už na Slovensku etablovaných obchodných reťazcov, prípadne príchod nových zahraničných maloobchodných sietí.

Navzdory stagnujúcej kúpnej sile a rastúcej saturácii trhu bude pokračovať rozvoj obchodnej siete, avšak skôr cestou modernizácie. Vzrastie význam lokality, obchod bude musieť ísť bližšie k nakupujúcim, pretože zákazník bude vyžadovať pohodlný nákup. Všeobecne sa posilní pozícia dobre dostupných predajní, s dôrazom na supermarkety a diskontné predajne.

Konverzia nefunkčného výrobného areálu na nové mestské nákupné centrum, OC Aréna, Šamorín¹⁶¹

Do siete obchodných zariadení bude potrebné zahrnúť veľké nákupné centrá, ktoré okrem supermarketu/hypermarketu poskytujú priestory pre rôzne špecializované a značkové predajne, drobné služby, bankové služby, služby mobilných operátorov, stravovanie, občerstvenie, prípadne kultúru a relax. Pri navrhovaní veľkých nákupných centier je dôležité počítať s primeranými plochami pozemku pre parkovanie zákazníkov.

¹⁶¹ Zdroj: http://stavbaroka.eu/page/index.php?option=com_phocagallery&view=category&id=119:nakupne-centrum-arena-&Itemid=211 (november 2013)

Možno predpokladať, že vzhľadom na veľkostnú štruktúru sídelnej siete a hustotu obyvateľov budú na Slovensku prevládať malé a stredné supermarkety, nákupné strediská a diskontné predajne¹⁶², pre ktoré bude potrebné vytvárať aj v menších mestách, resp. väčších obciach dostatočné územné rezervy, vrátane stanovenia základných zásad lokalizácie.

Vo väčších mestách sa maloobchodné zariadenia budú i naďalej združovať do veľkých celkov na okrajoch sídiel s väčšími nárokmi na pozemky. Určujúce pre ne bude blízkosť stabilizovaného okruhu zákazníkov, dopravná dostupnosť ako najdôležitejší faktor rozvoja, ponuka dostatočnej rozlohy plôch, umožňujúca i následný rozvoj obchodných zariadení, ako aj cena stavebných pozemkov.

Nástup polyfunkčných centier, ktoré koncentrujú zóny nákupu, zábavy, oddychu a administratívnych priestorov spôsobujú, že sa obchodné domy a nákupné strediská stávajú medzi spotrebiteľmi, ale i z pozície maloobchodných operátorov, menej obľúbeným predajným konceptom (substitučným konceptom sa stávajú hypermarket, shopping park, shopping mall atď.).

Nepotravinársky obchod bude mať podmienky rozvoja hlavne v nákupných centrách, avšak u časti centier môže nastať zmena konceptu, preto jedným z kľúčových fenoménov rozvoja centier bude ich reštrukturalizácia a modernizácia.

Napriek malému priestoru pre rast segmentu budú aj naďalej pribúdať nové shopping mally i retail parky, ale pomalším tempom. Celkovo sa posilnia vnútromestské centrá v exponovaných lokalitách a kľúčovými predpokladmi pre úspech bude dobre dostupná lokalita s dostatočným spádovým územím a kvalitná rôznorodá štruktúra poskytovaného sortimentu.

Na Slovensku si okrem zahraničných obchodníkov významný podiel udrží družstevné vlastníctvo. Pomerne silná pozícia domácich obchodníkov s menšími konceptmi diskontov a supermarketov, samoobsluhami a pultovými predajňami sa udrží v hornatých oblastiach SR s dekoncentráciou obyvateľstva, ktorá je pre medzinárodné subjekty nezaujímavá v dôsledku malých spádových oblastí s nízkou dopravnou obslužnosťou. Nadnárodné obchodné skupiny sústreďujú svoje aktivity prioritne vo väčších spádových oblastiach.

Rozvoj informačnej spoločnosti bude mať pravdepodobne väčší dopad na oblasť maloobchodu, keď tzv. kamenné obchody budú strácať na význame. Dá sa predpokladať, že prostredníctvom novo vytvorených vnútromestských digitálnych sietí bude vytvorený a zároveň ľahko dosiahnuteľný trh pre tie podnikateľské subjekty, ktoré môžu ponúkať a distribuovať svoje služby alebo produkty elektronickou cestou. Rozširuje sa predaj cez internet, ktorý na jednej strane nepotrebuje kamenný obchod, ale na strane druhej skladové priestory a logistiku. Na uvedené trendy je potrebné reagovať a transformovať ich do ÚPD.

Do výhľadu úloha veľkoobchodu zoslabne a ako medzičlánok sa bude obchádzať, čo bude viesť ku koncentrácii sektoru. Veľkoobchodníci sa zmenia na logistických poskytovateľov obchodníka či dodávateľa. Šanca veľkoobchodníkov môže byť v špecializácii, rozšírení služieb, či budovaní vlastných maloobchodných sietí.

¹⁶² Incoma GfK, www.incoma.cz (5. 03. 2012)

Tab. 26 Prehľad zariadení maloobchodnej a veľkoobchodnej siete za organizácie s 20 a viac zamestnancami (k 31.12.2010)

Charakter prevádzkovej jednotky	Predajná plocha (m2)	Skladová plocha (m2)	Tržby vrát. DPH (mil. €)	Evidenčný počet zamestnancov
Spolu	2 637 30	1 506 732	11 435	65 058
z toho				
Obchodné domy	68 622	30 464	208	1 298
Nákupné strediská	3 185	713	12	113
Hypermarkety	572 613	228 118	2 232	13 384
Zmiešané predajne	135 301	93 392	489	5 326
Supermarkety	399 653	131 276	1 814	11 436
veľkoplošné zar. spolu	1 179 374	483 963	4 755	31 557
potravinový tovar spolu	1 786 135	739 808	7278	49 730
nepotravinový tovar spolu	836 163	221 533	1 794	14 280
Motorové vozidlá, náhradné diely	199 338	117 471	1 319	3 144
Lekárne, očná optika, zdravotnícke potreby	2 692	1 155	21	224
Palivá	529	3 951	21	19
Stavebniny	40 410	381 860	128	712
Benzínové čerpadlá	39 414	18 327	2 133	618
Opravnice motor. vozidiel	37 094	103 727	318	3 217
Opravnice priemys. tovaru	135	255	2	8
Nezistené	8 703	1 277	69	912

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 459, 460

Tab. 27 Vybrané údaje za vnútorný obchod k 31. 12. 2010

Ukazovateľ	
Tržby za vlastné výkony a tovar (mil. €)	44 364
Priemerný počet zamestnaných osôb	268 653

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 449

Tab. 28 Priemerný počet zamestnaných osôb vo veľkoobchode a maloobchode a oprave motorových vozidiel a motocyklov (SK NACE Rev. 2)

SK NACE Rev. 2	počet osôb
451 Predaj motorových vozidiel	9 902
452 Oprava a údržba motorových vozidiel	7 611
453 Predaj dielov a príslušenstva	3 437
454 Predaj, údržba a oprava motocyklov a ich dielov a príslušenstva	156
45 Spolu	21 105

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 450

F.3.2.5 Ubytovanie

Ubytovacie zariadenia sa do značnej miery prelínajú s cestovným ruchom. Rastúci turistický a rekreačný cestovný ruch so širokým okruhom záujemcov dáva podnet k vzniku všetkých druhov zariadení verejného ubytovania, i ubytovacích zariadení kvalitatívne najvyšších kategórií. Na druhej strane ich rozvoj je podmienený záujmom súkromných podnikateľov o výstavbu a prevádzkovanie ubytovacích zariadení. Ak má ubytovacie zariadenie prosperovať na trhu, musí jeho manažment sledovať, predvídať a poznať trendy v správaní hostí a vzápätí ich využívať v ponuke služieb.

Trendy v rozvoji ubytovacích zariadení¹⁶³

Začiatok 21. storočia sprevádza rast požiadaviek hostí na kvalitu a druhovú štruktúru služieb, profesionálny manažment ubytovacích zariadení a správanie sa pracovníkov k hosťom. Nejde pritom len o trendy na strane dopytu, ale aj trendy v ponuke služieb, ktoré môžu ubytovaciemu zariadeniu zabezpečiť na trhu konkurenčnú výhodu. Potreby, ciele a cieľové skupiny hostí ovplyvňujú najmä demografické, sociálno-kultúrne a ekonomické faktory. V cestovnom ruchu možno identifikovať viac cieľových skupín hostí v ubytovacích zariadeniach – seniorov, mladých ľudí, obchodných cestujúcich, detí atď. Jedným z najvýraznejších trendov je pokračujúci pokles počtu ľudí vo veku 15 až 24 rokov a narastajúci počet seniorov.

Seniori - majú špecifické potreby a ciele. Sú menej pohybliví, cestujú najmä za zdravotným cieľom a poznávaním. Terajší seniori cestujú viac ako predchádzajúce generácie a chcú za peniaze získať nové zážitky. Majú dostatok voľného času, preto môžu cestovať dlhšie a častejšie. Ich veľký potenciál je pre mimosezónne cestovanie a mimosezónne využitie ubytovacích kapacít (využívanie mimosezónnych zliav). Pri uspokojovaní potrieb seniorov treba počítať s tým, že s pribúdajúcim vekom pribúdajú aj rôzne zdravotné postihnutia (diabetici, kardiovaskulárne poruchy, reumatizmus, civilizačné choroby, muskulárna distrofia, mentálne postihnutie a i.). Z tohto dôvodu má táto klientela záujem o pohodlie, bezpečnosť a kvalitu poskytovaných služieb. Seniori majú záujem o relaxačné, kúpeľné a wellness pobyty. Dôležitá ponuka pre uspokojenie ich potrieb je aj ponuka produktov pre jednotlivcov, keďže rastie počet slobodných a osamelých, ktorí hľadajú príležitosť stretnúť sa, túžia po príjemnom prostredí a po zážitku. V stratégii EÚ v cestovnom ruchu sa kladie dôraz aj na cestovanie zdravotne postihnutých, ktorí tvoria na Slovensku asi 5 % populácie. Táto skupina klientov má špecifické potreby a ubytovacie zariadenia by mali vytvoriť podmienky na ich uspokojenie.

Mladí ľudia - mládež uprednostňuje kolektívne podujatia s možnosťou sociálneho kontaktu a hlučnejšej zábavy, turistiku, športové a kultúrne súťaženie. Pri uspokojovaní svojich potrieb napodobňuje dospelých a vyžaduje pritom jednoduché služby za prístupné ceny. Cestovanie mládeže je poznačené preferenciou nezávislosti, individuálneho organizovania, túžbou stretávať sa a cestovať s vrstovníkmi, záujmom poznávať spoločnosť a kultúru v navštívenom mieste. Dnešní mladí ľudia sú budúci dospelí zákazníci, preto by sa mala pre nich vytvárať ponuka tzv. junior produktov.

Obchodní cestujúci - rastúcim segmentom hlavne v mestách sú obchodní cestujúci, účastníci pracovných ciest, kongresov alebo veľtrhov. Najmä účastníci kongresov a veľtrhov sa často vracajú, preto pre propagáciu zariadenia je dôležitá ich spokojnosť so službami. Obchodní cestujúci navštevujú hotely často v mimosezónnom období, pretože väčšina obchodných stretnutí sa koná na jar a na jeseň.

¹⁶³ Gúčik, M., Petřík, I.: Sledovať, predvídať, poznať trendy. <http://www.tophotelierstvo.sk/hotely/ubytovanie/sledovacia-predvida-pozna-trendy/> (26.02.2013)

Organizátori kongresov pripisujú najväčší význam priestorom, v ktorých sa konajú kongresy (kongresová sála) a kvalite hotelových služieb. Hostia požadujú starostlivosť o bezpečnosť a majetok, relaxačné služby, kladú dôraz na vybavenosť hotelových izieb, atraktivnosť navštíveného miesta a jeho dopravnú dostupnosť. V reštauráciách sa často konajú pracovné raňajky alebo obedy.

Deti – osobitnou kategóriou sú deti ako budúci hostia. Predpokladá sa, že deti rešpektujú výber a rozhodnutie o dovolenkovom mieste svojich rodičov, avšak opakované návštevy na to isté miesto a do toho istého hotela sú výsledkom požiadaviek detí. Vernosť produktu hotela je najsilnejšia u detí vo veku 6 až 11 rokov. Manažéri ubytovacích zariadení by mali preto pripraviť atraktívnu ponuku pre deti. V zahraničí sa hotely špecializujú na rodinnú dovolenku s deťmi. Kritériom ich ponuky je ubytovanie vhodné pre deti (apartmány, suity), starostlivosť o deti v hoteli, vybavenosť izieb, animačná činnosť, ktorá znamená pre hotel pridanú hodnotu, ktorú pociťuje najmä hosť. Úloha animátorov však nespočíva len v organizovaní voľného času, ale aj v nadviazaní komunikácie s hotelovými hosťami.

Kult zdravia a tela - významným trendom je kult zdravia a tela. Stále viac ľudí pociťuje nedostatok pohybu, nedostatky v životospráve, najmä vo výžive a preto sa dovolenka môže využívať na získanie toho, čo človek často po celý rok zanedbával. Ide najmä o regeneráciu, starostlivosť o zdravie, psychickú pohodu, poznávanie a nové zážitky. Trend zdravotného cestovného ruchu (tzv. fitness a wellness) nie je typický len pre kúpeľné miesta, ale aj strediská cestovného ruchu. Služby zdravotného cestovného ruchu poskytujú vo svete najmä luxusné hotely, ktoré ponúkajú rehabilitačné služby pod dohľadom lekárov a rehabilitačných pracovníkov. Hotely ponúkajú tzv. antistresové pobyty, rehabilitačné pobyty, pobyty vitality či zdravej výživy. Podmienkou je, aby mal hotel odborne školených pracovníkov, ktorí sa podieľajú na tvorbe rehabilitačných programov, meditačných cvičení s dôrazom na zmenu a obohatenie životných návykov hostí, v ktorých môžu pokračovať aj doma. Pre ženskú klientelu je dôležitá aj starostlivosť o krásu (beauty).

Súčasným trendom je rastúci pragmatizmus hostí. Súvisí to s tým, že hosť je vzdelanejší, skúsenejší, scestovanejší a náročnejší. Požaduje hodnotu za peniaze a je ochotný platiť len za to, čo mu prináša úžitok. Pri ponuke služieb treba tvoriť produkty (balíky služieb) ako stavebnicu.

Z ekonomických trendov je dôležitý najmä vývoj dôchodkovej situácie hostí, ktorá sa prejavuje v diferencovanom dopyte po službách hotelov/reštaurácií. S cieľom uspokojiť diferencovaný dopyt je nevyhnutné, aby napríklad v jednom hoteli existovali rôzne triedy (napr. hotely **** a ***), podobne, ako je to v prípade pohostinských zariadení, kde je vyšší a nižší štandard služieb, a tým aj cenová ponuka v jednom väčšom zariadení (pod jednou strechou). Faktorom, ktorý bude stimulovať dopyt po službách ubytovacích zariadení, bude aj naďalej ponuka služieb na účelné využitie voľného času na oddych, zotavenie, relaxáciu, športové vyžitie, spoločenskú komunikáciu, rozptýlenie a zábavu, resp. ponuka služieb pri rôznych obchodných príležitostiach.

Ponuku hotelov ovplyvňujú najmä technologické a ekologické trendy. Globalizácia má za následok využívanie nových technológií v hotelierstve a pohostinstve a expanziu nadnárodných hotelových a gastronomických spoločností, rast kvality služieb a rešpektovanie preferencií hostí. Technologické trendy sa prejavujú masívnejším zavádzaním výpočtovej techniky do hotelov a reštaurácií. Výpočtová technika sa v hoteloch využíva aj na spracovanie administratívnej agendy, v oblasti marketingu (internet, distribučné systémy) a riadenie technologických procesov. Zapojenie hotela do globálneho distribučného systému sa pokladá za podmienku napredovania hotelierstva a cestovného ruchu a za

nástroj efektívneho využívania ubytovacích kapacít. Elektronická distribúcia zmenila spôsob, akým hotely a hotelové spoločnosti, globálne distribučné systémy a cestovné kancelárie pôsobia na predajcov a ich zákazníkov. Trendom sa stáva presun predaja hotelových kapacít z cestovných kancelárií na jednotlivých zákazníkov, ktorí využívajú sprostredkovateľov on-line a priame distribučné kanály na dodávateľov služieb.

Ubytovacie zariadenia sa aj v budúcnosti budú rozvíjať podľa kritérií, akými sú veľkosť sídla a jeho dominujúca funkcia - administratívna, kúpeľná, rekreačná, kongresová, historicky zmiešaná, priemyselná a pod.). Pre vyššie veľkostné kategórie sídiel sú preferované najvyššie, mestotvorné kategórie ubytovacích zariadení.

Pre mestské sídla vo všeobecnosti sú najfrekventovanejšou kategóriou hotely triedy ***, ktoré sa výrazne líšia od štandardných a budget hotelov, ako aj od hotelov luxusných a hotelov prvých tried; hotely vyšších kvalitatívnych kategórií a hotely luxusné bývajú častokrát súčasťou kongresových centier a spoluvytvárajú reprezentatívne verejné priestory.

Do štruktúry ubytovacích zariadení pribudla nová veľmi populárna kategória ubytovacích zariadení, a to hostely, ktoré predstavujú menšie zariadenia s výhodnými cenami. Umiestňované sú spravidla v blízkosti centra a využívajú ich prevažne individuálni návštevníci, ktorí prichádzajú zväčša za spoznaním mesta, prípadne za zábavou.

V posledných rokoch možno zaznamenať trend rozvoja tzv. horských apartmánov, ktorých výstavba sa realizuje v horských sídlach s atraktívnym prírodným prostredím. Rozvoj ubytovacích zariadení ostatných kategórií ako motely, botely, chatové osady, budú aj vo výhlade výrazne ovplyvňované prírodným prostredím.

Tab. 29 Kapacita a výkon ubytovacích zariadení k 31. 12. 2010

Ukazovateľ	Počet/lôžka
Ubytovacie zariadenia spolu	3 126
hotely, motely, botely	611
Lôžka spolu	147 492
hotely, motely, botely	62 419
Návštevníci	3 392 361
zahraniční	1 326 639
Prenocovania	10 367 330
Tržby za ubytovacie služby (mil. €)	326
Využitie stálych lôžok (%)	22

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 491

Tab. 30 Kapacita a výkon ubytovacích zariadení vo vybraných mestách k 31.12.2010

Mesto (región)	Ubytovacie zariadenia	Lôžka (miesta spolu)	Návštevníci	Prenocovanie návštevníkov	Využitie stálych lôžok
Bratislava	113	14 066	674 630	1 381 024	26,30%
Banská Bystrica	28	1 464	40 908	84 595	18,50%
Košice	57	2 274	49 437	169 750	
Liptovský Mikuláš					25,80%
Nitra	33	2 204	69 047	211 471	28,40%

Piešťany	39	3 999	89 653	573 745	37,00%
Poprad	27	1 837	56 671	116 485	23,20%
Trenčianske Teplice	26	1 937	40 808	249 742	43,90%
Vysoké Tatry	291	14 095	381 333	1 281 015	33,60%
(región)					
Žilina	35	1 080	73 935	150 789	17,10%

Zdroj: Štatistická ročenka SR 2011, s. 491

Poznámka - ubytovacie zariadenia vrátane kempingov

F.3.2.6 Verejné stravovanie

Zariadenia verejného stravovania sú verejne prístupné a komerčne prístupné prevádzky poskytujúce stravovanie a občerstvenie záujemcov. Okrem stravovacej funkcie plnia aj funkciu spoločensko-zábavnú. Ich rozvoj ovplyvňuje ponuka a dopyt na trhu.

Trendy v rozvoji stravovacích zariadení

V stravovacích zariadeniach medzi hlavné trendy súčasnosti patria národná a zážitková (tematická) gastronómia. Národná gastronómia je konkurenčnou výhodou pre štát, ktorého sa týka, pretože má za cieľ zlepšiť jeho imidž ako cestovného cieľa, prispieť k posilneniu jeho medzinárodného postavenia a pomôcť aj poľnohospodárstvu nájsť nové trhy pre tradičné produkty. Etnická strava je často exotická, uspokojuje túžby a chuťové zážitky. Jej úspech znamená zážitok najmä vtedy, ak sa ponúka konkrétnym cieľovým skupinám. V praxi môže ísť o špecializované reštaurácie, prípadne len o dni národnej kuchyne. Zážitok z produktu národnej gastronómie je nevyhnutné dobre inscenovať (autentický nábytok, inventár, dekorácie, odevy, hudbu a spev či zvyky).

Súčasťou tematickej gastronómie je aj bio-reštaurácia, ktorá sa od klasickej reštaurácie odlišuje predovšetkým priateľským vzťahom k životnému prostrediu a predstavuje nový trend založený na ekológii. Vyznačuje sa komfortom, biologickou čistotou jedál a nápojov, ekologickým hospodárením a spracovávaním odpadov s dôrazom na separovaný zber a recykláciu, súladom s prírodou. V bio-reštaurácii ponúkajú bioprodukty ako súčasť zdravej výživy. Nositeľom dopytu po bioproduktoch sú ekologicky uvedomelí hostia, ktorí k nám prichádzajú najmä zo zahraničia. Bioprodukty sú vypestované len zo surovín pochádzajúcich z ekologickej poľnohospodárskej výroby. Používajú sa tu osobitné oševné postupy, zelené hnojenie, hnojenie organickými hnojivami, mechanické a biologické metódy na ochranu rastlín. Osobitná starostlivosť sa venuje i chovu zvierat. Rozvoj bio-reštaurácií závisí od rozvoja ekologického hospodárenia. V súčasnosti je najväčšou bariérou rozvoja týchto reštaurácií najmä cena bioproduktov, ktorá je podstatne vyššia ako cena bežných produktov, čo sa odráža v realizačných cenách poskytovateľov týchto služieb. Rešpektovanie trendov vo vývoji dopytu, ako aj v ponuke znamená myslieť na budúcu prosperitu hotela/reštaurácie a v podmienkach rastúceho vplyvu globalizácie preniknutie a udržanie sa na trhu cestovného ruchu.

Pokračujúcim trendom v budovaní stravovacích zariadení je ich zriaďovanie ako súčasti polyfunkčných a multifunkčných centier, čo je čiastočne dôsledkom nových návykov určitej časti obyvateľov v spôsobe trávenia voľného času.

Zariadenia verejného stravovania sa i naďalej budú lokalizovať v rámci centier rôznej hierarchie, pričom záujmom je rovnomerné rozloženie zariadení verejného stravovania a podpora efektívnosti prevádzky mesta založená na pešej dostupnosti do zariadení.

V kontexte s pestovaním zdravého životného štýlu sa rozvíjajú centrá pohybových aktivít, wellness centrá, súčasťou ktorých sa stávajú aj rôzne gastronomické zariadenia a zariadenia služieb.

Tab. 31 Sieť odbytových stredísk pohostinstva s 20 a viac zamestnancami k 31.12.2010

Charakter prevádzkovej jednotky	Miesta pri stoloch	Tržby vrátane DPH(mil. €)	Evidenčný počet zamestnancov
Reštaurácie, salóniky	28 019	86	2 367
Motoresty	602	3	128
Denné bary, pizzerie	4 853	15	358
Jedálne so samoobsluhou	24 319	87	2 444
Kaviarne, espressá	5 021	10	337
Vinárne, pivárne	740	1	48
Nočné bary, varieté	1 779	3	98
Hostince	358	1	27
Bistrá	1 746	34	520
Bufety	1 364	8	193
Sezónne strediská	3 500	3	96
Spolu	72 301	251	6 616

Zdroj: Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2011, s. 462

Tab. 32 Doplnenie ubytovacích a stravovacích služieb podľa veľkostnej kategórie a počtu zamestnancov k 31.12.2010

SK NACE Rev. 2	Podniky s počtom zamestnancov					
	0 až 9	10 až 49	50 až 249	250 až 499	500 až 999	1 000 a
Ubytovacie a stravovacie služby	4 430	519	70	2	2	0

Zdroj: Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2011, s. 363

Tab. 33 Priemerný počet zamestnaných osôb za ubytovacie a stravovacie služby podľa ekonomických činností k 31. 12. 2010

SK NACE Rev. 2	Počet osôb
55 Ubytovanie	9 804
56 Činnosti reštaurácií a pohostinstiev	28 707

Zdroj: Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2011, s. 461

F.3.2.7 Služby

Existenciu služieb, ich fungovanie a životaschopnosť určuje dopyt na trhu, pričom možno pozorovať rýchle obmeny druhej štruktúry tejto časti občianskej vybavenosti v tej ktorej lokalite. Oblasť nevýrobných, výrobných a opravárenských služieb zabezpečujú prevažne živnostníci. Problematika živnostenského podnikania je upravená v zákone č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní.

Trendy v oblasti služieb

Trendy vývoja jednotlivých druhov služieb sa budú aj výhľadovo odvíjať od ich charakteru, od sociálnej a demografickej skladby obyvateľov, od záujmu užívateľov či už zo strany jednotlivcov, podnikateľov alebo verejnej sféry.

Zariadenia služieb sa vyznačujú integráciou v parteroch obytných budov, vo viacúčelových budovách, obchodných a podnikateľských centrách spolu s ďalšími funkciami, hlavne s bývaním, službami obchodu, stravovania, administratívy a pod., čo sa zachová ako trend aj do budúcnosti.

S rozvojom informačno-komunikačných technológií, ktoré sa premietajú do rôznych výrobkov a služieb, trendom je rozvoj služieb spojených s využívaním internetu a služieb poskytujúcich servis a opravu informačnej techniky.

Trendom je rozvoj služieb súvisiacich s novými požiadavkami právnických i fyzických osôb v oblasti poradenstva, právnych služieb, sprostredkovateľských služieb, služieb spojených so zdravým životným štýlom a poskytujúcich pestovanie tela.

Tab. 34 Základné ukazovatele za vybrané trhové služby k 31.12.2010

Ukazovateľ		počet/tisíc €
Počet podnikov		13 824
Tržby za vlastné výkony a tovar (tis. €, bežné ceny)		8 585 682
v tom sektor		
	súkromný	8 172 238
	verejný	413 445
Priemerný počet zamestnaných osôb		120 581
v tom sektor		
	súkromný	116 798
	verejný	3 785

Zdroj: Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2011, s. 484

Poznámka: Do oblasti **vybraných trhových služieb** patria podnikateľské subjekty, ktoré sa v prevažujúcej miere zaoberajú poskytovaním platených služieb podnikom a obyvateľstvu, najmä v oblasti nehnuteľností, právnych a účtovníckych činností, vedenia firiem, poradenstva a riadenia, architektonických a inžinierskych činností, technického testovania a analýzy, reklamy a prieskumu trhu, ostatných odborných a technických činností, prenájmu a lízingu, sprostredkovania práce, cestovného ruchu, bezpečnostných a pátracích služieb, údržby zariadení a krajinej úpravy, administratívnych a pomocných kancelárskych činností, vzdelávania (ostatné vzdelávanie a pomocné vzdelávacie činnosti), tvorivých, umeleckých a zábavných činností, činností knižníc, archívov, múzeí a ostatných kultúrnych zariadení, činnosti herní a stávkových kancelárií, športových, zábavných a rekreačných činností, opravy počítačov, osobných potrieb a potrieb pre domácnosť a ostatných osobných služieb (pranie a chemické čistenie, kadernícke a kozmetické služby, pohrebné služby, služby týkajúce sa telesnej pohody a ostatné služby prevažne osobného charakteru). Do údajov za vybrané trhové služby sa započítavajú údaje za právnické a fyzické osoby.

Tab. 35 Činnosti v oblasti nehnuteľností podľa veľkostnej kategórie a podľa počtu zam. k 31. 12. 2010

SK NACE Rev. 2	Podniky s počtom zamestnancov					
	0 až 9	10 až 49	50 až 249	250 až 499	500 až 999	1 000 a viac
Činnosti v oblasti nehnuteľností	8 644	297	40	1	0	0

Zdroj: Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2011, s. 363

F.3.2.8 Správa a riadenie

Vývoj zariadení správy a riadenia sa budú aj naďalej určovať a rozvíjať podľa potrieb správnych orgánov územných celkov. Sieť administratívnych zariadení, u ktorých možno pozorovať tendenciu rastu, závisí od požiadaviek a nárokov súkromných firiem.

Trend rozvoja zariadení administratívy a správy

Spoločenská a ekonomická funkcia zariadení pre správu, riadenie a administratívu má tendenciu priblížiť ich maximálne k mestskému centru sídiel. Alternatívou býva dostavba (prípadne prestavba) mestských centier objektmi administratívno-správnych zariadení, čo môže mať negatívny dopad vo forme vylúčňovania mestských centier.

Zariadenia administratívy svojím architektonickým charakterom patria a budú patriť medzi výrazné mestotvorné prvky, z uvedených dôvodov je žiadúce v ÚPD klásť dôraz na lokalizačné aspekty v rámci organizmu sídla.

Trend rozvoja administratívy a správy komerčného charakteru

V oblasti administratívnych komerčných budov je evidovaný veľký rozmach. V porovnaní s minulým obdobím je badateľný ústup od klasického bunkového systému jednotlivých kancelárií, dochádza k zmenám v interiéri, ako aj ústup od jedného účelu – t.j. orientácia len na administratívu. Moderné administratívne budovy sa stávajú súčasťou polyfunkčných objektov, ktoré sú spojením práce, bývania aj služieb.

Konverzia areálu výroby v mestskej štruktúre na polyfunkčné centrum administratívy, služieb a bývania, Cassovar, Košice, zdroj: <http://ce-za-ar.sk/?id=nominacie-obcianske-a-priemyselne-budovy> (november 2013), autor fotografie: Ľubo Stacho

Kategorizácia administratívnych budov je upravená v medzinárodnej norme BOMA

- kategória „A“ najvyšší štandard, patria sem budovy ktoré sú lokalizované v centre alebo v blízkom okolí s dobrým dopravným napojením a prístupom. Väčšinou ide o novostavby s vysokým technickým vybavením.
- Kategória B – stredný štandard, sem zaraďujeme budovy v menej vyhľadávaných lokalitách, staršie resp. po rekonštrukcii, s nižším štandardom technického zabezpečenia, obmedzeným parkovaním a nízkou flexibilitou dispozície.

Formy administratívy a správy:

- Prenajímateľné
- Vo vlastníctve – prevažne malé a stredné firmy
- Finančný prenájom - lízing

Alternatívnou možnosťou je združovanie zariadení správy, riadenia a administratívy (aj komerčnej) do väčších celkov mimo centrálne územie miest. Pri navrhovaní zariadení správy a riadenia je dôležité kritérium dobrej dopravnej dostupnosti klientov aj mestskou hromadnou dopravou a primeraného počtu parkovacích miest.

Finančné služby

Obdobne ako zariadenia správy, riadenia a administratívy, aj objekty finančných inštitúcií patria k výrazným prvkom, ktoré dotvárajú a dopĺňajú štruktúru verejného priestoru. Vzhľadom k prevádzkovej dobe neprispievajú však k oživeniu mestských centier.

Trend rozvoja finančných služieb

Pri lokalizácii objektov finančných služieb a pokrytie územia službami sa finančné inštitúcie riadia vlastnými prieskumami a internými kritériami, medzi ktoré patria: veľkosť obce, jeho administratívna, kúpeľná, turistická a pod. funkcia, veľkosť spádového územia, kúpna sila obyvateľov a časová dostupnosť do zariadení finančných služieb.

Na lokalizáciu finančných služieb do územia majú vplyv rôzne faktory, medzi ktoré možno zaradiť: veľkostnú kategóriu sídla, jeho postavenie v hierarchii osídlenia, hospodársky význam sídla a jeho širšieho zázemia a jeho rozvojová perspektíva, veľkosť spádového územia, kúpnu silu obyvateľov a ich profesijnú skladbu, počet podnikateľských subjektov a ich odvetvovú skladbu, konkurenčné prostredie a trhový prienik finančnej inštitúcie, ako aj primeraná časová dostupnosť do zariadení finančných služieb,

Rovnako ako zariadenia administratívy svojím architektonickým charakterom patria a budú patriť medzi výrazné mestotvorné prvky, s lokalizáciou do centier, resp. v rámci novovytváraných území ako dominanty územia.

Tab. 36 Finančné a poisťovacie činnosti podľa veľkostnej kategórie a podľa počtu zam. k 31. 12. 2010

SK NACE Rev. 2	Podniky s počtom zamestnancov					
	0 až 9	10 až 49	50 až 249	250 až 499	500 až 999	1 000 a viac
Finančné a poisťovacie činnosti	705	108	42	7	5	8

Zdroj: Štatistická ročenka Slovenskej republiky 2011, s. 363

Politická a záujmová činnosť

Zariadenia politickej a záujmovej činnosti možno z urbanistického hľadiska priradiť k administratívnym zariadeniam. Zmenou politického systému stratili svoje výsostné postavenie. Pri demokratickom pluralitnom systéme vznikajú nové a nové politické strany, záujmové organizácie, ktoré si nevyžadujú špecifickú štruktúru.

F.3.3 Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Občianska vybavenosť

Štruktúra občianskej vybavenosti a jej kapacity vychádzajú z hlavných sociálno-ekonomických a kultúrno-spoločenských funkcií, ktoré by sa mali perspektívne plniť a rozvíjať na území regiónu, obce a zóny.

Úroveň regiónu

Pre región je pre kvantitatívne a kvalitatívne určenie potreby zariadení občianskej vybavenosti dôležité vymedzenie hlavných diferencujúcich a limitujúcich faktorov, ktorými sú:

- spád obyvateľov za občianskym vybavením, vymedzenie a hierarchia obsluhovaného územia
- vplyv veľkosti obce/obcí v regióne, vplyv jej/ich funkcie v sídelnej štruktúre
- špecializácia obce/obcí (kúpeľníctvo, rekreácia, administratíva a správa apod.)

V centrách ťažísk osídlenia, v súlade s hierarchiou sídelnej štruktúry by sa mali prednostne rozvíjať zariadenia regionálneho (nadmestského) významu, slúžiace aj ich spádovému územiu. Ide o zariadenia v pôsobnosti samosprávnych krajov. Pri lokalizácii týchto zariadení okrem priestorovej dostupnosti má podstatný vplyv aj ich vysoký štandard a racionálne aspekty. Patria sem zariadenia väčšinou investične, stavebne a prevádzkovo veľmi náročné (napr. nemocnice, domy sociálnych služieb).

Vo významných centrách osídlenia by sa mali prednostne rozvíjať zariadenia celomestského významu (taktiež okrem iných zariadení občianskej vybavenosti). Aj tieto zariadenia sú do značnej miery využívané obyvateľmi spádového územia (napr. stredné školy, divadlá).

Pre jednotlivé oblasti občianskej vybavenosti v kompetencii regiónu možno špecifikovať nasledovné zásady a pravidlá¹⁶⁴:

Školstvo

- optimalizovanie rovnomerného rozvoja siete škôl, vzdelávacích, školiacich a preškoľovacích zariadení na území regiónu v závislosti na vývoji obyvateľstva v území a vo väzbe na hierarchiu sídelnej štruktúry regiónu,
- znižovanie regionálnych rozdielov v úrovni vzdelania podporou vzdelávacích centier v prirodzených sídelných centrách
- vo vzťahu na orientáciu výrobných odvetví v regióne prispôbovať sieť stredných škôl trhu práce a výrobným odvetviam regiónu,

¹⁶⁴ Pri formulácii zásad sa vychádzalo z ÚPN VÚC Trenčianskeho kraja, v znení zmien a doplnkov, ÚPN R Nitrianskeho, Bratislavského, Trnavského kraja, ÚPN VÚC Košického kraja, v znení zmien a doplnkov,

Zdravotníctvo

- na území regiónu rovnomerne rozvíjať zdravotnú starostlivosť vo všetkých formách jej poskytovania – ambulantnej, ústavnej a lekárenskej, v súlade so schválenou verejnou minimálnou sieťou poskytovateľov zdravotnej starostlivosti,
- vytváranie podmienok pre rovnocennú prístupnosť a primeranú dostupnosť obyvateľov jednotlivých oblastí kraja k nemocničným zariadeniam a zdravotníckym službám,
- vytváranie územno-technických predpokladov pre rozvoj agentúr domácej ošetrovateľskej starostlivosti, domov ošetrovateľskej starostlivosti, geriatrických centier, stacionárov a zariadení liečebnej starostlivosti v priemete celého územia regiónu.

Sociálna starostlivosť

- zabezpečovanie rovnomernej siete zariadení sociálnych služieb a terénnych služieb tak, aby územie regiónu bolo v tejto oblasti sebestačné a z hľadiska kvality aj kvantity vytvorenie siete dostupnej všetkým občanom v sociálnej a hmotnej núdzi,
- vytváranie územnotechnických podmienok pre nové, nedostatkové či absentujúce druhy sociálnych služieb vhodnou lokalizáciou na území kraja a zameranie pozornosti na také sociálne služby, ktorých cieľom je najmä podpora zotrvania klientov v prirodzenom sociálnom prostredí (terénne a ambulantné sociálne služby, sociálne služby v zariadeniach s týždenným pobytom), podpora sebestačnosti rodín, osobitne rodín s malými deťmi, realizovanie nízkoprahových aktivít pre rôzne marginalizované skupiny,
- podpora sociálnej inklúzie prostredníctvom rozvoja sociálnych a zdravotníckych služieb s osobitným zreteľom na marginalizované komunity,
- v súvislosti s predpokladaným demografickým vývojom (nárast podielu obyvateľov v poproduktívnom veku) vo vhodných lokalitách zabezpečovanie primeraných nárokov na zariadenia poskytujúce pobytovú sociálnu službu (pre seniorov, pre občanov so zdravotným postihnutím).

Kultúra

- podpora rozvoj zariadení kultúry v súlade s polycentrickým systémom osídlenia,
- vytváranie podmienok pre ochranu, obnovu a zveľaďovanie kultúrneho dedičstva na území regiónu formou jeho vhodného využitia pre potreby občianskej vybavenosti,
- podpora stabilizácie založenej siete zariadení kultúrno-rekreačného charakteru regionálneho a lokálneho významu.

Šport a telovýchova

- rozvíjanie zariadení pre športovo–telovýchovné činnosti a vytváranie adekvátnych podmienok v urbanizovanom aj mimo zastavaného územia, v záujme zlepšenie zdravotného stavu obyvateľstva,
- zapojenie do športového a rekreačného využitia vo väčšej miere potenciál geotermálnych vôd dobudovaním termálnych kúpalísk s cieľom vytvárania rekreačno-rekondičných komplexov.

Úroveň obce

Pri navrhovaní potrieb zariadení občianskej vybavenosti v rámci územia obce je nevyhnutné vychádzať z faktorov, ktoré značne ovplyvňujú špecifikáciu druhovej a veľkostnej skladby jednotlivých druhov zariadení. Medzi ovplyvňujúce faktory (limitujúce, obmedzujúce a diferencujúce) možno zaradiť:

- veľkosť obce,
- demografická a sociálna štruktúra, hustota obyvateľov,
- význam a funkciu obce v hierarchii osídlenia,
- veľkosť spádového územia,
- spádovosť obyvateľov do sídla (odvodený z rozlohy a dopravnej dostupnosti spádového územia a z počtu denného obyvateľstva),
- dostupnosť jednotlivých druhov vybavenosti,
- vplyv špecializácie a špecifickej vybavenosti obce,
- prechodne prítomné obyvateľstvo,
- vitalita obyvateľstva,
- zamestnanosť (množstvo pracovných príležitostí), nezamestnanosť,
- štruktúra príjmov, nákupné zvyklosti, najnižší predpokladaný maloobchodný obrat v oblasti.
- dynamika rastu obce,
- charakter urbanistickej štruktúry a pod.,
- atraktivnosť z hľadiska cestovného ruchu,
- stav súčasného stavebného fondu občianskej vybavenosti, jeho kvalitu a rozloženie.
- štruktúra príjmov obyvateľov, nákupné zvyklosti, najnižší predpokladaný maloobchodný obrat v oblasti.

V obciach mestského typu s prevahou bývania kapacity základnej občianskej vybavenosti, ale do určitej miery aj celomestskej vybavenosti by mali zodpovedať hustote bytovej výstavby a bývania. V obciach a zónach vidieckeho typu sú odporúčané zariadenia občianskej vybavenosti pre viacúčelové využívanie.

Pri usmerňovaní rozvoja územia obce je v súlade s navrhovanou koncepciou funkčného a priestorového usporiadania územia obce potrebné uplatňovať nasledovné zásady umiestnenia občianskej vybavenosti na území¹⁶⁵:

Územné požiadavky

Mestský charakter

- pri lokalizácii zariadení občianskej vybavenosti vychádzať z významu a funkcie sídla (obce), vyplývajúcej z hierarchie sídelnej štruktúry,
- zamerať sa na rovnomerné rozloženie zariadení občianskej vybavenosti s cieľom zabezpečenia vyhovujúcich dochádzkových vzdialeností, s dôrazom na pešiu dostupnosť¹⁶⁶,
- reprezentačné funkcie vyplývajúce z významu obce/mesta lokalizovať prednostne do najatraktívnejších polôh centrálnych mestských zón,

¹⁶⁵ Pri formulovaní zásad sa vychádzalo zo záväzných častí ÚPN mesta Považská Bystrica, ÚPN mesta Hurbanovo, ÚPN mesta Banská Bystrica, ÚPN mesta Žilina, ÚPN obce Beluša, ÚPN mesta Poprad,

¹⁶⁶ Ukazovatele a kritéria sú uvedené v Štandardoch minimálnej vybavenosti obcí (MDVRR SR 2010)

- usmerňovať lokalizáciu občianskej vybavenosti na kompozičných osiach mesta, resp. rozvojových osiach, v ťažiskových územiach na priesečníkoch kompozičných resp. rozvojových osí, do jednotlivých centier podľa ich hierarchického významu v štruktúre mesta a na spojniciach týchto centier ako rozvojových osiach,
- občiansku vybavenosť lokalizovať v priamej väzbe na dopravnú dostupnosť, vo väzbe na doprané transformačné uzly (zastávky MHD, železničné a autobusové stanice), s dostatočnými kapacitami pre odstavenie motorových vozidiel
- občiansku vybavenosť rozvíjať v rámci verejných priestorov (námestia a pod) centrálnych, podružných, lokálnych, ktoré systémovo prepájajú s inými významnými a pre život mesta nevyhnutnými aktivitami ako - kultúrno-spoločenskými, športovo-rekreačnými, oddychovo-relaxačnými v organizme mesta ako aj vo vzťahu na príľahlé lesoparky a prírodné prostredie,
- komerčnú vybavenosť sústreďovať najmä v priestore mestského centra (centrálne mestská zóna) a do priestorov hierarchicky nižších sekundárnych mestských centier, ako aj na rozvojové osi spájajúce tieto centrá, resp. na hlavné rozvojové osi obce/mesta,
- pri lokalizácii zariadení občianskej vybavenosti v závislosti od druhu vybavenosti zamerať sa na primerané zastúpenie zelených plôch hlavne pre zariadenia školstva, kultúry, zdravotníctva a sociálnych služieb¹⁶⁷,
- v centrách pôvodne samostatných obcí, ktoré tvoria prirodzené historické centrá mestských častí počítať s vytváraním menších vybavenostných centier,
- pri formovaní mestskej štruktúry vytvárať podmienky na tvorbu hierarchicky diferencovaných verejných priestorov od dynamických resp. „masových“ po tvorbu verejných priestorov zabezpečujúcich tiché intímne prostredie s dostatočným zastúpením mestskej zelene,
- lokalizované zariadenia občianskej vybavenosti (podľa ich charakteru) považovať za kompozičné a dominantné prvky urbanistickej štruktúry mesta, pričom ich mierka, hmotová skladba, výškové zónovanie by mali korešpondovať s existujúcou štruktúrou zástavby,
- zamerať na elimináciu jednostrannej podpory rozvoja veľkokapacitných zariadení obchodu (nákupné centrá v okrajových častiach mesta) a z nej vyplývajúce negatívne dopady na efektívnosť prevádzky miest a kvality a integrity urbánnych štruktúr,
- presadzovať prirodzený princíp vytvárania „nákupných ulíc“ v ťažiskových polohách mesta, ako protipól veľkokapacitných zariadení obchodu v okrajových častiach mesta,
- vyžadovať budovanie zariadení pre odstavovanie a garážovanie vozidiel pre potreby občianskej vybavenosti na vlastných pozemkoch investorov v kapacitách v súlade s STN 73 6110, a to najmä formou viacpodlažných objektov parkovacích domov, resp. podstavovaných plôch pod objektmi, výnimočne formou sústredeného parkovania na teréne,

Vidiecky charakter

- pri lokalizácii zariadení vychádzať z významu a funkcie sídla (obce) v hierarchii sídelnej štruktúry a zamerať sa na posilňovanie jej vybavenostnej funkcie na úroveň vyplývajúcu z jej postavenia,
- usmerňovanie lokalizácie občianskej vybavenosti na kompozičných resp. rozvojových osiach obce, v ťažiskových územiach na priesečníkoch kompozičných resp. rozvojových osí, do jednotlivých založených centier a na spojniciach týchto centier, ktoré predstavujú rozvojové osi,

¹⁶⁷ Parametre zastúpenia zelene pre jednotlivé druhy vybavenosti sú špecifikované v Štandardoch minimálnej vybavenosti obcí (MDVRR SR 2010)

- občiansku vybavenosť rozvíjať v rámci verejných priestorov centrálnych, lokálnych, podružných,
- umiestňovanie zariadení dennej potreby v obci realizovať v primeranej pešej dostupnosti v záujme vytvárania podmienok pre základnú obsluhu všetkých obyvateľov,
- zamerať sa na prednostné využitie, resp. intenzifikáciu voľných plôch (prieluk) v rámci zastavaného územia obce,
- základné občianske vybavenie slúžiace pre obyvateľov obce situovať v pešej dostupnosti obytných území,
- pri lokalizácii zariadení občianskeho vybavenia zohľadniť ich nároky na dopravnú obsluhu, zabezpečiť územia dostatočnými kapacitami pre odstavenie motorových vozidiel,
- dbať na zastúpenie dostatočných plôch zelene ako nevyhnutnej súčasti zariadení občianskej vybavenosti

Pre jednotlivé zariadenia občianskej vybavenosti možno špecifikovať nasledovné zásady:

Zariadenia školstva

- zariadenia materských škôl a základných škôl je vhodné umiestňovať v obytných územiach (podľa možnosti v ťažisku), zmiešaných územiach a to samostatne, alebo združovať v areáloch základných škôl,
- zariadenia materských škôl a základných škôl je vhodné umiestňovať vo väzbe na ostatné druhy občianskej vybavenosti k zastávkam verejnej dopravy apod. pre súkromné materské školy prednostne využívať účelovo a dispozične vyhovujúce priestory bývalých štátnych predškolských zariadení,
- pri základných školách alebo spoločných základných a materských školách je vhodné počítat výhľadovo s plošnou rezervou v prípade extenzívnejšieho rozvoja,
- školské zariadenia rozvíjať prednostne v súčasných areáloch (predškolské zariadenia, základné školy, stredné školy, špeciálne školy), a to aj pri zvýšených dochádzkových vzdialenostiach vo vzťahu k vývoju počtu obyvateľov,
- v obytnom území by bolo žiadúce počítat minimálne s jednou základnou školou, ktorá by bola vybavené krytým bazénom a detským dopravným ihriskom,
- stredné školy je vhodné umiestňovať ako súčasť rozšírených centier malých a stredných miest, kde tvoria integrálnu súčasť prostredia mesta a kde sa združuje viac funkcií (škola a jej telovýchovná časť ako súčasť zariadení mesta pre širokú verejnosť),
- zariadenia stredných škôl viazať na priemyselné odvetvia etablované v regióne, resp. v obci
- podporovať rozvoj stredného školstva na území obce/mesta na základe zhodnotenia dopytu a podľa potreby riešiť aj funkčnou zmenou niektorej školy (gymnázia, SOŠ, prípadne ZŠ) na SOU, v prípade potreby aj novou výstavbou

Zariadenia športu a telovýchovy

- zariadenia športu a telovýchovy je vhodné umiestňovať v obytných územiach, zmiešaných územiach, rekreačných územiach, s dostatočným zázemím verejne prístupnej zelene,
- presadzovanie viacúčelovosti areálov resp. plôch pre šport – začlenením areálov pre rôzne využitie do organizovaného priestoru, čím sa vytvárajú podmienky pre ich spoločné doplnkové funkcie a širšie sociálne a spoločenské kontakty,

- viacúčelovosť zariadení – parametre a doplnkové zariadenia navrhovať tak, aby umožnili využívanie pre šport pre všetkých, výkonnostný šport, príp. aj školskú telovýchovu a zohľadniť možnosť využitia zariadenia aj pre iné účely (napr. kultúrne),

Zariadenia zdravotníctva

- zdravotnícke zariadenia umiestňovať prevažne v obytných územiach, zmiešaných územiach (ambulancie, lekárne), samostatných územiach vyhradených pre potreby zdravotníctva - nemocnice,
- plošné a priestorové nároky na zdravotnú starostlivosť v obci je nutné usmerňovať tak aby boli v súlade s požiadavkami zabezpečenia na báze regionálneho princípu, prostredníctvom zdravotníckych komplexov, s cieľom zabezpečiť komplexnú zdravotnú starostlivosť,
- vo vzťahu na priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia obcí preferovanie združovania jednotlivých druhov ambulancií do menších komplexov, z dôvodu znižovania plošných nárokov, nárokov na dopranú vybavenosť, hlavne statickú dopravu a prepravné vzťahy, vrátane minimalizácie ciest pacienta k lekárovi,
- zdravotnícke zariadenia situovať vo vzťahu na pešiu dostupnosť, resp. vo vzťahu na zastávky MHD,
- zariadenia zdravotníctva zabezpečiť dostatočnými kapacitami odstavných plôch pre motorové vozidlá,
- dbať na zastúpenie dostatočných plôch zelene ako nevyhnutnej súčasti zdravotníckych zariadení (nemocnice)

Zariadenia sociálnych služieb

- zariadenia sociálnych služieb umiestňovať v obytných územiach, zmiešaných územiach,
- zariadenia sociálnych služieb podľa možnosti integrovať s inými zariadeniami občianskej vybavenosti, resp. lokalizovať tak, aby nedochádzalo k sústreďovaniu starších osôb na jedno miesto, do jedného zariadenia na okraj obce bez možnosti kontaktu so životom,
- pri rozvoji zariadení sociálnych služieb poskytovaných vyšším územným celkom spolupracovať s príslušnými orgánmi samosprávneho kraja,
- zabezpečovať rovnomernejšie rozmiestnenie zariadení sociálnych služieb s dennou dochádzkou (tzv. základná sociálna vybavenosť - denné centrá, jedálne, strediská osobnej hygieny, práčovne) na území obce a tým znižovať dochádzkové vzdialenosti do týchto zariadení,
- zvyšovanie počtu ako aj zabezpečenie komplexnej škály zariadení sociálnych služieb (nízkoprahové denné centrum, denné centrum, integračné centrum) usmerňovať podľa aktuálnych potrieb a možností zriaďovateľov,

Kultúrne zariadenia

- kultúrne zariadenia, vzhľadom na ich charakter a význam (hmotovo-priestorové a architektonické stvárnenie, kompozičná dominanta obce/mesta) ovplyvňuje formovanie urbanistickej štruktúry centrálnych častí obcí, s toho dôvodu je ich vhodné lokalizovať v atraktívnych polohách ťažiskových priestorov obce/mesta, vrátane vytvárania adekvátnych verejných priestranstiev s primeraným zastúpením zelených plôch a plôch pre rozptyl,
- kultúrne zariadenia lokalizovať mimo rýchlostných ciest a zberných komunikácií, pričom by mali byť ľahko dostupné verejnou dopravou

- kultúrne zariadenia musia disponovať dostatočnými kapacitami pre odstavenie motorových vozidiel
- zariadenia knižníc umiestňovať v kľudnom prostredí, napr. v nadväznosti na plochy mestskej zelene,
- podporovať využitie potenciálu pamiatkového stavebného fondu pre účely kultúrneho a spoločenského vybavenia,
- zapojiť významné nehnuteľné kultúrne pamiatky v obci/meste do aktivít cestovného ruchu (poznávací turizmus),
- menšie kultúrno-spoločenské zariadenia umiestňovať v obytnom území, pričom ich lokalizáciu orientovať
 - v obytnom území so sústredenou súčasnou alebo navrhovanou obytňou zástavbou a to v štruktúre a rozsahu zodpovedajúcom počtu obyvateľov a polohe k centru obce,
 - ako samostatne jedno- až viacúčelové objekty, alebo v rámci veľkoplošných celkov,

Maloobchod

- maloobchodné zariadenia charakteru veľkých supermarketov a hypermarketov umiestňovať v princípe v okrajových polohách obce s priaznivou dopravnou dostupnosťou, pri významných dopravných koridoroch,
- venovať pozornosť rovnováhe veľkokapacitných zariadení obchodu a menších obchodných jednotiek, s uplatnením trendu lokalizácie zariadení v polyfunkčnej, mestskej štruktúre, respektíve spolyfunkčňovanie monofunkčných štruktúr prostredníctvom zariadení obchodu.
- pri lokalizácii maloobchodných zariadení sa zamerať na urbanisticko-architektonické stvárnenie, dobré dopravné napojenie na MHD, väzby na pešie ťahy a polyfunkčnosť prostredia,
- nevyhnutnou súčasťou maloobchodných zariadení sú zariadenia pre odstavovanie a garážovanie vozidiel v kapacitách v súlade s STN 73 6110, (formou viacpodlažných objektov parkovacích domov, resp. podstavaných plôch pod objektmi, alebo formou sústredeného parkovania na teréne),
- pri lokalizácii maloobchodných zariadení uplatňovať požiadavky na zastúpenie zelených plôch¹⁶⁸
- maloobchodné zariadenia charakteru malé supermarkety, obchodné domy, nákupné centrá, umiestňovať v ťažiskových polohách obce, v územiach občianskej vybavenosti, resp. v zmiešaných územiach tzv. jadrových územiach alebo podružných centier, ktoré sú súčasťou hlavných peších priestranstiev. Urbanisticko-architektonické riešenie objektovej skladby musí byť prispôbené celkovému charakteru priestoru, pričom v prípade potreby je ich možné združovať do viacúčelových objektov,
- maloobchodné zariadenia charakteru dennej potreby prednostne umiestňovať pozdĺž hlavných a vedľajších kompozičných osí obce, najmä v miestach ich križovania s hlavnými pešími komunikáciami,
- pri lokalizácii nových nákupných centier rozlišovať charakter mestského a prímestského nákupného centra pri zohľadnení navrhovanej štruktúry centier občianskeho vybavenia,

Veľkoobchod

- veľkoobchodné zariadenia umiestňovať v princípe v okrajových polohách obce

¹⁶⁸ Parametre zastúpenia zelene špecifikované v Štandardoch minimálnej vybavenosti obcí (MDVRR SR 2010)

- zariadenia tohto druhu umiestňovať do zmiešaných území občianskej vybavenosti, výroby, skladov a výrobnjej administratívy, prípadne do monofunkčných území výroby, skladov .

Služby

- zariadenia služieb podľa ich účelu umiestňovať prevažne v obytných územiach, zmiešaných územiach, výrobných územiach,
- územnotechnické podmienky pre zariadenia služieb vytvárať v jestvujúcich územiach obce a podporovať vznik ďalších, spojených hlavne s rozvinutím funkcie bývania, zamestnanosti, rekreácie, turizmu a cestovného ruchu,
- tieto služby predovšetkým uprednostňovať v ťažiskových polohách obce a na hlavných kompozičných osiach obce,
- ubytovacie a stravovacie zariadenia umiestňovať prednostne v centrálnej zóne ako aj v podružných centrách, aj ako súčasť polyfunkčných nákupno-zábavných centier, pritom uprednostniť najmä nové vytvárajúce sa centrá,
- zariadenia služieb situovať vo vzťahu na pešiu dostupnosť, resp. vo vzťahu na zastávky MHD, zabezpečiť dostatočné kapacity odstavných plôch,
- zariadenia služieb (napr. holičstvo a kaderníctvo, cestovné kancelárie, fotoateliéry, poradenské služby, projekčné kancelárie atd.) nevyvolávajú veľké nároky na územie, odporúča sa tieto zariadenia vzájomne združovať s ďalšími zariadeniami služieb a maloobchodu, prípadne integrovať v budovách s inými funkciami

Správa a riadenie

- reprezentačné funkcie vyplývajúce z významu obce/mesta lokalizovať prednostne do najatraktívnejších polôh centrálnych mestských zón, resp. podružných centier, podľa hierarchizácie,
- zariadenia verejnej administratívy a správy lokalizovať s ohľadom na ich dostupnosť, zabezpečiť dostatočnými kapacitami pre odstavenie motorových vozidiel,
- zariadenia administratívy a správy je možné integrovať do objektov iných druhov občianskej vybavenosti, alebo aj do objektov pre iné funkcie,
- ostatné administratívne zariadenia umiestňovať v ťažiskových polohách obce/mesta – v územiach určených pre občiansku vybavenosť v rámci doplnkových centier, pri hlavných peších priestranstvách, resp. pozdĺž hlavných kompozičných osí.

Limity a ochrana

Hygienické požiadavky na hluk, infrazvuk a vibrácie

- pri lokalizácii zariadení občianskej vybavenosti rešpektovať požiadavky vyplývajúce vyhlášky MZ SR č. 549/2007 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prípustných hodnotách hluku, infrazvuku a vibrácií a o požiadavkách na objektivizáciu hluku, infrazvuku a vibrácií v životnom prostredí, v znení neskorších predpisov

Tab. 37 Hygienické požiadavky na hluk vo vonkajšom prostredí

	Charakter chráneného územia	Refer. Čas interval	prípustné hodnoty (dB) g)				
			Hluk z dopravy				Hluk z iných zdrojov LAeq,p
			Pozemná a vodná doprava a), b) LAeq,p	Železničné dráhy c) LAeq,p	Letecká doprava		
LAeq,p	LASmax,p						
II.	Priestor pred oknami obytných miestností a rodinných domov, priestor pred oknami chránených miestností školských budov zdravotníckych zariadení a iných chránených objektov d) Vonkajší priestor v obytnom a rekreačnom území.	Deň	50	50	55	-	50
		Večer	50	50	55	-	50
		noc	45	45	45	65	45
III.	Územie ako v kategórii II. v okolí diaľnic, ciest I. a II. triedy, miestnych komunikácií s hromadnou dopravou, železničných dráh a letísk, mestské centrá	Deň	60	60	60	-	50
		Večer	60	60	60	-	50
		noc	50	55	50	75	45

Pozn.: a) prípustné hodnoty platia pre suchý povrch vozovky a nezasnežený terén. Ak ide o sezónne zariadenia, hluk sa hodnotí pri podmienkach, ktoré je možné pri ich prevádzke predpokladať.

a) Pozemná doprava je doprava na pozemných komunikáciách vrátane električkovej dopravy.

b) Zastávky miestnej hromadnej dopravy, autobusovej, železničnej, vodnej dopravy a stanovišťa taxislužieb určené iba na nastupovanie a vystupovanie osôb sa hodnotia ako súčasť pozemnej a vodnej dopravy

c) Prípustné hodnoty pred fasádou nebytových objektov sa uplatňujú v čase ich používania (napr. školy počas vyučovania)

Požiarňa ochrana

- funkčné využívanie územia zosúladiť s požiadavkami vyplývajúcimi zo záujmov požiarnej ochrany v súlade so zákonom NR SR č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarimi a súvisiacimi predpismi,
- ukrytie obyvateľstva, varovanie obyvateľstva a vyznamenie osôb v katastri obce zabezpečiť v súlade:
 - so zákonom č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov,
 - s vyhláškou MV SR č. 532/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie stavebno-technických požiadaviek a technických podmienok zariadení civilnej ochrany,
 - s vyhláškou MV SR č. 388/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie technických a prevádzkových podmienok informačného systému civilnej ochrany,
 - s nariadením vlády SR č. 166/1994 Z. z. o kategorizácii územia Slovenskej republiky.

Civilná ochrana

- Pri uplatňovaní požiadaviek civilnej ochrany obyvateľstva sa na území obce riadiť pri investičnej výstavbe najmä:
 - zákonom NR SR č.42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov,
 - vyhláškou MV SR č. 532/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie stavebnotechnických
 - nariadením vlády SR č. 166/1994 Z. z. o kategorizácii územia Slovenskej republiky.

Úroveň zóny

Návrh urbanistickej koncepcie zóny ovplyvňuje charakter zóny (obytná, centrálna, výrobná, rekreačná, zmiešaná). Riešenie občianskej vybavenosti v zóne ovplyvňujú faktory, ktoré majú limitujúci a diferencujúci vplyv na stanovenie občianskej vybavenosti zóny. Ako najdôležitejšie je možné uviesť:

- účel a zameranie
- demografická štruktúra zóny,
- veľkosť a rozloha riešeného územia zóny,
- väzba na susedné zóny,
- dostupnosť k zariadeniam občianskej vybavenosti na úrovni obce,
- spôsob zastavania a vybavenia jej územia,
- vplyv špecifickej vybavenosti,
- viacúčelovosť využívania zariadenia občianskej vybavenosti,
- umiestnenie v urbanistickej štruktúre (v blízkosti liniek MHD, výrobných pracovísk a. pod.)
- rozmiestnenie občianskej vybavenosti do centra zóny a na jej ostatné územie,
- stanovenie veľkosti zariadení občianskej vybavenosti a ich lokalizácia v kontexte s dochádzkovou vzdialenosťou,
- v špecifickom prípade rekreačnej zóny je potrebné zohľadniť návštevnosť, prevažujúci spôsob rekreácie a s tým súvisiacu potrebu a štandard jednotlivých druhov OV a ich rozmiestnenie vyvolané požiadavkami pre rekreačné využitie
- v špecifickom prípade výrobnéj zóny by sa malo pri stanovení skladby občianskej vybavenosti prihliadať na štruktúru zamestnancov a na väzby občianskej vybavenosti na ostatné územie

Zásady a pravidlá pre úroveň zóny vyplývajú z právnych predpisov, noriem platných v SR (napr. vyhláška č. 532/2002 Z. z ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie a pod.)

Zariadenia a stavby pre školstvo:

- sa umiestňujú v zdravotne nezávadnom prostredí obytných a zmiešaných území, s priaznivými klimatickými podmienkami,
- musia byť celodenne preslnené, chránené proti vonkajšiemu hluku a začlenené do zelene,
- umiestňovanie je vylúčené pri rýchlostných cestách, alebo hlavných miestnych komunikáciách,
- ich dispozičné riešenie musí zabezpečovať potrebné preslnenie a osvetlenie denným svetlom v požadovanej dobe,
- úseky využívané žiakmi musia byť maximálne 4 - podlažné. Odstupy fasády s učebňami od protifahlej prekážky musia zodpovedať normovým hodnotám (STN 92 0201-4)
- stavebnotechnické a dispozično-prevádzkové riešenie budov musí spĺňať požiadavky hygieny, bezpečnosti a ochrany zdravia, civilnej ochrany a požiarnej ochrany,

Stavby pre telovýchovu a šport

- sa umiestňujú v obytných územiach v miestach, ktoré nie sú zaťažované hlukom,

Zdravotnícke zariadenia a zariadenia sociálnych služieb

- nemocnice, zdravotnícke zariadenia a zariadenia sociálnych služieb sa umiestňujú v tichých polohách s priaznivými klimatickými podmienkami, v dostatočnom odstupe od ciest a od zdrojov hluku,
- zdravotnícke zariadenia (ambulancie, lekárne) je možné umiestňovať a združovať so zariadeniami iných funkcií, s bývaním, s výrobou (ambulancie veľkých výrobných podnikov), so zariadeniami správy (hlavne v malých obciach),
- stavebnotechnické a dispozično-prevádzkové riešenie budov musí spĺňať požiadavky hygieny, bezpečnosti a ochrany zdravia, civilnej ochrany a požiarnej ochrany.
- usporiadanie nemocníc, zdravotníckych a sociálnych zariadení musí byť také, aby zabezpečilo dispozičné oddelenie účelových prevádzok zdravotnej starostlivosti, prevádzok hospodárskej časti a priestorov pre návštevy.
- priestory infekčných oddelení zdravotníckych zariadení musia byť bezpečne oddelené od ostatných nemocničných priestorov aj od susedných stavieb.
- na jazdu sanitných vozidiel sa musí zabezpečiť vyhovujúce pripojenie na sieť dopravných komunikácií.
- stavby pre deti v predškolskom veku sa musia oplotiť a nemajú mať na pozemku ani plytké vodné plochy. Na tieto stavby platia primerane ustanovenia stavieb na školstvo. V priestoroch s dlhodobým pobytom detí musí byť zabezpečené dostatočné osvetlenie a preslnenie, tepelná a akustická pohoda.
- zdravotnícke zariadenia a stavby na sociálne služby určené osobám s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie sa musia vo funkčných priestoroch riešiť a vybaviť v súlade s potrebami týchto ľudí,

Budovy pre kultúru

- pozemok musí umožňovať zabezpečenie rozptylových plôch pri odchode obecnstva,
- súčasťou plôch musí byť možnosť odstavovania motorových vozidiel,
- zariadenia knižníc je výhodné umiestňovať v kludnom prostredí napr. v nadväznosti na plochy zelene

Budovy na obchod a služby

- sa umiestňujú v obytných územiach, zmiešaných územiach, pri hlavných miestnych komunikáciách alebo v miestach s vysoko koncentrovaným dopytom, na kompozičných osiach,
- umiestňujú sa v samostatných alebo viacúčelových objektoch. Ide o budovy na obchod, ktorých celková predajná plocha je väčšia ako 2 000 m².
- Zariadenia obchodu a služieb dennej potreby je možné vstavať do viacpodlažných domov, v parteri v priestore hlavných peších trás,
- budova na obchod a služby, ktorá má viac ako tri nadzemné podlažia s predajnými priestormi, musí byť vybavená evakuačným výťahom.
- tieto stavby musia mať pred vstupom dostatočné rozptylové plochy,
- stavby s intenzívnym prísunom tovaru musia mať samostatný vstup a potrebné plochy pre zásobovanie,
- vstupy pre príchod zákazníkov musia byť oddelené od vstupov slúžiacich prevádzke, napríklad príjem tovaru, vstupy pre zamestnancov, odvoz odpadov. Sklady potravín musia byť oddelené od skladov ostatného tovaru,

- pri stavbách na obchod a služby s počtom parkovacích miest 50 a viac treba zaistiť napojenie z príľahlej pozemnej komunikácie na odbočenie vľavo ľavým odbočovacím pruhom,
- stavebnotechnické a dispozično-prevádzkové riešenie budovy musia spĺňať požiadavky hygieny, bezpečnosti a ochrany zdravia, civilnej ochrany a ochrany pred požiarmi.

Ubytovacie zariadenia

- sa umiestňujú prevažne v obytných územiach, zmiešaných územiach, centrálnych polohách obce,
- objekty musia byť zabezpečené dostatočným nástupným priestorom alebo rozptylovou plochou a ďalšími doplnkovými zariadeniami,
- ubytovacie zariadenie svojím stavebnotechnickým usporiadaním a vybavením musí spĺňať požiadavky na krátkodobý pobyt.

Limity a ochrana

Tab. 38 Hygienické požiadavky na hluk vo vnútornom prostredí

Kategória Vnútorného priestoru	Opis chránenej miestnosti v budovách	Refer. Čas interval	Prípustné hodnoty (dB) g)	
			Hluk z vnútorných zdrojov d) $L_{Amax,p}$	Hluk z vonkajšieho prostredia e) $L_{Aeq,p}$
A	Nemocničné izby, ubytovanie pacientov v kúpeľoch	Deň Večer Noc	35 30 25 a)	35 30 25 ¹⁾
B	Obytné miestnosti, ubytovne, domovy dôchodcov, škôlky, jasle b)	Deň Večer Noc	40 40 30 a) ¹⁾	40 c) 40 c) 30 c)
			$L_{Aeq,p}$	
C	učebne, posluchárne, čítárne, študovne, konferenčné miestnosti, súdne siene	Počas používania	40	40
D	Miestnosti pre styk s verejnosťou, informačné strediská	Počas používania	45	45
E	Priestory vyžadujúce dorozumievanie rečou, napr. školské dielne, čakárne, vestibuly,	Počas používania	50	50

- Pozn.: a) posudzovaná hodnota pre impulzový hluk, ktorý vzniká činnosťou osobných výtahov, sa stanovuje pripočítaním korekcie $K=(-7)$ dB k L_{Amax} pre noc,
- b) prípustné hodnoty pre škôlky a jasle sa uplatňujú v čase ich používania,
- c) posudzovaná hodnota pre hluk z dopravy v kategórii územia III. Podľa tabuľky pre vonkajšie prostredie sa stanovuje pripočítaním korekcie $K= (-5)$ dB L_{Aeq} pre deň, večer a noc,
- d) prípustné hodnoty platia pre hodnotenie podľa: hluk a infrazvuk vo vnútornom prostredí budov sa hodnotí najmä ak preniká do chránenej miestnosti z vnútorných zdrojov, ak preniká do chránenej miestnosti z vonkajších zdrojov, napr. cez podlažie alebo konštrukcie,
- e) prípustné hodnoty platia pre hodnotenie podľa: hluk a infrazvuk vo vnútornom prostredí budov sa hodnotí najmä ak preniká do chránenej miestnosti z vonkajšieho prostredia a pred oknami chránenej miestnosti
- g) prípustné hodnoty platia pri súčasnom zabezpečení ostatných vlastností chránenej miestnosti, napr. vetranie, vykurovanie, osvetlenie

Požiadavky civilnej ochrany

Pre zabezpečenie požiadaviek civilnej ochrany obyvateľstva, zamestnancov a osôb prevzatých do starostlivosti riadiť sa na území obce pri investičnej výstavbe najmä:

- zákonom NR SR č.42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov,
- vyhláškou MV SR č. 532/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie stavebnotechnických

- nariadením vlády SR č. 166/1994 Z. z. o kategorizácii územia Slovenskej republiky.
-

V zmysle vyhlášky MV SR č. 532/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie stavebnotechnických požiadaviek a technických podmienok zariadení civilnej ochrany (§ 4, ods. 1 a 4) určiť vecne a územne príslušným orgánom stavebnotechnické požiadavky na ochranné stavby

- v budovách zabezpečujúcich ukrytie pre najpočetnejšiu zmenu zamestnancov a pre osoby prevzaté do starostlivosti,
- v budovách poskytujúcich služby obyvateľstvu, najmä v nemocniciach, hoteloch, ubytovniach, internátoch, všetkých typoch škôl, bankách, divadlách, kinách, poisťovniach, telovýchovných objektoch, zabezpečujúcich ukrytie podľa prevádzkovej a ubytovacej kapacity pre personál a osoby prevzaté do starostlivosti,
- v hypermarketoch a polyfunkčných domoch podľa projektovanej kapacity návštevnosti pre personál a osoby prevzaté do starostlivosti,
- v budovách štátnych orgánov, orgánov miestnej štátnej správy a samosprávy pre plánovaný počet zamestnancov a pre osoby prevzaté do starostlivosti,

F.3.4 Použité podklady

Právne predpisy

Platné v širšom rozsahu:

- Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii
- Zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky.
- Zákon č. 369/1990 Zb. v znení zákona č. 453/2001 Z. z. o obecnom zriadení
- Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov – Občiansky zákonník
- Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (Živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Platné pre jednotlivé podskupiny občianskej vybavenosti

Školstvo

- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 184/2009 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 175/2008 Z. z. v úplnom znení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Novela zákona č. 57/2012 o doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Šport

- Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov,
- Zákon č. 315/1992 Zb. o verejných telovýchovných, športových a turistických podujatiach,
- Zákon č. 300/2008 Z. z. o organizácii a podpore športu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 28/2009 Z. z. v úplnom znení zákona č. 288/1997 Z. z. o telesnej kultúre a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov, ako vyplýva

zo zmien a doplnení vykonaných zákonom č. 416/2001 Z. z., zákonom č. 553/2001 Z. z., zákonom č. 5/2005 Z. z., zákonom č. 300/2008 Z. z. a zákonom č. 479/2008 Z. z.

- Zákon č. 288/1997 Z. z. o telesnej kultúre v znení zákona č. 416/2001 Z. z. upravuje starostlivosť o telesnú kultúru a úlohy orgánov štátnej správy, obcí, občianskych združení v oblasti telesnej kultúry a iných právnických osôb a fyzických osôb pri jej zabezpečovaní vrátane financovania telesnej kultúry.
- Zákon č. 300/2008 Z. z. o organizácii a podpore športu a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o športe“ alebo „zákon“)
- Novela zákona č. 528/2010 Z. z. z 10. decembra 2010, ktorou sa mení a dopĺňa zákon č.300/2008 Z. z. o organizácii a podpore športu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 462/2008 Z. z.

Zdravotníctvo

- Zákon č. 126/2006 Z. z. o verejnom zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 579/2004 Z. z. o záchrannej zdravotnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 362/2011 Z. z. o liekoch a zdravotníckych pomôckach a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 306/2012, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore, rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 578/2004 o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 661/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon 577/2004 Z. z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Nariadenie vlády SR č. 274/2011 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády SR č. 640/2008 Z. z. o verejnej minimálnej sieti poskytovateľov zdravotnej starostlivosti
- Zákon č. 538/2005 Z. z. o prírodných liečivých vodách, prírodných liečebných kúpeľoch, kúpeľných miestach a prírodných minerálnych vodách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Vyhláška MZ SR č. 770/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú určujúce znaky jednotlivých druhov zdravotníckych zariadení, v znení vyhlášky č. 78/2009 Z. z. ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška MZ SR č. 770/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú určujúce znaky jednotlivých druhov zdravotníckych zariadení, v znení neskorších predpisov
- Odborné usmernenie Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky o poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti v dome ošetrovateľskej starostlivosti (Č.: 10095/2006-OO zo dňa: 27. februára 2006).

Sociálna starostlivosť

- Zákon 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. z. o živnostenskom podnikaní v znení a doplnení niektorých zákonov
- Zákon 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia
- Zákon č. 466/2008 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele
- Zákon č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška MZ SR 259/2008 Z. z. o podrobnostiach o požiadavkách na vnútorné prostredie budov a o minimálnych požiadavkách na byty nižšieho štandardu a na ubytovacie zariadenia účinná od 01.08.2008.

Kultúra

- Zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach v znení neskorších predpisov (Knižničný zákon)
- Zákon NR SR č. 61/2000 Z. z. o osvetovej činnosti, v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (zákon o múzeách)
- Vyhláška MK SR č. 557/2004 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška č. 342/1998 Z. z. o odbornej správe múzejných zbierkových predmetov a galerijných zbierkových predmetov

- Zákon č. 288/2009 Z. z. , ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 384/1997 Z. z. o divadelnej činnosti v znení zákona č. 416/2001 Z. z.

Služby

Ubytovacie

- Vyhláška MH SR č. 277/2008 Z. z., ktorou sa stanovujú klasifikačné znaky na ubytovacie zariadenia pri ich zaraďovaní do kategórií a tried

Stravovacie

- Vyhláška MH SR č. 125/1995 Z. z, ktorou sa upravuje kategorizácia pohostinských prevádzkarní a klasifikačné znaky na ich zaraďovanie do skupín a kategorizácia ubytovacích zariadení a klasifikačné znaky na ich zaraďovanie do tried
- Novelizácia vyhlášky č. 125/1995 Z. z. s účinnosťou od 1. 11. 2001, v ktorej sa neupravuje kategorizácia pohostinských zariadení (uznesenie vlády SR č. 185 z 28. 2. 2001)
- Vyhláška Ministerstva zdravotníctva SR č. 533/2007 o podrobnostiach o požiadavkách na zariadenia spoločného stravovania

Finančné a ostatné

- Zákon č. 246/2012, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 493/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Zákon č. 29/2012, ktorý prináša presné znenie zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon o kolektívnom investovaní č. 203/2011
- Zákon č. 340/2005 Z. z. o sprostredkovaní poistenia a sprostredkovaní zaistenia a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon 186/2009 o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 8 /2008 Z. z. z 28. novembra 2007 o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Maloobchod a veľkoobchod

- Zákon č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode, ktorý nadobudol účinnosť 1.2.2004, novelizovaný zákonom č. 160/2005 s účinnosťou od 1.5.2005
- Zákon č. 108/2000 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri podomovom predaji a zásielkovom predaji, ktorý sa vzťahuje na zmluvy uzatvorené na diaľku na nákup tovaru formou zásielkového predaja
- Zákon č. 55/2009, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 172/2008 Z. z. o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 30/1992 Zb. o Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komore v znení neskorších predpisov

F.4 Funkčná zložka Výroba

F.4.1 Charakteristika funkčnej zložky Výroba

Funkčná zložka výroba, je v územnom priemete charakterizovaná zvýšenou koncentricitou výrobnotechnického územia v sídle, z toho dôvodu má podstatný vplyv na tvorbu urbanistickej štruktúry obce/mesta, na jeho funkčný charakter a priestorové usporiadanie, ako aj synergických väzieb obcí v rámci regiónu.

Priemyselná výroba

Podľa metodiky Štatistického úradu SR sa priemysel člení na nasledovné odvetvia:

- Ťažba a dobývanie
- Priemyselná výroba
 - Výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov
 - Výroba textilu, odevov, kože a kožených výrobkov
 - Výroba drevených a papierových výrobkov, tlač
 - Výroba koksu a rafinovaných ropných produktov
 - Výroba chemikálií a chemických produktov
 - Výroba základných farmaceutických výrobkov a farmaceutických prípravkov
 - Výroba výrobkov z gumy a plastu a ostatných nekovových minerálnych výrobkov
 - Výroba kovov a kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení
 - Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov
 - Výroba elektrických zariadení
 - Výroba strojov a zariadení inde nezaradených
 - Výroba dopravných prostriedkov
 - Ostatná výroba, oprava a inštalácia strojov a zariadení
- Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu - TI
- Dodávka vody, čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že najdôležitejšími odvetviami priemyselnej produkcie ekonomiky Slovenska sú strojársky, elektrotechnický a chemický priemysel.

Vývoj hospodárstva SR v rokoch 2000 – 2011 bol sprevádzaný zmenami v odvetvovej štruktúre tvorby HDP. Pokračuje tendencia poklesu podielu poľnohospodárstva, stavebníctva a priemyslu a nárast pozície služieb na tvorbe HDP. Vnútna štruktúra ekonomiky Slovenska sa vývojom značne priblížila úrovni vo vyspelých krajinách EÚ.

Odvetvia **strojárstva** je nosným odvetvím celého priemyslu a priemyselnej výroby na Slovensku. Výroba dopravných prostriedkov je najsilnejším odborom priemyselnej výroby, za ktorým nasleduje Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov a Výroba kovov a kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení. Strojársky priemysel je definovaný ako súčet divízií priemyselných odvetví podľa klasifikácie SK NACE nasledovne:

- 25 – výroba kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení
- 28 – výroba strojov a zariadení

- 29 – výroba motorových vozidiel, návesov a prívosov
- 30 – výroba ostatných dopravných prostriedkov.

Na začiatku transformačného obdobia bol **elektrotechnický** priemysel na Slovensku považovaný za odvetvie bez výraznejšej perspektívy ďalšieho rozvoja. Odvetvie totiž za svetovými trendmi výrazne zaostávalo a predpokladalo sa, že ich ani nemá šancu dobehnúť. Po roku 2000 však toto odvetvie zaznamenalo na Slovensku mimoriadne vysoký rast. Elektrotechnický priemysel rástol dokonca najrýchlejšie spomedzi všetkých odvetví priemyselnej výroby. Za dynamikou rozvoja odvetvia je masívny príchod zahraničných investorov, nadväzne na komparatívne výhody slovenskej ekonomiky a špecificky i tohto odvetvia. V súčasnosti patrí elektrotechnický priemysel k odvetviám s najväčšou dominciou zahraničného kapitálu. Zahraniční vlastníci sa podieľajú viac ako tromi štvrtinami na základnom majetku podnikov s 20 a viac zamestnancami. Hnacím motorom rozvoja elektrotechnického priemyslu sa stal predovšetkým automobilový priemysel. Jeho rozvoj dynamizoval požiadavky na elektrotechnické zariadenia a tým vytváral impulzy pre rozvoj elektrotechnického priemyslu. V súčasnosti má elektrotechnický priemysel významné a nezastupiteľné miesto v štruktúre priemyselnej výroby, priemyslu a celej ekonomiky Slovenska.

Elektrotechnický priemysel je v rámci definovaný ako súčet divízií priemyselných odvetví podľa klasifikácie SK NACE nasledovne:

- 26 – výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov
- 27 – výroba elektrických zariadení.

Chemický priemysel má v národnom hospodárstve Slovenskej republiky už dlhodobo svoje významné miesto. Začiatkom 90-tych rokov minulého storočia vstúpil slovenský chemický priemysel – podobne ako mnohé iné priemyselné odvetvia v SR, do transformačného procesu a postupne prešiel na podmienky trhového hospodárstva. Chemický priemysel vstupoval do týchto procesov s veľmi dobrými východiskovými pozíciami: so značnou výrobnou základňou, prepojenou s dobrým vlastným výskumným zázemím a vysokou úrovňou ľudského potenciálu. Ťažisko vývozu produktov chemického priemyslu sa presunulo z pôvodnej orientácie na krajiny zoskupené socialistickom bloku v prospech vyspelých priemyselných štátov. Uvedená zmena podmienok a orientácie znamenala však zánik niektorých tradičných výrobcov, ktorí sa nedokázali vysporiadať s doposiaľ pre nich málo známym konkurenčným prostredím a to prednostne kvôli nákladom, ekologickým limitom a požadovanej kvality produkcie. Problémy uvedených výrobcov boli spojené aj s nedostatkom finančných zdrojov, s predraženými bankovými úvermi a v nie poslednej miere aj s výrazným nárastom cien vstupov, ktoré sa ale nedali v plnej miere – aj kvôli konkurenčnému prostrediu – preniesť do konečných cien na výstupe. Oproti tomu však veľké spoločnosti, ako napr. Slovnaft, Matador, Duslo, Chemolak a Slovakofarma sa dokázali s touto problematikou vyrovnávať, ba vo svojom vývoji aj napredovať a umiestniť sa na popredných miestach v rebríčku úspešnosti slovenských firiem. Do existujúcich štruktúr sa postupne zapájali aj nové, väčšinou malé ale dynamické firmy, ktoré už boli vhodne prispôsobené novým, trhovým podmienkam.

Začiatok tohto tisícročia priniesol aj v oblasti chemického priemyslu nové trendy a nové výzvy a to najmä výraznejšie zosilňovanie ázijskej konkurencie, posilňovanie slovenskej ekonomiky vďaka prílevu zahraničných investícií (väčší tlak na domácich výrobcov), silné európske a svetové globalizačné trendy, prudký rozmach vybraných priemyselných odvetví, zapríčinený prílevom zahraničného kapitálu (automobilový a elektrotechnický priemysel).

Pre chemický priemysel a jeho ďalší rozvoj mal značný dopad aj vstup SR do EU v máji 2004, ktorým sa zjednodušil prístup veľkých nadnárodných spoločností na trh v SR. Chemický priemysel je definovaný ako súčet divízií priemyselných odvetví podľa klasifikácie SK NACE nasledovne:

- 19 - Výroba koksu a rafinovaných ropných produktov
- 20 - Výroba chemikálií a chemických produktov
- 21 - Výroba základných farmaceutických výrobkov a farmaceutických prípravkov
- 22 - Výroba výrobkov z gumených a plastových a ostatných nekovových minerálnych výrobkov

Priemysel zahŕňa činnosti spojené s ťažbou a dobývaním (SK NACE kód B), priemyselnou výrobou (SK NACE kód C), dodávkou elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu (SK NACE kód D) a dodávkou vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odstraňovanie odpadov (SK NACE kód E). Zatiaľ čo ťažba a dobývanie a dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu, dodávka vody sa sústreďujú predovšetkým v jednoúčelových podnikoch, ktoré sú charakteristické veľkými nárokmi na územie a nízkym počtom zamestnancov, naopak priemyselná výroba je charakteristická umiestňovaním vo viacúčelových podnikoch, charakteristickým premenlivosťou svojho výrobného programu, univerzálnosťou a pomerne vysokým počtom pracovníkov vzhľadom na plochu na akej sa nachádzajú.

Počet podnikov a priemerný počet zamestnancov v priemysle za obdobie 2009 - 2011

SK NACE	Počet podnikov			Priemerný počet zamestnancov		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Priemysel spolu	13 357	14 294	14 837	497 833	479 052	499 761
BA Ťažba a dobývanie	158	166	165	8 034	7 351	7 620
C Priemyselná výroba	12 273	13 090	13 534	447 685	430 658	452 006
CA Výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov	1 382	1 458	1 477	38 648	36 865	38 399
CB Výroba textilů, odevov, kože a kožených výrobkov	1 109	1 169	1 173	41 016	34 766	36 365
CC Výroba drevených a papierových výrobkov, tlač	2 125	2 289	2 396	41 079	39 122	39 847
CD Výroba koksu a rafinovaných ropných produktov	12	10	11	2 567	2 481	2 428
CE Výroba chemikálií a chemických produktov	229	246	246	9 948	9 125	9 578
CF Výroba základných farmaceutických výrobkov a farmaceutických prípravkov	30	26	28	2 460	2 260	2 239
CG Výroba výrobkov z gumených a plastových a ostatných nekovových minerálnych výrobkov	1 415	1 496	1 529	47 593	44 923	48 602
CH Výroba kovov a kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení	2 640	2 855	3 016	87 473	85 769	89 925
CI Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov	331	358	367	21 804	20 493	18 191
CJ Výroba elektrických zariadení	486	523	547	26 840	26 770	28 295
CK Výroba strojov a zariadení inde nezarađených	718	731	756	33 521	33 361	36 241
CL Výroba dopravných prostriedkov	243	259	266	52 627	54 474	60 458
CM Ostatná výroba, oprava a inštalácia strojov a zariadení	1 553	1 670	1 722	42 110	40 249	41 439
DA Dodávka elektriny, plynu a studeného vzduchu	329	388	447	20 505	19 948	18 974
EA Dodávka vody, čistenie a odvod odpad. vôd, odpady	597	650	691	21 609	21 095	21 161

Zdroj: ŠÚ SR

Poznámka: Počet podnikov – počet aktívne pôsobiacich subjektov podľa registra organizácií ŠÚ SR

V roku 2011 pôsobilo spolu v priemysle 14837 subjektov. Najviac podnikov pôsobilo v rámci priemyselnej výroby najmä vo výrobe kovov a kovových konštrukcií, výrobe drevených a papierových výrobkov, tlače a ostatnej výrobe, oprave a inštalácii strojov a zariadení. Najväčší rast podnikov v sledovanom období pôsobilo v oblasti dodávky elektriny, plynu a studeného vzduchu. Najviac zamestnancov vzhľadom na počet podnikov je zamestnaných v oblastiach výroby dopravných pro-

striedkov a výroby koksu a rafinovaných ropných produktov. Naopak najmenej zamestnancov pôsobí vo výrobe drevených a papierových výrobkov a tlačí.

Trend vývoja priemyselnej výroby dlhodobo ukazuje pozitívny vývoj v raste investícií najmä od roku 2000 až do roku 2005, v rokoch 2006 a 2007 sme zaznamenali mierne zníženie investícií. Následný mierny rast v roku 2008 poznamenala globálna ekonomická kríza, ktorá postupne ovplyvnila dianie v svetovom hospodárstve v druhom polroku 2008. V prvom štvrtroku 2010 a následne v roku 2011 sa priemyselná výroba na Slovensku začala opäť zotavovať.

Vývoj počtu investícií je vyjadrený tvorbou hrubého fixného kapitálu, ktorý zahŕňa nadobudnutie a úbytky investičného majetku výrobcov - rezidentov v priebehu daného obdobia plus určité prírastky hodnoty neprodukovaných aktív realizované pomocou výrobných činností výrobcu alebo inštitucionálnych jednotiek. Investičným majetkom sú hmotné alebo nehmotné aktíva, ktoré boli vyrobené ako produkcia vo výrobnom procese a budú sa v procese výroby používať opakovane alebo nepretržite po dobu dlhšiu ako jeden rok.

Následovná tabuľka ukazuje vývoj tvorby hrubého fixného kapitálu za obdobie od roku 2000 do 2010

Tvorba hrubého fixného kapitálu podľa ekonomických činností (SK NACE Rev. 2) v mil. EUR bežných cenách od roku 2000 do 2011

SK NACE	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Index rastu 2000/2011
Hospodárstvo SR úhrnom	8 042,12	9 660,33	10 073,72	10 050,52	10 835,96	13 089,46	14 588,83	16 096,46	16 575,92	13 024,83	14 615,51	15 477,14	192,45
A Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	224,32	317,69	375,96	307,43	315,15	493,7	372,65	407,83	761,72	431,39	439,31	451,14	201,11
B Ťažba a dobývanie	61,33	100,16	60,99	101,92	107,91	58,15	845,8	93,8	77,56	111,94	147,04	143,13	233,38
C Priemyselná výroba	1 395,76	2 673,32	3 001,19	2 941,29	3 604,64	4 671,39	4 365,97	3 878,42	4 212,07	2 520,88	2 983,71	3 198,79	229,18
CA Výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov	155,34	209,67	312,16	337	312,24	379,04	198,06	457,96	360,78	327,38	305,8	307,16	197,73
CB Výroba textilů, odevov, kože a kožených výrobkov	61,06	80,81	106,04	95,65	73,35	85,55	98,89	43,54	31,26	22,43	32,13	33,6	55,03
CC Výroba drevených a papierových výrobkov, tlač	112,03	130,15	244,2	507,43	685,91	384,59	364,77	367,6	333,75	182,22	142,1	149,35	133,31
CD Výroba koksu a rafinovaných ropných produktov	15,27	451,58	101,82	282,64	372,07	91,93	-20,4	83,31	194,55	73,19	61,66	62,23	407,53
CE Výroba chemikálií a chemických produktov	28,11	83,13	136,67	65,93	72,59	92,48	332,49	56,88	150,92	176,45	363,01	362,11	1288,19
CF Výroba základných farmaceutických výrobkov a farmaceutických prípravkov	6,7	19,82	24,1	9,89	12,17	14,76	55,8	8,31	20,46	27,24	19,04	19,82	295,82
CG Výroba výrobkov z gumy a plastu a ostatných nekovových minerálnych výrobkov	220,23	341,16	348,44	364,13	573,82	386,76	396,58	613,67	727,46	337,68	310,14	329,16	149,46
CH Výroba kovov a kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení	100,7	283,09	549,22	428,67	554,3	561,87	627,02	613,02	584,33	322,12	341,3	377,99	375,36
CI Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov	37,9	38,3	50,5	117,3	113,6	83,1	157,9	179,1	297,2	155,5	273,5	271,8	717,15
CJ Výroba elektrických zariadení	85,1	73,8	141,5	136,3	152,2	184,4	172,1	211,3	167,9	98,6	98,6	108,1	127,03
CK Výroba strojov a zariadení inde nezaraďených	129,2	134,6	301,2	191,4	226,9	279,4	263,5	303,1	391,1	138	161	180,5	139,71
CL Výroba dopravných prostriedkov	321,6	725,7	583,1	316,4	363,9	1963,4	1496,6	732	770,8	660,6	787,3	905,2	281,47
CM Ostatná výroba, oprava a inštalácia strojov a zariadení	122,6	101,6	102,2	88,5	91,6	164,1	222,7	208,6	181,5	-0,5	88,2	91,8	74,88
D Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	794,9	676,9	579,5	563,1	572,4	687,2	1495,6	3106,5	1238,7	1329,8	1636,6	1733,2	218,04
E Dodávka vody, čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	105,7	123,4	192,1	226,5	221,8	263,3	268,9	440,8	626,7	411,8	304,5	323,3	305,87

Zdroj: ŠÚ SR

Oblasť priemyslu je jednou z najväčších odvetví, kde smerovali investície domácich podnikov. Investície do priemyselnej výroby predstavujú trvale najväčší objem v porovnaní s ostatnými odvetviami v rámci SR. V roku 2011 predstavovali investície do priemyselnej výroby až 20,67% podiel na celkových investíciách, čím sa zaradili na 1 miesto čo je v sledovanom období dlhodobo trvalý trend. Najviac investícií smerovalo do oblastí výroby dopravných prostriedkov, výroby kovov a kovových výrobkov a výroby chemikálií a chemických produktov. Pomerne vysoké tempo rastu zaznamenali aj ostatné odvetvia priemyslu, ktoré všetky dosiahli vyššie tempo rastu ako priemer za SR.

F.4.2 Trendy vývoja funkčnej zložky Výroba

Ekonomický vývoj hospodárstva SR bude úzko súvisieť predovšetkým so schopnosťou udržania stability politického vývoja krajiny, kontinuity v krokoch hospodárskej politiky a vývoja ekonomík v rámci EÚ resp. Európskej menovej únie (ďalej EMÚ). Významným predpokladom úspešnosti ekonomického vývoja bude i schopnosť ekonomických subjektov SR obstať v konkurencii. Nevyhnutným predpokladom pre zvládnutie takejto úlohy je schopnosť prispôbiť sa najprogressívnejším svetovým trendom vývoja.

Vstupom do EÚ a následne aj do EMÚ sa záujem o vnútorný trh SR sa zo strany domácich ako aj zahraničných producentov výrazne zvýšil. Ekonomika Slovenska sa prostredníctvom príslušnosti k EÚ a EMÚ tesnejšie zapojila aj do procesu globalizácie, i keď v pozícii ekonomicky menej výkonnej krajiny. Táto etapa je však sprevádzaná aj s väčším tlakom na veľkú časť hospodárskych subjektov z pohľadu väčšej konkurencie na jednotnom vnútornom trhu EÚ a taktiež výraznou snahou plnenia konvergenčných kritérií (najmä po vypuknutí hospodárskej krízy a väčšími kompetenciami EÚ zameraných na dodržiavanie stanovených kritérií).

V etape po vstupe Slovenska do EMÚ sa potvrdila prevaha výhod z členstva. Znížili sa transakčné náklady pre podniky, eliminujú sa kurzové riziká, obmedzili sa kurzové výkyvy. To všetko malo pozitívny prínos i pre investičné rozhodovania podnikateľských subjektov. Na druhej strane riziká, ktoré poukazovali najmä na straty vlastných menových nástrojov a rýchlu reakciu na prípadné asymetrické šoky sa tiež potvrdili. Vývoj ekonomických ukazovateľov však naznačuje, že integračné snahy Slovenska mali a majú pre samotné hospodárstvo pozitívny prínos.

Vývoj v Slovenskej republike bude charakterizovaný poklesom výroby v energeticky a surovinovo náročných priemyselných odvetviach, odstavenie niektorých z nich a s tým súvisiaci celkový pokles environmentálnej záťaže. Stimulom pre zlepšenie životného prostredia je aj prísna environmentálna legislatíva EÚ a nekompromisné požiadavky na jej dodržiavanie.

Vo vývoji slovenskej ekonomiky sa bude postupne zmiernovať v súčasnosti značné zaostávanie ekonomickej výkonnosti oproti vyspelejším štátom EÚ, pri ktorom zohrajú kľúčovú úlohu v ekonomickom rozvoji Slovenska priame faktory konkurenčnej schopnosti tzn. rozvoj inovácií vedomostí, podnikania a udržateľného rozvoja.

Rozhodujúcim determinantom prekonávania technologickej a inovačnej medzery Slovenska za vyspelým svetom bude prílev priamych zahraničných investícií. Napr. v sektore priemyslu a služieb budú aj naďalej prioritne smerované do výroby automobilových komponentov s dôrazom na elektrotechniku a elektroniku, strojárstva, chémie orientovanej do oblasti biotechnológií a nanotechnológií, farmaceutických výrob a služieb s vysokou pridanou hodnotou, služieb s high-tech technológiami a aplikačného softvéru. Moderné technológie nájdu širšie uplatnenie i v sektoroch technologicky stredne alebo málo náročných.

Integrovaný a koordinovaný prístup k získaniu a aplikácii moderných technológií bude užšie prepojená aj s domácim výskumom. Stimuláciu inovácií podporí i transfer moderných technológií z výskumných inštitúcií do podnikateľskej sféry formou vedeckých a technologických parkov, podnikateľských a inovačných združení, sietí a centier. Ambíciou Slovenska, vzhľadom k veľkosti a sile ekonomiky, nebude realizácia výsledkov vedy, výskumu a vývoja na svetovej úrovni. Skôr pôjde o účelnú kom-

bináciu efektívneho využívania dovezených poznatkov so selektívnym rozvojom domáceho výskumu schopného nielen samostatne ale i v medzinárodnej spolupráci prinášať relevantný posun poznania v prospech ekonomiky. Celkové výdavky na vedu, výskum a vývoj sa budú postupne zvyšovať na úroveň malých krajín EÚ. Osobitne sa to týka podnikového výskumu, ktorý najviac utrpel v procese transformácie a ktorý by mal byť hlavným motorom inovácií, ktoré majú možnosť uplatnenia v praxi.

Úlohou vzdelávacieho systému SR je zásadným spôsobom prispieť k odstráneniu súčasných disproporcií medzi dopytom a ponukou pracovnej sily v najprogresívnejších a najperspektívnejších oblastiach, ale aj v sektoroch technologicky stredne a menej náročných. Vzdelávací systém musí pružnejšie reagovať na aktuálne potreby sektorov ekonomiky i v oblasti prípravy učňovskej mládeže, rekvalifikácie, vzdelávania podnikových manažérov, malých a stredných podnikateľov.

Zámery strategického rozvoja priemyslu SR

Hlavnou prioritou v zmysle ekonomického rozvoja SR v období rokov 2003 – 2013 je rast výkonnosti a konkurenčnej schopnosti ekonomiky Slovenska a mobilizácia faktorov nepriamo ovplyvňujúcich rast konkurenčnej schopnosti oblastí ekonomického rozvoja.

Hybnou silou ekonomického rastu Slovenska bude predovšetkým sféra služieb a priemyslu. Dynamika priemyslu bude mať pritom zásadný význam i pri napĺňaní širších sociálnych, environmentálnych a medzinárodných ambícií ekonomiky Slovenska.

Základnou ambíciou Európskej únie je trvalý a udržateľný rast konkurenčnej schopnosti ekonomiky, zabezpečenie rastu a tvorby pracovných miest, umožnenie prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo efektívne využívajúce zdroje. Kľúčovými faktormi konkurenčnej schopnosti sú predovšetkým rozvoj vedomostí, inovácií a podnikavosť. Zásadnú úlohu pri zvyšovaní konkurenčnej schopnosti ekonomiky zoskupenia EÚ má stále priemysel. Jeho rozvoj podporuje i priemyselná politika EÚ¹⁶⁹. Priemyselná politika EÚ má horizontálny charakter a zameriava sa na vytváranie vhodných rámcových podmienok pre rast konkurenčnej schopnosti priemyslu ako aj pozitívne trendy environmentálneho rozvoja.

Európska komisia v rámci stratégie Európa 2020 spustila iniciatívu Priemyselná politika vo veku globalizácie¹⁷⁰, ktorá má prispieť k posilneniu konkurencieschopnosti krajín. Výsledkom by malo byť vhodnejšie podnikateľské prostredie. Priemyselné inovácie by sa mali zrýchliť, čo bude viesť k včasnému zavádzaniu a komercializácii technológií. Priemyselná politika vo veku globalizácie sa zameriava aj na zlepšenie cezhraničných podmienok pre rizikový kapitál, projektové financovanie a investície do energetiky, dopravy a informačných a komunikačných technológií.

Európska komisia v rámci stratégie Európa 2020 pre zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu stanovila päť hlavných cieľov. Jeden z týchto cieľov sa týka klímy a energetiky. Vo vzťahu na splnenie tohto cieľa EK vypracovala „Plán prechodu na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo v roku 2050“, v ktorom pre oblasť priemyselné odvetvia deklaruje, že emisie skleníkových plynov v odvetví priemyslu by sa do roku 2050 dali znížiť o 83 až 87 %. Uplatnenie pokročilejších priemyselných procesov a vybavenia, ktoré sa vyznačujú efektívnym využívaním zdrojov a energetickou účinnosťou, zvýšená miera recyklácie, ako aj technológie znižovania emisií iných látok ako CO₂ (napríklad oxidu dusného a metánu), by mohli významnou mierou prispieť k zníženiu emisií v energe-

¹⁶⁹ Stratégia Európa 2020

¹⁷⁰ http://www.euractiv.sk/podnikanie-v-eu/zoznam_liniiek/priemyselna-politika-vo-veku-globalizacie-000289 (09.03.2013)

ticky náročných priemyselných odvetviach, a to o polovicu alebo aj viac. Keďže si jednotlivé odvetvia vyžadujú odlišné riešenia, Komisia zastáva názor, že v spolupráci s príslušnými odvetviami treba vypracovať konkrétny plán pre každé odvetvie¹⁷¹.

Ako vyplýva z vyššie uvedeného rozvoj priemyslu v ekonomike Slovenska bude i naďalej závislý od vonkajšieho dopytu, kde stále väčší význam bude mať kvalita produktov a tým i ich konkurencieschopnosť. V uvedených súvislostiach bude budúci vývoj priemyslu v ekonomike Slovenska závislý od mobilizácie zdrojov na zabezpečenie investícií do rozvoja progresívnych priemyselných výrobných, ktoré sa budú vyznačovať vysokým podielom pridanej hodnoty na jednotku spotrebovaných materiálov a energií.

Priority rozvoja priemyslu možno zhrnúť nasledovne:

- rast HDP v ťažbe nerastných surovín, priemyselnej výrobe a vo výrobe a rozvoje elektriny, plynu a vody pri stagnácii podielu zamestnanosti v týchto agregáciách na celkovej zamestnanosti hospodárstva a miernom poklese ich príspevku k celkovému HDP,
- rast produktivity, výkonnosti a technologickej úrovne v odvetví priemyslu,
- zavádzanie opatrení na elimináciu nežiadúcich vplyvov na životné prostredie,
- pozitívne environmentálneho rozvoja.

Z územného hľadiska po roku 1989 osobitný problém tvoria tzv. brownfieldy¹⁷², predstavujúce územia v už urbanizovanom území, ktoré nie sú efektívne využívané, zanedbané, prípadne kontaminované, efektívne ich možno využívať až po revitalizácii. Vznikali obvykle ako pozostatok priemyselnej, poľnohospodárskej, rezidenčnej či inej aktivity. Hlavnou príčinou vzniku býva reštrukturalizácia ekonomiky štátu aj jednotlivých regiónov. Rovnako je jedným z dôsledkov radikálnych zmien sociálno-ekonomickej štruktúry, charakterizuje presun pracovných síl z primárnej sféry (poľnohospodárstvo, lesníctvo) do sekundárnej (priemysel a stavebníctvo), v súčasnom období i do terciárnej sféry (obchod, doprava, služby, verejná správa) civilného života. Brownfieldy často súvisia s útlmom množstva tradičných odvetví a rozvojom odvetví s inými nárokmi, predovšetkým s tzv. čistými technológiami. Úpadok a zánik mnohých firiem a spoločností zanechal za sebou opustené, často nevzhľadné a nebezpečné priestory. Typicky najväčším zdrojom brownfieldov vo svete je baníctvo, ďalej chemický, ropný a železiarsky a oceliarsky priemysel, lodenice, prístavné doky a smetiská. Existujú však aj iné zdroje ako priemyselné, príkladom môžu byť aj opustené budovy hotelov ako dôsledok zmeny vývoja turizmu.

V záujme eliminácie tlaku na zaberanie poľnohospodárskej pôdy a výstavby na „zelenej lúke“, Ministerstvo hospodárstva SR prostredníctvom SARIO pristúpilo k projektu mapovania týchto brownfieldov, ktorého výsledkom bude ich databáza, ako pomocný nástroj miestnych politík na regionálnej a nadregionálnej úrovni, ktorá má slúžiť k realizácii nasledovných cieľov:

1. získanie konkrétnych údajov pre analýzu na regionálnej a obecnej úrovni
2. prípravu investičných aktivít hlavne využitím brownfieldov
3. získanie indexov porovnateľnosti situácií rôznych koncepcií
4. nasmerovanie vhodných opatrení do podpory revitalizácie a znovuvyužitia brownfieldov.

¹⁷¹ Plán prechodu na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo v roku 2050“, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0112:FIN:SK:PDF> (02.05.2013)

¹⁷² Eurostav 11/2009 s problematikou brownfields

5. zobrazenie problematiky brownfieldov v podkladoch územného plánovania
6. zlepšenie ekonomiky využitia zastaveného územia.

Priemyselné parky

Jedným z cieľom reštrukturalizácie priemyslu Slovenskej republiky je aj nahradzovanie starých výrobných prevádzok modernejšími s nízkou surovinovou a energetickou závislosťou, vysokou pridanou hodnotou a exportným potenciálom. Vývoj globálnej ekonomiky je determinovaný okrem iného aj schopnosťou regiónov zvyšovať svoju konkurencieschopnosť na domácom ako aj zahraničnom trhu. Významný vplyv na zlepšovanie celkovej economickej situácie a lepšej konkurencieschopnosti v Slovenskej republike ako aj na rozvoj jednotlivých jej regiónov majú aj priemyselné parky. Na základe skúseností z rôznych krajín možno konštatovať, že zriaďovanie priemyselných parkov, ako aj ďalšie typy vedeckotechnologických a logistických parkov, sa stávajú trvalým fenoménom výroby, služieb, ekonomických a podnikateľských aktivít vo vyspelých ekonomikách. Táto problematika je veľmi aktuálna aj v prebiehajúcich procesoch globálnej economickej a finančnej krízy, ktorou prechádza aj Slovensko.

Príklad udržateľného konceptu logisticko-distribučného parku, Prologis Fokker Logistics Park, Amsterdam, Holandsko

Niektoré priemyselné zóny, najmä na východe Slovenska, sú stále málo príťažlivé pre zahraničných investorov. Na jednej strane existuje prebytok existujúcich stavebných fondov a na druhej strane vzniká potreba nových investícií do výstavby nových priemyselných zón a priemyselných parkov vplyvom expanzie zahraničného kapitálu.

Budovanie priemyselných parkov predstavuje dlhodobé procesy rozsiahlej priemyselnej investičnej činnosti, ktoré môžu mať významné ekonomické, sociálne a environmentálne súvislosti.

V SR je problematika podpory zriaďovania a umiestňovania priemyselných parkov právne upravená iba od r. 2001¹⁷³. Napriek ekonomickým a sociálnym pozitívam, ktoré priemyselné parky prinášajú do daného regiónu, ich nevhodná lokalizácia môže mať vážne negatívne dôsledky napr. na životné prostredie. Jedným zo strategických cieľov ekonomického a sociálneho rozvoja Slovenska z hľadiska Národného strategického referenčného rámca (NSRR SR) na roky 2007-2013 je výrazné zvýšenie konkurencieschopnosti a ekonomickej výkonnosti regiónov pri rešpektovaní trvalo udržateľného rozvoja. Osobitná pozornosť je venovaná v tejto štúdii práve priemyselným parkom ako nástrojom vplyvujúcim na regionálny rozvoj a zvyšovanie regionálnej konkurencieschopnosti.

Pojem "priemyselný park" sa vyznačuje zásadami, ktoré ho odlišujú od bežných priemyselných zón. "Parky" sa vyznačujú jednotnou koncepciou, osobitným usporiadaním, vegetačnými úpravami, voľbou výrobných jednotiek a všestrannou starostlivosťou o územie parku.

Takéto územie musí byť vybavené základnou technickou infraštruktúrou (voda, plyn, elektrická energia, doprava, telekomunikačné siete, kanalizácia a pod.), musí byť majetkovo vysporiadané a zbavené starej záťaže.

Priemyselné parky vytvárajú vhodné podmienky pre všetky typy podnikov na ich rozvoj v rámci Slovenska.

F.4.3 Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Výroba

Úroveň regiónu

Pre územie regiónu pre oblasť hospodárstva resp. pre funkčnú zložku výroba (priemyselná) z právneho systému Slovenska nevyplývajú priame taxatívne vymedzené úlohy. Prenesený vplyv možno vyvodiť zo zákona č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých kompetencií z orgánov štátnej správy na samosprávu v znení neskorších predpisov, ktorý špecifikuje oblasti v pôsobnosti regiónu, pričom problematika hospodárstva je nepriamo regulovaná a usmerňovaná cez oblasti:

- územné plánovanie
- regionálny rozvoj

Ďalší vplyv resp. usmernenie rozvoja hospodárstva je právne upravený prostredníctvom zákona č. 193/2001 Z. z. o podpore na zriadenie priemyselných parkov, pomocou ktorého je možné alokovať investície z polohy štátu do jednotlivých regiónov v záujme znižovania disparít medzi jednotlivými regiónmi. Vychádzajúc z uvedených právnych predpisov, dokumentov - Priemyselnej politiky SR (Ministerstvo hospodárstva SR, 2002), Národnej stratégie regionálneho rozvoja, Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja jednotlivých samosprávnych krajov, je možné špecifikovať nasledovné základné zásady pre usmerňovanie rozvoja hospodárstva regiónu, resp. priemyselnej výroby:

- V súlade so špecifikovanou sídelnou štruktúrou regiónu podporovať koncentráciu ekonomickej základne do centier osídlenia (podľa hierarchickej úrovne), ako nosných hospodárskych pólov rozvoja regiónu,
- vychádzať z predpokladu prílevu priamych zahraničných investícií, napr. v sektore priemyslu a služieb, kde budú aj naďalej prioritne smerované do výroby automobilových komponentov

¹⁷³ Zákon č. 193/2001 Z. z. o podpore na zriadenie priemyselných parkov

s dôrazom na elektrotechniku a elektroniku, strojárstva, chémie orientovanej do oblasti biotechnológií a nanotechnológií, farmaceutických výrob a služieb s vysokou pridanou hodnotou, služieb s high-tech technológiami a aplikačného softvéru, pre ktoré vytvárať územnotechnické podmienky Moderné technológie nájdu širšie uplatnenie i v sektoroch technologicky stredne alebo málo náročných,

- podporovať diverzifikáciu priemyselných odvetví na území regiónu a to najmä v existujúcich odvetviach, ale aj v moderných odvetviach zameraných najmä na ekológiu a vysoké technológie, resp. v odvetviach nenáročných na energetické vstupy a suroviny, ktoré predstavujú značný potenciál pre budúci rast hrubého domáceho produktu regiónu a rozvoj zamestnanosti,
- vytvárať územné podmienky pre podporu podnikového výskumu, ktorý najviac utrpel v procese transformácie a ktorý by mal byť hlavným stimulom inovácií, uplatniteľné v praxi,
- vychádzať z vývoja priemyslu v SR, ktorý je charakterizovaný poklesom výroby v energeticky a surovinovo náročných priemyselných odvetviach, odstavenie niektorých z nich a s tým súvisiaci celkový pokles environmentálnej záťaže,
- disproporcie medzi dopytom a ponukou pracovnej sily v najprogresívnejších a najperspektívnejších oblastiach, ale aj v sektoroch technologicky stredne a menej náročných, riešiť prepojením na vzdelávací systém, ktorý musí pružnejšie reagovať na aktuálne potreby sektorov ekonomiky i v oblasti prípravy učňovskej mládeže, rekvalifikácie, vzdelávania podnikových manažérov, malých a stredných podnikateľov,
- v záujme trvalej udržateľnosti podporovať malé a stredné podnikanie,
- vytvárať územnotechnické predpoklady pre rozvoj a vznik priemyselných, skladových a stavebných areálov, distribučných centier, výrobných služieb na území regiónu,
- podporovať rozvoj existujúcich a uvažovaných priemyselných parkov, logistických centier, vrátane intenzívnych vzájomných kooperačných väzieb,
- na základe zhodnotenia lokalizačných faktorov vytvárať podmienky a predpoklady pre vznik a rozvoj vedeckotechnologicky orientovaných parkov,
- obmedzovať vhodným urbanistickým riešením možný negatívny dopad priemyselnej a stavebnej produkcie na životné a prírodné prostredie,

Úroveň obce

Za určujúci faktor pri tvorbe a rozvoji sídiel je potrebné považovať vzťah „bývanie a pracovisko“, ktorý má historicky rôzne podoby od jednotného celku cez úplnú segregáciu až po tendencie nájsť možnosti bezkolíznej koexistencie. Vzhľadom na širokú škálu rozličných druhov technologických výrob, zavádzanie opatrení na zníženie ekologických vplyvov na životné prostredie, ako aj ekologicky prijateľné technológie, pri stanovení jasných pravidiel (regulatívov), sa predpokladá vytvárať určité typy území, v ktorých bude možné umiestňovať výrobu v kombinácii s odlišným funkčným využitím ako napr. občianska vybavenosť, príp. bývanie a pod. Na druhej strane existujú a budú aj naďalej existovať výrobné oblasti, ktorých vzájomná koexistencia bude veľmi obmedzená, resp. úplne vylúčená. Premiešavanie funkcie výroby s ostatnými funkčnými zložkami v rámci funkčného systému obce kopíruje trend v komplexnom ponímaní prístupu k jednotlivým funkčným zložkám a odklonu od vytvárania monofunkčných území. Dôraz sa teda kladie na tzv. **zmiešané územia**. Pre lokalizáciu výrobných aktivít možno špecifikovať nasledovné typy území:

- Zmiešané územia bývania a výroby (napr. komunálna výroba, remeselná výroba a pod.)

- Zmiešané územie výroby skladového hospodárstva a obslužnej vybavenosti,
- Územia výroby

Územné požiadavky

- premietiť do územia požiadavky a potreby, ktoré vyplývajú z faktorov konkurenčnej schopnosti tzn. dôraz na rozvoj inovácií vedomostí, podnikania a udržateľného rozvoja,
- v rámci spracovávanie ÚPD sa osobitne venovať tzv. brownfieldom, ktoré predstavujú územia v už urbanizovanom území a z hľadiska celkovej koncepcie rozvoja obcí a zmysluplného začlenenia do organizmu obce si vyžadujú zvýšenú pozornosť,
- z územného hľadiska priemyselné parky špecifikovať ako:
 - celoštátneho významu
 - regionálneho významu
 - lokálneho významu - kategóriu priemyselného parku lokálneho významu je potrebné riešiť na úrovni obce a špecifikovať ich ako výrobné územia.
- priemyselný park riešiť na základe komplexnej urbanistickej koncepcie, s možnosťou fungovania územia ako jeden celok, s jednotne riešeným komunikačným skeletom, inžinierskymi sieťami, technickou a občianskou vybavenosťou (napr. bankové služby, kapacity pre prechodné ubytovanie, nákupné centrá...), s cieľom dosiahnuť značné investičné a prevádzkové úspory pri vyššej intenzite využívania územia. Podniky resp. firmy, ktoré sú lokalizované v priemyselnom parku využívajú spoločné služby, poskytované firmou spravujúcou park na trhovom princípe. Preferuje sa zastúpenie dostatočných zelených parkových plôch, vrátane vytvárania zelených vnútorných dvorov. Na základe zahraničných skúseností z hľadiska urbanistickej štruktúry možno predpokladať s pomerom zastúpenia zelených „voľných, nezastavaných plôch cca 30% z celkovej plochy parku. Ako súčasť priemyselných parkov riešiť aj zariadenia pre šport a rekreáciu.
- logistické centrá sú podľa zákona NR SR č. 193/2001 Z. z. o podpore na zriadenie priemyselných parkov definované ako „regionálny dodávateľsko-odberateľský uzol, ktorý poskytuje zákazníkovi dopravné a manipulačné služby spojené so všestranným zabezpečením výroby a predaja výrobkov“. Popri charakteristike logistických centier definícia rozoznáva aj priemyselné parky, agroparky, technologické parky a vedecko-technické parky.
- Lokalizáciu logistických centier (distribučných centier) realizovať prostredníctvom územných plánov regiónov. Lokalizácia však zároveň musí byť v súlade s územnými plánmi obcí,
- Podporovať výsadbu ochrannej a izolačnej zelene v blízkosti výrobných areálov.

Pri rozvoji funkčnej zložky priemyselnej výroba v podmienkach tržnej ekonomiky je potrebné sa zamerať najmä na:

- riešenie dôsledkov reštrukturalizácie ekonomickej základne v obci a v záujmovom území,
- tvorbu regulatívov či iných nástrojov pre rozhodovanie na lokálnej úrovni,
- riešenie ekologických problémov na základe neúnosne vysokej koncentrácie a monofunkčnosti priemyselných zón,
- neefektívnej držby značných pozemkových rezerv vo vnútri výrobných zón a nízkej intenzity využívania územia,
- problémy s urbanistickou revitalizáciou tých priemyselných území a areálov, ktoré v procese zmien výrobných programov stratili priemyselne využiteľný charakter (brownfields),

- dekoncentráciu priemyselných zón (hlavne tých, ktoré sú nositeľmi výrazných ekologických rizík) a reguláciu ich ďalšieho vývoja,
- na priame podnikateľské činnosti obecných samospráv na úseku investovania do výstavby prenajímateľných výrobných a skladovacích areálov,
- zakladanie nových zón aktivít (súkromných i verejných), hlavne v kontakte s obytnými zónami skladbou terciéru, podnikovej administratívy, drobnej výroby pre obyvateľov a pod.,
- riešenie kontaktných území s rôznym funkčným využitím (napr. výrobné územie verus bývanie, rekreácie, šport, občianska vybavenosť a pod.)
- účelné premeny výrobných areálov na nové komerčné centrá v kombinácii s remeselnou maľovníctvom a službami obyvateľstvu,
- zóny aktivít výrobné kooperujúce s miestnymi veľkými závodmi, ktoré rozvíjajú nové technológie pomocou zariadení a v prospech týchto veľkých závodov, zóny sa nazývajú technologické parky, technopoly, vedecko-technické parky a podnikateľsko-inovačné centrá. Táto rozsiahla technológia odráža typologické variácie a vývojové premeny a prechod od priemyselných zón k vyšším a dokonalejším celkom.

Úroveň zóny

Východiskovým podkladom pre stanovenie priestorových požiadaviek na lokalizáciu výrobných stavieb je Vyhláška č. 532/2002 Z. z ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, kde v § 51, Priemyselné budovy a sklady, nádrže a silá a §50 Autoservisy a čerpacie stanice kvapalných palív je stanovené:

- Priemyselné budovy, sklady, nádrže a silá musia mať ochranné pásmo určené podľa druhu výroby, skladovaných hmôt a výrobkov a druhov unikajúcich škodlivín, poprípade dodržanú bezpečnú vzdialenosť podľa osobitného predpisu.
- Všetky priestory pracovísk musia spĺňať hygienické požiadavky, požiadavky požiarnej bezpečnosti, bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a bezpečnosti technických zariadení.
- Autoservisy a čerpacie stanice kvapalných palív vrátane zariadení na manipuláciu s nimi, napríklad prekladiská, stáčacie stanice, umývacie rampy, odparovacie stanice sa nesmú umiestňovať v pásmach hygienickej ochrany I. a II. stupňa okolo vodných zdrojov slúžiacich na zásobovanie pitnou vodou a v ochranných pásmach I. stupňa, alebo v užšom prvom ochrannom pásme prírodných liečivých zdrojov alebo zdrojov prírodných stolových vôd
- Umiestnenie a stavebnotechnické riešenie autoservisov a čerpacích staníc kvapalných palív musí zodpovedať hygienickým požiadavkám, požiadavkám požiarnej bezpečnosti a ochrany podzemných a povrchových vôd.
- Manipulačné plochy čerpacích staníc kvapalných palív musia byť nepriepustné a musia byť vyspádované do záchytných šacht s odtokom do kanalizácie zaolejovalých vôd.

Stavby pre výrobu a skladovanie musia byť riešené v súlade s normovými hodnotami požiarnej bezpečnosti, pri stavbách pre sklady zvlášť s dôrazom na vybavenie požiarne-bezpečnostnými zariadeniami. Uvedené požiadavky generujú limity v oblasti ochrany životného prostredia, na ktoré nadväzujú požiadavky na bezpečnosť a prevádzku.

Zvláštne limity sa vzťahujú k požiarnej bezpečnosti stavieb pre výrobu. Týkajú sa predovšetkým možností šírenia požiaru, zásahu proti nemu a požiarnej odolnosti výrobných objektov z hľadiska preve-

denia, druhov materiálov a konštrukcií. Tieto limity stanovuje STN 73 0804 Požiarne bezpečnosť stavieb - Výrobné objekty. Priamy dopad na priestorové usporiadanie územia majú predovšetkým odstupové vzdialenosti a zariadenia pre protipožiarne zásah, t. j. prístupové komunikácie a nástupné plochy.

Vo väzbe na navrhovanie a uskutočňovanie stavieb platí na úseku ochrany pred požiarmi Vyhláška Ministerstva vnútra SR 94/2004 Z. z, ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarne bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb. Na túto vyhlášku nadväzuje STN 920201 časť 1 až 4, kde sú ustanovené základné požiadavky na riešenie protipožiarnej bezpečnosti stavieb

Limity spojené so skladovaním sa vzťahujú predovšetkým na bezkolízne dopravné napojenie a dostatočnú kapacitu verejnej dopravnej infraštruktúry.

Pri lokalizácii výrobných zón rešpektovať požiadavky vyplývajúce vyhlášky MZ SR č. 549/2007 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prípustných hodnotách hluku, infrazvuku a vibrácií a o požiadavkách na objektivizáciu hluku, infrazvuku a vibrácií v životnom prostredí, v znení neskorších predpisov.

Tab. 39 Hygienické požiadavky na hluk vo vonkajšom prostredí

	Charakter chráneného územia	Refer. Čas interval	prípustné hodnoty (dB) a)				
			Hluk z dopravy				Hluk z iných zdrojov LAeq,p
			Pozemná a vodná doprava b), c) LAeq,p	Železničné dráhy c) LAeq,p	Letecká doprava		
LAeq,p	LASmax,p						
IV.	Územie bez obytnej funkcie a bez chránených vonkajších priestorov, výrobné zóny, Priemyselné parky, areály závodov	Deň	70	70	70	-	70
		Večer	70	70	70	-	70
		noc	70	70	70	95	70

Pozn.:

- prípustné hodnoty platia pre suchý povrch vozovky a nezasnežený terén. Ak ide o sezónne zariadenia, hluk sa hodnotí pri podmienkach, ktoré je možné pri ich prevádzke predpokladať.
- Pozemná doprava je doprava na pozemných komunikáciách vrátane električkovej dopravy.
- Zastávky miestnej hromadnej dopravy, autobusovej, železničnej, vodnej dopravy a stanovištia taxislužieb určené iba na nastupovanie a vystupovanie osôb sa hodnotia ako súčasť pozemnej a vodnej dopravy

Okrem limitov, ktoré vyplývajú zo všeobecne platných právnych predpisov a noriem, ktoré sú záväzné pre tak pre spracovateľov a obstarávateľov územnoplánovacej dokumentácie, sa musia rešpektovať aj ďalšie limity, ktoré vyplývajú z vlastností konkrétneho spracovávaného územia.

F.4.4 Použité podklady

Dokumenty

- Rozpracovanie zámerov strategického rozvoja priemyslu do roku 2013 ako podklad pre programové dokumenty rozvoja regiónov na úrovni NUST II, Bratislava, Ministerstvo hospodárstva SR, s. 48
- Priemyselná politika SR, Ministerstvo hospodárstva SR, 2002
- Rozpracovanie zámerov, priorít a cieľov národnej stratégie rozvoja (NSTUR) v priemyselnej politike, Bratislava, Ministerstvo hospodárstva SR, s. 28
- Zhodnotenie vývoja priemyselnej výroby v 1. štvrtroku 2010, Ministerstvo hospodárstva SR, s. 3
- Vývoj chemického priemyslu v Slovenskej republike v roku 2008, november 2009, Košice, Ministerstvo hospodárstva, s. 63
- ŠÚ SR: Ročenka priemyslu SR 2011, Bratislava, s. 146, ISBN 978-80-8121-063-1,
- Štatistický úrad SR – www.statistics.sk (23.05.2012)
- Mišunová E., Mišun J., : Priemysel Slovenska a dopady globálnej krízy, Espirt, Bratislava 2009, ISBN 978-80-970202-2-4
- Tvrdoň, J., ml.: Makroekonomická analýza Slovenskej republiky v rokoch 1992-1997, Bratislava, Apríl 1999, EU Bratislava
- Tvrdoň, J.,: Analýza základných rozvojových predpokladov strojárskoho komplexu v ekonomike Slovenska a faktory ovplyvňujúcich jeho konkurencieschopnosť vo vonkajších ekonomických vzťahoch, Bratislava, Júl 1989, Ekonomický ústav SAV
- http://www.eku.sk/migkomm/wp-content/uploads/hospodarstvo_slovenska.pdf, (05.06.2012)
- <http://www.4-construction.com/sk/clanok/projekty-pre-brownfieldy/> (05.06.2012)

Právne predpisy

- Zákon č. 193/2001 Z. z. o podpore na zriadenie priemyselných parkov v znení neskorších predpisov,
- Vyhláška č. 532/2002 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie,
- Zákon č. 555/2005 Z. z. o energetickej hospodárnosti budov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška č. 625/2006 Z. z. ktorou sa vykonáva zákon č. 555/2005 Z. z. o energetickej hospodárnosti budov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška Ministerstva vnútra SR 94/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú technické požiadavky na protipožiarnu bezpečnosť pri výstavbe a pri užívaní stavieb.

F.5 Funkčná zložka Zeleň

F.5.1 Charakteristika funkčnej zložky Zeleň

V rámci základnej funkčnej skladby územia funkčná zložka zeleň je charakteristická jednak pre sídelné prostredie, rovnako aj prírodné prostredie. V sídelnom prostredí je možné identifikovať rozličné typy sídelnej zelene, v krajinnom prostredí krajinnú zeleň.

Samotná definícia zelene je však problematická, pretože v praxi sa používa v zmysle rozličných významov, čím tento pojem je pomerne nejednoznačný – prechádza od vegetácie, cez plochy zelene, verejné priestranstvá až po krajinu. Ak sa pod pojmom zeleň chápu prírodné prvky (**dreviny, byliny**) je možné nahradiť ho pojmom „**vegetácia**“. Definícia „zeleň“ ako „vegetácia“ sa nachádza napr. v § 139a stavebného zákona, kde v Pojmoch územného plánovania je zeleň definovaná ako „vysadené alebo udržiavané rastliny v sídlach a v ich okolí, ako aj pozdĺž líniových stavieb v ostatnej krajine“.

Zezeň v zmysle **plôch zelene** označuje parky a iné typy verejnej parkovej zelene, zeleň v obytných územiach, historickú zeleň, zeleň pri občianskej vybavenosti podľa typov vybavenosti, zeleň pri výrobných a priemyselných areáloch, krajinnú zeleň a ostatné plochy zelene. V takomto zmysle „zeleň“ je tiež uvádzaná v § 12 stavebného zákona pojednávajúcom o územnom pláne zóny, v ktorom sa ustanovuje umiestnenie zelene, významných krajinných prvkov a ostatných prvkov územného systému ekologickej stability a v § 11 pojednávajúcom o územnom pláne obce sa stanovujú zásady a regulatívy starostlivosti o životné prostredie, územného systému ekologickej stability a tvorby krajiny vrátane plôch zelene. Vyhláška č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii špecifikuje v §12 ods. 9, že k plochám, určeným pre obytné domy prislúchajú nevyhnutné zariadenia ako garáže, stavby, občianskeho vybavenia, verejné dopravné a technické vybavenie, zeleň a detské ihriská.

V rámci územno-plánovacej dokumentácie sa využíva tzv. **koeficient vegetačných plôch**, ktorý predstavuje požadovaný minimálny podiel vegetačných plôch v území k celkovej ploche územia, ktorý je niekedy označovaný aj ako koeficient zelene (KZ). Udáva pomer medzi započítateľnými plochami zelene (zeleň na rastlom teréne, zeleň nad podzemnými konštrukciami) a celkovou výmerou vymedzeného územia. V regulácii stanovuje nároky na minimálny rozsah zelene v rámci regulovanej funkčnej plochy a pôsobí vo vzájomnej previazanosti s vlastnou funkciou¹⁷⁴.

Pojem zeleň je identifikovaný aj v zákone č.364/2004 Z. z. o vodách (tzv. Vodný zákon) a v zákone 135/1961 Zb. o pozemných komunikáciách (tzv. cestnom zákone), vždy ale z úzko rezortného pohľadu (napr. cestná zeleň). Pojem „verejná zeleň“ je identifikovaný aj v § 4 ods. 3 písm. f) zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, kde sa uvádza, že obec pri výkone samosprávy zabezpečuje správu a údržbu verejnej zelene.

V STN 83 7010 Ošetrovanie, udržiavanie a ochrana stromovej vegetácie je v kapitole 2 „termíny a definície“ zeleň definovaná ako „súbor živých a neživých prvkov usporiadaných podľa estetických zásad do viacfunkčných kompozícií, ktoré utvárajú alebo dopĺňajú prostredie, pričom do zelene sa zahŕňajú aj spontánne vzniknuté porasty“.

¹⁷⁴ http://www.bratislava.sk/MsZ/Archiv/MsZ_11_12_15/09_Material_zad02_msz_15122011_pdf_anon/5-UPN_ZaD02_pdf/TextovaCast/C-UplneZnenie/CB_23_38.pdf (10.04.2013)

V posledne menovanom význame sa pod pojmom zeleň chápe nielen vegetácia, ale samotné plochy zelene, spolu so svojim vybavením a zariadením, prvkami malej architektúry. Takto poňatý pojem „zeleň“ sa uvádza vo viacerých Všeobecne záväzných nariadeniach obcí a miest (ďalej ako VZN) o zeleni. Sídlná zeleň v zmysle takéhoto nariadenia teda zahrňuje¹⁷⁵:

- všetky živé prvky zelene na území mesta (stromy a kry, kvetinové záhony, trávnaté plochy rastúce v prirodzenom prostredí alebo substrátoch oddelených od prirodzeného prostredia akoukoľvek stavebnou konštrukciou),
- neživé prvky súvisiace kompozične a funkčne so živými prvkami zelene: voda, kamene, prírodné útvary, modelovaný terén, spevnené plochy, chodníky, múry, terasy, schody, prvky malej architektúry (lavičky, umelecké diela, fontány, vodné nádrže, nádoby na odpadky, zariadenia detských ihrísk, osvetľovacie telesá a pod.).

Zeleň a jej ochrana je zväčša chránená len na miestnej úrovni prostredníctvom spomínaných VZN o zeleni. Ochrana prírodných plôch a prvkov je čiastočne obsiahnutá v zákone č.543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Tento zákon sa však zaoberá len ochranou drevín rastúcich mimo lesného pôdneho fondu (a teda aj v urbanizovanom prostredí) a ochranou území s výskytom chránených druhov rastlín a živočíchov, alebo s chránenými biotopmi.

Snaha o spojenie sídelnej a krajinnej zelene sa prejavuje v novom, súčasnosti čoraz častejšie používanom pojme „**zelená/ekologická infraštruktúra**“ (v angličtine „green infrastructure“). Generálny direktoriát pre životné prostredie definuje na svojich stránkach „zelenú infraštruktúru“ ako sieť rozličných typov plôch zelene a ostatných prírodných prvkov v zastavanom území ako aj ich prepojením s okolitou krajinou¹⁷⁶.

Pojem „**zelená infraštruktúra**“ sa používa vo viacerých politických dokumentov Európskej komisie, zaoberajúcich sa ochranou biodiverzity¹⁷⁷, ochranou vodných zdrojov a prevenciou pred povodňami¹⁷⁸. Pojem „zelená infraštruktúra“ (zdroj: Forest Research 2010), vyjadruje teda holistický prístup prepojenia jednotlivých plôch zelene nielen na celomestskej úrovni, ale aj na lokálnej úrovni. Celkovo sa teda ide o prechod od vnímania jednotlivéj plochy či prvku, ku integrácii týchto prvkov do celkového systému. Opierajúc sa o hore citované dokumenty, v stále väčšej miere sa uznáva, že „zelená infraštruktúra“ má rovnocenné postavenie dôležitosti, ako je tomu u ostatnej technickej infraštruktúry. Z pohľadu zmeny klímy a jej možných negatívnych dôsledkov jej postavenie nadobúda na význame.

Úzky súvis má „zeleň“ s ďalší v praxi zavedeným pojmom, ktorým je „**verejné priestranstvo**“, a/alebo „verejné priestory („public space“) či „**otvorené priestranstvo**“ („open space“).

Niektorí zahraniční autori¹⁷⁹ za otvorené priestranstvo pokladajú súvislú maticu priestoru, v ktorom sú situované stavebné prvky mesta a ktorý sa rozprestiera nielen medzi budovami ale i nad nimi, spájajúc centrum mesta s okolitou predmestskou a vidieckou krajinou. Zároveň vníma uzly tejto matrice vo forme siete navzájom prepojených prvkov.

¹⁷⁵ VZN o zeleni, Poprad

¹⁷⁶ (http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm (10.04.2013))

¹⁷⁷ COM(2012) 673 final EU Biodiversity Strategy to 2020 – towards implementation

¹⁷⁸ COM(2012) 673 final Communication from the Commission to the European parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions: A Blueprint to Safeguard Europe's Water Resources

¹⁷⁹ http://www.urbanspaces.eu/files/JOINT_STRATEGY_makingSpace.pdf (10.04.2013)

Podľa niektorých prác¹⁸⁰ je potrebné rozlišovať medzi 2 kvalitatívne odlišnými skupinami otvorených priestranstiev:

- priestory, kde prevažuje vegetácia a prírodné prvky, či už prirodzené alebo antropogénne. Priestory tejto podskupiny sa zvyknú označovať „zeleň“, v anglickom jazyku „green spaces“;
- priestory s prevahou prvkov technického občianskeho charakteru, v anglickom jazyku „civic spaces“ ako sú námestia, ulice a pod.

Termín **“verejnú priestranstvo”**, je zadané v vo viacerých zákonoch, ako napr. v zákone č. 135/1961 Zb. o pozemných komunikáciách (ďalej ako cestný zákon) v znení neskorších predpisov: *“Verejným priestranstvom sa rozumejú pozemné komunikácie, námestia, triedy a ulice, ako aj ďalšie priestory pod šírým nebom prístupné každému bez obmedzenia”*. Alebo v zákone č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov, kde sa pod pojmom verejnú priestranstvo rozumejú *“ verejnosti prístupné pozemky vo vlastníctve obce”*.

Dá sa teda povedať, že termín **“otvorenú priestranstvo”** je všeobecným pojmom, ktorým sa označujú všetky nezastavané priestory v rámci administratívnych hraníc mesta alebo obce. V tomto zmysle môže zahŕňať tento pojem všetky exteriérové priestory, vrátane ulíc a námestí, lesných a poľnohospodárskych pozemkov ako aj tradičné parky a sídelnú zeleň. V širšom ponímaní zahŕňa otvorenú priestor nielen verejnú ale aj súkromné pozemky.

Pre účely tohto dokumentu je možné spojiť koncept „otvorených priestranstiev“ s konceptom „zelenej infraštruktúry“ teda plochami, na ktorých prevláda vegetácia, pričom je možné špecifikovať nasledovnú definíciu:

„Zeľň je súčasťou všetkých otvorených nezastavaných priestorov, na ktorých prevažuje vegetácia a prírodné prvky. Pod pojmom zeľň sa rozumejú tie nezastrešené časti zastavaných štruktúr, vrátane striech, terás, balkónov či dokonca fasád budov, ktoré sú z veľkej sčasti pokryté vegetáciou. Zeľň slúži obyvateľom a návštevníkom mesta k rozličným činnostiam napr. pohybovým, pobytovým, stretávacím, alebo majú význam z pohľadu kvality životného prostredia a ochrany biodiverzity v urbánnom prostredí, ako aj z pohľadu zmierňovania negatívnych dopadov zmeny klímy. Zeľň je jeden zo základných sídelnotvorných prvkov, tvorí kostru ekologickej stability mesta prepojenú s okolitou krajinou“.

F.5.1.1 Hlavné funkcie zelene

Základný funkčný vzťah (resp. funkčnú väzbu) k ostatným funkčným zložkám vyjadrujú hlavné funkcie zelene, ktoré sa podľa charakteru delia na environmentálne, spoločenské a rekreačné a estetické.

Environmentálne funkcie ako napr.:

- Zlepšenie mikroklimy a kvality ovzdušia v mestskom prostredí
- Podpora biodiverzity, ekologické služby
- Oplyvnenie hydrologického cyklu

Sociálne, spoločenské, zdravotné a ekonomické funkcie, ako napr.:

- Priestor pre kontakt; učenie sa tolerancii a demokracii

¹⁸⁰ The Scottish Executive Central Research Unit, 2001

- Pozitívny vplyv na zdravie obyvateľstva, rekreačné služby
- Prevencia kriminality; ekonomický prínos

Štrukturálne a estetické funkcie ako napr.:

- Členenie, delenie a spájanie do urbanistickej štruktúry
- Vytvorenie ducha miesta, nositeľa identity, významov a hodnôt
- Vizualne obohatenie priestoru
- Vytváranie krajinného rázu a obrazu - krajnotvorná funkcia

Environmentálne a ekologické funkcie

Životné prostredie v sídlach sa už v súčasnosti značne odlišuje od okolitej krajiny vo viacerých charakteristikách (teplota, vlhkosť a znečistenie ovzdušia a i.). Vegetácia na verejných priestoroch môže zohrávať hlavnú úlohu v zmiernení týchto parametrov. V sídlach mestského typu je veľká koncentrácia povrchov, ktoré sa silne zahrievajú a majú veľkú tepelnú kapacitu. To spôsobuje značnú akumuláciu tepla v prostredí miest. Na zvyšovanie teploty má vplyv aj teplo uvoľňované z priemyselných procesov, spaľovacích motorov v doprave a vykurovania obytných budov. Spolupôsobením týchto faktorov sa nad mestom vytvára tzv. teplotný ostrov.

F.5.1.2 Vzťah k ostatným funkčným zložkám

Bývanie a občianska vybavenosť

Funkčné zložky „Bývanie a občianska vybavenosť“ majú prienik so všetkými tromi hlavnými funkciami zelene, či už s environmentálnou funkciou zelene vo forme zlepšenie mikroklimy a kvality ovzdušia v mestskom prostredí; alebo so sociálnymi, spoločenskými, funkciami vo forme vytvárania priestoru pre spoločenský kontakt, učenie sa tolerancii a demokracii, prevencia kriminality, alebo so svojou estetickou funkciou, kde zeleň vytvára ducha miesta, vizualne obohacuje priestor a pod.

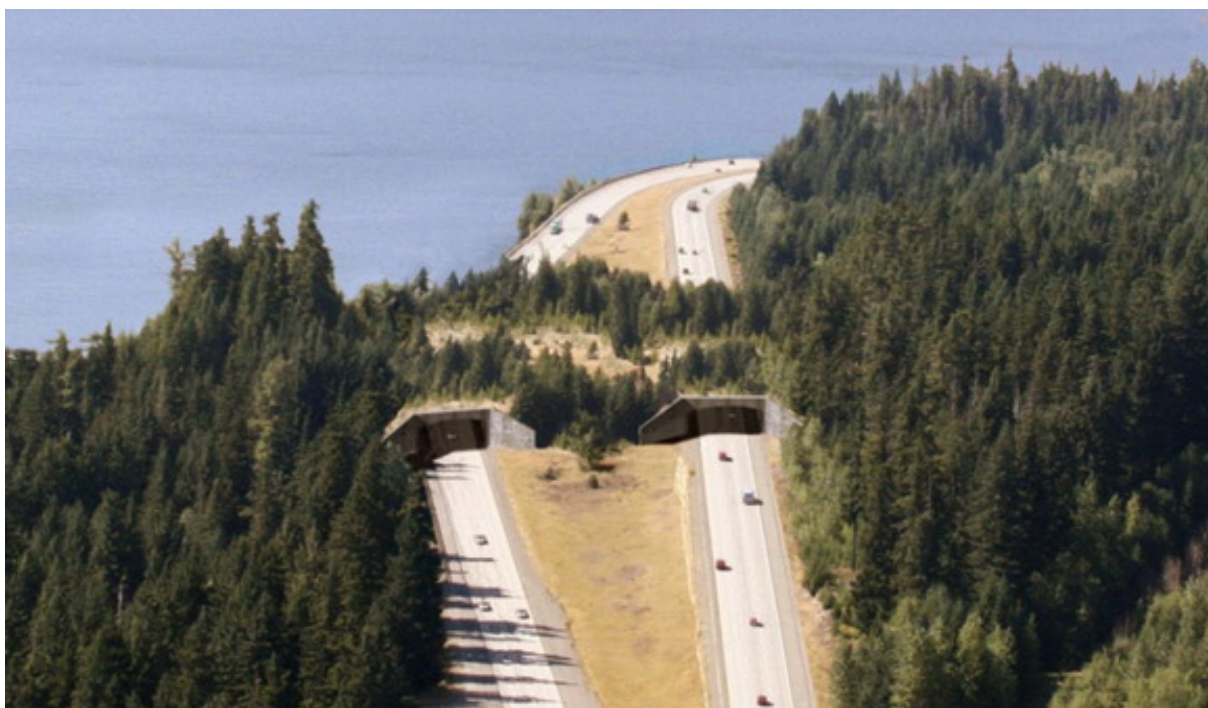
Rekreácia

Funkčná zložka „Rekreácia“ má úzke prepojenie so sociálnymi, spoločenskými, zdravotnými funkciami zelene.

Doprava

Funkčná zložka „Doprava“ má prepojenie s environmentálnymi, rekreačnými a zdravotnými funkciami zelene. Vo forme sprievodnej cestnej zelene plní hlavne environmentálne funkcie, ale zároveň budovanie cyklochodníkov napomáha v oblasti zelene vytváraníu funkčne a priestorovo prepojených systémov mestskej zelene smerom do voľnej krajiny (tzv. greenways).

V súvislosti s realizáciou nadradenej dopravnej infraštruktúry, dochádza v rámci krajinej zelene k narušeniu pôvodne súvislých a neporušených území, ktoré už nemôžu zaistiť podmienky na dlhodobé prežívanie populácií. Tento proces označovaný ako fragmentácia prostredia sa stáva stále vážnejšou hrozbou husto osídlených krajín. Migrácia živočíchov môže byť zachovaná vytvorením nadchodov, alebo podchodov križujúcich koridor líniových dopravných stavieb resp. budovaním tzv. "zelených mostov" – ekoduktov.

Riešenie „zelených mostov“ v zahraničí (Keechelus Lake, Washington, USA)¹⁸¹

Lesné hospodárstvo, poľnohospodárstvo a vodné hospodárstvo

Funkčné zložky „Lesné hospodárstvo“, „Poľnohospodárstvo“ a „Vodné hospodárstvo“ majú svoj spoločný prienik s nielen s environmentálnymi funkciami zelene, ako napr. podpora biodiverzity, ekosystémové služby; zamedzenie erózie, ovplyvnenie hydrologického cyklu ale aj estetickými funkciami formou vytvárania krajinného rázu a obrazu pod.

Prepojenie s funkčnou zložkou technická infraštruktúra je v environmentálnej funkcii zelene formou ovplyvnenie hydrologického cyklu.

Výroba

S funkčnou „Výroba“ je prepojenie cez environmentálne funkcie zelene a to hlavne prostredníctvom kvality ovzdušia v mestskom prostredí formou hygienických a izolačných zón zelene pri výrobných a priemyselných areáloch.

Tab. 40 Prienik jednotlivých funkčných typov sídelnej štruktúry a prelínanie s hlavnými funkciami zelene.

Funkčná zložka	Bývanie a občianska vybavenosť	Rekreácia	Doprava	Lesné hospod.	Poľnohospod.	Voda	Výroba	Technic. Infraštruk.	Odpadové hospod.
Environmentálna funkcia zelene	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Sociálne, spoločenské zdravotné, rekreačné a ekonomické funkcie	x	x	x						
Štrukturálne a estetické funkcie	x	x		x	x	x	x		

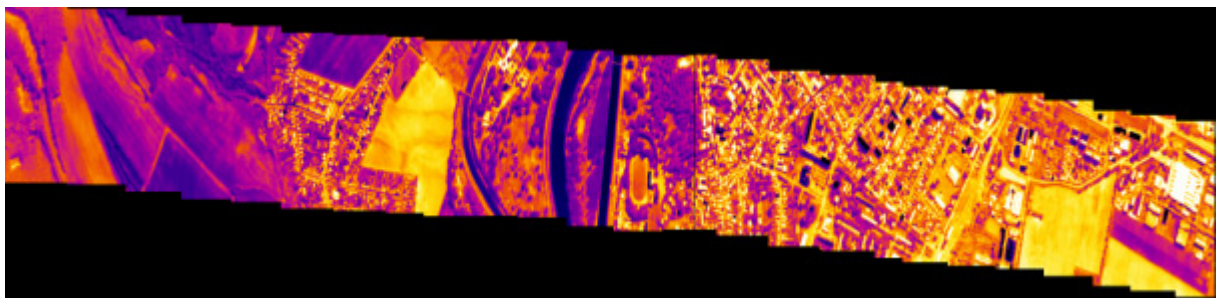
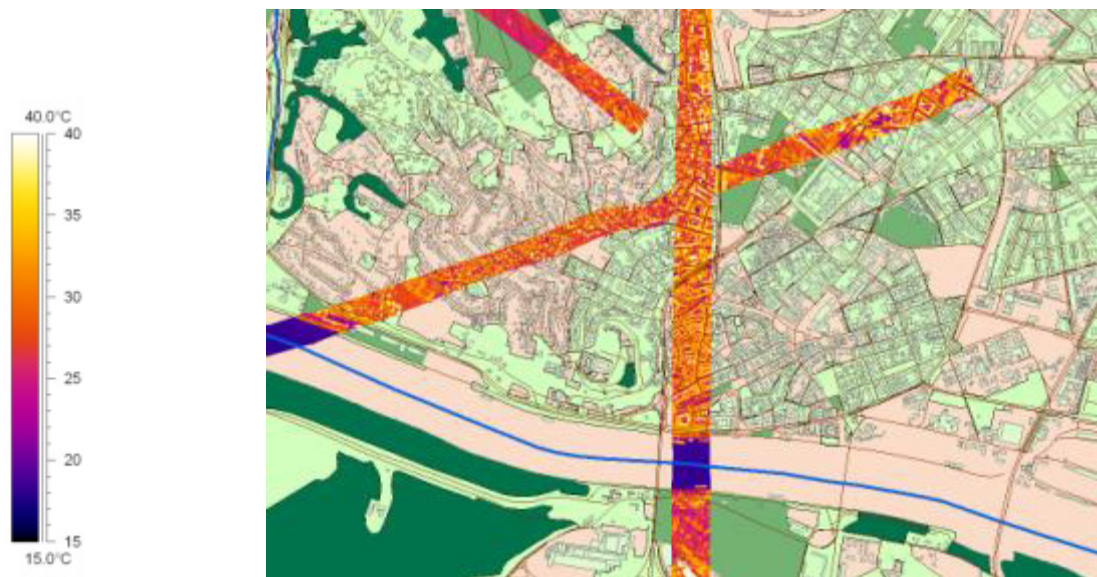
¹⁸¹ Zdroj: <http://www.theworldgeography.com/2012/06/unusual-bridges-for-animals-wildlife.html> (november 2013)

F.5.1.3 Zlepšenie mikroklimy a kvality ovzdušia v mestskom prostredí

Zmierňovanie letných horúčav prostredníctvom vegetácie na verejných priestoroch

Ochladzovací efekt vegetácie bol potvrdený viacerými štúdiami, pričom však rozsah tohto efektu závisí nielen od samotnej rozlohy verejného priestoru, pomeru a kvality vegetácie, ale aj od umiestnenia zelene v rámci mesta, charakteru okolitej zástavby, členitosti terénu a i. Na základe viacerých zdrojov vo všeobecnosti možno povedať, že rozdiel teplôt napr. medzi parkami a zastavaným územím bol priemere od 0,94°C do 2,26 °C¹⁸². Zvýšenie podielu zelene o 10% môže znížiť teplotu v urbánnom prostredí o 3%. Výskum realizovaný v Manchestri ukazuje, že zvýšenie podielu vegetácie o 10% v tých častiach mesta, kde je tento podiel veľmi nízky, zabezpečí udržanie teploty na úrovni 1961-1990 aj v roku 2080¹⁸³.

Samotný ochladzovací efekt vegetácie na svoje okolie sa prejaví len pri plochách zelene s dostatočne veľkou rozlohou. Tento efekt je badateľný do vzdialenosti 500 m v závislosti od charakteru okolitej zástavby, pri parkoch s rozlohou viac ako 150 ha to môže byť až do vzdialenosti 1 km. Zjednodušene možno povedať, že veľké plochy zelene ochladzujú aj svoje okolie a tento vplyv je badateľný do pomyslenej do rozlohy šírky parku.¹⁸⁴

Za pomoci termovíznej kamery zalietané územia – ukážka rozdielnosti teplôt v závislosti na type štruktúry mestskej krajiny, povrchu a množstva zelene (zdroj: REC Slovensko, 2007, osobná komunikácia)

¹⁸² Bowler at al, 2010, w5

¹⁸³ Handley, 2010

¹⁸⁴ Bowler et al., 2010

Zmierňovanie letných horúčav prostredníctvom vodného prvku (fontány, vodné plochy)

Voda je v urbánnom prostredí nielen veľmi atraktívna, ale má nesmierny význam z viacerých hľadísk. Využívanie vodného prvku pri ochladzovaní prostredia je známe už z minulosti (napr. maurské stavby v Alhambre či Granade). Vodný prvok na plochách zelene môže mať charakter fontán, umelých potôčikov s obehom vody, menších či väčších vodných plôch s obehom alebo bez obehu vody. Za osobitne výhodné sa dajú považovať vodné plochy, ktoré zároveň aj slúžia na zachytávanie dažďovej vody.

Voda účinne ochladzuje prostredie a vytvára príjemnú mikroklimu. Na základe niektorých výskumov sa teplota na záveternej strane znižuje v priemere o 3 K a efekt ochladzovania je citeľný do 35 m od vodného prvku¹⁸⁵.

Okrem vysokého mikroklimatického účinku prostredníctvom zvlhčovania ovzdušia majú vodné prvky mimoriadny estetický účinok a rekreačnú funkciu.

Zlepšovanie kvality mestského ovzdušia prostredníctvom vegetácie

Kvalita ovzdušia v sídlach je rôzna, závisí od aktivít, používaných pohonných látok a používaných priemyselných technológií. Z rôznych technologických procesov, dopravy i bývania sa do ovzdušia dostávajú rôzne plynné chemické zlúčeniny ako oxidy uhlíka, oxidy síry, oxidy dusíka, fluoridy, chloridy, amónne látky, uhľovodíky a pod. Podľa porovnania mestského ovzdušia s otvorenou krajinou je v mestskom ovzduší 10-krát viac prachových častíc, koncentrácia SO₂ je 5-krát vyššia, koncentrácia CO₂ 10-krát vyššia, koncentrácia CO je v mestskom ovzduší 25-krát vyššia ako v otvorenej krajine. Je dokázateľné, že zeleň môže zlepšiť kvalitu mestského ovzdušia.¹⁸⁶ Filtračné účinky zelene sú všeobecne známe. Stromová a krovitá vegetácia má priaznivé účinky na čistotu ovzdušia, slúži ako filter pre prachové častice (udáva sa hodnota 20 g prachových častíc na m² listovej plochy. Stromy na uliciach sú schopné odstrániť oxid siričitý a znížiť obsah tuhých častíc až o 75%¹⁸⁷. Najväčší efekt zachytávania prachu a absorpcie cudzorodých látok bol zistený u dvojradu stromov s relatívne vysokou hustotou výsadby.¹⁸⁸ Ale už napríklad aj u samostatne stojacieho stromu sa dohaduje 15-20% záchyt nebezpečných prachových častíc PM 10.¹⁸⁹ **Znižovanie hluku a zvyšovanie vlhkosti vzduchu prostredníctvom vegetácie verejných priestorov**

Nezanedbateľná je aj funkcia *znižovania hladiny hluku* v mestskom prostredí, rovnako ako aj znižovanie rýchlosti vetra. Zmiernenie hluku môže predstavovať až 30 dB na 100 metrov. Zelené plochy **zvyšujú vlhkosť vzduchu** (v priemere sa udáva hodnota 5 až 7 percent), dospelá breza (*Betula pendula*) môže za vegetačné obdobie odpariť až 7000 l vody¹⁹⁰

F.5.1.4 Podpora biodiverzity a ekosystémové služby

Program OSN pre životné prostredie vypracoval správu, v ktorej sa uvádza, že biodiverzita na globálnej úrovni klesá v súčasnosti rýchlejšie než kedykoľvek v minulosti¹⁹¹. Význam biodiverzity v sídlach stále rastie vzhľadom na skutočnosť, že rok 2007 bol prvým rokom, kedy mestské oblasti obývalo viac

¹⁸⁵ Nishimura et al., 1998

¹⁸⁶ Nowak et al 2006

¹⁸⁷ TCPA, 2008

¹⁸⁸ Jim, Chen, 2008

¹⁸⁹ Bealey et al., 2007; Mitchell and Maher, 2009

¹⁹⁰ Hudeková, 2007a

¹⁹¹ MEA, 2005

ľudí ako vidieckej oblasti. Pomerne často sa stretávame s pohľadom na mesto ako na protiklad krajiny, kde človekom zmenené prostredie nehrá dôležitú úlohu z pohľadu biodiverzity. Opak je pravdou – úroveň biodiverzity, množstvo druhov či už živočíšnych alebo rastlinných v urbanizovanom prostredí často dokonca prevyšuje okolité krajinné prostredie. Prírodné prvky, parky, lesy, záhrady, cintoríny, otvorené priestranstvá či dokonca budovy, ich strechy poskytujú veľkú rôznorodosť a vytvárajú unikátne prostredie pre rozličné druhy. Kontakt s prírodou a prírodným prostredím je obyvateľov miest tiež veľmi dôležitý a je jedným z ukazovateľom kvality ich života.¹⁹²

Krajinná zeleň v zmysle vegetácie tvorí spolu s neživými súčasťami prírody (vodou, pôdou a pod.) základné zložky ekosystému. Zaistenie základných podmienok k zachovaniu a obnove prírodného bohatstva tvorí súbor prírode blízkych ekosystémov, nazývaných územný systém ekologickej stability (USES). Tento je tvorený sieťou nadregionálnych, regionálnych a lokálnych biocentrami (plošných prvkov), biokoridorov (líniových prvkov). Územný systém ekologickej stability je vymedzený a navrhovaný v krajine tak, aby sa vytvárali siete biotopov, reprezentujúce typické spoločenstvá, ktoré tvoria prepojený systém a súčasne zohľadňujú ďalšie potreby pri využívaní krajiny, teda môžu slúžiť ako protierózne opatrenie, sprievodná zeleň ciest a vodných tokov a pod.

Je potrebné vytvárať vhodné podmienky pre podporu biodiverzity a to na nielen celomestskej úrovni, ale aj pri projektovaní a vytváraní jednotlivých verejných priestorov na miestnej úrovni¹⁹³. Množstvo a priestorové vzťahy medzi jednotlivými plochami zelene majú priamy vplyv na stav biodiverzity v mestskom prostredí. Fragmentácia prírodných prvkov preto nastolila požiadavku na prepojenie verejných priestorov do miestneho systému vzájomne prepojených plôch na celomestskej úrovni. Rozvoj siete zelene je dôležitý nielen z hľadiska transferu druhov, ale aj z hľadiska využiteľnosti zo strany občanov.

Možností na ochranu biodiverzity na miestnej úrovni je skutočne mnoho. Patrí sem:

- zvyšovanie podielu vegetácie, osobitne v zastavaných centrách miest;
- zahrnutie ochrany biodiverzity do územného plánovania;
- zakladanie prírode blízkych sadovníckych úprav;
- starostlivosť o verejnú zeleň prírode blízkym spôsobom;
- ochrana biotopov a druhov, ako aj tvorba koridorov spájajúcich jednotlivé biotopy;

Oblasť ekosystémových služieb je úzko spojená s otázkami zelene na verejných priestoroch. Ekosystémové služby predstavujú také služby, ako napr. poskytovanie regulačných služieb klímy, regulovanie chorôb, čistenie vôd, rekreačná a náučná funkcia pre obyvateľov a i.¹⁹⁴ Ekosystémové služby majú teda priame spojenie nielen s ochranou biodiverzity, ale aj s úpravou mikroklimy.

Ovplyvnenie hydrologického cyklu

Vhodne projektované verejné priestory s dostatkom zelene môžu mať v urbanizovanom prostredí značný priaznivý vplyv na hydrologický cyklus, lebo môžu poskytnúť dôležitý priestor pre dočasné zachytenie povrchovej vody počas búrok, kým ich neodvedie odvodňovací systém. Verejné priestory s priepustným povrchom môžu, okrem zachytenia búrkových zrážok umožniť priame infiltrovanie týchto zrážok do pôdy, čím sa znížia požiadavky na tradičné kanalizačné systémy a súčasne zeleň za-

¹⁹² Hudeková, 2012b

¹⁹³ Werner et al. 2009

¹⁹⁴ Eamus, 2005

chytáva svojím povrchom ďalšie významné množstvá zrážok. Tieto zrážky sa môžu následne vypariť do atmosféry, čím sa zvýši atmosférická vlhkosť, alebo môžu pomaly vsiaknuť do pôdy.

Celkovo sa vegetácia na verejných urbánnych priestoroch podieľa viacerými spôsobmi na manažmente dažďovej vody na viacerých úrovniach:

- Stromy veľmi účinne zachytávajú zrážky, v závislosti od veľkosti a druhu. V štúdiách sa uvádza, že zatiaľ čo mohutné stromy zachytia 80% zrážok, mladé stromčeky len 15%, viac efektívne v zachytávaní zrážok sú ihličnaté stromy, nakoľko listnaté stromy v bezlistom stave zachytia len 10 až 30%¹⁹⁵. Zachytením zrážkovej vody ešte „na zemi“ sa znižuje množstvo vody ktorá následne vsakuje do pôdy.
- Vegetácia vďaka svojej koreňovej sústave napomáha infiltrácii zrážkovej vody až do spodných vrstiev pôdy¹⁹⁶ a do spodnej vody.
- Za pomoci transpirácie (vyparovanie vody povrchom rastliny) rastliny následne vodu čerpajú prostredníctvom koreňov zo zeme. Podľa výskumov je tento podiel vody, ktorá sa za pomoci transpirácie dostane do ovzdušia, naozaj obdivuhodný, u dospelého listnatého stromu sa uvádza okolo 300 l za deň¹⁹⁷. A nakoniec, pokiaľ sa dažďová voda zachytáva v dočasných poldroch, môže byť veľmi efektívne odčerpávaná drevinami, ktoré dobre znášajú zamokrenie.

V urbanizovanom prostredí má osobitný význam okrem zelene aj ponechanie priepustnosti terénu. Štúdia z Manchestru ukazuje, že 10% zvýšenie podielu zelene v meste by pomohla k 5 % zníženiu odtoku dažďovej vody.¹⁹⁸

Manažment dažďovej vody, Malmö (zdroj: archív autorky)

¹⁹⁵ (Q. Xiao and E. McPherson, 2009, Calder, J. et al. 2008)

¹⁹⁶ H. Bramley In J. Bartens and The Mersey Forest Team 2009

¹⁹⁷ Thomas P., in In J. Bartens and The Mersey Forest Team 2009

¹⁹⁸ Handley, 2010

Minimalizovanie podielu nepriepustných povrchov na verejných urbánnych priestoroch môže veľmi účinne napomôcť predchádzaniu a zabráneniu zaplavovania územia mesta zrážkami počas **prívalových dažďov**, kedy kanalizačná sieť nie je kapacitne schopná odvieť množstvo spadnutých zrážok za krátky časový interval. Priepustné povrchy na verejných urbánnych priestoroch umožňujú vsak dažďovej vody a napomáhajú tak účinne nielen zachovaniu kolobehu vody v mestskej krajine, ale zároveň aj zmierňovaniu zrýchleného objemu odtečenej vody a prispievajú k redukcii prípadnej povodňovej vlny.

V samotných verejných urbánnych priestoroch sa dajú využiť na záchyt zrážkovej vody aj terénne modelácie prirodzených alebo umelo vytvorených plytkých depresíí, do ktorých steká nadbytočná voda z okolitého terénu, striech, parkovísk, alebo v krajine prostredníctvom tzv. suchých poldrov.

V prírodnom zázemí mesta či obce majú nesmierny význam lesy a lesoparky, osobitne na svahovitom teréne.

F.5.1.5 Sociálne, spoločenské, zdravotné a ekonomické funkcie

Viacerí autori poukazujú práve na sociálne aspekty zelene a verejných priestorov, ako základ sociálnych kontaktov a formovania komunity. Verejný priestor so zeleňou funguje ako spoločenská platforma¹⁹⁹. Zeleň a verejné urbánne priestory sú kľúčovou súčasťou verejnej sféry a poskytujú významnú platformu, na ktorej sa ľudia z rôznych spoločenských, kultúrnych a demografických skupín stretávajú kontaktujú (Stiles, 2010). Zeleň a verejné priestory ostávajú ako jedny z mála lokalít v urbánnom prostredí, kde sa stretávajú rozliční ľudia, ktorých sa učíme pochopiť a tolerovať (Worpole a Greenhalgh, 1996). Pestrosť a rozmanitosť pôsobí osobitne kladne v dnešnom svete, kde sa často preferujú záujmy len niektorých skupín spoločnosti či súkromné vlastníctvo.

Sociálny kontakt je prirodzenou potrebou ľudského spoločenstva. Jan Gehl (2010) popísal tri úrovne sociálnej súčinnosti aktivít vo verejných priestoroch:

- **Nevyhnutné aktivity**, ktorými sú také aktivity, ktoré obyvatelia potrebujú pravidelne vykonávať, ako napr. cesta do práce či školy, vybavovanie na pošte či úradoch, a pod. Výsledkom je skutočnosť, že ľudia sa potrebujú pohybovať po verejných priestoroch
- **Voliteľné aktivity** sú také aktivity, pre ktoré sa obyvatelia rozhodnú stráviť tak časť svojho voľného času, ako príklad voliteľných aktivít možno uviesť vychádzku, sedenie na lavičke, pozorovanie okolia a pod.
- **Spoločenské aktivity** sú aktivity, ktoré závisia od prítomnosti iných ľudí. Spontánne sa spoločenské aktivity (rozhovory, stretnutia) objavujú ako priamy dôsledok prítomnosti ľudí na verejných priestranstvách. Dá sa povedať, že spoločenské aktivity môžeme vo väčšej miere pozorovať v kvalitných príťažlivých, zaujímavých či príjemných verejných priestoroch, pretože ide o kombináciu nevyhnutných aktivít, ktoré sa predlžujú o voliteľné aktivity užívateľov.

Optimálna sociálna interakcia vyžaduje isté spektrum hierarchicky usporiadaných plôch zelene rôzneho charakteru, od verejných až po súkromné. Osobitný význam majú v tomto kontexte priestory polosúkromného charakteru, ktoré sú dostupné len jasne definovanej skupine ľudí, napríklad obyvateľom konkrétneho obytného bloku.

¹⁹⁹ Nadace Partnerství, 2011

Styčné plochy medzi jednotlivými plochami zelene rôznej dostupnosti taktiež ponúkajú dôležité prostriedky realizácie sociálnej kontroly.

Ovplyvňovanie telesného a duševného zdravia človeka a jeho blahobytu

Stále viac a viac dôkazov poukazuje na to, že jestvujú merateľné zdravotné benefity, ktoré majú svoje korene práve v prítomnosti otvorených priestorov, v blízkosti ktorých ľudia žijú a pracujú.

Verejné priestory a zeleň sú dôležité pre **zdravie**, pretože:

- umožňujú kontakt s prírodou, podporujú regeneráciu zo stresových situácií a sú prospešné pre duševné zdravie a pomáhajú zlepšiť správanie a pozornosť detí;
- podporujú fyzickú aktivitu ľudí²⁰⁰

Viaceré štúdie dokázali priamy vplyv medzi zdravím obyvateľstva, úrovňou fyzickej aktivity a dostupnosťou verejných priestorov napr. štúdie ôsmich európskych miest ukazujú, že ľudia, ktorí žijú v oblastiach s bohatou zeleňou, sú s trojnásobne vyššou pravdepodobnosťou fyzicky aktívni s pravdepodobnosťou o 40 % nižšou sa u nich bude vyskytovať nadváha alebo obezita²⁰¹. Ide o zrejme najznámejšiu funkciu zelene, ktorá v sebe zahŕňa priame využitie na hry, šport a rekreáciu, organizované i neformálne, aktívne i pasívne.

- Poskytovanie priestoru pre hry detí rôznych vekových skupín
- Umožnenie rôznych organizovaných tímových športov
- Umožnenie neformálnej rekreácie, ktorá nevyžaduje osobitné zariadenia

Prístup k prírode a jej využívanie

Uvádza sa, že keďže človek je súčasťou prírody a v dôsledku skutočnosti, že druhy sa vyvíjali v priebehu miliónov rokov v interakcii so svojim prírodným prostredím, človek stále potrebuje byť v úzkom kontakte so svetom prírody, hoci dnes žije prevažne v mestskom prostredí. Snáď najlepšie túto myšlienku vyjadruje tzv. hypotéza o biofilii, ktorú sformuloval E. O. Wilson.

Demokracia

Verejné priestranstvá sú "divadlom každodenného života"²⁰². Nakoľko sú voľne prístupné, poskytujú možnosť pozorovať rozličných ľudí s rozličnými záujmami, správaním, výzorom a kultúrou. Dôsledkom tohto je, že verejné priestranstvo sa stáva to pravé miesto na učenie sa tolerancii, predchádzaniu konfliktov a vytvárania pocitu spolupatričnosti. Neplatí to pre totalitárne režimy, kde strážené verejné priestory skôr naopak slúžia na demonštráciu moci (napr. Tiananmen v Pekingu alebo Plaza de la Revolucion v Havane).

Ekonomický benefit

Ekonomický benefit vyplývajúci z kvalitných verejných priestorov je nesporný a tiež dokázaný vo viacerých štúdiách. Plochy zelene priestory zvyšujú hodnotu ostatných nehnuteľností.

²⁰⁰ EEAc, 2009

²⁰¹ Ellaway et al., 2005

²⁰² Shaftoe, 2010

Kriminalita

Viaceré výskumy prekvapivo dokázali priamy súvis medzi upravenými verejnými priestormi osobitne s vysadenou vegetáciou a stromami a poklesom kriminálnych činov²⁰³

F.5.1.6 Štruktúrne a estetické funkcie

Každé sídlo má svoju jedinečnú priestorovú urbanistickú štruktúru. Zo základných prvkov, ktorými sú pozemky sa utvárajú zložitejšie štruktúry ako je uličná sieť, bloky zástavby a mestské štvrte (Nadace Partnerství, 2011).

Členenie, delenie a spájanie do urbanistickej štruktúry

Zeleň a verejné priestory zohrávajú úlohu pri členení urbanistickej štruktúry, ale zároveň pri prepojení jednotlivých častí.

Členenie, delenie a spájanie oblastí mestskej siete

Mesto alebo obec možno týmto spôsobom oddeliť od okolitej krajiny a priemyselných štvrtí a taktiež možno oddeliť od seba jednotlivé spôsoby využívania krajiny. Takéto štruktúrne otvorené priestory zahŕňajú zelené pásy a koncentrické zelené kruhy, vklinené oblasti zelene a zelené koridory ako aj menšie spájajúce oblasti zelene, ktoré môžu mať napríklad tvar ulíc s nízkou hustotou dopravy lemované stromoradiami.

Vytvorenie ducha miesta, nositeľa identity, významov a hodnôt

Zeleň a verejné priestory sú často, rovnako ako aj celá urbánna krajina, dôležitými nositeľmi „genia loci“ miestnej histórie a ďalších hodnôt. Pomáhajú vytvárať a posilňovať identitu jednotlivca i komunity.

Funkcia nositeľa identity, významov a hodnôt, vizuálne obohatenie priestoru

Otvorené priestranstvá v sídlach sú dôležitými nositeľmi významov a hodnôt a pomáhajú vytvárať a posilňovať identitu jednotlivca i komunity. Táto funkcia je do značnej miery ovplyvnená množstvom a kvalitou zelene dizajnom plôch zelene, zároveň je však potrebné podotknúť že nielen avšak spôsob, akým je zezeň projektovaná, ale aj účasť verejnosti na plánovacom procese, zohrávajú v tomto kontexte veľmi dôležitú úlohu.

Vytváranie krajinného rázu a obrazu krajnotvorná funkcia

Krajinný obraz je čitateľný vďaka usporiadaniu zložiek štruktúry krajiny. Štruktúra samotnej krajiny, ktorá spoluvytvára jej charakter je daná georeliéfom a významnými krajinnými prvkami. Zezeň patrí k základným významným krajinným prvkom – či už vo forme lesných porastov, alejí, soliterných stromov, nelesnej drevinovej vegetácie, medzí a remízok v poľnohospodárskej krajine, sprievodnej zelene vodných tokov a pod.

Členenie na subsystémy a podskupiny

Zeleň je možné členiť podľa rozličných kritérií. K základnému deleniu patrí rozdelenie na sídelnú a krajinnú zezeň. Tak ako v krajine je základnou kostrou ekologickej stability sústava plôch (biocentier) a línii (biokoridorov), ktoré tvoria spolu ucelený systém, tak aj v zmysle konceptu „zelenej infra-

²⁰³ Kuo et al., 2001

štruktúry“, by zeleň v zastavanom území mala tvoriť navzájom prepojenú sieť plôch, bodov a línií zelene. Sieť sídelnej zelene by zároveň mala byť prirodzene prepojená na systém krajinskej zelene.

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=468929859849941&set=a.468929819849945.1073741829.328437707232491&type=1&theater>

Plochy zelene sú parky, prímestské rekreačné lesy, ale aj zeleň vnútroblokov, záhrady pri rodinných domoch, menšie sady a sadovnícky upravené plochy a ďalšie.

Líniová zeleň sú predovšetkým aleje a uličné stromoradia, sprievodná zeleň vodných tokov a komunikácií a iných líniových stavieb (napr. železničné trate), zväčša do 10m šírky.

Bodová zeleň je zastúpená solitérnymi prvkami v teréne, napr. stromami v dlažbe. Významná bodová zeleň sa uplatňuje hlavne vo vidieckom sídelnom a krajinnom prostredí vo forme solitérnych stromov na podčiarknutie vizuálneho efektu niektorých sakrálnych stavieb (božích múk, krížov a kaplniek), zvýraznenia rázcestí, alebo solitérne stromy typické pre lúčne spoločenstvá napr. v Bielych Karpatoch.

V STN 83 7010 Ošetrovanie, udržiavanie a ochrana stromovej vegetácie je v kapitole 2 „termíny a definície“ je definovaná:

- **alejová zeleň:** zeleň pozostávajúca zo stromov, príp. krov vysadených v radoch alebo pásoch, zvyčajne pozdĺž komunikácií alebo iných líniových stavieb; v zastavanom území obce môže plniť funkciu verejnej zelene
- **park:** objekt zelene s výmerou najmenej 0,5 ha a minimálnou šírkou 25 m, ktorý umožňuje rekreáciu

- **záhrada:** ohraničený pozemok, ktorý je od svojho okolia oddelený oplotením, resp. živým plotom a podľa využitia a spôsobu stvárnenia patrí do rozličných druhov zelene, napr. školská záhrada, rodinná záhrada, produkčná záhrada
- **záhradkárska osada:** súbor malých, väčšinou úžitkových záhrad, často doplnených stavbami na prechodné rekreačné (nie trvalé) bývanie

Plochy zelene sa môžu ďalej rozdeliť **podľa významu** na:

- lokálne (miestne), s významom pre danú mestskú štvrť,
- zeleň s celomestským významom a
- s národným významom.

Rozdelenie podľa **prevládajúcej funkcie** naskytuje celú širokú škálu typov plôch zelene (reprezentačné, historické, dopravné, oddychové, obytné, rekreačné, s environmentálnou funkciou a i.) alebo s rozličnými kombináciami a zmiešanosti funkcií.

Ďalšie možnosti typológie plôch zelene sa naskytujú **podľa prístupnosti alebo vlastníctva**, ktoré sa pohybuje od verejnosti prístupných plôch bez akéhokoľvek obmedzenia v ktorúkoľvek dennú dobu, po poloverejných priestoroch.

- **verejná zeleň** ako verejne prístupná zeleň vo vlastníctve alebo správe obce, osobitne v zastavanom území obce
- **súkromná zeleň** ako zeleň na pozemkoch vo vlastníctve fyzických osôb
- **vyhradená zeleň** ako zeleň prístupná len určitej skupine obyvateľstva, alebo prístupná za určitých podmienok (školská zeleň, nemocničná zeleň a iné)

Optimálna sociálna interakcia vyžaduje isté spektrum hierarchicky usporiadaných plôch zelene rôzneho charakteru, od verejných až po súkromné. Osobitný význam majú v tomto kontexte priestory polosúkromného charakteru, ktoré sú dostupné len jasne definovanej skupine ľudí, napríklad obyvateľom konkrétneho obytného bloku. Prechodové plochy medzi plochami zelene rôznej prístupnosti taktiež ponúkajú dôležité prostriedky realizácie sociálnej kontroly.

Krajinná zeleň sa nachádza mimo zastavaného územia obce. Pre zeleň v nezastavanom území je rozhodujúci podiel a charakter lesných porastov, trvalých trávnatých porastov, lúk a pastvín, ale aj ornej pôdy, viníc, chmeľníc, intenzívnych sadov a iných trvalých kultúr a samozrejme v neposlednej rade podiel nelesnej drevinovej vegetácie. Krajinná zeleň vznikla buď prirodzene (bez zásahu človeka) alebo bola zámerne založená. Má prevažne environmentálnu funkciu (napr. ochrana pôdy pred eróziou, podpora biodiverzity a pod.) ako aj estetickú, krajinotvornú funkciu.

V súvislosti s realizáciou nadradenej dopravnej infraštruktúry, dochádza v rámci krajiny zelene k narušeniu pôvodne súvislých a neporušených území, ktoré už nemôžu zaistiť podmienky na dlhodobé prežívanie populácií. Tento proces označovaný ako fragmentácia prostredia sa stáva stále vážnejšou hrozbou husto osídlených krajín. Migrácia živočíchov môže byť zachovaná vytvorením nadchodov, alebo podchodov križujúcich koridor líniových dopravných stavieb resp. budovaním tzv. "zelených mostov" – ekoduktov.

V Štandardoch minimálnej vybavenosti obcí (URBION – AŽ PROJEKT 2010) bola navrhnutá nasledovná typológia, ktorá zahŕňa jednak sídelnú zeleň, ale aj zeleň krajinnú (upravené)

1. Parky a iné typy verejnej parkovej zelene

1.1 - centrálné

1.2 - obvodové

1.3 - okrskové

menšie sadovnícky upravené plochy

2. Zeleň v obytných územiach

- Súkromné záhrady,
- Medzibloková, sídelná zeleň v nízkopodlažnej obytnej zástavbe
- sídelná zeleň vo výškovej obytnej štvrti
- Zelené strechy (strešné záhrady), terasy, zelené steny

3. Historická zeleň

- Bývalé súkromné parky a záhrady spojené s historickými budovami
- Historické verejné parky a záhrady

4. Zeleň pri občianskej vybavenosti (podľa typu)

- Predškolské a školské objekty a areály (od MŠ až po univerzitné centrá)
- Nemocnice a zariadenia sociálnej starostlivosti
- Verejné a bytovacie budovy
- Zdravotnícke a liečebné budovy
- Rekreačné a kúpeľné centrá
- Kultúrne a vzdelávacie centrá
- Obchodné a nákupné centrá

5. Ostatná zeleň

- Zeleň mestských námestí a peších zón
- Líniová zeleň pri dopravných trasách a uliciach (cestná zeleň)
- sprievodná zeleň vodných tokov a vodných plôch (brehové porasty)
- Sprievodná zeleň železníc
- Botanické a zoologické záhrady
- Cintoríny
- Kempy, stanové osady

6. Zeleň pri výrobných a priemyselných areáloch

- Zeleň územia výrobného areálu
- Zóna izolačnej zelene (podľa typu)

7. Krajinná zeleň

- Lesy a lesoparky
- Remízky, vetrolamy - prvky ekologickej stability krajiny
- Bodová zeleň (solitérne stromy a pod.)
- Neobrábaná poľnohospodárska pôda
- Iné nevyužívané otvorené priestory (napr. bagroviská)

F.5.2 Trendy vývoja funkčnej zložky Zeleň

Napriek významu tejto funkčnej zložky v sídelnom prostredí je potrebné konštatovať, že je často na okraji záujmu. Jej plošná výmera, ale aj kvalita plôch zelene sa na Slovensku neustále znižuje. Medzi najväčšie výzvy, s ktorými je potrebné sa zaoberať v urbanizovanom prostredí je zmena klímy, strata biodiverzity, zmeny v demografických charakteristikách miest, potreba udržateľného rozvoja miest, znižovanie nárokov na energie v sídelnom prostredí z dôvodu ropného zlomu, resp. využívanie alternatívnych zdrojov, tvorba energeticky pasívnych obytných štvrtí (zero energy neighbourhoods, climate/carbon neutral cities). Všetky tieto výzvy budú mať dopad na tvorbu a ochranu funkčnej zložky zeleň.

Problematika zmeny klímy sa premieta do konceptu prepojenia jednotlivých plôch zelene formou zelenej infraštruktúry, zvýšenie podielu zelene v centrách miest (aj formou tzv. netradičných plôch ako sú vegetačné strechy, vegetačné stredové deliace pásy, alejová zelene, vegetačné steny apod.), vytváranie vodných prvkov z dôvodu ochladzovania prostredia a na zadržiavanie zrážkových vôd (tzv. dažďové záhrady) a ďalších bioretenčných prvkov v plochách zelene. Nemenej závažným vplyvom zmeny klímy na tvorbu zelene bude zmena rastlinného sortimentu a drevín, vhodného na výsadbu v klimaticky zmenenom prostredí.

Problematika udržateľného rozvoja a ochrany biodiverzity je pri urbanistickom koncepte tvorby kompaktného mesta, ako aj v požiadavke dostupnosti zelene pre obyvateľov v rámci obce/mesta, sociálny pilier udržateľnosti a bude sa premietiť do nárokov na zakladanie tzv. „komunitných záhrad“ v sídelnom prostredí a pod.

Komunitné záhrady

Za významný trend z pohľadu prípravy miest bude komponovanie zelene tak, aby zamedzila nadmerným tepelným stratám budov v zime a prílišnému prehrievaniu v lete. Zároveň vznikne tlak na zásobovanie čerstvými potravinami vypestovanými priamo v sídelnom prostredí, známe ako „urban farming“, zavádzanie výsadby zeleniny priamo do okrasných záhonov (edible cities) a pod. Pestovanie zeleniny má priamy prepojenie nielen na udržateľnosť urbánneho sídla, ale zároveň aj na ďalšie funkcie zelene, ako napr. rekreačná funkcia, spoločenská, výchovná a pod.

Zelenina vo verejnej zelene

Strata biodiverzity sa v oblasti zelene premietne osobitne do problematiky údržby zelene – a to s prechodom na tzv. prírode blízky diferencovaný manažment, uprednostňovanie pôvodných druhov drevín, zakladanie extenzívnych trávnikov – kvitnúcich lúk, nahrádzanie kosenia pasiením (ovce, výsadba xerothermných druhov trvaliek a pod.

Vo všeobecnosti sa predpokladajú nasledovné ďalšie negatívne trendy v rozvoji miest, ktoré budú mať vplyv na sídelnú a krajinnú zeleň:

- intenzifikácia mestskej štruktúry
- tlak na znižovanie plôch sídelnej zelene z dôvodu umiestňovania stavieb a zariadení napr. dopravnej a technickej infraštruktúry do plôch zelene
- tlak na znižovanie plôch viníc a záhradkárskych osád a ich premena na funkciu bývania
- rozvoľnená nekoncepčná a ekonomicky neefektívna výstavba zasahujúca prírodné zázemie mesta (urban sprawl)
- zosilnenie tlaku na využívanie prostredia pre rekreáciu
- zábery pôdy v súvislosti s výstavbou obnoviteľných zdrojov energie (fotovoltaika, veterná energia)

Zároveň sa predpokladajú aj možnosti premeny nedostatočne využívaných alebo opustených priestorov (brownfields) na budovanie nových plôch zelene, budovanie cyklochodníkov ktoré by podnietilo v oblasti zelene vytváranie funkčne a priestorovo prepojených systémov mestskej zelene smerom do voľnej krajiny.

Koncept udržateľného sídla vychádza z princípov udržateľného rozvoja. Sociálna spravodlivosť je premietnutá osobitne do dostupnosti zelene pre každého obyvateľa. Viacero miest už v minulosti využívalo rozličné sady indikátorov, pomocou ktorých meralo, resp. monitorovalo stav mestského prostredia, vplyv mestských aktivít na životné prostredie, prípadne pokrok dosiahnutý pri udržateľnom rozvoji sídla.

V rokoch 1999-2003 bola na úrovni európskych miest realizovaná široká iniciatíva smerujúca k vyhodnocovaniu indikátorov udržateľného rozvoja miest - tzv. "Spoločné európske indikátory - European Common Indicators Project" (Towards the local sustainability profile report, 2003). Zeleň a hlavne jej dostupnosť sa dostala medzi hlavné ukazovatele udržateľného rozvoja miest, v podobe **podielu obyvateľov žijúcich v dosahu 300 m od verejných priestranstiev** k celkovému počtu obyvateľov mesta.

V priamom súvisi s Tematickou stratégiou mestského životného prostredia bol v rámci 6. rámcového výskumného programu zrealizovaný projekt „Trendy a indikátory monitorovania Tematickej stratégie mestského životného prostredia (TISSUE, 2005)“. **Zeleň a jej dostupnosť** je rovnako jedným z merateľných ukazovateľov rozvoja mesta.

Projekt „Nástroje udržateľnosti a ciele pre Tematickú stratégiu mestského životného prostredia“ („Sustainability Tools and Targets for the Urban Thematic Strategy“ skrátene STATUS, rok 2005) si kladie za cieľ nielen vytvorenie sady indikátorov na hodnotenie miest, ale aj na stanovenie indikatívnych cieľov. Podiel populácie, ktorá má prístup k verejnej zelene do 300 metrov od svojho bydliska bol zaradený ako jeden z hlavných ukazovateľov.

F.5.3 Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Zeleň

Východiská – špecifické východiskové faktory pre funkčnú zložku zeleň

Špecifické východiskové faktory a územné nároky pre funkčnú zložku zeleň vychádzajú z identifikovaných hlavných funkcií zelene. Nakoľko sa funkcie od seba líšia, je potrebné sústrediť sa na prevládajúcu funkciu zelene ktorú by sa mala táto funkčná zložka plniť a rozvíjať v konkrétnom regióne, obci či zóne.

Pre región bude potrebné sa zaoberať osobitne krajinno-ekologickou problematikou, ale zároveň pri zohľadnení hlavných diferencujúcich a limitujúcich faktorov, ktorými sú:

- rozsah chránených krajinných území, zaradenie do sústavy NATURA 2000, a pod.
- zabezpečenie ochrany prvkov územného systému ekologickej stability (biocentier, biokoridorov a interakčných prvkov regionálneho významu)
- požiadavky na manažment vôd a protipovodňovú ochranu
- funkčná špecializácia regiónu a obce/obcí (kúpeľníctvo, rekreácia, turizmus, a pod.)
- zohľadnenie klimatických scenárov (zmena klímy) v danom regióne

V rámci územia obce je nevyhnutné vychádzať z viacerých faktorov, súčasných ale aj budúcich klimatických podmienok a iných predpokladaných scenároch vývoja. Medzi ovplyvňujúce faktory (limitujúce, obmedzujúce a diferencujúce) možno zaradiť:

- veľkosť obce,
- demografická a sociálna štruktúra, hustota obyvateľov (súčasná a predpokladaná),
- stav životného prostredia (osobitne kvalita ovzdušia, kvalita vôd)
- zabezpečenie ochrany prvkov územného systému ekologickej stability (biocentier, biokoridorov a interakčných prvkov regionálneho a lokálneho významu)
- klimatická charakteristika (súčasná aj scenáre dopadov zmeny klímy)
- súčasné ohrozenia z pohľadu zmien klímy (napr. záplavy, zosuvy, extrémne teploty)
- vplyv špecializácie a špecifickej vybavenosti obce (rekreácia, turizmus, kúpeľníctvo, agroturistika a pod.),
- dynamika rastu obce,
- charakter urbanistickej štruktúry a pod.,
- dostupnosť jednotlivých druhov zelene (v súčasnosti),
- stav a kvalita zelene, vzájomné prepojenie plôch zelene a líniovej zelene do fungujúcej siete, ako aj prepojenie sídelnej zelene na krajinnú zeleň v prírodnom zázemí sídla
- požiadavky na úpravu mikroklímy (napr. prehrievanie prostredia)
- požiadavky na protipovodňovú ochranu

Riešenie funkčnej zložky v zóne je priamo ovplyvnené jej samotným charakterom (obytná, centrálna, výrobná, rekreačná, zmiešaná). Medzi najdôležitejšie faktory, ktoré majú limitujúci a diferencujúci vplyv na stanovenie funkčnej zložky zeleň patrí:

- charakter zóny (obytná, centrálna, výrobná, rekreačná, zmiešaná)
- demografická a sociálna štruktúra zóny,
- veľkosť a rozloha riešeného územia zóny spolu s väzbou na susedné zóny,

- stav životného prostredia (osobitne kvalita ovzdušia)
- klimatická charakteristika (súčasná aj scenáre dopadov zmeny klímy)
- súčasné ohrozenia z pohľadu zmien klímy (napr. záplavy, zosuvy, extrémne teploty, umožnenie vsaku zrážkovej vody)
- dostupnosť zelene v kontexte s dochádzkovou vzdialenosťou a jej prepojenie na úrovni obce,
- spôsob zastavania a vybavenia jej územia,
- v špecifickom prípade centrálnej zóny zohľadniť estetickú a reprezentatívnu funkciu zelene
- v špecifickom prípade obytnej zóny zohľadniť sociálne, spoločenské funkcie zelene
- v špecifickom prípade rekreačnej zóny je potrebné zohľadniť návštevnosť, prevažujúci spôsob rekreácie
- v špecifickom prípade výrobnjej zóny by sa malo pri stanovení zelene prihliadať na osobitne environmentálnu hygienickú ochrannú funkciu zelene

Úroveň regiónu

Návrh systému zelene na úrovni regiónu musí vytvárať predpoklady pre súlad existujúcich hodnôt krajiny a tendenciami budúceho funkčného využitia, predpoklady rekreačného využitia krajiny, predpoklady pre uchovanie estetických hodnôt krajiny, posilnenia jej identity a krajinného rázu. Zároveň by mal systém zelene na regionálnej úrovni napomáhať pri riešení niektorých vybraných problémov, ako napr. potreba zdržiavania vody v krajine a spomaľovanie jej odtoku, ochrana pôdy pred vodnou a veternou eróziou, ochrana biodiverzity.

Zásady a princípy riešenia zelene v regióne sa majú orientovať osobitne do krajinno-ekologickej problematiky, tj. do tvorby Regionálnych územných systémov ekologickej stability (R-ÚSES), v súlade so zákonom č.543/2003 Z. z. o ochrane prírody a krajiny a príslušnej vykonávacej vyhláške.

Zásady a pravidlá v oblasti zelene na úrovni **regiónu** možno charakterizovať nasledovne:

Územné požiadavky

- zabezpečiť tvorbu navrhnutých prvkov územného systému ekologickej stability (biocentier, biokoridorov a interakčných prvkov nadregionálneho a regionálneho významu)
- v nadväznosti na prvky územného systému ekologickej stability, za pomoci vhodne navrhnutej krajinej zelene, remízok, nelesnej drevinovej vegetácie a vetrolamov zabezpečiť ochranu proti vodnej a veternej erózii pôdy,
- rešpektovať a za pomoci zelene zachovať prírodné, kultúrne a historické dedičstvo kultúrnej krajiny, historických krajinných štruktúr, krajinného rázu a obrazu
- zvyšovať biodiverzitu formou vhodne navrhnutých plôch a línií zelene
- na regionálnej úrovni podporiť rozmanitosť krajiny

Limity a ochrana

- zabezpečenie ochrany prvkov územného systému ekologickej stability (biocentier, biokoridorov a interakčných prvkov nadregionálneho a regionálneho významu)
- zachovanie a udržiavanie hodnotnej historickej krajinej štruktúry
- rešpektovanie environmentálnej funkcie zelene a ochrany prírody na územiach európskej sústavy chránených území a územiach národnej sústavy,

- na území osobitne chránených krajinných oblastí a NATURA 2000 dodržiavanie vhodného pomeru funkcie ochrany prírody s ostatnými funkciami zelene, ako napr. rekreačnou funkciou,
- udržanie konceptu „kompaktných sídiel“ kvôli zamedzeniu neúmerneho rozrastania sa sídiel do okolitej krajiny a tým ohrozeniu krajinskej zelene,
- rešpektovanie jestvujúcich ochranných pásiem prírodných liečivých a prírodných minerálnych stolových vôd

Úroveň obce

Pri formulácii zásad a pravidiel zeleň je potrebné rozlišovať medzi obcami mestského typu a obcami vidieckeho typu. Medzi hlavné odlišnosti bude dôležitosť plôch zelene s odlišnou prevládajúcou funkciou (environmentálne funkcia, spoločenská, estetická a pod.). Všeobecné zásady umiestnenia zelene na území:

- rešpektovať charakter zelene v sídle,
- dostupnosť zelene a hierarchizácia jednotlivých plôch zelene (od plôch zelene s celomestským významom po zonálnu úroveň)
- sledovať koncepciu prepojenosti plôch zelene medzi sebou a s krajinnou zeleňou
- podporovať revitalizáciu zanedbaných, opustených, neupravených rozsiahlych výrobných areálov a opustených rekreačných zariadení a pod.
- zohľadniť potreby krátkodobej rekreácie obyvateľov ako aj celkový rozsah rekreačného užívania,
- zohľadniť stav mikroklímy a životného prostredia v sídle
- zohľadniť rozsah predpokladaných dopadov zmeny klímy (zvýšenie teploty, letných horúčav, potreba zadržavania vody v sídle a pod.) sa musia premietnuť aj do určenia tzv. stabilizovaného územia, ktorým sú plochy alebo územie, na ktorých sa musí zachovať súčasná priestorová a funkčná skladba alebo súčasná krajinná štruktúra, ale aj do návrhu funkčnej regulácie (povolená a zakázaná funkcia), ako aj do priestorovej regulácie.
- v rámci verejných priestorov (priestranstvá, námestia a pod) podporovať zastúpenie zelene aj v netradičných formách (vegetačné steny, vegetačné stredové deliace pásy..)
- pri výsadbe dbať na vhodný sortiment drevín so zohľadnením meniacich sa klimatických podmienok
- umožniť zadržavanie (retenciu) a infiltráciu dažďových vôd na jednotlivých plochách zelene
- pri uplatnení vysokej zelene, zeleň považovať za kompozičné a dominantné prvky urbanistickej štruktúry mesta,
- vytvárať podmienky na výsadby izolačnej zelene pri výrobných areáloch, resp. medzi funkčnými územiami rôzneho charakteru (bývanie - výroba
- vytváranie parkových lesov s cieľom umožnenia krátkodobej rekreácie obyvateľov miest
- podporovať „zelené cesty“ (greenways)
- ochrana a dotváranie kultúrnej krajiny (krajinného rázu) a jej prvkov (napr. alejí, medzí apod.) ale i ostatnej plošnej, líniovej a bodovej zelene
- ochrana krajinskej zelene a brehových porastov
- ochrana a návrh nových častí územného systému ekologickej stability a ďalších plôch a línii zelene v krajine, ktoré by mali byť vzájomne byt vzájomne previazané

- vytvárať podmienky pre výsadbu izolačnej a hygienickej zelene v okolí hospodárskych dvorov, výrobných areálov, osobitne z estetického hľadiska formou výsadby vzrastlých stromov po obvode prevádzok
- koncipovať zeleň na centrálnom námestí so spoločenskou a sociálnou funkciou
- zohľadniť rozsah predpokladaných dopadov zmeny klímy (potreba zadržiavania vody v krajine, ochrany pred záplavami pod.)

Limity a ochrana

- zabezpečenie ochrany prvkov miestneho územného systému ekologickej stability (biocentier, biokoridorov a interakčných prvkov miestneho významu)
- zachovanie a udržiavanie hodnotnej historickej krajinnej štruktúry sídla
- rešpektovanie podmienok ochrany biodiverzity formou vhodného výberu kostrových drevín
- rešpektovanie environmentálnej funkcie zelene a ochrany prírody na územiach európskej sústavy chránených území a územiach národnej sústavy
- na území osobitne chránených krajinných oblastí a NATURA 2000 dodržiavanie vhodného pomeru funkcie ochrany prírody s ostatnými funkciami zelene, ako napr. rekreačnou funkciou

Úroveň zóny

Zásady a pravidlá pre úroveň zóny vyplývajú z právnych predpisov, noriem platných v SR, ako aj z predpokladaného vývoja, trendov a výziev. Systém zelene na úrovni zóny musí vytvárať predpoklady pre kvalitné funkčné využitie v súlade s charakterom zóny. Zároveň by mal systém zelene na zonálnej úrovni napomáhať pri riešení niektorých vybraných problémov, ako napr. potreba zadržiavania vody v sídle, zlepšenie mikroklimy, ochrana biodiverzity a pod.

Všeobecné zásady umiestnenia zelene na území zóny:

- sledovať koncepciu prepojenosti plôch zelene na zonálnej úrovni ako aj s napojením na zeleň sídla
- zohľadniť dostupnosť plôch zelene na zonálnej úrovni
- zohľadniť stav mikroklimy a životného prostredia v danej zóne
- pri výsadbe dbať na vhodný sortiment drevín so zohľadnením meniacich sa klimatických podmienok
- zohľadniť rozsah predpokladaných dopadov zmeny klímy (zvýšenie teploty, letných horúčav, potreba zadržiavania vody v sídle a pod.)
- v rámci verejných priestorov (priestranstvá, námestia a pod.) podporovať zastúpenie zelene aj v netradičných formách (vegetačné steny, vegetačné stredové deliace pásy..)
- umožniť zadržiavanie (retenciu) a infiltráciu dažďových vôd na jednotlivých plochách zelene, rešpektovať index maximálnej nepriepustnosti,
- pri uplatnení vysokej zelene, zeleň považovať za kompozičné a dominantné prvky urbanistickej štruktúry mesta

Limity a ochrana

- pri výsadbe drevín rešpektovať ochranné pásma inžinierskych sietí

- rešpektovanie podmienok ochrany biodiverzity formou vhodného výberu kostrových drevín
- stromy sa vysádzať 1 m od okraja chodníka pri vozovke a vzdialenosť medzi jednotlivými stromami je podľa veľkosti ich koruny 5 m až 10 m. Vzdialenosť prvého stromu na rohu ulice by mala byť najmenej 10 m od začiatku ulice, vzdialenosť od vjazdov do objektov 2,5 m a vzdialenosť stromu od stožiarov verejného osvetlenia najmenej 3 m.

F.5.4 Použité podklady

Právne predpisy

- Zákon č.50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov (Stavebný zákon)
- Zákon č.539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja
- Zákon č.24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie,
- zákon č.543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny
- Vyhláška č.55/2001 o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii – všeobecne o územných plánoch miest a obcí, resp. ich častí (zóny)
- zákon SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov Národný
- Zákon č.364/2004 Z. z. o vodách (vodný zákon)
- Zákon č.219/2008 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy
- Zákon. č.205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí
- Zákon č. 326/2005Z. z. o lesoch,
- zákon č.49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu
- Vyhláška č. 532/2002 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu
- Zákon č. 135/1961 Zb. o pozemných komunikáciách (cestný zákon) v znení neskorších predpisov
- Vyhláška č. 27/2003, ktorou sa vykonáva zákon o ochrane prírody a krajiny
- Dohovor o krajine

Literatúra

- BRAMLEY, H., HUTSON, J., TYERMAN S.D.,. 2003. Floodwater infiltration through root channels on a sodic clay floodplain and the influence on a local tree species Eucalyptus largiflorens. Plant and Soil. 253(1): s. 275-286. In Bartens, J., The Mersey Forest Team, 2009. Green Infrastructure and Hydrology, jun 2009.
- BEALEY, W.J. et al. 2007. Estimating the reduction of urban PM10 concentrations by trees within an environmental information system for planners, Journal of Environmental Management 85, s. 44–58.
- BOWLER, D. et al. 2010. Urban greening to cool towns and cities: A systematic review of the empirical evidence In Landscape and Urban Planning, Volume 97, Issue 3, 15 September 2010, s. 147–155
- Barcelona City Council, 2010. Parks and Gardens database [online]. In EEA, 2010. The European environment | State and outlook 2010, Thematic assessment, Urban environment, s.16.
- [cit. 2012-03-20] Dostupné na internete:
http://w3.bcn.es/XMLServeis/XMLHomeLinkPI/0,4022,375670355_376776313_3,00.html
- BUILDING NATURAL VALUE FOR SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT : The green infrastructure valuation toolkit user guide [online]. s. 23 [cit. 2012-01-18] Dostupné na internete:
http://www.greeninfrastructurenw.co.uk/resources/Green_Infrastructure_Valuation_Toolkit_UserGuide.pdf,
- CABE (Commission for Architecture and the Built Environment and the Greater London Authority), 2004. Does Money Grow on Trees? [online]. [cit. 2011-04-10] Dostupné na internete:
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/files/does-money-grow-on-trees.pdf>
- CABE (Commission for Architecture and the Built Environment and the Greater London Authority), 2009. Open space strategies - Best practice guidance Published in 2009 [online]. [cit. 2010-04-18] Dostupné na internete:
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/files/open-space-strategies.pdf>
- CALDER, I., et al. 2008. Woodland actions for biodiversity and their role in water management. Woodland Trust. In Bartens, J., The Mersey Forest Team, 2009. Green Infrastructure and Hydrology, jun 2009.

- CARR, S., A. LANE 1993. *Practical Conservation: Urban Habitats*. The Open University, Hodder and Stoughton, London, UK
- CERMÁK, J., et al. 2000. Urban tree root systems and their survival near houses analyzed using ground penetrating radar and sap flow techniques. *Plant and Soil*. 219(1/2): s. 103-116. In Bartens, J., The Mersey Forest Team, 2009. *Green Infrastructure and Hydrology*, jun 2009.
- CHANG et al, 2007. „A preliminary study on the local cool-island intensity of Taipei city parks, in " *Landscape and Urban Planning* 80(4): 386-395.). In *Building natural value for sustainable economic development : The green infrastructure valuation toolkit user guide* [online]. [cit. 2011-03-10] Dostupné na internete: http://www.greeninfrastructurenw.co.uk/resources/Green_Infrastructure_Valuation_Toolkit_UserGuide.pdf
- DONOVAN, R., et al 2005. Development and application of an urban tree air quality score for photochemical pollution episodes using the Birmingham, United Kingdom, area as a case study. *Environ. Science Technology* 39, 673–6738.
- EAMUS, D. et al. 2005: Ecosystem services: an ecophysiological examination, Turner review No. 9 *Australian Journal of Botany* 53(1) 1–19
- EEA, 2009: Ensuring quality of life in Europe's cities and towns, Tackling the environmental challenges driven by European and global change
- EEA, 2010a. The European environment | State and outlook 2010, Thematic assessment, Adapting Climate Change p. 4.
- EEA, 2010b. The European environment | State and outlook 2010, Thematic assessment, Urban environment, s.12.
- EEA, 2010c. EEA Fast Track Service Precursor on Land Monitoring — Degree of soil sealing 100m (reference year 2006). In EEA, 2010. The European environment | State and outlook 2010, Thematic assessment, Urban environment, s.16.
- EEA, 2010d. The European environment – State and outlook 2010, Synthesis, s. 39.
- ELLAWAY, A et al., 2005. Graffiti, greenery and obesity in adults: secondary analysis of European cross sectional survey'. In *British Medical Journal*,331: s. 611–612.
- EDINBURGH OPEN SPACE STRATEGY, 2010 [online], [cit. 2011-01-20] Dostupné na internete: http://www.edinburgh.gov.uk/downloads/file/2016/open_space_strategy
- FOREST RESEARCH, 2010: Benefits of green infrastructure, Report, [online], [cit. 2012-01-20] Dostupné na internete: [http://www.forestry.gov.uk/pdf/urgp_benefits_of_green_infrastructure_main_report.pdf/\\$FILE/urgp_benefits_of_green_infrastructure_main_report.pdf](http://www.forestry.gov.uk/pdf/urgp_benefits_of_green_infrastructure_main_report.pdf/$FILE/urgp_benefits_of_green_infrastructure_main_report.pdf)
- GEHL, J. 2010. Život mezi budovami-Užívání veřejných prostranství, Nadace Partnerství Brno, 2000, ISBN 80-85834-79-0
- GILL, S.E. et al, 2007. Adapting Cities for Climate Change: The Role of the Green Infrastructure. In *Built Environment* vol. 33 No. 1.
- GREEN INFRASTRUCTURE AND HYDROLOGY, 2009 [online], [cit. 2012-01-20] Dostupné na internete: http://www.ukcip.org.uk/wordpress/wp-content/PDFs/LA_pdfs/GI_Hydrology.pdf
- HANDLEY, 2010. University of Manchester workshop w/ Handley, Gill et al, April 2010. In *Building natural value for sustainable economic development : The green infrastructure valuation toolkit user guide* [online]. [cit. 2011-03-20] Dostupné na internete: http://www.greeninfrastructurenw.co.uk/resources/Green_Infrastructure_Valuation_Toolkit_UserGuide.pdf, p. 24.
- HEISLER, Energy savings with trees, 1986 and Jones (2003) cited in *Landscape consultants* (2004). In *Building natural value for sustainable economic development : The green infrastructure valuation toolkit user guide* [online]. [cit. 2011-03-20] Dostupné na internete: http://www.greeninfrastructurenw.co.uk/resources/Green_Infrastructure_Valuation_Toolkit_UserGuide.pdf.
- HUDEKOVÁ, Z., 2012a. Ochrana biodiverzity vurbanizovanom prostredí In *Urbanita*, [online]. [cit. 2012-04-22] Dostupné na internete:<http://www.urbion.sk/ochrana-biodiverzity-v-urbanizovanom-prostredi/>
- JIM, C.Y. ,CHEN, W.Y. 2003. Assessing the ecosystem service of air pollutant removal by urban trees in Guangzhou, *Journal of Environmental Management* 88, 665–676
- KOHÉZNA POLITIKA NA PODPORU RASTU A ZAMESTNANOSTI, Strategické usmernenie Spoločenstva na roky 2007-2013, ISBN 92-79-03489-8, str.29
- KRATOCHVÍL, P. 1996. Město jako kulturnífenomén In Halík, P. et al. *Architektura a něsto*. Academia, Praha 1996

- KUO, F et al. 2001. Views of nature and self-discipline: evidence from inner city children , Press University of Illinois Urbana-Champaign, U.S.A, Journal of Environmental Psychology (2001) 21 [online]. [cit. 2012-02-10] Dostupné na internete: http://lhl.illinois.edu/girls_self-discipline.htm
- KUO, F et al. 2001: Does Vegetation Reduce Crime? In ENVIRONMENT AND BEHAVIOR, Vol. 33 No. 3, May 2001 343-367 [online]. [cit. 2012-02-10] Dostupné na internete: <http://www.outdoorfoundation.org/pdf/EnvironmentAndCrime.pdf>
- LAPIN, M, et al. 1986. Klíma mesta (tepelný ostrov). In: Antropogenní změny přírodního a životního prostředí z hlediska bioklimatologie, IX. Čs. bioklimatologická konference v Karlových Varech, 7. - 10. 10. 1985, s. 161-169.
- LANGNER, M. 2011. Measurement of particle deposition to urban vegetation In ELCA [online]. [cit. 2011-10-10] Dostupné na internete: <http://www.elca.info/elca-forschungsworkshop-2011.aspx#>
- LYNCH, K.,1960. The image of the city, MID Press, Cambridge MASS
- LOVASI, G., QUINN, J., NECKERMAN, K., PERZANOWSKI, M. & RUNDLE, A. (2008) Children living in areas with more street trees have lower prevalence of asthma. Journal of Epidemiology & Community Health, 62(7), pp. 647
- MACHOVEC, J., 2002 : Dusledky globálných klimatických zmen na sadovnicku tvorbu ve mestech in Sídlo, park krajina, zborník referátov. 2002 ISBN 80-8069-170-3
- MACHOVEC, J., 1982: Sadovnická dendrologia. SPN Praha. s.107
- MITCHELL, R., MAHER, B.A. (2009) Evaluation and application of biomagnetic monitoring of traffic derived particulate pollution. Atmospheric Environment 43, 2095–2103.
- MEA, 2005. Ecosystems and human well-being: Synthesis, [online]. [cit. 2010-02-10]. Dostupné na internete:<http://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf>
- NADACE PARTNERSTVÍ, (2011) Kvalitní veřejné prostory, Metodika tvorby a obnovy veřejných prostranství, 1.vyd., Brno Nadace Partnerství
- NADACE PARTNERSTVÍ 2003: Utváření místa, Příručka k vyvrtání kvalitních veřejných prostranství, Project for Public Spaces, Inc., s.12
- NISHIMURA, et al., 1998. Novel water facilities for creation of comfortable urban micrometeorology.Solar Energy 64, 197–207
- NORTHWEST, 2010. Green Infrastructure: How and where can where it help the Northwest mitigate and adapt the climate change, June 2010, s. 16
- NOWAK, 1994. Chicago's urban forest ecosystem: results of the Chicago urban forest climate project. In Building natural value for sustainable economic development : The green infrastructure valuation toolkit user guide [online]. [cit. 2011-02-10]. Dostupné na internete: http://www.greeninfrastructurenw.co.uk/resources/Green_Infrastructure_Valuation_Toolkit_UserGuide.pdf, s. 22.
- NOWAK, D.J. 1994. Air pollution removal by Chicago's urban forest. In: McPherson, E.G, D.J.
- Nowak and R.A. Rowntree. Chicago's Urban Forest Ecosystem: Results of the Chicago
- Urban Forest Climate Project. USDA Forest Service General Technical Report NE-186.s. 63-81
- PEJCHAL, M. 2009. Použití dřevin v zahradní a krajinářské tvorbě z pohledu možných klimatických změn. In Strom pro život – život pro strom VIII :Stromy v sídlech – aktuální poznatky. Praha : Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2009, s. 40 – 44. ISBN 978-80-86950-06-8
- REACHER, M. et al, 2004. Health impacts of flooding in Lewes : a comparison of reported gastrointestinal and other illness and mental health in flooded and nonflooded households. In EEA 2010, | State and outlook 2010, Thematic assessment Urban environment s.13.
- REBSTOCK, M., et al. 2011. Methodology Action Plan for good planning and designing of urban open spaces, REC Slovakia, ISBN 978-80-89320-06-6
- REHÁČKOVÁ, T.,- PAUDITŠOVÁ, E.2006. Vegetácia v urbánnom prostredí. 1. vyd. Bratislava: CICERO, s.r.o., 2006, ISBN 80-96914-1-1
- SHAFTOE, H. 2008: Convivial urban spaces:creating effective public space, Earthscan London, ISBN 978-1-84407-388-7
- STILES, R. 2010. A Guideline For Making Space : Joint Strategy : Activity 3.3 [online].
- [cit. 2010-05-10] Dostupné na internete: http://www.urbanspaces.eu/files/JOINT_STRATEGY_makingSpace.pdf , s.10
- SQW, 2007. Valuing the benefits of cycling. A report to Cycling England, May 2007 [online]. [cit. 2011-04-10] Dostupné na internete: <http://www.dft.gov.uk/cyclingengland/site/wp-content/uploads/2008/08/valuing-the->

benefits-of-cycling-full.pdf . In Green Infrastructure: How and where can where it help the Northwest mitigate and adapt the climate change. s.32.

- ŠILHÁNKOVÁ, V.2003. Verejné prostory v ÚP procese, VUT v Brně, FE, 2003
- TOWN AND COUNTRY PLANNING ASSOCIATION, 2008: The essential role of green infrastructure: eco-towns green infrastructure worksheet Eco-towns Green Infrastructure Worksheet, Advice to Promoters and Planners, September 2008, [online]. [cit. 2010-10-10] Dostupné na internete: http://www.tcpa.org.uk/data/files/etws_green_infrastructure.pdf
- TOWARDS A LOCAL SUSTAINABILITY PROFILE REPORT 2003. European Common Indicators Ambiente Italia Research Institute, European Commission, 2002-03
- TISSUE,TRENDS AND INDICATORS FOR MONITORING the EU Thematic Strategy on Sustainable Development of Urban Environment (TISSUE), REPORT 2005. CEMR – Council of European Municipalities and Regions
- THE SCOTTISH EXECUTIVE CENTRAL RESEARCH UNIT, 2001: Rethinking open space open space provision and management: a way forward,. Kit Campbell Associates. Edinburgh
- [online]. [cit. 2009-11-10] Dostupné na internete: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/156814/0042172.pdf>
- THOMAS, P., 2000. Trees: Their Natural History. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press. In Bartens, J., The Mersey Forest Team, 2009. Green Infrastructure and Hydrology, jun 2009.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division 2008. online version [online]. [cit. 2012-02-10] Dostupné na internete: <http://www.un.org/esa/population/publications/wup2007/2007wup.htm>.
- URBION, 2010. Štandardy minimálnej vybavenosti obcí : Metodická príručka pre obstarávateľov a spracovateľov územnoplánovacej dokumentácie. AKTUALIZÁCIA. Bratislava. 2010.
- URBAN AIR QUALITY, REPORT, apríl 2012, The Woodland Trust, Kempton Way, Grantham, Lincolnshire NG31 6LL, [online]. [cit. 2012-5-15]. Dostupné na woodlandtrust.org.uk
- VELARDE, M. D.; FRY, G. AND TVEIT, M., 2007. 'Health effects of viewing landscapes: landscape types in environmental psychology'. Urban Forestry & Urban Greening 6: s. 199–212
- WERNER,P. ZAHNER, R.: Biologische Vielfalt and Stadte, 2009
- WHYTE, W. (1980) The Social of SmallUrban spaces. Project for public spaces, New York
- WORPELE, K., GREENHALGH L.,1996. The freedom of the city.Demos, London
- XIAO, Q., MCPHERSON, E., 2002. Rainfall interception by Santa Monica's municipal urban forest. Urban Ecosystems. 6: p. 291-302. In Bartens, J., The Mersey Forest Team, 2009. Green Infrastructure and Hydrology, jun 2009.

F.6 Funkčná zložka Rekreačia

F.6.1 Charakteristika funkčnej zložky Rekreačia

V územnoplánovacej praxi nie je poloha riešenia rekreácie jednoznačne určená. Ide o skutočnosť, že časť nárokov na rekreáciu sa zahŕňa pod funkčnú zložku občianska vybavenosť – „telovýchova a šport“, resp. „školsťvo“ ako aj pod funkčnú zložku zeleň. Táto časť rekreácie má charakter každodennej resp. krátkodobej rekreácie a spravidla je lokalizovaná v rámci zastavaného územia obce, resp. jej častí. Z toho dôvodu nie je možné jednoznačne vyjadriť hranicu, medzi rekreáciou a športom. Potreba riešenia rekreácie ako samostatnej funkčnej zložky vyplýva zo značných plošných nárokov rekreačno-športovej vybavenosti, ktoré sa výrazne prejavujú tak na regionálnej ako aj obecnej úrovni.

Termín rekreácia bol prvý krát použitý v Aténskej charte (CIAM v roku 1933), v ktorej bolo deklarovane, že formu mesta určujú jeho primárne funkcie – bývanie, práca a **rekreácia**.

Rekreácia plní nevyhnutnú zdravotnú a preventívnu funkciu v životnom režime obyvateľstva, je charakterizovaná ako druh odpočinku alebo činnosti vo voľnom čase prispievajúcej k fyzickej a psychickej obnove energie človeka a k obohateniu jeho intelektu. Pripisuje sa jej aj významný prínos pre národné hospodárstvo vo forme služieb poskytovaných účastníkom cestovného ruchu²⁰⁴.

Rekreácia z urbanistického hľadiska predstavuje základnú funkčnú zložku obce, ktorá zabezpečuje priestor na realizovanie rôznych činností voľného času. V užšom ponímaní ide o plochy a zariadenia na vykonávanie činností prevažne fyzického charakteru ako napr. telovýchovné, športové a rekreačné, ktoré sa realizujú prevažne počas každodenného a koncom týždenného trávenia voľného času v rámci územia obce, resp. v jeho širšom území.

Používanie pojmu „rekreácia“ sa často prekrýva s pojmom „cestovný ruch“ (krátkodobý a dlhodobý CR). Veľmi zjednodušene sa dá povedať, že „rekreácia“ predstavuje skôr „pobyt“ na inom mieste, ako je trvalé bydlisko účastníka a „cestovný ruch“ (najnovšie často označovaný ako "turizmus") predstavuje „pohyb“ aj za účelom rekreácie.

Podľa definície Svetovej organizácie cestovného ruchu (WTO) sa pod cestovným ruchom rozumie činnosť ľudí, ktorí cestujú na prechodnú dobu do miesta mimo svojho bežného životného prostredia, pričom hlavný cieľ cesty je iný, ako vykonávanie zárobkovej činnosti v navštívenom mieste. Turizmus je súhrn aktivít osôb cestujúcich do miesta mimo obvyklého prostredia alebo bydliska po dobu kratšiu ako jeden súvislý rok za účelom trávenia voľného času, podnikania, alebo za inými účelmi. Bez ohľadu na to, či sa hovorí o cestovnom ruchu alebo turizme, vždy podstatnou zložkou by mal byť účastník cestovného ruchu (ako subjekt) a motivácia jeho cesty. Predpokladom uskutočnenia akejkoľvek formy turizmu je potenciál krajiny, jej ponuka, od ktorej závisí záujem klienta – turistu, rekreačanta.

Rekreácia a cestovný ruch je nielen sociálno-ekonomickým, ale aj priestorovým javom. Je preto objektom záujmu ekonomiky, sociológie, geografie, medicíny, psychológie, pedagogiky a územného plánovania.

²⁰⁴ Zásady a pravidla v územnom plánovaní, VÚVA Brno, URBION Bratislava, 1983

Z hľadiska územného plánovania má pre funkčnú zložku rekreácia najdôležitejšiu úlohu spolupôsobenie faktorov ako rozsah voľného času a rytmus jeho využívania, z čoho vyplýva základné členenie na tri hlavné typologicky odlišné druhy:

- Rekreácia každodenná (po pracovnom čase)
- Rekreácia krátkodobá – koncom týždňová (v dňoch pracovného voľna, min. deň – max. 4 dni)
- Rekreácia dlhodobá – pobytová

Každodenná rekreácia

Predstavuje druh rekreácie ako súčasť režimu pracovného dňa a slúži pre krátkodobé zotavenie po skončení zamestnania a vyučovania. Je úzko previazaná s bývaním a jeho sociálnym prostredím. Obmedzený rozsah voľného času si vyžaduje priamu väzbu na byt resp. bývanie, alebo v únosnej dostupnosti hromadnou dopravou. Podmienkou kvalitnej každodennej rekreácie je dostatočné množstvo plôch zelene. Dostatočné podmienky každodennej rekreácie zvyšujú kvalitu obytného prostredia v sídle.

Krátkodobá rekreácia

Je charakterizovaná ako forma krátkodobého zotavenia, ktorá je súčasťou pracovného týždňa a náplňou dní pracovného voľna s max. rozpätím 4 dni súvislého voľna, s ktorými súvisia vyššie nároky na zabezpečenie atraktivity rekreačnej ponuky. V rámci krátkodobej rekreácie má vysoké zastúpenie jednoduchá forma, ktorú preferuje časť spoločnosti žijúca v bytových domoch, prevažne s nižšími príjmami, staršie vekové skupiny a pod. Pri jednodennom trvaní je dostupnosť rekreačných lokalít závislá od hustoty hromadnej dopravy.

Dlhodobá, resp. pobytová rekreácia

Ide o spôsob dlhodobého zotavenia v rámci súvislého voľna, ktoré je väčšinou náplňou dovolenky pracujúcich a školských prázdnin detí. Požiadavky tejto formy rekreácie sa síce uplatňujú v rámci malého percenta celoročného voľného času, ale zato veľkým územným náporom sezónneho charakteru, náročnejšími požiadavkami na kvalitu prírodného prostredia, vybavenosť, dopravu, služby a klímu. Preto je dlhodobá rekreácia hlavnou funkciou cestovného ruchu. Otvorením hraníc sa diametrálne zmenila štruktúra tohto druhu rekreácie, úplne sa zmenili nároky a potreby, využíva sa prakticky po celý rok v destináciách so stabilnými klimatickými podmienkami.

Ťažiskové formy cestovného ruchu na Slovensku

V súlade so strategickým dokumentom „Nová stratégia rozvoja cestovného ruchu SR do roku 2013“ ťažiskovými formami cestovného ruchu, pre ktoré má Slovensko najlepšie predpoklady a ktoré treba v priebehu najbližších rokov prednostne podporovať, rozvíjať a skvalitňovať, sú:

- Letná turistika a pobyt pri vode
- Kúpeľný a zdravotný cestovný ruch
- Zimný cestovný ruch a zimné športy
- Mestský a kultúrno-poznávací cestovný ruch
- Vidiecky cestovný ruch a agroturistika

Letná turistika a pobyt pri vode

Letná turistika a pobyt pri vode predstavuje najúčinnější spôsob reprodukcie pracovnej sily. Táto forma cestovného ruchu je podmienená klimatickými a prírodnými podmienkami (letná turistika), ale aj fyzickou náročnosťou (horolezectvo, kanoistika), či záujmovou činnosťou (napr. cyklistika, mototuristika, vodná turistika, plávanie, paragliding, pešia horská turistika, atď.)

Kúpeľný a zdravotný cestovný ruch

Kúpeľný cestovný ruchu predstavuje komplex základných a doplnkových služieb, ktoré sú poskytované kúpeľným zariadením svojim klientom.

Kúpeľný cestovný ruch definuje J Oriška ako „*formu cestovného ruchu, ktorá si vyžaduje existenciu kúpeľných zariadení využívajúcich prírodné liečivé zdroje – liečivé vody, žriedelné plyn, emanácie a klimatické podmienky*“²⁰⁵

Kúpeľný cestovný ruch sa v porovnaní s rekreačným, horským či poznávacím turizmom vyznačuje určitými špecifickými črtami. Výrazne prevažujúcou motiváciou jeho účastníka sú liečebné dôvody zamerané na zlepšenie jeho zdravotného stavu.

Zimný cestovný ruch a zimné športy

Zimný cestovný ruch a zimné športy predstavuje takú formu rekreácie a cestovného ruchu, ktorá je viazaná na zimnú sezónu a podmienená klimatickými a prírodnými podmienkami. Z hľadiska charakteru a spôsobu prevádzky patrí medzi zariadenia areálového typu. Vzhľadom na lokalizáciu týchto zariadení v dotyku alebo v chránených územiach prírody a ich náročné prevádzkovanie (zjazdové a bežecké trate, vleky, umelé zasnežovanie a pod), je nevyhnutné sledovať únosnosť krajiny a princípy trvalej udržateľnosti.

Mestský a kultúrno-poznávací cestovný ruch

Mestský cestovný ruch predstavuje každú formu pobytu návštevníkov v meste, ktorého hlavným cieľom je zážitok. Môže byť motivovaný pracovne (obchodný, veľtržný, kongresový) alebo turisticky (kultúrny, vzdelávací, nákupný, zdravotný, návšteva príbuzných alebo známych). Pre mestá je to príležitosť prezentovať kultúrne dedičstvo, organizované podujatia a primerane ekonomicky ich zhodnocovať. Zabezpečenie rozvoja mestského cestovného ruchu by malo byť predovšetkým úlohou mestských úradov vychádzajúc pritom z vlastných koncepcií rozvoja.

Vidiecky cestovný ruch a agroturistika

Vidiecky cestovný ruch možno definovať ako využívanie voľného času na vidieku rôznymi rekreačnými činnosťami s možnosťou ubytovania v rodinách, vo vidieckych domoch alebo v účelových komerčných ubytovacích zariadeniach postavených v tomto prostredí. V princípe ide o poznávanie života na vidieku.

Agroturistika alebo agroturizmus je špecifický spôsob trávenia voľného času. Ide o turistiku v typických vidieckych podmienkach, niekedy spojenú s dobrovoľnou prácou v poľnohospodárstve (ktorá môže byť spojená s pokrytím časti nákladov na pobyt) alebo napodobňovaním tradičných (alebo sú-

²⁰⁵ Oriška, J.: Technika služieb cestovného ruchu. Nitra: Optima, 1994, s. 128 a Služby cestovného ruchu, Banská Bystrica: Trian, 1998, s. 260

časných) vidieckych prác a zvykov. Návšteva vinárskych pivníc spojená s prehliadkou viníc, výroby vína a jeho konzumáciou možno považovať tiež za agroturistiku.

Regionalizácia CR

V roku 2005 bola vypracovaná Regionalizácia cestovného ruchu v SR²⁰⁶, ktorá špecifikuje a vyhodnocuje prírodný, kultúrny a historický potenciál jednotlivých turistických regiónov v SR z hľadiska jeho využiteľnosti a priorít pre jednotlivé aktivity a formy CR. Hodnotí ich využiteľnosť z krátkodobého a dlhodobého hľadiska. Regionalizácia CR špecifikovala 21 regiónov, pričom vytvorila štyri kategórie regiónov podľa ich významu: medzinárodný, národný, nadregionálny a regionálny.

- Bratislavský región cestovného ruchu ("Bratislavský región")
- Podunajský región cestovného ruchu ("Podunajsko")
- Záhorský región cestovného ruchu ("Záhorie")
- Dolnopovažský región cestovného ruchu ("Dolné Považie")
- Strednopovažský región cestovného ruchu ("Stredné Považie")
- Severnopovažský región cestovného ruchu ("Severné Považie")
- Nitriansky región cestovného ruchu ("Nitriansky región")
- Hornonitriansky región cestovného ruchu ("Horná Nitra")
- Oravský región cestovného ruchu ("Orava")
- Turčiansky región cestovného ruchu ("Turiec")
- Horehronský región cestovného ruchu ("Horehronie")
- Pohronský región cestovného ruchu ("Pohronie")
- Ipeľský región cestovného ruchu ("Poiplie")
- Gemerský región cestovného ruchu ("Gemer")
- Liptovský región cestovného ruchu ("Liptov")
- Tatranský región cestovného ruchu ("Tatry")
- Spišský región cestovného ruchu ("Spiš")
- Košický región cestovného ruchu ("Košický región")
- Šarišský región cestovného ruchu ("Šariš")
- Hornozemplínsky región cestovného ruchu ("Horný Zemplín")
- Dolnozemplínsky región cestovného ruchu ("Dolný Zemplín")

V Novej stratégii rozvoja cestovného ruchu, sa z pohľadu možného usmerňovania procesu turizmu navrhli regióny turizmu, ktoré sledujú prírodné a civilizačné danosti, ako aj možnosti zapojenia turizmu do celkového sociálno-ekonomického rozvoja príslušného územia. Tieto regióny boli na základe potenciálu podmienok a významu pre turizmus rozdelené do piatich kategórií:

1. kategória: medzinárodného významu
2. kategória: národného významu
3. kategória: nadregionálneho významu
4. kategória: regionálneho významu
5. kategória: územia v regióne vyššej kategórie ako príslušný región

²⁰⁶ Ústav turizmu s.r.o.

Rozvoj cestovného ruchu a dôraz na jeho dôležitú úlohu pri regionálnom rozvoji a využití potenciálu bol z polohy štátu zaradený medzi oblasti verejného záujmu, pričom bol právne zakotvený v zákone č. 91/2010 Z. z o podpore cestovného ruchu, vrátane inštitucionalizácie odvetvia cestovného ruchu.

Priestorové hľadisko rekreácie a cestovného ruchu

Pri tvorbe funkčno-priestorového systému rekreácie a cestovného ruchu sa vychádza z regionálnej úrovne vzhľadom na skutočnosť, že v regióne rekreácia a turizmus tvoria ucelený systém, viazaný na jeho celkový sociálno-ekonomický rozvoj. Z koncepčného hľadiska sú dôležité tri druhy rekreačno-turistických území ako skladobné územné jednotky v území²⁰⁷:

- rekreačné územné celky,
- územné celky vidieckeho turizmu,
- rekreačné záujmové územia väčších miest.

Rekreačné územné celky sú založené na prepojení viacerých rekreačných priestorov, pričom nemusí ísť o súvislé rekreačné územie. Vytvárajú sa na základe určitého motivačného prvku.

Územné celky vidieckeho turizmu sú perspektívnym územím podmieneným potenciálom využitia osídlenia pre rekreáciu a turizmus na základe rôznych daností.

Rekreačné záujmové územie väčších miest slúži koncomtýždňovej rekreácie väčších miest. Podstatný je vzťah vysielajúceho sídla a prijímacieho rekreačného cieľa. Tieto tri druhy území sa môžu navzájom prelínať.

Okrem týchto druhov území sa uplatňujú jednotlivé samostatné prvky rôznej hierarchickej úrovne ako rekreačné priestory a útvary, liečebné kúpele, obce a lokality s funkciou turizmu, ako aj mestá – zdroje záujmu o rekreáciu.

Tab. 41 Kapacity ubytovacích zariadení v SR

	Slovenská republika				
	Počet návštevníkov v zariadeniach	prenocovaní v ubyt. zariadeniach	Počet ubytovacích zariadení	Počet návštevníkov v ubyt. zariadeniach	Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach
1999			1 898	2 798 400	102 741
2001	11 319 092		2 275	3 160 748	171 828
2002	12 306 192		2 398	3 446 442	173 534
2003	12 058 956		2 509	3 373 540	175 280
2004	10 748 537		2 519	3 244 485	177 883
2005	10 732 754		2 446	3 428 083	176 253
2006	11 137 565		2 490	3 583 879	161 196
2007	11 566 632		3 182	3 777 754	181 258
2008	12 464 104		3 434	4 082 645	187 698
2009	10 391 069		3 292	3 381 354	187 050
2010	10 367 330		3 126	3 392 361	183 898

Zdroj: ŠÚ SR

²⁰⁷ KURS 2001 v znení zmien a doplnkov

Z hľadiska regionálneho výkonu cestovného ruchu od roku 1999 najvyššiu návštevnosť vykazuje Žilinský kraj nasleduje Prešovský kraj, Banskobystrický kraj, Košický kraj a ostatné kraje. Túto skutočnosť možno vysledovať z nasledujúcej tabuľky vývoja ubytovacích kapacít jednotlivých regiónov od roku 1999 až do roku 2010.

Tab. 42 Počet ubytovacích zariadení podľa krajov

Ubytovacie zariadenie spolu	Počet ubytovacích zariadení										
	1999	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bratislavský kraj	127	158	159	175	167	158	162	188	199	198	197
Trnavský kraj	132	136	141	150	155	152	154	213	218	212	208
Trenčiansky kraj	141	187	209	219	217	209	211	274	275	271	253
Nitriansky kraj	130	163	156	171	167	169	179	241	267	282	270
Žilinský kraj	517	621	641	684	688	646	650	872	988	895	826
Banskobystrický kraj	250	364	377	375	375	372	389	465	483	473	436
Prešovský kraj	430	436	462	477	471	449	464	572	625	605	585
Košický kraj	171	210	253	258	279	291	281	357	379	356	351
Spolu	1 898	2 318	2 398	2 509	2 519	2 446	2 490	3 182	3 434	3 292	3 126

Zdroj: ŠÚ SR

F.6.2 Trendy vývoja funkčnej zložky Rekreačia

Strategickým cieľom rozvoja CR podľa Novej stratégie rozvoja cestovného ruchu SR do roku 2013 (schválená Uznesením vlády SR č. 417 z 9. mája 2007) je zvyšovať jeho konkurencieschopnosť lepším využívaním potenciálu, so zámerom vyrovnávania regionálnych disparít a zabezpečenia udržateľného rozvoja cestovného ruchu v oblasti hospodárskej, sociálnej i environmentálnej.

Nová stratégia rozvoja cestovného ruchu SR vychádza z obnovenej politiky európskeho cestovného ruchu s názvom „**Posilnenie partnerstva v európskom turizme**“. Jej hlavným cieľom je zvyšovať konkurencieschopnosť európskeho cestovného ruchu a vytvárať vyšší počet lepších pracovných miest pri súčasnom zabezpečovaní trvalo udržateľného rastu cestovného ruchu v rámci Európy. V rámci politiky boli prijaté opatrenia, s cieľom zabezpečenia budúcnosti európskeho cestovného ruchu z hľadiska trvalo udržateľného rozvoja a konkurencieschopnosti prostredníctvom zlepšenia informovanosti, vzdelávania, kvality a využívania nových technológií. Medzi navrhovanými opatreniami má popredné miesto otázka trvalo udržateľného rozvoja cestovného ruchu, preto bola do praxe zavedená **Európska agenda 21 pre cestovný ruch**.

Strategická orientácia cestovného ruchu musí byť zameraná na jeho dlhodobú udržateľnosť pri rešpektovaní nielen vnútorných rozvojových podmienok, ale aj vonkajšieho ekonomického, technologického i ekologického prostredia. V súvislosti s naplnením cieľov Lisabonskej stratégie uvedených v dokumente „Integrované pravidlá pre rast a zamestnanosť“, ktorý je jeden z hlavných „lisabonských“ nástrojov koordinácie hospodárskych politík členských štátov EÚ, a vzhľadom na veľmi vysoký podiel malého a stredného podnikania (MSP) v sektore cestovného ruchu, je potrebné viac pozornosti venovať ich podpore, využívajúc pritom aj prostriedky štrukturálnych fondov EÚ.

Zmeny v demografickej štruktúre významne ovplyvnili a budú ovplyvňovať oblasť rekreácie. Nárast počtu starších ľudí (vo veku 65 rokov a viac) má stúpajúcu tendenciu. Predpokladá sa, že cestujúcich

za účelom rekreácie bude v oveľa vyššej miere ako v minulosti. Najvýznamnejší nárast sa očakáva v oblasti kúpeľnej a zdravotnej rekreácie, ako aj poznávacieho turizmu založeného na kultúrnom a prírodnom dedičstve. Objavujú sa nové, prudko sa rozvíjajúce destinácie ponúkajúce inovovane produkty a služby.

Za najrýchlejšie expandujúci segment CR sa považuje mestský cestovný ruch, ktorý je spojený s víkendovými pobytmi v mestách ako tretej a štvrtej dovolenky. Európske trendy ukazujú pokles návštevnosti veľkých miest v prospech malých miest a nových destinácií, avšak osobitné postavenie si zachovávajú hlavné mestá.

Trendy rozvoja rekreácie a cestovného ruchu sú vyvolané aj zmenami v myslení ľudí. V súčasnosti je badať odklon od „megahotelov s all inclusive“ a návrat k tradičným hodnotám, korešpondujúcim s myšlienkou udržateľného rozvoja, a uvedomenie si zodpovednosti za krajinu ako takú.

Medzi najperspektívnejšie oblasti turizmu aj z hľadiska starnutia populácie patrí kúpeľníctvo. Trendom slovenského kúpeľníctva je skracovanie pobytov v kúpeľoch. Kedysi kúpeľná liečba trvala 21 dní pre dospelých a 28 dní pre deti. Dnes sú v ponuke kúpeľných zariadení aj týždňové, päťdňové a víkendové pobyty. Do popredia sa čoraz viac dostávajú wellness pobyty v kúpeľoch. Wellness je už v súčasnosti súčasťou životného štýlu mnohých ľudí. Vzhľadom na skutočnosť, že obyvateľstvo si čím ďalej tým viac uvedomujú dôležitosť zdravia, dopyt po kúpeľných, wellness, fitness produktoch a aktívnej dovolenke bude mať stúpajúcu tendenciu.

Komplex aquaparku a kúpeľných zariadení v centrálnom priestore mesta Turčianske Teplice²⁰⁸

Medzi trendové formy aktívneho trávenia voľného času patrí zvyšujúci sa záujem o golf. Ide o formu náročnú na územie (plochy väčšie ako 50 ha), pričom v konečnom dôsledku uspokojuje len malé per-

²⁰⁸ Zdroj: <http://aquapark.therme.sk/?action=gallery&gal=AQUAPARK> (november 2013)

cento celkového množstva rekreujúcich sa v rekreačných oblastiach. Areály predstavujú zvýšenie návštevnosti iba v čase konania turnaja alebo sprievodnej akcie.

K aktivitám krátkodobej rekreácie a cestovného ruchu, ktoré dosiahli v poslednej dobe nebývalého rozmachu patrí vodná turistika. Dopomáha tomuto trendu hlavne hustá sieť atraktívnych riek s rôznou dynamikou prúdu a pestrosťou okolia. Splavovanie rieky v prírode prináša hlavne relax a odpútanie sa od stresu. To je dôvod, prečo bude vodná turistika vyhľadávaným cieľom cestovného ruchu. Ďalším trendom je celosvetový nárast dopytu po netradičných aktivitách a neopakovateľných zážitkoch.

V poslednom čase sa rekreačná plavba stáva významným impulzom pre udržateľný rozvoj cestovného ruchu s výrazným ekonomickým prínosom. Rekreačná plavba dokáže na seba naviazať množstvo rôznych aktivít najmä v oblasti služieb cestovného ruchu, prispieva k spoznávaniu vidieka a mení portfólio pracovných miest, čo má významný vplyv na udržanie zamestnanosti. Dôležitým faktorom je tiež jej ekologickosť a životné prostredie nedevastujúci charakter.

Trendom vývoja²⁰⁹ je integrácia využívania areálov a zariadení všetkých systémov športu a rekreácie pre športovo-rekreačné aktivity širokej škály obyvateľstva, ktorá zodpovedá všeobecnému trendu ekonomizácie využívania športových zariadení.

Sledovateľný je dopyt po komplexnosti areálov a zariadení ako širokej ponuky zariadení pre pohybovú aktivitu, doplnenej o obslužné resp. iné súvisiace funkcie podľa navrhutej profilácie územia, t.j. zastúpenie užívateľských funkcií pre pohybové aktivity a tiež funkcií spoločensko-zábavných, regeneračných a pod.

Dá sa predpokladať, že sa budú zvyšovať nároky na nové formy aktivít a ich pestrosť, na komplexnosť zariadení a ich kvalitu, či už v skupinových alebo individuálnych druhoch športových a rekreačných aktivít, tieto nároky si budú vyžadovať pokračovanie v transformácii, prestavbe a modernizácii súčasných zariadení a zohľadnenie týchto trendov aj pri realizácii nových, ide najmä o polohu, územné a priestorové požiadavky areálov a príslušné technické vybavenie zariadení, vyžadujúce často špeciálne požiadavky na parametre, dispozičné a konštrukčné riešenie stavieb.

Do škály rôznorodosti foriem prejavu „životný štýl“ mládeže patria nové druhy trendových športov, pričom napr. Inline skating (kolieskové korčule) je „v trende“ nielen pre mladších, ale aj pre iné vekové skupiny, v kombinácii s cyklistickými trasami predstavujú a budú predstavovať významné aktivity pre pohyb, záujem o beh, jogging a súvisiaca infraštruktúra sú výzvou pre riešenie siete bežeckých chodníkov a tratí, ktoré by sa mali rozvíjať v atraktívnych prostrediach s napojením na prírodné okolie obcí. Zvyšuje sa záujem o relaxačné možnosti pre seniorov - pohyb peších na teréne - chôdza, beh, bicyklovanie, nenáročný fitness v prírode, čo často neznamená budovanie špecifických zariadení, ale predovšetkým dostatok príležitostí a v adekvátnej dochádzkovej dostupnosti, či dopravnej prístupnosti.

²⁰⁹ Územný generel športu a rekreácie hl. mesta SR Bratislavy 2009

F.6.3 Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Rekreačia

Územné nároky na vybavenosť pre rekreáciu a cestovný ruch sú závislé od nasledovných faktorov (limitujúce, obmedzujúce a diferencujúce):

- významu a funkcie obce v hierarchii osídlenia,
- veľkosti spádového územia,
- demografickej a sociálnej štruktúry obyvateľstva, jeho vitality, štruktúry ich príjmov,
- charakteru hospodárskej štruktúry sídla a pod.,
- atraktivít a potenciálu sídla z hľadiska cestovného ruchu a jeho bezprostredného zázemia,
- zamestnanosti (množstvo pracovných príležitostí), nezamestnanosti,
- dynamiky rastu obce,
- stavu súčasného stavebného fondu zariadení rekreácie, jeho kvality a rozloženia
- prechodne prítomného obyvateľstva,
- spádovosť obyvateľov do sídla (odvodená z rozlohy a dopravnej dostupnosti spádového územia a z počtu denného obyvateľstva),
- dostupnosti jednotlivých druhov vybavenosti,
- nadväznosť na územie susediacich štátov.

Lokalizácia vybavenosti pre rekreáciu je v priamej závislosti od:

- prírodných daností – vodné plochy, terénne podmienky, lesy
- územnotechnických podmienok
- dostupnosti a dopravného napojenia,
- ochranných pásiem (vodné zdroje, chránené územia, a pod.),
- výskytu zosuvných území,
- systému zelenej infraštruktúry, rozlohy a polohy zelených plôch, ktorý vytvára výrazný hygienicko-estetický systém na území obce

Úroveň regiónu

Územné požiadavky

- podpora tých druhov a foriem turizmu, ktoré sú predmetom medzinárodného záujmu a ktoré z hľadiska potenciálu patria medzi ťažiskové formy v regióne (*vidiecky cestovný ruch a agroturistika, mestský a kultúrno-poznávací cestovný ruch, zimný cestovný ruch a zimné športy, kúpeľný a zdravotný cestovný ruch, letná turistika a pobyty pri vode*), vrátane koordinácie obcí s cieľom realizácie zámerov,
- vytváranie funkčno-priestorového systému rekreácie a turizmu na regionálnej úrovni nadväzujúci na celoslovenskú úroveň vytváraním siete rekreačných územných celkov a siete rekreačných záujmových území väčších miest, vrátane vyhovujúceho dopravného napojenia a napojenia na technickú infraštruktúru,
- vytváranie podmienok pre rozvoj vidieckeho cestovného ruchu a agroturistiky predovšetkým v obciach s perspektívou rozvoja týchto progresívnych aktivít, podpora združovania a zoskupovania obcí s takýmto zameraním na území regiónu,
- usmerňovanie rozvoja individuálnej rekreácie do vhodných obcí na chalupársku rekreáciu,

- väzba lokalizácie služieb zabezpečujúcich požiadavky rekreácie a turizmu prednostne do obcí s cieľom zamedzenia neodôvodneného rozširovania rekreačných útvarov vo voľnej krajine,
- využívanie, obnova a revitalizácia historických mestských a vidieckych celkov a objektov kultúrnych pamiatok,
- podpora bodových lokalít rekreácie a turizmu v poľnohospodársky využívanej krajine, ide predovšetkým areály termálnych kúpalísk, kúpalísk, športovo-rekreačné areály pri prírodných vodných plochách (štrkoviskách);
- podpora rozvoja rekreačno-relaxačných aktivít na základe využitia špecifik daného územia, v lokalitách s výskytom prírodných liečivých vôd v prípade splnenia podmienok stanovených zákonom č. 538/2005 Z. z. o prírodných liečivých vodách, prírodných liečebných kúpeľoch, kúpeľných miestach a prírodných minerálnych vodách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov podpora rozvoj kúpeľníctva,
- všetky významné centrá rekreácie a turizmu postupne vybaviť komplexným vzájomne prepojeným informačno-rezervačným systémom pre turistov s možnosťou jeho zapojenia do medzinárodných informačných systémov,
- vytváranie územných a priestorových podmienok pre rozvoj služieb, produktov a centier cestovného ruchu s celoročným využitím, pre všetky vrstvy a vekové kategórie a pre rozmanité príjmové skupiny obyvateľstva, domácich aj zahraničných návštevníkov.
- podpora miestnej produkcie a miestnej kultúry, ako základu rozvoja rôznych foriem turizmu,
- podpora rozvoja agroturistických aktivít, rekonštrukcie starých nevyužívaných poľnohospodárskych /prevádzkových dvorov na rozvoj agroturistických areálov, prepájať agroturistické zariadenia s inými turistickými zariadeniami, najmä rekreačnými trasami (pešími, cyklistickými, jazdeckými, ...),
- zriaďovanie jazdeckých trás pre hipoturistiku a hipoterapiu, podpora lokalizácie jazdeckých trás do území s menšou frekvenciou návštevnosti,
- vo vzťahu na potenciál geotermálnych vodných zdrojov územia regiónu, podpora rozvoja aktivít zameraných na zdravotné, rehabilitačné a relaxačné služby,
- podpora najvýznamnejších rekreačných priestorov pre medzinárodný a prihraničný cestovný ruch, v prihraničných regiónoch nadviazať domáce turistické aktivity na medzinárodný turizmus,
- podpora rozvoja spojitého, hierarchicky usporiadaného bezpečného, šetrného systému cyklotrás, slúžiaceho pre rozvoj cykloturistiky ale aj pre rozvoj urbanizačných väzieb medzi obcami/mestami, rekreačnými lokalitami, významnými územiami s prírodným alebo kultúrno-historickým potenciálom (rozvoj prímestskej rekreácie, dochádzanie za zamestnaním, vybavenosťou, vzdelaním, kultúrou, športom, ...):
- vytváranie podmienok pre realizáciu území lesoparkového charakteru lokálneho významu pri menších obciach, najmä pri obciach s rekreačným významom a prepájanie centier obcí, rekreačné areály s územiami lesoparkového charakteru,
- podpora a dobudovanie lokalít, zariadení a plôch pre vodné športy a vodácku turistiku, v regiónoch, v ktorých sú ideálne podmienky pre túto formu rekreácie,

Limity a ochrana

- rešpektovanie priorít prírodného prostredia ako nevyhnutnej podmienky optimálneho fungovania rozvoja cestovného ruchu, ktorý sa v rozhodujúcej miere viaže na prírodné a krajinné

prostredie a podporovanie aktivít súvisiacich so starostlivosťou o krajinu a s aktívnym spôsobom jej ochrany,

- na územiach európskej sústavy chránených území a územiach národnej sústavy chránených území zabezpečovať funkcie spojené s rozvojom turizmu a rekreácie tak, aby nedochádzalo k zhoršeniu stavu ochrany týchto území a predmetu ich ochrany,
- dodržiavanie na území osobitne chránených krajinných oblastí a NATURA 2000 únosný pomer funkcie ochrany prírody s funkciami spojenými s rekreáciou a cestovným ruchom,
- stanoviť mieru využitia rekreačného potenciálu v územiach ochrany prírody, v lesných ekosystémoch riešiť v súlade s ich únosnosťou,
- v chránených územiach prírody využiť zastavané územia existujúcej rekreačnej vybavenosti a infraštruktúry, nezakladať nové lokality resp. nerozširovať, ale zamerať sa na jej skvalitnenie,
- rešpektovanie jestvujúcich ochranných pásiem prírodných liečivých a prírodných minerálnych stolových vôd pri ďalšom rozvoji rekreačných území,
- zachovanie a udržiavanie viníc ako prírodných zdrojov a súčasne cenných historických prvkov v krajinnom obraze vidieckej i mestskej krajiny,
- územia vhodné pre rozvoj cestovného ruchu posudzovať individuálne z hľadiska únosnosti rekreačného zaťaženia a na základe konkrétnych požiadaviek ochrany prírody a krajiny a krajinného obrazu.

Úroveň obce

Ako vyplýva z charakteristiky funkčnej zložky „rekreácia“, dochádza k prelínaniu funkcií a aktivít s funkčnou zložkou „občianska vybavenosť – telovýchova a šport“. Pretože nie je možné jednoznačne vyjadriť hranicu, medzi rekreáciou a športom, pri formulovaní zásad a pravidiel pre funkčnú zložku rekreácia, niektoré zásady budú mať rovnakého spoločného menovateľa.

Územné požiadavky

- vytváranie podmienok na krátkodobú rekreáciu obyvateľov okresných a väčších miest v ich záujmovom území, hlavne v priestoroch s funkciou prímestských rekreačných zón,
- podpora rozvoja prímestskej rekreácie s príslušným športovorekreačným vybavením, dostatočnými plochami voľne prístupnej zelene, vrátane nástupných bodov, nielen pri väčších miestach ale aj v kontaktných pásmach menších obcí – medzi zastavanými územiami a voľnou krajinou, najmä v obciach s rekreačným zameraním,
- pre krátkodobú a najmä víkendovú rekreáciu v kontaktných zónach mesta využívať hlavne prímestské lesné parky a parkové lesy, (vyčlenené z pôvodných hospodárskych, prípadne ochranných lesov, komplexné areály kúpeľov, termálnych kúpalísk a prímestských chatových stredísk.
- vytvorenie podmienok pre rozvoj rekreácie a podpora takého priestorového usporiadania, ktoré zabezpečí synergické spolupôsobenie so súvisiacimi funkčnými zložkami obce,
- vychádzať z princípu **viacúčelovosti** pri lokalizácii plôch rekreácie s dôrazom na integrované využitie plôch pre široké spektrum sociálnych a spoločenských skupín obyvateľov obce,

- podpora a zabezpečenie **komplexnosti** - širokej ponuky zariadení pre pohybové aktivity, s doplnením o iné zariadenia pre trávenie voľného času obyvateľov obce napr. kultúra, služby, a pod.,
- pre potreby krátkodobej rekreácie obyvateľov dbať na požiadavky **optimálneho rozloženia** na území obce a to diferencovane podľa významu resp. polohy (jadrové pásmo, okrajové pásmo,)
- **dobré dopravné napojenie a vybavenie statickou dopravou** - dostupnosť z hlavných dopravných komunikácií, uzlov MHD, riešenie dostatočného počtu parkovísk pre individuálnu dopravu najmä u zariadení vyplývajúcich z polohového faktora,
- sledovať územno-technické podmienky vybavenia územia – napojiteľnosť na dopravnú a technickú infraštruktúru, špecifikácia priestorov pre koordinovaný rozvoj
- podpora rozvoja hierarchicky usporiadaného bezpečného, šetrného systému cyklotrás na území obce a v jeho širšom zázemí, slúžiaceho pre rozvoj cykloturistiky ale aj pre rozvoj urbanizačných väzieb v rámci organizmu obce, rekreačnými územiami, významnými územiami s prírodným alebo kultúrno-historickým potenciálom (rozvoj prímestskej rekreácie, dochádzanie za zamestnaním, vybavenosťou, vzdelaním, kultúrou, športom, ...):
- previazaním línií cyklotrás podľa priestorových možností s líniami korčuľarských trás, jazdeckých trás, peších trás a tiež s líniami sprievodnej zelene,
- rozvojom cyklotrás mimo (najmä frekventovaných) ciest, rozvoj bezpečných križovaní cyklotrás s ostatnými dopravnými koridorami,
- rozvojom rekreačnej vybavenosti pozdĺž cyklotrás, osobitnú pozornosť venovať vybavenosti v priesečníkoch viacerých cyklotrás.
- vytváranie podmienok pre tvorbu území lesoparkového charakteru lokálneho významu pri obciach rôznej hierarchickej úrovne, najmä pri obciach s rekreačným významom a prepájanie centier obcí, rekreačných areálov s územiami lesoparkového charakteru, s preferovaním ich využitia pre krátkodobú rekreáciu
- existujúce chatové a záhradkárske osady nerozširovať do okolitého prírodného prostredia,
- podpora rozvoja agroturistických aktivít, rekonštrukcia starých nevyužívaných poľnohospodárskych /prevádzkových dvorov na rozvoj agroturistických areálov, prepájať agroturistické zariadenia s inými turistickými zariadeniami, najmä rekreačnými trasami (pešími, cyklistickými, jazdeckými, ...),
- zriaďovanie jazdeckých trás pre hipoturistiku a hipoterapiu, podpora lokalizácie jazdeckých trás do území s menšou frekvenciou návštevnosti,
- podpora rozvoja kontinuálnych zón rekreácie v priestore pozdĺž tokov, s definovaním ťažiskových priestorov
- v prípade výskytu území po ťažbe podpora využitia rekultivovaných území po ťažbe pre prímestskú rekreáciu,

Limity a ochrana

- rešpektovanie priorít prírodného prostredia ako nevyhnutnej podmienky optimálneho fungovania rozvoja cestovného ruchu, ktorý sa v rozhodujúcej miere viaže na prírodné a krajinné prostredie a podporovanie aktivít súvisiacich so starostlivosťou o krajinu a s aktívnym spôsobom jej ochrany,

- na územiach európskej sústavy chránených území a územiach národnej sústavy chránených území zabezpečovať funkcie spojené s rozvojom turizmu a rekreácie tak, aby nedochádzalo k zhoršeniu stavu ochrany týchto území a predmetu ich ochrany,
- dodržiavanie na území osobitne chránených krajinných oblastí a NATURA 2000 únosný pomer funkcie ochrany prírody s funkciami spojenými s rekreáciou a cestovným ruchom,

Hygienické požiadavky na hluk, infrazvuk a vibrácie

- pri lokalizácii rekreačných zariadení rešpektovať požiadavky vyplývajúce vyhlášky MZ SR č. 549/2007 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prípustných hodnotách hluku, infrazvuku a vibrácií a o požiadavkách na objektivizáciu hluku, infrazvuku a vibrácií v životnom prostredí, v znení neskorších predpisov
- mieru využitia rekreačného potenciálu v územiach ochrany prírody v lesných ekosystémoch riešiť v súlade s ich únosnosťou,
- rešpektovanie požiadaviek vyplývajúcich zo zákona č. 538/2005 Z. z. o prírodných liečivých vodách, prírodných liečebných kúpeľoch, kúpeľných miestach a prírodných minerálnych vodách a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- dodržiavanie ustanovenia vyhl. MZ SR č.30/2002 Z. z. o požiadavkách na vodu na kúpanie, kontrolu kvality vody na kúpanie a na kúpaliská.

Tab. 43 Hygienické požiadavky na hluk vo vonkajšom prostredí

	Charakter chráneného územia	Refer. čas interval	prípustné hodnoty (dB) a)				
			Hluk z dopravy				Hluk z iných zdrojov LAeq,p
			Pozemná a vodná doprava b), c) LAeq,p	Železničné dráhy c) LAeq,p	Letecká doprava		
LAeq,p	LAeq,p	LAeq,p			LAmax,p		
I.	Územie s osobitnou ochranou pred hlukom, napr. kúpeľné miesta, kúpeľné a liečebné areály	Deň	45	45	50	-	45
		Večer	45	45		-	45
		noc	40	40		60	40
II.	Priestor pred oknami obytných miestností a rodinných domov, priestor pred oknami chránených miestností školských budov zdravotníckych zariadení a iných chránených objektov d) Vonkajší priestor v obytnom a rekreačnom území.	Deň	50	50	55	-	50
		Večer	50	50	55	-	50
		noc	45	45	45	65	45
III.	Územie ako v kategórii II. v okolí diaľnic, ciest I. a II. triedy, miestnych komunikácií s hromadnou dopravou, železničných dráh a letísk, mestské centrá	Deň	60	60	60	-	50
		Večer	60	60	60	-	50
		noc	50	55	50	75	45

Pozn.:

- prípustné hodnoty platia pre suchý povrch vozovky a nezasnežený terén. Ak ide o sezónne zariadenia, hluk sa hodnotí pri podmienkach, ktoré je možné pri ich prevádzke predpokladať.*
- Pozemná doprava je doprava na pozemných komunikáciách vrátane električkovej dopravy.*
- Zastávky miestnej hromadnej dopravy, autobusovej, železničnej, vodnej dopravy a stanovišťa taxislužieb určené iba na nastupovanie a vystupovanie osôb sa hodnotia ako súčasť pozemnej a vodnej dopravy*
- Prípustné hodnoty pred fasádou nebytových objektov sa uplatňujú v čase ich používania (napr. školy počas vyučovania)*

Úroveň zóny

Zariadenia pre vybavenosť rekreácie je potrebné lokalizovať najmä v závislosti od:

- územnotechnických podmienok a prírodných daností územia (lesy, vodné plochy, konfigurácia terénu a pod.)
- hygienických a ekologických podmienok (čistota ovzdušia a vodných tokov)
- dostupnosti a dopravného napojenia
- rešpektovania ochranných pásiem (dopravnej a technickej infraštruktúry, vodných zdrojov, prírodných liečivých vôd, pamiatok a pamiatkových zón a pod.)

Zásady a pravidlá pre úroveň zóny vyplývajú z právnych predpisov, noriem platných v SR (napr. vyhláška č. 532/2002 Z. z ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie, vyhláška MZ SR č. 549/2007 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prípustných hodnotách hluku, infrazvuku a vibrácií a o požiadavkách na objektivizáciu hluku, infrazvuku a vibrácií v životnom prostredí, v znení neskorších predpisov, zákon č. 538/2005 Z. z. o prírodných liečivých vodách, prírodných liečebných kúpeľoch, kúpeľných miestach a prírodných minerálnych vodách a o zmene a doplnení niektorých zákonov a pod.)

Stavby pre prechodné ubytovanie (hotel, motel a penzión)

- hotel, motel a penzión svojim stavebnotechnickým usporiadaním a vybavením musia spĺňať požiadavky na krátkodobý pobyt,
- stavebnotechnické a dispozično-prevádzkové riešenie budov musí spĺňať požiadavky hygieny, bezpečnosti a ochrany zdravia, civilnej ochrany a požiarnej ochrany.
- najmenšia plocha izby je 8 m² pri jednoposteľovej izbe a 12, 6 m² pri dvojposteľovej izbe. Ak má izba viac ako dve postele, na každú ďalšiu posteľ sa podlahová plocha izby zväčšuje najmenej o 5 m²,
- stavba hotela, motela a penziónu s viac ako dvoma nadzemnými podlažiami musí byť vybavená výťahom, ak má viac ako tri nadzemné podlažia, musí mať evakuačný výťah.

Stavby pre kúpeľníctvo (liečebné domy)

- liečebné domy sa umiestňujú v tichých polohách s priaznivými klimatickými podmienkami, v dostatočnom odstupe od ciest a od zdrojov hluku,
- stavebnotechnické a dispozično-prevádzkové riešenie budov musí spĺňať požiadavky hygieny, bezpečnosti a ochrany zdravia, civilnej ochrany a požiarnej ochrany.

Tab. 44 Hygienické požiadavky na hluk vo vnútornom prostredí

Kategória Vnútorného priestoru	Opis chránenej miestnosti v budovách	Refer. Čas interval	Prípustné hodnoty (dB g)	
			Hluk z vnútorných zdrojov d) L _{Amax,p}	Hluk z vonkajšieho prostredia e) L _{Aeq,p}
A	Nemocničné izby, ubytovanie pacientov v kúpeľoch	Deň Večer Noc	35 30 25 a)	35 30 25 ¹⁾

Pozn.:

- a) posudzovaná hodnota pre impulzový hluk, ktorý vzniká činnosťou osobných výťahov, sa stanovuje pripočítaním korekcie $K=(-7)$ dB k L_{Amax} pre noc,
- d) prípustné hodnoty platia pre hodnotenie podľa: hluk a infrazvuk vo vnútornom prostredí budov sa hodnotí najmä ak preniká do chránenej miestnosti z vnútorných zdrojov, ak preniká do chránenej miestnosti z vonkajších zdrojov, napr. cez podlažie alebo konštrukcie,
- e) prípustné hodnoty platia pre hodnotenie podľa: hluk a infrazvuk vo vnútornom prostredí budov sa hodnotí najmä ak preniká do chránenej miestnosti z vonkajšieho prostredia a pred oknami chránenej miestnosti
- g) prípustné hodnoty platia pri súčasnom zabezpečení ostatných vlastností chránenej miestnosti, napr. vetranie, vykurovanie, osvetlenie

F.6.4 Použité podklady

Právne predpisy

- Zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu,
- Zákon č. 538/2005 Z. z. o prírodných liečivých vodách, prírodných liečebných kúpeľoch, kúpeľných miestach a prírodných minerálnych vodách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Vyhláška č. 27/2006 Z. z. Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovuje spôsob platby úhrady za odber vody z prírodného liečivého zdroja alebo z prírodného minerálneho zdroja a sadzby úhrad,
- Vyhláška č. 87/2006 Z. z. Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky o požiadavkách na klimatické podmienky vhodné na liečenie a o rozsahu a podmienkach ich monitorovania,
- Oznámenie č. 175/2006 Z. z. Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky o vydaní výnosu, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o spôsobe označovania hraníc kúpeľných území, území s klimatickými podmienkami vhodnými na liečenie a ochranných pásiem prírodných liečivých zdrojov, prírodných minerálnych zdrojov a klimatických podmienok vhodných na liečenie
- Vyhláška č. 100/2006 Z. z. Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú požiadavky na prírodnú liečivú vodu a prírodnú minerálnu vodu, podrobnosti o balneologickom posudku, rozdelenie, rozsah sledovania a obsah analýz prírodných liečivých vôd a prírodných minerálnych vôd a ich produktov a požiadavky pre zápis akreditovaného laboratória do zoznamu vedeného Štátnou kúpeľnou komisiou,
- Vyhláška č. 101/2006 Z. z. Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovuje minimálne materiálo-technické a personálne vybavenie prírodných liečebných kúpeľov a kúpeľných liečební a ustanovujú indikácie podľa prírodných liečivých vôd a klimatických podmienok vhodných na liečenie
- Zákon č. 416/2001 Z. z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky,
- Zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 453/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov a menia a dopĺňajú sa niektoré ďalšie zákony,
- Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja,
- Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov,
- Vyhláška č. 55/2001 Z. z. o územnoplánovacích podkladoch a územnoplánovacej dokumentácii,
- Vyhláška č. 532/2002 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie

Použitá literatúra

- Štandardy minimálnej vybavenosti obcí, Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, Bratislava, 2002
- Konceptia zotavenia z hľadiska výhľadových urbanistických štruktúr, Slovenské výskumné a vývojové centrum urbanizmu a architektúry, Bratislava 1975
- Riešenie vybraných problémov výhľadovej výstavby Slovenska, Slovenské výskumné a vývojové centrum urbanizmu a architektúry, Bratislava 1975
- Súbor vybraných urbanistických štandardov, vybraných štandardov bytovej výstavby vybraných metodických pokynov, Slovenské výskumné a vývojové centrum urbanizmu a architektúry, Bratislava 1975
- Zásady funkčného a priestorového usporiadania areálov voľného času v mestách, Slovenské výskumné a vývojové centrum urbanizmu a architektúry, Bratislava 1975
- Zásady a pravidlá územného plánovania, koncepcie funkčných zložek, VÚVA a URBION, 1983
- Športové ihriská a atletické zariadenia, Ing. arch. Romana Stateľová, Ing. PhDr. Pavol Daniš, Šport, slovenské telovýchovné nakladateľstvo, Bratislava 1983

- Typológia občianskych stavieb, Ing. arch. Romana Statelová, CSc, Doc. Ing. Mária Samová, CSc., STU Bratislava 1995
- Metodické pokyny pre výber a tvorbu rekreačných areálov, Ministerstvo výstavby a techniky Slovenskej socialistickej republiky, Vládny výbor pre cestovný ruch Slovenskej socialistickej republiky, Bratislava 1976
- Územný generel športu a rekreácie Hlavného mesta SR Bratislavy, FORM – Projekt, Ing. arch. Gašparovič a kolektív, Bratislava, 02.2009
- KEREKEŠ, J., 2007, Rozvoj vidieckeho cestovného ruchu v územnej samospráve na Slovensku, interný materiál Slovenskej agentúry cestovného ruchu
- Národný program rozvoja cestovného ruchu v Slovenskej republike, dostupný na: http://new.sacr.sk/fileadmin/user_upload/strukturalne_fondy/dokumenty2006/Narodn8_program_rozvoja_cestovneho_ruchu_v_Slovenskej_republike_01.doc, 09.10.2012
- Údaje Štatistického úradu dostupné na <http://portal.statistics.sk/>
- Nová stratégia rozvoja cestovného ruchu SR do roku 2013 Uznesenie vlády SR č. 417 z 9. mája 2007,
- ÚPN VÚC Trenčianskeho a Košického kraja, vrátane zmien a doplnkov, ÚPN – R Nitrianskeho, Bratislavského a Trnavského kraja,
- ÚPN HSA Košice, ÚPN hl. mesta SR Bratislavy (2007) v znení zmien a doplnkov, ÚPN mesta Trenčín,

F.7 Funkčná zložka Doprava

F.7.1 Charakteristika funkčnej zložky Doprava

Doprava je komplex – systém vzťahov, činností, požiadaviek, infraštruktúry hmotnej a nehmotnej, uspokojujúci fungovanie priestoru, v ktorom ľudia bývajú, pracujú, odpočívajú, inak využívajú priestor, čím spôsobujú mobilitu a nároky na prepravu. Doprava je jednou zo základných činností a prejavov potrieb človeka v priestore, určuje jeho funkčné a prevádzkové vzťahy a členenie.

Doprava je zámerné a organizované premiestňovanie vecí a osôb uskutočňované dopravnými prostriedkami po dopravných cestách. Preprava sa mení na dopravu po deľbe prepravnej práce.

Delí sa na dopravu nákladov, osôb a správ. Stavebný zákon nešpecifikuje však pojem dopravná infraštruktúra, ktorá je úzko spätá s dopravou. Ekonomický slovník²¹⁰ definuje dopravnú infraštruktúru ako súbor líniových a uzlových prvkov nutných k pohybu dopravných prostriedkov vrátane zaistenia bezpečnosti tohto pohybu a taktiež k udržiavaniu dopravných prostriedkov a zariadení v prevádzky-schopnom stave. V širšom poňatí vrátane dopravných prostriedkov.

Dopravná infraštruktúra tvorí súhrn dopravných ciest, stavieb a zariadení jednotlivých odborov dopravy v danej krajine (štáte), napr. sieť pozemných komunikácií, prístavy, letiská a pod.²¹¹

Doprava patrí k základným odvetviam, ktoré výrazne ovplyvňujú sociálno-ekonomický rozvoj a rast životnej úrovne. Mobilita a jej kvalita je jedným zo základných prvkov posudzovania úrovne v krajinách Európskej únie (EÚ). V osobnej doprave kvalita závisí vo veľkej miere od uspokojovania každodenných potrieb občanov, medzi ktoré patrí úroveň dostupnosti do práce, škôl, obchodov, prístupnosti k sociálnej starostlivosti a k aktivitám voľného času. V nákladnej doprave na kvalitu vplývajú také faktory ako sú napr. rýchlosť, bezpečnosť, dochvilnosť a načasovanie termínu dodávky.²¹²

F.7.1.1 Súčasný stav

Dopravu možno členiť podľa rôznych kritérií. Podľa druhu dopravnej cesty poznáme dopravu pozemnú, vodnú, vzdušnú. Podľa druhu využívaného dopravného prostriedku poznáme dopravu:

- cestnú,
- koľajovú,
- vodnú,
- leteckú,
- cyklistickú,
- nekonvenčnú.

K 1.1. 2011 tvorilo dĺžku dopravnej siete Slovenskej republiky: 17 974 km ciest a diaľnic, z toho diaľnice predstavovali 416 km²¹³. Dĺžka miestnych komunikácií v roku 2010 predstavovala 25 351 km²¹⁴.

²¹⁰ www.EuroEkonom.sk/poradna/ekonomicky-slovník

²¹¹ Vidriková, D. a kol.: Terminologický slovník odborných pojmov pre potreby dopravy v krízových situáciách, Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta špeciálneho inžinierstva, 2010

²¹² MDVRR SR, 2008 Program podpory rozvoja inteligentných dopravných systémov Národný systém dopravných informácií

²¹³ Slovenská správa ciest, Portál Cestnej databanky, [Online] 12.06.2012, <http://www.cdb.sk/sk/Vystupy-CDB/Statisticke-prehlady/k-1-1-2011.alej>

²¹⁴ Štatistický úrad SR, Cestná doprava, [Online] 12.06.2012, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=23771>

Dĺžka železničných tratí bola 3 622 km, z toho elektrifikovaných bolo 1 578 km²¹⁵. Dĺžka splavnených tokov bola 172 km a dĺžka kanálov dosahovala 38 km²¹⁶. Na území Slovenskej republiky sa v súčasnosti nachádza osem medzinárodných verejných letísk. Z toho piatich prijímajú aj pravidelné linky a ostatné slúžia iba pre charterové lety. Súčasný stav a vývoj dopravnej infraštruktúry na Slovensku je uvedený v nasledovnej tabuľke

Tab. 45 Vývoj dopravnej infraštruktúry v SR

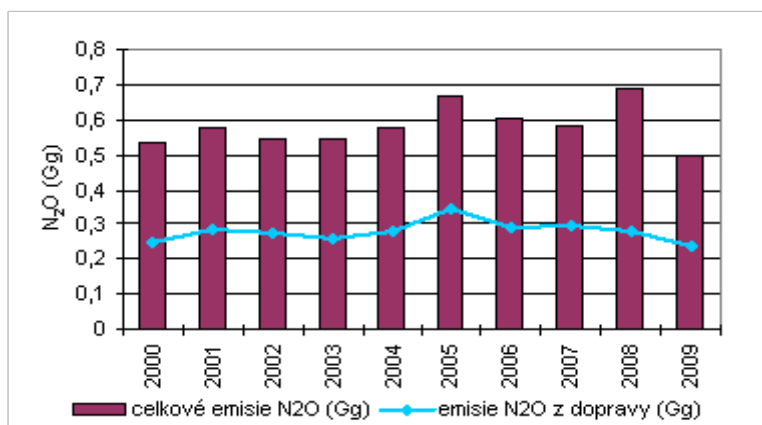
Infraštruktúra	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012
Dĺžka ciest a diaľnic	17 764	17 807	17 787	17 834	17 916	17 985	18 044
z toho diaľnice	296	302	316	328	384	416	419
Dĺžka železnič. tratí	3 662	3 657	3 660	3 658	3 622	3 622	3 624
z toho elektrifikovaných	1536	2101	1 556	1 577	1 577	1 577	1 578
Dĺžka splavnených tokov	250	250	250	250	250	250	250
z toho Dunaj	172	172	172	172	172	172	172

Zdroj: ŠÚ SR 2012

Na území Slovenskej republiky prechádzajú koridory, ktoré sú z hľadiska medzinárodnej dopravy významné. Jedná sa o koridory, ktoré boli odsúhlasené celoeurópskymi dohodami. Cez územie Slovenskej republiky prechádzajú 3 multimodálne koridory (IV. koridor, V. koridor, VI. koridor) a 3 trasy zaradené do doplnkovej trans-európskej siete.

„Podiel odvetvia dopravy na tvorbe HDP v SR sa pohybuje okolo 7 %. Podiel dopravy na emisiách skleníkových plynov je 11 %. Doprava sa na emisiách CO podieľa 39 % a na emisiách NO 40 %“²¹⁷. Naopak, vďaka lepším energetickým a ekologickým parametrom nových vozidiel, dochádza k relatívnemu poklesu znečisťujúcich látok produkovaných cestnou dopravou. Tento efekt je však eliminovaný neustále sa zvyšujúcim počtom vozidiel. Preto je veľký inovačný potenciál vkladajú do oblasti prepravných ciest a riadenia dopravy (ITS).

Graf 1 Vývoj emisií skleníkových plynov N₂O z dopravnej prevádzky v porovnaní s celkovými emisiami v SR²¹⁸

²¹⁵ Štatistický úrad SR, Železničná doprava, [Online] 12.06.2012, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=23751>

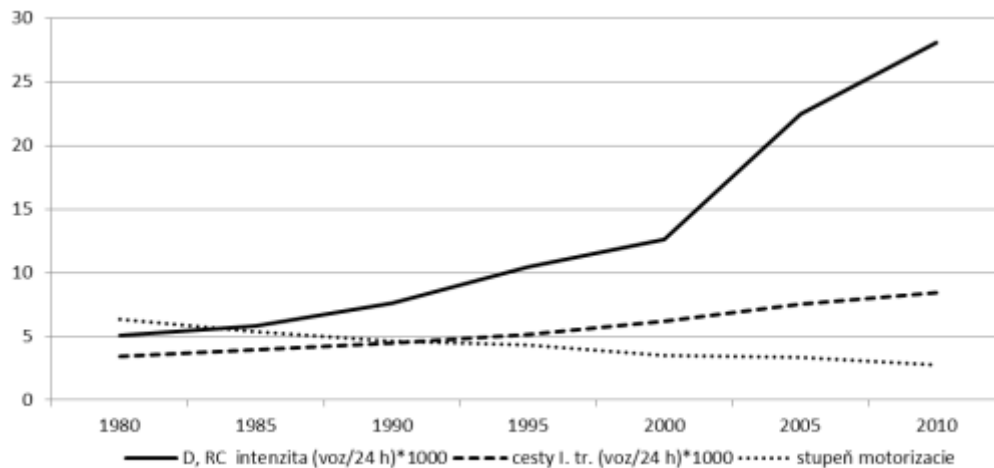
²¹⁶ Štatistický úrad SR, Vnútrozemská vodná doprava, [Online] 12.06.2012, <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=23772>

²¹⁷ Vokoun, J. a kol.: Megatrendy – Dôsledky zmien v demografickom vývoji a urbanizácii na Slovensku. Ekonomický ústav SAV, 2006

²¹⁸ Klinda, J. a kol.: Správa o stave ŽP v SR v roku 2010, MŽP SR 2011

Výsledky aktuálneho celoštátneho sčítania dopravy z roku 2010 ukazujú, že došlo k nárastu dopravy oproti roku 2005 na diaľniciach a rýchlostných cestách o 25 %, a na cestách I. a II. triedy o 10 až 11 % a na cestách III. triedy sa doprava zvýšila v priemere o 18 % s medziročným nárastom 3,5 %. To je nárast, ktorý je o 10 % vyšší, ako boli prognózy²¹⁹.

Graf 2 Nárast intenzity cestnej dopravy a stupňa motorizácie (počet obyv./1 motorové vozidlo)²²⁰

Doprava na pozemných komunikáciách (cestná doprava)

Výstavba, užívanie a ochrana pozemných komunikácií, práva a povinnosti vlastníkov a správcov pozemných komunikácií a ich užívateľov, ako aj pôsobnosť orgánov štátnej správy a orgánov štátneho odborného dozoru vo veciach pozemných komunikácií je ukotvená v Zákone číslo 135/1961 Zb. o pozemných komunikáciách (cestný zákon) v znení neskorších predpisov. Podľa citovaného zákona **pozemné komunikácie sa rozdeľujú** podľa dopravného významu, určenia a technického vybavenia na:

- diaľnice,
- cesty,
- miestne komunikácie,
- účelové komunikácie.

Diaľnice sú podľa cestného zákona (§ 4) definované ako pozemné komunikácie smerovo rozdelené s obmedzeným pripojením a prístupom, vyhradené len pre motorové vozidlá s určenou povolenou rýchlosťou podľa osobitného predpisu s mimoúrovňovými križeniami a križovatkami s ostatnými komunikáciami.

Cesty pre motorové vozidlá (rýchlostné cesty) definuje cestný zákon (§ 4a, odsek 4) ako pozemné komunikácie s obmedzeným pripojením a prístupom vyhradené len pre motorové vozidlá s určenou povolenou rýchlosťou podľa osobitného predpisu, s mimoúrovňovými, výnimočne úrovňovými križeniami a križovatkami s ostatnými komunikáciami.

Z hľadiska kapacity sú diaľnice a štvorpruhové rýchlostné cesty pri rovnakej návrhovej rýchlosti prakticky rovnocenné cestné komunikácie. Základnou odlišnosťou sú „mäkšie“ návrhové technické para-

²¹⁹ Maštena, V.: Celoštátne sčítanie dopravy v roku 2010- SR, Silniční obzor 7-8/2011

²²⁰ Maštena, V.: Celoštátne sčítanie dopravy v roku 2010- SR, Silniční obzor 7-8/2011

metre rýchlostných ciest, najmä v pahorkovitom a v horskom území, čo sa prejavuje pozitívne najmä v ekonomike stavby. Ďalšou výhodou rýchlostných ciest je, že sa môžu realizovať v závislosti na požadovanej výkonnosti v niekoľkých etapách, a to napr. najskôr ako dvojpruhové (resp. štvorpruhové) cesty s neobmedzeným prístupom kategórie C s rýchlostnými smerovými a výškovými parametrami, ale v tejto etape tiež s úrovňovými križovatkami, s neskorším možným rozšírením na štvorpruhové cesty s neobmedzeným prístupom a až v poslednej etape na rýchlostné cesty (dvojpruhové, resp. štvorpruhové) s obmedzeným prístupom. Takýto, alebo obdobný etapovitý variabilný postup umožňuje technicky a ekonomicky racionálne riešenie.²²¹

Cesty sú definované v cestnom zákone (§ 4a) ako pozemné komunikácie zaradené do cestnej siete. Do cestnej siete patria aj pozemné komunikácie mimo súvisle zastavaného územia alebo územia určeného na zastavanie, ktoré spájajú železničné stanice, terminály kombinovanej dopravy, letiská pre pravidelnú verejnú dopravu a verejné prístavy s diaľnicami a cestami, ak neslúžia ako účelové komunikácie prevažne na prevádzku alebo na správu týchto zariadení.

Podľa Vyhlášky č. 35/1984 Zb., ktorou sa vykonáva zákon o pozemných komunikáciách (cestný zákon) **cesty sa podľa dopravného významu** rozdeľujú na (§ 3 odsek 1):

- **cesty I. triedy**, ktoré majú význam pre medzinárodnú, celoštátnu alebo republikovú dopravu; označujú sa číslami od 1 do 99,
- **cesty II. triedy**, ktoré majú význam pre dopravu medzi krajmi a okresmi; označujú sa číslami od 100 do 999,
- **cesty III. triedy**, ktoré majú miestny význam pre účelné doplnenie cestnej siete; označujú sa štvormiestnymi až päťmiestnymi číslami podľa čísel najbližšej cesty II. triedy, výnimočne aj cesty I. triedy.

Pri usporiadaní a prečíslovaní pozemných komunikácií vyššieho významu, nie vždy dochádza k prečíslovaniu ciest III. triedy na ne naviazaných. V súčasnosti sa začal používať na označovanie ciest III triedy 6 miestny kód oproti pôvodnému označovaniu. Všetky tieto zmeny narúšajú pôvodne nastavený systém v číslovaní ciest.

V súčasnosti v platnom znení cestného zákona nie je definovaný pojem „**diaľničný privádzač alebo privádzač**“, ale v praxi sa využíva. Technický predpis 03/2004 v znení zmeny 1/2005 vydaný Slovenskou správou ciest definuje privádzač ako „cestnú komunikáciu s obmedzeným prístupom umožňujúcu prepojenie diaľnice alebo cesty pre motorové vozidlá/rýchlostnej cesty s najbližšou cestou I. alebo II. triedy alebo miestnou rýchlostnou komunikáciou; je budovaná v samostatnej trase a nevyužíva pre svoju funkciu trasu existujúcej cesty alebo miestnej komunikácie, prípadne jej preložku“.

Miestne komunikácie sú definované v cestnom zákone (§ 4b) ako všeobecne prístupné a užívané ulice, parkoviská vo vlastníctve obcí a verejné priestranstvá, ktoré slúžia miestnej doprave a sú zaradené do siete miestnych komunikácií.

Norma STN 73 6100 Názvoslovie pozemných komunikácií stanovuje slovenské názvy a definície základných a niektorých vybraných a odvodených pojmov v oblasti ciest, diaľnic, miestnych a účelových komunikácií. Podľa tejto normy miestne komunikácie sú pozemné komunikácie, ktoré sú súčasťou

²²¹ Slovenská správa ciest, 2009 KONCEPCIA RÝCHLOSTNÝCH CIEST A JEJ NAVIAZANIE NA KONCEPCIU DIAĽNIC, [Online] 10.05.2012, <http://www.ssc.sk/sk/Rozvoj-cestnej-siete/Koncepcia-rozvoja-cestnej-siete.ssc>

dopravného vybavenia určitého sídelného útvaru alebo vytvárajú dopravné spojenia v jeho záujmovom území; **podľa urbanisticko-dopravnej funkcie sa miestne komunikácie triedia na:**

- rýchlostné;
- zberné;
- obslužné;
- nemotoristické

Plánovanie, príprava, výstavba a správa pozemných komunikácií

V zmysle § 2, odseku 3 Cestného zákona plán rozvoja diaľnic a ciest vo vlastníctve štátu (diaľnice, cesty pre motorové vozidlá a cesty I. triedy vrátane ich prejazdnych úsekov cez obce) zabezpečuje Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (ďalej len "ministerstvo"). Plánovanie, prípravu a výstavbu ciest vo vlastníctve samosprávneho kraja (cesty II. a III. triedy vrátane ich prejazdnych úsekov cez obce) zabezpečuje samosprávny kraj podľa štátnej koncepcie diaľnic a ciest a v súlade s hlavnými smermi cestnej politiky a rozvoja cestného hospodárstva. Plánovanie, prípravu a výstavbu ciest vo vlastníctve obcí a miestnych komunikácií zabezpečujú obce; pri účelových komunikáciách ich zabezpečujú vlastníci a iné oprávnené osoby. Navrhovanie pozemných komunikácií sa vykonáva podľa platných slovenských technických noriem, technických predpisov a objektívne zistených výsledkov výskumu a vývoja pre cestnú infraštruktúru.

Podľa § 3 Cestného zákona orgánmi štátnej správy pre pozemné komunikácie sú:

- ministerstvo,
- krajské úrady pre cestnú dopravu a pozemné komunikácie,
- obvodné úrady pre cestnú dopravu a pozemné komunikácie.

Miestnu štátnu správu vo veciach miestnych komunikácií a účelových komunikácií vykonávajú obce ako prenesený výkon štátnej správy.

Slovenská správa ciest (ďalej „SSC“) ako samostatná rozpočtová organizácia ministerstva vykonáva pre diaľnice, cesty pre motorové vozidlá (rýchlostné cesty), cesty I., II. a III. triedy:

- dopravné plánovanie,
- ústrednú technickú evidenciu,
- centrálnu databanku a technický rozvoj, vrátane súvisiacej koncepcnej, koordinačnej a metodologickej činnosti,
- správu ciest I. triedy a súvisiacich pozemkov vo vlastníctve Slovenskej republiky vrátane investorskej činnosti pre cesty I. triedy.

Národná diaľničná spoločnosť a.s. (ďalej „NDS“), ktorá je v 100% vlastníctve štátu a zabezpečuje realizáciu diaľničného programu na Slovensku. Ďalej zodpovedá aj za správu diaľničnej siete. Realizáciu a prevádzku diaľnice budovanej v rámci projektu verejno-súkromného partnerstva môžu počas vopred dohodnutého obdobia (maximálne 30 rokov) zabezpečovať aj iné organizácie ako NDS, a.s. Príkladom je realizácia približne 50 km dlhého úseku rýchlostnej cesty R1.

Regionálne správy ciest sú v zriaďovateľskej pôsobnosti samosprávnych krajov. Základným účelom týchto organizácií je správa a údržba ciest II. a III. triedy a pozemkov k nim patriacim vo vlastníctve

samosprávnych krajov, ako i majetku, ktorý im bol zverený na plnenie vymedzeného poslania a predmetu činnosti. Jedná sa o nasledujúce organizácie:

- Regionálne cesty Bratislava, a.s.
- Správa a údržba ciest Trnavského samosprávneho kraja
- Regionálne správy a údržby ciest a. s. Nitrianskeho samosprávneho kraja
- Správa ciest Trenčianskeho samosprávneho kraja
- Banskobystrická regionálna správa ciest, a.s.
- Správa ciest Žilinského samosprávneho kraja
- Správa ciest Košického samosprávneho kraja
- Správa a údržba ciest Prešovského samosprávneho kraja

Koľajová doprava

Zákon č. 164/1996 Z. z. o dráhach v znení neskorších predpisov upravuje podmienky výstavby dráh a stavieb na dráhach, podmienky na prevádzkovanie dráh a prevádzkovanie dopravy na dráhach a práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb s tým spojené, ako aj výkon štátnej správy a štátneho dozoru vo veciach dráh. Dráhy sa podľa technických podmienok členia na (§ 3 odsek 1):

- železničné,
- električkové,
- trolejbusové,
- lanové a špeciálne dráhy.

Železničné dráhy sa z hľadiska účelu a významu členia na (§ 4 odsek 1):

- celoštátne dráhy, ktoré slúžia celoštátnej verejnej železničnej doprave a medzinárodnej doprave,
- regionálne dráhy, ktoré majú miestny význam, slúžia verejnej železničnej doprave a sú zaústené do celoštátnej alebo do inej regionálnej dráhy,
- vlečky, ktoré slúžia vlastným prepravným potrebám prevádzkovateľa alebo iného subjektu na základe zmluvy a sú zaústené do celoštátnej dráhy, regionálnej dráhy alebo do inej vlečky.

Križovanie dráh a pozemných komunikácií (§ 11)

Križovanie dráh s pozemnými komunikáciami zriaďuje, rozširuje a zabezpečuje ten, v koho záujme k tomu dochádza.

Križovanie železničnej dráhy s pozemnou komunikáciou sa zriaďuje mimo úrovne koľají. Výnimky križovania na úrovni koľají možno povoliť len so súhlasom príslušného dráhového správneho úradu.

Ak električková a trolejbusová dráha používa pozemnú komunikáciu, styk dráhy s pozemnou komunikáciou na úrovni koľají sa neoznačuje ani nezabezpečuje.

Plánovanie, príprava, výstavba a správa

Od 1. januára 2002 sa ŽSR podľa Projektu transformácie a reštrukturalizácie ŽSR rozdelili na dva samostatné subjekty – ŽSR a Železničnú spoločnosť, a. s. (ZSSK). A následne 1. januára 2005 sa ZSSK

rozdelila na Železničnú spoločnosť Slovensko, a.s. zabezpečujúcu osobnú dopravu a Železničnú spoločnosť Cargo Slovakia, a.s. zabezpečujúcu nákladnú dopravu.

ŽSR zabezpečujú prepravné a dopravné služby, ktoré zodpovedajú záujmom dopravnej politiky štátu a požiadavkám trhu vrátane súvisiacich činností. Hlavným predmetom činnosti ŽSR je od 1. januára 2002:

- správa a prevádzka železničnej dopravnej cesty (ŽDC)
- poskytovanie služieb súvisiacich s obsluhou ŽDC
- zriaďovanie a prevádzkovanie železničných, telekomunikačných a rádiových sietí
- výstavba, úprava a údržba železničných a lanových dráh
- ďalšie podnikateľské činnosti zapísané v obchodnom registri.

Vodná doprava

Zákon č. 338/2000 Z. z. o vnútrozemskej plavbe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov ustanovuje podmienky vykonávania vnútrozemskej plavby, práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb zúčastnených na vnútrozemskej plavbe, podmienky podnikania vo vodnej doprave, podmienky regulácie trhu vo vodnej doprave, pôsobnosť orgánov štátnej správy a štátneho odborného dozoru na úseku vnútrozemskej plavby, klasifikáciu a spôsobilosť plavidiel, práva a povinnosti členov posádky plavidla, vyšetrowanie plavebných nehôd a sankcie za porušenie povinností ustanovených týmto zákonom.

Vnútrozemskou plavbou je prevádzka plavidiel na vnútrozemských vodných cestách a v prístavoch vrátane činností súvisiacich s touto prevádzkou. Vnútrozemskou vodnou cestou je vodný tok alebo iná vodná plocha, ako sú povrchové, podzemné a banské vody, ktoré sú splavné pre daný typ plavidla a na ktorých nie je plavba zakázaná. Prístaviskom je miesto, ktoré slúži na vykonávanie činností súvisiacej s obsluhou a prevádzkou plavidiel. Vodné cesty sa delia na sledované a nesledované. Podľa vyhlášky MDPT SR č. 22/2001 Z. z. vodné cesty, na ktorých je sledovaná a udržiavaná splavnosť, sa považujú za sledované vodné cesty. Ostatné vodné cesty sa považujú za nesledované.

Sledované vodné cesty na území SR sú :

- na úseku Dunaja od riečného kilometra 1880, 20 po riečny kilometer 1867, 00, klasifikačná trieda VIb,
- na úseku Dunaja od riečného kilometra 1867, 00 po riečny kilometer 1708, 20, klasifikačná trieda VII,
- na úseku Váhu od riečného kilometra 0, 00 po riečny kilometer 70, 00, klasifikačná trieda VIa,
- na úseku Moravy od riečného kilometra 0, 00 po riečny kilometer 6, 00, klasifikačná trieda Vb.

Prístav je vymedzené územie vrátane vodnej časti, stavieb a zariadení, ktoré slúžia na prekladanie, skladovanie, opracovanie a dopravu tovarov, naloďovanie a vyloďovanie cestujúcich a ochranu plavidiel pri prechode ľadochodov a povodňových prietokov, ako aj na vykonávanie činností súvisiacich s prevádzkou plavidiel a ich opravou, rekonštrukciou alebo stavbou. Na zriadenie prístavu je potrebný súhlas Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“). Prístavy môžu mať charakter prístavov určených:

- na verejné používanie
- na neverejné používanie.

Územie verejných prístavov vymedzuje ministerstvo po prerokovaní s príslušným orgánom územnej samosprávy. Verejnými prístavmi na území SR sú prístav Bratislava, prístav Komárno a prístav Štúrovo.

Plánovanie, príprava, výstavba a správa

Prevádzkovateľom vodnej cesty je správca vodohospodársky významných vodných tokov alebo správca drobného vodného toku. Správca vodného toku, ktorý plní úlohy prevádzkovateľa vodnej cesty, je zodpovedný za udržiavanie a zlepšovanie podmienok na prevádzku plavidiel na sledovaných vodných cestách. Správca vodného toku zodpovedá za vytýčenie plavebnej dráhy, za vyznačenie plavebných prekážok na vodných cestách a ich odstraňovanie na základe pokynov Štátnej plavebnej správy. Podrobnosti o zaradení vodných ciest a ich jednotlivých úsekov do príslušných tried podľa klasifikácie európskych vodných ciest, ako aj určenie, ktoré vodné cesty sa sledujú, ustanoví všeobecne záväzný právny predpis, ktorý vydá Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky po dohode s Ministerstvom životného prostredia Slovenskej republiky.

Agentúra rozvoja vodnej dopravy

Agentúra rozvoja vodnej dopravy vznikla zo zákona č. 556/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 338/2000 Z. z. o vnútrozemskej plavbe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Do kompetencie agentúry patrí zabezpečiť :

- rozvoj a modernizáciu vodných ciest v súlade so schválenou dopravnou politikou,
- prípravu a realizáciu výstavby a rekonštrukcií súčastí vodných ciest a ďalších stavieb potrebných na prevádzku vodnej dopravy na vodných cestách, na ich správu a údržbu a obstaranie ďalšieho majetku potrebného na správu a údržbu vodných ciest,
- podklady na spracovanie koncepcií v oblasti sledovaných vodných ciest a výhľadovo sledovaných vodných ciest po vzájomnej dohode so správcom vodného toku,
- propagáciu vodnej dopravy,
- koordináciu a zabezpečenie opravy, rekonštrukcie a modernizácie súčastí vodnej cesty
- realizáciu pilotných projektov rozvoja intermodálnych dopravných osí,
- podieľanie sa na vývoji a implementácii nových technológií a prevádzkových systémov pre vodné cesty.

Verejné prístavy, a.s.

Spoločnosť Verejné prístavy, a.s. bola založená 21.1.2008 na základe zákona č. 500/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 338/2000 Z. z. o vnútrozemskej plavbe. Zakladateľom spoločnosti je Slovenská republika, v ktorej mene koná Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja. Dôvody založenia Spoločnosti sú zefektívnenie využitia dopravnej infraštruktúry vo verejných prístavoch v záujme rozvoja vnútroštátnej a medzinárodnej vodnej dopravy a optimalizácia prevádzkovania majetku štátu v podmienkach komerčného prostredia.

Letecká doprava

Zákon č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) v znení neskorších predpisov upravuje v oblasti civilného letectva vykonávanie letov civilných lietadiel vo vzdušnom priestore Slovenskej republiky, spôsobilosť a oprávnenia členov leteckého personálu, spôsobilosť lietadiel a iných výrobkov leteckej techniky, vedenie registra lietadiel, zriaďovanie a prevádzkovanie letísk a leteckých pozemných zariadení, vykonávanie leteckej dopravy, leteckých prác a iného podnikania v civilnom letectve, ochranu civilného letectva, pôsobnosť orgánov štátnej správy a ukládanie sankcií.

Medzinárodné letiská na území Slovenskej Republiky:

- Letisko M.R.Štefánika – Airport Bratislava, BTS (pravidelné linky),
- Letisko Košice, KSC (pravidelné linky),
- Letisko Sliač, SLD (pravidelné linky),
- Letisko Poprad-Tatry, TAT (pravidelné linky),
- Letisko Piešťany, PZY (pravidelné linky),
- Letisko Žilina, ILZ, (pravidelné linky),
- Letisko Prievidza,
- Letisko Nitra.

Plánovanie, príprava, výstavba a správa

Letecký úrad Slovenskej republiky

Letecký úrad zabezpečuje podľa § 48 a 49 leteckého zákona výkon štátnej správy, štátneho odborného dozoru a plnenie ďalších úloh v civilnom letectve.

Cyklistická doprava

Cyklistická doprava je prvkom udržateľnej mobility. Je to druh dopravy využívajúci k premiestňovaniu osôb ako dopravný prostriedok bicykel. Z hľadiska prepravných väzieb, cyklistická doprava je súčasťou dopravného systému (sústavy) určitého územného celku a z tohto dôvodu má účasť na delbe prepravnej práce. Cyklistická doprava je v súčasnosti vo väčšine krajín EÚ akceptovaná ako ekonomický, environmentálne výhodný a zdraviu prospešný dopravný subsystém, predstavujúci reálny spôsob prepravy pre každodenné cesty kratšieho charakteru v obciach a mestách. Cyklistická doprava v mestách má veľký potenciál rastu predovšetkým v oblasti krátkych ciest. Z nemeckých prameňov vyplýva, že:

- 50 % všetkých ciest realizovaných automobilom je kratších ako 6 km,
- viac ako 40% ciest je kratších ako 5 km,
- 25% ciest má dĺžku do 3 km.

Úlohou dopravného plánovania a dopravných inžinierov musí byť zvyšovanie podielu cyklistickej dopravy najmä v oblasti krátkych ciest do 6 km presunom na bicykli. Podľa nemeckých odhadov je možné výhľadovo v aglomeráciách presunúť na bicykel až 30% z uvedených krátkych ciest autom. Cyklistická doprava má aj ďalší rozmer, ktorý umožňuje jej využitie na rekreačné účely. Podpora rozvoja cyklistickej dopravy a siete cyklistických ciest môže byť aj nástrojom na rozvoj cestovného ruchu.

Pre cyklistickú dopravu slúžia cyklistické a ďalšie pozemné komunikácie. Podľa účelu cyklistickej dopravy je možno charakterizovať päť oblastí využitia:

- cyklistická doprava na krytie prepravných potrieb v mestách (za prácou, do škôl a pod) - veľmi rozšírená najmä v regiónoch a obciach Slovenska, ale tiež v niektorých mestách Slovenska (Piešťany, Prešov, Bratislava, Košice),
- rekreačná cyklistická doprava v prímestských oblastiach,
- cykloturistika ako cyklistická doprava zameraná pre špecifické potreby turistiky a rekreácie pre našich a zahraničných turistov, využívajúca trasy cyklistických komunikácií v rámci celého Slovenska,
- horská cykloturistika, zameraná na horské oblasti Slovenska, má turisticko-športový charakter dopravy a využíva predovšetkým turistické chodníky a zvlášť určené trasy,
- športová cyklistika.

Podľa STN 73 6100 cyklistická komunikácia je nemotoristická komunikácia určená pre cyklistickú premávku s vylúčením alebo oddelením akejkolvek motorovej dopravy. Cyklistický pruh slúži pre jeden jazdný prúd cyklistov v jednom smere a jeho šírka je 1,0 až 1,50 m. Cyklistický pás sa skladá z dvoch a viacerých pruhov, môže byť jednosmerný alebo obojsmerný .

Cyklistická trasa (cyklotrasa) je priestorový priebeh pozemnej komunikácie udávajúci jej smerový a výškový priebeh, vrátane šírkového usporiadania. Je vyznačená špeciálnym cyklistickým značením – cykloturistickým značením podľa STN 01 8028. Cyklistické trasy sú vedené na :

- cestných komunikáciách,
- miestnych komunikáciách,
- nemotoristických komunikáciách, vrátane cyklistických komunikácií,
- účelových komunikáciách (poľné a lesné cesty).

Súčasťou cyklistických trás sú aj trasy cykloturistické slúžiace pre rozvoj turizmu v území. Diaľkové cykloturistické trasy v území sa v zmysle STN 01 8028 nazývajú cyklomagistrály. Cez územie Slovenskej republiky prechádza Podunajská cyklomagistrála v trase Bratislava-Komárno-Štúrovo, ktorá je súčasťou celoeurópskej siete EUROVELO.

Pri spracovaní tejto kapitoly sme vychádzali z Koncepcie cyklistickej dopravy v SR (CYKLIS)²²².

Plánovanie, príprava, výstavba a správa

Cyklistická doprava je vedená na pozemných komunikáciách, preto sa na ňu vzťahujú ustanovenia zákona o prevádzke na pozemných komunikáciách. Zabezpečenie a kontrola dodržiavania pravidiel o prevádzke na pozemných komunikáciách spadá do kompetencií Ministerstva vnútra SR. K prevádzkovaniu cyklistickej dopravy sa viaže dôležitá problematika bezpečnosti premávky. Cyklisti a chodci sú najzraniteľnejší účastníci cestnej premávky. Cyklistické trasy môžu byť vedené po pozemných komunikáciách rôznych správcov. V prípade cyklotrás vedených po pozemných komunikáciách sú majetkové kompetencie určené podľa začlenenia ciest do tried.

Verejná osobná doprava

Trvalo udržateľný rozvoj mobility je globálnym cieľom Dopravnej politiky Slovenskej republiky do roku 2015 (uznesenie vlády SR č. 445/2005), ktorým je vytvorenie podmienok na zabezpečenie ne-

²²² Koncepcia cyklistickej dopravy v SR (CYKLIS), Žilinská univerzita v Žiline, 2004.

ustále narastajúcich prepravných potrieb spoločnosti (prepravy nákladov a osôb) v požadovanom čase a kvalite, pri súčasnom znižovaní negatívnych účinkov dopravy na životné prostredie.

Nárast individuálnej automobilovej dopravy má nepriaznivý vplyv na životné prostredie, bezpečnosť a spôsobuje preťaženie dopravnej siete, dopravné zápchy vo vybraných uzloch, ktoré zvyšujú náklady na dopravu. Naproti tomu verejná osobná doprava (ďalej VOD) má z celospoločenského hľadiska viacej výhod, ktorými sú:

- produkuje výrazne menej emisií v prepočte na počet prepravených osôb ako individuálna automobilová doprava, predpokladom environmentálne a ekonomicky efektívneho fungovania jednotlivých druhov VOD je existencia dostatočného dopytu zo strany cestujúcich,
- umožňuje cestujúcim za prijateľnú cenu dostať sa do zamestnania, škôl, zdravotných zariadení, úradov a podobne,
- zabezpečením dostupnosti prispieva k rovnomernému regionálnemu rozvoju, aby sa zabránilo vysídľovaniu vidieckych oblastí,
- v porovnaní s individuálnou automobilovou dopravou má menšie priestorové nároky (parkoviská), najmä v centrách miest je parkovanie osobných áut priestorovo obmedzené a nežiadúce,
- zaznamenáva výrazne menšiu nehodovosť ako individuálna automobilová doprava, pričom najbezpečnejší druh dopravy je koľajová doprava, pretože je prevádzkovaná po zabezpečenej dopravnej ceste.

Verejná osobná doprava zahŕňa železničnú verejnú dopravu, cestnú verejnú dopravu a mestskú hromadnú dopravu. Vývoj osobnej dopravy na Slovensku v poslednom období kopíruje trendy zo Západoeurópskych krajín a dochádza k poklesu podielu VOD. Podiel VOD a individuálnej automobilovej dopravy bol v roku 1995 približne 50%/50%, ale v roku 2008 už len 30%/70%²²³.

Plánovanie, príprava, výstavba a správa

Pravidelná verejná osobná doprava je na Slovensku podobne ako vo vyspelých krajinách Európskej únie posudzovaná ako podnikanie s tým, že ak dopravca zabezpečuje výkony vo verejnom záujme, prináleží mu finančné vyrovnanie za výkony, ktoré by z hľadiska svojich obchodných záujmov nevykonával. Na jej financovanie sa do určitej miery podieľa štátny rozpočet, resp. rozpočet VÚC a obcí. Vplyv a zásahy verejného sektora je odôvodnené s tým, že sa jedná o uplatňovanie verejného záujmu.

²²³ Uznesenie Vlády Slovenskej republiky č. 184 zo 4. marca 2009, Harmonogram úloh akčného plánu rozvoja verejnej osobnej dopravy pred dopravou individuálnou

F.7.2 Trendy vývoja funkčnej zložky Doprava

Vízia a priority v oblasti rozvoja dopravy v SR

Víziou stratégie rozvoja dopravy do roku 2020 je zabezpečiť kvalitnú, dostupnú a integrovanú dopravnú infraštruktúru, konkurenčné dopravné služby, užívateľsky prijateľnú dopravu a ekologicky a energeticky efektívnu a bezpečnú dopravu. Ciele stratégie sú definované v štyroch základných oblastiach a sú zamerané na budovanie a modernizáciu dopravnej infraštruktúry, zabezpečenie rovnovážneho rozvoja dopravných služieb, práv a povinnosti užívateľov dopravy a znižovanie vplyvu dopravy na životné prostredie.

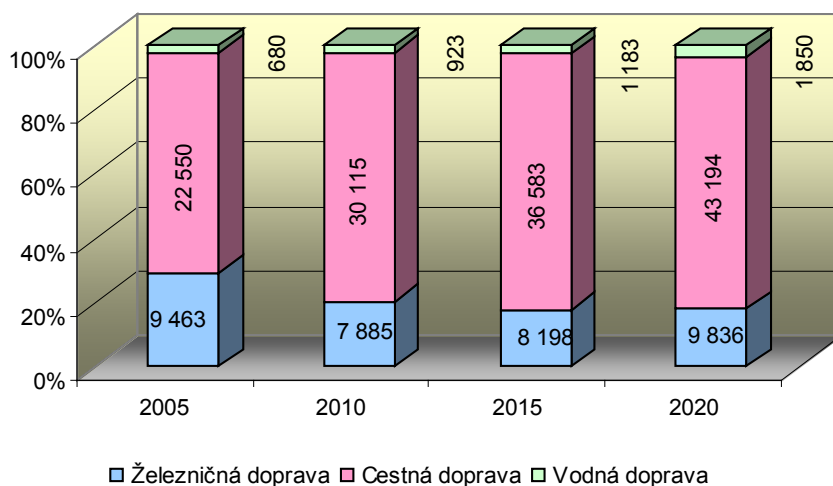
V mestách sa zamerať na prioritu prípravy a realizácie infraštruktúry pre cyklistov,

- chránené cesty, bezmotorové koridory, vrátane doprovodnej infraštruktúry,
- plošnú obsluhu územia pre dopravu na bicykli.

Obmedzené množstvo konvenčných energetických zdrojov a zvyšujúci sa dopyt po nich tlačí na znižovanie energetickej náročnosti fungovania dopravných systémov. Takýto stav sa javí ako celosvetovo aktuálny dlhodobý trend, ktorý sa dotýka plánovania a organizácie dopravy ako aj výroby dopravných prostriedkov.

Slovensko patrí medzi krajiny, ktoré potrebujú modernizovať železničnú infraštruktúru, dokončiť výstavbu cestnej infraštruktúry zaradenej do siete TEN-T a výstavbu základnej siete verejných terminálov intermodálnej prepravy. Nedostatočná dostupnosť územia je vážnou prekážkou obmedzujúcou rozvoj regiónov, prílev investícií a mobilitu pracovnej sily. Dobudovanie a skvalitnenie dopravnej infraštruktúry je preto významným faktorom ovplyvňujúcim konkurencieschopnosť regiónov.

Graf 3 Prognóza podielu jednotlivých druhov dopravy podľa prepravného výkonu (tkm) v SR²²⁴

Prioritami v oblasti dopravy sú:

- dobudovanie siete diaľnic na Slovensku,
- budovanie inteligentných dopravných systémov,

²²⁴ Stratégia rozvoja dopravy v SR do roku 2020, vládny dokument

- zvyšovanie úrovne bezpečnosti dopravy a premávky na cestách,
- stabilizácia resp. postupné zvyšovanie podielu železničnej nákladnej dopravy na prepravnom trhu,
- stabilizácia resp. postupné zvyšovanie podielu verejnej hromadnej dopravy na celkových prepravných výkonoch,
- rozvoj leteckej dopravy ako nástroja pre podporu rozvoja cestovného ruchu a regiónov (ďalší rozvoj letiska M.R. Štefánika v Bratislave, posilnenie postavenia siete regionálnych letísk),
- podpora rozvoja nemotorovej dopravy.

Práve rozvoj nemotorovej dopravy je novou rozvojovou prioritou, ktorá sa v predchádzajúcich obdobiach v dopravných politikách zanedbával, resp. nevyskytoval. Možno povedať, že u nás sa pešia a cyklistická doprava dostáva na úroveň rovnocennej s motorovou dopravou len v ostatných rokoch. V prospech rozvoja cyklistickej dopravy hovoria aj viaceré dokumenty prijaté Európskou komisiou:

- Biela kniha - Plán jednotného európskeho dopravného priestoru,
- Zelená kniha - Za novú kultúru mestskej mobility.

„Tieto dokumenty si kladú mnoho veľmi ambiciózných cieľov – napríklad vyradenie konvenčne poháňaných automobilov z premávky v mestách do roku 2050 – na splnenie ktorých bude potrebné aj oveľa rozsiahlejšie využívanie bicyklov, pešej chôdze a verejnej osobnej dopravy.“²²⁵ Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v SR, ktorá je rezortným materiálom MDVaRR SR definuje víziu národnej cyklostratégie nasledovne: „Základným smerovaním, víziou cyklostratégie je uznanie cyklistickej dopravy ako rovnocenného druhu dopravy a jej previazanie s ostatnými druhmi dopravy (integrácia), ako aj zlepšenie vnímania cyklistov ako plnohodnotných účastníkov cestnej premávky.“ Cyklostratégia počíta aj s posilnením cykloturistiky ako segmentu cestovného ruchu.

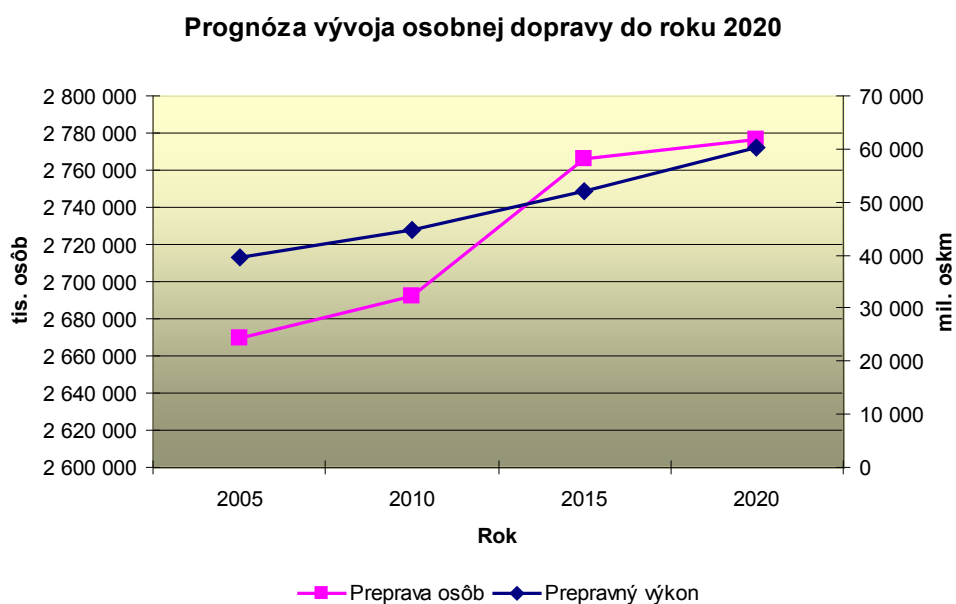
Očakávané trendy ďalšieho vývoja

Zjednodušene môžeme konštatovať, že vývoj dopravy ovplyvňujú procesy zmien štyroch hlavných rozvojových faktorov, ktorými sú:

- vzťah dopravy a životného prostredia,
- lokalizácia jednotlivých aktivít, v čase a v priestore meniace sa väzby jednotlivých urbanistických funkcií,
- životný štýl v spoločnosti,
- vývoj dopravnej techniky.

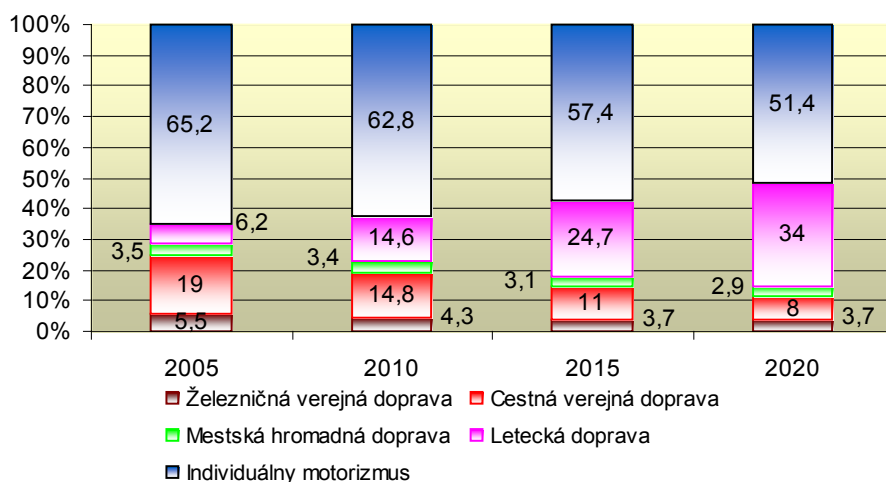
²²⁵ Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike, MDVaRR SR, 2013

Graf 4 Prognóza vývoja osobnej dopravy v SR²²⁶

V súčasnosti známe prognózy nepočítajú s poklesom objemu individuálnej osobnej dopravy ani s objemom prepravy v leteckom sektore (v celoeurópskom merítku). Obe spomínané aktivity výrazne prispievajú k znečisťovaniu životného prostredia. Očakáva sa preto v súlade s cieľmi energetickej efektívnosti v stratégii Európa 2020, že v ďalších rokoch dôraz bude kladený na zvýšenie energetickej efektívnosti a na zníženie produkcie skleníkových plynov. V odvetví dopravy sa počíta s využívaním a nových zdrojov energie (napr. hybridné technológie pohonu). Letecké spoločnosti majú ambíciu zefektívniť využitie paliva o 50 %.

Graf 5 Prognóza podielu jednotlivých druhov dopravy v SR podľa prepravného výkonu (oskm)²²⁷

Štvrtina mestskej svetovej populácie žije v menších urbanistických aglomeráciách (územiach s počtom obyvateľov do 500 tisíc) a asi 4 % v mega-mestách (mestách nad 10 mil. obyvateľov). Na Slovensku pred rokom 1989 boli dve mestá s obyvateľmi nad 100 tisíc (Bratislava , Košice), štyri mestá s

²²⁶ Stratégia rozvoja dopravy v SR do roku 2020, vládny dokument

²²⁷ Stratégia rozvoja dopravy v SR do roku 2020, vládny dokument

obyvateľmi na hranici 100 tisíc (Prešov, Nitra, Žilina, Banská Bystrica) a stredne veľké mestá boli cieľavedome rozdelené rovnomerne po celom území republiky. Po prechode na trhové hospodárstvo sa situácia zmenila. Výrazne začali rásť mestá s viac ako 50 tisíc obyvateľmi, pri ktorých sa výrazne prejavovali jednak polarizačné, ale aj aglomeračné účinky. Sú to všetky krajské mestá, ku ktorým sa pridali mestá Poprad, Prievidza a Martin. V poslednom desaťročí sa vývoj urbanizácie čiastočne mení, časť obyvateľstva sa opäť z veľkých miest sťahuje do satelitov v ich spádových území. Trend migrácie obyvateľstva v smere východ západ (často za hranicami SR za prácou). Takýto trend ovplyvňuje aj vývojové trendy v oblasti dopravy. Obyvateľstvo bývajúcce rozptýlene v aglomerácii mimo významných sídel/centier, je silne závislé na dochádzke do centier za službami, do zamestnania a školy.

Vysoká priestorová koncentrácia niektorých funkcií a ich značná priestorová segregácia vyvolávajú neustále prepravné toky medzi centrami a ich zázemím, čo generuje značný objem dopravy. Vzhľadom na značne individuálne nároky jednotlivých vysídlených domácnosti tie preferujú individuálnu automobilovú dopravu a často jedna domácnosť vlastní viacej automobilov, ktoré aj denne využíva. Obsadenosť automobilov v aglomerácii je nízka. Vo vnútri centier aglomerácie vnikajú zvýšené nároky na riešenie statickej aj dynamickej dopravy, čo sa často rieši zvyšovaním podielu spevnených plôch na úkor verejnej zelene. Na druhej strane dochádza k úpadku verejnej dopravy, ktorá nedokáže efektívne obsluhovať rozptýlenú, obytnú zástavbu s nízkou hustotou mimo centier. Takýto stav negatívne vplýva na verejné financie z viacerých hľadísk na jednej strane je potrebné neustále rozširovať komunikačnú sieť v aglomerácii a dobudovávať potrebné plochy pre statickú dopravu a na druhej strane je potrebné dotovať prevádzku verejnej dopravy, aby nedošlo ku kolapsu dopravy v rámci aglomerácie v dôsledku preťaženia komunikačných sietí a aby bola zabezpečená dostupnosť HD.

Mestská mobilita je ťažiskovým problémom, ktorý sa dotýka prepojenia, prosperujúcej ekonomiky a obývateľnosti miest. Dnes sú tieto aspekty v ohrození. V mnohých mestách sa prejavuje obmedzovanie pozitívneho vývoja, pretože dopyt po preprave nie je uspokojovaný dopravnou ponukou. Mestská mobilita klesá, ak populácia rastie. Znižuje sa tým, že ľudia stále častejšie volia osobnú prepravu aj keď vozidlo je obsadené len jednou osobou. Obyvateľstvo totiž vníma obmedzovanie mestskej mobility prostredníctvom preťaženia komunikačnej siete.

Celosvetovým trendom na zlepšenie mestskej mobility je pokus o integráciu rôznych druhov dopráv s cieľom zabezpečiť:

- vyvažovanie del'by mestskej dopravnej práce medzi jednotlivými druhými dopravy,
- dosiahnutie lepšej mobility zohľadňovaním aj sociálnych požiadaviek obyvateľov, preto mobilitné ciele nesmú byť presadzované bez ohľadu na ne (napríklad, udržiavanie a zlepšenie bezpečnosti dopravy, obmedzovanie ekologickej stopy dopravy, aby sa zabezpečila medzigeneračná udržateľnosť a efektívne zamerané vynakladanie verejných prostriedkov sú základnými požiadavkami, ktoré v rôznej miere ovplyvňujú povahu realizovaných iniciatív).

Vo svete uplatňované stratégie na vyvažovanie del'by mestskej dopravnej práce možno všeobecne rozdeliť do dvoch hlavných typov, na:

- dopytovo orientované stratégie, ktoré sú zamerané na podporu verejnej hromadnej, cyklistickej a pešej dopravy, na podporu intermodálnej dopravy alebo na efektívnejšie využívanie individuálnej automobilovej dopravy, ako napr. spoločné zdieľanie vozidiel,

- ponukovo orientované stratégie, ktoré sú zamerané zlepšenie využívania a pridelovania kapacity, zvýšenie obsadenosti vozidiel, zlepšenie časového rozloženia objemu dopravy, znižovanie dopadov konfliktných situácií na výkonnosť komunikačného systému, či na účinnejšie spôsoby realizácie stavebných prác a organizácie údržby na komunikačnej sieti a v zariadeniach dopravnej infraštruktúry.

Trendy v oblasti vývoja dopravy vo vidieckych obciach je možné charakterizovať v závislosti od ich polohy k významným centrom osídlenia. Vidiecke obce, ktoré ležia v blízkosti centier osídlenia a fungujú ako ich obytné zázemia, prípadne je na ich územie vymiestnená časť nadradenej vybavenosti, sú dopravne úzko spojené s centrami a preto vývoj dopravy v nich dosť blízko kopíruje trendy vývoja dopravy v mestách. Trendy vývoja dopravy vo vidieckych obciach, ktoré ležia ďaleko od významných centier alebo v ekonomicky slabších regiónoch je možné charakterizovať nasledovne:

- postupná redukcia spojov železničnej a autobusovej hromadnej dopravy na nutné minimum,
- zvýšenie dôležitosti individuálnej automobilovej dopravy pri spojení obce s okolitými sídlami,
- v miestnej dopravnej obsluhu prevláda pešia a cyklistická doprava.

Významným prvkom súčasných dopravných analýz z pohľadu vývoja sídiel je politika suburbánnych oblastí (predmestí). Často sa spájajú s blízkym vidiekom, majú však významné špecifiká. Zvyšujú výrazným spôsobom požiadavky na dopravu, pričom vo svete hlavne na dopravu hromadnú. Sú významným prvkom integrácie a intermodality dopravy. Na druhej strane zvyšujú podstatne požiadavky na prepravné trasy smerujúce do centier miest a rapídne zvyšujú nároky na statickú dopravu v centrách, predovšetkým v prípade slabej preferencie hromadnej dopravy.

F.7.2.1 Špecifické východiskové faktory pre funkčnú zložku doprava v podmienkach SR

Špecifické danosti Slovenska ako veľkosť krajiny, geografická poloha, prírodné podmienky a historický vývoj zapríčinili že kľúčovú úlohu v doprave **v čase spracovania tohto dokumentu** majú dva druhy dopravy a to doprava cestná a doprava železničná. Ostatné typy dopravy, ako letecká a vodná doprava majú v podmienkach SR marginálnu úlohu. **Nemotoristická doprava má tiež svoje historické korene a v poslednom období sa jej venuje stále viac pozornosti. Nemotoristická doprava hrá významnú úlohu v osobnej doprave na území sídiel.** Vzhľadom na výhodnú geografickú polohu Slovenska jeho územím prechádzajú významné medzinárodné dopravné koridory.

Rozvoj automobilovej dopravy, predovšetkým individuálnej, prináša stále narastajúce problémy nielen v doprave, ale aj vo využiteľnosti územia. Neriadené preferovanie motorovej dopravy pri riešení sídiel (miest aj obcí), absencia správnych dopravno-inžinierskych riešení, ale aj neodbornosť v rozhodovaní sú príčinami dopravných kongescií, diskriminovania nemotorovej dopravy a priestorových problémov. Z toho dôvodu je nevyhnutné riešiť efektívnejšie zavádzanie adekvátnych zásad tvorby dopravnej infraštruktúry nielen z dopravného, ale aj urbanistického hľadiska vo vzájomnej koordinácii rozvoja územia a jeho dopravnej obsluhy, predovšetkým v rámci ÚPD. Je potrebné sa zamerať na zmeny v organizácii motorovej dopravy na území, kde je žiaduca preferencia nemotorovej dopravy a zvyšovanie podielu verejnej hromadnej dopravy v deľbe prepravnej práce. Prijaté riešenia majú značným spôsobom znížiť požiadavky na statickú dopravu, predovšetkým v centrách miest, k čomu sú nevyhnutné odborné dopravno-inžinierske analýzy, ktoré by mali slúžiť ako nevyhnutný podklad pri tvorbe ÚPD.

F.7.3 Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Doprava

Funkčno-prevádzkové zásady a požiadavky

Každý variant navrhnutého dopravného riešenia by mal byť posúdený z hľadiska:

- kvality realizácie dopravných vzťahov,
- minimalizácie dopravných nákladov,
- spätnej väzby dopravného systému (treba uvážiť a zhodnotiť spätnú väzbu dopravného systému na formovanie a vývin funkčnej a priestorovej štruktúry sídelných útvarov),
- komplexnosti dopravného riešenia,
- minimalizácie negatívnych účinkov dopravy.

Všeobecné zásady a pravidlá

Pri spracovaní jednotlivých stupňov ÚPD treba vychádzať z nasledovných všeobecných zásad:

- pri delbe prepravnej práce brať do úvahy aj aspekt delby verejného priestoru, ktorý využívajú všetky druhy dopravy a v ktorom musia byť zohľadnené zásady udržateľnej výstavby nemotoristickej infraštruktúry, verejnej osobnej dopravy a ktoré musia zabezpečovať aj procesy efektívnej údržby,
- podporiť nemotorovú a verejnú hromadnú dopravu, ktorá by v súčasnej dobe vzhľadom na trend udržateľnosti rozvoja mala zohľadniť aj predstavu o budúcom udržateľnom susedstve, so zohľadnením požiadaviek disponibilného zastavaného územia, s ohľadom na hustotu a organizáciu bývania, pracovných príležitostí, komerčných a rekreačných zariadení, na existujúcich, ale aj na nových rozvojových plochách,
- pri plánovaní a realizácii dopravnej infraštruktúry a verejných priestranstiev preferovať verejnú hromadnú dopravu s cieľom znižovania kongescií prostredníctvom zmeny delby prepravnej práce a znižovania podielu individuálnej dopravy, podporovať pešiu a cyklistickú dopravu ako ekologický, ekonomický a zdravý spôsob dopravy,
- pri návrhu na implementáciu lepšej mestskej mobility je potrebné rešpektovať miestnu kultúru a "ducha" mesta. To znamená, že mestská komunikačná sieť, infraštruktúra verejnej hromadnej dopravy a dopravné prostriedky, riešenie verejného priestoru pre chodcov a cyklistov musia byť tvorené s ohľadom na architektonické a urbanistické charakteristiky mesta a spôsob života občanov tak, aby sa cítili v meste dobre.

Pri riešení ÚPD na všetkých úrovniach by sa malo vychádzať predovšetkým z nasledovných skutočností:

- rešpektovanie Európskych dopravných systémov a zachovanie ich priority v rámci dopravnej infraštruktúry SR,
- zvýšených nárokov na logistiku výrobného procesu, ktoré podmieňujú konkurencieschopnosť európskej a tiež slovenskej ekonomiky a ich vplyv na multimodalitu a intermodalitu dopravy na celoeurópskej úrovni,
- v rámci multimodalitu dopravy zachovávať aspekty trvalo udržateľnej dopravy, obmedzovať cestnú nákladnú dopravu preferovaním dopravy železničnej (samozrejme v spojitosti
- zmeny v demografickom vývoji a nová polarizácia miest,

- nárastu počtu vozidiel a zvyšovanie prepravných výkonov na základe v súčasnosti známych prognóz spracovaných pre niektoré oblasti,
- rozrastanie miest – suburbanizácia a s tým spojené problémy (zvýšené prepravné toky medzi centrami a predmestskými oblasťami, značne individuálne nároky jednotlivých vysídlených domácností, nízka obsaditeľnosť automobilov, ekonomická rentabilita verejnej osobnej dopravy),
- nové trendy v oblasti zabezpečenia udržateľnej mestskej mobility v nových podmienkach,
- záväzok k trvalo udržateľnej a bezpečnej doprave,
- trend využívania informačných technológií pri spracovaní ÚPD ako aj pri plánovaní a riadení dopravných systémov,
- štandardizácia spracovania všetkých stupňov ÚPD,
- ciele energetickej efektívnosti, ktoré sú stanovené v stratégii Európa 2020,
- nové trendy vyplývajúce z celosvetových kongresov a konferencií – Svetového cestného kongresu 2011 v Mexiku a Transport Research Arena Europe 2012 , ktorých program bol venovaný udržateľnej mobilite prostredníctvom inovácií.

Nemotoristická doprava

Na úrovni územného plánovania miest, obcí a zóny je dôležitá tzv. politika pre pešiu a cyklistickú dopravu. Ide o ekologicky veľmi výhodné typy dopravy. Pri riešení pešej a cyklistickej dopravy sú veľmi dôležitými faktormi:

- existencia ucelene prepojenej a kvalitnej cyklistickej siete,
- existencia pomerne hustého funkčne zmiešaného územia z množstvom vybavenosti v dochádzkovej vzdialenosti,
- budovanie nových objektov a mestských verejných priestorov v „ľudskom merítke“,
- zabezpečenie vysokej korelácie MHD s využitím a intenzitou peších trás,
- zabezpečenie adekvátneho vybavenia cyklistických komunikácií, napríklad zabezpečením pokrytia nárokov na parkovanie bicyklov.

Jedným z výsledkov posledných výskumov²²⁸ v rámci ktorých bola sledovaná a hodnotená skupina miest na základe rôznych parametrov bolo aj stanovenie podielu nemotoristickej dopravy v delbe dopravnej práce.

Tab. 46 Charakteristika miest - podiel nemotoristickej dopravy

Podiel nemotoristickej dopravy v delbe dopravnej práce			
peší		cyklisti	
rozsah	stupeň	rozsah	stupeň
< 20%	nízky	< 2%	nízky
20% až 30%	stredný	2% až 6%	stredný
> 30 %	vysoký	6% až 10%	stredne vysoký
		> 10 %	vysoký

V súlade s celoeurópskymi strategickými dokumentmi podpora nemotoristickej dopravy by sa mala stať neoddeliteľnou súčasťou mestskej mobility a plánovania infraštruktúry (Biela kniha: Plán jednotného európskeho dopravného priestoru). Riešenie pešej dopravy na území sídiel sa netýka výlučne funkčnej zložky doprava, pretože peší pohyb a chodci sú prirodzenou súčasťou verejných priestorov

²²⁸ Svetový cestný kongres AIPCR, Mexico 2011

miest a obcí. Riešenie cyklistickej a pešej dopravy by sa malo premietnuť aj do záväzných častí územných plánov.

Pešia doprava je v mestách nad 50 tisíc obyvateľov už aj v SR veľmi významným dopravným módom, ktorý môže dosahovať aj 30%-ný podiel v delbe prepravnej práce. Výsledky prieskumov ukazujú, že pešia doprava je neodmysliteľnou súčasťou prepravných procesov. Napr. veľkosť plochy intravilánu cca 15 km² a dostupnosť centra do 3 km charakterizujú mesto vhodné pre rozvoj pešej a cyklistickej dopravy, ktoré má reálne predpoklady vytvorenia zodpovedajúcich podmienok pre preferenciu nemotorovej dopravy.

Pri spracovávaní ÚPD je vhodné využívať výsledky a analýzy prieskumov pešej a cyklistickej dopravy²²⁹ pre objektívne posúdenie a definovanie hlavných cyklistických a peších koridorov a najviac zaťažených trás s cieľom zistiť intenzity nemotorovej dopravy v danom profile.

Prieskumy pešej a cyklistickej dopravy vo vybraných lokalitách centrálnej mestskej zóny umožňujú určiť smery hlavných vertikálnych osí a priečnych prepojení v meste a tým aj riešiť integráciu nemotorovej dopravy do komunikačného systému.

Intermodálna preprava

Rozvoj intermodálnej prepravy je viazaný na prognózy rozvoja hospodárstva a predpokladané tovarové toky, vhodné na prepravu intermodálnou prepravou. Na základe Koncepcie rozvoja kombinovanej dopravy s výhľadom do roku 2010²³⁰ o existujúcich a výhľadových prepravných prúdoch na Slovensku a disponibilných finančných prostriedkoch na výstavbu terminálov, bolo rozhodnuté projektovo pripraviť päť terminálov intermodálnej prepravy európskej úrovne (základný verejný terminál intermodálnej prepravy). Predmetom prípravy sú trimodálny terminál Bratislava v bazéne Pálenisko a bimodálne terminály v Leopoldove, Žiline a v Košiciach. Pre terminál vo Zvolene sa z dôvodu nedostatočných prepravných prúdov rozhodlo, že sa projektová dokumentácia spracuje na obmedzený variant terminálu s možnosťou ďalšieho rozšírenia na optimalizovanú veľkosť.

Z územno-plánovacieho hľadiska je v prípadoch terminálov európskej úrovne potrebné počítať s rezerváciou pridružených plôch logistických centier a plôch pre nadväzujúce obchodné činnosti (skladovanie, balenie, triedenie, špedícia atď.). Je potrebné uvažovať s možnosťou, že v blízkosti uvedených terminálov budú postavené logistické centrá nákladnej dopravy.

F.7.3.1 Zásady lokalizácie a umiestnenia

Cestná doprava

Pri prijímaní rozhodnutí o lokalizácii cestnej infraštruktúry na území je potrebné vychádzať z dopravného významu jednotlivých typov ciest.

Diaľnice a cesty pre motorové vozidlá majú celoštátny až medzinárodný význam. Z toho dôvodu majú byť vedené cez riešené územie izolovane bez možnosti priamej dopravnej obsluhy riešeného územia. Prístupnosť diaľničnej siete by mala byť zabezpečená diaľničnými križovatkami lokalizovanými vo vzájomnej vzdialenosti minimálne 5 km (v zastavanom území miest vo vzdialenosti 0,8-1,2 km).

²²⁹ Čelko, J. a kol.: ÚGD mesta Martin, I. etapa, Žilinská univerzita v Žiline, Stavebná fakulta, 2013

²³⁰ Uznesenie vlády č. 37/2001 zo dňa 17. januára 2001

Ochranné pásmo diaľnice a rýchlostnej cesty je 50 až 100 m na každú stranu od osi vozovky cesty z čoho vyplývajú značné územné nároky.

Cesty I. triedy majú nadregionálny až celoštátny význam (výnimočne môžu mať aj medzinárodný význam). Na území by mali byť vedené mimo obcí resp. v okrajových priemyselných častiach obcí (prípadne v takých polohách kde je to akceptovateľné vzhľadom na charakter okolitého územia). Priama dopravná obsluha územia by mala byť obmedzená. Vzdialenosti križovatiek v extraviláne je minimálne 2 km a v intraviláne 0,3-0,6 km. Ochranné pásmo ciest prvej triedy v extraviláne je 25 až 50 m na každú stranu od osi vozovky cesty.

Cesty II. triedy majú regionálny význam, zabezpečujú dopravnú obsluhu medzi okresmi a kraji. Poloha vedenie prietáhov ciest druhej triedy cez zastavané územie sídel je závislé od intenzity tranzitnej dopravy a od celkového zaťaženia komunikácie. Prietahy ciest druhej triedy na území sídel zabezpečujú aj čiastočnú priamu obsluhu územia. Vzdialenosti križovatiek v extraviláne je minimálne 1,5-2,0 km a v intraviláne 0,15-0,3 km. Ochranné pásmo ciest druhej triedy v extraviláne je 25 m na každú stranu od osi vozovky cesty.

Cesty III. triedy zabezpečujú dopravnú obsluhu medzi obcami navzájom. Sú vedené intravilánom obce. Prietahy ciest tretej triedy na území sídel v závislosti od zaťaženia zabezpečujú aj priamu obsluhu územia. Vzdialenosti križovatiek v extraviláne je minimálne 1,0-1,5 km a v intraviláne 0,08-0,3 km. Ochranné pásmo ciest tretej triedy v extraviláne je 20 m na každú stranu od osi vozovky cesty.

Miestne komunikácie - sú súčasťou dopravného vybavenia určitej obce alebo vytvárajú dopravné spojenie v jej záujmovom území, budujú a udržiavajú sa v súlade s územnoplánovacou dokumentáciou tak, aby uľahčovali osídlenie a vyhovovali potrebám miestnej dopravy. Ochranné pásma miestnych komunikácií sú legislatívne dané len pre najvyššie kategórie nasledovne:

- 25 m na každú stranu od osi vozovky cesty pre rýchlostné komunikácie,
- 15 m na každú stranu od osi vozovky prietáhov ciest I. a II. triedy.

Účelové komunikácie - slúžia spojeniu jednotlivých objektov a nehnuteľnosti s ostatnými pozemnými komunikáciami alebo komunikačným účelom v uzavretých priestoroch alebo objektoch.

Železničná doprava

Vysokorýchlostné trate

Vysokorýchlostné trate železničnej dopravy majú celoštátny až medzinárodný význam. Tomu by mala odpovedať aj poloha ich vedenia na území. Tieto trate by mali byť vedené v polohách, kde neobmedzujú a nezaťažujú každodenné fungovanie a rozvoj územia, s ktorou nie sú priamo spojené. V súčasnosti neexistuje ucelená koncepcia budovania VRT tratí na Slovensku.

Celoštátne a regionálne dráhy

Poloha vedenia železničných tratí na území je historicky dané. Pozdĺž tratí sú situované železničné stanice a zastávky, ktoré by mali byť v pešej dostupnosti centier jednotlivých obcí. Ochranné pásmo pre železničnú dráhu je 60 metrov od osi krajnej koľaje, najmenej však 30 metrov od vonkajšej hranice obvodu dráhy.

Vlečky

Vlečky zabezpečujú priamu obsluhu významných priemyselných skladových alebo iných komplexov. Ochranné pásmo pre železničnú dráhu je 60 metrov od osi krajnej koľaje, najmenej však 30 metrov od vonkajšej hranice obvodu dráhy.

Vodná doprava

Trasa vedenia vodných ciest je daná polohou vodných tokov po ktorých sú vedené. Poloha umiestnenia prístavov pozdĺž vodných tokov musí byť navrhnutá tak, aby bolo zabezpečené bezkolízne napojenie prístavu na zariadenia ostatných typov dopravy (cestná a železničná).

Letecká doprava

Poloha najvýznamnejších medzinárodných letísk na území SR je daná historicky. Pri budovaní nových letísk je potrebné rozhodnúť o ich umiestnení na základe vyhľadávacích štúdií. Posúdenie možností umiestnenia zariadení leteckej dopravy na riešenom území je nad rámec možností spracovania územného plánu. Úlohou územného plánu je zosúladiť nároky vyplývajúce z daného riešenia leteckej dopravy s ostatnými aktivitami na riešenom území.

Nemotoristická doprava

Nemotoristická doprava je prirodzenou súčasťou fungovania ľudských sídel. Pri navrhovaní siete a zariadení nemotoristickej dopravy je potrebné vychádzať z nasledovných územnotechnických zásad a požiadaviek:

- podľa možnosti viesť nemotoristickú a motoristickú dopravu segregovane, v závislosti od rýchlosti pohybu prevažujúceho charakteru dopravy a využívania verejného priestoru - vozidlá versus chodci,
- pri návrhu zohľadniť že prekonávanie vzdialeností je zabezpečené fyzickou aktivitou ľudí, z čoho vyplývajú určité obmedzenia týkajúce sa smerového a šírkového vedenia trás (najkratšia vzdialenosť medzi dvoma bodmi, maximálne stúpanie atď.),
- križovanie hlavných peších a cyklistických trás s trasami vedenia automobilovej a koľajovej dopravy riešiť v závislosti od rýchlosti pohybu prevažujúceho charakteru využívania verejného priestoru.

Hromadná doprava

Sieť zastávok a iných zariadení hromadnej dopravy na riešenom území navrhnuť tak, aby bola rešpektovaná zásada požadovanej dostupnosti (spravidla 15 minútová pešia dostupnosť) pri zohľadnení špecifik územia. Zastávky navrhovať aj zohľadnením umiestnenia hlavných cieľov na riešenom území. Jednotlivé systémy HD sa lokalizujú s maximálnou snahou o separáciu od ostatnej dopravy s predpokladom ich preferencie na križovatkách v obciach.

Požiadavky ochranné a limitujúce

Nároky na dopravnú infraštruktúru sú závislé od nasledovných faktorov (limity, obmedzenia):

- významu a funkcie obce v hierarchii osídlenia,
- veľkosti spádového územia,
- demografickej a sociálnej štruktúry obyvateľstva, ktoré sa podieľa na tvorbe a deľbe dopravnej práce,

- charakteru hospodárskej štruktúry obce a pod.,
- atraktivít a potenciálu obce z hľadiska cestovného ruchu a jeho bezprostredného zázemia,
- zamestnanosti (množstvo pracovných príležitostí), nezamestnanosti,
- dynamiky rastu obce,
- spádovosti obyvateľov do obce (odvodená z rozlohy a dopravnej dostupnosti spádového územia a z počtu denného obyvateľstva),
- dostupnosti jednotlivých druhov vybavenosti,
- dobré dopravné napojenie a vybavenie statickou dopravou - dostupnosť z hlavných dopravných komunikácií, uzlov MHD, riešenie dostatočného počtu parkovísk pre individuálnu dopravu,
- vyváženosť jednotlivých druhov dopravy,
- nadväznosť na územie susediacich štátov.

Nároky na územie sú závislé od:

- prírodných daností – druh územia,
- územno-technických podmienok
- ochranných pásiem (vodné zdroje, chránené územia, NATURA2000),
- výskytu zosuvných území, a pod.

Limity a ochrana

- rešpektovanie Vyhlášky MZ SR č. 549/2007 Z. z. Prípustné hodnoty určujúcich veličín hluku vo vonkajšom prostredí a hluku, infrazvuku a vibrácií vo vnútornom prostredí budov, z ktorej vyplývajú najvyššie prípustné ekvivalentné hladiny hluku
- Hygienické požiadavky na hluk vo vonkajšom prostredí

Tab. 47 Prípustné hodnoty určujúcich veličín vo vonkajšom prostredí podľa Vyhlášky č. 549/2007 Z. z.

Kategória územia	Charakter chráneného územia	Refer. čas interval	prípustné hodnoty (dB)				
			Hluk z dopravy				Hluk z iných zdrojov L _{Aeq,p}
			Pozemná a vodná doprava ^{a), b)} L _{Aeq,p}	Železničné dráhy ^{c)} L _{Aeq,p}	Letecká doprava		
L _{Aeq,p}	L _{ASmax,p}	L _{Aeq,p}					
I.	Územie s osobitnou ochranou pred hlukom, napr. kúpeľné miesta, kúpeľné a liečebné areály	Deň	45	45	50	-	45
		Večer	45	45		-	45
		noc	40	40		60	40
II.	Priestor pred oknami obytných miestností a rodinných domov, priestor pred oknami chránených miestností školských budov zdravotníckych zariadení a iných chránených objektov ^{d)} Vonkajší priestor v obyt-nom a rekreačnom území.	Deň	50	50	55	-	50
		Večer	50	50	55	-	50
		noc	45	45	45	65	45
III.	Územie ako v kategórii II. v okolí diaľnic, ciest I. a II. triedy, miestnych komunikácií s hromadnou dopravou, železničných dráh a letísk, mestské centrá	Deň	60	60	60	-	50
		Večer	60	60	60	-	50
		noc	50	55	50	75	45

Kategória územia	Charakter chráneného územia	Refer. čas interval	prípustné hodnoty (dB)				
			Hluk z dopravy				Hluk z iných zdrojov $L_{Aeq,p}$
			Pozemná a vodná doprava ^{a), b)} $L_{Aeq,p}$	Železničné dráhy ^{c)} $L_{Aeq,p}$	Letecká doprava		
$L_{Aeq,p}$	$L_{ASmax,p}$						
IV.	Územie bez obytnej funkcie a bez chránených vonkajších priestorov, výrobné zóny, priemyselné parky, areály závodov	Deň	70	70	70	-	70
		Večer	70	70	70	-	70
		noc	70	70	70	95	70

Pozn.:

- prípustné hodnoty platia pre suchý povrch vozovky a nezasnežený terén. Ak ide o sezónne zariadenia, hluk sa hodnotí pri podmienkach, ktoré je možné pri ich prevádzke predpokladať.
- Pozemná doprava je doprava na pozemných komunikáciách vrátane električkovej dopravy.
- Zastávky miestnej hromadnej dopravy, autobusovej, železničnej, vodnej dopravy a stanovišťa taxislužieb určené iba na nastupovanie a vystupovanie osôb sa hodnotia ako súčasť pozemnej a vodnej dopravy
- Prípustné hodnoty pred fasádou nebytových objektov sa uplatňujú v čase ich používania (napr. školy počas vyučovania)

Vo vyhláške sa konštatuje, že ochrana zdravia pred hlukom je zabezpečená, ak **posudzované hodnoty určujúcich veličín hluku nie sú vyššie ako prípustné hodnoty** – tab.5. Vo vzťahu ku riešenej problematike je rozhodujúce:

- hluk sa hodnotí v miestach, na ktoré sa vzťahujú prípustné hodnoty takto:
 - hluk vo vonkajšom prostredí mimo budov sa hodnotí vo výške 1,5m nad terénom,
 - hluk vo vonkajšom prostredí pred obvodovou stenou sa hodnotí vo vzdialenosti 1,5 m \pm 0,5 m od steny a vo výške 1,5m \pm 0,2m nad podlahou príslušného podlažia,
- nameraná hodnota sa zväčší o hodnotu rozšírenej neistoty merania** stanovenej v súlade s metrologickou praxou a v prípade potreby o ďalšie korekcie v súlade s prílohou a ak je to potrebné, stanoví sa pre príslušný referenčný časový interval. **Takto získaná posudzovaná hodnota sa porovnáva s prípustnou hodnotou.**

Vyhláška ďalej stanovuje:

- určujúcimi veličinami hluku pri hodnotení vo vonkajšom prostredí sú ekvivalentná hladina A zvuku L_{Aeq} a pre hluk z leteckej dopravy aj maximálna hladina A zvuku,
- posudzovaná hodnota vo vonkajšom prostredí je ekvivalentná hladina zvuku pre deň 6⁰⁰ až 18⁰⁰, večer 18⁰⁰ až 22⁰⁰, noc 22⁰⁰ až 6⁰⁰,**
- prípustné hodnoty určujúcich veličín hluku vo vonkajšom prostredí sú pre príslušné kategórie územia, referenčné časové intervaly a zdroje hluku uvedené v tab.5,
- ak je preukázané, že jestvujúci hluk z pozemnej a koľajovej dopravy prekračujúci prípustné hodnoty podľa tab.5 pre kategórie územia **II** a **III** zapríčinený postupným narastaním dopravy nie je možné obmedziť dostupnými technickými opatreniami alebo organizačnými opatreniami bez podstatného narušenia dopravného výkonu, posudzovaná hodnota **pre kategóriu územia II** môže prekročiť prípustné hodnoty určujúcich veličín hluku z pozemnej dopravy uvedené v tab.5 najviac **o 5 dB** a pre **kategóriu územia III** a **IV** najviac **o 10 dB**.

Okolie posudzovaného prepojenia v zastavaných častiach s obytnou funkciou možno charakterizovať ako vonkajšie prostredie v okolí ciest I. triedy a miestnych komunikácií s hromadnou dopravou. Na základe uvedenej skutočnosti možno predmetnú lokalitu uvažovať ako **kategóriu územia III**. Ostatnú časť okolia cestného prepojenia možno zaradiť do **kategórie územia IV**.

F.7.3.2 Zásady a pravidlá podľa územnoplánovacej úrovne

Tab. 48 Zásady a pravidlá riešenia cestnej a železničnej dopravy podľa územnoplánovacej úrovne

Úroveň	Ťažisko riešenia		Vstupy	Zásady a pravidlá
	Cestné komunikácie	Železnice		
REGIÓN	Diaľnice a cesty pre mot. vozidlá	Vysokorýchlostné trate	<ul style="list-style-type: none"> • Celoštátne sčítanie dopravy (každých 5 rok.) • Rozvojové plány MDVRR SR, SSC, NDS a ŽSR • KURS • Odbor dopravy ÚSK • Širšie vzťahy 	<ul style="list-style-type: none"> • diferencovať dopravnú obsluhu s ohľadom na využitie územia a terénne podmienky • riešiť výhľadový rozvoj riešeného územia a dopravy • správne vymedziť rozsah riešeného územia vzhľadom na dopravné vzťahy • dbať na preferenciu hromadných druhov dopravy s nižšími nárokmi na záber PP a šetrnejším vzťahom k životnému prostrediu, • dbať na znížovanie negatívnych vplyvov na ŽP • zaisťovať územné rezervy
	Cesty I. triedy	Celoštátne dráhy		
	Cesty II. triedy	Regionálne dráhy		
	Cesty III. triedy	Intermodálna preprava		
	Miestne komunikácie			
OBEC	Diaľnice a cesty pre motorové vozidlá	Vysokorýchlostné trate	<ul style="list-style-type: none"> • ÚPN-R • Generel dopravy • „miestne iniciatívy“ 	<ul style="list-style-type: none"> • diferencovať obsluhu obce s ohľadom na možnosti jednotlivých druhov dopravy • využívať dopravné modelovanie vo viacerých scenároch a časových horizontoch za účelom optimalizovaného návrhu • zaisťovať štandardnú dostupnosť cieľov • „železničné stanice ako novodobé vstupné brány miest“ • bilancovať a vytvoriť rovnováhu medzi potrebou plôch pre zeleň, statickú dopravu a verejné priestranstvá • posúdiť, optimalizovať a rozšíriť sieť liniek hromadnej autobus. dopravy v súlade s urbanistic. návrhom
	Cesty I. triedy	Celoštátne dráhy		
	Cesty II. triedy	Regionálne dráhy		
	Cesty III. triedy	Vlečky		
	Miestne komunikácie	Intermodálna preprava		
	Účelové komunikácie			
ZÓNA	Diaľnice a cesty pre motorové vozidlá	Vysokorýchlostné trate	<ul style="list-style-type: none"> • ÚPN-O • „miestne iniciatívy“ 	<ul style="list-style-type: none"> • diferencovať dopravnú obsluhu s ohľadom na formy líniovej a plošnej obslužnosti • vylúčenie tranzitnej dopravy a ťažkej nákladnej dopravy • riešenie dostupnosti cieľov pre pešiu dopravu • preferencia MHD s dôrazom na umiestňovanie zastávok • venovať pozornosť zaťaženiu hlukom • navrhnuť výhľadové riešenie statickej dopravy posúdiť ekonomické a ekologické možnosti umiestnenia hromadných garáží (napr. sídliská) s polyfunkčným využitím, preferencia parkovacích domov alebo podzemných garáží pred záberom nového územia • alternatívne metódy saturácie dopytu po parkovacích miestach (zdieľané parkovacie miesta, iné formy dostupnosti lokality) • minimalizovať v rozvojových územiach počet automobilov zaparkovaných na mieste • minimalizovať negatívny vizuálny dopad parkovacích plôch (pomocou zelene), úplne sa vyhýbať veľkým súvislým parkovacím plochám, umiestňovať parkoviská pri alebo za objektmi, • verejný priestor koncipovať tak, aby bol previazaný na hlavné činnosti situované v objektoch tvoriacich verejný priestor • navrhovať etapy realizovateľnosti
	Cesty I. triedy	Celoštátne dráhy		
	Cesty II. triedy	Regionálne dráhy		
	Cesty III. triedy	Vlečky		
	Miestne komunikácie	Intermodálna preprava		
	Účelové komunikácie			

Pozn.: Sýtosť odtieňa podfarbenia textu v tabuľke zdôrazňuje preferenciu a dôležitosť riešenia. Čím sýtejšia farba, tým významnejšie je riešenie.

1.	2.	3.	4.	X
----	----	----	----	---

Tab. 49 Zásady a pravidlá riešenia nemotoristickej dopravy podľa územnoplánovacej úrovne

Úroveň	Ťažisko riešenia		Vstupy	Zásady a pravidlá
	Cyklistická doprava	Pešia doprava		
REGIÓN	Medzinárodné turistické ťahy		<ul style="list-style-type: none"> • Medzinárodné trasy, • Ideové a existujúce trasy zachytené na turistických mapách, • „miestne iniciatívy“ 	<ul style="list-style-type: none"> • podporovať územno-technickými nástrojmi rozvoj cyklistickej dopravy ako alternatívneho dopravného prostriedku v obslužnej doprave • turistické trasy viesť mimo frekventovaných ciest, • pešie a cyklistické cesty trasovať tak, aby podporili rozvoj cestovného ruchu,
	Cyklomagistrály	Magistrály		
	Lokálne cyklotrasy - turistické			
	Lokálne cyklotrasy	Hlavné pešie ťahy		
	Odstavné plochy pre bicykle	Pešie priestory - námestia		
OBEC	Medzinárodné turistické ťahy		<ul style="list-style-type: none"> • ÚPN-R, • Ideové a existujúce trasy zachytené na turistických mapách, • „miestne iniciatívy“ 	<ul style="list-style-type: none"> • pri presunoch na krátke vzdialenosti preferovať pešiu a cyklistickú dopravu, • navrhnuť ucelený systém trás, • zabezpečiť väzbu na MHD • pri návrhu zohľadniť miestne danosti územia, • zabezpečiť prepojenie s regionálnym systémom cyklistickej dopravy
	Cyklomagistrály	Magistrály		
	Lokálne cyklotrasy - turistické			
	Lokálne cyklotrasy	Hlavné pešie ťahy		
	Odstavné plochy pre bicykle	Pešie priestory - námestia		
ZÓNA	Medzinárodné turistické ťahy		<ul style="list-style-type: none"> • ÚPN-O, • „miestne iniciatívy“ 	<ul style="list-style-type: none"> • preferovať pešiu a cyklistickú dopravu pri presunoch na krátke vzdialenosti, • zabezpečiť • navrhnuť adekvátne vybavenie peších a cyklistických trás, • riešiť nemotoristickú dopravu vo väzbe na jednotlivé objekty, parkovacie plochy, verejné priestory a prírodné prostredie
	Cyklomagistrály	Magistrály		
	Lokálne cyklotrasy - turistické			
	Lokálne cyklotrasy	Hlavné pešie ťahy		
	Odstavné plochy pre bicykle	Pešie priestory - námestia		

Pozn.: Sýtosť odtieňa podfarbenia textu v tabuľke zdôrazňuje preferenciu a dôležitosť riešenia. Čím sýtejšia farba, tým významnejšie je riešenie:

1.	2.	3.	4.	X
----	----	----	----	---

Tab. 50 Zásady a pravidiel riešenia vodnej a leteckej dopravy podľa územnoplánovacej úrovne

Úroveň	Ťažisko riešenia		Vstupy	Zásady a pravidlá
	Vodná doprava	Letecká doprava		
REGIÓN	Vodné cesty	Hlavná sieť verejných letísk	<ul style="list-style-type: none"> Medzinárodné dohody, Rezortné rozvojové dokumenty, KURS 	<ul style="list-style-type: none"> spresnenie lokalizácie plánovaných zariadení na riešenom území, zosúladenie nárokov vyplývajúcich z riešenia vodnej a leteckej dopravy s ostatnými aktivitami na riešenom území
	Zariadenia vodnej dopravy	Sieť ostatných letísk		
		Ochranné pásma zariadení leteckej dopravy		
OBEC	Vodné cesty	Hlavná sieť verejných letísk	<ul style="list-style-type: none"> ÚPN-R 	<ul style="list-style-type: none"> spresnenie lokalizácie plánovaných zariadení na riešenom území a ich napojenia na dopravnú a technickú infraštruktúru, zosúladenie nárokov vyplývajúcich z riešenia vodnej a leteckej dopravy s ostatnými aktivitami na riešenom území
	Zariadenia vodnej dopravy	Sieť ostatných letísk		
		Ochranné pásma zariadení leteckej dopravy		
ZÓNA	Vodné cesty	Hlavná sieť verejných letísk	<ul style="list-style-type: none"> ÚPN-O 	<ul style="list-style-type: none"> spresnenie lokalizácie plánovaných zariadení na riešenom území, zosúladenie nárokov vyplývajúcich z riešenia vodnej a leteckej dopravy s ostatnými aktivitami na riešenom území
	Zariadenia vodnej dopravy	Sieť ostatných letísk		
		Ochranné pásma zariadení leteckej dopravy		

Pozn.: Sýtosť odtieňa podfarbenia textu v tabuľke zdôrazňuje preferenciu a dôležitosť riešenia. Čím sýtejšia farba, tým významnejšie je riešenie:

1.	2.	3.	4.	X
----	----	----	----	---

F.7.4 Použité podklady

- Zákon č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 135/1961 Zb. o pozemných komunikáciách (cestný zákon) v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve (letecký zákon) v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 164/1996 Z. z. o dráhach v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 168/1996 Z. z. o cestnej doprave v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 338/2000 Z. z. o vnútrozemskej plavbe v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 534/2003 Z. z. o organizácii štátnej správy na úseku cestnej dopravy a pozemných komunikácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Nariadenie (ES) č. 1370/2007 o službách vo verejnom záujme v železničnej a cestnej osobnej doprave.
- Vyhláška FMD č. 35/1984 Zb. ktorou sa vykonáva zákon o pozemných komunikáciách (cestný zákon)
- Vyhláška MV č. 9/2009 Z. z. ktorou sa vykonáva zákon o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Vyhláška MDPT SR č. 22/2001 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o zaradení vodných ciest a ich jednotlivých úsekov do príslušných tried podľa klasifikácie európskych vodných ciest
- Vyhláška MZ SR č. 549/2007 Z. z. Prípustné hodnoty určujúcich veličín hluku vo vonkajšom prostredí a hluku, infrazvuku a vibrácií vo vnútornom prostredí budov
- STN 73 6100 Názvoslovie pozemných komunikácií
- STN 73 6101 Projektovanie ciest a diaľnic,
- STN 73 6102 Projektovanie križovatiek na pozemných komunikáciách,
- STN 73 6110 Projektovanie miestnych komunikácií
- STN 01 8028 Cykloturistické značenie

F.8 Funkčná zložka Technická infraštruktúra

F.8.1 Charakteristika funkčnej zložky Technická infraštruktúra

Technická infraštruktúra je jedným z nosných pilierov územného rozvoja a určujúcim faktorom ekonomického rastu. Združuje fundamentálne systémy nevyhnutné pre fungovanie modernej spoločnosti. Rozvoj technickej infraštruktúry je priamo závislý od dynamicky sa meniacich potrieb spoločnosti a tempe jej sociálno-ekonomického rozvoja. Absencia technickej infraštruktúry v území, jej nehospodárne alebo nadmerné využívanie, môže viesť k nenapraviteľným zmenám až degradácii životného prostredia. Technická infraštruktúra reprezentuje hospodárske a environmentálne záujmy človeka v území, ktorých zladenie a vzájomná rovnováha sú kľúčové pre dosiahnutie udržateľného rozvoja.

Adekvátne vybavenie územia technickou infraštruktúrou a jej dostupnosť zmierňuje sociálne rozdiely, napomáha ochrane životného prostredia, sociálno-ekonomickému rozvoju územia a v konečnom dôsledku zvyšuje kvalitu života. Dominantnou hnacou silou pri rozvoji technickej infraštruktúry je urbanizácia. Adekvátnosť verejnej infraštruktúry z hľadiska kvality a rozsahu je však zároveň aj hlavným determinantom urbanizačných procesov. Nerešpektovanie princípov udržateľného rozvoja môže teda v prípade nedostupnosti technickej infraštruktúry rýchlou urbanizáciou resp. nerovnomerným priestorovým rozvojom jednotlivých funkčných zložiek a územných celkov vyústiť do negatívnych ekonomických, sociálnych a environmentálnych dôsledkov.

Funkčná zložka technická infraštruktúra predstavuje samostatný funkčný systém v rámci systémového komplexu *infraštruktúry*²³¹. Technická infraštruktúra, rovnako ako dopravná infraštruktúra, *zabezpečuje interakcie medzi prvkami priestorovej štruktúry funkčného systému sídla*²³², tzn. vytvára existenčný rámec pre primárne funkcie (bývanie, výroba, rekreácia). *Technická infraštruktúra je funkčný systém prevádzkových súborov, vedení, objektov, zariadení a plôch, ktorý zaisťuje v území zásobovacie, zabezpečovacie a spojovacie funkcie*²³³.

Technická infraštruktúra je heterogénny systém prirodzene združujúci subsystemy, ktorých zjednocujúcim momentom je tvorba sietí pre prenos informácií, hmoty alebo energie. Rôznorodosť subsystemov je daná ich samotnou povahou, teda konkrétnym účelom využitia, druhom média, technickým zabezpečením, technologickými postupmi, spôsobom organizácie a riadenia. *Jednotlivé subsystemy technickej infraštruktúry sú samostatnými funkčnými celkami, ktoré sú na sebe viac či menej závislé. Vo svojom súhrne však vytvárajú jeden funkčný systém technického vybavenia, ktorý je podmieňujúci pre rozvoj všetkých aktivít v území a pre ochranu územia pred škodlivými účinkami prírody a činnosti ľudí.*²³³ Funkčná zložka technická infraštruktúra je zložená z nasledovných subsystemov:

- Vodné hospodárstvo,
- Odpadové hospodárstvo,
- Energetika,
- Elektronické komunikácie.

²³¹ Ekvivalentné pojmy „verejná infraštruktúra“, „verejná vybavenosť“ resp. „verejné vybavenie územia“ vyjadrujú vo všeobecnosti „systémy a prostriedky nevyhnutné pre fungovanie spoločnosti“, v súčasnosti však nie sú v právnom poriadku SR definované. Český zákon 183/2006 Sb., o územní plánowání a stavebním řádu (stavební zákon) v znení neskorších predpisov, definuje termín „verejná infraštruktúra“ ako „pozemky, stavby a zariadenia dopravnej infraštruktúry, technickej infraštruktúry, občianskej vybavenosti a verejných priestranstiev“ a následne ich konkretizuje.

²³² ZIBRINOVÁ, A. Kritériá pre tvorbu sídiel, 1984, s. 112

²³³ Zásady a pravidla v územní plánowání, VÚVA Brno, URBION Bratislava, 1983, kapitola 3.9.1.1, ods. 1

Základným účelom resp. funkciou technickej infraštruktúry je uspokojovanie primárnych potrieb spoločnosti (sociálno-ekonomické hľadisko) využívaním najmä prírodných zdrojov a tým aj zabezpečením primárnych funkcií územia (funkčno-prevádzkové hľadisko) a zároveň ochrana týchto zdrojov a životného prostredia ako celku (environmentálne hľadisko). Súbor hľadísk vyjadrujúcich charakter funkčnej zložky:

- funkčno-prevádzkové hľadisko – funkčná komplexnosť, organizácia a bezpečnosť,
- priestorovo-kompozičné hľadisko – priestorové usporiadanie, štruktúra a kompozícia,
- územno-technické hľadisko – umiestňovanie, ochrana a limity,
- sociálno-ekonomické hľadisko – dostupnosť a hospodárnosť,
- kultúrno-historické hľadisko – kultúrny a historický kontext,
- krajinno-ekologické a environmentálne hľadisko – dopad na krajinu a životné prostredie.

Funkčno-prevádzkové hľadisko

Funkčná komplexnosť technickej infraštruktúry je vyjadrená adekvátnym rozsahom pokrytia a kvalitou zabezpečenia územia fyzickými, virtuálnymi a organizačnými sieťami, efektívnym rozmiestnením jednotlivých prvkov a ich vonkajším a vnútorným previazaním do hierarchického systému uzlov a prepojení. Funkčná komplexnosť je zároveň vyjadrená hierarchickým prepojením subsystémov technickej infraštruktúry na jednotlivých úrovniach (región, obec, zóna) do konzistentného funkčného celku v súlade s princípmi subsidiarity, kde jednotlivé úrovne musia byť navzájom komplementárne (významovo nižšia úroveň musí byť v súlade s nadradenou sústavou). Najzávažnejšími sú teda otázky integrácie, prepojenia a komplexnosti.

V záujme zachovania nepretržitej funkčnosti a plynulosti prevádzky jednotlivých subsystémov technickej infraštruktúry a tým aj celého sídelného organizmu je potrebné dbať na bezpečnosť tzn. spoľahlivosť a stabilitu jednotlivých subsystémov a technickej infraštruktúry ako celku. Aktuálnymi sú otázky diverzifikácie, decentralizácie a ochrany.

Z hľadiska funkčnej a významovej hierarchie je možné väčšinu systémov technickej infraštruktúry rozdeliť na:

- nadradené siete a zariadenia (diaľkovody, privádzače),
- rozvádzacie siete a zariadenia,
- zásobovacie (distribučné) siete a zariadenia.

Z hľadiska spôsobu organizácie sa primárne rozlišujú systémy centralizované a decentralizované, pričom každý model má svoje špecifiká využitia a z toho vyplývajúce výhody, resp. riziká. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že centralizované systémy rozsiahleho charakteru s ústredným zdrojom sú z hľadiska bezpečnosti a možnosti ohrozenia v nevýhode voči decentralizovaným systémom s diverzifikovanými zdrojmi.

Priestorovo-kompozičné hľadisko

Z hľadiska priestorového usporiadania pokrývajú systémy technickej infraštruktúry územie sieťou líniových a plošných zariadení. Technická infraštruktúra zasahuje tak do sídelného ako aj prírodného prostredia čím vzniká potreba určenia zásad adekvátneho priestorového usporiadania tak v sídle ako aj v krajine. Z estetického hľadiska predstavujú prvky technickej infraštruktúry najmä v prírodnom prostredí výrazný vizuálny defekt a kompozičný nesúlad s ostatnými prvkami priestoru.

Z kompozičného hľadiska tvoria prvky technickej infraštruktúry (najmä líniové) často vizuálnu a komunikačnú bariéru. V tomto kontexte sú určujúcimi najmä otázky estetiky a kvality sídelného a krajinného obrazu.

Územno-technické hľadisko

Pre zachovanie funkčnosti a bezpečnosti prevádzky je potrebná územná ochrana (ochranné a bezpečnostné pásma) existujúcich ale i plánovaných prvkov technickej infraštruktúry. Z tohto dôvodu je technická infraštruktúra *významným limitujúcim faktorom rozvoja sídel. Predovšetkým z hľadiska kapacít zariadení svojich jednotlivých subsystémov a ďalej z hľadiska existujúcich územno-technických podmienok. V niektorých prípadoch môže byť technická vybavenosť rozvojovou bariérou, a to najmä tam, kde utváranie nových funkčných systémov je závislé od prírodných podmienok a zdrojov.*²³⁴ Rozvoj technickej infraštruktúry je teda určujúcim a zároveň limitujúcim faktorom využitia územia a tým aj rozvoja ostatných funkčných zložiek.

Pre lokalizáciu infraštruktúrnych systémov je z hľadiska efektivity a šetrného prístupu k územiu výhodná integrácia a združovanie koridorov v rámci subsystémov TI (ak to dovoľujú technické obmedzenia) ale najmä so systémami dopravnej infraštruktúry.

Sociálno-ekonomické hľadisko

Systémy technickej infraštruktúry sú kľúčovými pre akýkoľvek sociálny a ekonomický rast a rozvoj územia. Z ekonomického hľadiska je dôležitá efektivita a šetrný prístup k životnému prostrediu. Zo sociálneho hľadiska je najpodstatnejšie zabezpečenie dostupnosti pre všetky sociálne skupiny.

Kultúrno-historické hľadisko

Jednotlivé subsystémy technickej infraštruktúry majú odlišné historické pozadie, ktoré reálne odráža ich aktuálnu technologickú vyspelosť, objektívnu a priestorovú skladbu a spôsoby využitia. Vývojovo mladšie systémy (energetika, telekomunikácie) tvoria spolu s historicky staršími systémami (vodné a odpadové hospodárstvo) heterogénny systém saturujúci aktuálne civilizačné požiadavky vyplývajúce zo sociálno-ekonomických návykov spoločnosti a jej vedecko-technologickej úrovne.

Technická infraštruktúra ako jeden s najdynamickejšie sa rozvíjajúcich sektorov umožňuje do budúcnosti vznik nových infraštruktúrnych subsystémov vyplývajúcich z vedecko-technologickeho pokroku. Aktuálny stav, obnova a rozvoj technickej infraštruktúry priamo závisí od economickej situácie a hospodárskeho rozvoja krajiny, je indikátorom vývojového stupňa spoločnosti.

Krajinno-ekologické a environmentálne hľadisko

Problematika technickej infraštruktúry z pohľadu ochrany prírody a krajiny je spätá najmä so zachovaním pôvodných a najmä chránených krajinných štruktúr a krajinného obrazu. Z celkového environmentálneho pohľadu ide o stret hospodárskeho využívania územia a potreby zachovania zdravého životného prostredia a eliminácie environmentálnych rizík. Vo všeobecnosti je dôležité riešiť najmä:

- umiestnenie v krajine, dôraz na ochranu prírodných hodnôt,
- minimalizácia dopadov na životné prostredie a krajinu,
- stret ekonomických a environmentálnych záujmov,
- ochrana prírodných zdrojov a životného prostredia.

²³⁴ Zásady a pravidla v územnom plánovaní, VÚVA Brno, URBION Bratislava, 1983, kapitola 3.9.1.1, ods. 1

F.8.1.1 Vodné hospodárstvo

Funkčný subsystém vodného hospodárstva sa v rámci technickej infraštruktúry zaoberá len časťou vodného hospodárstva – vodohospodárska infraštruktúra a pozostáva zo zložiek:

- zásobovanie vodou,
- odvádzanie a čistenie odpadových vôd.

Táto oblasť je zakotvená v zákone č. 442/2002 Z. z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách a o zmene a doplnení zákona č. 276/2001 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov (ďalej zákon o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách). Ostatné oblasti vodného hospodárstva sú rozpracované v samostatnej časti Zásad a pravidiel – Funkčná zložka Vodné hospodárstvo.

Vo všeobecnosti je infraštruktúra vodného hospodárstva súčasťou vodného plánovania a rozdeľuje sa na verejnú a neverejnú. Územné plánovanie sa primárne zaoberá verejnou infraštruktúrou, tzn. verejnými vodovodmi a verejnými kanalizáciami. Podľa § 3 zákona o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách ods. 1: *verejné vodovody a verejné kanalizácie sa zriaďujú a prevádzkujú vo verejnom záujme najmä na účely hromadného zásobovania obyvateľov pitnou vodou²³⁵ a hromadného odvádzania odpadových vôd²³⁶ zo sídelných útvarov. Voda vo verejnom vodovode musí spĺňať požiadavky na kvalitu pitnej vody, ak orgán verejného zdravotníctva nerozhodne inak.*

Zákon o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách ďalej podľa § 3 ods. 3 a 4 určuje, ktoré vodovody a kanalizácie sú chápané ako verejné tým, že špecifikuje čo sa za verejný vodovod, resp. verejnú kanalizáciu nepovažuje. Neverejné vodovody a neverejné kanalizácie slúžia pre špecifické hospodárske účely, najmä pre priemysel a poľnohospodárstvo (napr. pre účely zavlažovania). Územné plánovanie sa neverejnou infraštruktúrou vodovodov a kanalizácií zaoberá parciálne (napr. ak je súčasťou verejného priestoru alebo ak má významný vplyv na rozvojovú koncepciu územia).

Zásobovanie vodou

Voda je ako jeden z najdôležitejších prírodných zdrojov nevyhnutná pre ľudské zdravie a sociálny a hospodársky rozvoj spoločnosti. *Existencia vodohospodárskej infraštruktúry a zodpovedajúcich vodohospodárskych služieb je súčasne predpokladom ďalšieho sociálneho i ekonomického rozvoja na úrovni miestnej, regionálnej, štátnej a globálnej.*²³⁷ Zásobovanie urbanizovaných území vodou patrí preto medzi najdôležitejšie priority územného plánovania.

Voda sa podľa účelu použitia resp. požiadaviek na kvalitu delí nasledovne:

- pitná voda – spĺňajúca požiadavky na kvalitu vody určenej na ľudskú spotrebu²³⁸,
- úžitková voda – zdravotne neškodná voda, neurčená na ľudskú spotrebu,

²³⁵ *hromadným zásobovaním vodou* je podľa § 2 písm. c) zákona o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách *zásobovanie viac ako 50 osôb alebo zásobovanie, ktorého priemerná denná produkcia je viac ako 10 m³ vody*

²³⁶ *hromadným odvádzaním odpadových vôd* je podľa § 2 písm. d) zákona o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách *príjem, odvádzanie a spravidla aj čistenie odpadových vôd od viac ako 50 osôb alebo ak priemerná denná produkcia je viac ako 10 m³ odpadovej vody*

²³⁷ Plán rozvoja verejných vodovodov pre územie SR (Ministerstvo životného prostredia SR, 2006) v znení neskorších zmien a doplnkov, strana 1

²³⁸ podľa Nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 354/2006 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na vodu určenú na ľudskú spotrebu a kontrolu kvality vody určenej na ľudskú spotrebu v znení neskorších predpisov

- prevádzková (technologická) voda – voda určená pre potreby výroby, pričom požiadavky na kvalitu sú dané konkrétnym účelom využitia (výrobný, chladiaci, závlahový a pod.).

Zásobovanie sídiel vodou vrátane výrobných a nevýrobných odvetví je zvyčajne riešené vodovodom, pričom z hľadiska technického riešenia sa rozlišuje: jednotný vodovodný systém a delený vodovodný systém (samostatný systém pre pitnú a pre úžitkovú vodu). Napriek vyšším investičným a prevádzkovým nákladom podporuje delený vodovodný systém filozofiu šetrného a efektívneho narábania s prírodnými zdrojmi najmä vzhľadom na nenahraditeľnú hodnotu a význam kvalitnej pitnej vody.

Zásobovanie pitnou vodou

*Všetci ľudia bez ohľadu na stupeň rozvoja a ich sociálne a ekonomické podmienky majú právo na pitnú vodu dobrej kvality pri zachovaní hydrologických, biologických a chemických funkcií ekosystémov.*²³⁹ Dôležitým predpokladom územného rozvoja je zabezpečenie prístupu ku kvalitnej pitnej vode a zaistenie potrebnej úrovne zásobovania obyvateľov pitnou vodou rozvojom vodárenskej infraštruktúry v intenciách udržateľného rozvoja. *Potrebné množstvo vody je vo väčšine prípadov zabezpečované vodovodnými sústavami (verejnými vodovodmi), ktoré vytvárajú ucelený systém, prepájajúci zdroje vody s miestami ich priameho odberu alebo spotreby.*²⁴⁰

Zásobovanie pitnou vodou sa podľa spôsobu zásobovania delí v princípe na individuálne alebo hromadné. Individuálnym zásobovaním sa rozumie zásobovanie pitnou vodou z jedného zdroja s dennou produkciou menej ako 10 m³, alebo zo zdroja zásobujúceho menej ako 50 osôb. Individuálne, z vlastnej studne, je zásobovaných cca 14% obyvateľov SR, pričom približne 80-85 % týchto zdrojov nevyhovuje hygienickým požiadavkám. Systémy hromadného zásobovania zásobujú cca. 86 % obyvateľstva.

Vodárenské zdroje (resp. zdroje pitnej vody) sú vody v útvaroch povrchových vôd a v útvaroch podzemných vôd využívané na odbery vôd pre pitnú vodu alebo využiteľné na zásobovanie obyvateľstva pre viac ako 50 osôb, alebo umožňujúce odber vôd na takýto účel v priemere väčšom ako 10 m³ za deň v pôvodnom stave alebo po ich úprave.²⁴¹ *Vodárenský zdroj, ktorým je vodný tok, je vodárenským tokom.*²⁴² Zdroje pitnej vody sa teda delia na:

- zdroje povrchových vôd – toky a vodárenské nádrže (18 %),
- zdroje podzemných vôd – pramene, vrty a studne (82 %).

Zdroje podzemných vôd predstavujú primárny zdroj pre zásobovanie sídiel pitnou vodou. V prípade nedostatku takýchto zdrojov v území sa pre zásobovanie pitnou vodou využívajú zdroje povrchových vôd. V území sú vodné zdroje nepravidelne rozložené, čo spolu s rozdielnou výdatnosťou a kvalitou vytvára nerovnováhu medzi dostupným množstvom a potrebou vody, čo zároveň výrazne ovplyvňuje možný rozvoj verejných vodovodov.

²³⁹ Plán rozvoja verejných vodovodov pre územie SR (Ministerstvo životného prostredia SR, 2006) v znení neskorších zmien a doplnkov, strana 1

²⁴⁰ Zásady a pravidla v územnom plánovaní, VÚVA Brno, URBION Bratislava, 1983, kapitola 3.9.2.1, ods. 2

²⁴¹ § 7 ods. 1 zákona č. 364/2004 o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon)

²⁴² § 7 ods. 2 vodného zákona

Verejný vodovod (resp. vodovodný systém) je *súbor objektov a zariadení slúžiacich verejnej potrebe, umožňujúcich hromadné zásobovanie obyvateľstva a iných odberateľov vodou.*²⁴³ Členenie vodovodov podľa územného rozsahu:

- miestny vodovod – zásobujúci odberateľov z jedného spotrebiska²⁴⁴,
- skupinový vodovod (SKV) – zásobujúci odberateľov z niekoľkých spotrebísk,
- oblastný vodovod – skupinový vodovod, alebo sústava vodovodov zásobujúcich pitnou vodou spravidla veľký počet spotrebísk na území presahujúcom obvykle aj rozsah okresu.

Zásobovanie rozsiahleho územia pitnou vodou zabezpečuje vodárenská sústava (sústava skupinových vodovodov, resp. oblastný vodovod), pozostávajúca z nadradeného vodárenského systému a dielčích vodovodných systémov. Nadradený systém tvorí kostru vodárenskej sústavy a zabezpečuje diaľkovú dopravu pitnej vody pomocou siete veľkokapacitných zdrojov, diaľkovodov a systému akumulácie. Distribúcia pitnej vody teda pozostáva zo systému dopravného (prívodu vody) a rozvodného (rozvod a zásobovanie vodou).

Členenie vodovodov podľa plošného usporiadania:

- vetvová vodovodná sieť – hlavná vetva s vetvami ku spotrebiteľom (malé sídla alebo zóny),
- okružná vodovodná sieť – umožňuje cirkuláciu vody, stabilitu dodávok a možné rozšírenie,
- kombinovaná vodovodná sieť – kombinuje dva predošlé typy pri viacerých zdrojoch.

Členenie vodovodov podľa spôsobu prívodu vody od zdroja do spotrebiska:

- gravitačný – doprava vody samospádom z vyšších (vodojem) do nižšie položených miest,
- výtlačný – zásobovanie vodou pomocou výtlačných čerpadiel (najčastejšie používaný spôsob).

Zariadenia verejnej vodovodnej siete zahŕňajú okrem čerpacích staníc, úpravní vody a pod. najmä akumulačné a regulačné zariadenia – vodojemy, ktoré sa podľa účelu resp. funkcie členia na: hlavný (akumulácia pre ostatné vodojemy), rozdeľovací (rozdelenie vody v sústave), prerušovací (znižovanie pretlaku), zásobný (zásobovanie spotrebiska) a kombinovaný. Vodojemy sa podľa spôsobu umiestnenia delia na podzemné, nadzemné a vežové.

Odvádzanie a čistenie odpadových vôd

Verejná kanalizácia je *prevádzkovo samostatný súbor objektov a zariadení slúžiacich verejnej potrebe na hromadné odvádzanie odpadových vôd umožňujúcich neškodný príjem, odvádzanie a spravidla aj čistenie odpadových vôd.*²⁴⁵

Odpadová voda je *voda použitá v obytných, výrobných, poľnohospodárskych, zdravotníckych a iných stavbách a zariadeniach alebo v dopravných prostriedkoch, pokiaľ má po použití zmenenú kvalitu (zloženie alebo teplotu), ako aj priesaková voda zo skládok odpadov a odkalísk; odpadová voda môže*

²⁴³ podľa § 2 písm. a) zákona o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách v znení neskorších predpisov

²⁴⁴ Pojem spotrebisko nie je legislatívne definovaný. Pre účely hodnotenia kvality pitnej vody možno spotrebisko chápať ako obec, prípadne jej časť, ktorá je zásobovaná z jedného konkrétneho vodovodu. V jednej obci môže byť viac spotrebísk a to v prípade, že je zásobovaná z dvoch rôznych vodovodov. ZDROJ: <http://pitnavoda.enviroportal.sk/>, máj 2013

²⁴⁵ podľa § 2 písm. b) zákona o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách

byť splašková, priemyselná a komunálna; za použitú vodu sa nepovažuje voda vypúšťaná z rybochovných zariadení, rybníkov a vodných nádrží osobitne vhodných na chov rýb²⁴⁶.

Čistiareň odpadových vôd (ČOV) je zariadenie, ktoré slúži na zbavenie nečistôt a škodlivých látok zo splaškovej a priemyselnej odpadovej vody, a tým eliminácie znečisťovania životného prostredia. Odpadová vodu sa čistí troma spôsobmi:

- mechanicky (usadzovanie kalu),
- chemicky (likvidácia rozpustených škodlivých látok),
- biologicky (prečistenie mikroorganizmami).

Centralizovaný systém odvádzania a čistenia odpadových vôd je založený na systéme zberu a čistenia odpadových vôd pomocou kanalizačnej siete do centrálnej ČOV. Decentralizovaný systém sa používa väčšinou v prípadoch neexistencie kanalizačnej siete v obci, pričom riešenie spočíva v inštalácii tzv. domácich ČOV alebo žump. Výhodou centralizovaného systému je napriek vysokým investičným a prevádzkovým nákladom kvalitatívne vyššia ochrana životného prostredia.

F.8.1.2 Energetika

Energetický sektor predstavuje hybnú silu ekonomiky. Energetická infraštruktúra sa primárne zaoberá získavaním, premenou, dopravou a dodávkou všetkých foriem energie. Územné plánovanie pokrýva energetickú infraštruktúru komplexne spolu s ostatnými odvetvami technickej infraštruktúry, pričom funkčný subsystém energetika resp. zásobovanie energiou pozostáva zo základných zložiek:

- zásobovanie elektrickou energiou,
- zásobovanie plynom,
- zásobovanie ropou a ropnými produktmi,
- zásobovanie teplom.

Energetické zdroje

Zdroje energie pre výrobu elektrickej energie, tepla a pohonných látok sa v základe členia na primárne (získané priamo) a sekundárne (premenené), pričom z hľadiska ich obnoviteľnosti resp. vyčerpatelnosti sa rozlišujú:

- neobnoviteľné zdroje energie (NZE),
- obnoviteľné zdroje energie (OZE).

Neobnoviteľný zdroj energie predstavuje energetický prírodný zdroj, ktorý nie je možné reprodukovať, pestovať, generovať alebo používať v udržateľnom rozsahu k miere spotreby. Neobnoviteľný zdroj energie je v princípe využívaný vo vyššej miere s akou je prírodou prirodzene obnovovaný.²⁴⁷ Neobnoviteľnými zdrojmi energie sú najmä fosilné a rádioaktívne palivá. Z pohľadu konvenčnosti sa delia na:²⁴⁸

- konvenčné zdroje energie – uhlie, ropa, zemný plyn, urán, apod.

²⁴⁶ podľa § 2 písm. j) vodného zákona

²⁴⁷ Non-renewable resource. (2013, March 11). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 07:47, March 15, 2013, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Non-renewable_resource&oldid=543478240

²⁴⁸ Neobnoviteľný zdroj energie. (2011, august 11). Wikipédia, Slobodná encyklopédia. Získané 07:56, marec 15, 2013 z [//sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Neobnovite%C4%BEn%C3%BD_zdroj_energie&oldid=3850349](http://sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Neobnovite%C4%BEn%C3%BD_zdroj_energie&oldid=3850349).

- nekonvenčné zdroje energie (doplňkové) – rašelina, bituminózne bridlice, bituminózne piesky a hydráty zemného plynu.

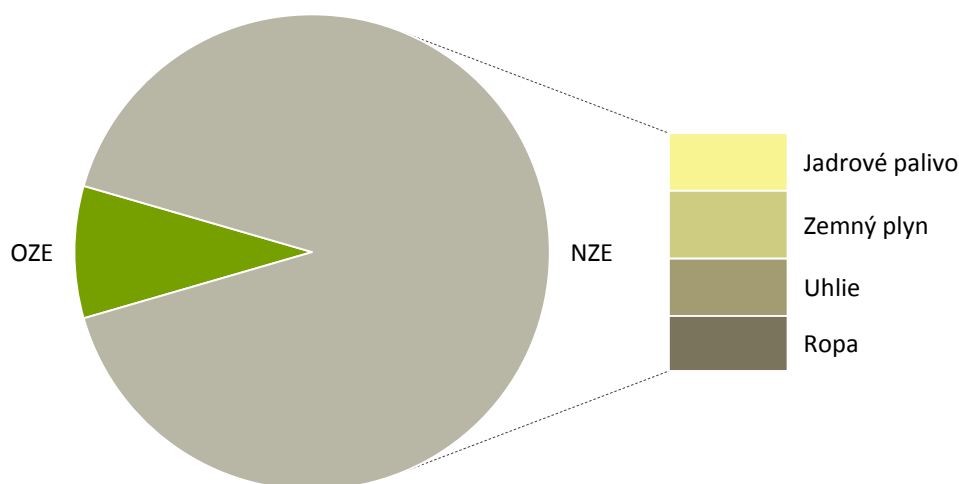
*Obnoviteľný zdroj energie je nefosílny zdroj energie, ktorého energetický potenciál sa trvalo obnovuje prírodnými procesmi alebo činnosťou ľudí, a ide o tieto zdroje:*²⁴⁹

- vodná energia,
- slnečná energia,
- veterná energia,
- geotermálna energia,
- biomasa vrátane všetkých produktov jej spracovania,
- bioplyn, skládkový plyn, plyn z čistiarní odpadových vôd,
- biometán,
- aerotermálna energia,
- hydrotermálna energia.

V princípe ide o prírodný zdroj, ktorý sa postupom času obnovuje a dopĺňa buď biologickou reprodukciou alebo iným prirodzene sa opakujúcim procesom. Udržateľnosť je zabezpečená ak rýchlosť a intenzita využívania energetického zdroja nepresahuje rýchlosť obnovy.²⁵⁰

Väčšina energie je v súčasnosti produkovaná a spotrebovávaná z neobnoviteľných zdrojov energie. Energetický mix Slovenskej republiky vyjadrený podielom jednotlivých zdrojov na hrubej domácej spotrebe pozostával v roku 2011 z 91 % neobnoviteľných zdrojov a 9 % obnoviteľných zdrojov.²⁵¹

Energetický mix SR v roku 2011

Zdroj: Návrh energetickej politiky Slovenskej republiky, MH SR

²⁴⁹ Zákon č. 309/2009 Z. z. o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 2 ods. 1 písm. a

²⁵⁰ Renewable resource. (2013, March 12). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 08:31, March 15, 2013, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Renewable_resource&oldid=543693186

²⁵¹ MH SR: Návrh energetickej politiky Slovenskej republiky, máj 2013, strana 9

Zásobovanie elektrickou energiou

Zásobovanie elektrickou energiou pokrýva výrobu, prenos a zásobovanie odberateľov elektrickou energiou pomocou elektroenergetickej infraštruktúry.

Elektrizačná sústava (ES) predstavuje vzájomne prepojené elektroenergetické zariadenia výrobcu elektriny, prevádzkovateľa prenosovej sústavy, prevádzkovateľa distribučnej sústavy, prevádzkovateľa priameho vedenia a vlastníka elektrickej prípojky, ktoré slúžia na:

- výrobu elektrickej energie – zdroje elektrickej energie,
- prenos a rozvod elektrickej energie – elektrické vedenia (EV) a ostatné zariadenia,
- spotrebu elektrickej energie – zariadenia konečnej spotreby elektrickej energie.

Zdroj elektrickej energie (elektrárň) je zariadenie, ktoré slúži na premenu rôznych zdrojov energie na elektrinu; zahrňuje stavebnú časť a technologické zariadenie.²⁵² Elektrická energia v elektrárňach je vyrábaná premenou energie z primárnych resp. sekundárnych zdrojov. Elektrárne sa podľa veľkosti členia na: malé, stredné a veľké. Podľa primárneho zdroja energie sa elektrárne delia na:

- Tepelné elektrárne (TE) – na báze spaľovania fosílného paliva, biomasy alebo biopaliva zahŕňajúce kondenzačné elektrárne (PPC) a teplárne
- Atómové elektrárne (AE)
- Vodné elektrárne (VE) – prietokové, haťové, derivačné, akumuláčny, prečerpávacie
- Solárne elektrárne – fotovoltaické elektrárne (FVE), kolektorové elektrárne
- Veterné elektrárne
- Geotermálne elektrárne – využívajúce geotermálnu vodu resp. paru

Prenosová sústava (PS) sú vzájomne prepojené elektrické vedenia zvlášť vysokého napätia a veľmi vysokého napätia a elektroenergetické zariadenia potrebné na prenos elektriny na vymedzenom území...²⁵³ Z hľadiska významu predstavuje PS nadradenú sústavu vedení a zariadení, zabezpečujúcu prenos elektrickej energie z elektrární do distribučnej siete na národnej a európskej úrovni. Prenosová sústava SR je prepojená so sústavami susedných krajín s výnimkou Rakúska. Základné členenie prenosovej sústavy:

- elektrické vedenia zvlášť vysokého napätia (ZVN) 400 kV,
- elektrické vedenia veľmi vysokého napätia (VVN) 220 kV,
- elektrické stanice prenosovej sústavy.

Distribučná sústava (DS) sú vzájomne prepojené elektrické vedenia veľmi vysokého napätia do 110 kV vrátane a vysokého napätia alebo nízkeho napätia a elektroenergetické zariadenia potrebné na distribúciu elektriny na časti vymedzeného územia...²⁵⁴ Základné členenie distribučnej sústavy:

²⁵² Zákon č. 309/2009 Z. z. o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 2 ods. 1 písm. b

²⁵³ *vzájomne prepojené elektrické vedenia zvlášť vysokého napätia a veľmi vysokého napätia a elektroenergetické zariadenia potrebné na prepojenie prenosovej sústavy s prenosovou sústavou mimo vymedzeného územia; súčasťou prenosovej sústavy sú aj meracie, ochranné, riadiace, zabezpečovacie, informačné a telekomunikačné zariadenia potrebné na prevádzkovanie prenosovej sústavy podľa zákona č. 309/2009 Z. z. o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 2 ods. 1 písm. b*

²⁵⁴ *súčasťou distribučnej sústavy sú aj meracie, ochranné, riadiace, zabezpečovacie, informačné a telekomunikačné zariadenia potrebné na prevádzkovanie distribučnej sústavy; súčasťou distribučnej sústavy je aj elektrické vedenie a elektro-*

- elektrické vedenia VVN – (rozvod z hlavných napájacích bodov PS do centier odberov),
- elektrické vedenia vysokého napätia (VN) – (z rozvodní k distrib. transformovniám VN/NN),
- elektrické vedenia nízkeho napätia (NN) – (z transformovni k odberateľom),
- elektrické stanice distribučnej sústavy.

Členenie sietí podľa umiestnenia vedení: nadzemné (vzdušné), podzemné (káblové).

Elektrická stanica (ESt) je elektroenergetické zariadenie (uzol elektrizačnej sústavy), ktoré slúži na transformáciu napätia (transformovňa), premenu napätia (meniareň), rozvod (spínacia stanica) a reguláciu (kompenzovňa), pričom z väčšej časti sú tieto funkcie integrované v rámci samotnej transformovne. Rozvod elektriny z transformovne je zabezpečovaný rozvodňou príslušného napätia.

Zásobovanie plynom

Zásobovanie plynom predstavuje výrobu, prepravu, spracovanie, skladovanie a zásobovanie odberateľov zemným plynom, bioplynom, biometánom, plynom vyrobenom z biomasy a ostatnými druhmi plynu pomocou plynárenskej infraštruktúry.

Plynárenská sústava SR je tvorená prepravnou sieťou, distribučnou sieťou, zásobníkmi (podzemné zásobníky zemného plynu) a ostatnými plynárskymi zariadeniami a je vzájomne prepojená so sústavami Ukrajiny (Veľké Kapušany), Českej republiky (Lanžhot) a Rakúska (Baumgarten).

Prepravná sieť je sieť kompresorových staníc a sieť najmä vysokotlakových plynovodov, ktoré sú navzájom prepojené a slúžia na dopravu plynu na vymedzenom území, okrem ťažobnej siete a zásobníka a vysokotlakových plynovodov, ktoré slúžia primárne na dopravu plynu na časti vymedzeného územia.²⁵⁵ Tranzitný systém pozostáva zo štyroch až piatich VVTL vysokotlakových plynovodov (Transgaz I.-III. 1200 mm, Konzorcium a Slovtrans 1400 mm) a štyroch kompresorových staníc (Veľké Kapušany, Jablonov nad Turňou, Veľké Zlievce, Ivanka pri Nitre) čím predstavuje v súčasnosti takmer 2 270 km plynovodov s kapacitou vyše 90 mld. m³ ročne.

Distribučná sieť je plynárenské rozvodné zariadenie na časti vymedzeného územia vrátane vysokotlakových plynovodov, ktoré slúžia primárne na dopravu plynu na časti vymedzeného územia, okrem plynovodov, ktoré sú súčasťou iných sietí.²⁵⁵ Distribučná sieť je v súčasnosti tvorená vysokotlakovými plynovodmi (VTL) v dĺžke 6 302 km a strednotlakovými (STL) a nízkotlakovými (NTL) plynovodmi v dĺžke 26 446 km. Základné technologické zariadenia distribučnej siete sú regulačné stanice (RS) a prepúšťacie stanice (PS) zemného plynu, ktoré slúžia na redukciu tlaku plynu.

Podzemné zásobníky zemného plynu (PZZP) slúžia na uskladňovanie zemného plynu čím zabezpečujú stabilitu dodávok zemného plynu a vyrovnávanie sezónnych rozdielov dopytu počas roka. Celková kapacita PZZP je na území SR 2,94 mld. m³, pre potreby SR je využívaná kapacita cca 1,5 mld. m³.²⁵⁶

nergetické zariadenie, ktorým sa zabezpečuje preprava elektriny z časti územia Európskej únie alebo z časti územia tretích štátov na vymedzené územie alebo na časť vymedzeného územia, ak také elektrické vedenie alebo elektroenergetické zariadenie nespája prenosovú sústavu s prenosovou sústavou členského štátu alebo s prenosovou sústavou tretích štátov podľa zákona č. 309/2009 Z. z. o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 2 ods. 1 písm. b

²⁵⁵ Zákon č. 251/2012 Z. z. o energetike v znení neskorších predpisov, § 2 ods. 1 písm. c

²⁵⁶ Správa o výsledku monitorovania bezpečnosti dodávok plynu (Ministerstvo hospodárstva SR, 2012), strana 4

Špecifickým prvkom plynárenskej siete je *ťažobná sieť*, ktorá slúži na ťažbu zemného plynu, výrobu bioplynu, plynu z biomasy alebo plynu z plynného uhľovodíka. Ťažobnou sieťou je sieť plynovodov, ktoré sú určené na dopravu vyťaženého zemného plynu z miesta ťažby zemného plynu do miesta spracovania zemného plynu alebo do miesta odovzdania zemného plynu do prepravnej siete, do distribučnej siete alebo do zásobníka.²⁵⁵

Zásobovanie ropou

Zásobovanie ropou pokrýva oblasť produkcie, prepravy, spracovania, skladovania a distribúcie ropy a ropných produktov. Infraštruktúra pozostáva z ťažobných, dopravných a skladovacích zariadení, pričom doprava je zabezpečovaná pomocou siete ropovodov (preprava ropy) a produktovodov (preprava pohonných látok).

Na prepravu ropy do rafinérií v SR, ČR a Nemecku slúži ropovod Družba. Celková dĺžka ropovodu je 1 032 km diaľkovodných potrubí, ktoré je skoro na celej trase tvorené dvoma súbežnými potrubiami DN500 a DN700, DN400 na trase Šahy – Százhalombatta. V deväťdesiatych rokoch bola vykonaná rekonštrukcia a modernizácia podľa najnovších technológií a začala sa pravidelne vykonávať inšpekcia.²⁵⁷ Druhým ropovodom je pôvodná vetva ropovodu Družba vedúca zo Šiah do Maďarska, na maďarskom území sa táto vetva napája na ropovod Adria.

Zásobovanie teplom

Výroba, dodávka a spotreba tepla tvorí významnú časť energetického sektora Slovenska a významne prispieva k princípu efektívneho využívania energie. Systémy zásobovania teplom zabezpečujú výrobu a distribúciu tepla pre vykurovanie alebo prípravu teplej úžitkovej vody (TÚV), alternatívne vetranie, klimatizáciu resp. chladenie. Sústava tepelných zariadení (STZ) sa skladá zo zariadení na výrobu, rozvod a spotrebu tepla.

Zariadenie na výrobu tepla resp. zdroj tepla je zariadenie, ktoré slúži na premenu rôznych zdrojov energie na teplo; zahŕňa stavebnú časť a technologické zariadenie.²⁵⁸ Z hľadiska spôsobu výroby a distribúcie tepla sa rozlišujú zdroje centralizované a decentralizované. *Decentralizovaný systém* pozostáva z lokálnej výroby a distribúcie tepla. *Centralizovaný systém* je založený na výrobe tepla v ústrednom zdroji a následnom zásobovaní širšieho územia pomocou tepelnej siete.

Systém centralizovaného zásobovania teplom (CZT) je systém prepojenia jedného alebo viacerých zariadení na výrobu tepla s verejným rozvodom tepla.²⁵⁹ Centralizované systémy pokrývajú v súčasnosti na Slovensku viac ako 30 % celkovej spotreby tepla.²⁶⁰ V súčasnosti v systémoch CZT prevažuje výroba tepla formou kombinovanej výroby elektriny a tepla (KVET). Tento spôsob výroby sa postupne presadzuje aj v oblasti lokálneho vykurovania. Zariadenia na výrobu tepla sa podľa spôsobu výroby členia na:

- zariadenia vyrábajúce len teplo (kotelňa, výhrevňa),
- zariadenia na báze kogenerácie – kombinovaná výroba elektriny a tepla (tepláreň),
- zariadenia na báze trigenerácie – kombinovaná výroba elektriny, tepla a chladu.

²⁵⁷ <http://www.transpetrol.sk/ropny-priemysel/ropovodna-siet-v-sr/> 15.7.2012

²⁵⁸ Zákon č. 657/2004 Z. z. o tepelnej energetike v znení neskorších predpisov, § 2, písm. c

²⁵⁹ Zákon č. 657/2004 Z. z. o tepelnej energetike v znení neskorších predpisov, § 12, ods. 2, písm. f

²⁶⁰ MH SR: Návrh energetickej politiky Slovenskej republiky, máj 2013, strana 68

Kotolňa predstavuje základný lokálny zdroj tepla pre budovu (bloková) alebo súbor budov (okrsková). Výhrevňa predstavuje samostatný zdroj tepla pre obytný súbor alebo priemyselný areál. Tepláreň je ústredným zdrojom tepla pre rozsiahly centralizovaný systém zásobovania veľkého počtu odberateľov. Samostatným prvkom v rámci systému CZT je odovzdávacia stanica tepla (OST) ktorá zabezpečuje úpravu stavu teplotnosnej látky na hodnoty, požadované spotrebným zariadením.

Tepelná sieť resp. zariadenie na rozvod tepla distribuuje teplo z tepelného zdroja odberateľovi verejným rozvodom. Primárna sieť zabezpečuje dopravu teplotnosného média priamo zo zdroja po sekundárny zdroj (OST). Sekundárna sieť dopravuje teplotnosné médium zo sekundárneho zdroja na miesto spotreby (spotrebiteľské zariadenia alebo vykurovací sústav).

Teplotnosným médium v rozvodoch môže byť para (parovodný rozvod) alebo voda (teplotvodný a horúcovodný rozvod). V systémoch CZT prevládajú teplotvody a horúcovody, parovody sa využívajú najmä pri dodávke tepla priemyselným odberateľom. Pôdorysné usporiadanie siete môže byť vetvové alebo zokruhované. Umiestnenie sietí môže byť nadzemné, pozemné alebo podzemné, vedené samostatne alebo ako súčasť združených koridorov technickej infraštruktúry.

F.8.1.3 Elektronické komunikácie

Elektronické komunikácie sú kľúčovým faktorom na ceste k vedomostnej spoločnosti. Vytvárajú základné podmienky na prístup podnikov, verejných inštitúcií a občanov k moderným elektronickým komunikačným sieťam a službám v rámci národnej i celosvetovej informačnej a komunikačnej infraštruktúry. Elektronické komunikácie zabezpečujú výmenu alebo prenos informácií najmä vo forme obrazu, zvuku alebo textu po elektronických komunikačných sieťach.²⁶¹

Elektronická komunikačná sieť je funkčne prepojená sústava prenosových systémov, a ak je to potrebné, prepájacích alebo smerovacích zariadení, vrátane sieťových prvkov, ktoré nie sú aktívne, ktoré umožňujú prenos signálov po vedení, rádiovými, optickými alebo inými elektromagnetickými prostriedkami, vrátane družicových sietí, pevných sietí s prepájaním okruhov a s prepájaním paketov, internetu a mobilných pozemských sietí, sietí na rozvod elektrickej energie v rozsahu, v ktorom sa používajú na prenos signálov, sietí pre rozhlasové a televízne vysielanie a káblových distribučných systémov bez ohľadu na druh prenášaných informácií.²⁶² Verejný charakter elektronickej komunikačnej siete je vyjadrený poskytovaním verejných elektronických služieb. Infraštruktúra elektronických komunikácií pozostáva zo systémov vedení a zariadení.

Vedenie sietí sú líniové a inžinierske stavby sietí a verejné technické vybavenie územia, najmä nadzemné a podzemné vedenia, diaľkové a miestne prenosové systémy, káblové distribučné systémy a rádiové trasy vrátane ich príslušenstva a pridružených prostriedkov, oporné a vytyčovacie body; vedenie je súčasť siete.²⁶³

Telekomunikačné zariadenie je technické zariadenie na vysielanie, prenos, smerovanie, príjem, prepojenie alebo spracovanie signálov šírených prostredníctvom vedení, rádiovými, optickými alebo inými elektromagnetickými prostriedkami.²⁶⁴

²⁶¹ Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov, § 1, ods. 3

²⁶² Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov, § 2, ods. 1

²⁶³ Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov, § 2, ods. 13

²⁶⁴ Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov, § 4, ods. 1

*Rádiové zariadenie je telekomunikačné zariadenie alebo jeho príslušná časť, ktoré umožňuje komunikovať pomocou príjmu a vysielania, alebo príjmu alebo vysielania rádiových vĺn vo frekvenčnom spektre pridelenom pozemským komunikáciám alebo kozmickým rádiokomunikáciám.*²⁶⁵

Prístup k vysokorýchlostnému širokopásmovému internetu je kľúčovým faktorom inovácií, konkurencieschopnosti a zamestnanosti. Širokopásmové siete majú v súčasnosti porovnateľnú dôležitosť ako dopravné. Širokopásmový internet poskytuje nové dimenzie a spôsoby vzájomnej interakcie a komunikácie, umožňuje paralelný prístup k verejnej infraštruktúre (napr. verejná správa, vzdelávanie, zdravotníctvo, bankovníctvo a pod.). Širokopásmové siete urýchľujú a uľahčujú prenos poznatkov.

F.8.1.4 Odpadové hospodárstvo

Štruktúra subsystému Odpadové hospodárstvo (OH) zahŕňa nasledujúce základné prvky, ktorých sa týka údajová základňa tohto subsystému funkčnej zložky Technická infraštruktúra, a ktoré sú nositeľmi jeho vnútorných vzťahov a interakcií s inými funkčnými zložkami a územím:

- odpady,
- nakladanie s odpadmi,
- infraštruktúra OH,
- manažment OH,
- environmentálne záťaže (EZ) – osobitne vyčlenený prvok zúžený na "environmentálne relikty" súvisiace s nakladaním s odpadmi v minulosti.

Názov subsystému "Odpadové hospodárstvo" je vyjadrením dôležitého - ekonomického aspektu manažmentu odpadov. Dominantne je zameraný na oblasti ľudských činností, v ktorých sa nevie za súčasného stavu vedy a techniky predísť vzniku odpadov a so vzniknutými odpadmi je potrebné environmentálne vhodnými spôsobmi nakladať.

Odpad je hnutelná vec, ktorej sa jej držiteľ zbavuje, chce sa jej zbaviť alebo je v súlade so zákonom č. 223/2001 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov alebo osobitnými predpismi povinný sa jej zbaviť". Pre potreby popisu subsystému sú pre odpady dôležité predovšetkým údaje o vzniku odpadov podľa druhov a množstiev odpadov a podľa miesta vzniku odpadov u pôvodcov odpadov.

Definícia odpadového hospodárstva je "činnosť zameraná na predchádzanie a obmedzovanie vzniku odpadov a znižovanie ich nebezpečnosti pre životné prostredie a nakladanie s odpadmi v súlade so zákonom o odpadoch" a v odpadovom hospodárstve sa "so záväznosťou poradia priorit a s cieľom predchádzania alebo znižovania nepriaznivých vplyvov vzniku odpadov a nakladania s odpadmi a znižovania celkových vplyvov využívania zdrojov a zvyšovaním efektívnosti takeého využívania sa uplatňuje táto hierarchia odpadového hospodárstva":

- a) predchádzanie vzniku odpadov,
- b) príprava na opätovné použitie,
- c) recyklácia,
- d) iné zhodnocovanie, napr. energetické zhodnocovanie,
- e) zneškodňovanie.

²⁶⁵ Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov, § 4, ods. 2

Tab. 51 Vnútrotná štruktúra subsystému ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO tvoria ďalej uvedené prvky

PRVOK ŠTRUKTÚRY	DETAILNÉ ČLENENIE	ZODPOVEDAJÚCA ČINNOSŤ
ODPADY	Územný výskyt odpadov SKUPÍN 1 - 19	Evidencia vzniku odpadov skupín 1 - 19 a nakladania s nimi (štatistické zisťovanie)
	Územný výskyt odpadov SKUPINY 20	Evidencia vzniku odpadov skupiny 20 a nakladania s nimi (štatistické zisťovanie)
	Prognózy o výskyte odpadov	Prognózovanie vzniku odpadov skupín 1 - 20 podľa demografických trendov, predpokladaného hospodárskeho vývoja atď.
NAKLADANIE S ODPADMI	Zber odpadov	Zhromažďovanie odpadov za účelom následného spracovania odpadov
	Zhodnocovanie odpadov	Zhodnocovanie odpadov niektorou z činností R2-R13 Energetické zhodnocovanie odpadov činnosťou R1
	Zneškodňovanie odpadov	Zneškodňovanie odpadov niektorou z činností D1 až D15
INFRAŠTRUKTÚRA ODPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA	Zariadenia na zber odpadov	Prevádzka zariadení na zber odpadov
	Zariadenia na spracovanie odpadov	Prevádzka zariadení na zhodnocovanie odpadov
		Prevádzka zariadení na zneškodňovanie odpadov
MANAŽMENT ODPADOVÉHO HOSPODÁRSTVA	Predchádzanie vzniku odpadov	Prijímanie opatrení na predchádzanie vzniku odpadov a ich spracovanie do Programov predchádzania vzniku odpadov
	Nakladanie s odpadmi	Riadenie a kontrola nakladania s odpadmi vo všetkých oblastiach zberu a spracovania odpadov a s nimi súvisiacich činností
	Plánovanie v odpadovom hospodárstve	Plánovanie inštitucionálnych, technických, finančných a iných kapacít na zabezpečenie úloh odpadového hospodárstva a ich spracovanie do POH* podľa hierarchie odpadového hospodárstva na dobu obvykle 5 rokov
ENVIRONMETÁLNE ZÁŤAŽE (EZ)	Ez zapísaná v REZ	Odstránenie EZ podľa výsledkov klasifikácie EZ
	Pravdepodobná EZ	Po oznámení EZ postup podľa § 2 ods. 5 – 8 zákona č. 409/2011 Z. z.

Poznámka: súčasťou POH sú aj Programy držiteľov Polychlorované bifenylly (PCB), inak musia byť spracované ako samostatné dokumenty, v najbližšom čase budú spracované programy predchádzania vzniku odpadov.

F.8.2 Trendy vývoja funkčnej zložky Technická infraštruktúra

Rozvoj technickej infraštruktúry pred rokom 1990 bol na Slovensku charakterizovaný najmä extenzívnym čerpaním a ne hospodárnym využívaním prírodných zdrojov s negatívnym dopadom na životné prostredie a ekologickú stabilitu územia. Nerešpektovanie regionálnych odlišností, vysoká energetická náročnosť ekonomiky a technokratický prístup sú dnes nechceným dedičstvom minulosti. Centrálne budované infraštruktúrne systémy na báze veľkokapacitných zdrojov spolu s veľkou závislosťou ekonomiky na zahraničných energetických zdrojoch predstavujú vysoké riziko a prispievajú k väčšej zraniteľnosti a nestabilite územia.

V súčasnosti je táto situácia zároveň ovplyvňovaná nedostatočne regulovanými urbanizačnými tendenciami, dlhodobými problémami a pretrvávajúcimi konfliktami medzi rozsahom technického zabezpečenia územia, spôsobom využitia územia a ochranou životného prostredia. Z pohľadu územného plánovania sú v rámci technickej infraštruktúry aktuálne najmä tieto problematiky:

- **suburbanizácia** – problém nekontrolovaného extenzívneho rozširovania zástavby s neúmernými požiadavkami na dostupnosť technickej infraštruktúry a energetickú spotrebu s celkovým negatívnym dopadom na životné prostredie a sociálno-ekonomické súvislosti,
- **pseudourbanizácia** – problém nerovnomerného rozvoja územia a verejnej infraštruktúry – urbanizácia územia bez adekvátneho zabezpečenia technickou infraštruktúrou,
- **stret záujmov** – potreba zabezpečenia územia technickou infraštruktúrou verus požiadavka na plnohodnotné využitie územia vrátane poľnohospodárskej a lesnej pôdy (znehodnotenie územia) a ochrana prírody a krajiny (fragmentácia biotopov).

Globálne vplyvy prebiehajúcej zmeny klímy na prírodné procesy a ekosystémy výrazne ovplyvňujú stabilitu územia a jeho sociálny a ekonomický rozvoj. Princípy znižovania ekologickej záťaže a tvorby udržateľného osídlenia formulované v Agende 21 a ostatných významných strategických dokumentoch vyžadujú prioritne pre oblasť technickej infraštruktúry systémovú integráciu, adekvátne a komplexné zabezpečenie územia potrebnou infraštruktúrou (najmä v oblasti vodného a odpadového hospodárstva), zvýšenie energetickej efektivity a vyššie využívanie obnoviteľných zdrojov energie.

Súčasnú cieľ integrácie, decentralizácie, diverzifikácie a inteligentného rastu s dôrazom na efektívitu a obnoviteľnosť sú mimoriadne podstatné pri tvorbe bezpečnejších, stabilnejších a ekologicky únosných sietí a systémov technickej infraštruktúry a tým dosiahnutia územnej stability a rovnováhy. V tomto kontexte je možné identifikovať aktuálne témy, trendy a priority významné v rámci technickej infraštruktúry z pohľadu územného plánovania:

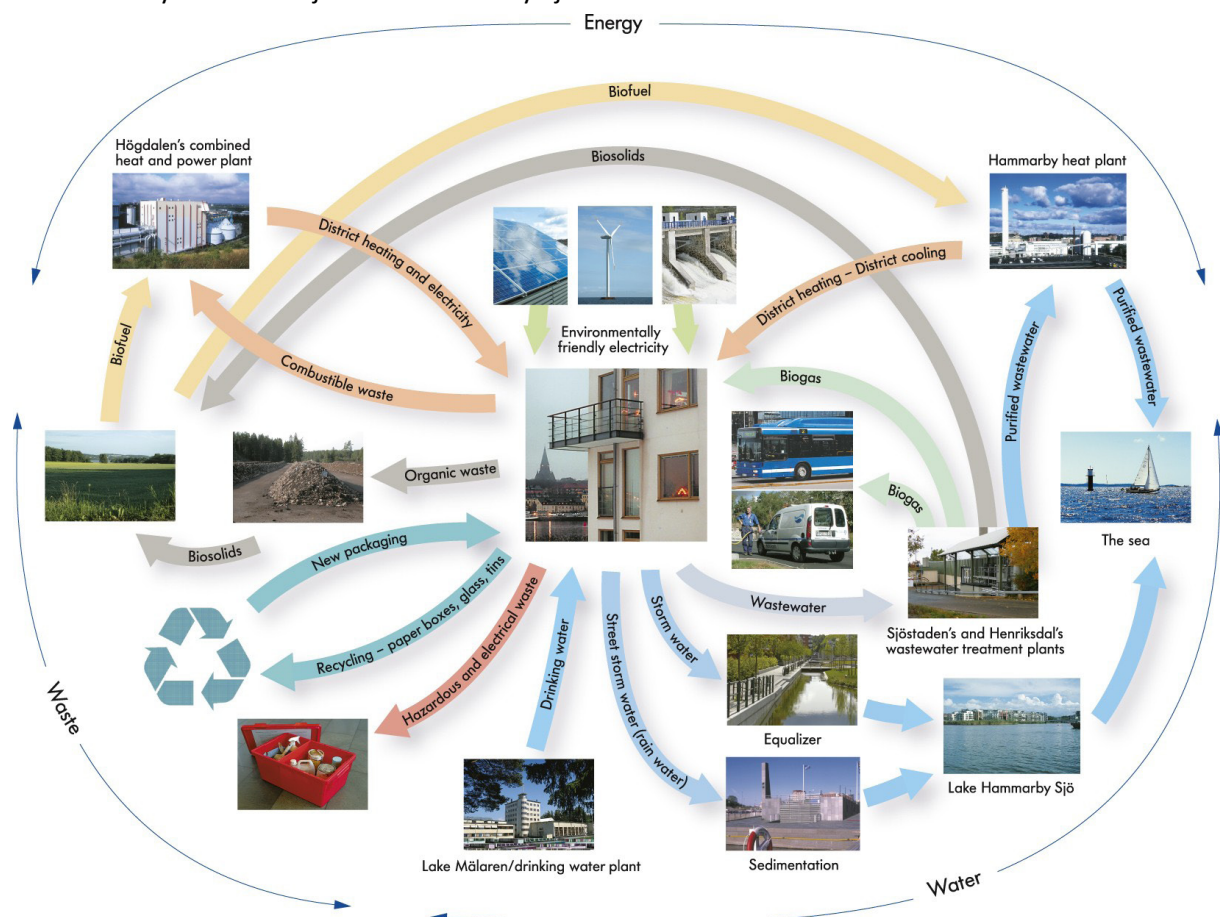
- **integrácia** – vzájomné previazanie zložiek a subsystémov do funkčného komplexu
- **decentralizácia** – zásadný odklon od uplatňovania centralistických prístupov
- **diverzifikácia** – diverzifikácia zdrojov a dopravných ciest
- **obnoviteľnosť** – tvorba udržateľnej infraštruktúry, využívanie obnoviteľných zdrojov
- **efektívnosť** – obmedzenie spotreby a racionalizácia hospodárenia
- **bezpečnosť** – bezpečnosť infraštruktúry a spoľahlivosť dodávok
- **dostupnosť** – všeobecne dostupná verejná technická infraštruktúra
- **elektronizácia** – výrazné zvyšovanie efektivity a umožnenie štrukturálnych zmien v sektoroch
- **ekologizácia** – ekologický prístup pri navrhovaní, budovaní a manažmente infraštruktúry
- **adaptácia** – odhad a plánovité prispôsobenie na dopady klimatických zmien

Hammarby Sjöstad²⁶⁶

Príkladom úspešného zavádzania aktuálnych trendov v územnom rozvoji je mesto Štokholm, konkrétne na zonálnej úrovni mestská štvrť Hammarby Sjöstad. Hlavným cieľom novej mestskej štvrte Štokholmu, transformujúcej od roku 1999 územie bývalého priemyselného a prístavného areálu, bolo dosiahnutie správnej rovnováhy medzi komfortom bývania a udržateľnosťou životného prostredia, redukciou environmentálnych dopadov zóny o 50 % oproti úrovni z roku 1990. Po plánovanom dokončení v roku 2017 bude štvrť zahŕňať 11.000 bytových jednotiek pre 25.000 obyvateľov z celkového počtu 35.000 ľudí žijúcich a pracujúcich v lokalite.

Hlavné environmentálne ciele mestskej štvrte Hammarby vychádzajú z idey vytvorenia ekologického cyklu na lokálnej úrovni, pričom z pohľadu technickej infraštruktúry zahŕňajú najmä minimalizáciu spotreby zdrojov (energií a pitnej vody) a tvorby odpadov, ich vyššiu využiteľnosť (využitie odpadov a odpadových vôd na výrobu energie) a maximalizáciu ich spätného použitia a recyklácie. Pre realizáciu tejto environmentálnej politiky bol Štokholmskou vodárenskou spoločnosťou, Energetickou spoločnosťou Fortum a oddelením odpadového hospodárstva mesta Štokholm pre novú mestskú štvrť vytvorený komplexný model *eko-cyklu*, zahŕňajúci všetky zložky technickej infraštruktúry.

Model eko-cyklu mestskej štvrte Hammarby Sjöstad

Zdroj: <http://www.hammarbysjostad.se/inenglish/pdf/Kretslopp%20eng%2009%202009pdf.pdf>, máj 2013

Súbor základných environmentálnych štandardov v rámci eko-cyklu technickej infraštruktúry:

²⁶⁶ <http://www.hammarbysjostad.se/>

Energetika

- Teplo a elektrina je vyrábaná z odpadu a biopalív.
- Teplo z upravenej odpadovej vody je premenené do vykurovacích a chladiacich systémov.
- Využitie solárnej energie na výrobu elektriny a ohrev vody.

Vodné hospodárstvo

- Z čistiarenských kalov je získavaný bioplyn alebo sú využívané ako hnojivo.
- Dažďová voda z dvorov a striech nie je odvedená do ČOV ale povrchovo do jazera.
- Dažďová voda z ciest je tiež zadržovaná, čistená lokálne a následne vypúšťaná do jazera.

Odpadové hospodárstvo

- Automatický systém nakladania s odpadmi (stacionárny, mobilný) – sieť vákuových podzemných potrubí s blokovými zbernými bodmi pre separovaný zber a recyklačnými centrami.
- Spáliteľný odpad produkuje teplo a elektrickú energiu.
- Organický odpad sa po úprave používa ako hnojivo.
- Všetok recyklovateľný odpad je opätovne využitý.
- Nebezpečný odpad je spálený alebo recyklovaný.

Tento projekt poukazuje na zásadnú a dôležitú pozíciu technickej infraštruktúry v systémovom komplexe funkčných zložiek územia, najmä v potrebe kvalitných technických a moderných technologických riešení v súčinnosti s tvorbou a realizáciou územnoplánovacích a urbanistických koncepcií.

V nasledovných kapitolách je rozpracovaný aktuálny stav, najdôležitejšie trendy, strategické ciele a priority jednotlivých odvetví technickej infraštruktúry na národnej a európskej úrovni.

F.8.2.1 Vodné hospodárstvo

Situácia v oblasti infraštruktúry vodného hospodárstva na Slovensku je charakterizovaná priepastným rozdielom medzi rozvojom verejných vodovodov a verejných kanalizácií. Prebieha obnova a budovanie vodovodov a kanalizácií na základe plánu rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií SR²⁶⁷ s cieľom zabezpečiť do roku 2015 odvádzanie a sekundárne čistenie odpadových vôd pre všetky aglomerácie nad 2000 EO. V rámci transpozície právnych predpisov Európskeho spoločenstva v oblasti vôd a implementácie opatrení bolo dohodnuté prechodné obdobie²⁶⁸ a časový harmonogram:

- do 31. decembra 2010 zabezpečiť vo všetkých aglomeráciách nad 10 000 ekvivalentných obyvateľov odvádzanie a čistenie odpadových vôd s odstraňovaním nutrientov,
- do 31. decembra 2015 zabezpečiť vo všetkých aglomeráciách nad 2 000 ekvivalentných obyvateľov odvádzanie a sekundárne čistenie odpadových vôd v súlade so smernicou.

²⁶⁷ Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií SR (Ministerstvo životného prostredia SR, 2006) vrátane zmien a doplnkov z rokov 2007 a 2008 (ďalej len plán rozvoja VV a VK SR)

²⁶⁸ pre Smernicu Rady 76/464/EHS o znečistení spôsobenom určitými nebezpečnými látkami vypúšťanými do vodného prostredia a Smernicu Rady 91/271/EHS o čistení mestských odpadových vôd

Základné témy, ciele a priority vodného hospodárstva, ktoré významne vplyvajú na rozvoj vodohospodárskej infraštruktúry:

- nový pohľad na vodu ako nenahraditeľné médium – strategická surovina
- opustenie od filozofie nutnosti realizovať výstavbu veľkokapacitných vodných zdrojov
- zabezpečenie obyvateľstva vodou s prihliadnutím na regionálne a miestne špecifiká
- preferencia decentralizačných prístupov, orientácia na dôsledné využívanie miestnych zdrojov na lokálne zásobovanie pitnou vodou, diverzifikácia vodných zdrojov
- dôsledná ochrana zdrojov, racionalizácia narábania s nimi, sprísnenie režimu ochrany vodných zdrojov, rozšírenie ochranných pásiem vodných zdrojov, problematika zdrojov znečistenia (bodových a plošných)
- zohľadnenie klimatických zmien a ich dopadu na hydrologický cyklus územia, prehodnotenie využiteľného množstva podzemných vôd
- efektívne využívanie podzemných a povrchových vôd, maximalizácia úspor, obmedzenie spotreby, racionalizácia hospodárenia s vodou v krajine
- rovnomerný rozvoj infraštruktúry vodného hospodárstva – budovanie kanalizačných systémov v súčinnosti s vodovodnými
- maximálne zhodnocovanie odpadových vôd – alternatívne využitie v poľnohospodárstve alebo pre získavanie energie

Zásobovanie vodou

V roku 2003 bola priemerná spotreba na jedného obyvateľa v domácnosti v SR 109 l/obyv./deň. Predpokladá sa, že výhľadová špecifická potreba vody pre domácnosti v SR dosiahne 115 l/obyv./deň v roku 2015. Špecifická potreba vody v roku 2011 bola 178 litrov na obyv. a deň, čo predstavuje 60% pokles oproti roku 1990. Špecifická potreba vody pre priemysel by už nemala klesať, v roku 2015 sa uvažuje vo výške 240 l/obyv./deň.²⁶⁹

Podľa plánu rozvoja verejných vodovodov SR bolo k 1.1.2005 zásobovaných pitnou vodou 84,9 % obyvateľov Slovenska. Pri porovnaní úrovne zásobovania obyvateľstva na Slovensku s ostatnými štátmi EÚ, je evidentné výrazné zaostávanie, vyplývajúce z výrazných regionálnych a aglomeračných disparít najmä pri juhovýchodných regiónoch – Banskobystrický (84,2 %), Košický (79,2 %) a Prešovský (76,2 %).

Podľa požiadaviek EÚ je potrebné zabezpečiť zásobovanie minimálne pre 90% obyvateľov pitnou vodou. Plán rozvoja verejných vodovodov SR však nepredpokladá, že do roku 2015 budú mať všetky obce vybudovaný verejný vodovod. Okrajové osídlenia s malým počtom obyvateľov, ktorí využívajú na zásobovanie domové studne s vyhovujúcou kvalitou vody budú najmä z ekonomických dôvodov riešené až v nasledujúcej etape.

Medzi hlavné priority zásobovania vodou na Slovensku patrí podľa plánu rozvoja verejných vodovodov zvyšovanie podielu obyvateľov zásobovaných pitnou vodou z verejných vodovodov, najmä v okresoch Prešovského, Košického kraja a v južných okresoch Banskobystrického kraja urýchlením dokončením rozostavaných vodovodov, výstavbou nových vodovodov a realizáciou opatrení na odstránenie nedostatkov v problémových vodovodoch (kvalita a kvantita).

²⁶⁹ Plán rozvoja verejných vodovodov SR (Ministerstvo životného prostredia SR, 2006) vrátane zmien a doplnkov z rokov 2007 a 2008 (ďalej len plán rozvoja VV SR), strana 13

Odvádzanie a čistenie odpadových vôd

Situačná správa za roky 2009 a 2010²⁷⁰ uvádza výrazný pokrok v odvádzaní a čistení odpadových vôd na Slovensku. Zároveň však konštatuje nedostatočnosť zabezpečenia územia potrebnou infraštruktúrou vzhľadom na záväzky vyplývajúce z prístupovej zmluvy SR k EÚ. Stav v oblasti čistenia a odvádzania odpadových vôd je v roku 2010 reprezentovaný 60,38 % obyvateľmi napojenými na verejnú kanalizáciu. Neuspokojivý stav je v trnavskom, nitrianskom, prešovskom a žilinskom kraji pričom okresy Komárno, Námestovo, Čadca a Košice majú podiel pripojených obyvateľov nižší ako 30 %.

Vzhľadom na výraznú disproporciu a zaostávanie rozvoja verejných kanalizácií za stavom v zásobovaní pitnou vodou na Slovensku, s negatívnymi dopadmi na životné prostredie, je prioritným trendom v oblasti čistenia a odvádzania odpadových vôd snaha o komplexné a čo najväčšie plošné zabezpečenie územia kanalizačnými systémami.

Plány rozvoja verejných kanalizácií pre územia SR a krajov, ako strategické dokumenty na národnej a regionálnej úrovni pre oblasť čistenia a odvádzania odpadových vôd, špecifikujú nasledovné ciele:

Ciele (pôvodne do roku 2010)

- Vyhovujúce odvádzanie a primerané čistenie komunálnych odpadových vôd vo všetkých aglomeráciách nad 100 000 EO.
- Vyhovujúce odvádzanie a primerané čistenie komunálnych odpadových vôd vo všetkých aglomeráciách od 10 000 do 100 000 EO.
- Rekonštrukcie a rozšírenie stokových sietí v aglomeráciách nad 10 000 EO.
- Rekonštrukcie ČOV v aglomeráciách s produkciou znečistenia od 10 000 EO, prioritne v oblastiach so zhoršenou kvalitou vôd v recipientoch v skupine „nutrienty“.
- Dobudovanie rozostavaných stavieb v aglomeráciách nad 2000 EO situovaných CHVO a povodí vodárenských tokov nad odberným profilom.
- Prípravu rekonštrukcie, výstavbu ČOV a rozšírenie stokovej siete v aglomeráciách s produkciou znečistenia nad 2000 EO (v oblastiach so zvýšeným eutrofizačným potenciálom a potrebou zvýšenej ochrany biotopu).
- Riešenie odvádzania vôd z povrchového odtoku v aglomeráciách nad 100 000 EO v súlade s požiadavkami právnej úpravy.

Ciele (pôvodne do roku 2015)

- Vyhovujúce odvádzanie a primerané čistenie odpadových vôd zo všetkých aglomerácií nad 2000 EO.
- Priebežne v aglomeráciách pod 2000 EO, kde je vybudovaná stoková sieť, primerané čistenie odpadových vôd.
- Riešenie odvádzania vôd z povrchového odtoku v aglomeráciách v súlade s požiadavkami právnej úpravy.
- Riešenie čistenia odpadových vôd pre čo najväčší počet aglomerácií pod 2000 EO.

²⁷⁰ Situačná správa o zneškodňovaní komunálnych odpadových vôd a čistiarenských kalov v Slovenskej republike za roky 2009 a 2010 – vrátane vyhodnotenia roku 2010 (MŽP SR a VÚVH, Bratislava, 2011-2012)

F.8.2.2 Energetika

V súčasnosti je energetická situácia na Slovensku charakterizovaná takmer 90 % importom primárnych energetických zdrojov (PEZ) z krajín mimo vnútorný trh EÚ. Návrh Energetickej politiky SR²⁷¹ hodnotí súčasnú úroveň štandardu bezpečnosti dodávok ako vyhovujúcu pre zemný plyn a jadrové palivo, spolu s plánovaným prepojením ropovodov a navýšením núdzových zásob ropy. K zvyšovaniu energetickej bezpečnosti a znižovaniu závislosti od dovozu prispieva aj vyššie využívanie domácich obnoviteľných zdrojov energie.

Z hľadiska energetického mixu má Slovenská republika podľa návrhu Energetickej politiky SR vyvážený podiel jadrového paliva a fosílnych palív na hrubej domácej spotrebe energie (HDS), pričom podiely jednotlivých zdrojov na HDS v roku 2011 predstavovali: zemný plyn 26%, uhlie 22%, jadrové palivo 22%, ropa 21%, OZE 9%. Znižovanie energetickej náročnosti je vyjadrené dlhodobým klesajúcim trendom HDS pri súčasnom raste HDP. Zlepšovanie energetickej účinnosti reflektuje pokles konečnej energetickej spotreby, najmä v sektore obchodu a služieb.

V porovnaní so stavom pred rokom 1990 prišlo v oblasti zásobovania elektrickou energiou a plynom k významným zmenám v základnej filozofii prístupu. Zásadná zmena nastala v ponímaní týchto médií, ktoré sa stali obchodným artiklom, kúpené a predané ako komodita. Proces liberalizácie trhu s elektrinou a zemným plynom umožnil oddelenie výrobných a dodávateľských činností od činností prepravy a distribúcie (prevádzka prenosovej sústavy a prepravnej siete).²⁷² Revolúcia nastala aj v politike výstavby malých obnoviteľných zdrojov elektrickej energie, decentralizáciou a odklonom od teórie sústreďovania veľkých zdrojov s plošným rozvrhom a uplatňovania konvenčných prístupov.

Energia 2020

Aktuálne transformačné zmeny a opatrenia v energetike sú z globálneho hľadiska vyvolané zvyšovaním energetického dopytu, vyčerpaním zásob fosílnych palív, geopolitickými zmenami ale najmä zmenou klímy a snahou o zmiernenie jej dôsledkov. Podľa európskej stratégie Energia 2020²⁷³ predstavujú emisie súvisiace s energetikou takmer 80 % celkových emisií skleníkových plynov EÚ.

Na Európskej úrovni je preto intenzívne riešená problematika celoeurópskej energetickej politiky s hlavnými témami udržateľnosti, bezpečnosti a konkurencieschopnosti so snahou o vytvorenie fungujúceho vnútorného trhu, prepojenie a integráciu energetických sietí, rozvoj nových a obnoviteľných foriem energie, zvýšenie energetickej efektívnosti a o diverzifikáciu. Európska stratégia Energia 2020 predpokladá do roku 2020 zníženie emisií o 20 %, zvýšenie OZE o 20 % a 20 % zlepšenie energetickej efektívnosti.

Nízkouhlíkové hospodárstvo

V roku 2011 bol pre Európu predstavený Plán prechodu na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo v roku 2050 a cestovná mapa Energia 2050, kde sa EÚ zaviazala znížiť do roku 2050 emisie skleníkových plynov o 80-95 % v porovnaní s úrovňami z roku 1990. Kľúčovými výzvami pri prechode na nízkouhlíkový energetický systém sú z pohľadu územného plánovania najmä:

²⁷¹ Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky, Návrh energetickej politiky Slovenskej republiky, máj 2013

²⁷² Zákon č. 250/2012 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach a Zákon č. 251/2012 Z. z. o energetike

²⁷³ KOM(2010) 639 v konečnom znení – OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNŮV, Energia 2020: Stratégia pre konkurencieschopnú, udržateľnú a bezpečnú energetiku

- Energetická efektívnosť – výrazné úspory energie
- Zníženie emisií skleníkových plynov – dekarbonizácia a zachytávanie emisií
- Obnoviteľná energia – prechod na obnoviteľné zdroje energie
- Energetická infraštruktúra – rozšírenie, inteligencia a decentralizácia elektrických sietí

Energetická efektívnosť

Opatrenia s cieľom znížovania celkovej spotreby energie pri prechode na nízkouhlíkové hospodárstvo v jednotlivých odvetviach²⁷⁴ predstavujú okrem energetického, priemyselného, poľnohospodárskeho a verejného sektora výzvu najmä v ekologizácii dopravy a v zlepšení energetickej hospodárnosti budov (budovy s takmer nulovou spotrebou energie)²⁷⁵. Urbanizmus a územné plánovanie vytvárajú základné územné predpoklady pre rozvoj týchto sektorov, čím predstavujú kľúčový plánovací nástroj pri napĺňaní potrebných opatrení.

Zníženie emisií skleníkových plynov

Elektrická energia bude mať v nízkouhlíkovom hospodárstve ústrednú úlohu a výhľadovo ponúka čiastočné nahradenie fosílnych palív v doprave a vykurovaní. Z tohto dôvodu je dôležitá dekarbonizácia elektroenergetického sektora (93-99 % rezerva) a tým aj znížovanie závislosti od dovozu fosílnych palív. Pre transformáciu energetického systému bude kľúčová jadrová energia a zemný plyn. Počíta sa s väčším využívaním interných zdrojov energie, najmä obnoviteľného charakteru.²⁷⁴

Výrazná redukcia emisií je možná najmä v bytovom sektore a službách (88-91 % rezerva) a v sektore dopravy (54-67 % rezerva). Pre priemysel je predpoklad zavádzania technológie zachytávania a ukladania oxidu uhličitého v širšej miere po roku 2035 (83-87 % rezerva). Zlepšenie poľnohospodárskych a lesohospodárskych postupov môže prispieť k zvýšeniu schopnosti odvetvia udržiavať, zachytávať a ukladať CO₂ v pôde a lesoch (42-49 % rezerva).²⁷⁴

Obnoviteľná energia

Prechod na OZE predpokladá pre Európu zvýšenie podielu energie z obnoviteľných zdrojov do roku 2030 o cca. 30 % a do roku 2050 najmenej 55 % v hrubej konečnej spotrebe energie. Plán zahŕňa ukladanie značného množstva elektrickej energie na kompenzovanie kolísavých dodávok energie z obnoviteľných zdrojov aj v čase nízkeho dopytu. Inovácie a zavádzanie nových technológií v sektore OZE umožní ich vyššie a efektívnejšie využitie pre výrobu elektrickej energie a pre vykurovanie a chladenie (napr. solárne vykurovanie, geotermálna energia, bioplyn, biomasa).

Ciele navrhovanej Energetickej politiky SR pre OZE:

- Zvýšiť využívanie obnoviteľných zdrojov energie v pomere k hrubej konečnej energetickej spotrebe zo 6,7 % v roku 2005 na 14 % v roku 2020.
- Zvýšiť využívanie obnoviteľných zdrojov energie v pomere k hrubej konečnej energetickej spotrebe na 20 % v roku 2030.
- Dosiahnuť využívanie obnoviteľných zdrojov energie na úrovni 80 PJ v roku 2020 a 120 PJ v roku 2030

²⁷⁴ KOM(2011) 112 v konečnom znení – OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV, Plán prechodu na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo v roku 2050, strana 6-10

²⁷⁵ SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2012/27/EÚ z 25. októbra 2012 o energetickej efektívnosti, ktorou sa menia a dopĺňajú smernice 2009/125/ES a 2010/30/EÚ a ktorou sa zrušujú smernice 2004/8/ES a 2006/32/ES

- Dosiahnuť aspoň 10 % podiel OZE na spotrebe palív v oblasti dopravy

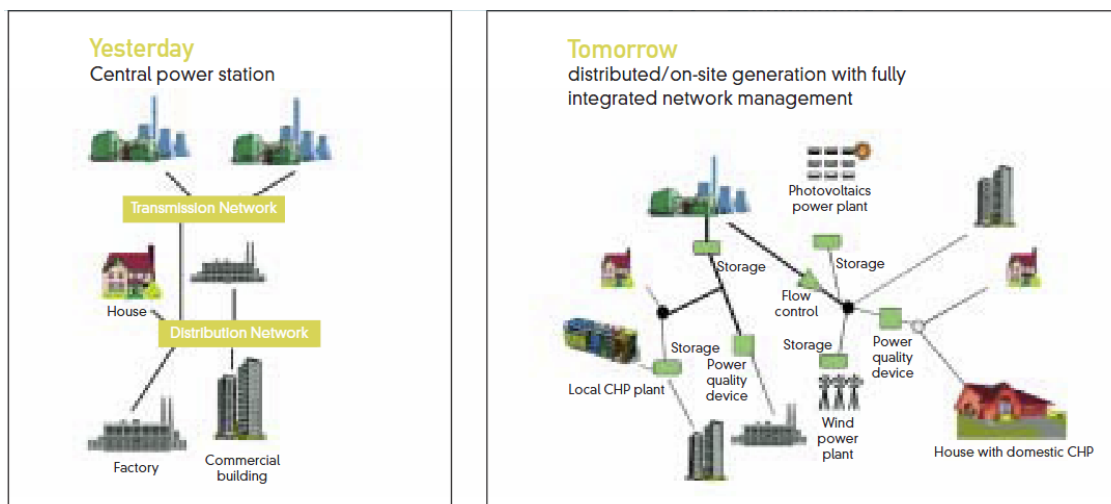
Európska energetická infraštruktúra

Nariadenie Európskeho parlamentu o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru (TEN-E)²⁷⁶ špecifikuje prioritné koridory energetickej infraštruktúry (pre Slovensko sú relevantné severojužné prepojenia elektrickej siete a plynovodov a interoperabilita ropovodnej siete) a stanovuje prioritné oblasti pre rozvoj a budovanie progresívnych energetických technológií:

- **Inteligentné siete:** predstavuje inovovanú elektrickú sieť doplnenú obojsmernou digitálnou komunikáciou medzi dodávateľom a spotrebiteľom s inteligentným meraním spotreby a monitorovacím systémom.²⁷⁷
- **Elektrické diaľnice:** vybudovanie sústavy elektrických diaľnic do roku 2020, schopných zvládať zvyšujúci nadbytok výroby elektriny z OZE, prepojiť výrobné centrá s hlavnými skladovacími kapacitami a zvládať čoraz variabilnejšie a decentralizovanejšie dodávky elektriny a pružnejší dopyt po elektrine v celej Únii.
- **Cezhraničná sieť oxidu uhličitého:** technológie zachytávania a ukladania uhlíka (CCS) majú potenciál vo veľkom meradle znížiť emisie oxidu uhličitého a súčasne umožniť využívanie fosilných palív, ktoré v nasledujúcich desaťročiach zostanú dôležitým zdrojom výroby elektrickej energie.

Vzhľadom na plánované vyššie využívanie OZE je potrebná **decentralizácia** energetického systému a výroby tepla pričom rozsiahle centralizované systémy a decentralizované systémy budú musieť vo zvýšenej miere spolupracovať.²⁷⁸

Budúcnosť európskej elektroenergetickej siete²⁷⁹

²⁷⁶ NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY č 347/2013 o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru, ktorým sa zrušuje rozhodnutie č. 1364/2006/ES a menia a dopĺňajú nariadenia (ES) č. 713/2009, (ES) č. 714/2009 a (ES) č. 715/2009

²⁷⁷ KOM(2011) 202 v konečnom znení – OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV, Inteligentné siete: od inovácií k zavedeniu, strana 2

²⁷⁸ KOM(2011) 885 v konečnom znení – OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV, Plán postupu v energetike do roku 2050, strana 9

²⁷⁹ EUROPEAN COMMISSION, New ERA for electricity in Europe, 2003, strana 12

Zásobovanie elektrickou energiou

Výroba elektriny na Slovensku v roku 2011 predstavovala 28 135 GWh, z toho sa na výrobe podieľali 54,8 % jadrové elektrárne, 20,4 % tepelné elektrárne, 14,2 % vodné elektrárne (-5,8 % pokles oproti roku 2010) a 10,6 % ostatné elektrárne (závodné a obnoviteľné). Celková spotreba elektriny v roku 2011 bola v objeme 28 862 GWh, pričom bilancia medzi spotrebou a výrobou elektriny je relatívne vyrovnaná. Po sprevádzkovaní blokov EMO 3, 4 v rokoch 2014 a 2015 je očakávaná prebytková bilancia.²⁸⁰ Podiel bezuhlíkovej výroby elektriny sa v súčasnosti pohybuje na úrovni 74 % celkovej výroby, pričom po spustení EMO 3, 4 do prevádzky sa tento podiel zvýši na cca 78 %.²⁸¹

Celkový inštalovaný výkon elektrární v roku 2011 predstavoval 8152 MW s najvýraznejším prírastkom solárnych zdrojov elektriny (SZE) s celkovým inštalovaným výkonom 512 MW a ročnou výrobou 310 GWh, čo v priemere predstavuje 1,1 % z celkovej výroby na Slovensku.²⁸⁰ Do roku 2025 sa predpokladá odstavenie viacerých blokov tepelných elektrární (TE) a teplární, ktoré budú postupne nahradované vysoko účinnou kombinovanou výrobou a nízkouhlíkovými technológiami. V nasledujúcich rokoch sa taktiež očakáva výstavba relatívne malých, vysoko efektívnych a lokálne široko rozložených zdrojov elektriny bez zvýšených nárokov na prenosové kapacity.²⁸¹

Elektrizačná sústava SR čelí v súčasnosti v podmienkach plne liberalizovaného trhu s elektrinou novým výzvam, najmä v podobe zvýšených tranzitov energie z OZE a integračných procesov v rámci európskeho vnútorného trhu budovaním celoeurópskej sústavy a inteligentných sietí. V rámci severojužného koridoru je potrebné dobudovanie cezhraničných prepojení (ČR, Poľsko, Maďarsko a Ukrajina)²⁸². Rozvoj prenosovej sústavy počíta s fyzickým dožitím 220 kV sústavy približne do roku 2025 a jej nahradením sústavou 400 kV v koordinácii s rozvojom distribučných sústav.

Významné ciele podľa návrhu Energetickej politiky SR z pohľadu územného plánovania:

- udržateľný, nízkouhlíkový energetický mix,
- decentralizovaná výroba elektriny z obnoviteľných zdrojov,
- rozvoj prenosovej sústavy a inteligentných sietí.

Zásobovanie plynom

V súčasnosti je na Slovensku plynofikovaných 77 % obcí, čo predstavuje 94 % obyvateľov. Domáca ťažba zemného plynu v roku 2011 dosiahla 92 mil. m³ s dlhodobou klesajúcim trendom. Domáca spotreba zemného plynu v roku 2011 predstavovala 5,4 mld. m³, z toho cca. 98 % tvoril import. Dodávka zemného plynu je od roku 2009 v rámci diverzifikácie zabezpečená dlhodobými zmluvami so spoločnosťami Gazprom Export, E.ON Ruhrgas a GDF SUEZ.²⁸³

Strategickým cieľom Európskej energetickej politiky je integrácia národných plynárenských sietí vytvorením severojužného koridoru s cieľom posilnenia diverzifikácie plynárenských trás prepojením sústav Poľska, Slovenska a Maďarska.²⁸² Významné rozširovanie distribučnej siete v budúcom období

²⁸⁰ Správa o výsledku monitorovania bezpečnosti dodávok elektriny (Ministerstvo hospodárstva SR, 2012), strana 4-10

²⁸¹ Návrh energetickej politiky SR (Ministerstvo hospodárstva SR, 2013), strana 59

²⁸² NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY č 347/2013 o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru, ktorým sa zrušuje rozhodnutie č. 1364/2006/ES a menia a dopĺňajú nariadenia (ES) č. 713/2009, (ES) č. 714/2009 a (ES) č. 715/2009, Príloha č. 1

²⁸³ Správa o výsledku monitorovania bezpečnosti dodávok plynu (Ministerstvo hospodárstva SR, 2012), strana 2

nie je plánované.²⁸⁴ Rozšírenie kapacity PZZP do roku 2015 je plánované o 0,20 mld. m³ na cca 3,12 mld. m³. V rámci zvýšenia bezpečnosti dodávok zemného plynu je uvažované s vybudovaním nových PZZP formou konverzie ropno-plynových ložísk.²⁸⁵

*Zemný plyn za predpokladu, že budú zabezpečené jeho dodávky, bude v nasledujúcich desaťročiach hrať aj naďalej kľúčovú úlohu v energetickom mixe EÚ a zvýši sa jeho význam ako rezervného paliva pre variabilnú výrobu elektrickej energie.*²⁸⁶ Efektívnym využívaním zemného plynu na vykurovanie je podľa aktuálneho Návrhu energetickej politiky SR možné redukovať emisie CO₂ v porovnaní s uhlím do 50 % a pri kombinovanej výrobe elektriny a tepla (KVET) až o 60 %.

Významné ciele podľa návrhu Energetickej politiky SR z pohľadu územného plánovania:

- prepojenie plynárenskej infraštruktúry Slovenska s okolitými štátmi,
- vybudovanie dostatku skladovacích kapacít zemného plynu,
- ekologizácia dopravy urýchlením rozvoja CNG.

Zásobovanie ropou

Ropný priemysel SR v súčasnosti charakterizuje ustálené spracovanie ropy na úrovni 5,3-6,0 mil. ton za rok, pričom domáca ťažba ropy sa podieľa na spotrebe cca. 2 %. Prepravná kapacita slovenského úseku ropovodu Družba je 20 mil. ton za rok, pričom 6 mil. ton tvoria dodávky pre rafinériu Slovnaft.

Vzhľadom na významnú úlohu ropy v energetickom mixe v nasledujúcich desaťročiach má udržanie neprerušovaných dodávok ropy do strednej a východnej Európy vzhľadom na obmedzené dodávateľské trasy, strategický význam.²⁸⁶ Hlavnou prioritou v rámci TEN-E je interoperabilita siete ropovodov v strednej a východnej Európe s cieľom zvýšiť zabezpečenie dodávok a znížiť riziká pre životné prostredie.²⁸⁶ Plánovaná diverzifikácia podľa návrhu Energetickej politiky SR spočíva v rekonštrukcii a zvýšení kapacity slovensko-maďarského prepojenia (rok 2015) a vo vybudovaní nového slovensko-rakúskeho prepojenia.

Zásobovanie teplom

Rozsiahle systémy centrálného zásobovania teplom vybudované pred rokom 1990 pretrvali až do 90-tych rokov. Dlhoročnú tradíciu narušili až v novom miléniu deformované ceny elektriny a zemného plynu pre domácnosti, ktoré vyústili do tendencie odpájania sa od systémov CZT. Kým v roku 2000 bolo zo systému CZT zásobovaných teplom takmer 100 % bytových domov,²⁸⁷ v roku 2006 je to už len 85 % bytových domov.²⁸⁸

Návrh energetickej politiky SR v súčasnosti konštatuje dlhodobý klesajúci trend vývoja spotreby tepla, pričom predpokladá, že táto tendencia bude aj naďalej pokračovať. Tento trend spôsobuje predimenzovanosť a tým aj znižovanie efektivity tak zdrojov ako aj rozvodov tepla. Rozsiahle rekonštrukcie a modernizácie sústav z dôvodu zastarania a sprísnených emisných limitov spôsobujú spolu so znižujúcou sa spotrebou zvyšovanie ceny tepla. Je dôvodná obava, že toto môže vyvolať ďalšie vlny odpá-

²⁸⁴ Správa o výsledku monitorovania bezpečnosti dodávok plynu (Ministerstvo hospodárstva SR, 2012), strana 6

²⁸⁵ Stratégia energetickej bezpečnosti SR do roku 2030 (Ministerstvo hospodárstva SR, 2008), strana 67

²⁸⁶ KOM(2011) 658 v konečnom znení – NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru, ktorým sa zrušuje rozhodnutie č. 1364/2006/ES, strana 3-4, Všeobecný kontext

²⁸⁷ Energetická politika SR (Ministerstvo hospodárstva SR, 2000)

²⁸⁸ Energetická politika SR (Ministerstvo hospodárstva SR, 2006)

jania a následný kolaps celého systému CZT. Rozhodujúcu úlohu v stabilizácii tohto sektora majú obce pomocou svojich plánovacích, koordinačných a regulačných kompetencií.

Podľa aktuálneho Návrhu energetickej politiky SR prevláda v teplárenských zdrojoch využívanie pevných fosílnych palív, pričom podiel zemného plynu dosahuje 39 % a OZE 10%. Pri ostatných zdrojoch tepla (kotelne, výhrevne) je využitie zemného plynu skoro 87 % a OZE 4 %. Dodávka tepla zo systémov CZT je zabezpečovaná do cca 16 100 bytových domov, s celkovým počtom 650 620 bytov a viac ako 1,8 mil. obyvateľov.

*Vysoký stupeň centralizácie zásobovania teplom vytvára dobré technické predpoklady aj na využívanie obnoviteľných zdrojov energie. Perspektívnym riešením pri centrálnej dodávke tepla je výstavba zdrojov tepla na báze OZE, hlavne lesnej a poľnohospodárskej biomasy, geotermálnej energie a odpadov.*²⁸⁹ Hlavné ciele v oblasti tepelnej energetiky podľa návrhu Energetickej politiky SR:

- udržateľné zásobovanie teplom, t.j. bezpečná, spoľahlivá, cenovo prijateľná, efektívna a environmentálne udržateľná dodávka tepla,
- zvýšenie podielu tepla z lokálne dostupných obnoviteľných zdrojov energie,
- zvýšenie účinnosti pri výrobe a distribúcii tepla.

F.8.2.3 Elektronické komunikácie

Informačné a komunikačné technológie majú významnú úlohu pri zlepšovaní efektívnosti sektorov najväčších emitentov. Tieto technológie ponúkajú potenciál štrukturálneho prechodu na výrobky a služby menej náročné na zdroje, úspory energie v budovách a energetických sieťach, ako aj efektívnejších inteligentných dopravných systémov s nižšou spotrebou energie.²⁹⁰

Hlavnú úlohu pri tom zohráva širokopásmový prístup, ktorý zabezpečuje jednoduchú a rýchlu dostupnosť elektronických služieb. Digitálna európska agenda ako súčasť iniciatívy Európa 2020 si dala za cieľ maximalizovať využitie tohto komunikačného prostriedku pre podporu inteligentného rastu a vytvorenie digitálneho hospodárstva so sprievodným efektom zvyšovania produktivity, kvality života a riešenie časti spoločensko-ekonomických problémov (problém starnutia, vzdelávanie, rozvoj vidieckych a odľahlých oblastí). Plánom je do roku 2020 pokrytie celého územia EÚ vysokorýchlostným širokopásmovým internetom (> 100 Mbps pre 50 % domácností EÚ, > 30 Mbps pre všetkých, kombináciou pevného a bezdrôtového pripojenia) a vytvorenie jednotného digitálneho trhu.²⁹¹

Podľa Národnej stratégie pre širokopásmový prístup v SR bol širokopásmový prístup ADSL (ADSL2+) v polovici roku 2010 dostupný v 43 % obcí SR z celkového počtu 2924 obcí vrátane mestských častí. Pevný rádiový širokopásmový prístup bol dostupný približne v 40 % obcí SR. Viac ako 71 % obcí mali širokopásmový prístup na báze WiFi s množstvom malých lokálnych poskytovateľov a rôznou kvalitou pripojenia. Mobilný širokopásmový prístup bol dostupný takmer v 19 % obcí SR, v ktorých žije 69 %

²⁸⁹ Návrh energetickej politiky SR (Ministerstvo hospodárstva SR, 2013), strana 73

²⁹⁰ KOM (2010) 639 v konečnom znení, OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV, Energia 2020: Stratégia pre konkurencieschopnú, udržateľnú a bezpečnú energetiku, strana 7

²⁹¹ KOM(2010) 245 v konečnom znení, OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV, Digitálna agenda pre Európu

obyvateľov SR. Využívanie širokopásmového prístupu a súvisiacich služieb a aplikácií v domácnostiach má narastajúci trend.²⁹²

F.8.2.4 Odpadové hospodárstvo

Základným strategickým východiskom určovania trendov vývoja je hierarchia odpadového hospodárstva, ktorá kladie na prvé miesto predchádzanie vzniku odpadov „realizovaných pred tým, ako sa látka, materiál alebo výrobok stanú odpadom“. Pozostáva z opatrení, ktoré "môžu ovplyvniť rámcové podmienky vzniku odpadov, štádium navrhovania a výroby a distribúcie a štádium spotreby a používania. Realizuje sa aj opätovným použitím výrobkov a podporou vývoja, výroby a uvádzaním na trh výrobkov, ktoré sú vhodné na viacnásobné použitie, s dlhšou dobou životnosti a po tom, čo sa stanú odpadom, vhodné na riadne a bezpečné zhodnocovanie a environmentálne vhodné zneškodnenie".

Súčasne s uvedeným prebiehal **logistický vývoj prepojených systémov zberu a spracovania odpadov** nachádzajúcich efektívne uplatnenie najmä pre väčšie zvozové oblasti (systémy regionálneho až nad-regionálneho charakteru).

S technickým a logistickým pokrokom OH sa:

- zvyšuje environmentálna bezpečnosť prevádzkovaných zariadení určených na spracovanie odpadov vo vzťahu k:
 - ochrane zdravia človeka,
 - znečisťovaniu ŽP s elimináciou/znižovaním úniku škodlivých látok do zložiek ŽP,
- znižujú náklady na zber a spracovanie jednotkového množstva odpadov,
- zlepšuje návratnosť investícií do infraštruktúry OH,
- zmierňujú nevhodné zásahy do urbanizovaného prostredia, napr. použitím podzemných zberových nádob (kontajnerov) v historických častiach miest a podobne,
- znižujú sa nároky na záber (prírodného/urbanizovaného) územia pre budovanie zariadení na spracovanie odpadov,
- zlepšuje sa vzhľad krajiny po vykonaných sanačných prácach, napr. po uzavretí skládky a rekultivácii sanovanej plochy.

Podobne ako v iných oblastiach, aj pre potreby OH sa zavádzajú tzv. **najlepšie dostupné techniky (BAT)**, pre ktoré sú postupne spracúvané tzv. Referenčné dokumenty BAT (tzv. BREF-y). Sú výsledkom výmeny informácií medzi členskými štátmi EÚ koordinovanej Európskou kanceláriou IPKZ (EIPPCB) a využívajú sa pri vydávaní integrovaného povolenia pre prevádzkovanie už existujúcich a nových – zariadení uvádzaných do prevádzky (v danom prípade pre nakladanie s odpadmi).²⁹³

Osobitnou fázou vývoja infraštruktúry OH po roku 1989 bolo zatváranie nevyhovujúcich (nelegálnych - čiernych) skládok a technicky zastaralých spaľovní, predovšetkým na odpady zo zdravotnej starostlivosti, čo prispelo k zníženiu znečisťovania zložiek ŽP. Súčasný stav v tejto oblasti dokumentuje nasledujúca tabuľka.

Tab. 52 Počty skládok odpadov a spaľovní odpadov v SR za obdobie 2006 - 2011

Rok	Počet spaľovní odpadu*					Počet skládok odpadov**			
	SPO	SKO***	SZO	SSO	Spolu	IO	NNO	NO	Spolu
2006	15	2	18	5	40	14	128	18	160

²⁹² Národná stratégia pre širokopásmový prístup v SR (Uznesenie vlády SR č. 136/2011), str. 4-6

²⁹³ <http://www.ipkz.enviroportal.sk/register-bat-bref.php>

2007	5	2	6	4	17	13	123	15	151
2008	5	2	9	4	20	13	114	16	143
2009	5	3	9	4	21	17	106	13	136
2010	5	3	9	5	22	17	89	12	118
2011	5	3	9	5	22	16	90	11	117

Zdroj: Enviroportál, SAŽP a Správy o stave ŽP v SR

*Spaľovne na: SPO - spaľovňa priemyselného odpadu, spaľovňa komunálneho odpadu, spaľovňa odpadu zo zdravotníckych zariadení, SSO - spoluspaľovanie odpadov

**skládky na inertný odpad (SKIO), skládky odpadu, ktorý nie je nebezpečný (SKNNO), skládky nebezpečného odpadu (SKNO)

***Započítaná je aj spaľovňa Kysucké nové Mesto s nízkou kapacitou 0,4 t/h, trvalá prevádzka od 10/2009

Ciele odpadového hospodárstva možno dosiahnuť len súčasným a vzájomne previazaným pozitívnym vývojom všetkých prvkov subsystému ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO. Preto sa **plánované trendy vývoja subsystému ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO** dotýkajú všetkých jeho prvkov.

Trendy vývoja v oblasti vzniku odpadov

- znižovanie celkového množstva odpadov z jednotlivých EČ (odpady skupín 1 - 19) a odpadov z komunálnej sféry (odpady skupiny 20),
- znižovanie podielu NO na celkom vzniknutom odpade (napr. vylúčením nebezpečných látok z výroby),
- znižovanie množstva odpadov podľa prioritne stanovených cieľov POH na úrovni štátu, regiónov alebo podľa inak prijatých regulačných opatrení (napr. vo väzbe na environmentálnu regionalizáciu územia),

Trendy vývoja nakladania s odpadmi

- zvyšovanie podielu vytriedených zložiek odpadov z domácností a podobných odpadov z obchodu, priemyslu a inštitúcií,
- zvyšovanie podielu odpadov, ktoré prešli prípravou na opätovné použitie látok a materiálov,
- znižovanie množstva odpadov umiestňovaných na trh (obvykle odpadov, s ktorými je potrebné nakladať mimo miesta vzniku),
- zvyšovanie podielu energeticky zhodnocovaných odpadov z EČ, pre ktoré neexistujú za súčasného stavu technicky, ekonomicky a organizačne prijateľné postupy materiálového zhodnocovania,
- zvyšovanie podielu energeticky zhodnocovaného zmesového komunálneho odpadu (ZKO),
- znižovanie nárokov na kapacity zariadení na zneškodňovanie odpadov, predovšetkým skládok odpadov,

Trendy vývoja infraštruktúry odpadového hospodárstva

- skvalitňovanie siete zberových dvorov, ich technického vybavenia a logistického napojenia na zariadenia na spracovanie odpadov,
- optimalizácia spracovateľských kapacít, technickej úrovne a logistiky komplexných systémov zberu a spracovania odpadov na zvyšovanie podielu recyklovaných a inak materiálovo zhodnocovaných odpadov,
- nárast technických kapacít zariadení na zvýšenie podielu energeticky zhodnocovaných odpadov,
- zvyšovanie environmentálnej bezpečnosti prevádzkovaných zariadení na nakladanie s odpadmi a minimalizácia zaťaženia zložiek ŽP škodlivinami a potenciálneho rizika poškodenia krajiny súvisiacich s činnosťami zameranými na zneškodňovanie odpadov,

Trendy vývoja manažmentu odpadového hospodárstva

- zvyšovanie účasti cielene orientovaného inštitucionálneho technicky orientovaného výskumu a vývoja, využívanie relevantných nástrojov právnej a technickej regulácie a prehlbovanie environmentálneho povedomia občanov zameraných na podporu predchádzania vzniku a obmedzovania vzniku odpadov,
- zavádzanie integrovaných systémov nakladania s odpadmi (ISNO) všade tam, kde sa vzájomnou previazanosťou zariadení na nakladanie s odpadmi v záujmovom území efektívne využijú prednosti týchto systémov,
- manažment odpadového hospodárstva v záujmovom území sa realizuje dôsledným zohľadnením charakteru a špecifik záujmového územia, v koexistencii s jeho predpokladaným hospodárskym a sociálno-ekonomickým vývojom a širšími regionálnymi väzbami,
- účelné využívanie medzinárodnej spolupráce zameranej na dovoz/vývoz odpadov v rozsahu regulovaných platnou legislatívou odpadového hospodárstva,
- zvyšovanie kvality života elimináciou a minimalizáciou vplyvu odpadov na životné prostredia a zdravie človeka ďalším sprísňovaním podmienok a spresňovaním požiadaviek na nakladanie s odpadmi,

Na úseku environmentálnych záťaží predstavujú trendy vývoja predovšetkým:

- znižovanie počtu identifikovaných EZ realizáciou sanácie EZ uskutočnenej v súlade so Štátnym programom sanácie EZ (prioritami stanovenými z kodifikovanej klasifikácie EZ),
- eliminácia činností vedúcich ku vzniku nových zdrojov znečistenia a riziku prieniku znečisťujúcich látok do jednotlivých zložiek ŽP s potenciálnym vyústením do existencie novej EZ najmä na veľmi zraniteľnom území.

Trendy vývoja pri riešení obytných zón

Vývojové trendy v oblasti nakladania s odpadmi smerujú k riešeniu formou tzv. eko-cyklu, (známy model Hammarby, Štokholm, Švédsko). Cieľom je vytvorenie obytného prostredia založeného na udržateľnom využívaní zdrojov, pričom spotreba energie a produkcia odpadov sú minimalizované, zdroj úspor a recyklácie je súčasne maximálny. Systém nakladania s odpadmi je riešený dvomi spôsobmi:

- stacionárny
- mobilný

Spoločným princípom oboch systémov je sústava podzemných vedení, ktorými je odpad distribuovaný. Pri stacionárnom systéme je odpad zo stanovišť na to určených odvádzaný do prijímacieho strediska, ktoré sa nachádza v okrajovej časti územia, odkiaľ je bez problémov dopravovaný do recyklačných stredísk, na skládky alebo spaľovne.

Stacionárny systém

Zdroj: www.envac.net, (08.05.2013)

Mobilný systém

Pri mobilnom systéme odpad sa skladuje v uzavretých nádržiach pod zemou. Akumulačné nádrže sú navzájom prepojené prostredníctvom podzemných potrubí. Stanovišťa sú strategicky navrhnuté tak, aby vozidlá mali bezproblémový prístup. Mobilné systémy sú vhodné pre malé obytné územia.

Zdroj: www.envac.net, (08.05.2013)

Zdroj. www.envac.net, (08.05.2013)

Zdroj. www.envac.net, (08.05.2013)

F.8.3 Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky

Technická infraštruktúra

Pri návrhu odporúčaní pre funkčnú zložku technická vybavenosť je potrebné vychádzať z premisy vyváženého rozvoja, čo vedie k zmene celkovej filozofie prístupu k využívaniu existujúcich zdrojov. Zásady a pravidlá kladú dôraz na vzájomnú integráciu jednotlivých subsystémov technickej infraštruktúry a funkčné previazanie s ostatnými funkčnými zložkami v rámci celkovej koncepcie funkčných území, založené na princípoch polyfunkcie a všeobecnej dostupnosti.

Primárnou zásadou z hľadiska územného plánovania a jednotlivých subsystémov technickej infraštruktúry je súlada koncepcií a súčinnosť procesov, čo predstavuje zladenie jednotlivých odvetvových koncepcií s celkovou koncepciou územného rozvoja a súčinnosti odvetvových procesov s procesom územnoplánovacím. Vzhľadom na skutočnosť, že jednotlivé odvetvia technickej infraštruktúry pracujú s vlastnými odvetvovými stratégiami a rozvojovými koncepciami, je úlohou územného plánovania vychádzať z týchto koncepcií, komplexne ich zhodnotiť a zároveň plánovitým a programovým prístupom komplexne integrovať a usmerňovať rozvojové stratégie týchto odvetví, ktorých základnou podmienkou je súlad s celkovou rozvojovou koncepciou územia.

Špecifické východiská Technickej infraštruktúry

Hlavnými faktormi ovplyvňujúcimi resp. priamo podmieňujúcimi rozvoj technickej infraštruktúry sú:

- prírodné podmienky resp. dostupnosť prírodných zdrojov,
- forma osídlenia, priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia,
- vedecko-technologická úroveň spoločnosti,
- ekonomické možnosti a sociálne podmienky.

Vzhľadom na formu osídlenia územia Slovenska je potrebné klásť dôraz resp. prehodnotiť koncepcie zabezpečenia územia verejnou technickou infraštruktúrou v nedostupných lokalitách, kde nie je možné, resp. neefektívne zabezpečiť prístup z existujúcich sústav, vzhľadom na obmedzenia vyplývajúce z danosti územia. V týchto územiach je potrebné preferovať alternatívne formy a prístupy.

Všeobecné zásady

Ekologické a environmentálne požiadavky

- minimalizovať fragmentáciu biocentier a biotopov, prerušovanie biokoridorov (pri tvorbe/úprave sietí TI)

Funkčno-prevádzkové požiadavky

- vyšší stupeň integrácie a koncentrácie urbanistickej štruktúry umožňuje efektívne a hospodárne zabezpečenie územia technickou infraštruktúrou s nasledovnými výhodami:
 - menšie územie z pohľadu územia potrebného zabezpečiť
 - skracovanie dĺžky rozvodov a kompaktné rozmiestnenie uzlov
 - znižovanie energetických strát
- správne a racionálne priestorové usporiadanie urbanistickej štruktúry sídelného prostredia napomáha znižovaniu jej energetickej spotreby a tým aj požiadaviek na energetické zdroje
- usmerňovať a regulovať proces suburbanizácie a extenzívneho záberu poľnohospodárskej pôdy, ktorý znižuje hospodárnosť, efektívnosť a dostupnosť technickej infraštruktúry

- systémy technickej infraštruktúry sú úzko späté s charakterom územného rozvoja – kvalitné využitie a priestorové usporiadanie územia generuje efektívnu a dostupnú infraštruktúru
- polyfunkčné využitie územia prispieva k jeho lepšej energetickej bilancii
- rozvoj územia a jeho načasovanie a fázovanie, by malo byť podmienené a musí byť priamo naviazané resp. koordinované s možnosťami a schopnosťami zabezpečiť územie adekvátnou technickou infraštruktúrou
- všeobecná podpora decentralizácie resp. využívania malých lokálnych zdrojov
- všeobecná dostupnosť verejnej technickej infraštruktúry vyjadrujúca sociálnu inklúziu
- rovnomerný rozvoj a adekvátne zabezpečenie územia technickou infraštruktúrou čo do rozsahu a kvality pri urbanizačnom procese

Územno-technické požiadavky

Limity a ochrana

Základná ochrana sietí a zariadení technickej infraštruktúry je zabezpečená platnými právnymi predpismi SR:

- Zákon č. 442/2002 Z. z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách v platnom znení a Vyhláška č. 29/2005 Z. z. Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o určovaní ochranných pásiem vodárenských zdrojov, o opatreniach na ochranu vôd a o technických úpravách v ochranných pásmach vodárenských zdrojov,
- Zákon č. 251/2012 Z. z. o energetike v platnom znení,
- Zákon č. 657/2004 Z. z. o tepelnej energetike v platnom znení,
- Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v platnom znení.

Lokalizácia a umiestňovanie

Všeobecné zásady umiestňovania TI v sídelnom prostredí a prírodnom prostredí:

- umiestňovanie sietí verejnej technickej infraštruktúry s prihliadnutím a rešpektovaním pôvodného sídelného a prírodného charakteru a kontextu prostredia (*genius loci*),
- preferencia umiestňovania sietí verejnej technickej infraštruktúry v rámci verejných priestranstiev so zabezpečením všeobecnej dostupnosti,
- preferencia podzemného umiestňovania sietí technickej infraštruktúry – všetky verejné siete a vedenia okrem hlavných elektrických vedení (ZVN, VVN a VN) a zodpovedajúcich elektrických staníc by mali byť umiestňované pod zemou,
- racionálne a ekologické umiestňovanie sietí verejnej technickej infraštruktúry – minimalizácia zásahov do existujúceho prostredia, vyvarovanie sa neprimeraným zásahom do existujúcej zelene a zbytočnej likvidácii drevín, redukcia výkopových prác,
- spoločné koridory – združovanie resp. zosúladenie trás jednotlivých vedení technickej infraštruktúry a dopravnej infraštruktúry ak to dovoľujú technické a technologické možnosti,
- maximálne požiadavky na zokruhovanie vedení technickej infraštruktúry,
- zabezpečiť ochranu inundačných území tokov a zamedziť v nich výstavbu a iné nevhodné činnosti

F.8.3.1 Návrh zásad a pravidiel pre vodné hospodárstvo

Zásobovanie vodou

- všetci ľudia bez ohľadu na stupeň rozvoja a ich sociálne a ekonomické podmienky majú právo na pitnú vodu dobrej kvality pri zachovaní hydrologických, biologických a chemických funkcií ekosystémov²⁹⁴
- zabezpečenie vyhovujúceho stavu vodných zdrojov, vodných ekosystémov a na vodu viazaných krajinných ekosystémov

Úroveň regiónu

- vytvoriť územno-technické podmienky pre zabezpečenie rovnomerného pokrytia územia regiónu z hľadiska zásobovania pitnou vodou,
- dbať o zvýšenie počtu zásobovaných obyvateľov z verejných vodovodov a zaistenie dodávky zdravotne vyhovujúcej pitnej vody s cieľom priblížiť sa postupne k úrovni vyspelých štátov EÚ
- rešpektovať pásma hygienickej ochrany vodných zdrojov a chránené vodohospodárske oblasti, povodia vodárenských tokov a záujmové územia výhľadových vodohospodárskych diel
- rešpektovať ochranné pásma prírodných liečivých zdrojov a prírodných minerálnych zdrojov
- Zabezpečiť výstavbu prívodov vody a vodovodných sietí v obciach v bilančnom dosahu vybudovaných vodárenských nádrží,
- Venovať zvýšenú pozornosť územiám ohrozeným povodňami a realizovať protipovodňové opatrenia v čiastkových povodiach na ochranu intravilánov miest a obcí v súlade s Programom protipovodňovej ochrany SR a ďalších tokov,
- vytvárať územnotechnické predpoklady na úpravu a revitalizáciu vodných tokov v čiastkových povodiach v súlade s rozvojovými programami a koncepciou vodného hospodárstva,

Úroveň obce

- podporovať riešenie delenej prevádzky pitnej a úžitkovej vody ako jeden z ekonomických stimulov na úsporu spotreby pitnej vody.²⁹⁵
- nezaťažovať krajinu zvýšenými odbermi vody z prostredia – zníženie exploatácie a efektívne využívanie zdrojov (pokles spotreby vody zmierňuje tlak na budovanie nových zdrojov vody)
- využívať malé vodné zdroje na lokálne zásobovanie pitnou vodou (v rámci možností),
- samostatné vodovody budovať tam, kde sú disponibilné miestne zdroje, pretože prívody z jestvujúcich skupinových vodovodov by boli neekonomické²⁹⁶ – ak je možnosť získať miestne zdroje s dostatočnou výdatnosťou a vyhovujúcou kvalitou je efektívnejšie zriadiť miestny vodovod
- zabezpečiť efektívnejšie využívanie spolupôsobenia podzemných a povrchových vôd,
- nepovoľovať využívanie podzemných zdrojov vody na iné než pitné účely,²⁹⁷
- verejné vodovody musia byť navrhnuté a vybudované v súlade s poznatkami technického pokroku tak, aby bolo zabezpečené dostatočné množstvo zdravotne bezchybnej pitnej vody

²⁹⁴ Plán rozvoja VV a VK SR, strana 1

²⁹⁵ Plán rozvoja verejných vodovodov Žilinského kraja, strana 21

²⁹⁶ Plán rozvoja verejných vodovodov Žilinského kraja, strana 22

²⁹⁷ Plán rozvoja verejných vodovodov SR, strana 11

pre verejnú potrebu a aby bola zabezpečená nepretržitá dodávka pitnej vody pre odberateľov.²⁹⁸

- obnova vodovodnej siete – okrem budovania nových vodovodov v obciach bez vodovodu a dobudovania sietí tam, kde je vodovod v prevádzke, je potrebné venovať zvýšenú pozornosť aj poruchám na vodovodných sieťach a rekonštrukciám poruchových sietí (vysoké straty vody sú typické najmä pre menšie vodovodné systémy a obecné vodovody).
- minimalizovať riziko mimoriadneho a havarijného znečistenia vôd, najmä -prostredníctvom preventívnych a kontrolných opatrení²⁹⁷
- je žiadúce, aby sa v obciach súčasne s výstavbou verejného vodovodu realizovala aj výstavba verejnej kanalizácie, pretože je pravdepodobné, že sa zvýši spotreba vody a teda aj produkcia odpadovej vody, čo nepriaznivo ovplyvní kvalitu životného prostredia.²⁹⁹
- pripravovať výstavbu zdrojov vody na zásobovanie deficitných oblastí a oblastí s ohrozenou kvalitou vody v závislosti na rozširovaní zásobovania a kapacity využívaných zdrojov
- v prípade získania miestnych zdrojov s dostatočnou výdatnosťou a vyhovujúcou kvalitou, využiť efektívnejšie zriadiť miestny vodovod,
- rozvodnú sieť pitnej vody v obci maximálnej miere zokruhovať
- pri stanovení potreby vody pre jednotlivé aktivity vychádzať z prílohy k Vyhláške MŽP SR č. 684/2006 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o technických požiadavkách na návrh, projektovú dokumentáciu a výstavbu verejných vodovodov a verejných kanalizácií.
- rešpektovať ekologické limity využiteľnosti zdrojov podzemných vôd
- zabezpečiť ochranu inundačných území tokov a zamedziť v nich výstavbu a iné nevhodné činnosti,
- vodovodné potrubia viesť v spoločných koridoroch pre inžinierske siete najvhodnejšie v zelených pásoch mimo telesa komunikácie.

Úroveň zóny

- Stavba sa podľa druhu a potreby napája na zdroj pitnej vody, prípadne úžitkovej vody a vody na hasenie požiarov, na potrebné energie, zariadenia na zneškodňovanie odpadových vôd a na telekomunikačnú sieť³⁰⁰,
- všetky križovania inžinierskych sietí s vodným tokom riešiť v súlade s STN 736822
- Verejné vodovody musia byť chránené proti zamrznutiu, pred poškodzovaním vonkajšími vplyvmi, vonkajšou a vnútornou koróziou a pred vnikaním škodlivých mikroorganizmov, chemických a iných látok zhoršujúcich kvalitu pitnej vody.³⁰¹
- Vodovodná prípojka pitnej vody z verejného vodovodu nesmie byť prepojená s iným zdrojom a musí byť vyrobená zo zdravotne bezpečného materiálu³⁰²
- prehodnotiť využiteľné množstvá podzemných vôd z hľadiska dosiahnutia dobrého stavu vôd (chemického a kvantitatívneho) so zohľadnením vplyvu klimatických zmien podľa oblasti povodí,

²⁹⁸ § 10 ods. 1 zákona č. 442/2002 Z. z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách v znení neskorších predpisov

²⁹⁹ Plán rozvoja verejných vodovodov SR, strana 17

³⁰⁰ §9 vyhlášky č.532/2002 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie

³⁰¹ § 10 ods. 2 zákona o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách

³⁰² §35 vyhlášky č. 532/2002 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie

- zabezpečiť pre malé vodné zdroje na území Slovenska ďalší hydrogeologický prieskum na takej úrovni, aby mohli byť využívané na lokálne zásobovanie pitnou vodou,
- zabezpečiť efektívnejšie využívanie spolupôsobenia podzemných a povrchových vôd,
- nepovoľovať využívanie podzemných zdrojov vody na iné než pitné účely,
- minimalizovať riziko mimoriadneho a havarijného znečistenia vôd, najmä - prostredníctvom preventívnych a kontrolných opatrení,
- na základe odborného posúdenia vodohospodárov a najmä orgánov na ochranu zdravia, kvalitatívne nevhodné a rizikové vodné zdroje postupne vyradiť z vodárenského systému a pripraviť kapacitne postačujúce náhradné vodné zdroje,

Odvádzanie a čistenie odpadových vôd

- znižovanie znečistenia odpadových vôd v mieste ich vzniku a využívanie možností opätovného používania odpadových vôd.

Úroveň regiónu

V súlade s Plánom rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Slovenskej republiky a Koncepciou vodohospodárskej politiky Slovenskej republiky:

- vytvoriť územno-technické podmienky pre zabezpečenie zodpovedajúceho odvádzania a čistenia odpadových vôd regiónu, s cieľom postupného zvyšovania podielu obyvateľov bývajúcich v domoch s kanalizáciou a znižovanie postupného zaostávania rozvoja kanalizácií za rozvojom vodovodov
- prednostne sa orientovať na zabezpečenie odvádzania a čistenia odpadových vôd v územiach CHVO
- zabezpečiť zodpovedajúcu úroveň odvádzania a čistenia komunálnych odpadových vôd s odstraňovaním nutričov z aglomerácií³⁰³ s produkciou organického znečistenia väčšou ako 10 000 EO v súlade s plánom rozvoja verejných kanalizácií,
- zabezpečiť zodpovedajúcu úroveň odvádzania a sekundárneho (biologického) čistenia komunálnych odpadových vôd z aglomerácií s produkciou organického znečistenia od 2 000 EO do 10 000 EO,
- ak je v aglomeráciách s veľkosťou pod 2 000 EO vybudovaná stoková sieť, zabezpečiť primeranú úroveň čistenia komunálnych alebo splaškových odpadových vôd tak, aby bola zabezpečená požadovaná miera ochrany recipienta; opatrenia realizovať priebežne v súlade s plánom rozvoja verejných kanalizácií,

Úroveň obce

- Zadržiavanie a akumulácia zrážkových vôd v území
- Kvalita vyčistených odpadových vôd by nemala nepriaznivo ovplyvňovať vodné ekosystémy.
- Verejné kanalizácie musia byť navrhnuté a vybudované v súlade s poznatkami stavu technického pokroku tak, aby negatívne neovplyvnili životné prostredie a bola zabezpečená dostatočná prevádzková kapacita pre nepretržité odvádzanie a čistenie odpadových vôd od produ-

³⁰³ pod pojmom aglomerácia sa v súlade s „Plánom rozvoja verejných vodovodov a kanalizácií SR“, schváleným vládou SR uznesením č.109/2006 a v znení Zákona o vodách č.364/2004 rozumie územne ohraničená oblasť, v ktorej je osídlenie, alebo hospodárska činnosť natoľko rozvinutá, že je opodstatnené odvádzať z nej komunálne odpadové vody stokovou sieťou (podľa smernice č.912/271/EHS) do čistiarny odpadových vôd

centov pri všetkých štandardných miestnych klimatických podmienkach aj so zohľadnením sezónnych výkyvov v zaťažení a aby spĺňali požiadavky na vypúšťanie odpadových vôd ustanovené osobitnými predpismi.³⁰⁴

- Verejné kanalizácie musia byť vodotesné, chránené proti zamrznutiu a pred poškodením vonkajšími vplyvmi.³⁰⁵
- Kanalizačné potrubia na odvádzanie odpadových vôd s výnimkou kanalizačných potrubí na odvádzanie vôd z povrchového odtoku, ako aj kanalizačných prípojok musia byť pri súbahu alebo krížení uložené hlbšie ako vodovodné potrubia na dodávku pitnej vody.³⁰⁶
- zásada dôkladného čistenia odpadových vôd v území a ekonomického hodnotenia najvýhodnejšieho systému zabezpečenia verejného vodovodu a kanalizácie
- Odpadová voda sa musí v potrebnej miere čistiť na celom území obce, aby neznečisťovala existujúce zdroje podzemných a povrchových vôd.
- čistenie odpadových vôd podľa možnosti čo najbližšie k miestu ich vzniku
- venovať pozornosť odvádzaniu dažďových vôd z územia, realizovať úpravy korýt miestnych potôčikov, občasných tokov a terénnych depresí, ktoré budú slúžiť na odvádzanie vôd z povrchového odtoku
- riešiť systém zadržiavania vody v území (suché poldre, retenčné nádrže, a pod),
- pri odvádzaní a čistení odpadových vôd zohľadňovať požiadavky na čistenie vôd v zmysle zákona o vodách č.364/2004 Z. z. a NV SR č.269/2010 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na dosiahnutie dobrého stavu vôd,

Úroveň zóny

- ak je verejná kanalizácia delená, musí byť aj vnútorná kanalizácia delená,
- potrubie kanalizačnej prípojky sa musí uložiť do nezamrzajúcej hĺbky alebo sa musí chrániť proti zamrznutiu
- pri stavbách navrhovaných na území s trvalo zvýšenou hladinou podzemných vôd riešiť osádzanie objektov so zvýšenou úrovňou suterénu (min. 0,5 m nad rastlým terénom), bez budovania pivničných priestorov
- rešpektovať pri akejkoľvek stavebnej činnosti prirodzené terénne depresie, ktoré sú recipientmi odtoku zrážkových vôd,

F.8.3.2 Návrh zásad a pravidiel pre energetiku

Zásobovanie elektrickou energiou

Úroveň regiónu

- budovať nové a posilňovať existujúce vnútroštátne prenosové kapacity v prípade ich oprávnenej potreby pre koordinovaný rozvoj výrobných kapacít a pre poskytovanie bezpečnej dodávky elektriny pre všetkých užívateľov PS,

³⁰⁴ § 11 ods. 1 zákona o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách

³⁰⁵ § 11 ods. 2 zákona o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách

³⁰⁶ § 11 ods. 4 zákona o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách

POZN: výnimkou môže povoliť obvodný úrad životného prostredia za predpokladu, že sa vykoná také technické opatrenie, ktoré zamedzí možnosti kontaminácie pitnej vody odpadovou vodou, a to ako pri bežnej prevádzke, tak aj v prípade poruchy verejnej kanalizácie alebo verejného vodovodu.

- pri zvyšovaní prenosových kapacít vnútorných, ale i medzištátnych vedení prioritne využívať koridory existujúcich vedení,
- pokračovať v postupnom vyradovaní a náhrade relevantných častí sústavy 220 kV a z toho vyplývajúcich opatrení v rozvoji sústavy 400 kV,
- posilniť energetickú bezpečnosť podporou výstavby zdrojov, ktoré sú schopné stabilizovať elektrizačnú prenosovú sústavu s ohľadom na spoľahlivý energetický mix,
- rešpektovať jestvujúce koridory elektrických vedení pre veľmi vysoké napätie,
- vytvárať priaznivé podmienky a podporovať intenzívnejšie využívanie obnoviteľných a druhotných zdrojov energie ako lokálnych doplnkových zdrojov v systémovej energetike s vylúčením negatívneho dopadu na charakter krajiny,
- v rámci regiónu vytypovať územia, v ktorých sú najvhodnejšie podmienky pre využívanie obnoviteľných zdrojov ako lokálnych doplnkových zdrojov systémovej energetike.

Úroveň obce

- prípojky na trafostanice a vedenia NN v zastavanej časti riešiť ako zemné káblové so zokruhováním z dôvodu zabezpečenia spoľahlivosti a plynulosti dodávky elektrickej energie,
- orientovať sa na prednostné využitie existujúcich kapacít elektrických zariadení, po ich vyčerpaní riešiť nové zariadenia (trafostanice, prípojky, vedenia),
- koordinovať trasy elektrických vedení s inými inžinierskymi sieťami.

Úroveň zóny

- stavby s každým elektrickým zariadením na rozvodnú sieť pripájať prípojkou,
- transformovne v zastavanom území uvažovať prednostne murované alebo prefabrikované.

Obnoviteľné zdroje energie

Úroveň obce, zóny

- podpora pasívneho solárneho navrhovania a designu,
- väčšina technológií výroby obnoviteľnej energie využiteľnej pre lokálnu spotrebu má potenciál pre umiestňovanie v mestskom alebo vidieckom prostredí. V záujme udržateľnosti rozvoja, znižovania energetickej spotreby a v súlade s cieľom prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo je potrebné podporovať inštaláciu týchto zariadení do budov a priestorov v zastavanom území pri dodržaní urbanistických a architektonických zásad.

Zásobovanie plynom

Úroveň regiónu

- prepojenie plynárenskej infraštruktúry Slovenska s okolitými štátmi a vytváranie vhodných podmienok pre takéto investície,
- podpora budovania skladovacích kapacít na Slovensku v nadväznosti na regionálnu infraštruktúru,

Úroveň obce

- v obciach neefektívnych z hľadiska plynofikácie využívať aj elektrickú energiu a miestne energetické zdroje (biomasa, solárna energia, a pod.) pre potreby obyvateľstva i služieb,

Zásobovanie teplom

Úroveň regiónu

- podpora efektívnych systémov CZT s dodávkou tepla z OZE, odpadového tepla z priemyselných procesov
- bezpečné zásobovanie teplom

Úroveň obce, zóny

- Stabilizovať existujúci systém centrálného zásobovania teplom, využívaním inštalovaných výkonových kapacít a podporovať jeho rozvoj a modernizáciu.
- Pri výstavbe nových objektov spotreby tepla v dosahu distribučných sietí centrálného zásobovania teplom uprednostniť pripojenie týchto objektov na sústavu CZT za predpokladu technickej a ekonomickej prijateľnosti
- V prípade, že pripojenie nie je ekonomicky výhodné resp. nie sú vytvorené technické podmienky na pripojenie v územných častiach mesta mimo dosahu sústavy centrálného zásobovania teplom preferovať výstavbu zdroja tepla s palivovou základňou zemný plyn, respektíve obnoviteľné druhy energie alebo ich kombinácia
- podpora pasívneho solárneho navrhovania a designu
- V systémoch CZT uprednostňovať vysoko účinnú kombinovanú výrobu elektriny a tepla – zvýšiť podiel vysoko účinnej kombinovanej výroby elektriny a tepla.
- Zabezpečiť vyššie využívanie obnoviteľných zdrojov energie v lokálnych zdrojoch tepla, resp. vytvárať mikrosiete na zásobovanie teplom zo zdrojov CZT.
- Zvyšovať podiel využívania solárnej energie dna prípravu teplej úžitkovej vody a nízkoteplotné vykurovanie v lokálnom zásobovaní teplom.
- Dosiahnuť v environmentálne menej zaťažených oblastiach podiel využívania biomasy v lokálnom zásobovaní teplom (vrát. mikrosietí) minimálne vo výške 12%.
- podpora rozvoja systémov CZT pre sektor bytových domov
- pri realizácii nových a rozširovaných zdrojov tepla plniť požiadavky na ochranu životného prostredia.

F.8.3.3 Návrh zásad a pravidiel pre odpadové hospodárstvo

V súlade s ustanovením § 5 ods. 7 zákona o odpadoch tvorí Program odpadového hospodárstva podklad pri spracovaní územnoplánovacej dokumentácie, ako dokument pre praktickú aplikáciu opatrení na splnenie cieľov POH SR na príslušnom stupni územnoplánovacej dokumentácie.

POH SR prijatý (vládou SR vo februári 2012) na 5-ročné programové obdobie sa v ďalšom kroku spracúva na úroveň krajov a vydané POH krajov slúžia ako podklad pre spracovanie POH pôvodcov odpadov a POH obcí³⁰⁷. Z uvedeného platí nasledovný hierarchický vzťah medzi POH a ÚPD na "ekvivalentných" stupňoch ich spracovania:

Územnoplánovacia jednotka (ÚPJ)	Územnoplánovací dokument (ÚPD) - stupeň	Program odpadového hospodárstva (POH)
Slovenská republika (SR)	KURS	POH SR

³⁰⁷ V čase spracovania tohto materiálu POH krajov ešte neboli k dispozícii, a preto nemohli byť ani nadväzne spracované POH pôvodcov odpadov a obcí

Kraj (vyšší územný celok)	ÚPD VÚC/regiónu	POH kraja
Obec	ÚPD obce	POH obce
Zóna (časť obce)	ÚPD zóny	obvykle POH mestskej časti

Úroveň regiónu

Zásady a pravidlá pre subsystém ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO na úrovni „región“ vecne zodpovedajú ďalej uvedenému vymedzeniu (za región sa považuje kraj alebo jeho samosprávny ekvivalent - VÚC):

- východiskovým dokumentom subsystému ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO na úrovni región je aktuálny POH SR (v danom čase POH SR na roky 2011 - 2015),
- základné územno-ekologické charakteristiky regiónu sú východiskom pre učenie (prípadných) špecifik regiónu (prípadne jeho územných častí) a musia byť zohľadnené pri priemete POH kraja do spracovania subsystému OH,
- zámer na vybudovanie nového zariadenia posudzovať vo vzťahu ku vzniku odpadov, existujúcej infraštruktúre OH a logistickej nadväznosti nového zariadenia na iné zariadenia na nakladanie s odpadmi v záujmovom území,
- ekonomickú efektívnosť OH odvodzovať od optimalizácie niektorých logistických prvkov nakladania s odpadmi: napr. optimálne zvoleným zberovým územím, optimalizovanou minimálnou kapacitou zariadení na nakladanie s odpadmi, znižovaním dopravných nákladov optimalizovaným výberom prepravných trás atď.,
- pri zámeroch na vybudovanie nových zariadení regionálneho významu podľa smerných častí POH krajov sa preskúmava, ako sú pri výbere lokalít na ich umiestnenie rešpektované:
 - aktuálny charakter a stav životného prostredia, obmedzenia a limity vyplývajúce z existencie chránených území prírody v regióne, požiadavky na ochranu zložiek životného prostredia, kultúrneho a prírodného dedičstva podľa osobitných predpisov, miestne environmentálne podmienky atď.,
- pri návrhoch nových zariadení na nakladanie s odpadmi pre potreby regiónu je potrebné zohľadňovať plánované trendy vývoja OH a predpokladaný vznik odpadov v cieľovom roku programu (oproti východiskovému) a aby sa úplne a komplexne zhodnotili zámery pôvodcov odpadov a ich ďalšie podnikateľské zámery s výhľadom na 10 - 15 rokov,
- za zariadenia (nad)regionálneho významu sa považujú:
 - závody na recykláciu (zhodnocovanie) rôznych druhov odpadov s náročnou prevádzkovou logistikou a požiadavkami na vybavenie územia inžinierskymi sieťami (napojenie na elektrickú rozvodnú sieť, rozvody vody a plynu), kanalizačnú sieť a prístupové komunikácie na prepravu odpadov z miest vzniku odpadov na miesto spracovania,
 - regionálne skládky odpadov (zvozové územie tvorí viacero okresov),
 - veľkokapacitné spaľovne s energetickým zhodnocovaním odpadov s výkonom > 4 t/h, zariadenia na spoluspaľovanie odpadov, spaľovne odpadov zo zdravotníckych zariadení, bioplynové stanice, kompostárne priemyslového typu, zariadenia na recykláciu stavebného a demolačného odpadu a iné,
- pri nakladaní s odpadmi zohľadniť územnú dostupnosť voľných kapacít zariadení bez ohľadu na hranice regiónu,
- predovšetkým na územiach s vysokým rizikom zraniteľnosti zamedziť činnosti, ktoré by mohli potenciálne viesť ku vzniku ohnísk znečistenia a vyústiť do vzniku nových EZ,

- územia po sanácii EZ využiť len v súlade s podmienkami, ktoré sú súčasťou rozhodnutia miestne príslušného orgánu štátnej správy o ukončení realizácie prác na sanácii EZ³⁰⁸ (sú nevhodné pre funkcie bývania ...),
- vychádzať z dát o vzniku odpadov a nakladaní s nimi pochádzajúcich výlučne z relevantných zdrojov: z údajov uvedených v platnom POH SR a v priebehu jeho plnenia z údajov ŠÚ SR, resp. z dátových výstupov RISO³⁰⁹

Úroveň obce

Najnovšie smerovanie efektívneho nakladania s odpadmi nie je naklonené prijímať POH pre také územné jednotky, ako sú obce, najmä ak ide o malé obce. V súlade s § 6 ods. 8 zákona č. 223/2001 Z. z. o odpadoch v znení neskorších predpisov "obce môžu vypracovať program v spolupráci s jednou obcou alebo s viacerými obcami na základe uzatvorenej dohody". Z uvedeného vyplýva, že vo vecnej rovine sa zmenšujú rozdiely medzi veľkosťou záujmového územia na stupni „región" a „obec". Napriek tomu možno pre subsystém „ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO“ prezentovať nasledujúce "zásady a pravidlá" tohto subsystému pre úroveň "obec":

- východiskovým koncepčným podkladom pre obecnú úroveň (viacerých obcí spolu) je POH obce, ktorý nesmie byť v rozpore so záväznou časťou POH kraja, čím je zabezpečená homogenosť cieľov na všetkých stupňoch plánovania OH,
- pri lokalizácii uvažovaných zariadení na nakladanie s odpadmi, vychádzať zo smernej časti POH obce (obsahuje zámery na vybudovanie nových zariadení na nakladanie s odpadmi, zabezpečiť požiadavky na záber plôch a väzby na iné funkčné zložky,
- zámery obce na vybudovanie nových zariadení na nakladanie s odpadmi posudzovať vo väzbe na existujúci stav infraštruktúry OH a jeho plánovaný rozvoj v regióne s cieľom technicky, logisticky a ekonomicky optimalizovať nakladanie s odpadmi v obci,
- environmentálne riziká spojené s prepravou NO na územiach obcí sa minimalizujú uplatňovaním princípu blízkosti nakladania s odpadmi a optimalizáciou dopravných trás pre prepravu odpadu z miesta vzniku na miesto konečného spracovania,
- predchádzať konfliktom medzi OH a záujmami ochrany prírody a kultúrneho a prírodného dedičstva prostredníctvom kvalitnej logistiky nakladania s odpadmi s dôsledným zohľadnením miestnych a regionálnych daností, špecifik záujmového územia,
- čím menej stresogénne zasahuje infraštruktúra OH do funkcií interagujúcich (napr. funkčná zložka "Bývanie") a čím lepšie je koordinovaný ich paralelný a nekonfliktný rozvoj, tým väčší je príspevok subsystému ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO ku kvalite života v záujmovom území,
- prvky infraštruktúry OH (sklárky odpadov) neumiestňovať v zastavanom (obytnom) území obce,
- umiestnenie skládok odpadov je vhodné v územiach určených pre funkciu „výroba" a v rámci obdobných aktivít, prípadne za rešpektovania prísnych obmedzujúcich regulatívov (napr. zberné dvory nesmú potláčať funkcie vyhradené obytným zónam),

Úroveň zóny

Rozpracovanie zásad a pravidiel za subsystém ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO na úrovni **zóna** sa zameriava na spodrobnenie niektorých zásad určených pre úroveň "obec", a to vo vzťahu k záväznej aj

³⁰⁸ § 9 ods. 3 zákona č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov

³⁰⁹ Vyhláška MŽP SR č. 283/2001 Z. z. v znení neskorších predpisov, druhá časť VEDENIE EVIDENCIÍ

smernej časti POH obce. Takto spracované zásady majú umožniť posúdiť, či pre konkrétne zóny existujú prekážky alebo obmedzenia realizovať ciele POH príslušného kraja a obce.-

- nakladanie s odpadmi na zonálnej úrovni riešiť v závislosti od charakteru zóny a vo väzbe na stav a očakávaný rozvoj zóny s dopadmi na vznik odpadov (centrálne mestská zóna, obytná zóna, výrobná zóna, rekreačná zóna, a pod.),
- funkčné usporiadanie zóny musí umožniť umiestniť na území zóny technické prostriedky na zber odpadov a zvoz odpadov pri rešpektovaní urbanistického charakteru zóny (mestské/vidiecke prostredie, charakter zástavby - bytové/rodinné domy), v závislosti od množstva a zloženia vznikajúceho KO, podielu domového odpadu na KO atď.,
- nakladanie s odpadmi na zonálnej úrovni riešiť ako integrovaný environmentálny systém,
- výber plôch pre zhromažďovanie odpadov (umiestnenie stojísk pre zberové nádoby) a celý systém zberu odpadov (vrátane prepravných trás) v zóne riešiť vo fáze architektonicko-urbanistického riešenia zóny,
- pri lokalizácii zariadení pre nakladanie s odpadmi sledovať zaťaženie hlukom, zápachom

V prípade zastavanej zóny s funkciou bývania sa riešia (obvykle) pre územie zóny vyššie hygienické štandardy zberu KO, účinnosť triedeného zberu KO a iných aspektov fungovania zavedeného systému zberu KO, ako sú optimalizácia počtu stojísk a zberových nádob (v dôsledku zmien funkčného využitia zóny), umiestňovanie veľkokapacitných kontajnerov pre sezónny zber objemného odpadu a podobne,

- nakladanie s odpadmi v rámci zóny s plánovanou funkciou bývanie a zodpovedajúcou občianskou vybavenosťou riešiť ako projekt zavedenia zberu a triedenia KO zamerať na výber, množstvo a umiestnenie technických prvkov na jeho realizáciu (zberových miest, množstvo a typy zberových nádob), efektívnu prepravu KO z územia novej zóny a začlenenie týchto činností do logistiky zberu odpadov obce,
- riešiť komplexne systém nakladania s odpadmi ako súčasť riešenia technického zabezpečenia zóny,
- nakladanie s odpadmi v priemyselných zónach riešiť v spolupráci samosprávy obcí s pôvodcami odpadov a prevádzkovateľov zariadení na nakladanie s odpadmi a s dôsledným uplatnením právomocí obcí pri získavaní informácií od týchto zainteresovaných subjektov.

F.8.4 Použité podklady

Vodné hospodárstvo

Smernice EU

- Smernica 2000/60/ES Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa stanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia spoločnosti v oblasti vodného hospodárstva – Rámcová smernica o vodách (RSV)
- Smernica Rady č. 98/83/ES o kvalite vody určenej pre ľudskú spotrebu
- Smernica Rady č. 91/271/EHS o čistení komunálnych odpadových vôd
- Smernica Rady č. 76/464/EHS o znečistení spôsobenom určitými nebezpečnými látkami vypúšťanými do vodného prostredia

Právne predpisy

- Zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon) v znení zákona č. 587/2004 Z. z., zákona č. 230/2005 Z. z., zákona č.

479/2005 Z. z., zákona č. 532/2005 Z. z., zákona č. 359/2007 Z. z., zákona č. 514/2008 Z. z., zákona č. 515/2008 Z. z., zákona č. 384/2009 Z. z., zákona č. 134/2010 Z. z., zákona č. 556/2010 Z. z., zákona č. 258/2011 Z. z. a zákona č. 408/2011 Z. z.

- Zákon č. 442/2002 Z. z. o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách a o zmene a doplnení zákona č. 276/2001 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení zákona č. 525/2003 Z. z., zákona č. 364/2004 Z. z., zákona č. 587/2004 Z. z., zákona č. 230/2005 Z. z., zákona č. 515/2008 Z. z. a zákona č. 394/2009 Z. z.
- Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 617/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú citlivé oblasti a zraniteľné oblasti
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 282/2010 Z. z., ktorým sa ustanovujú prahové hodnoty a zoznam útvarov podzemných vôd
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 279/2011 Z. z., ktorým sa vyhlasuje záväzná časť Vodného plánu Slovenska obsahujúca program opatrení na dosiahnutie environmentálnych cieľov
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 29/2005 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o určovaní ochranných pásiem vodárenských zdrojov, o opatreniach na ochranu vôd a o technických úpravách v ochranných pásmach vodárenských zdrojov
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 259/2005 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o zásobovaní vodou na obdobie krízovej situácie
- Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky č. 124/2003 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o odbornej spôsobilosti na prevádzkovanie verejných vodovodov a verejných kanalizácií
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 397/2003 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o meraní množstva vody dodanej verejným vodovodom a množstva vypúšťaných vôd, o spôsobe výpočtu množstva vypúšťaných odpadových vôd a vôd z povrchového odtoku a o smerných číslach spotreby vody
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 55/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú náležitosti prevádzkových poriadkov verejných vodovodoch a verejných kanalizácií
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 315/2004 Z. z., ktorou sa ustanovuje rozsah a početnosť odberu vzoriek a požiadavky na rozsah a vykonávanie rozborov odpadových vôd
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 636/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú požiadavky na kvalitu surovej vody a na sledovanie kvality vody vo verejných vodovodoch
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 605/2005 Z. z. o podrobnostiach poskytovania údajov z majetkovej evidencie a prevádzkovej evidencie o objektoch a zariadeniach verejného vodovodu a verejnej kanalizácie
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 684/2006 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o technických požiadavkách na návrh, projektovú dokumentáciu a výstavbu verejných vodovodov a verejných kanalizácií
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 262/2010 Z. z., ktorou sa ustanovuje obsah plánu obnovy verejného vodovodu, plánu obnovy verejnej kanalizácie a postup pri ich vypracúvaní

Strategické dokumenty

- Generel ochrany a racionálneho využívania vôd, II. vydanie (Ministerstvo životného prostredia SR, 2002)
- Konceptia vodohospodárskej politiky SR do r. 2005 (Ministerstvo pôdohospodárstva SR, 2001)
- Konceptia vodohospodárskej politiky SR do r. 2015 (Ministerstvo životného prostredia SR, 2006)
- Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií SR (Ministerstvo životného prostredia SR, 2006) a zmeny a doplnky vydané v r. 2007 a 2008
- Vodný plán Slovenska (Ministerstvo životného prostredia SR, 2009)
- Plány rozvoja a koncepčné materiály vodárenských spoločností
- Národná správa Slovenskej republiky o zmene klímy (Ministerstvo životného prostredia SR, Slovenský hydrometeorologický ústav, 2010).

Energetika

Smernice EU

- Smernica č. 2001/77/ES zo dňa 27.10.2001 o podpore elektrickej energie vyrábanej z obnoviteľných zdrojov energie

- Smernica č. 2002/91/ES zo dňa 16.12.2002 o energetickej hospodárnosti budov
- Smernica č. 2003/30/ES zo dňa 8.5.2003 o podpore používania biopalív alebo iných obnoviteľných palív v doprave
- Smernica č. 2003/54/ES zo dňa 26.6.2003 o spoločných pravidlách vnútorného trhu s elektrinou
- Smernica č. 2003/55/ES zo dňa 26.6.2003 o spoločných pravidlách vnútorného trhu s plynom
- Smernica č. 2003/96/ES zo dňa 27.10.2003 o reštrukturalizácii právneho rámca spoločenstva pre zdaňovanie energetických výrobkov a elektriny
- Smernica č. 2004/8/ES zo dňa 11.2.2004 o podpore kogenerácie založenej na dopyte po využiteľnom teple na vnútornom trhu s energiou, a ktorou sa mení a dopĺňa smernica 92/42/EHS
- Smernica č. 2004/67/ES zo dňa 26.4.2004 týkajúca sa opatrení na zaistenie bezpečnosti dodávok zemného plynu
- Smernica č. 2005/89/ES z 18. januára 2006 o opatreniach na zabezpečenie bezpečnosti dodávok el. energie a investícií do infraštruktúry
- Smernica č. 2006/32/ES z 5. apríla 2006 o energetickej účinnosti konečného využitia energie a energetických služieb
- Smernica č. 2009/28/ES zo dňa 23. apríla 2009 o podpore využívania energie z OZE
- Smernica č. 2009/72/ES z 13. júla 2009 o spoločných pravidlách pre vnútorný trh s elektrinou, ktorou sa zrušuje smernica 2003/54/ES
- Smernica č. 2009/73/ES z 13. júla 2009 o spoločných pravidlách pre vnútorný trh so zemným plynom, ktorou sa zrušuje smernica 2003/55/ES
- Smernica č. 2009/119/ES zo 14. septembra 2009, ktorou sa členským štátom ukladá povinnosť udržiavať minimálne zásoby ropy a/alebo ropných výrobkov
- Smernica č. 2009/125/ES z 21. októbra 2009 o vytvorení rámca na stanovenie požiadaviek na ekodizajn energeticky významných výrobkov
- Smernica č. 2010/30/EU zo dňa 19. mája 2010 o udávaní spotreby energie
- Smernica č. 2010/31/EU zo dňa 19. mája 2010 o hospodárnosti budov
- Smernica č. 2012/27/EÚ z 25. októbra 2012 o energetickej efektívnosti, ktorou sa menia a dopĺňajú smernice 2009/125/ES a 2010/30/EÚ a ktorou sa zrušujú smernice 2004/8/ES a 2006/32/ES
- NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY č 347/2013 o usmerneniach pre transeurópsku energetickú infraštruktúru, ktorým sa zrušuje rozhodnutie č. 1364/2006/ES a menia a dopĺňajú nariadenia (ES) č. 713/2009, (ES) č. 714/2009 a (ES) č. 715/2009

Právne predpisy

- Zákon č. 251/2012 Z. z. o energetike v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 250/2012 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 309/2009 Z. z. o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 492/2010 Z. z. a zákona č. 558/2010 Z. z.
- Zákon č. 476/2008 Z. z. o efektívnosti pri používaní energie (zákon o energetickej efektívnosti) a o zmene a doplnení zákona č. 555/2005 Z. z. o energetickej hospodárnosti budov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 17/2007 Z. z.
- Zákon č. 665/2007 Z. z. o environmentálnom navrhovaní a používaní výrobkov využívajúcich energiu (zákon o ekodizajne)
- Zákon č. 238/2006 Z. z. o Národnom jadrovom fonde na vyradovanie jadrových zariadení a na nakladanie s vyhoreným jadrovým palivom a rádioaktívnymi odpadmi (zákon o jadrovom fonde) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 528/2006 Z. z.
- Zákon č. 657/2004 Z. z. o tepelnej energetike v znení zákona č. 99/2007 Z. z., zákona č. 309/2009 Z. z. a zákona č. 136/2010 Z. z.
- Zákon č. 656/2004 Z. z. o energetike a o zmene niektorých zákonov v znení zákona č. 555/2005 Z. z., zákona č. 238/2006 Z. z., zákona č. 107/2007 Z. z., zákona č. 68/2008 Z. z., zákona č. 112/2008 Z. z., zákona č. 283/2008 Z. z., zákona č. 476/2008 Z. z., zákona č. 73/2009 Z. z., zákona č. 309/2009 Z. z., zákona č. 293/2009 Z. z., zákona č. 142/2010 Z. z. a zákona č. 136/2010 Z. z.
- Zákon č. 276/2001 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení zákona č. 397/2002 Z. z., zákona č. 442/2002 Z. z., zákona č. 658/2004 Z. z., zákona č. 107/2007 Z. z., zákona č. 112/2008 Z. z., zákona č. 283/2008 Z. z., zákona č. 73/2009 Z. z., zákona č. 309/2009 Z. z., zákona č. 142/2010 Z. z., zákona č. 558/2010 Z. z., zákona č. 117/2011 Z. z. a zákona č. 136/2011 Z. z.

Strategické dokumenty

- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Energia z obnoviteľných zdrojov: významný aktér na európskom trhu s energiou (SWD(2012) 149, 163, 164 v final)
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Plán postupu v energetike do roku 2050 (SEK(2011) 1565, 1566, 1569 v konečnom znení)
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: O zabezpečení dodávok energie a medzinárodnej spolupráci – Energetická politika EÚ: budovanie vzťahov s partnermi za hranicami EÚ (SEK(2011) 1022, 1023 v konečnom znení)
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: KOM(2011) 885 v konečnom znení, Plán postupu v energetike do roku 2050
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Inteligentné siete: od inovácií k zavedeniu (SEK(2011) 463 v konečnom znení)
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Plán prechodu na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo v roku 2050 (SEK(2011) 287,288,289 v konečnom znení)
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Plán energetickej účinnosti na rok 2011 (SEK(2011) 280, 277, 275, 276, 278, 279 v konečnom znení)
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: KOM(2011) 202 v konečnom znení, Inteligentné siete: od inovácií k zavedeniu
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: KOM(2011) 112 v konečnom znení, Plán prechodu na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo v roku 2050
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: KOM(2010) 639 v konečnom znení, Energia 2020: Stratégia pre konkurencieschopnú, udržateľnú a bezpečnú energetiku
- Konceptia využitia hydroenergetického potenciálu vodných tokov SR do roku 2030 (Ministerstvo životného prostredia SR, 2011)
- Správa komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Priority energetickej infraštruktúry na rok 2020 a ďalšie roky – Konceptia integrovanej európskej energetickej siete (SEK(2010) 1395, 1396, 1398 v konečnom znení)
- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Energia 2020 Stratégia pre konkurencieschopnú, udržateľnú a bezpečnú energetiku (SEK(2010) 1346)
- Stratégia energetickej bezpečnosti SR do roku 2030 (Ministerstvo hospodárstva SR, 2008)
- Stratégia vyššieho využitia obnoviteľných zdrojov energie v SR (Ministerstvo hospodárstva SR, 2007)
- Oznámenie komisie Európskej rade a Európskemu parlamentu: Energetická politika pre Európu (SEK(2007) 12)
- Konceptia energetickej efektívnosti Slovenskej republiky (MH SR, 2007)
- Energetická politika SR (Ministerstvo hospodárstva SR, 2006)
- Energetická politika SR (Ministerstvo hospodárstva SR, 2000)
- Návrh energetickej politiky Slovenskej republiky (Ministerstvo hospodárstva SR, máj 2013)
- Správa o výsledku monitorovania bezpečnosti dodávok elektriny (MH SR, 2012)
- Správa o výsledku monitorovania bezpečnosti dodávok plynu (MH SR, 2012)

Elektronické komunikácie

Právne predpisy

- Zákon č. 351/2011 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov

Strategické dokumenty

- Oznámenie komisie európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: KOM(2010) 245 v konečnom znení, Digitálna agenda pre Európu
- Národná politika pre elektronické komunikácie na roky 2009 – 2013 (uznesenie vlády SR č. 360/2009)

- Stratégia prechodu z analógového na digitálne pozemské televízne a rozhlasové vysielanie v SR (uznesenie vlády SR č. 11/2011)
- Národná stratégia pre širokopásmový prístup v SR (uznesenie vlády SR č. 136/2011)

Odpadové hospodárstvo

Právne predpisy

- Zákon č. 223/2001 o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 17/2004 Z. z. o poplatkoch za uloženie odpadov v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 514/2008 Z. z. o nakladaní s odpadom z ťažobného priemyslu a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 153/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú záväzné limity a termíny pre rozsah opätovného použitia starých častí vozidiel, zhodnocovania odpadov zo starých vozidiel a ich recyklácie,
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 388/2005 Z. z., ktorým sa ustanovujú limity pre zhodnocovanie elektroodpadu a opätovné použitie a recykláciu komponentov, materiálov a látok v znení nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 206/2010 Z. z.,
- Nariadenie vlády č. 66/2007 Z. z. o prístavných zberných zariadeniach na lodný odpad a na zvyšky nákladu,
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia č. 283/12001 Z. z. o vykonaní niektorých ustanovení zákona o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia č. 284/2001 Z. z., ktorou sa ustanovuje Katalóg odpadov v znení neskorších predpisov,
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 125/2004 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o spracúvaní starých vozidiel a o niektorých požiadavkách na výrobu vozidiel v znení neskorších predpisov,
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 126/2004 Z. z. o autorizácii, o vydávaní odborných posudkov vo veciach odpadov, o ustanovovaní osôb oprávnených na vydávanie odborných posudkov a o overovaní odbornej spôsobilosti týchto osôb v znení vyhlášky č. 209/2005 Z. z.,
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 127/2004 Z. z. o sadzbách pre výpočet príspevkov do Recyklačného fondu, o zozname výrobkov, materiálov a zariadení, za ktoré sa platí príspevok do Recyklačného fondu a o podrobnostiach obsahu žiadosti o poskytnutí prostriedkov z Recyklačného fondu v znení vyhlášky č. 359/2005 Z. z.,
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 135/2004 Z. z., o dekontaminácii zariadení s obsahom polychlóvaných bifenyllov,
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 255/2010 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o nakladaní s odpadom z ťažobného priemyslu a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 315/2010 Z. z. o nakladaní s elektrozariadeniami a s elektroodpadom v znení neskorších predpisov,

Literatúra

- AGENDA 21 a ukazovatele trvalo udržateľného rozvoja. MŽP SR, Bratislava 1996
- Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky. MŽP SR. Bratislava 1993
- Program odpadového hospodárstva Slovenskej republiky. MŽP SR, Bratislava, ŠEVT, a. s., ISBN 80-88707-03-X, Bratislava, jún 1993
- Program odpadového hospodárstva Slovenskej republiky do roku 2000. MŽP SR, DOKUMENTY. EKOPRESS, ISSN: 1335-1567, Bratislava 1997
- Program odpadového hospodárstva Slovenskej republiky do roku 2005. MŽP SR, DOKUMENTY, Príloha Vestníka MŽP SR, Bratislava, 2002
- Program odpadového hospodárstva na roky 2006 – 2010. MŽP SR, Bratislava, 2006, <http://www.rokovanie.sk>
- Program odpadového hospodárstva na roky 2011 – 2015, Vestník ministerstva životného prostredia 2/2012
- Právne predpisy odpadového hospodárstva Slovenskej republiky. Elektricky dostupné na: <http://www.minzp.sk>, <http://www.zbierka.sk> alebo na web-stránkach JASPI (Jednotný automatický systém právnych informácií JASPI-WEB)
- ODPADY v Slovenskej republike. Štatistický úrad Slovenskej republiky, od r. 2011 dostupné len na <http://www.susr.sk>

- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 98/2008 z 19. novembra 2008 o odpadoch a o zrušení niektorých smerníc (Rámcová smernica o odpadoch)
- J. Hřebíček a kol.: INTEGROVANÝ SYSTÉM NAKLÁDANÍ S ODPADY na regionální úrovni. Littera, BRNO 2009
- Lacuška, M.: Údaje z publikácie „ODPADY SR“ o hospodárskych odpadoch skupín 1 – 19: 1. časť – Údaje o vzniku odpadu. ODPADY, minimalizácia, zhodnocovanie a zneškodňovanie 1 (2011), EPOS, s. 21 – 28
- Lacuška, M.: Údaje z publikácie „ODPADY SR“ o hospodárskych odpadoch skupín 1 – 19: 2. časť – Údaje o nakladaní s odpadom pre riešenie projektov. ODPADY, minimalizácia, zhodnocovanie a zneškodňovanie 2 (2011), EPOS, s. 20 - 25
- Zelená kniha o nakladaní s biologickým odpadom v Európskej únii. KOM(2008)811 v konečnom znení
- Oznámenie komisie Rade a Európskemu parlamentu o Tematickej stratégii pre životné prostredie v mestách (KOM(2005)718 v konečnom znení)
- Oznámenie komisie Rade a Európskemu parlamentu o budúcich opatreniach v oblasti nakladania s biologickým odpadom v Európskej únii. KOM(2010)235 v konečnom znení
- Správa komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov o tematickej stratégii predchádzania vzniku odpadu a jeho recyklovania SEK(2011)70 v konečnom znení
- Oznámenie komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov. Presadzovanie trvalo udržateľného využívania zdrojov: tematická stratégia predchádzania vzniku odpadov a jeho recyklovanie. KOM(2005)666 v konečnom znení

F.9 Funkčná zložka Poľnohospodárstvo

F.9.1 Charakteristika funkčnej zložky

Poľnohospodárstvo je neoddeliteľnou súčasťou vidieka a veľkým prínosom pre miestnu ekonomiku. Rozvoj vidieka ako súčasť spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ zdôrazňuje hospodársky, spoločenský a kultúrny rast vidieckeho priestoru. Zdôrazňuje podporu zamestnanosti a podnikania na vidieku a stimuluje ekonomické aktivity vo vidieckych oblastiach. Z týchto premís vychádza aj pripravovaná nová politika rozvoja poľnohospodárstva a rozvoja vidieka v podmienkach Slovenska na obdobie rokov 2014-2020.

Poľnohospodárstvo je odvetvie hospodárstva, ktorého hlavnou úlohou je zabezpečenie výživy obyvateľstva. Touto dôležitou úlohou je základným pilierom samotnej existencie spoločnosti a ľudstva. Hlavným výrobným prostriedkom je pôda. Charakteristickou činnosťou v poľnohospodárstve je obrábanie pôdy, pestovanie kultúrnych plodín a chov hospodárskych zvierat. Hlavnými produktmi poľnohospodárskej výroby sú potraviny pre obyvateľstvo, krmoviny pre hospodárske zvieratá, vedľajšími zas suroviny pre potravinársky a ľahký priemysel³¹⁰. Spolu s lesníctvom patrí do primárnej sféry hospodárstva.

Poľnohospodárstvo možno charakterizovať z nasledovných hľadísk:

- poľnohospodárskej výroby
- ochrany a využívania poľnohospodárskej pôdy

Poľnohospodárska výroba

Charakteristickou črtou poľnohospodárskej výroby je jej viazanosť na pôdu a závislosť od klimatických podmienok. Úrodnosť poľnohospodárskej pôdy, ako základného výrobného prostriedku je v rôznych regiónoch Slovenska rozdielna i z hľadiska potrieb jej špecifických úprav. Ďalšou charakteristickou črtou je jej sezónnosť. Výrobný proces je zároveň aj biologickým procesom, ktorý ovplyvňuje sezónnosť výroby a tržieb jednotlivých poľnohospodárskych podnikov.

Lokalizáciu poľnohospodárskej výroby ovplyvňujú prírodné a socioekonomické činitele, ktoré súvisia s rozvojom vidieka a rozvojom spoločnosti ako celku. Poľnohospodárska výroba so svojimi základnými zložkami, rastlinnou a živočíšnou formuje rozvoj vidieka a výrazne ovplyvňuje život vo vidieckych oblastiach. Jej rozvoj v intenciách spoločnej poľnohospodárskej politiky je obzvlášť významný v období, kedy sa hľadajú všetky možnosti zvýšenia zamestnanosti v rámci hospodárstva SR.

Funkčná zložka poľnohospodárska výroba má dominantné postavenie v rámci rozvoja vidieka a je plošne najrozšírenejšou výrobnou aktivitou vo vidieckych oblastiach. Je prioritným zdrojom zamestnanosti na vidieku a očakáva sa, že významnou mierou prispeje k zvýšeniu súčasnej zamestnanosti obyvateľov hlavne s nízkou kvalifikáciou. Je treba zdôrazniť aj mimoprodukčný potenciál poľnohospodárskej pôdy, ktorý prispieva k udržaniu osídlenia vidieckej krajiny a k ochrane životného prostredia. Ide o spoločenský záujem s väzbou na územné plánovanie vo všetkých stupňoch územnopláno-

³¹⁰ Poľnohospodárstvo. (2013, marec 8). Wikipédia, Slobodná encyklopédia. Získané 11:59, máj 15, 2013 z [//sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Po%C4%BEnohospod%C3%A1rstvo&oldid=5237133](http://sk.wikipedia.org/w/index.php?title=Po%C4%BEnohospod%C3%A1rstvo&oldid=5237133).

vacej dokumentácie a v ich jednotlivých etapách. Poľnohospodárska výroba má svoje priority, ktoré zosúladzuje so záujmami a činnosťami ovplyvňujúcimi územný rozvoj.

Živočíšna výroba

Živočíšna výroba zaznamenala v uplynulom období podstatný pokles stavov, ktoré sú nasledovné:

Tab. 53 Stavby hospodárskych zvierat za obdobie rokov 1985 - 2011

hospodárske zvieratá	rok 1985 tis. ks	rok 2000 tis. ks	Rok 2011 tis. ks	rozdiel r 1985-2011 tis. ks
hovädzí dobytok	1303	646	467	-836
z toho kravy	587	271	204	-383
ošípané	2318	1488	687	-1631
z toho prasnice	161	131	41	-120
ovce	698	348	394	-304
z toho bahnice	377	212	263	-165
hydina	16381	13580	12991	-3390
z toho sliepky	7923	5846	6266	-2077

Zdroj: Prognóza a vízia vývoja slovenského poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva a vidieka, Bratislava, marec 2008-
roky 1985,2000

Štatistická ročenka SR rok 2011, Štatistický úrad SR

Takýto pokles stavov aj pri zvýšení jednotkovej produkcie priniesol celkový pokles výroby a negatívny dopad na poľnohospodársku účelovú výstavbu, ktorá má priamy súvis s územným plánovaním.

Rozvoj poľnohospodárskej výroby v SR bol definovaný v koncepcii rozvoja pôdohospodárstva na roky 2007-2013, ktorú schválila vláda SR uznesením č. 216/2007. Globálnym cieľom uvedeného dokumentu bolo zvýšiť konkurencieschopnosť sektora poľnohospodárstva, potravinárstva a lesného hospodárstva, zlepšiť životné prostredie zavádzaním vhodných poľnohospodárskych a lesníckych postupov a kvalitu života na vidieku s dôrazom na udržateľný rozvoj.

Hlavné ciele boli formulované nasledovne:

- Konkurencieschopné poľnohospodárstvo a rozvoj životaschopného vidieka a vidieckej zamestnanosti - V rámci tohto cieľa išlo najmä o podporu dynamického rozvoja poľnohospodárstva, schopného konkurovať na domácom i zahraničnom trhu, pričom sa zdôraznil vidiecky rozvoj ako dôležitý nástroj pre reštrukturalizáciu, diverzifikáciu a inováciu vo vidieckych oblastiach, ktorý zároveň prispieva k stabilizácii zamestnanosti a osídlenia vidieka
- Zabezpečenie dostatočnej ponuky bezpečných a kvalitných potravín pre zdravú výživu obyvateľstva. Na podporu tohto cieľa boli prioritne zamerané opatrenia na rozvoj potravinárstva, na zabezpečenie dostatočnej ponuky bezpečných a kvalitných potravín, hlavne potravín do-robených na Slovensku
- Zlepšenie stavu životného prostredia a poľnohospodárskej krajiny. V rámci tohto cieľa išlo prioritne o podporu poľnohospodárstva v jeho funkciách ochrany a udržiavania prírodných zdrojov a kultúrnych hodnôt krajiny, zachovania biodiverzity na vidieku, ako aj prispievanie poľnohospodárstva na zlepšenie hospodárenia s vodnými zdrojmi a na zmierňovanie dosahu klimatických zmien.

Hlavné ciele boli rozpracované do viacerých úloh, z ktorých za jednu z najdôležitejších z pohľadu územného rozvoja bola úloha urýchliť proces dokončenia obnovy evidencie pôvodných pozemkov a právnych vzťahov k nim a zdynamizovať proces pozemkových úprav. Projekty pozemkových úprav a vlastnícke vzťahy k pôde sú základnými prvkami, ktoré by sa mali v územnoplánovacom procese rešpektovať.

Poľnohospodárska pôda

Základným výrobným prostriedkom v poľnohospodárstve je poľnohospodárska pôda, ktorej kvalita je zároveň aj limitujúcim faktorom rozvoja jednotlivých funkčných zložiek, hlavne pokiaľ ide o jej odňatie pre nepoľnohospodárske účely. Okrem výrobného prostriedku plní aj prírodné a ekologické funkcie s celým radom špecifik a parametrov so vzájomne prebiehajúcou interakciou krajinných prvkov. Formuluje kvalitu životného prostredia s multifunkčným a medziodvetvovým významom. Patrí medzi kultúrne dedičstvo krajiny, ktoré by malo mať trvalú podporu pri jeho ochrane aj z hľadiska územného/priestorového plánovania a využitia územia. Význam poľnohospodárskej pôdy na Slovensku je zvýraznený nielen jeho relatívne nízkou výmerou a priemernou kvalitou, ale aj tým, že produkčné funkcie nemajú na Slovensku inú alternatívu.

V odporúčaní Rady Európy (92) 8 o ochrane pôdy je pôda definovaná ako integrálna súčasť ekosystémov Zeme. Chápe sa ako samostatný prírodno-historický útvar, ktorého ochrana a správne využívanie je nevyhnutnou požiadavkou na to, aby pôda zostala súčasťou ekonomického, ekologického a sociálneho potenciálu tej ktorej krajiny EÚ. Poľnohospodárska pôda má svoj produkčný potenciál. Jej kvalitu na danom stanovišti v podmienkach Slovenska vyjadrujú bonitované pôdno-ekologické jednotky (BPEJ), ktoré sú klasifikačno-identifikačným údajom pri jej ochrane.

Tab. 54 Porovnanie využitia poľnohospodárskej pôdy za obdobie rokov 1985-2012

Druh pozemku	Výmera tis. ha rok 1985	Výmera tis. ha rok 2012	Rozdiel tis. ha 1985-2012	% z pp/ % z celkovej výmery r.1985	% z pp/ % z celkovej výmery r.2012
orná pôda	1517	1415,7	-101,3	61,5/30,9	58,7/28,9
chmeľnice	2	0,5	-105	0,1/-	-/-
vinice	32	7,0	-5,0	1,3/0,7	1,1/0,6
záhrady	neuvádzané	76,6	-	-	3,2/1,6
ovocné sady	neuvádzané	16,9	-	-	0,7/0,3
ttp	818	874,2	+56,2	33,2/16,7	36,3/17,8
pp. spolu	2467	2410,8	+56,2	-/50,3	-/49,2
výmera celkom	4901	4903,6	-	-/100,0	-100,0

Zdroj: Štatistická ročenka o pôdnom fonde v SR podľa údajov katastra nehnuteľností k 1.1.1985

Štatistická ročenka o pôdnom fonde v SR podľa údajov katastra nehnuteľností k 1.1.2012

Prognóza a vízia vývoja slovenského poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva a vidieka Bratislava marec 2008

Poznámka: ttp=trvalé trávne porasty

pp=poľnohospodárska pôda

Pomer poľnohospodárskej a nepoľnohospodárskej pôdy bol v roku 1985 podľa údajov Geodézie, kartografie a katastra SR 50,3:49,7 a v roku 2012 podľa toho istého zdroja to bolo 49,2:50,8. Zmeny nastali aj v stupni zornenia, ktorý sa zmenil z 60,5 v roku 1985 na 58,7 v roku 2012.

Podľa Štatistickej ročenky o pôdnom fonde SR (Úrad geodézie, kartografie a katastra SR) k 1.1.2001 bola výmera poľnohospodárskej pôdy na 1 obyvateľa 0,46 ha a výmera ornej pôdy v tom istom obdo-

bí 0,37 ha. K 1.1.2012 poklesla výmera poľnohospodárskej pôdy na 1 obyvateľa podľa toho istého zdroja na 0,44 ha a výmera ornej pôdy na 0,26 ha.

Výrazne sa zmenili aj vlastnícke vzťahy k poľnohospodárskej pôde a forma jej obhospodarovania. V súčasnosti je viac ako 90% výmery poľnohospodárskej pôdy v prenájme.

Tab. 55 Produkčný potenciál poľnohospodárskych pôd na Slovensku

rok 1990	%	rok 2005	%
vysoko a veľmi produkčné pôdy	28,8	vysokoprodukčné pôdy	21,8
produkčné, stredne a menej produkčné pôdy	40,9	stredne produkčné pôdy	54,7
málo produkčné, veľmi málo produkčné pôdy a pôdy menej vhodné pre poľnohospodársku výrobu	28,3	málo produkčné pôdy	23,5
pôdy nevhodné pre poľnohospodársku výrobu	2,0		

Zdroj: Výskumný ústav pôdnej úrodnosti Bratislava 1990

Výskumný ústav pôdnej úrodnosti Bratislava 2005

Najvýznamnejšími procesmi degradácie pôdy v podmienkach Slovenska sú vodná a veterná erózia. Územia ohrozené degradáciou poľnohospodárskej pôdy na území Slovenska eviduje Výskumný ústav pôdoznanectva a ochrany rastlín.

Tab. 56 Potencionálna ohrozenosť poľnohospodárskych pôd na Slovensku vodnou eróziou

kategória erodovanosti	výmera tis. ha rok 2005	% z výmery pp rok 2005	výmera tis ha rok 2000	% z výmery pp rok 2000
žiadna až slabá	1274,8	52,3	1065,4	45,0
stredná	217,5	9,0	473,5	20,0
vysoká	368,7	15,1	426,2	18,0
exreémna	575,8	23.6	402,5	17,0

Poznámka: pp= poľnohospodárska pôda

Zdroj: Informačný servis Výskumného ústavu pôdoznanectva a ochrany pôdy Bratislava,

http://www.vupop.sk/dokumenty/prv/podny_portal_uvod.pdf (7.5.2012)

Tab. 57 Potencionálna ohrozenosť poľnohospodárskych pôd na Slovensku veternou eróziou

kategória erodovanosti	výmera tis. ha rok 2005	% z výmery pp. rok 2005	výmera tis. ha rok 2000	%z výmery pp. rok 2000
žiadna až slabá	2286,8	93,8	-	-
stredná	731,8	3,0	475,8	19,0
silná	45,7	1,9	435,1	17,4
extrémna	311,8	1,3	449,8	18,0

Poznámka: pp= poľnohospodárska pôda

Zdroj: Informačný systém Výskumného ústavu pôdoznanectva a ochrany pôdy Bratislava,

http://www.vupop.sk/dokumenty/prv/podny_portal_uvod.pdf (7.5.2012)

Od roku 1989 prichádza na Slovensku k postupnému pustnutiu kultúrnej poľnohospodárskej krajiny najmä v podhorských oblastiach. Ide o samovoľné zarastanie lúk a pasienkov nelesnou stromovou a krajinnou vegetáciou, čo predstavuje 17,5 až 18,6 % z výmery poľnohospodárskej pôdy, ktorá sa nevyužíva. Zárasťové procesy prebiehajú v dôsledku stagnácie poľnohospodárskej výroby, hlavne živočíšnej. Ďalšie utlmovanie poľnohospodárskych aktivít by postupne viedlo k strate kultúrneho cha-

rakteru vidieckej krajiny ale aj k prehľbovaniu sociálnych, ekonomických a demografických problémov jednotlivých regiónov Slovenska.

Ochrana poľnohospodárskej pôdy

Ochranu poľnohospodárskej pôdy špecifikujú príslušné zákony, ich vykonávacie vyhlášky a nariadenia MPRV SR. Predmetom je ochrana vlastností a funkcií poľnohospodárskej pôdy a zabezpečenie jej udržateľného obhospodarovania a poľnohospodárskeho využívania ako aj ochrana environmentálnych funkcií poľnohospodárskej pôdy a ochrana výmery poľnohospodárskej pôdy pred neoprávnenými zábermi. Zákon č.220/ Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy v platnom znení vymedzuje tiež hranice zastavaného územia obce premietnuté do katastrálnych máp k 1.1.1990. Tento údaj je nevyhnutný z hľadiska ochrany poľnohospodárskej pôdy v územnoplánovacej činnosti.

Zákon o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy sa zaoberá aj ochranou poľnohospodárskej pôdy pri územnoplánovacej činnosti, pri ktorej ukladá povinnosť v súčinnosti s orgánmi ochrany poľnohospodárskej pôdy v SR.

Zákon stanovuje zásady ochrany poľnohospodárskej pôdy pri nepoľnohospodárskom použití. Ukladá chrániť poľnohospodársku pôdu zaradenú podľa kódu bonitovanej pôdno-ekologickej jednotky do prvej až štvrtej kvalitatívnej skupiny.

Ochrana poľnohospodárskej pôdy z pohľadu funkčnej zložky má určité limity, ktoré je nevyhnutné pri jej ochrane rešpektovať. Poľnohospodársku pôdu na nepoľnohospodárske účely možno odňať len v nevyhnutnom prípade a odôvodnenom rozsahu.

F.9.2 Trendy vývoja funkčnej zložky Poľnohospodárstvo

V roku 2014 vstúpi do platnosti Reforma Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ 2014-2020, tiež nová Spoločná poľnohospodárska politika EÚ s hlavnými cieľmi chrániť životné prostredie, zabezpečiť dostupnosť potravín a podporiť udržateľný rozvoj vidieckych oblastí. V rámci rozvoja vidieka sa rozpracováva 6 priorít:

- podpora prenosu poznatkov a iniciatív
- podpora konkurencieschopnosti
- podpora tvorby potravinových reťazcov a manažment rizík
- obnova, zachovanie a posilnenie ekosystémov
- podpora efektívneho využívania zdrojov a prechod na nízkouhlíkovú ekonomiku
- podpora sociálnej inklúzie, znižovanie chudoby a hospodársky rozvoj vidieka

V rámci cieľa rozvoj vidieka musia členské štáty EÚ štvrtinu svojich zdrojov určených na jeho rozvoj investovať do programov ktoré sa budú venovať manažmentu pôdy a zmierneniu a adaptácii na klimatickú zmenu.

Zásady a pravidlá Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ sú pre Slovensko jednou z najcitlivejších politík vo všetkých jej oblastiach. Vidiek a jeho rozvoj, ktorý má priamu väzbu na územné plánovanie sa bude podporovať vo viacerých programoch. Sú to:

1. finalizácia poľnohospodárskej výroby
2. zvyšovanie kvality poľnohospodárskych výrobkov

3. podpora ovocinárstva, zeleninárstva a živočíšnej výroby
4. podpora odvetví poľnohospodárskej výroby náročnej na ľudskú prácu
5. uplatňovanie inovatívnych metód

Podľa materiálu „Plán prechodu na konkurencieschopné nízkouhlíkové hospodárstvo v roku 2050“³¹¹, pre oblasť - Udržateľné spôsoby zvýšenia produktivity využívania pôdy, poľnohospodárska politika by sa mala sústrediť na také možnosti, ako je ďalšie udržateľné zvýšenie efektívnosti, efektívne využívanie hnojív, biosplyňovanie organického hnoja, lepšie nakladanie s hnojom, kvalitnejšie krmivá, miestna diverzifikácia a komercializácia výroby a zlepšenie produktivity hospodárskych zvierat, ako aj maximalizácia prínosov extenzívneho poľnohospodárstva.

Zlepšenie poľnohospodárskych a lesohospodárskych postupov môže prispieť k zvýšeniu schopnosti odvetvia udržiavať, zachytávať a ukladať CO₂ v pôde a lesoch. To možno dosiahnuť napríklad prostredníctvom cielených opatrení na zachovanie pôdy s trávnyimi porastmi lúk, obnovu mokradí a rašelinísk, minimálne alebo žiadne obrábanie pôdy, zníženie erózie a umožnenie rozvoja lesov. Poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo sú okrem toho aj zdrojmi bioenergie a východiskových látok pre priemysel a tento ich prínos bude pravdepodobne ďalej narastať.

Je však dôležité uviesť, že podľa prognóz má poľnohospodárstvo do roku 2050 predstavovať tretinu celkových emisií EÚ, čo v porovnaní so súčasnosťou predstavuje trojnásobok. Okrem toho sa dá očakávať, že opatrenia na zmiernenie zmeny klímy budú mať za následok zvýšenie dopytu po bioenergii okrem už existujúceho a narastajúceho dopytu po krmivách, dreve, výrobkoch z papiera a biovýrobkoch.

Vplyv zmeny klímy na poľnohospodársku produkciu spôsobí zmeny pomerov v jednotlivých fázach vegetačného obdobia, napr. sumy denných teplôt, sumy fotosynteticky aktívneho žiarenia. Kritickými následkami pre poľnohospodárstvo SR môže byť nedostatok vody a výkyvy počasia, prívalové dažde a dlho trvajúce periódy sucha. Najodolnejšími pôdami voči klimatickej zmene budú predovšetkým najkvalitnejšie a najúrodnejšie pôdy, černoze, čiernice a hnedozeme. Dlhé periódy sucha zvýšia tlak na zavlažovanie ornej pôdy, čo zvýši nápor na riečne ekosystémy a na zásoby podzemných vôd. Zvyšovanie priemernej teploty vzduchu uľahčuje tiež šírenie patogénov rastlín, prezimovanie poľnohospodárskych škodcov, čo môže zvýšiť tlak na chemizáciu³¹².

V rámci Slovenska pôjde hlavne o podporu tých odvetví, ktoré sú schopné zvýšiť zamestnanosť na vidieku a zvýšiť konkurencieschopnosť voči zahraničiu.

Poľnohospodárstvo má strategický význam pri všetkých opatreniach týkajúcich sa potravinovej bezpečnosti, životného prostredia a územnej rovnováhy, pričom sa zohľadňujú miestne podmienky a potreby. Do spoločného strategického rámca sa zahrňuje aj rozvoj vidieka s posilneným prístupom na čo najlepšie využitie rozmanitého potenciálu vidieckych oblastí čo prispieva k inkluzívnemu rastu a súdržnosti.

Rozvoj funkčnej zložky poľnohospodárstvo je závislý od dostupnosti trhu, čo umožnilo vznik typických poľnohospodárskych zón s výraznou špecializáciou a vznik poľnohospodárskych prímestských oblastí okolo Bratislavy a Košíc, ktoré majú aj najlepšie podmienky pre jej rozvoj z hľadiska prírodných a so-

³¹¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0112:FIN:SK:PDF> (02.05.2013)

³¹² <http://www.shmu.sk/sk/?page=1790> (02.05.2013)

cioekonomických faktorov. Podpora funkčnej zložky pre ďalšie obdobie sa sústreďuje okrem iného na potravinovú bezpečnosť štátu. Znížením celkovej poľnohospodárskej výroby zmenou výrobných programov v rastlinnej a živočíšnej výrobe, prebiehajúcou privatizáciou a stratou tradičných trhov s dobrými odbytovými možnosťami stratilo Slovensko svoju sebestačnosť vo výrobe skoro všetkých potravín dopestovaných v miernom pásme. Slovensko je súčasťou Európskej únie so spoločnou poľnohospodárskou politikou, ale rozvoj funkčnej zložky poľnohospodárstva sa musí orientovať na potravinovú bezpečnosť a presadzovanie takých výrobných programov a špecializácie, ktorá zvýši zamestnanosť v tomto odvetví.

Hlavné prvky legislatívneho rámca na Slovensku budú vychádzať z hlavných prvkov legislatívneho rámca pre Spoločnú poľnohospodársku politikú EU v období 2014-2020. Tie sú formulované v týchto základných tézach

- pravidlá priamych platieb pre poľnohospodárov na základe podporných režimov v rámci spoločnej poľnohospodárskej politiky
- zriadenie spoločnej organizácie trhov s poľnohospodárskymi výrobkami
- podpora rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka
- financovanie, riadenie a monitorovanie spoločnej poľnohospodárskej politiky
- určenie opatrení týkajúcich sa stanovenia niektorých druhov pomoci a náhrad súvisiacich so spoločnou organizáciou trhov s poľnohospodárskymi výrobkami
- priame platby poľnohospodárom za rok 2013
- režim jednotnej platby a podpora vinogradov

Treba zdôrazniť, že väčšinu dnešných výziev, hlavne podporu rozvoja vidieka ako integrovanej politiky pre rozvoj vidieckych oblastí riadia faktory, ktoré sú mimo poľnohospodárstva a vyžadujú si preto širšiu politickú odpoveď.

Hlavné prvky legislatívneho rámca sú zdanlivo vzdialené od zásad a pravidiel územného plánovania, sú však zamerané na podporu poľnohospodárstva a tým aj na podporu rozvoja vidieka, ktorý tvorí 86% z celkovej výmery územia SR, kde žije 40 % obyvateľstva³¹³. V každom sektore poľnohospodárskej produkcie sa prijali, alebo sú navrhnuté legislatívne úpravy, hlavne nariadenia vlády SR. Hlavné oblasti, kde sa očakávajú legislatívne úpravy sú:

1. zlepšenie exportného marketingu a podpora propagácie agropotravinárskych výrobkov v zahraničí
2. podpora domácej živočíšnej produkcie
3. legislatíva v sektore mlieka a mliečnych výrobkov, v sektore hovädzieho a bravčového mäsa, v sektore ovčieho a kozieho mäsa, v sektore hydiny a vajec, v sektore chovu koní, v sektore včiel a medu a v sektore ryby
4. podpora domácej rastlinnej produkcie
5. legislatíva v sektore ovocia, zeleniny a v sektore vína
6. legislatíva v oblasti poľnohospodárskej pôdy
7. legislatívne opatrenia pri zlepšovaní stavu životného prostredia a poľnohospodárskej krajiny

³¹³

Národný strategický plán rozvoja vidieka SR na programovacie obdobie 2007 – 2013 (MP SR 2006)

8. podpora pôdohospodárskej vedy a výskumu vrátane rozvoja aktivít na výrobu a využívanie obnoviteľných zdrojov energie
9. legislatíva v oblasti vzdelávania a informatiky

Podpora domácej rastlinnej produkcie v sektore ovocinárstva, zeleninárstva a vinohradníctva ovplyvní organizáciu poľnohospodárskej pôdy s predpokladaným nárastom ich výmery, čo bude mať priamu väzbu na funkčnú zložku v rámci územného plánovania. Podpora domácej živočíšnej produkcie predpokladá nárast stavov všetkých druhov hospodárskych zvierat a tým obnovu alebo výstavbu nových objektov živočíšnej výroby v pôvodných areáloch alebo na nových plochách. Tento fakt bude mať priamu väzbu na územné plánovanie a formulovanie funkčnej zložky.

F.9.3 Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Poľnohospodárstvo

Funkčná zložka poľnohospodárstvo má v rámci jednotlivých stupňov územnoplánovacej dokumentácie svoje špecifické postavenie. Okrem samotnej poľnohospodárskej výroby vyhodnocuje aj odňatie poľnohospodárskej pôdy pre investičnú výstavbu všetkého druhu. Vyhodnocuje potrebu nových plôch pre rozvoj regiónu, obce alebo zóny, ktoré sú však bilancované už pri rozvoji obce. Osobitne sa zaoberá potrebou nových plôch poľnohospodárskej pôdy v rámci zastavaného územia obce a mimo zastavané územie obce.

Úroveň regiónu

Zásady a pravidlá v oblasti poľnohospodárstva na úrovni **regiónu** možno charakterizovať nasledovne:

Územné požiadavky

- rešpektovať poľnohospodársku pôdu ako faktor limitujúci urbanistický rozvoj regiónu,
- zabezpečiť v záujme rozvoja vidieka v horských a podhorských oblastiach so sťaženými prírodnými podmienkami primeranú životnú úroveň a zlepšenie kvality života vidieckeho obyvateľstva prostredníctvom podpory vybraných centier s využitím ich prírodného, demografického a kultúrno-historického potenciálu v prospech rozvoja vidieckych oblastí,
- realizovať systémy správneho využívania poľnohospodárskych pôd a ich ochranu pred eróziou, zaburinením, nadmernou urbanizáciou, necitlivým riešením dopravnej siete a pred všetkými druhmi odpadov,
- viesť nadradené vedenia technickej a dopravnej vybavenosti mimo zachovaných vinohradníckych plôch /viníc,
- vyčleniť a stanoviť plochy zachovanej historickej vinohradníckej mozaikovej krajinskej štruktúry (plochy vinohradov, pustáky, sady, gaštanice, lúky, pasienky, remízky, ...) a stanoviť pre nich špecifický režim ochrany historického a kultúrneho dedičstva,
- podporovať rozvoj vinohradníctva, vinárstva, ovocinárstva a zeleninárstva v regiónoch s ich výskytom, v záujme hospodárskeho rozvoja jednotlivých obcí a zachovania lokálnych pracovných príležitostí,
- minimalizovať pri územnom rozvoji možné zábery poľnohospodárskej pôdy,
- zohľadňovať pri územnom rozvoji výraznú ekologickú a environmentálnu funkciu, ktorú poľnohospodárska pôda popri produkčnej funkcii plní,
- zabezpečiť využívanie poľnohospodárskej pôdy tak, aby nebola ohrozená ekologická stabilita územia a bola zachovaná funkčná spätosť prírodných procesov v krajinnom prostredí

- zvyšovať biologickú rozmanitosť kvality a biotopické hodnoty poľnohospodárskej pôdy s postupným zalesňovaním dlhodobejšie nevyužívanej poľnohospodárskej pôdy nízkej kvality
- zvyšovať podiel obnoviteľných zdrojov energie z poľnohospodárstva, ktoré by malo postupne smerovať k energetickej nezávislosti a sebestačnosti vidieka z obnoviteľných zdrojov,
- znižovať riziká pustnutia kultúrnej poľnohospodárskej krajiny hlavne v podhorských oblastiach,
- obmedzovať reguláciu a melioráciu pozemkov v kontakte s chránenými územiami a mokradami,
- pri rozvoji ovocinárstva využiť vybudované skladovacie kapacity, ktoré sú lokalizované hlavne na bývalých dvoroch a farmách poľnohospodárskych podnikov. Ich skladovacia kapacita sa každoročne znižuje a znehodnocuje
- pri rozvoji ovocinárstva využiť voľné pracovné sily na vidieku a tým prispieť k rozvoju zamestnanosti predovšetkým osôb s nízkym vzdelaním
- zastaviť výrazný prepád v pestovateľských plochách poľnej a skleníkovej zeleniny v najproduktívnejších regiónoch

Úroveň obce

Zásady a pravidlá v oblasti poľnohospodárstva na úrovni **obce** možno charakterizovať nasledovne:

Územné požiadavky

- navrhovať funkčné využitie územia tak, aby čo najmenej narúšalo organizáciu poľnohospodárskej pôdy a jej využitie a aby navrhované riešenie bolo z hľadiska ochrany poľnohospodárskej pôdy najvhodnejšie,
- nové zariadenia poľnohospodárskej výroby lokalizovať predovšetkým do disponibilných plôch v zastavanom území obce, v existujúcich hospodárskych areáloch, prípadne uvažovať s možným využitím uvoľnených areálov poľnohospodárskych dvorov, za dodržania hygienických a ekologických podmienok a požiadaviek³¹⁴,
- vytvárať podmienky pre výsadbu izolačnej zelene v okolí hospodárskych dvorov, ozeleniť hospodárske areály výsadbou areálovej stromovej zelene najmä po ich obvode,
- podporovať revitalizáciu zanedbaných, opustených, neupravených rozsiahlych výrobných areálov a výrobných zón,
- nepripustiť zriaďovania nových prevádzok vyžadujúcich ochranné pásmo zasahujúce do existujúcich a navrhovaných funkčných plôch bývania,
- nepripustiť zriaďovanie nových zariadení pre živočíšnu výrobu do území, ktoré sa nachádzajú v ochranných pásmach vodných zdrojov,
- riešiť alternatívne umiestňovanie výstavby na poľnohospodárskej pôde za hranicou zastavaného územia obce so zreteľom na ochranu najkvalitnejších poľnohospodárskych pôd,
- podporovať rozvoj a vznik typických poľnohospodárskych zón s výraznou špecializáciou na zeleninárstvo (skleníkové hospodárstvo) v poľnohospodárskych prímestských oblastiach, ktoré majú vhodné prírodné a klimatické podmienky,
- zachovať výmery intenzívnych ovocných sádov a považovať ich za limitujúci faktor rozvoja obce a významný krajínovotvorný prvok

³¹⁴ Zákon č. 337/1998 Z. z. o veterinárnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých ďalších zákonov v znení neskorších predpisov.

- neznižovať pestovateľské plochy poľnej zeleniny s obnovou zavlažovacích systémov hlavne v obciach s tradíciou pestovanie tej ktorej plodiny,
- implementovať a dodržiavať protierozívne a pôdoochranné opatrenia

Limity a ochrana

- pri umiestňovaní výstavby na poľnohospodárskej pôde nenarušovať celistvosť honov a nestáť obhospodarovanie poľnohospodárskej pôdy ich nevhodným situovaním, delením a drobením alebo vytváraním častí nevhodných na obhospodarovanie poľnohospodárskymi mechanizmami,
- rešpektovať pobrežné pozemky vodných tokov a inundačné (záplavové) územia ako nezastavateľné, pričom v týchto územiach uplatňovať výsadbu trávnatých porastov,
- vyčleniť a stanoviť plochy zachovanej historickej vinohradníckej mozaikovej krajinej štruktúry (plochy vinogradov, pustáky, sady, gaštanice, lúky, pasienky, remízky, ...) a stanoviť pre nich špecifický režim ochrany historického a kultúrneho dedičstva,

Hygienické požiadavky na hluk vo vonkajšom prostredí

	Charakter chráneného územia	Refer. Čas interval	prípustné hodnoty (dB)				
			Hluk z dopravy				Hluk z iných zdrojov LAeq,p
			Pozemná a vodná doprava a), b) LAeq,p	Železničné dráhy c) LAeq,p	Letecká doprava		
LAeq,p	LASmax,p						
IV.	Územie bez obytnej funkcie a bez chránených vonkajších priestorov, výrobné zóny, Priemyselné parky, areály závodov	Deň	70	70	70	-	70
		Večer	70	70	70	-	70
		noc	70	70	70	95	70

Pozn.:

- prípustné hodnoty platia pre suchý povrch vozovky a nezasnežený terén. Ak ide o sezónne zariadenia, hluk sa hodnotí pri podmienkach, ktoré je možné pri ich prevádzke predpokladať.
- Pozemná doprava je doprava na pozemných komunikáciách vrátane električkovej dopravy.
- Zastávky miestnej hromadnej dopravy, autobusovej, železničnej, vodnej dopravy a stanovišťa taxislužieb určené iba na nastupovanie a vystupovanie osôb sa hodnotia ako súčasť pozemnej a vodnej dopravy

Úroveň zóny

Zásady a pravidlá v oblasti poľnohospodárstva na úrovni **zóny** možno charakterizovať nasledovne:

- podporovať rozvoj a vznik typických poľnohospodárskych zón s výraznou špecializáciou na zeleninárstvo (skleníkové hospodárstvo) v poľnohospodárskych prímestských oblastiach, ktoré majú vhodné prírodné a klimatické podmienky,
- vychádzať pri umiestňovaní stavieb na poľnohospodárskej pôde zo schválenej nadradenej územnoplánovacej dokumentácie obce,
- riešiť otázky ochrany poľnohospodárskej pôdy a všetky návrhy opatrení v oblasti funkčnej zložky podľa funkčného zamerania tej ktorej zóny a špecifických podmienok jej územia

Zásady a pravidlá pre úroveň zóny vyplývajú z právnych predpisov, noriem platných v SR

- poľnohospodárske budovy a sklady, stajne a maštale musia spĺňať hygienické a veterinárne požiadavky, požiadavky požiarnej bezpečnosti, bezpečnosti práce a technických zariadení a požiadavky na energetickú úspornosť,
- na stavby na chov hospodárskych zvierat sa musia určiť ochranné pásma³¹⁵,
- sklady siláže a hnojív, napríklad silážne šťavy, hnoj, močovka, fekálie musia byť navrhnuté podľa druhu a počtu ustajnených zvierat a s ohľadom na umiestnenie stavby v ochranných pásmach vodných zdrojov určených na hromadné zásobovanie pitnou a úžitkovou vodou a vodárenských nádrží a ich prítokov a v ochranných pásmach prírodných liečivých zdrojov a prírodných zdrojov minerálnych stolových vôd. Ich konštrukcia musí byť nepriepustná, musí zamedziť vnikaniu povrchových vôd, umožňovať odvod nekontaminovaných zrážkových vôd oddelene od vôd kontaminovaných a musí zamedziť vytekaniu skladovaných tekutých zložiek zo stavby.
- Pri výstavbe, rekonštrukcii či modernizácii objektov pre chov hospodárskych zvierat, rešpektovať platné právne predpisy³¹⁶.

F.9.4 Použité podklady

Právne predpisy

- Zásady štátnej pôdnej politiky, schválené uznesením vlády SR č.1141 dňa 6.12.2001
- Zákon č. 518/2003 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon SNR č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách
- Zákon č.220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy a o zmene zákona č. 245/2009 Z. z. o integrovanej prevencii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 313/2009 Z. z. o vinohradníctve a vinárstve
- Zákon č.359/2007 Z. z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Zákon č.129/1996 Z. z. o niektorých opatreniach na urýchlenie prípravy výstavby diaľnic a ciest pre motorové vozidlá,
- Zákon č.257/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č.129/1996 Z. z. o niektorých urýchlenie prípravy výstavby diaľnic a ciest pre motorové vozidlá v znení zákona NR SR č.160/1996 Z. z. a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č.540/2008 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.669/2007 Z. z. o jednorazových mimoriadnych opatreniach v príprave niektorých stavieb diaľnic a ciest pre motorové vozidlá a doplnenie zákona NR SR č.162/1995 Z. z. O katastri nehnuteľností (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 86/2008 Z. z. a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č.571/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon SNR č.330/1991 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách v znení niektorých a o zmenách a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 396/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 504/2003 Z. z. O nájme poľnohospodárskych pozemkov, poľnohospodárskeho podniku a lesných pozemkov a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Vyhláška MPSR č.508/2004 Z. z., ktorou sa vykonáva §27 zákona č.220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy a o zmene zákona č.245/2003 Z. z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Nariadenie vlády SR č. 376/2008 Z. z., ktorým sa ustanovuje výška odvodu a spôsob platenia odvodu za odňatie poľnohospodárskej pôdy,

³¹⁵ Zákon č. 337/1998 Z. z. o veterinárnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých ďalších zákonov v znení neskorších predpisov

³¹⁶ Zákon NR SR č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov a o zmene zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov. nariadenie vlády SR č. 322/2003 o ochrane zvierat chovaných na farmárske účely

- Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva SR, ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 313/2009 Z. z. o vinohradníctve a vinárstve.

Metodické usmernenia MP SR

- Metodické usmernenie číslo 737/2005-430 vo veci ťažieb nerastov na poľnohospodárskej pôde
- Metodické usmernenie číslo 4260/2006-910 na zabezpečenie jednotného výkonu ustanovení §4 až 8 zákona č.220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy
- Metodické usmernenie číslo 2595/2006-910 o postupe pri vybavovaní individuálnych žiadostí o prešetrovanie kódu BPEJ
- Metodické usmernenie číslo 2341/2006-910 na zabezpečenie účelného využitia skrývky humusového horizontu poľnohospodárskej pôdy pri jej použití na nepoľnohospodárske účely a na spracovanie dokumentácie bilancie skrývky
- Metodické usmernenie číslo 3187/2007-430 na posudzovanie návrhov na pestovanie rýchlorastúcich drevín na poľnohospodárskej pôde
- Metodické usmernenie MP SR č.3384/2009-430 na posudzovanie návrhov na zriadenie slnečnej elektrárne na poľnohospodárskej pôde

Literatúra

- Programové vyhlásenie vlády SR, návrh, <http://www.vlada.gov.sk/programove-vyhlaseenie-vlady-sr-na-roky-2012-2016/> (1.5.2012)
- Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013, MP SR, <http://www.apa.sk/index.php?start&navID=132> (3.5.2012)
- Pôdna služba SR, Výskumný ústav pôdozvedectva a ochrany rastlín Bratislava, 2005, Naše pôdy (poľnohospodárske), P. Bielek – B. Šurina – B. Ilavská – J. Vilček, Výskumný ústav pôdnej úrodnosti Bratislava 1998
- Príručka pre používanie máp bonitovaných pôdno-ekologických jednotiek, Výskumný ústav pôdnej úrodnosti Bratislava, 1998
- Poľnohospodárska pôda regiónov Slovenska v kocke, Jozef Vilček, Ján Halas, Peter Scholtz, Monika Gutteková, Výskumný ústav pôdozvedectva a ochrany rastlín Bratislava, 2007
- Národný strategický plán rozvoja vidieka SR na programové obdobie 2007-2013, MP SR
- Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2010, Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky, november 2011
- Územná agenda Európskej unie 2020 schválená na neformálnom stretnutí ministrov zodpovedných za územné plánovanie a územný rozvoj 19.mája 2011 v Gödölö, Maďarsko
- Internetová publikácia Princípy a pravidla územného plánovania v roce 2011, www.uur.cz-internetové prezentace, (3.5.2012)
- Právna ochrana poľnohospodárskej pôdy, Ing. Rozália Szallayová, MP SR, 2010
- Štátna pôdna politika Slovenskej republiky, <http://archiv.mpsr.sk/slovak/dok/podpol1.htm> (3.5.2012),
- Prognóza a vízia vývoja slovenského poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva a vidieka, Bratislava, marec 2008,
- Možnosti rozvoja poľnohospodárstva na Slovensku v rokoch 2013-2020 Juraj Huba Poľnohospodár 9-10/57
- Spoločná poľnohospodárska politika EU, výška priamych platieb pre rok 2011, nové opatrenia od roku 2012 a odhad 2013, reforma 2014-2020, [www.aksds.sk/index.php?option=com_joomdoc&task=doc.\(28.1.2013\),](http://www.aksds.sk/index.php?option=com_joomdoc&task=doc.(28.1.2013),)
- Tlačová konferencia z kontrolného dňa predsedu vlády SR na MPRV SR dňa 15.1.2013, <http://www.mpsr.sk/sk/index.php?navID=265&id=7172> (28.1.2013),
- Reforma Spoločnej poľnohospodárskej politiky EU 2014-2020, <http://www.euractiv.sk/podnikanie-v-eu/zoznam-liniek/reforma-spolocnej-polnohospodarskej-politiky-2014--2020-000303> (28.1.2013)
- Návrh-Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPERV), ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013, (30.1.2013)
- Spoločná poľnohospodárska politika, pokračovanie, poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka, Európska komisia, Úrad pre publikácie 2012
- Správa o otázkach týkajúcich sa potravinovej bezpečnosti v krajinách AKT a o úlohách spolupráce AKT-EU, spoločné parlamentné zhromaždenie AKT-EU, 19.2.2008, www.europarl.eu/meetdocs/2004-2009, (2.2.2013),
- Nemôžeme byť ľahostajní k vlastnej budúcnosti, Milan Semančík, Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora, <http://www.sppk.sk/index.php?start&pl=90&article=2763> (4.2.2013),

- Dopady transformačného obdobia a obdobia po vstupe Slovenska do EÚ na zmeny využívania poľnohospodárskej krajiny, Ľubica Zaušková, Rudolf Midriak, Vladimír Krajčovič, http://www.vuepp.sk/EP2012/4/7_Zauskova_4_2012.pdf (18.2.2013),
- Úroveň ovocinárstva na Slovensku, www.zahradaweb.cz/informace-z-oboru/ovocnarska-vyroba/Uroven-ovocinarstva-na-Slovensku__s513x63254.html (7.3.2013),
- Súčasný stav a vízia ovocinárstva na Slovensku, Ivan Hričovský, https://www.google.sk/search?q=%E2%80%A2+S%C3%BA%C4%8Dasn%C3%BD+stav+a+v%C3%ADzia+ovocin%C3%A1rstva+na+Slovensku%2C+Ivan+Hri%C4%8Dovsk%C3%BD&rlz=1C1GGGE_skSK518SK518&aq=f&oq=%E2%80%A2+S%C3%BA%C4%8Dasn%C3%BD+stav+a+v%C3%ADzia+ovocin%C3%A1rstva+na+Slovensku%2C+Ivan+Hri%C4%8Dovsk%C3%BD&aqs=chrome.0.57.1657j0&sourceid=chrome&ie=UTF-8 (7.3.2013),
- Podarí sa oživiť slovenské zeleninárstvo?, <http://www.polnoinfo.sk/clanok/793/podari-sa-ozivit-slovenske-zeleninarstvo> (7.3.2013),
- Zeleninárstvo upadá, na juhu skúšajú rakytník, <http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/255346-zeleninarstvo-upada-na-juhu-skusaju-rakytnik/> (7.3.2013),
- J.Sobocká, B. Šurina, S. Torma, R. Dodok: Klimatická zmena a jej možné dopady na pôdny fond Slovenska, VÚPOP Bratislava, 2005, http://www.vupop.sk/dokumenty/rozne_klimaticka_zmena (14.3.2013)

F.10 Funkčná zložka Lesné hospodárstvo

F.10.1 Charakteristika funkčnej zložky Lesné hospodárstvo

Lesy ako plúca každej krajiny sú súčasťou kultúrneho dedičstva, ktoré je nevyhnutné chrániť pre budúce generácie. Spoločným problémom štátov Európskej únie, vrátane Slovenskej republiky, je stav prírodného a životného prostredia, ktorý podmieňuje ďalší spoločenský a hospodársky rozvoj.

Dominantnou zložkou prírodného prostredia so zásadným vplyvom na kvalitu životného prostredia ľudskej spoločnosti sú lesy, ktoré sú degradované a devastované vplyvmi antropických činností spoločnosti a hospodársko-finančnými záujmami. Komerčná produkcia dreva bola prioritou celé storočia a lesníctvo bolo zaradené k priemyslovým odvetviám. Spoločenské poznanie a výsledky vedy však jednoznačne preukazujú rozhodujúcu nevyhnutnosť životodarných prírodných účinkov lesov, spoločensky účelovo prežívajúcich ako vedľajšie „mimoprodukčné funkcie“.

Doterajšie - antropocentrické chápanie vzťahu človek a les vychádzalo z podstaty, že lesy slúžia výhradne človeku podľa jeho aktuálneho dopytu. Funkcie sa považovali za služby s účelovým výberom a spoločenskou preferenciou stávajúcich potrieb najmä v ťažbe dreva a poľovníctva.

Moderné, existenčné ekosystémové poňatie konštatuje, že lesy sú v úrovni prírodných systémov, teda i pre ľudskú populáciu zachovnými, životodarnými zdrojmi. Funkcie lesa sú schopnosti produkcie účinkov z jeho podstaty a ekosystémových procesov. Produkované sú každým špecifickým ekosystémom lesa.

Nastupujúce novodobé lesnícke poňatie integrovaného polyfunkčného hospodárenia tak prijíma filozofiu rovnocenného významu všetkých funkcií lesov vrátane produkcie dreva pre život ľudskej populácie pojmom „celospoločenské funkcie lesov“ alebo jednoducho „funkcie lesov“. Pojem „mimoprodukčná funkcia lesa“ je teda už len archaickým vyjadrením postupne sa meniacich priorit uplatňovania ľudských záujmov v lesoch.

Rovnocenný význam funkcií lesov pre ľudskú spoločnosť však neznamená ich rovnosť vecne hodnotovú. Schopnosť lesov produkovať funkcie je veľmi diferencovaná a rezultuje synergie ekosystémových účinkov (podmienky a vplyvy stanovišťa v interakcii s druhovou, vekovou a priestorovou štruktúrou porastov dnes dominantne kultúrnych lesov).

V Slovenskej republike, napriek akejkolvek proklamácii, prakticky fungujú monofunkčné princípy hospodárenia v lesoch. Platná kategorizácia rozdeľuje lesy podľa dominantného účelu v zastaranom chápaní funkcií produkčných a mimoprodukčných. Každá kategória (resp. subkategória) je jednoznačne funkčne vymedzená, polyfunkčné prístupy chýbajú. Zvlášť markantná je kategória lesov „hospodárskych“ s jednoznačnou prioritou komerčnej drevnej produkcie a absenciou cielenej využiteľnosti ekosystémových účinkov.

Problematike „mimoprodukčných funkcií“ je v porovnaní s „drevom“ vymedzený obmedzený priestor. Napriek tomu vedci i praktici v tejto oblasti dosiahli mnoho významných poznatkov a informácií. Obtiažnosť problematiky, vecná náročnosť i špecifickosť prístupu znamenajú, že súčasný stav riešenia nie je dostatočne relevantný.

V poznatkoch o mimodrevnej produkcii funkcií lesov chýba objektivita a systémová homogenita, exaktnosť hodnotových údajov, kvalitné hodnotové vyjadrenie a jednotná úroveň významových a vecných porovnateľností.

Súčasný poňatie (stav) funkcií lesa v Slovenskej republike

- Funkciami lesov sa chápe napĺňanie aktuálnych účelových požiadaviek spoločnosti na les, či v lese, a nie skutočne funkčné schopnosti lesných ekosystémov.
- Funkcie lesov sa ponímajú preferenčne diferencovane, s pretrvávajúcou a dominujúcou prioritou váhy funkcie drevoprodukčnej:
 - legislatívne,
 - hospodársky,
 - ekonomicky.
- Funkčná integrácia sa prijíma len proklamatívne, v hospodárskej štruktúre ani lesníckych činnostiach sa neuplatňuje.
- Mimodrevné funkcie sú zákonné (opäť monofunkčné) uplatňované iba v lesoch mimo kategórie lesov hospodárskych.
- Kategorizácia lesov rozdeľuje lesy podľa aktuálnych účelových požiadaviek, bez vkladu ich skutočných funkčných schopností, administratívnym rozhodnutím určujúcim oddelenie plnej a obmedzenej drevnej produkcie.
- Hodnotenie a oceňovanie lesov je záležitosťou iba lesného pozemku a drevnej produkcie na ňom.
- Súčasný metódy hodnotenia funkcií nevyjadrujú exaktnú funkčnú schopnosť lesov.

V roku 2011 výmera lesných pozemkov dosiahla 2 011,47 tis. ha a porastovej pôdy 1 940,11 tis. ha a dlhodobou sa zvyšuje. Lesnatosť bola v tom istom roku približne 41,2 %.

Z dôvodu narastajúcich požiadaviek na zabezpečovanie verejnoprospešných funkcií lesov podiel hospodárskych lesov 70,4 % v porovnaní so stavom v minulosti stúpa. Zvyšuje sa výmera ochranných lesov 17,1 % a poklesla výmera lesov osobitného určenia na 12,5 %, ktoré plnia najmä ekologické a sociálne funkcie.

V zastúpení drevín sa dlhodobou presadzuje požiadavka rôznorodosti lesných porastov. Prímeraná biodiverzita zvyšuje statickú aj ekologickú stabilitu lesov. Ihličnaté porasty zaberajú približne 43,95 %, listnaté 56,05 % a zmiešané porasty 18,7 %.

Lesné ekosystémy sú dominantnou a mimoriadne cennou súčasťou osobitne chránených území. Ich celková výmera je, vrátane NATURA 1 103,24 tis. ha a ich ochranného pásma, čo predstavuje 23,2 % územia Slovenska. Celková lesnatosť chránených území v 2.–5. stupni ochrany je 72,6 %.

Zásoba dreva v lesných porastoch sa zvyšuje a v roku 2011 dosiahla 446,1 mil. m³ hrubiny bez kôry. Priemerná zásoba na ha je 230 m³. Na zvyšovaní zásob dreva sa podieľa najmä nadnormálne plošné zastúpenie 50 až 90 ročných lesných porastov, spresňovanie postupov zisťovania zásob dreva a najmä uplatňovanie nových rastových tabuliek.

Ťažba dreva má zvyšujúcu tendenciu. V roku 2000 dosiahla vyše 6,2 mil. m³, v roku 2003 vyše 6,6 mil. m³, v roku 2004 už vyše 7,2 mil. m³ a v roku 2005 až 10,2 mil. m³, čo je rekordný ročný objem ťažby v celej histórii lesného hospodárstva na Slovensku, ale v r. 2011 poklesla ťažba dreva na 9,45 mil. m³.

Vysokú ťažbu dreva v r. 2005 spôsobilo spracovávanie kalamitného dreva po veternej smršti vo Vysokých Tatrách z novembra 2004.

Podiel lesného hospodárstva na makroekonomike SR v roku 2005 dosiahol 0,59 %. Zhodnotenie tuzejskej trhovej produkcie dreva v odvetviach rezortu drevospracujúceho priemyslu predstavovalo čiastku okolo 20,7 mld. Sk, t. j. 1,4 % hrubého domáceho produktu (HDP). Podiel odvetví lesného hospodárstva a drevospracujúceho priemyslu vrátane čiastky úžitkov verejnoprospešných funkcií lesa by znamenal v roku 2005 3,3 % na HDP SR.

Rozvoj lesného hospodárstva na Slovensku v ostatnom období zaostáva najmä preto že sa v zmene-ných spoločensko-ekonomických pomeroch nezohľadňuje jeho špecifický charakter. LH má v porovnaní s inými sektormi viaceré osobitosti:

- Lesy sú súčasne výrobným prostriedkom aj životným prostredím, t. j. nachádzajú sa vo výrobnnej sfére, ale aj mimo nej.
- Sú prírodným zdrojom a zdrojom úžitkových hodnôt, ale aj najvýznamnejším prvkom ekologickej štruktúry a stability krajiny.
- LH patrí do primárneho sektora výroby, ale má významné poslanie aj v terciárnom sektore služieb.
- Produkciou dreva a ostatných obchodovaných výrobkov a služieb sa zúčastňuje na tvorbe HDP, ale zabezpečuje aj široký rozsah ďalších verejnoprospešných služieb, ktoré sa ekonomicky nerealizujú

F.10.2 Trendy vývoja funkčnej zložky Lesné hospodárstvo

Medzi zásadné strategické dokumenty prijaté na svetovom summite - Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji v Rio de Janeiro 1992 (UNCED) patrí „Právne nezáväzná autoritatívne prehlásenie k princípom globálnej dohody o využívaní, ochrane a trvalej udržateľnosti všetkých typov lesov“.

- Základným cieľom týchto princípov je zlepšenie hospodárenia s lesmi, k ich ochrane a trvale udržateľnému rozvoju a zaisteniu ich mnohonásobných a doplňujúcich sa funkcií a foriem využitia.

Druhá európska ministerská konferencia o ochrane lesov v Európe (Helsinki 1993) s nosnou témou „Všeobecné zásady trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch Európy“ reaguje bezprostredne na dokumenty „Svetového summitu v Rio de Janeiro“ v európskych podmienkach pričom nosnými strategickými cieľmi deklarovanými v rezolúciách sú:

- Lesnícka politika prispôbená miestnym zákonom by mala v štátnych i súkromných lesoch výrazne podporovať postupy umožňujúce viacúčelové funkcie a uľahčujúce trvalo udržateľné hospodárenie vrátane ochrany lesa a zodpovedajúceho zvýšenia biodiverzity,
- Lesné hospodárstvo by malo zaistiť v ekologicky a ekonomicky potrebnom rozsahu optimálnu kombináciu služieb a výrobkov pre štát a obyvateľstvo. Pre dosiahnutie rovnováhy medzi rôznymi potrebami spoločnosti by sa malo podporovať práve viacúčelové lesné hospodárstvo.

Rámec na podporu trvalo udržateľného obhospodarovania lesov v Európskej únii sa vytvoril na **Európskej ministerskej konferencii (Lisabon 1998)** prijatím *Rezolúcie o lesníckej stratégii pre EÚ*. Zo-

hľadňuje záväzky prijaté EÚ a členskými štátmi v relevantných medzinárodných procesoch a na ministerských konferenciách o ochrane lesov v Európe. Stratégia zdôrazňuje význam multifunkčnej úlohy lesov, podpory ich trvalo udržateľného obhospodarovania pre rozvoj spoločnosti a jej implementáciu prostredníctvom národných lesníckych programov (NLP).

V súčasnosti sa koncepcia národných lesníckych programov (NLP) stala dôležitým nástrojom na dosiahnutie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov spôsobom, ktorý rešpektuje národnú suverenity a je v súlade so špecifickými národnými podmienkami. Na **Ministerskej konferencii o ochrane lesov Európy (MCPFE) (Viedeň 2003)** sa v rezolúcii V1 dohodol spoločný prístup európskych krajín k NLP.

V tomto dokumente Európska komisia navrhla vypracovanie „*Akčného plánu EÚ pre trvalo udržateľné hospodárenie v lesoch*“³¹⁷. Všeobecným cieľom akčného plánu je podporovať a zlepšovať trvalo udržateľné hospodárenie v lesoch a ich multifunkčnú úlohu. Zakladá sa na týchto zásadách:

- Národné lesnícke programy, ako vhodný rámec na implementáciu medzinárodných záväzkov týkajúcich sa lesníctva.
- Rastúci význam globálnych a medzisektorových problémov v lesníckej politike, ktorý vyžaduje lepšiu súdržnosť, koordináciu a komunikáciu.
- Potreba zvyšovania konkurencieschopnosti lesníckeho sektora v EÚ a optimalizácia riadenie lesníctva v EÚ.

Dodržiavanie zásady subsidiarity, v súlade s uvedenou víziou sa preň definovali tieto hlavné ciele:

- Zvýšiť dlhodobú konkurencieschopnosť lesníckeho sektora a zlepšiť trvalo udržateľné využívanie lesníckych výrobkov a služieb – ekonomický cieľ.
- Udržiavať a primerane zlepšovať biologickú rozmanitosť, viazanie uhlíka, integritu, zdravie a odolnosť lesných ekosystémov – ekologický cieľ.
- Prispieť ku kvalite života zachovaním a zlepšovaním sociálnych a kultúrnych dimenzií lesov a lesníctva – sociálny cieľ.

Vláda Slovenskej republiky uznesením č. 549/2007 schválila Národný lesnícky program SR. V nadväznosti na NLP sa vypracoval Indikatívny akčný plán (IAP) NLP SR na roky 2009–2013, ktorý nadväzuje na obsah a štruktúru NLP SR (strategické ciele, priority, rámcové ciele) a rozpracováva jeho rámcové ciele (v celkovom počte 56) na jednotlivé opatrenia.

Národný Lesnícky program definuje päť strategických cieľov, v rámci ktorých sú podrobnejšie rozpracované priority:

- Strategický cieľ 1: Podpora ekologického obhospodarovania lesov
- Strategický cieľ 2: Zlepšovanie a ochrana životného prostredia
- Strategický cieľ 3: Zlepšovanie kvality života
- Strategický cieľ 4: Zvyšovanie dlhodobej konkurencieschopnosti
- Strategický cieľ 5: Posilňovanie kooperácie, koordinácie a komunikácie

³¹⁷ Oznámenie Komisie Rade a Európskemu parlamentu o „akčnom pláne EÚ pre lesy“ bolo zverejnené v júni 2006.

Lesnícka politika pri formulovaní cieľov je zaťažená radom „deformačných“ limitov, predovšetkým z oblasti ekonomiky. Previazanosť s najdôležitejšími základnými potrebami životného prostredia a komplexnej starostlivosti o krajinu a jej zložky je doposiaľ deficitná. Úlohy lesníckej politiky je potrebné smerovať nasledovne:

- Lesy sú životadárnym zdrojom spoločnosti a jej životného prostredia. Súčasťou nimi produkováných životazáchovných funkcií je prírodná, obnoviteľná drevná surovina.
- Všetky produkované funkcie lesov sú prirodzenou súčasťou systému a štruktúry lesného hospodárstva, ktorého prioritou nie je produkcia dreva, ale súbeh funkcií nevyhnutných pre spoločnosť.
- Zásadnými limitmi konceptov hospodárenia sú objektivizované hodnoty funkcií lesov.
- Životadárnosť funkcií lesa je spoločným záujmom jednotlivca i spoločnosti.
- Vlastník lesa a lesný hospodár sú pre spoločnosť zabezpečovateľmi ich životazáchovných potrieb.
- Vzdelávanie, osвета, etika sú významnými podpornými nástrojmi na riešenie väzieb medzi vlastníckymi vzťahmi a celospoločenským poslaním lesov.

Medzi hlavné trendy mimo odvetvia lesníctva, ktoré budú na globálnej, regionálnej i národnej úrovni ovplyvňovať lesy a lesníctvo patrí:

- Ekonomické (zvyšovanie dopytu po energii, rast cien fosílnych palív, znižovanie podielu zamestnanosti vo výrobných odvetviach priemyslu, silnejšia konkurencia vo všetkých sektoroch hospodárstva, vývoj na finančných trhoch, inflačné riziká, nevyváženosť globálnej obchodnej bilancie).
- Environmentálne (negatívne dopady klimatickej zmeny, potreba trvalo udržateľnej produkcie a využívania prírodných zdrojov, potreba trvalo udržateľných energetických zdrojov, zvyšovanie prírodných a človekom vyvolaných rizík, nedostatok pitnej vody).
- Sociálne – spoločenské (zvýšený pohyb spoločnosti do mestských oblastí – vyľudňovanie vidieka, meniace sa spoločenské hodnoty, starnutie populácie, pribúdanie utečencov – politických i klimatických).
- Politické (rozširovanie EÚ, existencia krajín s transformujúcou sa ekonomikou, Lisabonské a Gothenburgské ciele EÚ, potreba politiky stavajúcej na vedeckých poznatkoch, silnejší odpor k prehľbovaniu globalizácie, konflikty (globálne, náboženské, kultúrne i vojenské).

Medzi trendy v rámci odvetvia lesníctva budú na všetkých úrovniach ovplyvňovať jeho budúci vývoj tieto pozitívne a negatívne aspekty/trendy:

Pozitívne aspekty lesníctva:

- Nárast lesných zdrojov: výmery lesov v dôsledku rozpadu vidieka (zalesňovanie a šírenie vegetácie na opustenej pôde), zvyšovania objemu zásob dreva a ťažbových možností.
- Založenie lesníctva na obnoviteľných prírodných zdrojoch a využívanie environmentálne priaznivých procesov.
- Stále väčší význam využitia drevnej biomasy ako zdroja energie.
- Lesy nie sú len producentom tovarov, ale plnia mnoho sociálnych a ekologických funkcií v prospech všetkých občanov, ich zdravia a kvality života (rekreácia, ochrana pôdy proti erózii, kvalita vody, ochrana pred prírodnými katastrofami) a obsahujú veľké zdroje biodiverzity.

- S ohľadom na klimatickú zmenu lesy predstavujú významný rezervoár uhlíka a sú dôležitým nástrojom pri zmiernovaní dopadov spaľovania fosílnych palív.

Negatívne aspekty (zraniteľnosť) lesníctva:

- Zmena vo významnosti funkcií lesov, smerom k prioritnému zabezpečovaniu ekologických a sociálnych funkcií a k prírode blízkeho hospodáreniu, bez vytvorenia patričných kompenzačných mechanizmov.
- Konflikty medzi „ekológiou“ a „ekonomikou“ z dôvodu rozdielnych názorov na rozsah a spôsoby využívania lesov.
- Slabá prepojenosť medzi producentmi dreva a spracovateľským priemyslom, t. j. medzi zdrojmi a dopytom.
- Nepredvídateľnosť vývoja cien dreva a zvyšujúce sa výrobné náklady (najmä ceny práce a materiálu).
- Fragmentácia neštátneho (súkromného) vlastníctva lesov, ktorá vedie k zvýšeným nákladom pri obhospodarovaní lesov a poskytovaní ich ďalších funkcií, tovarov a služieb.
- Zvyšovanie výskytu katastrofických udalostí v porovnaní s predošlými desaťročiami, pravdepodobne v dôsledku klimatickej zmeny (lesné požiare, víchrice, suché periódy, vlny horúčav a pod).
- Predpokladané posuny v geografickom rozmiestnení drevín a strata biodiverzity v nebývalom rozsahu a rýchlosti v dôsledku klimatickej zmeny.

Nový charakter ekonomického správania vyžaduje zásadné zmeny súčasných ekonomických prístupov v nasledovnom poňatí:

- Začlenenie všetkých spoločenských funkcií lesov o ekonomických štruktúr v systéme lesného hospodárstva.
- Spoločenské ohodnotenie celospoločenských funkcií na báze ich objektivizácie.
- Certifikácia lesov Slovenska.

Nové prístupy k funkciám lesov v poňatí funkčne integrovaného hospodárenia predstavujú:

- Funkčné využívanie lesov je postavené na skutočných funkčných schopnostiach lesných jednotiek a ich optimálnej využiteľnosti pre aktuálne účelové požiadavky spoločnosti.
- Všetky funkcie lesov majú všeobecne pre ľudskú populáciu rovnocenný význam. Nemožno zamieňať spoločenský (skupinový) priestorovo či časovo vymedzený záujem s celospoločenskou nevyhnutnosťou (bilancia uhlíka, kyslíka, voda, klíma, biodiverzita a pod.)
- Rovnocenný význam funkcií lesov však neznamená ich rovnosť „funkčne hodnotovú“.
- Schopnosť lesov produkovať „obsahovú hodnotu“ funkcií je veľmi rozdielna a vyplýva z podmienok a vlastností ekosystémov.
- Stupeň intenzity spoločenského využívania lesov je limitovaný ich funkčnými schopnosťami.
- Kategorizácia lesov rozlišuje lesy polyfunkčné – integrujúce všetky spoločenské potreby až do úrovne „výnimočné“ a lesy výnimočného spoločenského významu, kde je určitá funkcia mimoriadne vyžadovaným spoločenským záujmom. Vychádza zo skutočných schopností lesných porastov produkovať funkcie, nie iba z obyčajného spoločenského rozhodnutia,

- Štruktúru lesného hospodárskeho plánovania je nevyhnutné prepojiť na systém komplexného plánovania krajiny a životného prostredia (európska ekologická sieť, územné plány, plány rozvoja a pod.).

Spoločenské predpoklady

Nové stratégie a prístupy k lesom, deklarované medzinárodným spoločenstvom, vyžadujú aj adekvátne reakcie celej spoločnosti. Životázachovný význam lesných ekosystémov je síce vo všeobecnosti vnímaný, avšak názory rôznych spoločenských a profesijných skupín sa značne odlišujú. Úplne inak vníma hospodárenie v lesoch vášnivý ochranca prírody, múdry lesný hospodár, či rezolútny drevársky obchodník, považujúci les za výhradný ekonomický statok a zdroj zisku.

Ku spoločenskému uplatneniu a realizácii funkčne integrovaného lesného hospodárstva je vzhľadom k lesom potrebné prijať nasledovné premisy:

- Každá jednotka lesa produkuje, na základe svojich schopností, hmotné i nehmotné účinky – funkcie vyplývajúce z ekosystémových zákonitostí a procesov. Účinky pôsobia vždy synergicky.
- Podstatnou schopnosťou produkcie účinkov v danom čase a priestore je primárne existencia lesa. Efekt účinkov lesov vyplýva z jeho stavu, ktorý je odrazom kvality prírodných podmienok a úrovne spoločnosti, s adekvátnymi princípmi k prírodným zdrojom.
- Život človeka je vedome ší nevedome, bezprostredne či sprostredkovane na týchto účinkoch závislý. Realizácia účinkov v cielenom spoločenskom vedomí sa rovná celospoločenskej funkcii lesov.
- V antropizovanej „kultúrnej krajine“ je vzťah človeka a lesa nevyhnutným kompromisom. Jednostranné preferencie vždy tento vzťah narušujú alebo boria v neprospech oboch.
- Lesy zvláštnych kategórií (aj v národných parkoch a CHKO) napriek svojim špecifikám, produkujú všetky celospoločenské funkcie v danom čase a priestore analogicky ako lesy bežnej krajiny. Nemožno ich celkom podriaďovať jednostrannej preferencii.
- Drevo produkčná funkcia lesov je aktuálna i v špecifických kategóriách, vrátane zvláštne chránených území. Ako dominantná zložka bioprodukcie zásadne ovplyvňuje všetky celospoločenské funkcie. Vyšším princípom vyvážaním produktu z komerčnej využitia a jeho „obetovanie“ záujmom napr. ochrany prírody.
- Pojem mimoprodukčná funkcia (uplatnený i v súčasnej právnej úprave) je účelovým archaizmom. Všetky funkcie sú hmotnou, či nehmotnou produkciou lesa. Nesprávne pojmy sú zdrojom vedomostných i koncepcných deformácií.

Objektivizácia, systematizácia a hodnotenie funkcií lesov

Objektivizácia funkcií lesov

Filozofia a koncepcia objektivizácie funkcií lesov primárne vychádza z dvoch poňatí, ktoré sa principiálne líšia posudzovaním vzťahu – človek a les.

Poňatie utilitárne – antropocentrické

Vychádza z podstaty, že lesy sú špecifickým prírodným zdrojom, celkom ovládaným človekom, slúžiacim jeho potrebám, diferencovane podľa aktuálneho dopytu. Funkcie lesy sa považujú za služby, ktoré človek požaduje a o ktorých účinnosti a teda i hodnote výhradne spoločensky rozhoduje.

V tomto poňatí sú lesy významovo diferencované formou aktuálnych špecifických systemizácií a kategorizácií v čase a priestore. Človek prioritizuje jednotlivé funkcie lesov spoločenským výberom. Neakceptuje poznanie, že lesy sú (i v litere zákona) ničím nezastupiteľnou zložkou životného prostredia bez limitu miesta a času.

Poňatie existenčné - ekosystémové

Vychádza z podstaty, že lesy sú na úrovni prírodných systémov, teda i pre ľudskú populáciu zachovnými, životodarnými zdrojmi, riadiacimi sa prírodnými zákonmi a istým obmedzeným spôsobom ovplyvňovanými a využívanými človekom. Funkcie lesa sú realizované produkciou účinkov vyplývajúcich z jeho podstaty a ekosystémových procesov. Funkcie sú produkované každým špecifickým ekosystémom lesa, bez ohľadu na potreby či dopyt človeka a ich účinnosť (obsahová hodnota) je exaktne vyhodnotiteľná na úrovni súčasného vedeckého poznania. Ľudská spoločnosť nemôže s produkciou účinkov významovo licitovať, môže ich však múdro a cielene využívať. Jednotlivo i komplexne. Komplexnou cestou je funkčná integrácia lesov – tzn. Využitie všetkých funkcií každého špecifického ekosystému lesa i vecne hodnotovo značne rozdielných. Aktuálne spoločenská utilizácia a hodnota sú spoločenskou dopytovou nadstavbou.

Systematizácia funkcií lesov v antropocentrickom poňatí

Systematizácia funkcií vychádza z princípu životnosti, tzn. potreby využívania lesa človekom. Jej filozofia rozlišuje tzv. základné skupiny funkcií (hospodárskej – ekologickej a sociálnej), v ktorých sú diferencované ďalšie čiastkové funkcie. V tomto poňatí bola navrhnutá celá rada variant, jedna z typických je uvedená v nasledujúcej tabuľke.

Tab. 58 Systematizácia funkcií lesov v antropocentrickom poňatí

FUNKCIA (využitie lesa)		
Základná	Hlavná	Čiastková
Hospodárska	Produkčná	Drevná
		Nedrevná
Ekologická	Stabilizačná	Reprodukčná
	Vodohospodárska	Retenčná
		Retardačná
		Akumulačná
		Kondenzačná
		Infiltračná
		Detenčná
		Desukčná
		Vodoochranná
		Pôdoochranná
	Protideflačná	
	Protizosuvná	
	Protilavínová	
	Brehoochranná	
	Klimaticko-vzduchoochranná	Akumulačná
		Filtračná
Antiradiačná		

FUNKCIA (využitie lesa)		
Sociálna		Izolačná
		Aerotechnická
	Rekreačná	Poľovnícka, turistická
	Zdravotná	Liečebná
	Kultúrno-náučná	Krajinotvorná
		Estetická
		Meditačná
		Spirituálna
		Prírodoochranná
		Vedecká
		Výchovná
Ostatné sociálne	Obranná	

Jednostranná účelovosť tohto členenia je zrejmá. Drevná i nedrevná produkcia je základnou schopnosťou ekosystému s primárne „ekologickým“ významom. Na kvantite a kvalite bioprodukcie podstatne závisia všetky ďalšie produkované účinky. Hospodárske – je iba využitie tejto jedinečnej schopnosti lesa.

Lesné ekosystémy rovnako neprodukurujú žiadne sociálne funkcie. Rekreačia rovnako nie je činnosťou lesa, ale človeka. V súčasnosti používaná definícia rekreačnej funkcie lesa hovorí o činnostiach človeka v lesnom prostredí k regenerácii jeho fyzických a duševných funkcií a uspokojenia jeho osobných záujmov. Z pohľadu lesného ekosystému však ide o synergiu produkovaných schopností ovplyvňovať a optimalizovať fyziologické procesy ľudského organizmu.

Žiadny typ lesa rovnako neprodukuje funkciu turistickú. Turistika je tiež výhradne ľudskou činnosťou v lese. Lesa a lesné ekosystémy sa rovnako „nezaoberajú poľovníctvom“. Zoocenóza, vrátane lovnej zveri je ich organickou súčasťou.

Kultúrno-náučné funkcie a chrániť prírodu lesy nevedia. Rovnako vedecky nepracujú, nevychováajú, nemeditujú ani „nespiritualizujú“ a nebránia vlastť. Znovu je nutné konštatovať, že ide o aktivity, požiadavky a potreby človeka. Sociálne – je opäť iba ekosystémových schopností lesa.

Systemizácia funkcií lesov v ekosystémovom chápaní

Ekosystémová systematizácia funkcií je „prostým“ rozlíšením naturálnych schopností – účinkov lesa. Neuplatňuje sa tu žiadna spoločenská hierarchia, ani záujmové požiadavky či potreby využívania. Je pravdou, že schopnosti ekosystémov odhaľuje človek a mnoho ich ešte nepozná, musí ich však rešpektovať s pokorou. Rovnako nemôže zamieňať so svojimi aktivitami. Stručný prehľad naturálnych funkcií je predložený tabuľkovo.

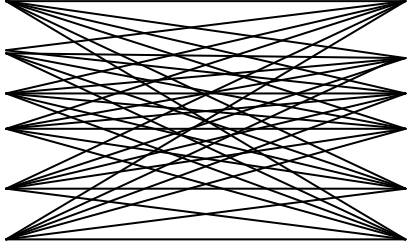
Tab. 59 Naturálne (ekosystémové) schopnosti lesa → účinky lesov

Funkčné účinky	Klimatické	Aerotechnické	Antiradiačné
		Filtračné	Hygienické
		Izolačné	
	Hydrické	Vodný režim	
		Vodná bilancia	

	Edafické	Pôdotvorné	Protizosuvné
		Pôdoochranné	Protilavínové
	Fotobiotické (zoobiotické)	Primárne produkcie	
		Diverzita ekosystémov	
		Stabilita ekosystémov	
		Ekologická rovnováha	
	Krajinotvorné	Krajinno-stabilizačné	
		Krajinno-kreatívne	

Prístup k múdrej spoločenskej využiteľnosti funkčných účinkov je predložený v jednoduchej schéme. Podstatou je, že všetky produkované naturálne funkcie lesov pôsobia vždy synergicky a neoddeliteľne v každom lesnom ekosystéme. Ich účelové preferencie sú vždy relatívne a subjektívne. Ich účelové preferencie sú vždy relatívne i subjektívne.

Tab. 60 Účinnostné skupiny celospoločenských funkcií lesov na báze ekosystémovým pôsobením funkčných synergii

Naturálne	Funkcie	Celospoločenské
Bioprodukčné (Primárna produkcia)		Bioprodukčné
Klimatické		Ekologicko-stabilizačné
Edafické		Edafická-pôdoochranná
Hydrické		Hydricko-vodohospodárska
Fytobiotické (Zoobiotické)		Sociálno-rekreačná
Kreatívne		Zdravotno-hygienická

Hospodárska činnosť na lesných pozemkoch sa riadi v súlade so základným legislatívnym nástrojom – Zákonom č. 326/2005 Z. Z. o lesoch a príslušnými vykonávacími vyhláškami, nariadeniami a súvisiacimi zákonmi. Zákon o lesoch upravuje vymedzenie lesných pozemkov, vlastníctvo k týmto pozemkom, ich využívanie a ochranu v súlade so schváleným Programom starostlivosti o lesy. Vymedzuje zásady pre trvalo udržateľné hospodárenie v lesoch, pôsobnosť orgánov štátnej správy a dozoru v lesoch a sankcie za porušovanie povinností vlastníka, užívateľa a návštevníka lesa.

V zákone o lesoch je deklarovaný tak, aby zabezpečoval potreby lesného ekosystému a spoločnosti v zmysle trvalého zachovania lesov a plnenie ich funkcií v súlade s medzinárodnými dohovormi za účelom:

1. zachovanie, zveľaďovanie a ochrana lesov ako zložky životného prostredia a prírodného bohatstva krajiny na plnenie ich nenahraditeľných funkcií,
2. zabezpečenie diferencovaného, odborného a trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch,
3. zosúladenie záujmov spoločnosti a vlastníkov lesov,
4. vytvorenie ekonomických podmienok na trvalo udržateľné hospodárenie v lesoch.

F.10.3 Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Lesné hospodárstvo

Zásady a pravidlá vychádzajú zo známych poznatkov o stave lesa, lesných pozemkoch, spôsobe obhospodarovania, kategóriách a funkciách lesa v daných prírodných podmienkach pri dodržiavaní ochrany lesných pozemkov pri územnoplánovacej činnosti a pri podmienkach ich možného vyňatia na iné účely alebo obmedzení z plnenia funkcie lesov.

Tieto zásady a princípy je potrebné sledovať už od začiatku prác na územnom pláne v etape prieskumov a rozborov alebo pri začatí prác na aktualizácii ÚPD. Táto kontinuita procesu vyplýva z charakteru, podstaty funkčnej zložky lesa a jeho ekosystému, ktorý je neopakovateľným a nenahraditeľným zdrojom tvorby a zachovania zásadného životného prostredia a biodiverzity krajiny. Funkčná zložka lesné hospodárstvo je charakteristická pre neurbanizované územie alebo len pre čiastočne urbanizovanú krajinu tvorenú lesnými pozemkami. Preto ochrana lesných porastov pred antropickou činnosťou je základným poslaním každej civilizovanej spoločnosti, aby les mohol plniť svoje základné funkcie:

- prírodnú,
- ochrannú,
- produkčnú,
- kultúrnu.

Vyhláška MP SR č. 12/2009 Z. z. o ochrane lesných pozemkov pri ÚPD a pri vyňatí a obmedzení z plnenia funkcií lesov upravuje podrobnosti v spôsobe predkladania a náležitostiach žiadosti o súhlas s návrhom územnoplánovacej dokumentácie vo všetkých stupňoch. Aby lesný ekosystém mohol v plnej miere plniť všetky funkcie pre spoločenské potreby v celom rozsahu svojich prírodných procesov musí byť zachovaná ich podstata realizácie ekosystémových procesov a naturálnych funkčných účinkov.

Súčasná klasifikácia lesov na kategórie vychádza zo spoločenskej predstavy o využívaní funkcií lesa ako služby pre človeka. Pre jednotlivé kategórie lesa je možné pri územnoplánovacích návrhoch na využívanie neurbanizovanej krajiny stanoviť princípy a zásady pre optimálne využívanie lesného ekosystému pre spoločenské aktivity človeka a súčasne zachovať prirodzené schopnosti lesa.

Úroveň regiónu

Lesné hospodárstvo ako krajinná zložka neurbanizovanej časti riešeného územia regiónu, obce alebo časti jeho katastrálneho územia vytvára krajine lesné územné celky – komplexy alebo rozptýlené lesné pozemky s lesným porastom, alebo dočasne bez lesného porastu, línie a plochy slúžiace pre lesohospodársku činnosť pozemky nad hornou hranicou lesa a lesné pozemky bez lesného porastu, ktoré slúžia špecifickým činnostiam v lesnom hospodárstve.

Zásady na realizáciu návrhov územnoplánovacej činnosti v krajine na lesných pozemkoch je potrebné prispôbiť ako kategóriám lesa, tak aj potrebám zachovania funkcií lesa, ochrane krajiny a úlohám v rozvoji vidieka

Územný plán tieto lesné pozemky vyhodnocuje vo vzťahu k danej sídelnej štruktúre a stupňu urbanizácie krajiny a navrhuje optimálne využitie funkcií lesa na týchto lesných pozemkoch tak, aby sa rešpektovali nasledovné zásady:

- zvýšiť statickú a ekologickú stabilitu lesa a podmienky pre zlepšenie biodiverzity,
- zvýšiť ochranu lesných porastov pred antropickou činnosťou, klimatickými zmenami a biologickými škodcami,
- akákoľvek činnosť na lesných pozemkoch musí byť so súhlasom vlastníka, správcu alebo obhospodarovateľa,
- pri navrhovaní stavebných aktivít rešpektovať ochranu lesných ekosystémov a ochranné pásmo lesa (§ 6, zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch),
- pre vypracovanie charakteristiky lesov a lesného hospodárstva na riešenom území využívať informácie a stratégie lesného hospodárstva z Národného lesníckeho programu a Akčného plánu, charakteristiku lesných porastov z Programu starostlivosti o lesy,
- využívať lesné plochy pre cestovný ruch a doplnkové formy podnikania a služieb na zlepšenie ekonomicko-sociálnej úrovne vidieka,
- zabezpečiť plnenie osobitných funkcií lesných porastov,
- zvyšovať ochrannú funkciu lesných porastov pred
 - eróziou pôdy
 - záplavami
 - zosuvmi
- Zachovanie alebo zvyšovanie výmery lesov,
- Zlepšovanie zdravotného stavu a vitality lesov,
- Zlepšovanie ochrany a trvalo udržateľného využívania zložiek biologickej diverzity lesov,
- ochrana prírodných lesov a pralesov,
- Podpora obnovy prírode blízkych lesov
- Zlepšovanie ochranných funkcií lesov, akými sú predchádzanie povodňam a zosuvom pôdy a, vo všeobecnosti, regulácia kolobehu vody,
- potreba rešpektovania lesnej pôdy ako limitujúceho faktora urbanistického rozvoja,
- potreba rešpektovania a zohľadňovania platného programu starostlivosti o les,
- potreba rešpektovania ochranného pásma lesnej pôdy, uprednostňovanie ekologicky vhodných autochtónnych (domácich) druhov drevín.
- vytvárať územnotechnické podmienky pre zachovanie stability lesných porastov lužných stanovišť, zabrániť neodborným zásahom do hydrologických pomerov, pred každým plánovaným zásahom posúdiť jeho vplyv na hydrologické pomery vzhľadom na protipovodňové opatrenia.
- dôraz na netrieštenie ucelených komplexov lesov pri návrhu koridorov technickej infraštruktúry a líniových stavieb
- pri obnovách programov starostlivosti o les potrebných k obhospodarovaniu lesov zohľadňovanie požiadavky ochrany prírody a krajiny, vodných tokov, pôdy, historických krajinných prvkov
- v jednotlivých častiach regiónu neproduktívne a nevyužiteľné poľnohospodárske pozemky navrhnúť na zalesnenie,
- neuvažovať s novými športovo rekreačnými aktivitami na území ochranných lesov a lesov osobitného určenia v lesných masívoch a obmedzovať navrhovanie nových aktivít, ktoré si vyžadujú zábery lesnej pôdy,
- zohľadňovať pri územnom rozvoji všetky výrazné ekologické a environmentálne funkcie lesa popri produkčnej funkcii,

- nespôsobať pri územnom rozvoji fragmentáciu lesných ekosystémov,
- minimalizovať pri územnom rozvoji možné zábery lesných pozemkov a funkčné využitie územia navrhovať tak, aby čo najmenej narúšalo organizáciu lesných pozemkov a jej využitie so zachovaním výraznej ekologickej a environmentálnej funkcie, ktorú lesné pozemky popri produkčnej funkcii plnia,
- Rešpektovať výmeru lesnej pôdy na plochách poľnohospodársky nevyužiteľných nelesných pôd a na pozemkoch porastených lesnými drevinami, evidovaných v katastri nehnuteľnosti v druhu poľnohospodárska pôda,
- Zachovať a podporovať lesnícke činnosti najmä v znevýhodnených oblastiach z dôvodu zlepšovania ekologických krajínovotvorných a kultúrnych funkcií lesov a ako jedny z foriem trvalej starostlivosti o krajinu a rozvoj vidieka,
- územne podporovať diverzifikáciu lesníckych činností na báze lesných produktov, zvyšovať pracovné príležitosti v oblasti lesného hospodárstva, poľovníctva, environmentálnych služieb a sociálno-spoločenských aktivít.

Úroveň obce

- navrhovať funkčné využitie mimo zastavané územie obce tak, aby nedochádzalo k narušeniu celistvosti lesných pozemkov a nebolo obmedzené využívanie funkcií okolitého lesa,
- investičné činnosti a sociálno-spoločenské aktivity nenavrhopovať do lesov ochranných a lesov osobitného určenia,
- vytvárať územné podmienky na optimálne využívanie produkcie drevnej hmoty pri rozvoji vidieka pre zlepšenie ekonomických a sociálnych potrieb obyvateľov,
- zlepšovať ochranu a stabilitu lesných porastov pred biotickými a abiotickými činiteľmi,
- zlepšovať retenčnú, protieróznú a protizosuvnú schopnosť lesných drevín a porastov vhodnou druhovou skladbou drevín, hospodárskymi zásahmi pri obnove a zakladaní lesných porastov,
- v lesoch hospodárskych budovať sieť lesných ciest na sprístupnenie tak, aby sa znížil podiel ekonomicky náročných prác pri približovaní drevnej hmoty na odvozné miesta,
- v prípade potreby a po dohode s vlastníkmi a obhospodarovateľmi lesných pozemkov usmerňovať využívanie lesov verejnou,
- pri navrhovaní stavebných aktivít rešpektovať ochranu lesných ekosystémov a ochranné pásmo lesa (§ 6, zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch),

Úroveň zóny

- lesné porasty v okolí navrhovanej j zóny využívať v súlade s Plánom starostlivosti o les tak, aby sa zachovala podstata lesa a plnenie jeho funkcií,
- v blízkosti lesov osobitného určenia a lesov ochranných nenavrhopovať žiadne zóny bývania, výroby, sociálno-spoločenských aktivít,
- v lesoch hospodárskych prispôbiť hospodárske zásahy urbanistickým zónam bývania a sociálno-spoločenských aktivít,
- dodržiavať pri umiestňovaní stavieb ochranné pásmo lesov do vzdialenosti 50m od hranice lesného pozemku.

F.10.4 Použité podklady

- Zákon 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov,
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 259/1993 Z. z. o Slovenskej lesníckej komore v znení neskorších predpisov,
- Vyhláška MP SR č. 232/2006 Z. z. o vyznačovaní ťažby dreva, označovaní vyťaženého dreva a dokladoch o pôvode dreva
- Vyhláška MP SR č. 65/1995 Zb. o evidencii lesných pozemkov a stavieb
- Vyhláška 453/2006 Z. z. o hospodárskej úprave lesov a o ochrane lesa
- Vyhláška 451/2006 Z. z. o odbornom lesnom hospodárovi
- Vyhláška MPSR č. 397/2006 Z. z. o lesnej stráží
- Vyhláška MP SR č. 31/1999 Z. z. o lesnej hospodárskej evidencii (predpis zrušený zákonom 326/2005 Z. z. - platný do nadobudnutia účinnosti všeobecne záväzného predpisu)
- Uznesenie vlády SR č. 549 /2007 - Národný lesnícky program SR
- Uznesenie vlády SR č. 990/2007 - Zmiernenie dôsledkov hynutia smrečín na Slovensku
- Vyhláška Ministerstva lesného a vodného hospodárstva SSR č. 103/1977 Zb. o postupe pri ochrane lesného pôdneho fondu
- Vyhláška MPSR č. 12/2009 Z. z. o ochrane lesných pozemkov pri územnoplánovacej činnosti a pri ich vyňatí a obmedzení z plnenia funkcií lesov
- Zákon NZ ČSSR č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov (Zákon NR SR č. 138/2004 Z. z. úplné znenie zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok), ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných zákonom č. 215/2002 Z. z. a zákonom č. 527/2003 Z. z.)
- Zákon SNR č. 330/1991 Zb. o pozemkových úpravách, usporiadaní pozemkového vlastníctva, pozemkových úradoch, pozemkovom fonde a o pozemkových spoločenstvách ako vyplýva zo zmien a doplnení neskorších predpisov,
- Zákon SNR č. 229/1991 Zb. o úprave vlastníckych vzťahov k pôde a inému poľnohospodárskemu majetku ako vyplýva zo zmien a doplnení neskorších predpisov,
- Zákon č. 180/1995 Z. z. o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom v znení neskorších predpisov,
- Zákon SNR č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí v znení neskorších predpisov,
- Zákon NR SR č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov činností na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- Zákon NR SR č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov,
- Zákon NR SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov,
- Zákon NR SR č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon),
- Zákon NR SR č. 181/1995 Z. z. o pozemkových spoločenstvách v znení neskorších predpisov,
- 138/2010 Z. z. - Zákon o lesnom reprodukčnom materiáli
- Vyhláška MP SR č. 453/2006 Z. z. o hospodárskej úprave lesov a o ochrane lesa
- Vyhláška MP SR č. 232/2006 Z. z. o vyznačovaní ťažby dreva, označovaní vyťaženého dreva a dokladoch o pôvode dreva
- Vyhláška 441/2006 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o skúške odbornej spôsobilosti na vyhotovenie lesného hospodárskeho plánu
- Zákon č. 217/2004 o lesnom reprodukčnom materiáli a o zmene niektorých zákonov (zrušený zákonom č. 138/2010 Z. z.
- Zákon č. 138/2010 Z. z. o lesnom reprodukčnom materiáli a o zmene niektorých zákonov

F.11 Funkčná zložka Vodné hospodárstvo

F.11.1 Charakteristika funkčnej zložky Vodné hospodárstvo

Voda je základom existencie života, prenášačom hmoty, energie a informácie, je najrozšírenejším geochemickým rozpúšťadlom v krajine a najvýznamnejšou technologickou surovinou, potrebnou pri produkcii prakticky každého výrobku. Vzhľadom na význam, všeobecné rozšírenie a mnohoraké použitie možno považovať vodu za univerzálne a nenahraditeľné médium. Z týchto daností následne vyplýva aj variabilita výskytu vody v prírodnej krajine a využitia v spoločnosti, ktoré sú prostredníctvom prirodzených alebo človekom vyvolaných procesov prenosu vody vzájomne prepojené celým systémom väzieb. V rámci prírodnej krajiny sa voda pohybuje prostredníctvom súboru hydrologických procesov, ktoré označujeme ako hydrologický cyklus. Hydrologickým procesom v danom kontexte rozumieme každý proces pohybu vody a zmeny jej skupenského stavu vplyvom pôsobenia slnečnej energie a gravitácie. Voda sa donedávna označovala ako obnoviteľný zdroj, avšak kvôli znečisťovaniu vodných zdrojov dochádza k ich postupnému znehodnocovaniu a vyradovaniu čím sa disponibilné zdroje vody znižujú. Túto skutočnosť reflektuje o. i. aj najvýznamnejší aktuálny dokument o vodách, Smernica o vodách 2000/60 EC, známy aj pod anglickou skratkou WFD (Water Framework Directive, slovensky - Rámcová smernica o vodách - RSV), ktorý vo svojom úvode konštatuje, že voda nie je komerčný produkt ako ostatné výrobky, ale skôr dedičstvo, ktoré musí byť ošetrované, chránené a v tomto zmysle sa s ním musí nakladať. Pri hodnotení vody ako zložky krajiny a ekonomicky najvýznamnejšej suroviny je potrebné mať na zreteli jej kvantitatívne a kvalitatívne charakteristiky a režim.

Obsah definície pojmu vodné hospodárstvo sa menil v čase, v závislosti na aktuálnych spoločenských a ekonomických podmienkach, znalostiach a prioritách, pričom ani v súčasnosti nie je jeho definícia v odbornej verejnosti vždy jednotná. Pre potreby Zásad sa navrhuje použiť nasledovná definícia:

Vodné hospodárstvo je komplex legislatívnych, organizačných, technických, ekologických a ekonomických činností a opatrení, smerujúcich k cieľavedomej ochrane vodného bohatstva štátu, jeho optimálnemu využívaniu a ochrane pred škodlivými účinkami vôd, s prihliadnutím na potreby súčasnej i budúcich generácií³¹⁸.

Fungovanie vodného hospodárstva je vymedzené fyzickogeografickými podmienkami a polohou územia SR v rámci severnej pologule (podmieňuje klimatické charakteristiky) ako aj legislatívnym, ekonomickým a organizačným rámcom odvetvia. Prevažná časť územia Slovenska leží v pramenných oblastiach tokov karpatských pohorí vytvárajúcich prirodzené podmienky pre zrýchlený odtok z územia štátu. Na území Slovenska sa vytvára v priemernom roku odtok asi 400 m³.s-1, čo je približne 20% priemerného prietoku Dunaja v Bratislave. Na Slovensko priteká len málo väčších tokov, zďaleka najdôležitejším je Dunaj. 96% rozlohy Slovenska patrí do povodia Dunaja a úmoria Čierneho mora, zvyšné 4% do povodia Visly a úmoria Baltského mora. Dĺžka riečnej siete vrátane kanálov a umelých tokov dosahuje 61 147 km.

Základný právny dokument SR, Ústava SR v článku 4 uvádza, že „podzemné vody, prírodné liečivé zdroje a vodné toky sú vo vlastníctve Slovenskej republiky“. Z toho vyplýva pre štát povinnosť naďalej

³¹⁸ upravené podľa: http://www.kvhk.sk/data/vh_skripta_2009/Prednasky_VH_09_folie/Uvodna/UVOD_DO_VH_2009.pdf (20.02.2013)

sa legislatívne, ekonomicky a organizačne starať o vodné toky a povodia tak, aby boli uspokojené nároky na pitnú vodu a vodu pre hospodárske potreby.

Ústredným orgánom štátnej správy pre vodné hospodárstvo je od 1.5. 2003 Ministerstvo životného prostredia SR, ktoré sa stalo ústredným orgánom štátnej správy pre tvorbu a ochranu životného prostredia vrátane:

- vodného hospodárstva,
- ochrany kvality a množstva vôd a ich racionálneho využívania,
- ochrany pred povodňami,
- úseku rybníctva s výnimkou akvakultúry a morského rybolovu.

Hlavným nástrojom presadzovania vodohospodárskej politiky do praxe je plánovací proces. Vodné plánovanie ako významný nástroj riadenia vodného hospodárstva, aj keď čiastočne so zmeneným obsahom, predpokladá aj taký zásadný vodohospodársky dokument akým je rámcová smernica o vodách (RSV). Štruktúru vodohospodárskeho plánu manažmentu povodia popisuje príloha VII RSV. Výsledkom implementácie RSV do slovenskej legislatívy je Vodný plán Slovenska spracovaný v rámci prvého plánovacieho cyklu RSV, ktorý končí v roku 2015. Po roku 2015 budú nasledovať ďalšie dva plánovacie cykly s termínom ukončenia v roku 2021 a 2027. Vodný plán Slovenska obsahuje plán manažmentu územia povodia Dunaja integrujúci plány manažmentu čiastkových povodií a plán manažmentu správneho územia povodia Visly. Vodný plán Slovenska schválila vláda SR 10.2.2010.

Koncepcný, výhľadový charakter má koncepcia vodohospodárskej politiky SR do r. 2015, reflektujúca vstup Slovenskej republiky do EÚ, ktorý vláda prerokovala a uznesením č. 117 zo dňa 15. 2. 2006 zoberala na vedomie.

Kľúčový vodohospodársky dokument EÚ - Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2000/60/EC zo dňa 23. októbra 2000 ustanovujúca rámec pôsobnosti spoločenstva v oblasti vodnej politiky, známej ako rámcová smernica o vodách je implementovaná do Zákona č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (v ďalšom texte Vodný zákon) a v roku 2004 a 2005 aj nadväzných vykonávacích predpisov.

Problematike ochrany vôd sa venuje 5. časť vodného zákona (Ochrana vodných pomerov a vodárenských zdrojov (§ 30-42). Spôsoby určovania a ochrany ochranných pásiem vodárenských zdrojov vymedzuje Vyhláška MŽP SR č. 29/2005 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o určovaní ochranných pásiem vodárenských zdrojov, o opatreniach na ochranu vôd a o technických úpravách v ochranných pásmach vodárenských zdrojov. Ochranné pásma sú súčasne pásmami hygienickej ochrany (PHO) podľa zákon č. 272/1994 Z. z. o ochrane zdravia. Ochranné pásma vodárenských zdrojov – v zmysle § 32 Vodného zákona sú určené rozhodnutím orgánu štátnej vodnej správy na základe záväzného posudku orgánu na ochranu zdravia, s cieľom zabezpečiť ochranu výdatnosti, kvality a zdravotnej bezchybnosti vody vo vodárenskom zdroji. Ich lokalizáciu je možné zistiť z príslušných listov Vodohospodárskej mapy SR 1 : 50 000.

V SR je vyhlásených 10 chránených vodohospodárskych oblastí (CHVO), ktoré sú vymedzené v zmysle § 31 Vodného zákona. Ich zoznam je uvedený v Nariadení vlády SR č. 46/1978 Zb. o chránenej oblasti prirodzenej akumulácie vôd na Žitnom ostrove v znení neskorších predpisov a v Nariadení vlády SR č. 13/1987 Zb. o niektorých chránených oblastiach prirodzenej akumulácie vôd. Najmä pre spracovanie

územnoplánovacej dokumentácie (ÚPD) regiónu môže byť dôležité vymedzenie citlivých a zraniteľných oblastí, ktorých prítomnosť limituje niektoré aktivity. Ich definícia je v § 33 (citlivé oblasti) resp. v §34 (zraniteľné oblasti) Vodného zákona. Vo vymedzených zraniteľných územiach je potrebné hospodáriť podľa špeciálneho režimu – definovaného Vyhláškou MP SR č. 199/2008 Z. z. o programe poľnohospodárskych činností vo vyhlásených zraniteľných oblastiach. Vymedzenie citlivých a zraniteľných oblastí ustanovuje Nariadenie vlády SR č. 617/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú citlivé oblasti a zraniteľné oblasti so zoznamom citlivých a zraniteľných oblastí v prílohách.

V SR je vyhlásených 102 vodárenských tokov, ktoré sú využívané alebo využiteľné ako vodárenské zdroje na odber pitnej vody, ich zoznam je uvedený v prílohách k vyhláške MŽP SR č. 211/2005 Z. z., ktorou sa ustanovuje zoznam vodohospodársky významných vodných tokov a vodárenských vodných tokov.

Problematike vodných tokov a ich správe sa venuje 6. časť vodného zákona (vodné toky, § 43 - 47) a 7. časť (správa vodných tokov, § 48- 51). Vodný zákon vymedzuje správu vodných tokov (§ 48), oprávnenia pri správe vodných tokov (§ 49), povinnosti vlastníkov pobrežných pozemkov (§ 50) a prevod správy drobného vodného toku (§ 51). Na základe § 51 vodného zákona môže správca vodného toku drobný vodný tok alebo jeho ucelený úsek prenechať do nájmu alebo do výpožičky.

Problematika povodňovej ochrany je relevantná predovšetkým pre ÚPD na úrovni obce a zóny. Rieši ju Zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami v súlade so smernicou 2007/60/ES o hodnotení a manažmente povodňových rizík. Z hľadiska regulatívov ÚPD je rozhodujúce vymedzenie inundačného územia, ktoré definuje § 20 Zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami (inundačné územie definuje aj § 46 Vodného zákona).

Zákon o ochrane pred povodňami č. 7/2010 Z. z., v § 8 ustanovuje spôsob vypracovania plánov manažmentu povodňového rizika, ktoré sa vypracujú na základe máp povodňového ohrozenia a máp povodňového rizika pre čiastkové povodia.

Uznesením Vlády SR č. 178 zo dňa 9.3.2011 bol schválený návrh koncepcie využitia hydroenergetického potenciálu vodných tokov SR do roku 2030.

Ďalšími významným čiastkovým plánovacím dokumentom vo vodnom hospodárstve je Plán rozvoja vodovodov a kanalizácii (nadväzuje na Vodný zákon), schválený uznesením vlády SR č. 457/2006 k Národnému strategickému referenčnému rámcu Slovenskej republiky na roky 2007- 2013.

Od roku 1989 prebiehala reštrukturalizácia vodného hospodárstva a v roku 1990 bola kompetencia zabezpečovať zásobovanie vodou, odvádzanie a čistenie odpadových vôd na základe zákona č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení postúpená obciam. Prebehol proces transformácie štátnych podnikov vodární a kanalizácii na obecné vodárenské akciové spoločnosti, na ktoré bol bezodplatne prevedený všetok majetok vodární a kanalizácií. Postupnou reorganizáciou, zlučovaním, štiepením a pod. vzniklo 17 vodárenských spoločností, ktoré zabezpečujú viac ako 95% objemu výkonov vodární a kanalizácii v SR.

F.11.2 Trendy vývoja funkčnej zložky

Určujúcimi faktormi rozvojových tendencií vo vodnom hospodárstve aj vo vzťahu k funkčnej zložke Vodné hospodárstvo v ÚPD pre najbližšie obdobie (približne do r. 2020) bude napĺňanie záväzkov prijatých v rozhodujúcich dokumentoch EU transponovaných do zákonodarstva v SR. (RSV – Vodný zákon a naň nadväzujúci Plán rozvoja vodovodov a kanalizácií a povodňová smernica – zákon o ochrane pred povodňami č. 7/2010 Z. z.). Ďalším vymedzujúcim faktorom bude zohľadnenie klimatických zmien a ich dopadu na hydrologický cyklus územia.

Z hľadiska metodického postupu riešenia ÚPD nielen v zložke vodné hospodárstvo, ale komplexne, bude mať veľký význam uplatnenie integrovaného prístupu, ktorý je vo vodnom hospodárstve pre-mietnutý do konceptu integrovaného manažmentu povodí. Podľa Konceptie vodohospodárskej politiky SR do r. 2015 integrovaný manažment povodia zohľadňuje multisektoriálnu podstatu v kontexte celkového spoločensko-ekonomického rozvoja, ako aj iných záujmov týkajúcich sa využívania a ochrany vodných zdrojov a to v oblasti zásobovania vodou a kanalizačných sietí, poľnohospodárstva, lesníctva, priemyslu, sídelného rozvoja, vodných diel, ako aj v oblasti dopravy, rekreácie, rybárstva a ďalších činností. Napriek metodickým nejasnostiam, aplikačným a kompetenčným problémom, s ktorými sa uplatnenie tohto prístupu stretáva, je z dôvodu optimálneho riadenia povodí jeho postupné zavádzanie a používanie v budúcnosti nevyhnutné.

Rozhodujúcimi dokumentmi pre územno-plánovaciú prax z hľadiska vodohospodárskeho budú plány manažmentu čiastkových povodí a plány manažmentu povodňového rizika. Obidva dokumenty sú významným regulatívom ÚPD v rámci riešenia funkčnej zložky vodné hospodárstvo.

Plány manažmentu povodia

Výstupom prvej etapy implementačného procesu RSV je v zmysle § 12 Vodného zákona Vodný plán Slovenska a plány manažmentu čiastkových povodí. V rámci správneho územia povodia Dunaja boli vypracované a MŽP SR schválené plány manažmentu povodia pre čiastkové povodia Dunaja, Moravy, Váhu, Hrona, Ipľa, Slanej, Bodrogu, Hornádu a Bodvy a v rámci správneho územia povodia Visly plán manažmentu čiastkového povodia Dunajca a Popradu. Záväznú časť Vodného plánu Slovenska, ako aj plánov manažmentu čiastkových povodí tvorí program opatrení, ako nástroj na dosiahnutie environmentálnych cieľov do roku 2015, stanovených na národnej úrovni a na úrovni medzinárodného povodia Dunaj v štruktúre odpovedajúcej určeným významným vodohospodárskym problémom. Program opatrení rieši štyri hlavné okruhy problémov:

- organické znečistenie,
- znečistenie povrchových vôd živinami,
- znečistenie prioritnými a relevantnými látkami,
- opatrenia na elimináciu hydromorfologických vplyvov.

Plány manažmentu povodňového rizika

Z ustanovení § 8 Zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami vyplýva povinnosť vypracovať prvé plány manažmentu povodňového rizika pre správne územie povodia Dunaja a pre správne územie povodia Visly a k nim príslušné čiastkové povodia, v ktorých budú stanovené ciele ochrany pred povodňami a opatrenia na zmiernenie nepriaznivých následkov povodní. Po ich schválení MŽP v termíne do 22. decembra 2015 sa stanú súčasťou plánu manažmentu príslušného správneho územia

povodia a stanú sa základnými záväznými plánovacími dokumentmi pre oblasť ochrany pred povodňami v SR.

V rámci prvej etapy prípravy plánov manažmentu povodňového rizika sa vykonalo predbežné hodnotenie povodňového rizika s cieľom určiť územia, na ktorých existujú potenciálne významné povodňové riziká alebo možno predpokladať, že ich výskyt je pravdepodobný. Na výsledky predbežného hodnotenia povodňového rizika budú nadväzovať ďalšie etapy implementačného procesu pri príprave plánov manažmentu povodňového rizika, a to vyhotovovanie máp povodňového ohrozenia a máp povodňového rizika. Termín pre vyhotovenie uvedených máp je stanovený na 22. decembra 2013.

Predpokladané dopady klimatických zmien na vodnú zložku krajiny.

Klimatické zmeny za posledných asi 130 rokov spôsobili nárast priemernej ročnej teploty územia Slovenska o približne 1,6° C, priemerné ročné zrážkové úhrny za to isté obdobie poklesli na Slovensku vcelku asi o 3,4%, pričom v južnej časti bol pokles výraznejší ako v severnej. Poskladaním mozaiky z trendov klimatických prvkov jednoznačne vychádza, že odtok z povodí ako jav v rozhodujúcej miere ovplyvňovaný klimatickými procesmi, sa zákonite zmenšil. Zdokumentoval sa aj výrazný pokles výdatnosti zásob podzemných vôd v období 1980 -2005. Pokiaľ sa týka prognózy časového rozloženia zmien, predpokladá sa nárast početnosti extrémnych hydrologických javov – súch a povodní. Menšie predpokladané ročné zrážkové úhrny spadnú v relatívne kratšom čase, ale s vyššou intenzitou. Častejšie ako v súčasnosti sa očakávajú povodne v zimnom období, naopak letné suchá by mali byť prerušované prudkými a výdatnými dažďami, ktoré zvýšia riziko najmä lokálnych povodní.

Krajinné systémy (ekosystémy) budú vystavené zníženému prísunu vody, zvýši sa podiel suchomilných a poklesne podiel vlhkomilných ekosystémov. Dôjde k vysušovaniu mokradí, tentoraz bez bezprostredného zásahu človeka. Odtok najmä na malých a stredných tokoch bude len občasný, zvýši sa tendencia zarastania korýt a tým ich drsnosť, čo môže v očakávaných početných intenzívnych lejakoch v letnom období komplikovať priebeh povodní. Narastie potreba údržby korýt malých a stredných tokov najmä v intravilánoch sídiel, čo prinesie ďalšie finančné nároky pre obce. V manažmente povodí by sa mali prednostne uplatňovať udržateľné a prírode blízke spôsoby na zvyšovanie prirodzenej vododržnosti a tlmenie odtokových extrémov. Paradigma integrovaného manažmentu povodia by sa mala posunúť z deklaratívno-teoretickej do praktickej podoby. Na vodných nádržkách, ale aj v tokoch by mal byť zabezpečený riadený odber tak, aby sa nepodkročil biologicky optimálny prietok pod nádržkami resp. na nižších úsekoch toku. Z hľadiska potrieb vody sa dá očakávať nárast nerovnováhy v priestore, (medzi na vody pomerne bohatým severom Slovenska a na vody chudobným juhom), i v čase (zvýraznenie extrémov v rámci roka azda aj medziročne, a s tým spojená potreba riešenia výrazného prebytku/nedostatku vody). Z dôvodu zabezpečenia ochrany perspektívnych zdrojov pitnej vody možno predpokladať sprísnenie režimu ochrany vodných zdrojov, rozšírenie ochranných pásiem vodných zdrojov a iných vodochranných areálov a následne vyradenie väčších častí územia z normálneho režimu obhospodarovania čo môže v konečnom dôsledku, najmä menším obciam lokalizovaným v regiónoch s dostatočnými zdrojmi vody, priniesť nemalé problémy. Zníženie vodnosti v tokoch spôsobí problémy s prevádzkou vodných elektrární čo zvýši riziko výpadkov v dodávke elektrickej energie z týchto zdrojov.

F.11.3 Návrh zásad a pravidiel funkčnej zložky Vodné hospodárstvo

Vo vzťahu k územnoplánovacej dokumentácii je možné vymedziť šesť základných problémových okruhov funkčnej zložky vodné hospodárstvo, ktoré predurčujú spôsob a formu stanovenia zásad a pravidiel:

1. potreba vody, vodná bilancia
2. povodie
3. vodné toky
4. vodné stavby
5. povodňová ochrana
6. ochrana vodných zdrojov

Potreba vody, vodná bilancia

Požiadavky na potrebu vody po r. 1989 výrazne klesli, na druhej strane klimatické zmeny (pokles vodnosti) a sprísnenie požiadaviek na pitnú vodu do istej miery zvyšujú bilančné napätie uvoľnené zníženou potrebou vody. Pri príprave najmä ÚPD regiónu bude potrebné starostlivo zohľadňovať aktualizované objemy zásob povrchových a podzemných vôd a trendy ich zmien, ktoré majú úzku spojitosť s prejavmi klimatickej zmeny v príslušnom regióne. Pre účely spracovania ÚPD sú smerodajné údaje z vodohospodárskej bilancie. Vyhodnotenie potreby vody a veľkosti disponibilných vodných zdrojov (vodná/vodohospodárska bilancia) je základnou východiskovou hodnotou pri spracovaní funkčnej zložky vodné hospodárstvo na každej úrovni ÚPD. Kvantitatívna (aj kvalitatívna) bilancia povrchových a podzemných vôd, obsahujúca požiadavky na vodu, veľkosť zásob a pod. je spracovaná v bilančných správach SHMÚ (bilanciách), ktoré sa každoročne aktualizujú.

Veľkosť potreby vody pre jednotlivé aktivity vymedzujú prílohy k Vyhláske č. 684 MŽP SR zo 14. novembra 2006, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o technických požiadavkách na návrh, projektovú dokumentáciu a výstavbu verejných vodovodov a verejných kanalizácií. Konkrétnu, priestorovo špecifikovanú potrebu vody a kapacitu vodných zdrojov prezentuje Plán rozvoja vodovodov a kanalizácií, relevantný pre celoštátnu úroveň, ktorý je pre úrovne krajov detailizovaný v plánoch rozvoja verejných vodovodov a kanalizácií jednotlivých krajov SR.

Územné nároky v krajine pre infraštruktúru zabezpečujúcu potrebu vody a odvádzanie znečistenej vody predstavujú plošné, líniové a bodové stavby a zariadenia umožňujúce odber, ochranu, rozvod, úpravu, odkanalizovanie a čistenie vôd – vodné zdroje (vodárenské nádrže, pramene, vrty), pásma hygienickej ochrany a iné ochranné areály, potrubné vedenia a ich ochranné pásma, prečerpávacie stanice, vodojemy, kanalizačné zberače a čistiarne odpadových vôd.

Povodie

Povodia predstavujú relatívne uzavretý systém s jednosmerným postupom hmoty v smere gravitácie, čo premietnuté do praxe znamená, že charakter krajiny a procesy v hornej (vyššie položenej) časti povodia ovplyvňujú charakter riečnej krajiny v dolnej (nižšie položenej) časti povodia. Povodie ako základná prirodzená funkčná jednotka obehu vody v krajine musí byť rešpektované aj pri spracovaní v ÚPD, spracovávaná prevažne pre administratívne celky, ktorých hranice povodí zvyčajne nerešpektujú.

Vodné toky

Vodným tokom je podľa § 43 ods. 1 Vodného zákona vodný útvar trvalo alebo občasne tečúcich povrchových vôd po zemskom povrchu v prirodzenom koryte alebo v umelom koryte, ktoré je jeho súčasťou, a ktorý je napájaný z vlastného povodia alebo z iného vodného útvaru. Vodným tokom sú aj vody v slepých ramenách, mŕtvych ramenách a odstavených ramenách, ak sú ovplyvňované hydrologickým režimom vodného toku, ako aj vody umelo vzduté v koryte. Vodným tokom zostávajú aj povrchové vody, ktorých časť tečie pod zemským povrchom alebo zakrytými úsekmi. Vo vymedzení základných pojmov (§ 2 Vodného zákona) sa uvádzajú aj pojmy ako rieka, vodný útvar, útvar povrchovej vody a pod.

Vodné toky sa z hľadiska ich významu členia na (§ 44 Vodného zákona):

- vodohospodársky významné vodné toky,
- drobné vodné toky.

Vodné toky sa z hľadiska ich využitia členia na

- vodárenské toky,
- ostatné vodné toky.

Pri vodných tokoch sa musí vo väčšej miere ako doposiaľ rešpektovať ich prirodzený resp. potenciálne prirodzený stav, ktorý zaručuje ich najoptimálnejšiu funkciu (hydrologickú, hydrobiologickú). Úpravy tokov by sa mali realizovať len v nutných prípadoch. Klimatické zmeny na našom území podmieňujú extrémizáciu odtokového režimu, čo zjednodušene povedané znamená viac povodní, ale aj viac a dlhších suchých období. Toky budú dlhšie obdobie bez vody, čo povedie k ich zarastaniu čím sa zvýšia nároky na ich údržbu. Na opačnej strane častejšie a intenzívnejšie privalové dažde vyvolávajú potrebu odvedenia väčšieho objemu vody v krátkom čase, čím sa zvýšia nároky na kapacitu korýt, čo môže vytvárať v zastavaných územiach mnohých obcí problémy.

Zoznam vodohospodársky významných vodných tokov a vodárenských vodných tokov vydáva MŽP SR, ktoré zabezpečuje aj evidenciu vodných tokov a ich povodí. V súčasnosti je správa povodí delegovaná správcovi vodohospodársky významných vodných tokov (čo je SVP), resp. správcovi drobných vodných tokov (Štátne lesy SR). Vodný zákon vymedzuje správu vodných tokov (§ 48), oprávnenia pri správe vodných tokov (§ 49), povinnosti vlastníkov pobrežných pozemkov (§ 50) a prevod správy drobného vodného toku (§ 51). Na základe § 51 Vodného zákona môže správca vodného toku drobný vodný tok alebo jeho ucelený úsek prenechať do nájmu alebo do výpožičky:

- obci, v ktorej sa nachádza,
- koncesionárovi počas koncesnej doby k vodnej stavbe,
- právnickej osobe a fyzickej osobe – podnikateľovi, s ktorej činnosťou drobný vodný tok súvisí.

Vymedzenie a typológiu útvarov povrchových vôd uvádzajú plány manažmentu čiastkových povodí (text, časť 2.4.1 Vymedzenie útvarov povrchových vôd, menovitý zoznam útvarov s príslušným kódom a typom v Prílohe 5.1 - Útvary povrchových vôd, ich klasifikácia, opatrenia a výnimky, kartografické znázornenie časť Mapy, Mapa 2.1 - Útvary povrchovej vody a ich typy).

Spôsob využitia vodných tokov a ich bezprostredného okolia, určuje § 49 Vodného zákona. Pobrežnými pozemkami v závislosti od druhu opevnenia brehu a druhu vegetácie pri vodohospodársky výz-

namnom vodnom toku sú pozemky do 10 m od brehovej čiary a pri drobných vodných tokoch do 5 m od brehovej čiary; pri ochrannej hrádzi vodného toku do 10 m od vzdušnej a návodnej päty hrádze. Majitelia pobrežných pozemkov sa musia riadiť ustanoveniami § 50 Vodného zákona.

Z hľadiska územných nárokov tokov by sa malo v budúcnosti viacej prihliadať na prirodzený charakter riečneho toku, ponechať im viacej miesta napr. odsadzovaním hrádzí, obmedzovaním výstavby v tesnej blízkosti, čo vyvolá väčšie priestorové nároky na riečnu krajinu. Uvedená stratégia prispeje k účinnejšej povodňovej ochrane i zlepšeniu hydroekologických charakteristík toku.

Vodné stavby

Podľa § 43a Stavebného zákona je väčšina vodohospodárskych stavieb na základe stavebno-technického vyhotovenia klasifikovaná ako inžinierske stavby, pričom sem patria prístavy, plavebné kanály a komory, úpravy tokov, priehrady a ochranné hrádze, závlahové a melioračné sústavy a rybníky. Ďalej sem patria diaľkové a miestne rozvody vody, úpravne vody, miestne kanalizácie a čistiarne odpadových vôd. Úpravy tokov a ochranné hrádze sme riešili v časti 3 vodné toky.

Bez vodných stavieb nie je možné v kultúrnej, osídlenej krajine zabezpečiť väčšinu vodohospodárskych funkcií od odberov vôd cez ich rozvod, čistenie, povodňovú ochranu, zavlažovanie a pod. Na druhej strane vodné stavby na tokoch menia jeho prirodzený charakter, vyžadujú množstvo pridanej energie na výstavbu a prevádzku a majú limitovanú životnosť. Závlahové, odvodňovacie (melioračné) stavby menia charakter obehu vody v krajine. Platí tu to čo v prípade úprav vodných tokov – vodné stavby na tokoch by sa mali minimalizovať na nevyhnutný počet, prednosť by mali dostať tzv. mäkšie riešenia (napr. poldre na riečnej nive namiesto trvalých nádrží na tokoch, ponechanie resp. rekultivácia mokradí namiesto ich odvodňovania systémom kanálov a pod.).

Dokument General využívania a ochrany vôd uvádza zoznam výhľadových lokalít vodohospodárskych diel (prevažne VN) a to s perspektívou výstavby do 10, do 25 a nad 25 rokov a evidovaných lokalít vodohospodárskych diel. Lokality a aktuálnosť výstavby jednotlivých diel sa v čase môžu meniť.

Zvláštnu pozornosť je potrebné venovať malým vodným elektrárnam (MVE), ktorých počet sa v poslednom období zvyšuje, čo na mnohých tokoch vedie k výraznému narušeniu riečnej kontinuity. Za vodné stavby sa považujú aj vodovody a kanalizácie s príslušnou infraštruktúrou. Vzhľadom na nižšiu napojenosť na vodovody, ale najmä na kanalizácie na Slovensku v porovnaní s vyspelými štátmi EU, sa dá predpokladať intenzívna výstavba resp. modernizácia vodovodných a kanalizačných systémov, postupne aj v stredne veľkých a menších sídlach. Tieto aktivity bude potrebné zohľadniť pri tvorbe ÚPD. Podľa Plánu rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Slovenskej republiky je potrebné zabezpečiť odvádzanie a sekundárne čistenie odpadových vôd pre sídla s 2 – 10 000 EO (ekvivalentnými obyvateľmi) do konca r. 2015.

Z hľadiska územných nárokov sú najnáročnejšie vodné nádrže a rybníky, ostatné stavby majú líniový alebo bodový charakter. Pri niektorých stavbách je potrebné zohľadniť aj ochranné pásma (vodárenské nádrže, vodovody).

Povodňová ochrana

Povodniam sa úplne vyhnúť nedá, opatreniami je možné zmierniť ich rozsah a zníženie negatívnych dôsledkov. Mala by platiť zásada opätovne aktualizovaná po povodniach v r. 1997 – ponechať riekam/vode priestor všade, kde je to možné. Bude potrebné zvýšiť význam celoplošnej ochrany pred

povodňami (drobné protipovodňové opatrenia v povodí, zasakovacie pásy, terasovanie, primerané lesohospodárske poľnohospodárske postupy a pod.). Prirodzene, na mnohých miestach sa nedá vyhnúť výstavbe umelých retenčných priestorov, ktoré by však mali byť prednostne umiestnené mimo toku (poldre). Výrazne (aj s priemetom do legislatívy) posilniť ochranu inundačných území na stanovený prietok (stavebná uzávera). Zvláštnu pozornosť je potrebné venovať povodňovým hrádzam a umožniť ich odsunutie od koryta na väčšiu vzdialenosť tam, kde je to možné. Pre tieto potenciálne zásahy je pri riešení ÚPD potrebné pamätať s územnou rezervou.

Rozsah uvedených povodní (s dobou opakovania 5, 10, 50, 100 rokov) by mal byť zaznačený na Mape povodňového ohrozenia, ktorej účel a obsah bližšie udáva § 6 zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami. Podľa jeho ods. 10. obec zabezpečuje vyznačenie všetkých záplavových čiar zobrazených na mapách povodňového ohrozenia do územného plánu obce alebo územného plánu zóny pri najbližšom preskúmaní schváleného územného plánu podľa osobitného predpisu; ak obec nemá spracovaný územný plán obce, využíva mapy povodňového ohrozenia v činnosti stavebného úradu.

Ďalším významným podkladovým materiálom pre spracovanie ÚPD je Mapa povodňového rizika, ktorá obsahuje údaje o potenciálne nepriaznivých dôsledkoch záplav spôsobených povodňami, ktoré sú zobrazené na mapách povodňového ohrozenia. Obsah a účel tejto mapy bližšie udáva § 7 Zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami.

Podrobnosti o vyhotovovaní máp povodňového ohrozenia a máp povodňového rizika, o uhrádzaní výdavkov na ich vypracovanie, prehodnocovanie a aktualizáciu a o navrhovaní a zobrazovaní rozsahu inundačného územia na mapách ustanovuje Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva, životného prostredia a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky č. 419/2010 Z. z. zo dňa 13.10.2010. Spracovanie máp povodňového ohrozenia a povodňového rizika ukladá zákon 7/2010 správcovi tokov do 22.12. 2013.

Tieto mapy sa stanú významným podkladom pre spracovanie ÚPD najmä na úrovni obce a zóny. V súčasnosti je stanovenie inundačných území ponechané na rozhodnutí obcí. Podľa § 63 Vodného zákona môže obec všeobecne záväzným nariadením určiť inundačné územie pri drobných vodných tokoch. V praxi to znamená, že mnohé obce túto možnosť ignorujú, povoľujú výstavbu v inundácii tokov, čo prirodzene počas povodní vedie ku vzniku zbytočných škôd. Bolo by nanajvýš žiaduce tento stav zmeniť zavedením povinnosti obciam rešpektovať vymedzené inundačné územia.

Pre riešenie povodňovej ochrany v rámci ÚPD mimo zastavaných plôch sú dôležité územia s retenčným potenciálom (napr. poldre a pod.), ktoré ustanovuje § 21 zákona 7/2010, na ktorom sú zakázané stavby a činnosti podľa § 20 ods. 6 a 7 toho istého zákona.

Z ustanovení § 8 Zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami vyplýva povinnosť vypracovať Plány manažmentu povodňového rizika pre správne územie povodia Dunaja a pre správne územie povodia Visly a k nim príslušné čiastkové povodia, v ktorých budú stanovené ciele ochrany pred povodňami a opatrenia na zmierňovanie nepriaznivých následkov povodní. Po ich schválení MŽP SR v termíne do 22. decembra 2015 sa stanú súčasťou plánu manažmentu príslušného správneho územia povodia a stanú sa základnými záväznými plánovacími dokumentmi pre oblasť ochrany pred povodňami v SR.

Nový prístup k manažovaniu povodňového rizika si bude vyžadovať aj zvýšené nároky na záber územia. Výstavba poldrov, odsunutie hrádzí, obmedzenie výstavby v inundácii vytvorí tlak na záber nových území. V prípade uplatnenia môžu tieto opatrenia výrazným spôsobom zasiahnuť do nárokov na územie a usporiadanie plôch pri riešení ÚPD v obciach a zónach.

Ochrana vodných zdrojov

S ohľadom na klimatické zmeny a znižovanie objemu disponibilných zdrojov vody (najmä podzemnej) stúpnu nároky na ochranu zdrojov. Možno očakávať nárast využívania lokálnych zdrojov vody. Stúpne význam a počet ochranných pásiem vodárenských zdrojov, čím sa tieto územia vyradia z iného využívania resp. ich využívanie bude obmedzené v zmysle Vyhlášky 29/2005 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o určovaní ochranných pásiem vodárenských zdrojov, o opatreniach na ochranu vôd a o technických úpravách v ochranných pásmach vodárenských zdrojov.

Pre riešenie ÚPD regiónu sú relevantné najmä veľkoplošné vodohospodárske chránené územia (CHVO a povodia vodárenských tokov), prípadne väčšie ochranné pásma vodárenských zdrojov. Ochranné pásma vodárenských zdrojov určí na základe záväzného posudku orgánu na ochranu zdravia, orgán štátnej vodnej správy na ochranu výdatnosti, kvality a zdravotnej bezchybnosti vody vodárenských zdrojov.

Významné priemyselné a ostatné zdroje znečistenia povrchových vôd uvádza príloha 4.2 Plánov manažmentu čiastkových povodí.

Úroveň regiónu

Územné požiadavky³¹⁹

- zohľadňovať aktualizované objemy zásob povrchových a podzemných vôd a trendy ich zmien, ktoré majú úzku spojitosť s prejavmi klimatickej zmeny v príslušnom regióne,
- za základnú východiskovú bázu, považovať vyhodnotenie potreby vody a veľkosti disponibilných vodných zdrojov (vychádzať z bilančných správach SHMÚ, obsahujúcich požiadavky na vodu, veľkosť zásob a pod. každoročne aktualizovaných)
- pre špecifikovanie priestorovej potreby vody vychádzať z Plánov rozvoja vodovodov a kanalizácii (relevantný pre celoštátnu úroveň), ktorý je pre úroveň krajov detailizovaný v plánoch rozvoja verejných vodovodov a kanalizácii jednotlivých krajov SR,
- rešpektovať a zohľadniť charakter a vlastnosti dotknutých povodí, resp. ich častí, vrátane rešpektovania širších väzieb,
- v zmysle Generelu ochrany a racionálneho využívania vôd³²⁰ zohľadniť a rezervovať plochy pre existujúce a výhľadové vodné nádrže (VN), najmä veľké VN (s celkovým objemom nad 1 mil. m³) a malé VN, s perspektívou výstavby do 10, do 25 a nad 25 rokov a evidovaných lokalít vodohospodárskych diel,

Limity a ochrana

- rešpektovať a chrániť oblasti prirodzenej akumulácie vôd – zdroje podzemných pitných vôd, minerálnych, geotermálnych vôd, ako prírodné, strategické a existenčné zdroje spoločnosti,

³¹⁹ Pri špecifikovaní zásad a pravidiel sa vychádzalo z ÚPN VÚC Trenčianskeho, Košického kraja, ÚPN – R Bratislavského, Nitrianskeho a Trnavského kraja.

³²⁰ Ministerstvo životného prostredia SR Ministerstvo pôdohospodárstva SR 2002 (II. Vydanie).

- rešpektovať a chrániť veľkoplošné vodohospodárske chránené územia (CHVO a povodia vodárenských tokov),
- rešpektovať a chrániť ochranné pásma vodárenských zdrojov, stanovených na základe záväzného posudku orgánu na ochranu zdravia, orgán štátnej vodnej správy na ochranu výdatnosti, kvality a zdravotnej bezchybnosti vody vodárenských zdrojov.
- v záujme ochrany chránených vodohospodárskych oblastí, určiť časti územia s úplným zákazom ťažby štrkopieskov z dôvodu prevencie a predchádzania vzniku znečistenia podzemných vôd,
- zachovať sezónne podmáčané pôdy vo voľnej krajine z dôvodu hydroekologického významu,
- podporiť dobudovanie chýbajúcej kanalizačnej siete a odvádzať splaškové vody do čistiarní odpadových vôd a efektívnym spôsobom nakladať s dažďovými vodami,
- zohľadňovať v územnom rozvoji princíp zadržiavania vôd v území – rešpektovať a zachovať sieť vodných tokov, suchých korýt, úžľabín vodných tokov, vodných plôch zabezpečujúcich retenciu vôd v krajine,
- sledovať environmentálne ciele na zabezpečenie ochrany vôd a ich trvalo udržateľného využívania – postupne znižovať znečisťovanie prostredia prioritnými látkami, emisiami, vypúšťaním a únikom prioritných nebezpečných látok,
- usmerňovať územne ťažbu v blízkosti vodných tokov v súlade s princípmi udržateľného rozvoja, ochrany prírody a krajiny a šetrného prístupu ku prírode:
 - následnou rekultiváciou územia po ťažbe prinavrátiť pobrežné plochy a brehové porasty do pôvodného /prírode blízkeho stavu,

Úroveň obce

Územné požiadavky

- za základnú východiskovú bázu, považovať vyhodnotenie potreby vody a veľkosti disponibilných vodných zdrojov (vychádzať z bilančných správach SHMÚ, obsahujúcich požiadavky na vodu, veľkosť zásob a pod.)
- vyznačiť územia na umiestňovanie technických a prírodných zábran na zadržiavanie vody v krajine,
- zamedziť vzniku prívalových vôd v území:
 - riešiť systémy zasakovacích pásov zelene, záchytných priekop, retenčných nádrží v krajine, vhodné systémy terénnych úprav,
 - minimalizovať výstavbu spevnených plôch v krajine,
 - udržiavať korytá a brehy vodných tokov /vodných plôch, podporovať rekonštrukciu a revitalizáciu vodných tokov /vodných plôch v krajine, ich pravidelné čistenie (od prameňa),
 - vhodnou výsadbou krajinnej zelene
- v zmysle Generelu ochrany a racionálneho využívania vôd³²¹ zohľadniť a rezervovať plochy pre existujúce a výhľadové vodné nádrže (VN), veľké VN (s celkovým objemom nad 1 mil. m³) a malé VN,

³²¹ Ministerstvo životného prostredia SR Ministerstvo pôdohospodárstva SR 2002 (II. Vydanie).

- v súlade s Plánom rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Slovenskej republiky zabezpečiť odvádzanie a sekundárne čistenie odpadových vôd pre sídla s 2 – 10 000 EO (ekvivalentnými obyvateľmi) do konca r. 2015,
- vodné stavby na tokoch minimalizovať na nevyhnutný počet, prednosť by mali dostať tzv. väčšie riešenia (napr. poldre na riečnej nive namiesto trvalých nádrží na tokoch, ponechanie resp. rekultivácia mokradí namiesto ich odvodňovania systémom kanálov a pod.).

Limity a ochrana

- rešpektovať rozsah povodní (s dobou opakovania 5, 10, 50, 100 rokov) zaznačený na Mape povodňového ohrozenia, ktorej účel a obsah bližšie udáva § 6 zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami.
- v súlade s ods. 10. zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami vyznačiť všetky záplavové čiary zobrazené na mapách povodňového ohrozenia do územného plánu obce
- rešpektovať a zohľadniť charakter a vlastnosti dotknutých povodí, resp. ich častí, vrátane rešpektovania širších väzieb,
- rešpektovať a chrániť oblasti prirodzenej akumulácie vôd – zdroje podzemných pitných vôd, minerálnych, geotermálnych vôd,
- rešpektovať a chrániť veľkoplošné vodohospodárske chránené územia (CHVO a povodia vodárenských tokov),
- rešpektovať a chrániť ochranné pásma vodárenských zdrojov, stanovených na základe záväzného posudku orgánu na ochranu zdravia, orgán štátnej vodnej správy na ochranu výdatnosti, kvality a zdravotnej bezchybnosti vody vodárenských zdrojov,
- v záujme zabezpečenia ochrany chránených vodohospodárskych oblastí, určiť oblasti s úplným zákazom ťažby štrkopieskov z dôvodu prevencie a predchádzania vzniku znečistenia podzemných vôd
- z hľadiska účinnejšej povodňovej ochrany a zlepšenia hydroekologických charakteristík toku, prihliadať na prirodzený charakter riečneho toku, ponechať mu väčší priestor napr. odsadovaním hrádzí, obmedzovaním výstavby v tesnej blízkosti,
- spôsob využitia vodných tokov tvoriacich súčasť obce/mesta a ich bezprostredného okolia určuje § 49 Vodného zákona. Pobrežnými pozemkami v závislosti od druhu opevnenia brehu a druhu vegetácie pri vodohospodársky významnom vodnom toku sú pozemky do 10 m od brehovej čiary a pri drobných vodných tokoch do 5 m od brehovej čiary; pri ochrannej hrádzi vodného toku do 10 m od vzdušnej a návodnej päty hrádze.

Úroveň zóny

- vyznačiť územia na umiestňovanie technických a prírodných zábran na zadržiavanie vody v krajine,
- zamedziť vzniku prívalových vôd v území:
 - riešiť systémy zasakovacích pásov zelene, záchytných priekop, retenčných nádrží v krajine, vhodné systémy terénnych úprav,
 - minimalizovať výstavbu spevnených plôch v krajine,
 - udržiavať korytá a brehy vodných tokov /vodných plôch, podporovať rekonštrukciu a revitalizáciu vodných tokov /vodných plôch v krajine, ich pravidelné čistenie (od prameňa),
 - vhodnou výsadbou krajinnej zelene,

- spôsob využitia vodných tokov tvoriacich súčastí obce/mesta a ich bezprostredného okolia určuje § 49 Vodného zákona. Pobrežnými pozemkami v závislosti od druhu opevnenia brehu a druhu vegetácie pri vodohospodársky významnom vodnom toku sú pozemky do 10 m od brehovej čiary a pri drobných vodných tokoch do 5 m od brehovej čiary; pri ochrannej hrádzi vodného toku do 10 m od vzdušnej a návodnej päty hrádze.
- rešpektovať a chrániť ochranné pásma vodárenských zdrojov, stanovených na základe záväzného posudku orgánu na ochranu zdravia, orgán štátnej vodnej správy na ochranu výdatnosti, kvality a zdravotnej bezchybnosti vody vodárenských zdrojov,
- v záujme zabezpečenia ochrany chránených vodohospodárskych oblastí, určiť oblasti s úplným zákazom ťažby štrkopieskov z dôvodu prevencie a predchádzania vzniku znečistenia podzemných vôd
- pri vodných tokoch rešpektovať ich prirodzený resp. potenciálne prirodzený stav, ktorý zaručuje ich najoptimálnejšiu funkciu (hydrologickú, hydrobiologickú). Úpravy tokov realizovať len v nutných prípadoch.
- Limity a možnosti pre výstavbu v inundačných územiach ustanovuje § 20 ods. 6 – 10 zákona č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami.

Rozsah inundačného územia pri neohrádzovanom vodnom toku sa vymedzuje záplavovou čiarou povodne:

- v oblastiach súvislej zástavby a pri priemyselných areáloch a poľnohospodárskych areáloch pre povodeň so strednou pravdepodobnosťou výskytu, ktorá sa môže opakovať priemerne raz za 100 rokov,
- v oblastiach s rozptýlenou bytovou zástavbou a priemyselnou zástavbou a súvislou chatovou zástavbou pre povodeň s veľkou pravdepodobnosťou výskytu, ktorá sa môže opakovať priemerne raz za 50 rokov,
- v oblastiach s ornou pôdou pre povodeň s veľkou pravdepodobnosťou výskytu, ktorá sa môže opakovať priemerne raz za 10 rokov,
- na lúkach a v lesoch pre povodeň s veľkou pravdepodobnosťou výskytu, ktorá sa môže opakovať priemerne raz za päť rokov.

F.11.4 Použité podklady

Smernice EU

- Smernica Rady 75/440/EHS o kvalite povrchových vôd určených na odber pitnej vody v znení smernice Rady 79/869/EHS a smernice Rady 91/692/EHS
- Smernica Rady 76/160/ES o kvalite vody určenej na kúpanie v znení smernice Rady 91/692/EHS a nariadenia Rady (ES) č. 807/2003
- Smernica Rady č. 76/464/EHS o znečistení spôsobenom určitými nebezpečnými látkami vypúšťanými do vodného prostredia v znení smernice Rady 91/692/EHS a smernice Európskeho parlamentu a Rady 2000/60/ES
- Rozhodnutie Rady 77/795/EHS zakladajúce spoločný postup pri výmene informácií o kvalite sladkej vody spoločenstva
- Smernica Rady 78/659/EHS o kvalite sladkých vôd vyžadujúcich ochranu alebo zlepšenie pre podporu života rýb
- Smernica Rady 79/869/EHS o metódach merania a početnosti odberov a rozborov povrchových vôd určených na pitné účely v znení smernice Rady 81/855/EHS, smernice Rady 91/692/EHS a nariadenia Rady (ES) č. 807/2003
- Smernica Rady 80/68/ES o ochrane podzemných vôd proti znečisteniu spôsobenému určitými nebezpečnými látkami v znení smernice Rady 91/692/EHS
- Smernica Rady 82/176/EHS pre limitné hodnoty a cieľové kvalitatívne ukazovatele pre odpadové vody s obsahom ortuti vypúšťané z výroby chlór-alkalickej elektrolýzy v znení smernice Rady 91/692/EHS

- Smernica Rady 83/513/EHS pre limitné hodnoty a cieľové kvalitatívne ukazovatele pre vypúšťanie látok s obsahom kadmia v znení smernice Rady 91/692/EHS
- Smernica Rady 84/156/EHS pre limitné hodnoty a cieľové kvalitatívne ukazovatele pre vypúšťanie látok s obsahom ortuti v iných výrobných než chlór–alkalická elektrolýza v znení smernice Rady 91/692/EHS
- Smernica Rady 84/491/EHS pre limitné hodnoty a kvalitatívne ukazovatele pre vypúšťanie látok s obsahom hexachlórkyklohexán v znení smernice Rady 91/692/EHS
- Smernica Rady 86/280/EHS o limitných hodnotách a kvalitatívnych cieľoch pre vypúšťanie niektorých nebezpečných látok uvedených v zozname prílohy k Smernici Rady 76/464/EHS v znení smernice Rady 88/347/EHS, smernice Rady 90/415/EHS a smernice Rady 91/692/EHS
- Smernica Rady č. 91/271/EHS o čistení mestských odpadových vôd v znení smernice Komisie 98/15/ES
- Smernica Rady 91/676/EHS o ochrane vôd pred znečistením dusičnanmi
- z poľnohospodárskych zdrojov v znení nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1882/2003
- Smernica Rady 98/83/EHS o kvalite vody určenej pre ľudskú spotrebu (pitná voda), (v pôsobnosti Ministerstva zdravotníctva SR) v znení nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1882/2003
- Smernica 2000/60/ES Európskeho parlamentu a Rady ustanovujúca rámec pôsobnosti spoločenstva v oblasti vodnej politiky (skrátene rámcová smernica o vode - RSV)

Koncepčné a strategické dokumenty SR

- Generel ochrany a racionálneho využívania vôd. Ministerstvo životného prostredia SR Ministerstvo pôdohospodárstva SR 2002 (II. Vydanie).
- Koncepcia vodohospodárskej politiky SR do r. 2015.
- Národná správa Slovenskej republiky o zmene klímy Ministerstvo životného prostredia SR, Slovenský hydrometeorologický ústav, 2010.
- Národná stratégia trvalo udržateľného rozvoja, 2001.
- Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Slovenskej republiky (zmeny a doplnky vydané v r. 2007 a 2008).
- Plány manažmentu čiastkových povodií - Dunaja, Moravy, Váhu, Hrona, Ipľa, Slanej, Bodrogu, Hornádu a Bodvy, Dunajca a Popradu. (Vydalo po jednotlivých povodiach Ministerstvo životného prostredia SR, 2009).
- Program protipovodňovej ochrany do roku 2010, Slovenský vodohospodársky podnik, š. p., Banská Štiavnica, 1999.
- Správa o vodnom hospodárstve v Slovenskej republike v roku xy. Ministerstvo životného prostredia SR, xy +1. (vychádza každoročne).
- Vodný plán Slovenska. Ministerstvo životného prostredia SR, 2009.

Právne predpisy

- Zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon),
- Nariadenie vlády SSR č. 46/1978 Zb. o chránenej oblasti prirodzenej akumulácie vôd na Žitnom ostrove v znení nariadenia vlády SSR č. 52/1981 Zb.
- Nariadenie vlády SSR č. 13/1987 Zb. o niektorých chránených oblastiach prirodzenej akumulácie vôd.
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 617/2004 Z. z., ktorým sa ustanovujú citlivé oblasti a zraniteľné oblasti
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 755/2004 Z. z., ktorým sa ustanovuje výška neregulovaných platieb, výška poplatkov a podrobnosti súvisiace so spolplatňovaním užívania vôd v znení nariadenie vlády č. 367/2008 Z. z.³²²
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 269/2010 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na dosiahnutie dobrého stavu vôd
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 270/2010 Z. z., o environmentálnych normách kvality v oblasti vodnej politiky
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 282/2010 Z. z., ktorým sa ustanovujú prahové hodnoty a zoznam útvarov podzemných vôd
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 201/2011 Z. z., ktorým sa ustanovujú technické špecifikácie pre chemickú analýzu a monitorovanie stavu vôd
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 279/2011 Z. z., ktorým sa vyhlasuje záväzná časť Vodného plánu Slovenska

³²² Poznámka: Redakčné oznámenie o oprave chyby v nariadení vlády Slovenskej republiky č. 755/2004 Z. z. (uverejnené v číastke 16 zo 4. februára 2005).

- Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 416/2011 Z. z. o hodnotení chemického stavu útvaru podzemných vôd
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 29/2005 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o určovaní ochranných pásiem vodárenských zdrojov, o opatreniach na ochranu vôd a o technických úpravách v ochranných pásmach vodárenských zdrojov
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 100/2005 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o zaobchádzaní s nebezpečnými látkami, o náležitostiach havarijného plánu a o postupe pri riešení mimoriadneho zhoršenia vôd
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 211/2005 Z. z., ktorou sa ustanovuje zoznam vodohospodársky významných vodných tokov a vodárenských vodných tokov
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 433/2005 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o využívaní hydroenergetického potenciálu vodných tokov
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 458/2005 Z. z. , ktorou sa ustanovujú podrobnosti o výkone odborného technicko-bezpečnostného dohľadu nad vodnými stavbami a o výkone technicko-bezpečnostného dozoru
- Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky č. 199/2008 Z. z., ktorou sa ustanovuje Program poľnohospodárskych činností vo vyhlásených zraniteľných oblastiach. (vykonáva vodný zákon).
- Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva, životného prostredia a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky č. 418/2010 Z. z. o vykonaní niektorých ustanovení vodného zákona
- Výnos zo 16. septembra 2010 č. 2/2010, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o vymedzení správneho územia povodia, environmentálnych cieľoch, ekonomickej analýze a o vodnom plánovaní. (oznámenie č. 396/2010 Z. z.)
- Zákon č. 7/2010 Z. z. o ochrane pred povodňami
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 261/2010 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o obsahu povodňových plánov a postup ich schvaľovania
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 313/2010 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o predbežnom hodnotení povodňového rizika a o jeho prehodnocovaní a aktualizovaní
- Vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva, životného prostredia a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky č. 419/2010 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o vyhotovovaní máp povodňového ohrozenia a máp povodňového rizika, o uhrádzaní výdavkov na ich vypracovanie, prehodnocovanie a aktualizáciu a o navrhovaní a zobrazovaní rozsahu inundačného územia na mapách
- Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 112/2011 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o obsahu, prehodnocovaní a aktualizácii plánov manažmentu povodňového rizika

Normy

- Zoznam slovenských technických noriem (STN) a odvetvových technických noriem MŽP SR (OTN ŽP) vo vodnom hospodárstve na web stránke: <http://www.vuvh.sk/download/odd/normy/stn.doc>

G ZÁVER

V rámci výskumnej úlohy „Vytvorenie podmienok pre stanovenie zásad a pravidiel územného plánovania“ boli doteraz vypracované tri etapy. I. etapa sa spracovávala „Analýzu podkladov pre stanovenie zásad a pravidiel územného plánovania“ (odovzdaná v r. 2011). II. etapa (odovzdaná v r. 2012) spracovávala „Vyhodnotenie Zásad a pravidiel územného plánovania – Koncepcie funkčných složek, VUVA Brno, URBION Bratislava 1983“. Výsledná III. etapa predstavuje „Návrh zásad a pravidiel územného plánovania“ pre jednotlivé úrovne územnoplánovacej dokumentácie (regionálna, obecná, zonálna).

Filozofia Zásad a pravidiel je založená na akceptovaní a rešpektovaní nadradených strategických dokumentov a vízií uvedených ako východiská, ktoré zásadne ovplyvňujú metodické a metodologické prístupy a postupy k spôsobu využitia územia. Hlavným východiskom pre Zásady a pravidlá je v súčasnosti platný právny rámec vrátane štátnych záväzkov na medzinárodnej úrovni, dokumenty európskeho charakteru, aktuálne odvetvové politiky a stratégie, výskumná činnosť v obore, normy a štandardy. Zásady a pravidlá sú formulované ako základné všeobecne platné zásady, ktoré sú nezávislé na zmene právnych predpisov (v oblasti územného plánovania) a konkrétne špecifikované pravidlá. Zásady a pravidlá predstavujú otvorený systém, ktorý môže byť, permanentne podľa potreby dopĺňaný.

Výskumná úloha je vypracovaná na základe syntézy súčasných poznatkov (domácich a zahraničných) a hlavne dlhodobých skúseností v oblasti územného plánovania a urbanizmu. Je potrebné upozorniť, že v tejto oblasti dlhodobo absentuje rozsiahly výskum, vrátane základných modelových riešení ako overovacích metodických postupov. Pri modelových riešeniach ide o dôležitý aspekt, ktorý zaručuje previazanie s podmienkami reálnej územnoplánovacej praxe, umožňuje priamu konfrontáciu, priebežné vyhodnocovanie, prípadne korekcie navrhovaných postupov, pričom v reálnom prostredí na základe požiadaviek a podmienok môže iniciovať a generovať nové princípy a pravidlá.

Téma overovacích modelov úzko súvisí s úrovňou informačnej bázy jednotlivých tematických oblastí, ktorá závisí od stupňa poznania, následného identifikovania problémov, riešenia vzájomných synergetických väzieb a z toho vyplývajúcej potreby ďalšieho analyzovania a dopĺňania informácií o území, v záujme dosiahnutia „jednotnej“ poznatkovej úrovňovej bázy.

Ďalší fakt, ktorý nie je nezanedbateľný je skutočnosť, že v odbornej slovenskej literatúre nie je dostatok relevantných a aktuálnych domácich zdrojov (okrem článkov reagujúcich na niektoré vypuklé problémy). Hoci teoretická odborná literatúra vydaná do roku 1989 má vysoký kredit, z ktorej vzhľadom na jej univerzálnosť je možné čerpať, chýba v súčasnosti nový odborný pohľad na problematiku územného plánovania a urbanizmu vyplývajúcu najmä zo zmeny spoločensko-politického systému, aktuálnych problémov územného rozvoja a nových trendov.

Zo záverov kapitoly „Osídlenie“ vyplýva, že veľkostné skupiny obcí v SR majú svoju odlišnú urbanistickú charakteristiku, vyplývajúcu predovšetkým zo zastúpenie funkčných zložiek, z typu zástavby a hospodárskeho a obslužného zázemia. Vytvorenie typických a charakteristických urbanistických prejavov jednotlivých veľkostných skupín by si vyžadovalo samostatnú výskumnú úlohu.

Na základe záverov III. etapy výskumnej úlohy, v súlade s pripravovaným stavebným zákonom a z dôvodu samotnej štruktúry a charakteru osídlenia Slovenska, je možné konštatovať, že ťažisko územnoplánovacích činností je najmä na úrovni obcí.

Spracovatelia výskumnej úlohy zároveň dospeli k názoru, že je potrebné následne podrobne skúmať najmä nasledovné otvorené problematiky:

- krajinné plánovanie vo vzťahu k územnému plánovaniu,
- sociálno-ekonomické vplyvy a územné plánovanie,
- problematika udržateľnosti v urbanizme a územnom plánovaní,
- dopad klimatických zmien a problematika adaptácie v urbanizme a územnom plánovaní,
- problematika mestského a vidieckeho charakteru – vzťah mesta a vidieka,
- problematika funkčných území a k nim viažucich sa zásad, pravidiel a štandardov,
- problematika verejných priestorov,
- jednotlivé funkčné zložky samostatne,
- limity územného rozvoja (v dokumente uvedené len ako informatívny sumárny prehľad).

V zmysle harmonogramu úlohy, bola výskumná úloha v IV. etape predmetom oponentského konania, ktorého závery sa v V. etape premietli do dokumentu. Následne bola vypracovaná záverečná verzia formou publikácie. Za úvahu by do budúcnosti stála možnosť publikácie výstupov výskumnej úlohy formou dynamickej internetovej prezentácie (obdobne ako Wikipedia).

Výstupom III.-V. etapy výskumnej úlohy je Návrh zásad a pravidiel územného plánovania, ktorý vytvára základný rámec pre stanovenie všeobecne akceptovaných zásad a pravidiel pre jednotlivé územnoplánovacie úrovne (regionálna, obecná, zonálna). Závery výskumnej úlohy slúžia ako metodická báza pre územnoplánovacia prax. Zároveň môžu poslúžiť ako podklad pri vypracovávaní vykonávacích predpisov k v súčasnosti pripravovanému stavebnému zákonu. Rovnako je možné z nich čerpať pri vypracovávaní metodík pre jednotlivé úrovne ÚPD.